

HLÍDKA

REDAKTOR

DR. PAVEL VYCHODIL

ROČNÍK XLIV

V BRNĚ 1927

TISKEM A NÁKLADEM OBČANSKÉ TISKÁRNY

OBSAH:

	Strana
F. S. Bařina: K řešení sociálního problému	305, 349
Dr. T. Hudec: Zesnutí Panny Marie	56, 106, 152, 190, 228, 270, 354, 393
Dr. Fr. Robenek: Morava — metropole sv. Methoděje. I.	433
Dr. Fr. Robenek: Moravské privilegium krále Jana 49, 97, 141, 181, 221, 261	
Jan Tenora: Visitace kapituly brněnské r. 1706	321, 361, 401, 453, 478
Dr. Jos. Vrchovický: Fiechtův spor o atheism	14, 66, 112
Dr. P. Vychodil, Proti proudu	1

P o s u d k y :

Acta V. conventus Velehradensis 496.

Babler, Marie po poli kráčela 244. Bareš, První květy 118. Belloc, Neuvěřitelný příběh pana Petra 75. Bouška, Provençalské koledy 497. Blatný, Regulace 161. Breitenbacher, Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži, II. 199. Brendl, Mnesareté Fryne 284. Bušek, Poválečné konkordáty 116.

Calma, Trtiny 497. Čisler, Baldachýnové kvarteto a jiná prósa 161. Conan-Doyle, Poslední dobrodružství Sherlocka Holmesa 246. Cyrano de Bergerac, Cesta do měsíce 119.

Čech, Z lítosti a vzdoru 325; Pan Roubíček 413.

Dickens, Život a příběhy Mikuláše Nicklebyho 202. Dostál Al., Těžká volba 27. Dostál Jos., Na Zdražilově gruntě 369. Dumas, První láska 26; Leon a Leona 163; Dobrodružství kněžny Monacké 327. Durych, Tři dukáty 286. Dyk, Vzpomínky a komentáře 1893—1918 117, 282.

Fastrová, Poručík Buchar 326. Foltynovský, Duchovní řechnictví 325. Sv. Františka Život a spisy 23. Fröbes, Psychologia speculativa in usum scholarum 411, 459.

Gilles, Fanfan, králův kavalír 26. Goldoni, Zvědavé ženy 202.

Hánek, Živé rány 119; Nedostavěná hnízda 201. Hanuš, Láska slečny Věry 25. J. H. Hladnovský, U dvou topek 327. Hosák, Dějiny města a panství Břeclavě 239. Hradec K., Mesiášský příběh inženýra Graye 27. Huml-Černochovský, Necht rozhodne osud; Láska vraždící 462. Hynek, Stigmatisovaná z Konnersreuthu 460.

Izvestija otdelenija ruskoga jazyka i slovesnosti akademiji nauk 71, 244.

Jahoda, Bůh či ďábel? 24; Jásavé oči 73; Za štěstím; Květy pod sněhem 162. Kiku Jamata, Masako 27. Jammes, Svatební zvony 75. Jeřábek, Gloria Manzoni 412.

- Kameníček, Paměti a listář Dra Aloise Pražáka, I. 160. Kolář, Zákop 285. Košák, Ejhle, žena! 245. Kozlovský, Maturitní čítanka 21. Kráčmar, Božská liturgie sv. Jana Zlatoústého a sv. Basila Velikého 411. Kramoliš, Moravská babička 74. Kratochvíl, Filosofie starověká 367. Krofta, Žaláře otevřené 368. Kuffner, Tataři na Moravě 72.
- Levstik, Zápisky Tiny Gramontové 74. Lutislav, Pravda a lež o českých dějinách 461.
- Máchal, Boje o nové směry v české literatuře 199. Mašek, Tajemství Mlénské kočky 285. Meško, Náš život 26. Mniszková, Za hlasem srdce 163; Poustevník 369. Müldner, Hvězdná lavina 73.
- Navrátíl, Konkurs 245. Navrátil, Průvodce po Italii; Adresář soudců v Čs. republice r. 1924; Tužby českého vlastimila; Kováři z Kondrace pod Blaníkem 117. Neumann, Katoličtí mučníci doby husitské 281. Nor A. C., Ztichlýma očima 119. Norris, chleba 498. Nová legenda zlatá 496.
- Opolský, Upír a jiné prósy 285.
- Pecka, Člověčenství naše 200. Pittnerová, Úředníci sirotkové 118; Mlýny 201; V panských sídlech 326; Muškétýrův syn 498. Pospíšil, Tiché rozkoše 461.
- Reiniš, Zlatá rybka a jiné příběhy 25. Rezek-Šimák, Listář k dějinám náboženských blouznivců českých v století XVIII. a XIX. 198. Richter, Prameny duchovního řečnictví 71. Rodov, Proletarskije pisatelj 72. Rosulek, Nová země 200. Růžička, Eubiotika 161.
- Scribe a Legouvé, Kouzelné prsty 327. Škala, Když srdce zhřešilo! 285. Sojková, Stará zahrada 497. Straka, Přenesení ostatků sv. Norberta z Magdeburku na Strahov 283. Stříž, Životopis sv. Norberta 284. Špale, Kniha poutníková 160.
- Felix Téver, Černý Lohengrin 326. Thein, Klerikální vydra 74. Tiray, Slavonický okres 23. Trávníček, Příspěvky k nauce o českém přízvuku; Příspěvky k českému hláskosloví; K střídním za praslovanské o v českém jazyce; O českém jazyce; Moravská nářečí 18. Třebíčský Arnošt, Z římské pouti 284.
- Vávra, Láska Sára Jensenové 462. Verga, Tygřice 286. Vladyka, Já v něm 412. Voborník, Maturitní sborník textů 22. Vondrák, Vývoj současného českého jazyka 19. Vyskočil, Básníková cesta 367.
- Wollman, Juliusz Slowacki 368.
- Zevloun, Zlatý „strejda“ Áda 246.

Rozhledy:

- Action française a L. Billot 416. Agrarismus či industrialismus? 512. Albalat A. 377. Albanie 139, 328. Aluminium a beryllium 380. Američtí čeští katolíci o své práci ve prospěch čs. samostatnosti 301. Analfabeti ve Francii a v Polsku 134. Sv. Anežka Římská 500. Anglické poměry náboženské 168. Anglický slovník 214. Anglie 30. Anglikanismus a katolictví 204. Apologetika na střední škole 341. Atheismus a věda 209.
- Bach a škola 383. Balilla 87. Balkan a Italie 139. Bavorský ústav pro studie dospělých 340. Bezdětní vychovatelé a vychovatelky 297. Biskup čs. armády 29

- Biskup Koudalka 301. Biskup Ruch 417. Bobola Ondřej 165. Bohoslovné studium u německých protestantů 347. Bolševictví 48. Bolševictví v Rusku a v Mexiku 260. Brandes Georg 253. Bůh — mstítel v SZ. 247. Bulharsko 32. Byčí zápasy 389. Byty a nemocnice či hřiště a sportovní cvičiště? 342.
- Církev a hospodářství 43. Církevně-politické záležitosti u nás 260. Církevní hodnosti v nástupnických státech 393. Církevní statistika roku 1927 288. Citáty v učebnicích 216. Cyrill a Methoděj 127.
- Čapková „Naše Amerika“ 301. Čapek a Jirásek jako dramatikové 82. Česká kniha. 294. Česká povaha 33. Československé vyznání 206. Čestné doktoráty 384. Čestné odměňování žactva 176. Četba mládeže 468. Čína 48, 80, 122, 140, 167; Jesuitské zprávy v 17. stol. 167. Číslování domů 89. Čs. styky mezinárodní 432. Čs. vyslanec v Londýně 392. Čs. zahraniční propaganda 471. Čs. zahraniční státní dluhy 385.
- Dadaisté cizí i naši 333. Demokratisace organizačního řádu čs. strany lidové v Čechách 431. Demokratismus 303. Dohled Dohody na nás 204. Dostojevskij 213. Družstevnictví 299. Duše k Bohu! 28. Dvojí zajímavý projev brněnský 214.
- Egypt 329. Einsteinova theorie relativity 39. Eucharistické průvodcy v Berlíně 288. Eucharistické triduum nemocných 287.
- Fakirství 34. Filosofické texty v německém vydání 255. Francie 31, 42. Francie a Německo 48.
- Giskra 94. Gumové podlahy 469.
- Hašení požáru 343. Herbigny o své cestě sovětským Ruskem 33. Hlinka 392. Hlond 417. Hošek Fr. Dr. 93. Hospodářský úpadek Evropy 178. Hospodářství a církev 43. Hus 81, 82, 128, 211, 253. Hýbné síly 428.
- Indie 374. Instrumentální církevní hudba v Římě 39, 132. Intelligence a péče o děti nadané 41. Intervence mezinárodní 304. Irské snahy o spisovnou irštinu 172. Itálie, národnostní menšiny 415. Itálie na Balkáně 139. Italská magna carta práce 177. Italská válka obilní 386.
- Jak možno se stát spisovatelem 377. Jana d'Arc 76. Japonsko 328. Jelínek románo-pisec 377. Jesuité brněnští a čeština 35. Jesuité o Číně v 17. stol. 167. Jesuité a Kosmák 36. Josofinismus 121. Jubileum prvního č. stát. gymnasia v Brně 297. Jugoslavo 78, 465. Jugoslavský konkordát 391.
- Kabely telegrafní 136. Kanada 32. Kasproviczovo náboženské Credo 501. Katecheta a náboženství 133. Katolická polemika r. 1621 123, 169, 206, 251, 289. Katolická universita v Nymegen a v Lovani 384. Katolická universita v Šanhaji 341. Katolické učitelky ve Francii 340. Katolický kandidát na prezidentství Spoj. států? 303. Kněžský dorost 337. Kněžstvo domorodé ve východní Asii 205. Knihopis 40, 174, 255, 380. Koalice kulturní 219. Konfesijní škola 298. Konklave 81. Konkordát litevský 417. Konkordát rakouský z r. 1855 s ohlaselem v Brně 93. Konverse a odpady 120. Kosmák a jesuité 36. Kovové odpady 46. K programu katolických sjezdů 464.
- Lausannský sjezd nekatolíků 500. Lidumilnost na západě a na východě 259. Lo-retská otázka 34.

Maďarsko 347. Malá Dohoda 220. Marconi u papeže 30. Mariavitě 374. Marxismus u nás 44. Mechlínské anglikánsko-katolické porady 500. Mercierovy snahy o anglickou unii 168. 500. Mexická občanská válka 348. Mexičtí bohoslovci 340. Mexiko 32. Mezinárodní sjezdy 347. Města v Americe 45. Mladočeský liberalismus 346. Morálka laická a náboženská 424. Morozov 79. Moskva a Vatikán 348. Mučnictví v nynějšku 203. Mysticismus a aktivismus 249. Mystika utrpení 414. Mzda 345.

Nábožensky neutrální stát 304. Náboženství a politika 219. Náboženství na vysokých školách 176. Nationalismus 417. Nejdlejší visutý most na světě 429. Nejstudenější a nejteplejší krajina na zeměkouli 86. Nejvýš položený obydlený dům 138. Nekatolické sjezdy náboženské 374, 500. Nemocenské pojišťovny 299. Nemoci starých Egypťanů 379. Nemravnost v umění 132. Neumannova T., Konnersreuth 370, 414. Nil actum si quid agendum 287. Nobelova cena VI. Roy-montovi 84. Nové správní zřízení v čs. státě 301.

Občanská vláda klidu a volba presidenta u nás 180. Období v dějinách českého jazyka 211. Obecní starostové a soudy 389. Obecní volby u nás 431. Obchody na splátky ve Spojených státech 218. Obraz Matky Páně ustavičné pomoci 293. Obyvatelstva vzrůst 46. Ocelové domy 510. Odzbrojení 304. Optimismus a pessimismus 164. Opus s. Petri 206. Orzeszková El. a náboženství 295, 464. Osmihodinná práce učňů 217. Osmihodinná pracovní doba zavedena špan. králem Filipem II. 91. Osnovy čs. středních škol a náboženství 382. Osvětlování městských ulic 44. Otravné plyny 388.

Palästina 180, 259. Papežské listy po stránce vědecké 127. Paropavební společnosti německé 137. Péče o mládež a její spolky 257. Platina 92. Plutokratie 44. Poizat Alfred k dějinám vědy 330, 375. 418. Pokrokařské dějepisectví 35. Poláci svým volikánům 423. Polská katolická liga 166. Polské nové literárně-historické práce 130. Polské písemnictví 294. Portugalsko 32. Povinnost oráře 177. Práce tělesná a duševní 87. Praemctio physica a thomismus 293. Pravořlavi ruské ve vyhnanství a doma. 78. Pravoslavný patriarchát v Rusku 167. Pražské zastupitelstvo 431. Prodlužování války 471. Proletářské děti 215. Protestantismus v Prusku 205. Přetíženi žactva a profesorstva? 42. Přijímací zkoušky na střední ústavy 175. Přisluní naší země 503. Původ člověka 466.

Racionalisace průmyslu 258. Radek Sobelohn o jesuitské znalosti Číny v 17. stol. 167. Rakouské volby a nesnáze 220. Rakouské volby ve vojsku. 432. Rossův lodní šroub 469. Rodziwiczówna a Orzeszková 295. Románské nebezpečí 421. Rothermere 392. Rukopis Zelenohorský a Královodvorský 503. Rumunsko 31, 167, 391, 417, 502. Rusko-anglické napětí 220.

Římská otázka 415, 471.

Samospráva zemí 47. Sarkandr Mikuláš, bratr bl. Jana Sarkandra 209. Sbírky národních 300. Sebevraždy 218. Shakespeare v českých překladech 172. Schaff-gotsche, brněnský biskup, za práva česká 94. Kard. Schwarzenberg pro politický tisk 512. Sienkiewiczův román Quo vadis a románské literatury 254. Slovenčina v učebnicích 279. Slovensko 47, 260, 329, 512. Slovenský episkopát o tisku 260. Smetana Aug. a nová česká filosofie 420. Sňatky před Rotou 30.

- Solidarismus 512. Solnohradské metropolitní privilegium 289. Spojení po suchu mezi Anglií a Francií 344. Společnost národů 512. Státní hospodářství u nás 43. Dr. Stloukal 83, 296. Studium dospělých v Bavorsku 340. Světlo umělé 90. Svobodné zednářstvo 140.
- Šafařík či Šafárik? 421. Škola neutrální 87. Školní docházka ve Francii 42. Školství čs. 133, 135, 215, 256, 382, 427, 506. Šlechta na Moravě v 2. pol. 17. stol. 37. Prof. Dr. Šusta 296.
- Taparelliho Ethnarchia 512. Telefony ve Stockholmu 138. Theosofie 122. Tovaryšské spolky 511. Tuberkulóza v územích zemědělských a průmyslových 39. Typografická škola v Brně 216.
- Učitelská akademie v Linci 507. Učitelstvo čs. 135. Uhlí polské a čs. politika 88. Uhlí v Německu 428. Unie v ruském běženstvu 167.
- Vatikan a čs. politika 139, 471. Večerní obloha v srpnu 335. Věda a ateismus 209. Vídeňské bouře 15. července 302. Vinný prášek 92. Vodovody s dřevěným potrubím 90. Volba čs. presidenta 219. Volební právo 303. Vulgata 332. Výpůjčka maďarské náboženské matice 385. Výroba dusíkatého hnojiva v Německu 430. Vývoz čs. 138. Vzduchoplavba 385. Vzrůst obyvatelstva 46.
- Weissová M. F. 414. Wells o náboženství a pohlavním výchovu 256. Wilde O. 212. Zázračná uzdravení 373. Zemědělství v Severní Americe 470. Zionismus v Palestině 180. Zvony 335. Železniční síť světa 91. Ženský tělocvik na veřejnosti 298. Živnostnictvo u nás 508. Život — stojí-li za žití? 217.

O p r a v y :

Str. 48, ř. 10 sh. čti: nekatolík (m. katolík). — 76, 4 zd.: zkoumání (m. zkla-
mání). — 159, 7 sh.: r. 498 (m. z 499). — 167, 13 zd.: v Moskvě (m. tamtéž). —
190, 1 sh. a ¹⁾ Enger (m. Euger); 11 sh.: psaného (m. pravého). — 191, 16 zd.:
spisu (m. slavnosti). — 230 ¹⁾ a dd. vynech: str. — 231, 5 zd. dod.: (zpráv)
v knihách NZ. — 270, 11 zd.: gloria (m. glossa). — 279, 16 sh. dod.: (tedy) podle
Suareze a Benedikta XIV. — 360, 5 sh.: Panaghia (m. Panaglia). — 385, 20 zd.:
7% (m. 4%).

HLÍDKA

Proti proudu.

P. Vychodil.

Zdá se údělem pravdy, již náš světový názor zastupuje: plouti proti proudu. Pomníme-li známých slov, že rozum, pravda a právo nebývá u davových většin, měli bychom v onom údělu úkol vyznamenávající: město na hoře, světlo na svícnu (podle slov Spasitelových), „výbor“ lidí pravdu majících a hájících, elitu.

Silný jest prý nejsilnějším sám. Síla ideí jest sice neodolatelná. Avšak není úkolem pravdy jen se ukazovati. Plavba proti proudu sama k vůli sobě, neměla-li by jiného rozumného účelu, byla by nerozumným plýtváním silami. V duchovním významu pouhý nápor a odpor proti okolí by byl úkolem příliš chudým, kdyby nesměřoval k výsledkům kladným.

Katolické církvi, již ono podobenství o světle na svícnu a o městě na hoře platí, právě tato „splendid isolation“, přenesena z politiky známé velmoci, se přičítá, po př. vytýká: její nauky, její výzvy a výstrahy, její snahy v řádné i mimořádné správě duší, třebaš ohlašují se celému světu, míjejí mimo něj, jakoby se ho netýkaly, jako zajímavé jevy, jichž si on snad později všimne aneb ani nevšimne, jež ale jím nehnou. Plavba proti proudu, dále nic. A přece světlo na svícnu jest na to, aby temné okolí osvětlovalo, duchovní plavba proti proudu jest na to, aby onen směr jeho obrátila, výkvět lidstva jest na to, aby ostatní lidstvo za sebou povznášel.

598674 a

Pořádné rozpravy a rozprávky o mravním rozpoložení dneška na př. začínávají neb aspoň dosud začínávaly obyčejně válkou, proti níž nejvyšší učitelský úřad církevní stavěl a staví — vedle jiných mocností — snahy o mír, pacifismus, ale svůj od jiných značně odlišný. Není nic divného ani chybného v tom, že hmotné i mravní brůzy války bývají tak příšerně líčeny, neboť pokud jde o výstrahu, nemohou zla války býti líčena dosti černě, ačkoliv i v ní se vyskytuje světlých bodů dost: nejenom vražedné zbraně, ale i vynalézavost rozumu a soucit srdcí dobýval v ní četných a velkých vítězství nad přesilou hmotnou. Nezplněná však naděje, že onino činitelé, rozum a srdce, vyjdou z této války jako vítězové koneční, zklamání to znova poučuje, jak málo jest v lidstvu opravdové účelivosti k dějinám, jež se zovou jeho učitelem, anebo, přesněji řečeno, jak málo působí sebe názornější vyučování událostí, jehož válka poskytla jistě až nazbyt, není-li v lidstvu hlubších podmínek, aby viděné a zvěděné zasáhlo v přesvědčení a čínorodnou vůli. Který písmák by si tu nevzpomněl na Spasitelovo podobenství o rozséváči, o tom, jakou měrou rozhoduje povaha půdy, na níž naučné símě padne?

Válečných oněch úvodů v rozpravách již ubylo. Jednak náměty jejich zdají se vyčerpaný — ač ostatně nebývaly čerpány tuze z hluboka —, jednak působí tu přirozený dějový odstup a blahodárné zapominání; obolit časem i přímé a vlastní rány, neřku-li nepřímé neb cizí. Rozumí se však samo sebou, že v ě d a o válečných událostech daleko ještě posledního slova nepronesla, jako že u m ě n í, a ještě spíše paumění nenechá si ujíti působivých námětů válečných. Obojí může značnou měrou zajisté přispěti aby došlo k tomu, co se tolik zdůrazňuje: znemožniti válku.

Tedy válku válcel!

Jde jen o to, jak ji vésti. Tak, jak se dosud vedla a vede, zpropadeně připomíná úsloví: Klín klínem!

Vůbec na všechny strany upozorniti dlužno, jak se v úvahách poválečných projevuje to, co se jinak v abstraktní theorii snad odmítá: výstřední d e t e r m i n i s m u s. Psycholog i moralista ví celkem, jak zevnější okolnosti působivají na lidské skutky, měníce lidskou odpovědnost za ně. Okolnosti válečné byly zajisté nadmíru tísňivé a vysvětlují, po př. omlouvají mnoho z neblahých následkův. Avšak svalovati šmahem vinu za všechny na válku je často ne tak jejich omluvou, jako spíše výmluvou pohodlí a nečinnosti, která

nekonala a nekoná, co bylo a jest povinností za všech okolností, ba právě za těch nejtěžších nejvíce. Vychovatelské sebezpytování — a vychovatelství jest různotvárné, na kazatelně, ve škole, v novinách atd. — sice učiněných chyb už neodčiní, ale může zameziti další. Mravními zásadami osobností ovládati okolnosti!

V písemnictví vědeckém i uměleckém, pokud se bude obíratí náměty válečnými, nebudou ovšem zápasiti idey, nýbrž lidé je zastupující, lidé určitého plemene, národnosti, kraje atd. Odtud vyplývá příležitost, zosobňovati světlo a stín, sympathie a antipathie směrem míru příznivým či nepříznivým. Je to, podle známých slov, jeden způsob soudnictví, soud nad národy, nad světem. Soud ve vlastním smyslu projednává pokaždé jeden určitý případ, více méně spleť, a přes nejlepší vůli může se zmýliti. Soud dějin tím snáze může zkresliti a nespravedlivě rozhodnouti, na ujmu dorozumění a míru. Veliký, ač u nás zlopravětný dějepisec Mommsen kdysi řekl, že „skutečně nestranná jest jenom nulla nebo lump“. Není zajisté nestrannosti k ideám nebo k zásadám; ale svědomitý učenec i umělec dovede toto věcné stranictví spojití s nestranností osobní, neřku-li s nestranností kmenovou neb národnostní. Pro umění je tu ovšem úskalí *typisace*, která jaksi zpovšechňuje. Věd a tak činiti nepotřebuje a nemá, ačkoli často tak činí, klesajíc na pavědu, již bohužel většina čtoucího obecnstva se živi.

Nestačí, aby se synové církve jen chlubili, čím Otec jejich přispěl a přispívá k upokojení a sbratření národů. Vždyť jeho slova praví také jim, a jim především: Jdi a čin tolikéž!

Od těch, již venku jsou, hlasatelů a prováděčů třídního boje, očekávati válku válce, jak ji ve svých svoláních slibují, bylo by bláhové. Nesnesou-li se ani s těmi, kteří jsou jim pokrevně neb jinak nejbližší, jsou-li proti nim nepřátelsky zaujati smýšlením osobním — čehož ve válce ani vždy nebývá —, jsou-li pak takto schopni a odhodláni je jak jen bude možno zničiti, pak jest jejich mezinárodní nebo mezistátní pacifismus pacifismem obráceným vzhůru nohama. Položil sice Nietzsche Fernstenliebe za pravidlo místo křesťanské Nächstenliebe, ale byl to právě jen Nietzsche, a jeho paradoxní slovní hříčka — vždyť v onom pravidle křesťanském Fernster je právě tolik jako Nächster, jen že v životě se bliženská láska osvědčuje též podle jiného pravidla (bližší košile než kabát) — má asi stejnou cenu jako světový pacifismus vyznavačů třídní nenávisti a třídního boje. Nám to zcela

zřetelně dal na srozuměnou jeden ministr naší republiky (těch, co by též nebyli od toho bývali, bylo asi více): katolíci budou žebráci! A nebylo jistě jeho vinou ani zásluhou, že ani tento strom nedorostl do nebe.

Zamítajíce třídní boj nezneužíváme nikterak potřeby, třídní protivity vyrovnati neb aspoň vyrovnávati. „Neb aspoň vyrovnávati“ přidávám proto, že naprosté, všeplatné a věčné vyrovnání zde na světě vůbec není možné, pokud nebude člověk jako člověk, práce jako práce atd. Ať marxismu připustíme cokoli z jeho námitek proti panujícímu řádu či zlořádu, jednoho rozumně připustiti nemůžeme, toho totiž, že by jeho soustava znamenala vůbec nějaké řešení, neřku-li řešení šťastnější, ba vůbec možné. Byl a je to prostě vědecky vyšňovaný bluff, jenž mohl se tolik úspěchů dodělati jen tím, že se dotě o jeho otázkách bylo jednak málo vážně přemýšlelo, jednak a hlavně, že ani to přemýšlení nevedlo k přiměřeným činům — skoro jako dnes se o socialních otázkách sice velmi mnoho mluví a píše, ale v zásadním nebo, řekněme beze strachu, radikálním řešení málo podniká, jistě nejméně od socialistických vůdců, kterým v theorii jest soukromý majetek krádeží, ale v praxi velmi vítaný; jestiž vůbec známo, že na př. u nás právě oni v bohatství mohou již na bývalou šlechtu zcela dobře pohlížeti s patra, nesrovnávajíc ovšem původu toho bohatství, jak ho totiž nabyla šlechta skutečná a jak proletářská, neboť o to m t o možno zcela právem říci, že „majetek je krádež“, o onom velmi zřídka!

Avšak bohatství „mrtvé ruky“, totiž církevní?

Bez okolků budiž uznáno, že ani s tím se vždycky nehospodářilo podle zásad církevních. Ale i tak byl a jest ohromný rozdíl v tom, že tento majetek nikdy nebyl a není docela vlastním majetkem těch kterých osob, jež ho užívaly — připusťme, že často i nesprávně —, ale jen majetkem svěřeným na čas k užívání, a to podle pravidel církevních, tak že vždycky vedle jiných veřejných závazků zůstával opravdu a z pravidla byl i používán jako *patrimonium pauperum*. Je sice pravda, že časem průbojci třídního boje sami již se smějí agitačním statistikám, jako byla na př. o tom, kolik vozů kartáčů bylo třeba dopravit do Vatikánu, aby jeho místnosti byly vysmýčeny, což mělo býti důkazem bohatství papežova, ač podle dosavadního italského zákona celý Vatikán se vším, co v sobě chová, jest papeži ponechán pouze k užívání, a to nikoli ve vlastnictví ne jen toho kterého papeže, ale ani ne ve vlastnictví papežské vůbec.

Ale když nadejdou volby neb jiné podobné příležitosti, sáhne se bez ostychu k takovým zbraním.

Církev a církevně smýšlející, totiž opravdovou láskou k bližnímu a bratrským citem vedení nehledají vyrovnání společenských protiv jen ze sobeckých obav, ač ovšem také z obav, a to o společenský řád sám. Nejde jim jen o to, aby štváčům byla vyražena zbraň z ruky. Toť v řadě správných záměrův až poslední. Hlavní jest, aby byly upokojeny, pokud možno, rozumné a slušné požadavky všech, i těch vůdců a štváčů. Teprve když u těchto dobrá snaha selbává, nastává nezbytnost, v zájmu obecného dobra je učiniti neškodnými.

V církvi a v našineckém názoru neholduje se však zásadě, že nejlépe udělati pytláka hajným. V politice je to prostředek efemerních úspěchů, který se na společnosti těžce mstívá. Chce-li kdo doklady, ať si přehlédne a trochu promyslí těch osm let po převratě u nás. Nelzeť upříti, že v táboře t. ř. proletariátu je mnoho duševných mohutností, jichž dobře použití v zájmu obecnosti. Ale vždycky jen s výběrem, v pravý čas a na pravém místě!

Revoluce ještě nikdy protiv nevyrovnala, třebaš k tomu směřovala, vyvolána snad byvši křiklavými nesrovnalostmi, kde vůdčí zásadou bylo: oderint, dum metuant! Ale z pravidla revoluce jednu nespravedlivost vyhání druhou, jsouc k sobě nesoudná a zaujatá, k tomu, co odklízí, slepě nepřátelská. Davy ovšem potřebují silných slov a okázale rázných činů, mají-li se rychle rozhodnouti. A rychlého rozhodování jest revolucím třeba, neboť u nich jest prodlévání nebezpečné, periculum in mora, aby rozum a rozvaha nenabyla času a převahy. Vítězové pak ovšem již nebývají buřiči, jak už starý Scaliger poznamenal. Ale buřičská vláda zase každé buřičství stihá a bez žertu trestá! A to tím přísněji, čím špatnější má svědomí.

Proti proudu, říká se, těžko plavati. Kdyby se těmito obtížemi nechala zastrašiti snaha o pravdu a právo, bylo by zle s lidstvem. Pravda, boj se tu vede nestejnými zbraněmi, nestejně průbojnosti: myšlenky věčných zájmů proti osobivosti časných zájmů, proti hmotným mocnostem všeho druhu, které svými prostředky dovedou si podmaniti a ve svou službu zapřáhnouti i myšlenky, tak že ke skutkům ve svém smyslu mají mnohem blíže než myšlenky touto výbavou neopatřené. Ale přes to, že se někdy zdají bezmocnými proti náporu skutečností — kdosi u nás tuhle napsal: intelligence ne-

znamená nic vedle rozevřené huby — vždy zůstává povinnost ozývati se proti nim aspoň slovy, jsou-li skutky znemožněny.

Naše náboženství nás tím duchem odchovává a tím směrem vede, věsti-li se necháme jím a ne proudy jemu cizími. Ve své plavbě proti zrádným virům a proudům církev naše sice fluctuat, nec mergitur. Zdálo by se, že k této společnosti, tak účtyhodné v zásadách a tak důsledné v jejich provádění, připojí se všichni, již osobními sklony a životním povoláním určení jsou pracovati o vyšší dobra lidstva. Jak víme, není tomu tak.

V Paříži se prý sestoupla společnost na odzbrojení aspoň duchů, když se pořád marně jedná o odzbrojení vojsk. Právě však také dochází zpráva, že z „Rady pro mezinárodní výzkumnictví“ proti hlasům zástupců největších států (Anglie, Italie, severoamerické unie a j.) vyloučení zástupci němečtí, pročež také odkázána berlinská přednáška jednoho z nejznámějších odborníků českých. Jsou to maličkosti, ty a takové častěji se opakující úkazy, a vzhledem k vážnosti věci jsou to také malichernosti. Ale z maličkostí se skládá život, a když vůdčí duchové v něm takto se rozcházejí, není pravděpodobno, že by šli a vedli cestami správnými, a není tedy ani radno, se jejich vedení svěřovati.

U nás pokoušejí se, arcí s jiného hlediska, soustřediti inteligenci k součinnosti proti proudům dosud převládajícím, jejichžto povaha zde kdysi označena slovy horror intelligentiae. Beze sporu byla u nás intelligence zatlačena do pozadí, kde měla býti v popředí. Ale zavinila to z velké části sama jednak svým slaboštvím vůbec, jednak prospěchářstvím mnohých z ní, kteří se neostýchali postaviti se v služby analfabetismu, jelikož byl právě u vesla. Ten je zvyklý hlasy jen počítati, nikoli vážit. Odtud m. j. také ono překotné zřizování škol bez ohledu na jejich potřebnost a na možnost prospěchu, jak u žactva tak učitelstva. Není tomu dávno, co sami učitelé ze strany národněsocialní na svém sjezdě žalovali, že jinak zase vláda mnoho jednotlivců odvedla od zaměstnání produktivních a přecpala jimi kanceláře, jež nyní, nouzí poučena, chce pokud možno jich zase zbaviti.

Říkává se, že to byla politika. Ovšem jen politika špatná si tak počíná, neumějíce nebo nechtíce vybíratí podle potřeby a schopnosti a stavěti každého tam, kam patří. My ovšem víme, že to byla politika t. z. pokroku, jemuž obětováno tolik lidí zdatných i čestných, aby jejich místa zaujali nápadníci jiného druhu, kteří se již

ukázali přítěží nejen málo čestnou, ale i skutečnému pokroku přímo škodlivou. Proti naší náboženské věci arcit pracovali s úspěchem — proto jim pokrokářská část intelligence se škodolibým posměchem ponechávala tolik pole, ale nyní vidouc, že nechtějí hráti jen úlohu mouřenína, poslušně odcházejícího, když svou povinnost vykonal, ráda by je k tomu donutila.

Tlak budí protitlak. Proti obojímu proudu, ať násilí, ať nevěry protitlaku potřebí. Ale jeho zbraně nemohou a nesmějí býti brány z jejich zbrojnic, nybrž jenom z našich, i když by se tu a tam zdály slabými nebo nevhodnými. Jako jinde platí pravidlo, že chyba chybou se nenapravuje, tak i zde: nepoctivost se nevyhání nepoctivostí, nesvědomitost nesvědomitostí atd. Úkolu, přispívati každý podle svých sil k šíření království božího na zemi, může býti dosaženo jen prostředky, jež jemu jsou přiměřeny, jím dány. Směřujice takto proti vládnoucímu proudu nevěry, sobectví, prospěchářství a všeho druhu nemravnosti, zdají se nevčasné a jinak nevhodné, ba proti duchu doby a její módě marné: ale zpronevěřili bychom se vlastnímu přesvědčení, kdybychom jich proto nepoužívali. Sic nač by nám a našemu okoli bylo, kdyby překážkám ustupovalo a obětí se štililo, nechávajíc se zahanbovatí úsilím a obětovností protivníkovou, neb dokonce jej překonávajíc špatnostmi?

Plavba proti proudu doby nezjednává popularity, tím pak méně jiných výhod. Nechápují jí a neuznávají významu jejího mnohdy ani ti, kterí povoláním a snad i smýšlením by v ní měli pomáhati, ale v pohodlí spokojují se podívanou, počítujíce zadostučinění při neúspěších, že při tom nebyli, avšak také při úspěších, že zvítězila „dobrá věc“, dobrá i jim, a — nic jich nestála!

Kdo z nás by chtěl takto státi opodál, jen jako divák a pouhý posuzovač?

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

Vyjma první dvě hlavy sv. Matouše a sv. Lukáše nalézáme v ostatních částech našich kanonických evangelií jen krátké a nečetné zmínky o Panně Marii. Když její božský Syn začal svou veřejnou mesiášskou činnost, tu matka jeho — v pravdě pokorná dívka — ustupuje zcela do pozadí, tak jako mizí a hasne světlo jitřenky, když na východě vzešlo zářivé slunce.

Poslední místo, kde P. Maria je v Novém Zákoně výslovně jmenována, nalézáme ve Skutcích Apoštolských 1, 14. Dočítáme se tam, že po nanebevstoupení Páně P. Maria trvala ve večeradle na modlitbách s ostatními apoštoly, zbožnými ženami a bratřími Páně. Od tohoto místa počínají knihy Nového Zákona zachovávat tajemné mlčení o dalších životních osudech P. Marie a také o konci jejího pozemského života. A mlčení toto z knih novozákonních přechází i do nejstarší literatury starokřesťanské a trvá daleko ještě do pozdějších století. Mezi skutečným zesnutím P. Marie a mezi prvními zprávami o něm v patristické literatuře je mezera několika set let. Je to tedy ve starokřesťanském podání prázdná prostora, již není nikterak snadno překlenout.

Věc má se u P. Marie podobně jako u většiny apoštolů, o jejichž životě a smrti se nám rovněž nedochovalo historických zpráv. Že o sv. Petru a sv. Pavlu přece něco víme, to vděčíme jen té šťastné okolnosti, že se našel historik, sv. Lukáš, který nám o osudech obou apoštolů nějaké zprávy poznamenal: jinak by i jejich činnost, právě jako jiných apoštolů, byla upadla v zapomenutí. Je to tedy i u P. Marie nešťastná literární náhoda, že tu nebylo nikoho, kdo by písemně zaznamenal podání o jejím životě i smrti. Podání takové ku konci prvního století nutně bylo v kruzích blízkých svaté Rodině a mezi příbuznými Páně, o nichž víme, že tehdy ještě žili. Tím však, že ho nikdo nenapsal, bylo zapomenuto a zaniklo.

V mlčení nejstaršího podání o zesnutí P. Marie lze konečně také viděti dílo Prozřetelnosti, která vede osudy Církve Kristovy často cestami nám tajemnými a která snad chtěla, aby v prvních dobách křesťanství osoba Kristova soustřeďovala na sobě vši úctu a vši

pozornost věřících a která rozkvět mariánské úcty uchovávala pro příští století Církve.

Tato mariánská úcta, která po sněmu v Efesu (431) se počala rozmáhat, bolestně postrádala podrobnějších zpráv o konci pozemského života P. Marie. V této době, to jest v pátém století, počínají se takové zprávy vyskytovat, jednak v apokryfních spisech, jednak něco později i u zástupců patristické literatury. Jádrem a podstatným souhrnem všech těchto zpráv, které se pomalu ustálily a vykrystalisovaly, jsou dvě pravdy: že totiž P. Maria skutečně zemřela a že byla brzy po své smrti nejen podle duše, ale i podle těla vzata do nebe.

Novější dogmatikové se zřetelem na velkou mezeru v souvislosti starokřesťanského podání obě tyto pravdy nedokazují svědectvími historickými, neboť takových pro nejstarší doby není, nýbrž omezují se na důvody přiměřenosti. P. Maria zemřela, protože byla skutečným člověkem a platil tudíž i pro ni všeobecný zákon smrti, jemuž se podrobil i její syn.¹⁾ Že byla P. Maria i podle těla na nebe vzata, vyplývá jím z toho, že její tělo bez poskvrny hříchu prvotního počaté, jež dalo život samému Synu Božímu, nemohlo podlehnouti zkáze a hnilobnému rozkladu. Bylo tedy přiměřeno, aby brzy po smrti bylo vzato do nebe a nemusilo čekat na svoje oslavení až do soudného dne, kdy těla všech spravedlivých budou vzkříšena a oslavena.²⁾

Byly však ony zprávy o smrti a nanebevzetí P. Marie tam, kde se ve starokřesťanské tradici poprvé vyskytují, tak jako u novějších dogmatiků, pouze theologické závěry vyplývající a vyvozené z ostatních dogmat cestou logického úsudku? Není zde také možnost, že zprávy ty byly čerpány ze staré spolehlivé tradice, která sice nebyla dříve písemně zapsána, ale která přes to se udržovala, podobna jsouc v křesťanské tradici spodnímu proudu, který v prvních stoletích neviditelně plynul mezi prostým křesťanským lidem, až konečně v století pátém vystoupil na povrch a vnikl i do křesťanské literatury?

Chceme proto v těchto statích prozkoumati zprávy starokřesťanského podání o zesnutí P. Marie a pokusíme se je sledovati do minulosti tak daleko, pokud jen možno.

¹⁾ Nescházeli mezi theology ani takoví, kteří skutečně u smrti P. Marie popírali nebo uváděli v pochybnost; tak z nedávné ještě doby: Arnaldus, *Super transitu B. V. Mariae*. Genuae 1879.

²⁾ Pohle, *Lehrbuch der Dogmatik*. II. Paderborn 1912 str. 303—321.

Studium tradice o zesnutí P. Marie má dnes do jisté míry časový význam. Už na sněmu vatikánském dvě stě biskupů podalo totiž žádost, aby nauka o nanebevzetí P. Marie byla prohlášena za církevní dogma tak jako její neposkvrněné Početí.¹⁾ A hlasy takové ozývají se dodnes, především v zemích románských, jsouce šířeny jak zvláštními časopisy, tak i knihami a pojednáními.²⁾ Církev ovšem může prohlásit za dogma pouze nauku zjevenou, to jest obsaženou v Písmě nebo v ústním podání. A tak z naší studie bude si moci čtenář sám utvořit úsudek, zda a pokud by případní dogmatizace nanebevzetí P. Marie mohla mít oporu ve starokřesťanské tradici.

I.

Podání o zesnutí P. Marie až do sv. Epifania.
Sv. Epifanius.

Své zkoumání starokřesťanské tradice,³⁾ zda a pokud mluví o zesnutí B. Marie, třeba nám počítí spisy apoštolských Otců, kteří jsou bezprostředními nástupci apoštolů a jejichž spisy nejsou než pokračováním literatury novozákonní, na niž většinou také navazují.

Z apoštolských Otců jediný sv. Ignác jmenuje ve svých listech na sedmi místech P. Marii. (K Efes. 7, 2; 18, 2; 19, 1. K Trall. 9, 1.

¹⁾ Granderath-Kirch, Geschichte des vatikanischen Konzils. Freiburg i. B. 1903 I. str. 451.

²⁾ Vaccari, De B. Virginis Mariae morte, resurrectione et in coelum gloriosa assumptione. Ferrariae 1881. — Renaudin, La doctrine de l'Assomption de la Très Sainte Vierge. Paris 1913. — Renaudin, La définibilité de l'Assomption de la Sainte Vierge. Angers 1904 — Ernst, Die leibliche Himmelfahrt Mariä. Regensburg 1921. — Mattiussi, L'assunzione corporea della Vergine madre di Dio. Milano 1924. — Viz také články Dra Ernsta v Linzer Quartalschrift 1921 str. 381—389 (Die Kongruenzgründe für die leibliche Himmelfahrt Mariä), 1924 str. 449—454 (Der pseudo-augustinische Traktat De assumptione B. Mariae), 1625 str. 34—35, 260-273 (Die leibliche Himmelfahrt Mariä und der Glaube der Kirche). Tamtéž polemizuje s názory Ernstovými Minges O. F. M. 1925 str. 546—557 (Über die Definierbarkeit der Lehre von der leiblichen Himmelfahrt Mariä).

³⁾ Patristické texty týkající se P. Marie sebral V. Lehner, Die Marienverehrung in den ersten Jahrhunderten. 2. vyd. Stuttgart 1886. Texty týkající se speciálně nanebevzetí P. Marie prozkoumal P. M. Jugie, La mort et l'assomption de la St. Vierge dans la tradition de cinq premières siècles. Echos d'Orient. Paris 1926. P. Jugie však snaží se v patristických textech nalézt i začasné narážky nanebevzetí P. Marie tam, kde jich není, a vkládá do slov sv. Otců myšlenky, kterých jistě na mysli neměli. Dobré věci takovou násilnou exegesi poslouženo není. Srovnej též Neubert, Marie dans l'église antenicéenne. Paris 1908.

Ke Smyrn. 1, 1.) Ale všechna tato místa neobsahují nic jiného nežli slova symbola „narodil se z Marie Panny“. Proto nejstarší Otcové tak důrazně vytýkají panenství P. Marie, poněvadž židé svými pomluvami snažili se popřít a zkarikovat tuto pravdu, kterou Církev ve svých symbolech od nejstarší doby vyznávala a v níž viděla splnění mesiášského proroctví Isaiášova 7, 14.¹⁾

Na hranici mezi apoštolskými Oci a mezi novým obdobím křesťanské literatury stojí filosof sv. Justin, jenž pocházel ze Sichemu v Palestině a zemřel okolo r. 165. Také tento první velký apologeta křesťanský, když ve svém spise *Hovory se židy* Tryfonem (hl. 67) polemizuje se židy, dokazuje a hájí především panenství P. Marie a vykládá o ní uvedené proroctví Isaiášovo. Zároveň však na témže místě srovnává Marii s Evou, pramatkou lidského pokolení, tak jako sv. Pavel opětovně, především však v listu k Římanům hl. 7., byl srovnal Krista s Adamem. Byla to nová myšlenka a nový tón v účtě mariánské, který měl na její další rozvoj nemalý vliv.

Důkazem toho je sv. *Ireneus*, biskup lyonský, který ve svém spise *Adversus haereses* (III, 21 a V, 19) onu paralelu P. Marie a Evy již široce rozvádí a vyvozuje na jejím základě, jaký je poměr P. Marie k pokolení lidskému. „A jako skrze pannu pokolení lidské bylo odsouzeno k smrti, tak Pannou je zachráněno. Byla vyvážena plně neposlušnost panny poslušností Panny.“

Než ani sv. Justin ani sv. Irenaeus nikde nečiní ani nejmenší zmínky o zesnutí P. Marie. To platí též o ostatních křesťanských spisech, které pocházejí z druhého století.

Tak apokryfní *Protoevangelium Jacobi* z druhé poloviny druhého století, jež dle mínění učenců pro svou starobylost obsahuje některé skutečně historické vzpomínky ze života P. Marie, končí líčením povraždění nemluvňátek betlemských. O dalším životě P. Marie nedovídáme se z něho ničeho.

Ani gnostická *Acta Joannis*, jichž autorem je Leucius a jež vznikla okolo r. 160—170, rovněž nic nepraví o životě ani o smrti P. Marie, aspoň pokud jsou nám dochována. Při úzkém vztahu mezi miláčkem Páně sv. Janem a P. Marií tato okolnost skoro překvapuje. Myslí sice někteří,²⁾ že ve ztraceném počátku Act, kde

¹⁾ Srovnej *Hudec*, Článek víry: Narodil se z Marie Panny. Hlídky 1925 str. 99.

²⁾ *Mommert*, Die Dormitio. Haberland, Leipzig 1899 str. 47.

byla vyliče na cesta apoštola Jana z Palestiny do Efesu, bylo asi též něco o smrti P. Marie obsaženo, ale to jest pouhá domněnka, již nelze blíže odůvodnit.

Rovněž *Sibyllina proroctví*,¹⁾ pokud jsou křesťanského původu, pocházejí z 2. století. Je to hlavně osmá kniha, jež opětovně a velmi zřetelně mluví o P. Marii. (270, 358, 456 a n., kde je líčeno narození Kristovo.) O smrti P. Marie není tam zmínky.

Je tedy výsledek pátrání v literatuře 2. století úplně záporný: o zesnutí P. Marie žádný pramen nepodává zprávy.

Hippolyt Římský, který zemřel okolo r. 235 a jest po Origenovi nejplodnějším křesťanským spisovatelem třetího století, píše o P. Marii srovnáváje ji s archou úmluvy: „Pán byl bez hříchu, z neporušitelného dřeva jako člověk, to jest z Panny a Ducha svatého, zevně a uvnitř jsa pokryt božským Logem jakoby nejčistším zlatem.“²⁾ Úplně podobného obrazu užívá též ve svém komentáři k Danielovi. Jasně zde sice hlásá neporušitelnost P. Marie, ale právě tak jako jiní sv. Otcové, kteří rádi užívají onoho srovnání s neporušitelnou archou — *ἀσθητος κιβωτός* —, tak Hippolyt rozumí tím neporušené panenství P. Marie. Nelze z toho vyvozovat, jak činí P. Jugie,³⁾ neporušitelnost těla P. Marie a tedy její nanebevzetí.

Největší křesťanský genius třetího století *Origenes* jako v jiných oborech theologie tak i v mariologii razil nové dráhy a otevřel nové obzory. V dějinách mariánské úcty tvoří Origenovy spisy důležitý mezník. Kdežto dotavadní Otcové pojednávali o P. Marii vždy jen ve spojení s jejím božským Synem, u Origena P. Maria počíná vystupovat jako předmět samostatného kultu. Rozebírá dogmaticky její panenský porod, pojednává obšírně o jejích výsadách a jejích ctnostech. Origenes mimo to znal dobře Palestinu, kde r. 233 našel pohostinný útulek a kde otevřel v Cesareji Přímořské slavnou bohovědnou školu. Ale ani on o konci pozemského života P. Marie nikde nemluví, důkaz to, že mu žádné takové podání nebylo známo. Pouze na jediném místě, a to v komentáři evangelia sv. Jana (2, 12) píše: „mnozí se táží teč na bratry Páně, jakým způsobem je měl, kdyžtě Maria zůstala pannou až do své smrti“. Byl tedy Origenes přesvědčen, že P. Maria skutečně zemřela,

¹⁾ Hennecke, NT Apokryphen. Tübingen 1904. Str. 322—345.

²⁾ Migne, Patr. Graeca LXXXIII, 85—89.

³⁾ L. c. Str. 6.

což je důležité u tohoto vynikajícího učence zjistiti, proti názoru některých pozdějších, kteří smrt P. Marie uváděli v pochybnost.

Sv. Řehoř Divotvůrce — zemřel okolo r. 270 — je pozoruhodný tím, že se mu, pokud nám známo, prvnímu dostalo zjevení P. Marie. Vypravuje o tom podrobně jeho životopisec sv. Řehoř Nyssenský.¹⁾ [Když byl vysvěcen na biskupa a připravoval se na vykonávání svého úřadu rozjímáním o pravdách svaté víry, tu ukázal se mu v noci muž oděný v dlouhou řízu. Tento pokynem jej vyzval, aby pohleděl stranou. Sv. Řehoř tak učinil. A tu ukázala se jeho zraku žena nadlidské důstojnosti. I padl na svou tvář táže se v duchu, kdo asi jest ona žena zjevivší se mu, jejíž záře nemohly snést jeho oči. Ale i když nemohl na vidění patřiti, slyšel přece „jakýmsi slovem — *ὁὐκ λόγου πινός*“ —, jak obě osoby mezi sebou hovoří o otázce, kterou se právě zabýval. Ze slov jejich poznal také, že je to evangelista sv. Jan a P. Maria. Poučení, které z jejich hovoru zvěděl, ihned si poznačil a odkázal jako dědictví potomstvu. — Potud jeho životopisec. Pravda, o níž byl sv. Řehoř takovým zázračným způsobem poučen, je nauka o nejsvětější Trojici, kterou právě on tak přesně, jasně a srozumitelně ve svém symbolu vyložil.

Dle slov samého Krista budou se těla oslavených skvíti nadzemskou září (Mt 13, 43); Kristus Pán ukázal se v této záři apoštolům na hoře Tábor (2 Petr 1, 16), v této záři viděl jej také u Damašku sv. Pavel (Sk Ap 23, 6—7). Nepřímo lze tedy ze zjevení, jehož se sv. Řehoři dostalo, usuzovat, že ona nadpřirozená záře, v níž se mu P. Maria ukázala, je důkazem, že i tělo P. Marie bylo tehdy už oslaveno a tedy P. Maria vzkříšena a vzata na nebe. Jiná však jest otázka, zda sám sv. Řehoř takové důsledky z onoho zjevení si vyvodil. Neboť jinak se ve svých spisech ani o smrti ani o nanebevzetí P. Marie nikde nezmiňuje. (P. d.)

¹⁾ Migne, Patr. Graeca XLVI, 909.

Fichteův spor o atheism.

Dr. Josef Vrchovecký.

Jedna z nejvýznačnějších událostí ze života německého myslitele Jana Bohumila Fichte jest jeho spor o atheism, který koncem 18. století rozvířil hladinu veřejného života nejenom v Jeně, kde F. působil, nýbrž i jinde, hlavně u vlád, které vydržovaly vysokou školu jenskou. Spor skončil pro učence nešťastně: bylť professury zbaven a tím donucen hledati si chleba jinde.

Jak došlo ke sporu? Fichte byl požádán svým bývalým žákem a stoupencem Forbergem, konrektorem na lyceu v Saalfeldu, aby uveřejnil jeho pojednání „V ý v o j p o j m u n á b o ž e n s t v í“ v časopise „Philosophisches Journal“, jež F. se svým kolegou Niethammerem redigoval. Obsah článku nebyl Fichteovi docela po chuti; některá místa zdála se mu býti příliš odvážná. Proto radil Forbergovi, aby upustil od uveřejnění; Forb. nepřivolil. Tu žádal Fichte, zda by mohl některé výroky změnití nebo přidati k nim patřičné vysvětlivky. Forberg však trval na tom, aby jeho práce byla beze vší změny a bez vysvětlivek uveřejněna; což se tedy stalo. Avšak Fichte předeslal rozpravě svého bývalého žáka své pojednání „O základě naší víry v božskou světovou vládu“ (göttliche Weltregierung) a píše hned v druhém odstavci o souhlasu mezi svými zásadami a zásadami druhého pojednání; v některých bodech prý však saalfeldský konrektor nedosahuje jeho vlastních názorů. Jsoucnosti boží a víry v Boha nemůže prý nám žádná filosofie dokázati a nemůže nás ani k tomu přiměti, abychom věřili v mravní světový řád. Věříme v takový řád beze všeho přičinění filosofů. Víra tato má prý svůj neochvějný základ v rozumu. „Co má základ v rozumu, jest naprosto nutno; a co není nutno, je proto proti-rozumové.“¹⁾

Obvyklé důkazy jsoucnosti boží zavrhuje. Je zajímavé, z jakých důvodů. Svět mimo nás neexistuje, jsa pouze „odleskem naší vlastní vnitřní činnosti. Avšak čeho není, po základě toho nemůžeme se tázati“ (str. 6). Smyslový svět nemůže nás ani přivést k mravnímu světovému řádu, a tento řád jest jediné božské, več máme věřiti.

¹⁾ Johann Gottlieb Fichte, Die philosophischen Schriften zum Atheismusstreit. Herausgegeben von Fritz Medicus. Str. 5. Následující citáty jsou z tohoto spisu.

„Toť jediné možné vyznání víry: radostně a nepředpojatě konati, co povinnost pokaždé káže, bez pochybování a mudrování (klügeln) o následcích. Tím stává se toto božské v nás živoucím a skutečným“ (11). Atheistou prý není, kdo nevěří v osobního Boha, nýbrž kdo rozumuje o následcích svého jednání a neuposlechne dříve hlasu svědomí, dokud nevidí v tom vlastního prospěchu; toť podle Fichtea jediný atheism. Světový mravní řád je mu bohem jediným; jiného prý nepotřebujeme. Kdo uznává tento mravní řád, je věřícím, věří v Boha. Jsoucnost t o h o t o boha není pochybna, naopak je „to nejjistější, co jest, ano jest základem veškeré jiné jistoty, jediné absolutně platným objektivním, že je mravní světový řád“ (13). Hned na to píše o tomto světovém řádě jako o osobním Bohu, ba jako o Bohu křesťanském. Jím jest každému jednotlivci vykázano zvláštní místo a práce, a každý osud, pokud prý není vlastním jednáním zaviněn, je tímto plánem určen; bez něho ani vlas s hlavy ani vrabec se střechy nespadne. Každý opravdu dobrý skutek se zdaří, každý zlý je marný. Lidem, kteří milují dobro, jsou všechny věci k prospěchu.

I Forbergovi je náboženství praktickou věrou v takový řád. Jediným kořenem jeho je přání srdce, aby dobro zvítězilo nad zlem. Některé věty Forbergova pojednání zdají se býti obranou náboženství a jeho nezbytné potřeby. Náboženství není podle něho věcí lhostejnou, jež by se mohla přenechati libovůli jednotlivců, nýbrž p o v i n n o s t í. „Jest povinností, abychom věřili v takový řád věcí ve světě, v němž můžeme počítati s konečným úspěchem všech dobrých záměrů, a v němž snaha, podporovati dobro a brániti zlu, není naprosto marnou“ (28). „Beznáboženství je pravá a vlastní slabost ducha, avšak slabost, za kterou člověk může (selbstverschuldet)“ (29).

Jakou cenu tato slova mají, lze poznati z dalších. „Není povinností, abychom věřili, že je mravní světová vláda (Weltregierung) nebo bůh jako mravní vládce světa, nýbrž je pouze a jediné povinností, abychom jednali, jako bychom věřili“ (28). Jedná-li se však o vážné přemýšlení, zda je pravdivý theism či atheism, můžeme se rozhodnouti buď pro první nebo pro druhý, podle toho, jak se který před forem spekulativního rozumu nechá odůvodniti.

Forberg končí své pojednání otázkami, které byly nejzávadnější. Na otázku, zda Bůh existuje, odpovídá: „Jest a zůstane nejisto“ (29). K otázce, zda můžeme od každého člověka žádati, aby věřil v Boha, odpovídá záporně. „Můžeme žádati po každém člověku

náboženství? Bez pochybnosti, tak jak můžeme po každém člověku žádati, aby jednal svědomitě, beznáboženství je nesvědomitost“ (30). Zápornou odpověď dává na otázku, zda můžeme po každém člověku žádati, aby věřil v Boha. Dle Forberga má náboženství jenom dva články — víru v nesmrtelnost ctnosti a víru v říši boží na světě. Kladně odpovídá se na otázku, zda může mítí ateista náboženství, a záporně, zda náboženství dopomáhá k mravnímu životu.

Saská vláda nařídila konfiskaci časopisu, ve kterém obě pojednání vyšla. Fichte k tomu nemlčel, nýbrž uveřejnil provolání k veřejnosti (Appellation an das Publikum), jímž se chtěl ospravedlniti. Podtitul spisku jest: „Spis, který račte napřed přečísti, dříve než ho zkonfiskujete“. Není ateistou a nechce jím býti zván. Se vši rozhodností odmítá tuto výtku, která ho podlamuje a ničí (lähmt und vernichtet). Jest přesvědčen, že jeho věc je dobrá a proto jemu jenom na ní záleží; možná, že se těmito zásadami vytasil příliš brzy, že přišel brzy na svět; podlehně-li, je to jistě vůle boží, aby se tak stalo. Fichte věří pevně, že přijde doba, kdy bůh této nauce, která je božskou, dopomůže k vítězství. Opět a opět odmítá od sebe výtku ateismu jako „příliš neslýchanou, příliš nehoráznou“ (zu ungeheuerlich).

Ještě důrazněji obhajuje se proti výtce, že nauka jeho vede k laxnímu životu. „Neochvějná víra vnucuje se mně, že je pravidlo a pevný řád . . ., podle kterého nutně čistý mravní způsob myšlení (Denkart) činí blaženým, jako smyslný a tělesný nevyhnutelně připravuje o veškeré štěstí“ (49). Tento řád nazývá nevysvětlitelným. Jediným pravým náboženstvím, hodícím se pro pravého vzdělance, je mu víra v tento řád. „Mravnost a náboženství jsou absolutně jedno; obojí je chápáním (Ergreifen) nadsmyslna, první činem, druhé věrou. Náboženství bez mravnosti je pověrou, která klame nešťastného nepravou nadějí a činí ho neschopným ke všemu polepšení. Domnělá mravnost bez náboženství může snad býti zevnějším čestným životem, tím, že dobro se koná, zlu se vyhýbá ze strachu před následky světa smyslného; nikdy však se tu nemiluje dobro a nekoná se pro ně samo“ (51). Vůči učencům, kteří namítali, že i člověk, který o Bohu a nesmrtelnosti pochybuje, musí přece konati povinnosti, jež mravní řád jemu ukládá, podotýká Fichte, že to není možno. „Vzbuď jen v sobě smýšlení, jež odpovídá povinnosti, a poznáš boha“ (52). Nic na světě není prý tak jisto jako mravné.

Kořenem mravného je nadsmyslno. Fichteovi jest nadsmyslno „jedinou jistotou (das einzig Gewisse) a všechno ostatní jest jisto pouze jím . . . Svět nadsmyslný jest naším rodištěm a naším jediným pevným stanoviskem; smyslný (svět) jest pouze odleskem prvního. Nevěříš v boha, protože věříš ve svět, spatřuješ naopak svět jediné proto, protože jsi určen věřit v boha“ (53). Koná-li se povinnost, děje se vůle boží, a ta je vždy dobrá. Fichte dokládá, že člověk jeho naukou proniknutý je člověkem opravdu náboženským. „Přiď království tvé, jest jeho modlitba . . . Ne má, ale jeho vůle se staň, ne má rada, ale jeho se děj, je přáním jeho života, a tak neochvějná radost rozšiřuje se na celý jeho život“ (54).

Zajímavý je důvod, který uvádí se v tomto „Odvolání“ proti víře v Boha osobního. Nejvyšší bytost jako zvláštní substance je dle něho „pojmem nemožným a sobě odporujícím“ (58). Hned na to píše v závorce: „Substance totiž znamená nutně bytost smyslově existující v prostoru a času“!

Svým odpůrcům vytýká, že nejsou s to, aby pochopili tak vznešený pojem, a naznačuje důvod této neschopnosti: „Obor našeho poznání jest určen naším srdcem; jenom svou snahou chápeme, co kdy pro nás bude (was je für uns da sein wird)“ (59). Protivníci spokojují se smyslovým světem a něžnají ničeho, co vězí za světem. Každému, kdo s ním nesouhlasí, vytýká, že očekává od svého boha uspokojení svých žádostí a je prý tím pravým atheistou, věře v modly. „Mně jest bůh jediné a pouze vládcem nadsmyslného světa“ (62). Bůh, k němuž odpůrcové se hlásí, je plodem lidské zkázy. Lidstvo by mělo všeobecně uznati, že Fichte jest obhájcem pravého náboženství.

Není možno, že by Fichte, který po léta studoval (protestantské) bohosloví, nebyl poznal makavého rozdílu mezi svým a křesťanským pojmem.

(P. d.)

Posudky.

Fr. Trávniček, Příspěvky k nauce o českém přízvuku. Spisy filos. fakulty Masarykovy university v Brně, č. 7. Brno 1924, str. 52, 8 K. — Příspěvky k českému hláskosloví. Spisy filos. fakulty Masarykovy university v Brně č. 16. 1926. Str. 169, 16 K.

1. První část práce o českém přízvuku (str. 1—39) přináší některé doplňky k výkladům Královým (Česká prosodie ve Světové knih., č. 716—719 ke str. 227 a 230 násl.) o přízvuku slov pětislabičných, o bezpřízvučných slovech jednoslabičných a o t. zv. předklonných skupinách, jak nazývá Trávniček případy typu „pan učitel“ a p. Vidí se, že Královy výklady mají mezery, které musí býti vyplněny. Trávniček trpělivým rozbořem sleduje měnlivost přízvuku v skupinách slovních a opíraje se o vlastní pozorování, hledí vysledovati obecnější zákony. I zde se uplatňuje jeho znalost českých dialektů (na př. § 4 o příklonných slovech na začátku věty). Někde se naše zkušenost zprvu vzpouzí proti výkladu autorovu, ale konec konců mu dáme za pravdu. Obyčejně si těchto zjevů v řeči nevšímáme, a již tím, že se učíme pozorněji zaposlouchávati do spádu slov, do rytmiky věty, není bez užitku seznámiti se s rozbořeny Trávničkovými. Ucho se arci může v těchto jemných zvukových odstínech klamati, a nelze všude spoľehnouti na pouhý poslech. Konečné výsledky bude třeba ověřiti experimentálně strojovým záznemem.

Druhá část spisu (str. 39—50) reviduje otázku, kdy a jak vznikl dnešní jednomístný český přízvuk na první slabice ve slově, a zvláště upozorňuje na příspěvky Rozwadowského pro chronologii této změny (Język polski i jego historia I, 300—302) a Lehra (MPKJ. VI, 359; Rev. des Études slav. III, 173 n.) o způsobu ustálení přízvuku; oba příspěvky čerpají data z jazyka polského. K rozřešení otázky, kdy vznikl z původního volného dnešní přízvuk jednomístný, nestačí posavadní materiál. O tom, jak vznikl, podává nejlepší výklad Lehr, který aplikuje na češtinu své poznatky o přízvuku v kašubštině. Tam je v severní oblasti přízvuk volný, v jižní na slabice první. Poněvadž česká kvantita se namnoze shoduje s polskou, myslí Lehr, že „vývoj od volného přízvuku k jednomístnému šel v češtině takovou cestou jako v kašubštině“ (44), totiž pošinutím přízvuku, za jistých podmínek, na počátek slova. Při tom upozorňuje Lehr, že je nesprávně, přičítati přízvuk na předposlední slabice, ježž nacházíme v některých nářečích československých, vlivem polštiny, ježto sousední nářečí polská mají přízvuk na slabice první. Přízvuk ten vznikl zesílením z vedlejšího přízvuku u slov více-slabičných.

2. Těch osm kapitol, které tvoří obsah studií Trávníčkových o č. hláskosloví (I. ke stahování, II. k střidnicím za Ё, Ѣ, III. k střidnicím za praslovanské ort-, olt-, IV. k přehlásce a-ě, V. k střidnicím za pračeské o, VI. ke změně dl-l, tl-l, VII. hiátové j-, h-, v- před i-, í-, VIII. ke změně ss v js a tt v jt), obírá se vesměs otázkami, které řešil Gebauer ve své monumentální Historické mluvnici. Také jiná práce Trávníčkova (K střidnicím za praslovanské ě v českém jazyce. Spisy filos. fak. brněnské č. 2, 1923, str. 30, K 480) vycházela z Gebauera a doplňovala jeho výklad příklonem k Jagičovi (ě dalo v češtině ä, ü, a to pak 'a, 'ä). Gebauerovi jsou také tyto Příspěvky věnovány. Ale, jak právem zdůrazňuje autor, bylo by „úplným nepochopením Gebauera, kdybychom se domnívali, že lze ustrnouti na tom, co vytvořil on svým gigantickým úsilím“ (str. 6). Proto Trávníček si z Gebauera bere jen podněty a základní materiál, a opíraje se zvláště o nové publikace z oboru fonetiky (Broch, Frinta) a česko-slovenské dialektologie, podává vesměs výklad nový, a myslím také správný. Kde věc není ještě k řešení zralá, aspoň nám předvádí všechny možné způsoby výkladu; teprve když se některý zjev nedá vyložití foneticky, pomáhá analogie. Mnohé odstavce jsou přímo skvělé vzorným rozбором gramatických jevů. Zvláště mnoho přispívá k osvětlení staročeského stavu rozbor podobných změn v novočeských a slovenských dialektech. Citíme všude živě organickou spojitost nového se starým. O jednotlivostech těchto linguistických črt nelze se tu přehledně rozpisovati, neboť každý, kdo se obírá dějinami českého jazyka a českou mluvnici, musí se s nimi seznámiti podrobně. Upozorňuji také při této příležitosti na jiné dvě Trávníčkovy publikace dialektologické: 1. O českém jazyce, kde se popisují stručně jednotlivá nářečí česká, moravská a slovenská s ukázkami textů a charakterisuje se povaha a vývoj jazyka spisovného; 2. Moravská nářečí (s dialektologickou mapou, přehledným vytčením znaků jednotlivých nářečí a seznamem prací o moravských nářečích). Je to nezbytný doplněk s korekturami k velké Bartošově Dialektologii moravské. Trávníček, zde i v předchozím spise, přirazuje nářečí valašské k slovenskému, takže zbývá na Moravě čtvero nářečí: moravskočeské, hanácké s podřečím horským a čuháckým, slovenské s podřečím dolským, keleckým a kopaničářským (u Bartoše různorečí uhersko-sloven.), a lašské. Na mapě jsou různými barvami i pruhováním vyznačeny nejen jednotlivé dialekty, nýbrž i krajové rozdíly v nich. J. Vašica.

Václav Vondrák, Vývoj současného spisovného českého jazyka. Spisy filos. fakulty Masarykovy univ. č. 17. Brno 1926, str. 100, 13 K.

Vzpomínková předmluva prof. St. Součka vysvětluje vznik této práce Vondrákovy. Byla určena původně pro Jagičovu Encyklopedii slavjanskou filologii a byla psána německy v letech 1907—1909;

tam však nevyšla a Vondrák asi vůbec nepomýšlel na její uveřejnění. Souček upozorňuje (str. 7), že práce ta má „některé omyly a mezery“, že však přece zaslouží vydání jednak pro svou koncepci a samostatné příspěvky, jednak pro svůj vztah k Vondrákovi, ježto nám dokresluje jeho vědecký profil, a konečně „i jako příspěvek k historii ztroskotání prvního pokusu o encyklopedii slovenské filologie“. S tímto omezením možno se smířiti s posmrtným vydáním této dnes zastaralé a neuspokojující studie. Jsou tu sice dobré odstavce, na př. jazykový rozbor Bible Králické (str. 16—24), kde se upozorňuje na četné latinismy a stoupající vliv němčiny,¹⁾ nebo nástin sporů o pravopis (str. 52—53); ani jazykové rozbory básnické řeči u Nerudy, Háška, Vrchlického nejsou bez zajímavosti, ač se nám zdají pedantské. Hlavní nejošatek jest však v koncepci. V zkrácené linii se nám tím patrněji jeví zkreslení. Vondrák uznává české spisovné řeči české před Husem! První pokus o básnickou řeč přičítá teprve Blahoslavovi (str. 28)! Jako by nebylo knihy Rožmberské, překladatele Otců, Štítného, Tkadlečka (z r. 1407), jehož sám Gebauer se nerozpakuje nazvati „mistrem staročeského slohu belletristického“ (vyd. ve Sbírce pramenů Č. Akademie 1923), Dalimila, básníků Alexandreidy, legend, satir. Co do básnické mluvy musíme jíti, po přervě způsobené husitstvím, až do 19. století, abychom našli, nehlédíme-li k lidové písni, díla stejné slovní kultury, rytmické výraznosti a osobitého zvládnutí látky, k jakému se na př. vyšinula staročeská poesie v legendě o sv. Kateřině. Český jazyk před Husem dospěl výše klasičnosti, a začíná-li ve svém náčrtku Vondrák výklad o spisovném jazyce Husem, vysvětlíme si to jednak tím, že tu podlehl konvenčním názorům (dovolává se na str. 9—10 Jar. Vlčka a V. Flajšhansa), jednak že k památkám staročeským přistupoval spíše jako linguista, ztrácející pro pitevní výzkum mluvnický zájem o literární celek. Konstatují-li to, nechť se tím nikterak dotýkati životního díla Vondrákova, které ohromuje svou svědomitostí a pílí i obsáhlostí látkovou. Mám naopak, jako jeho žák, mnoho příčin, abych mu byl i osobně vděčen.

Jiné dvě studie Vondrákovy (Příspěvky k nauce o praslovanském přízvuku a Další příspěvky k nauce o praslovanském přízvuku — ve Spisech filos. fakulty brněnské č. 5 a 9, 1924, K 16 a 8) zde pouze zaznamenávám. Jsou doplněním a z části opravou příslušných výkladů o praslovanském přízvuku a jeho vlivech na kvantitu v jeho Vergleichende slavische Grammatik (druhé vydání 1924). V první studii jest obsáhlý uka-
zatel slov od Miloše Nohy.

J. Vašíčka.

¹⁾ Bude dalším úkolem, stanoviti poměr Bible Králické k nejstarším svodům biblickým (ze 14. a 15. stol.) po stránce jazykové. O těchto prvních Biblích víme velmi málo, skoro nic, a dokud nebude celá stě. Bible první redakce vydána, jako mají Poláci vydánu Bibli královny Žofie, ač byla psána o víc než půl století později než nejstarší Bible české, visí všecky deklamace o jazykové originalitě Bible Králické ve vzduchu.

Maturitní čítanky pro jazyk český.

Z mnohých oprav a změn, učiněných po převratě ve školství středním, četně ukázaly se ukvapenými, méně jich prospěšnými. K těmto možno přičísti ustanovení jazyka vyučovacího jako předmětů ústní zkoušky dospělosti závazného pro každého zkoušeného, čehož před tím nebylo. Jak za to máme, popud k tomu vyšel od zemské školní rady moravské. Ministerským nařízením ze dne 6. prosince 1921, č. 36.073 ukládá se zároveň v této příčině — dosud se česká literatura zkoušela počínajíc Dobrovským — rozšířiti látku zkušební také o hlavní proudy a některé význačné zjevy literární starší doby, a to o předchůdce Husovy, Husa, husitství, Chelčického a Jednotu bratrskou se všemi význačnými zjevy literárními a organisatorskými a o humanismus.

Ministerstvo vydávajíc tento výnos mělo se současně postarati o pořízení vhodného výboru z literatury české a to tak, aby z úryvků, tedy tors uměleckých děl, bylo možno souditi na literární význam spisovatelův.

Výbor, který nepořídilo ministerstvo a který při ústních zkouškách dospělosti záhy byl postrádán, byl pořízen ode dvou středoškolských profesorů najednou. Professor českého gymnasia v Brně a nyní ředitel gymnasia v Třebíči, dr. Josef Kozlovský, vydal nákladem St. Kočího v Brně „Maturitní čítanku“ o 316 stranách velké osmerky za 50 K a v nakladatelství Kvasničky a Hampla v Praze vyšel „Maturitní sborník textů“ od známého literárního historika Jana Voborníka o 301 straně malé osmerky za 22 K.

Maturitní čítanka Kozlovského zabírá chronologicky období od Tomáše ze Štítného [Svět — kniha] až po Fr. Götze [literární kubismus český] a vedle ukázek z poesie je tu hojně dbáno i četby prosaické. Mnohde jsou ukázky až příliš obsírné. To, co Kozlovský doporučuje pro četbu, jest označeno po kraji čarou. Básnické ukázky jsou celkem správné až na dvě. Na str. 235 jest ukázka z básně Jiřího Karáska „Sodoma“ (Confiteor), kterou kdyby měl před zkušební komisí výkládati maturant, nevíme jak by se svou znalostí při tom vypadal. Čtou se tam tyto verše (17—20):

a v lůno, v něž jsem snil že jednou spočine
toužebně sladká tíž — — — — —
tvé tělo toužebné, tvé tělo smyslné.

Ale ještě horší je to na str. 247, kde dr. Kozlovský z devitirádkového citátu z velké básně Březínovy „Kolozpěv srdcí“ udělal báseň příležitostnou s podivným titulem „K 28. říjnu 1918“, aniž při tom uvedl pramene, ačkoli všude pilně zaznamenává tituly knih, z nichž cituje. K čemu má býti dobré takové jinačení skutečnosti, a to k tomu v čítance tak důležité jako je maturitní? Vždyť přece předmětem básně „Kolozpěv srdcí“ vyšlé roku 1901 ve sbírce „Ruce“, nemůže býti oslava 28. října 1918, nýbrž jest jím mystické bratrství všech lidí, kteří kdy žili, pracovali, trpěli, bojo-

vali a umírali a kteří jsou spojeni v jedinou nesmírnou rodinu bratří ve všech stoletích.

Pokud se týče výboru z prósy, nemožno naprosto mlčením přejíti ukázek, jež dr. Kozlovský uvádí z Jiráska. Tu z celé epopeje českých dějin Jiráskem sbásněné podává na straně 167 a následující pouze tyto tři věci: „Na Bukovsku“, jak vojsko tábořské pálilo na faře knihy, „Koniáš“, jak tento kazatel opásán těžkým řetězem kázal o „Libri prohibiti“, jak řeholníci pravou zbožnost mystických spisů Komenského zařadili mezi libri prohibiti. Jaký účel skladatel této čítanky uvedenými ukázkami sledoval? Zdá se, že to byla přílišná tendenčnost, která do čítanky vůbec nepatří. Souditi přece nemožno, že by dr. Kozlovský pokládal z celého díla Jiráska mimo spisy pro školní četbu předepsané za nejdůležitější ukázky uvedené, které ostatně nijak zvláště slohové a umělecky nevynikají. Jak potom z otázky takové, dané zkoušenci, má se posouditi duševní hodnota a stupeň jeho vědeckého vzdělání, jak káže normalie? Také z Antala Staška podává dr. Kozlovský zvláštní ukázkou a to z „Blouznivců našich hor“. Ukázka tato mluví o spiritistickém blouznění jako o jakési dokonalejší formě náboženství, než je křesťanství; zejména uvádí se tu „doba slíbeného utěšitele“ (str. 179) nebo str. 180 zmiňuje „kněze; zpronevěřilé dělníky“ a pod.

Domníváme se, že podobné ukázky do čítanky naprosto nepatří a že i u Staška našlo by se daleko více lepších věcí. Mimo to básně a texty, v nichž jsou též mluvnické chyby, neměly býti pojímány do čítanek anebo měly by se opravit.

V o b o r n í k ů v „M a t u r i t n í s b o r n í k t e x t ů“ zabírá jen posledních sto let české literatury, počíná první znělkou Kollárovou „Slávy dcery“ a končí básní Fr. S. Procházky „Svátek národů“, t. j. 28. říjen. Voborník všímá si hlavně poesie lyrické. Z prosaiků je tu Palacký, Havlíček, Masaryk, Kálal, Kramář, E. Svoboda, dr. Kallab a Holeček, což zdá se více politické než literární zastoupení. Texty jsou seřazeny dle chronologie, kdy byly tištěny, čímž se stalo, že je tu autor citován na několika různých místech a že je umístěn na př. Hviezdoslav za Křičkou, Procházka za Medkem, Kaminský za Vrbou atd.

Sborník Voborníkův je celkem zdařilý výbor z českého písemnictví za poslední století. Uvésti sluší, že je v něm také buzen zájem o nešťastnou Lužici básničkou Sedláčkovou „Ach, Lužice“ na str. 281 (v seznamu na str. 301 je chybně udána str. 287), která byla původně uveřejněna v V. ročníku Českolůžického věstníku. Jinak tento sborník je bezvadný. Sbirka mohla se však dobře obejít bez ujmy na své ceně bez Macharovy básně „Dějiny lidstva“ (str. 149) s tou

pohádkou před námi a

pohádkou za námi . . .

i bez básně Rackovy „Bez konce žití“ (str. 239), která je pantheisticky zabarvena.

Omylů v textu, vzniklých tiskem, je nemnoho. Pořadatel sám je opravuje ve své Methodice. Voborník totiž úkol svého sborníku pojímá velmi věcně věda, že význam básně, zejména lyrické, stoupá jejím výkladem, který velmi často, jako na př. u Březiny, jest nesnadný. Proto jako doplněk ke sborníku vydal r. 1926. u Kvasničky a Hampla „Methodiku básnických výkladů“ (stran 128 malá osmerka), v níž podává názorný obraz praxe při ústní zkoušce dospělosti z češtiny, jak se časem a podle potřeby vyvinula, a to hlavně popis výběru a rozličných způsobů výkladů slovesných ukázek při zkoušce užitých. Methodika tato bude pro učitele češtiny velmi důležitou, usnadní mu práci a pomůže vniknouti v ducha lyrických básní ve sborníku uvedených. Voborník v methodice také podává rozbor básní vesměs lyrických až na jednu: je to Ant. Sovy „Ballada o jednom člověku a jeho radostech“.

Fr. Koprchý.

Vlastivěda Moravská. Slavonický okres.. Napsal Jan Tiray. V Brně 1926.

Slavonický okres pro Vlastivědu zhruba zpracoval ředitel Jan Tiray, nyní nebožtík. Ochotného spolupracovníka našel v řediteli něm. měšť. školy Ferdinandu Matouškovi, použil monografie Slavonic od prof. Dra Reuttra, čerpal z městského i farního archivu ve Slavonicích i ze zámeckého v Telči a z musea v Telči i Dačicích. Dobře mu také posloužily spisy prof. Janouška, zvláště při popisech kostelů, a příspěvky, jež mu byly zaslány z far a škol. Tak získal hojně látky, jež však přece nestačila, aby okres Slavonický mohl býti náležitě vypsán a vydán. Neúplné práce Tirayovy ujal se redaktor Vlastivědy Angustin Kratochvíl a učinil z ní teprve hotové dílo; jeho pilnou a obtížnou práci viděti hned na prvý pohled: jsou to doklady ze zemských desk, výpisy o poměrech poddanských ze zemského archivu, některé poznámky k dějinám náboženským, nové a posud neznámé; jeho je soupis uměleckých památek, nábrobků, zvonů.

Ze zájmu na celém díle přičiňuji některé věcné poznámky, jak se za čtení namanuly. Místy se upravování jen k sobě přiřazuje bez obsahové souvislosti (73), a příliš se omezuje i na ujmu správného pochopení (str. 73 o Matyáši Riedlovi, — tu výpis z kopiářů kroměřížských mohl snad býti obstarán) a přesnosti (123, 204, 207). Pochybných úsudků (93, 207) a skoro doslovného opakování (47, 165) bylo lépe se vytrháti. Někde trpí správnost tím, že vypadlo jméno (74), někde chybně uvedeno; na př. místo z Eberhartzu má býti z Eberhartu (75), místo Vorhemer má Wolný, z něhož údaj vzat, Vorhemes (149). Pravda, Wolný jest místy opraven, ale přece zůstalo u Českého Rudolce nemožné vročení jeho k r. 1612 i se zprávou odtud přijatou (205); zajisté má býti 1622. Chybné letopočty jsou na str. 169 u duch. správců a j.

Okres Slavonický je vítaným oddílem naší Vlastivědy zvláště pro

nás Čechy, abychom správně poznali dějinný i hospodářský vývoj nynějšího tak značnou měrou německého okresu na hranicích moravských.

J. Tenora.

Život sv. Otce Františka, zakladatele řádu Bratří Menších, sepsaný sv. Bonaventurou. Z lat. přel. Ant. Stříž. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1926. Str. 173, 20 K.

Lonské františkánské jubileum velmi vhodně u nás oslaveno i tímto novým vydáním (druhým od r. 1920, kdy vyšlo prvé) Františkova životopisu od sv. Bonaventury, jenž bývá nazýván druhým zakladatelem řádu františkánského. Sám neznal Františka z osobního styku, ale použil pro svůj, gener. kapitulou mu uložený životopis ústních i písemných zpráv o těch, již jej znali; nebyloť od smrti Františkovy uplynulo ani 40 let, kdy se v práci uvázal.

Není to životopis v obyčejném smyslu historický, podle časového postupu událostí sestavený, ani pragmatický, leda ve významu asketickém: hlavně podle vynikajících vlastností a činů světcových roztržena látka životopisná tak, že názorně před námi vystupuje, oč především šlo, osobnost a duch jeho. Zbožné pověsti ovšem hojně zastoupeny.

Nesnadný překlad pořízen velmi pečlivě.

Totěž budiž tu poznamenáno o Brejchově překladě vlastních Spisů sv. Františka, vydaných týměž nákladem (str. 80, 10 K). Spisovatelství nebylo v činnosti světcově úkolem předním, a co nám v tom oboru zůstavil, jsou jen plody příležitostné, vyjímaje ovšem (troji) řeholi, již bylo nutno písemně stanoviti. Jsou to básně a modlitby, pak dopisy k jednotlivcům nebo společnostem duchovním i světským a konečně závěti bratřím i sestrám řeholním, jakož i požehnání věrným, po příp. zlořečení těm, „kdo svým špatným příkladem ničí a boří, co jsi (nejsvětější Otče) hodnými bratřími tohoto řádu vystavěl a ustavičně buduješ.“

* * *

Jos. Jahoda, Bůh či ďábel? Hrst bolestných otázek. Praha 1926. Str. 253.

„Bůh či ďábel?“ — trochu podivný titul pro knihu drobných kreseb ze života, jakých napsal Jahoda jistě již několik set. Zůstává stále ještě věren methodě, jak jsme ji u něho poznali již na počátku jeho literární tvorby: staví proti sobě nebo i jen vedle sebe několik figurek prostých venkovských nebo častěji maloměstských lidí a vylíčí jejich životní příběh nebo i nechává je samy vypravovati nějakou událost. Tak každá jeho kniha jest opravdu pestrým kaleidoskopem nejrůznějších lidských postav, o nichž sotva kdy možno říci, že by byly jen výtvozem obrazivosti: jsou kresleny tak přirozeně a věrně, mnohdy až s takovými suše realistickými podrobnostmi, že je třeba jen se podívateli velikému pozorovatel-

skému nadání spisovatelovu i jeho, zdá se skoro, nevyčerpatelnému zdroji povídkových námětů. Některé z těch, jež umístil v poslední knize, nemají s titulem nic společného: jejich hrdinové netrpí nijakými bolestnými rozpory myšlenkovými či citovými, jdou životem klidně, dobří i sobečtí, mstiví i odpouštějící, vedle nich je tu ovšem i řada nešťastných lidí, z nichž mnozí trpí vinou druhých: někteří si při tom sahají na život, jiní jdou i do žaláře s prostým úsměvem spravedlivého nebo i s mlčelivou oddaností do vůle boží. A spis. má tolik taktu, že ani sám nehloubá dlouho a nerozměňuje tak pevných kontur svých kreseb. Jen právě oním titulem chce snad vésti čtenáře k úvaze, řídí-li osudy lidské, často tak divně se splétající, Bůh či ďábel. Věřící křesťan nenalezne ovšem v této dávné záhadě viny a trestu, zosobněné tu na všedních postavách, důvodu, proč by pochyboval o nejvyšší moudré a člověku často nevyzpytatelné Prozřetelnosti boží.

Stan. Reiniš, Zlatá rybka a jiné příběhy. Praha 1927. Str. 99.

Knížka dosud málo známého, ale patrně ne mladého spisovatele chce čtenáře pobavit figurkami ze života, jaké odedávna jsou vděčným materiálem pro humoristy: rybáři a úředníci, myslivci a sváteční střelci, venkovští serbusi a starosti, ministranti, pensisté, hladoví idealisté atd. Přibylí k nim váleční zbohatlíci a ovšem i vojáci se svými veselými vzpomínkami na život v zákopech. Humor Reinišův není nijak uchvacující ani originelní, mnohdy je dosti staromodní, ale při tom úplně slušný, bez jakýchkoli hrubosti. K jeho dobru možno poznamenati i to, že erotický živel je z knihy skoro úplně vyloučen. M.

Otakar Hanuš, Lásky slečny Věry. Filmový román děvčete. Třetí, přepracované vydání (11.—15. tisíc). Nakl. A. Neubert, Praha 1927. Str. 164, 14 K.

Jedináček bohatého továrníka, zhýčkaná i dědouškem v lesní samotě, jde do Prahy studovat, aby nestudovala. Ve škole provádí všelijaké čtveračiny. Jsouc ovšem hezká, plaší chlapce atd.

Celkem je to dost veselý kousek, v druhé části (námluvy atd.) už jednotlivnější. Ducha v tom všem mnoho není, ale toho konečně takový film nepotřebuje, jen když jsou pěkné obrázky, a ty skutečně pěkné jsou, i v knížce, třebaš některý rys je trochu mrtvý.

Pan Hanuš však si na své „Věře“ také trochu zavolnomyšlenkařil. Ona prý „nemodlí se před spaním, ale zbožně se měsíci a hvězdám ukloní.“ (Oh, oh!) Ona sama prohlašuje: „svatba bude přece na hejtmanství, vždyť já jsem pohan, třebaš každou chvíli běhu(!) jméno boží nadarmo. Jak mně bylo 14 let, šup, vystoupila jsem z církve. Víte, my pohaní se modlíme k Přírodě, neodříkáváme otčenášů jako když bičem praská...“

K s a v e r M e š k o, N á š ž i v o t. Se svolením autorovým přeložil ze slovinštiny Antoš Horský. Illustroval slovinšský grafik Rajko Šubic. Nakl. J. Birnbaum, Brtnice 1926. Str. 165.

Většina drobotin těchto vzpomíná válečných béd a hrůz. Jsou to výkřiky vrývavé, vyšlé ze srdce nejen soucitného, ale i vlastním utrpením stíhání a žaláře zkoušeného. Není divu, že hlasu svého netlumí; ale přes to v „Korutanských Elegiích“ bychom raději neměli srovnání s Kristem a výkřiky znějící jako nadarmo brané!

Poslední, nejdelší obrázek jest o zklamané studentské lásce.

Překlad je mluvnický správný až na to stálé do něj, z něj, jakoby jej nebylo, nebo koncovku: k hrobu matčině.

P r v n í l á s k a (Catherine Blum). Ze vzpomínek svého mládí napsal A l e x a n d r e D u m a s. Přel. Marie Dušková. Nakl. A. Neubert, Praha 1926. Str. 196, 10 K.

V myslivně vyrostli oba milenci, domácí syn a jeho osiřelá sestřenice. O tu však se zajímá, tetou podporován, mladík z rodiny váženější. Souboj obou soků v posledním okamžiku ústupem jednoho sice zmařen, ale druhý přece zastřelen, a to z jeho odhozené pušky, již se zmocnil v skrytě číhající mstivý intrikán. Vzniklá odtud zápletky s úřady se rozuzlí šťastným zakročením důvtipného, slídění po zvěři znalého přítele, jenž i tentokrát pravou stopu vypátral.

Různost náboženského vyznání mezi snoubenci dává Dumasovi záminku zaznamenati protichůdné názory dvou stran o smíšených sňatcích. Spor, v němž i farář, tuctová to figurka Dumasova abbé, je proti přísné katoličce, matce snoubencově, řeší se ne sice theoreticky, ale prakticky biskupským dovolením sňatku.

P i e r r e G i l l e s, F a n f a n, k r á l ů v k a v a l í r. Přel. Edgar Th. Havránek. Illustrace dle stejnojmenného filmu. Nakl. Kropáč a Kuchařský, Praha 1927. Str. 324, 25 K.

Jsme tu v době Ludvíka XV a Pompadourky s ovzduším dvorních a j. piklů, ale konečně i ve válce Francouzů proti Angličanům (Fontenoy). Jako Dumas umí i Gilles osudy drobných lidí vetkati v dějstvo veřejné a sepjati osudy lidí v něm vynikajících, zvláště když tito lidé se jeví naproli oněm až příliš „lidskými“ zvrhlíky. Pohozený markýzův levoboček Fanfan, neznaje svého původu, zápasí takto se svým bratrem o děvčici, k níž byl na vsi přilnul a jež dobrodiním herecké rodiny vzdělána v herečku; osobními vlastnostmi dobývá si ve vojstě přízně nejvyšších, ano stává se hrdinou lidové písně. Děj událostmi přebohatý napínavě se splétá a rozplétá, plyna rázným spádem k celkovému vyrovnání a zakončení.

Překlad, pořízený podle nadpisu knihy E. Th. Havránkem, podle reklamního lístku J. Heřmanem, jest plynňý a až na některé drobnosti jazykově správný.

K. Hradec, Mesiášský příběh inženýra Graye. Historie světového konfliktu. Nakl. A. Král, Praha-Smíchov 1926. Str. 163, 15 K.

Loupež ohromných hodnot z největší světové banky v Londýně, když Německo viněno ze spoluviny a marně se domáhalo zadostiučinění, zavdala podnět k nové světové válce, v níž jednak se rozehrávají všechny nové vymoženosti zbrojení, jednak komunistická propaganda nabývá příležitosti všestranně se rozvinouti ke zničení starých řádů. Loupež ona totiž poskytla na to původci peněz.

V první části románu poutá stránka detektivní vynalezáním všech možných i nemožných prostředků na vypátrání lupičů. Druhá část, vypisující bolševickou agitaci, hlavně v Paříži, nemá již té osobité dějové napínavosti jako první, obírajíc se hesly a podniky převratnými, jak jsou čtenáři běžné ze socialistického tisku vůbec, třeba tu v románu jsou vystupňovány do rozměrův ohromujících.

Kiku Jamata, Masako. Román. Přel. Julie Tillová. Nakl. Jan Laichter, Praha 1927. Str. 111, 15 K. Zábavné čtení, řídí V. Tille, 7.

Šlechtické děvče, pozbyvši matky, vypisuje svůj život, z větší části boj o milovaného snoubence proti tetám, jimž tento nápadník nestojí v šlechtické stupnici dost vysoko. Události se arci div neztrácejí pod květnatým líčením nálad a dějů, překypujícím obrazy a srovnáními, jichž významu a podobnosti našinec někdy ani nedovede postříc. Jako příběh věrně vystihuje poměr japonského děvčete ve společnosti, tak nádherný sloh jeho nám podává zdařilý vzorek vyprávěcího umění japonského.

Těžká volba. Napsal Alois Dostál. Nakl. V. Kotrba, Praha 1926. Str. 216. Ludmila, sbírka zábavné četby pro český lid, ročník 26, č. 4—5. Předpl. 10 K.

Učeň, později pomocník v knížecí zahradě, ukázav se i jinak v službě dovedným a řádným, jest po smrti kastellánově od kněžny jmenován jeho nástupcem, ale s výminkou, že si vezme jeho dceru. Věda, že byla v necti zanechána jiným zřízcencem, odmítne, pozbude místa, žije se zahradničením u sedláka, ale po smrti zahradníkově povolán kněžnou na jeho místo a může s sebou vzít družku, s níž se už dlouho mají rádi.

Prostý obrázek z panské služby a z venkovského života, plynně vypravovaný, místy jen trochu v popisech přeplněný podrobnostmi zcela obyčejnými a nikterak rázovitými nebo význačnými.

Dostál jest jeden z nemnohých českých románopisců, kteří si hledí také jazykové přesnosti. Tak i v této knížce, jen že v ní zůstaly chyby tiskové.

Rozhled

Náboženský.

Duše k Bohu!

Bůh jest v hlubinách duše naší. Duše tato svou bytností i vlastnostmi, znamenajícími věčnost, koření v Bohu, svém tvůrci a předobrazu, jest jeho obrazem a jakoby zrcadlem. Odtud souvislost s ním, třebas i neuvědoměná, odtud touha duše po Bohu, po bytí a světle.

V těchto hlubinách sloučeno, co časem se rozlišuje: rozum a cit, víra a vědění, vědomé i bezvědomé — rozlišuje, aby se při vědomé činnosti zase sbližovalo, nejtěsněji v náboženství.

Vědychtivost je touha po nekonečnu, tedy po božském, i když je popírá. Vědění čím výše vystupuje, tím lépe si uvědomuje svoji omezenost a sklání se před tajemstvím.

Náboženství jsouc takto úkonem duše přirozeně nutným — všechny cesty její konečně volky nevolky vedou k Bohu, jemuž se vyhnouti nelze — jest zároveň úkonem svobodným, jest-li také chtěno. Pak teprve jest náboženstvím v plném slova významu.

Život podle náboženství je tedy život podle přírody, podle přirozenosti duše. Nikoli proti ní: i když se povznáší nad ni — v nadpřirozenou — nezapírá ji, ale předpokládá ji a s sebou ji povznáší.

Osobnosti jsou různé; individualita je tajemstvím či, jak se v určitých případech říká, hádankou, podle převážných sklonů rozmanitá. Může býti velice jednostranná. Ať se v theorii dává přednost intelektualismu či voluntarismu, ani ta ani ona mohutnost není ještě celou duší. Nepozůstává-li pak člověk v pouhém rozumu, nemůže pouhý rozum býti jediným měřítkem věcí ani hodnot, bez ohledu na potřeby ostatních částí celku, v němž vévodí.

Rozumová jednostrannost porušuje soulad v člověku a není přízniva náboženství, kterým se tento soulad vytváří. Suchý rozum, životní mízy a šťávy prázdný, třeba se domnívá i ujišťuje, že Boha hledá, nesnadno jej nalezá. Bůh není veličinou abstraktní, cesta k němu není jen matematickým výpočtem, třebas i jím může býti naznačována.

Náboženství a víra nemůže býti vynucena rozumovými důvody, ačkoli se též o ně opírá. Jestli i úkonem vůle, a vůle i vůči Bohu jest fysicky svobodná. Rozum i vůle touží, ač různým způsobem, spočinouti v nekonečnu, a to podle své povahy v nekonečnu určitěm, osobním, nikoli v rozplynutí. Ale i nejpřirozenějším potřebám a touhám duše může se vůle vzepřiti. Jako suchopar myšlení může sežehnouti nejušlechtilejší vzněty duše, tak úporná vůle může utlumiti nejjasnější hlasy volající po Bohu.

Nerozhoduje tu ani učenost ani neučenost. Pyšná učenost jest na omylu, domnívá-li se, že jenom neučenost potřebuje náboženství.

Učenost ho k rovnováze duševní potřebuje ještě víc než t. ř. svatá prostota, neměříme-li života a člověka jenom vědomostmi. V jednom německém časopise („Hochland“) čísti pěkné heslo: Hochland — hohem Sinnes Land. Geist — dem Höchsten zugewandt! Jsou přerůzné názory o tom, co je vzdělání a vzdělanost, jakož i stesky, že přes veškeru civilisaci nepokračujeme ve vzdělání. Ať si toto kdo představuje jakkoli, ve správné představě jeho nemůže chyběti především všestranná ušlechtilost nitra, duše, jež jest, jak jsme viděli, nábožensky založena a jenom opravdovou nábožností se povznáší tam, kam touží a kde svého nejvyššího rozvoje dochází.

*

Biskup čs armády
 první a zatím snad poslední, zemřel a s vojenskými poctami pochován, ačkoli ze svého úřadu takoroka zabrán. Noviny strany, již se věc politicky popředně týkala, našly řeč až po jeho smrti, ačkoliv okolnosti jeho pensiování nemohly jim býti neznámy hned, když se stalo.

Vlastní příčina toho kroku Udržalova známa není. Nejvíce hádáno na to, že r. 1925 byl v Římě u papežské audience poděkovat se za biskupskou hodnost. Avšak i cesta i promluva jeho byla u příslušných vojenských úřadů hlášena a schválena, jak on sám ujišťoval.

Že Řím i vojenskému panstvu v Praze jest jaksi protivný, je divné i není. Jiný kněz, za vrchního hodnostáře u vojska vyhlédnutý, navštívil také Řím a když pak příjev do Prahy zašel jaksi úředně k p. vrchnímu či nejvyššímu či jak se tituloval inspektoru čs armády Macharovi a zmínil se o své návštěvě Říma, osápl se naň Machar: „A co jste dělal v Římě?“ A byl konec! Případ biskupa Dra Jos. Bombery arci se udál ve dnech po odjezdu nuntia Marmaggi . . . Snad také hinc illae irae, ale příliš vojáckého postupu proti Bomberovi nevysvětlují, tím méně omlouvají, jakož ani jakési lappalie vojenské etiketty, o nichž se také mluví.

Biskupské odznaky, na které se mu strhovalo z platu, prodal nástupce Udržalův Stříbrný a pochlubil se tím.

Že vojenští páni k vojenským duchovním tuze šetrni nejsou, je známo, a mimo nechut k náboženství zaviňují to někteří páni sami, kteří ve válce i po ní se ukázali velmi neduchovnými, bohužel! Ale Bombera z nich naprosto nebyl. Vytýkáno mu sice, že se utekl pod ochranu tehdejšího voj. ministra Klofáče, ale jako vojenský kněz konečně jiné cesty neviděl a protekci jeho přijal.

České polní biskupství tedy zaniklo. Potřebi ho ovšem není, když není vojenské duchovní správy. Bylť i nebožtík formálně jenom generálním vikářem pražského p. arcibiskupa jako vlastního ordinaria katolíků v čs armádě.

*

Sensací proces o platnosti sňatku.

Římská Rota uznala za neplatný sňatek vévody Marlborough s Consuelo Vanderbiltovou, a tu protestantský i jinak liberální tisk obnovil svoje výčitky, že se i v církvi jinak měří boháčům než chudákům. Co do tohoto stačí poznamenati, že Rota 1918—1925 mezi 117 případy měla 39 docela bezplatných.

V onom případě se má věc takto. 1895 C. Vanderbiltová, známá miliardářka, ve věku 17 let se provdala za staršího vévodu Marlborough; oba byli členy sekty episkopální, před jejímž biskupem sňatek prohlášen. 20 let žili jako manželé pospolu, pak manželka od manžela odešla a po několika letech sňatek státním soudem rozloučen. V—á vdala se pak civilně za francouzského plukovníka Balsana, katolíka, kterému pak šlo o to, aby s ní byl oddán také církevně. Vanderbiltová vznesla záležitost na soud katolického biskupa v Southwarku, který přísně prozkoumav okolnosti prvního sňatku shledal docela zřejmou překážku strachu a téměř násilí. Je takorčka neuvěřitelná, ale všemi svědky dosvědčeno, jak zvláště matka nevěstina, patrně posedlá chtivostí aristokratického titulu, nakládala s dcerou, aby její souhlas vynutila; člověk si při tom znmoděk pomysli: šťastná nevěsta s tolika miliardami! Římská Rota pak rozsudek neplatnosti potvrdila, tak že Vanderbiltová, nekatolička, mohla s Balsanem uzavřít sňatek i církevně platný.

Výčitky, že církev neuznává protestantských sňatků, a pod. jsou zhola nesprávné. Uznává je, nejsou-li jako tento pro věčné překážky neplatné. Výtka službovolnosti k bohatým právě z úst anglických jest nemístná, neboť nepovolnost církve k ženilství Jindřicha VIII přivodila odpad Anglie. —

Kdesi bylo zmíněno, že rozsudky Roty v posledních dobách bývají uvolnění manželského svazku příznivější než bývaly. Pravda jest předně, že sňatkových případů se předkládá čím dál víc, a dále, že i v tom soudnictví jako v pastorační vůbec vyšetřují se také víc osobní, subjektivní podmínky, jež povahu lidských činů mění, a že se tím přichází snad častěji k úsudku ve prospěch jednajících. —

Jinou sensací byla audience Marconiho u papeže, také prý stran nového sňatku. Marconi však sám prohlásil, že o tom nebylo vůbec řeči, jelikož se podruhé ženiti nehodlá; rozmluva se týkala jen jeho vynálezů. Ostatně jsa protestant, Marconi v sňatkové záležitosti by se neobracel k papeži.

*

Anglie.

3. pros. 1926 přijala dolní sněmovna návrh konservativců Herberta a Blundella — jinak hájivají konservativci rádi i zpátečnictví —, aby zrušeny byly protikatolické výjimečné zákony z dob Eduarda VI (Roman Catholic Relief Bill.) Zakazovaly se jimi na př. církevní průvody, nemovitý majetek řádů nebyl zajištěn, katolické nadace byly obřemeněny berněmi, příslušníci řádů byli podrobeni přihla-

šovací povinnosti u úřadů, s různými okolky spojené atd. Zákony ty se vždy a všude nyní už neprováděly, ale mohly prováděti. Pro zrušení jejich byli hlavně liberáli a členové Labour Party, jež má v sobě mnoho katolíků: že tu šlo o „směšnou zaostalost“, citili snad i ti, kteří proti ní nehlasovali.

Zrušení nevztahuje se však na panovnickou posloupnost a na hodnost lorda-kancléře.

*

Francie.

„Temps“ uveřejnil dopis 40 profesorů (většinou pry nekatolíků), již působili na učilištích jihoamerických, žádající min. předsedu Poincaré, aby se ujal francouzských řeholníků v Jižní Americe, kteří podle zákona z r. 1904 nesmějí ve Francii míti noviciátů a tedy odsouzení na vymření. Sic pry zanikne francouzský vliv v Jižní Americe a kulturní spojení Francie s ní.

Již M. Barrès ve sněmovně navrhoval změnu onoho zákona, ale co zemřel, návrh jeho zapadl.

„Action Française“ (spolek a jeho časopis) vznikla z podnětu Ch. Maurras-a k monarchistům a zvláště katolíkům, aby se vzpamatovali a svou veřejnou činností podle starých tradicí pomohli Francii vyvésti z úpadku. V programě byl boj proti republikanismu a za monarchii, diktatura elity, francouzský imperialismus. Tento chauvinismus nachytil mnoho katolické mládeže i kněžstva, jemuž nevadilo, že Maurras i druhý vůdce Léon Daudet jest nevěrec a ve svém listě zastupuje i názory nekatolické. Již r. 1914 měl tento býti zakázán, což se stalo až nyní. Důvody jsou na snadě; hlavní z nich jest, že „A. F.“ zneužívá katolictví ke stranické politice a tím směrem šíří názory protikatolické. Mimochodem podotčeno maří „A. F.“ také snahy o smír s Německem, ač vidí, kam válečná politika Francii vede. Jak z této i z předešlé zprávy viděti, katolictví je dobré jen jako politická služka.

Možno, že ve Francii po zákazu onom dojde k roztržce mezi katolíky, ale v tom duchu katolictví pokračovati nemohlo. Z Říma za to doporučena „Fédération nationale catholique“, již vede gen. Castelnau.

*

Rumunsko.

Zprávy, že jednání o konkordát se schyluje ke konci, byly předčasně. Averescu v Římě sám prohlásil, že se teď o něm vůbec nejedná; snad pry s jara se opět začne. Ministr osvěty Goldiš je totiž vůbec proti konkordátu, podporuje všemožně pravoslaví. Zprávy o jednání s Římem se pouštějí ob čas do světa jen z ohledů politických.

K předválečným asi 150.000 katolíků (se dvěma biskupy cizozemci, s málo kostely a s ještě méně katolickými ústavami) přibýlo po válce asi 1,300.000 katolíků latinského a též asi 1,300.000 řeckorumunského obřadu. Vláda, zvyklá pravoslavné církvi dávatí rozkaz za rozkazem, činí tak i vůči katolíkům (i protestantům), ale tu

naráží na odpor; jen že protestanté mají proti vládní libovůli mocné strýčky v cizozemsku, katolíků se neujímá nikdo leč papež, vlivem ovšem jen morálním. Církevní statky vlada (velmi lacino) „vykou-pila“, ale kupní ceny dosud nevyplatila.

Bulharsko.

*

Král Boris, v dětství nátlakem Ruska „překřtěný“, jak známo, na pravoslavi, snaží se v státě přivoditi přátelské styky s Římem; od pravoslavných a liberálů jest podezírán ze smýšlení katolického, v čemž asi mají pravdu.

*

Portugalsko

ač politicky stále ještě neklidné, vůči katolické církvi opustilo ne-přátelský směr zahájený revolucí 1910; vlada nyní naopak hledí šetřiti práv církevních, jmenovitě také podporuje zámořské missie, které dosavadní politikou značně byly trpěly.

24. listopadu 1926 sešli se všichni biskupové portugalských území do Lissabonu poradit se o dalších opatřeních, jak jich žádají nové po-měry ve všech oborech; světová „katolická akce“ má i zde býti rozšířena a zesílena.

*

Kanada.

Z velké části francouzské, ale dosud ke království britskému náležející území má 3,383.663 římskokatolických a 250.000 řecko-katolických obyvatel. Asi 650 obyvatel připadá správě jednoho kněze, poměr to nejen v celé Americe asi ojedinělý, ale i v Evropě z velké části vzácný. Jedna z příčin této náboženské přednosti je v tom, že vlada kanadská, dosud přistěhovalce ochotně přijímající, neponechává jim na libovůli usaditi se kdekoli, jako se dalo ve Spojených Státech, nýbrž hledí jimi osaditi úrodnou půdu mimoměstskou, čímž jednak města nevzrůstají tolikou měrou jako ve SS, jednak nové obyvatelstvo na venkově snáze uchovává svůj ráz i svoje náboženství.

*

Mexiko.

Pronásledování katolíků nepřestává. Co se zdálo pravdě nepodob-ným, spojitost zuření Callesova s ruským bolševictvím, stalo se zjevným. Neposlední známkou toho jest, že přijal do Mexika přes 100.000 ruských židů.

Zajímavo jest, že američti zednáři, kteří přece nyní Rusku nepřejí, Callesovi dodávají myslí a chuti, pokračovati v boji proti církvi a její působnosti, zvláště ve výchově. On totiž dosud okrádá jen církev, na jejich majetek nesahaje. Až bude i v tom zle, nastane křik, že církev se svým posláním selhává...

Calles sám dává rozhlašovati, že chce jen zjednati platnost zá-konům a chrániti domácí duchovenstvo od soutěže (!) cizího; toto snad tím, že cizí vyhání a domácí uvěznuje.

*

m. — Česká povaha.

Naříká na ni také jeden z mladých českých filosofů Dr. Ferd. Pelikán, rozepisuje se v pokrokové revui „Nové Čechy“ (č. 3) o rozštěpení amerických českých „svobodářů“, t. j. pokrokových Čechů organisovaných ve Svazu svobodomyšlných. Tento svaz stojí ovšem v hlubokém rozporu se Svazem katolíků, o němž Dr. P. přiznává, že jest lépe organisován a má jednotnější vedení. Vůdce svobodomyšlných Dr. Vojan prohlásil na schůzi, na níž měl pisatel vědeckou půtku s nevěrci, že mezi lidmi náboženskými a mezi nevěrci v Americe není možná dohoda ani spolupráce. „Je to tak, jako když se na politické schůzi sejde 500 prohibičníků a 500 anti-prohibičníků. Když pak se po prudkých hádkách rozejdou, je jich obouhob zasa stejný počet, nic více, nic méně.“

Svobodáři stali se téměř vyhraněnou sektou, mající jediné pouto: odpor proti církvím, jejichž ukrutnost a krvelačnost (!) řečníci jejich bičují a rádi svým ovečkám názorně předvádějí; mají i své instituce oddávací a svá pravidelná nedělní kázání. Chtějí vystačiti pouhou pozitivní vědou a jsou v tom ohledu stejně dogmatictí a nesnášliví jako někteří naši volnomyšlenkáři, ba dovedou je v zatvrzelosti i překonati.

A nyní i tato nevěrecká sekta začíná se drobiti. Nastalo totiž mezi českými svobodáři jakési nové reformní hnutí, vedené vzdělaným lékařem Drem Štolfo, který byl již dříve nevěrci obviňován z klerikalismu. Je to ovšem divný „klerikalismus“, jaký hlásá Dr. Štolfa: chce prý obroditi ztrnulý, negativní, neplodný ráz svobodářství pomocí jakéhosi unitářského náboženství bez Boha, které by podrželo laickou zpověď (psychoanalysu) a „jiná dobrá církevní zřízení“. Hnutí jím vedené ustavilo se v poslední době v novou Jednotu svobodomyšlných v Berwynu (předměstí Chicaga). Narazilo ovšem hned na veliký odpor starých vůdců, kteří hořekují, že se tím jen tříští a zeslabuje organisace svobodomyšlných, „dnes ohrožená finančně mocným klerikalismem“.

Česká povaha se nezapře ani v cizině.

*

m. — Msgr. d'Herbigny o své cestě sovětským Ruskem,

o níž tu v min. ročníku také psáno, vydal právě nevelký, ale zajímavý spis: „Pâques 1926 en Russie“. (Paris, Editions Spes. Str. 144). Hned v předmluvě prohlašuje s největším důrazem, že jeho cesta — přes opačné tendenční zprávy, šířené po celém světě zvl. ruským vystěhovaleckým tiskem — nebyla ani v nejmenším pokusem navázati styky mezi Vatikánem a sovětskou vládou: nejen že neviděl nikoho z rudých hodnostářů, ale i kdyby chtěl někoho viděti, byl by nalezl dvěře před sebou uzavřeny. Bylo s ním jednáno jen jako s francouzským občanem a předem bylo stanoveno, aby

žádosti o visa pasová nebo jiná dovolení podával vládě jediné prostřednictvím francouzského vyslance.

Vyličuje své dojmy z Moskvy, Charkova, Oděsy, Kijeva a Lenin-gradu, všimá si všude ovšem zvláště náboženských poměrů. Dovedčuje, že přese všechno úsilí bolševiků v širokých vrstvách obyvatelstva žije dosud víra i zbožnost. Kostely katolické, zejména polské, bývají při bohoslužbách přeplněny. Ve chrámech schismatických, třebas církev jest již rozbita na 12 stran, prostá víra lidu snaží se naléztí onu část kněžstva, která se zdá dávatí největší záruku pravověrnosti a mravního zdraví. D'Herbigny přiznává ovšem také, že mnohem hůře bude s náboženským životem v Rusku tehdy, až doroste dnešní mladé pokolení vychovávané ve školách již v úplné bezbožnosti.

*

Fakirství.

Indie, země fakirů, pro vývoj věcí asijských i světových neméně významná než na př. Čína, má nyní, pokud možno přibližně zjistiti, asi 2,600.000 katolíků a 2,500.000 protestantů všech odstinů, mezi nimi asi $\frac{1}{3}$ nekřtěných.

Z překážek, jež se tu křesťanství stavějí v cestu, pozoruhodno je zvláště kastovníctví, které se velmi těžko překonává a častěji už po té stránce bylo vyličeeno.

Méně známo jest, jaký vliv má v lidu třída fakirů. Loni byla tu o nich řeč (str. 240).

V tisku bylo nedávno čísti zprávu, že anglická vláda ve své východoafrické državě se rozhodla lidi takové stíhati tresty, aby nebláhý vliv jejich na obyvatelstvo zlomila. Za tím účelem prý také nařídila, aby se každý z domorodců přihlásil buďto k protestantismu nebo ke katolictví nebo k islamu; jiných náboženství že tam neztrpí. Katolíci by ovšem z takových proselytů, jenom státním zákonem nasháněných, velké radosti míti nemohli, třebas ani jim nebude nemilo, budou-li čarodějské neplechy od obyvatelstva odvráceny.

*

Loretská otázka.

Obhájce legendy o nazaretsko-loreetské události (9. května 1291—10. prosince 1294) G. Kresser vydal nový spis na její obranu (Die Wahrheit ü. L. nach den neuesten Ausgrabungen. Graz 1926). Ačkoli tedy se v nadpise dovolává nových vykopávek, mluví o nich dále velmi málo, jelikož, jak jejich vydavatel V i a u d zjišťuje, legendě nijak nejsou příznivy. Hlavní slovesný protidůvod, že původce oněch záznamů, městský písař Angelita, není věrohodný a že legenda teprve zač. 15. stol. šířená se vztahovala jako jiné podobné na obraz P. Marie v Loretě, ve spise Kresserově nijak nevyvrácen, o jiných ani nemluví. V podstatě tedy platno zůstává, co s jinými dokázal G. H ü f f e r v obsáhlém spise o tomto předmětě (šrv. „Hlidka“ 1922, 220 a j.), že jde pouze o legendu, pověst, a to, řekněme si upřímně, ani ne tuze vkusnou.

Vědecký a umělecký.

Z pokrokářského dějepisceství.

Loni v „Hlídce“ na str. 178—183 byla po zásluze odsouzena kniha Karla Stloukala: Papežská politika a císařský dvůr pražský na předělu 16. a 17. věku. Bylo poukázáno na to, že tento spisovatel ve vlastním oboru tak uboze pracující píše s takovou povýšeností o církvi, aby zostudil papežství a církev. Nový doklad přináší jeho článek v Pekařově ČČH 1926: Z diplomatických styků mezi Francií a Čechami před Bílou Horou. Tam na str. 480 uvádí „zajímavé“ a „pozoruhodné“ prý místo z „Rozpravy o Rakouském domu“; nesouvisí to sice se zprávami Vulcobovými, o nichž referuje, ale, aby si jen schladil žáhu na církvi, s gustem povídá, že císař Maximilian II přísahal Čechům, jak pravil, fide non Gallica, non Punica, sed Germanica et Bohemica, — „ale pak začíná se vytáčet i rušit vše, co sliboval a přísahal, a na konec v šesti či kolika měsících se ukázalo, že fides Gallica, Germanica, Punica, Bohemica v římsko katolické řeči značí totéž“. U Stloukala tedy Maximilian II a římsko-katolická řeč znamená totéž. Snad archivář Stloukal trochu ví, jakým byl Maximilian II katolíkem, — činiti tedy z Maximiliana II reprezentanta římského katolictví, jest methoda — no, pokrokářská.

Stloukalovi jest každá příležitost ostouzeti církev vítána. Otevírá se „svatá brána“, a Stloukal si z toho dělá v novinách pošklebek, — ovšem potom ve Vatikáně na schválnou otázku, píše-li do novin, statečně zapírá. Píše knihu o politice papežské, a vkládá do ní svůj protikatolický fanatismus. Píše zprávu o relacích francouzských vyslanců, a nemůže si odepřít, aby se tam o římsko-katolictví neotřel. Čest českého jména mezi dějepisci ve Vatikáně pracujícími žádá, aby tamní česká historická expedice sama co popotřebno zařídila, dříve nežli správa vatikánských ústavů bude nucena takového „historika“ z místnosti těch vyloučiti.

Ve zmíněném článku v ČČH na str. 495 prohlašuje Stl. také, že nemá důvěry k textům Neumannovým ani ke způsobu, jakým je excerpuje. Na důvěře Stloukalově asi tuze nezáleží ani P. Neumannovi, ale je zajímavé, že se to opovíží napsat člověk, jemuž bylo dokázáno tolik ledabylosti, tolik chyb a tolik neporozumění v používání pramenů!

*

j. — Brněnští jesuité a čeština.

Mezi akty brněnských jesuitů (Fasc. LXIII. C.) v mor. zemském archivu dochoval se i koncept podání rektora brněnské jesuitské kolleje ze dne 9. dubna 1641, v němž prosí městskou radu o povolání, by jesuité mohli v kostele sv. Mikuláše (stával na Velkém náměstí, kde nyní jsou hodiny) konati křesťanská cvičení, a to pro českou mládež. Od kardinála Dietrichsteina dostali dovození k tomu již v r. 1629. Ale kostela mohli užívat jen pro křesťanské

cvičení. — Koncept je psán latinsky. Na druhé straně však jsou dva koncepty české písmem sobě velice podobné, jednající o témže předmětu, ale bez data. Konec druhého konceptu, který byl na str. 3., chybí. Jesuité prosí městskou radu, aby propůjčila jim onen kostel v neděli na jednu hodinu, a to tehdy, kdy bývá prázdný. Hned upozorňují městskou radu, že nepotřebuje mítí strachu, že by si naň činili nějaké právo, ježto nic jiného nevyhledávají, „než toliko čest boží, mládeže, čeledi české vzdělání a v pobožnosti, svých rodičů a hospodářův v povlovnost a poslušensství vzdělání. Svým časem též, aby vašim milostem i všemu městu prospěli a sloužiti mohli.“

Tamtéž (Fasc. LXIII. V.) dočítáme se, jak jesuité hájili své právo konati na Petrově čes k á k á z á n í, která tam začali r. 1605. R. 1698 se totiž stalo, že německý kazatel na Petrově (kapucín) pro špatné počasí nekázal s kazatelny venku na bývalém hřbitově, nýbrž v kostele. Jesuité proti tomu protestovali, nechtěli totiž, aby případ tento platil za praejudic. Kapitola zaslala jesuitům omluvný list, kde praví, že nemínila jesuitů zkracovati v jejich právech, „sed maneat Bohemica concio semper primaria in Ecclesia Collegiata“.

K novému nedorozumění mezi kapitolou a jesuity došlo r. 1729 při oslavách sv. Jana Nep., kdy kapitola požádala jesuity, aby kázali na Petrově mimo vlastní svátek i po oktavu, a to střídavě česky a německy. Když se však vrátil probost Thurn z Olomouce, nařídil, že se bude kázati pouze německy, česky jen v neděli. Proti tomu jesuité opět se ohradili, a to z toho důvodu, že není možno, aby se kazatelé za tak krátkou dobu připravili. Své rozhodnutí sdělili kapitole, která si vymohla, že zůstalo při jejím zařízení. A tak česky se kázalo mimo neděli i die tertia et quarta infra Octavam. (Liber consultationum collegii Brunensis S. J. str. 120 ve Videňské dvorní knihovně.)

*

Kosmák a jesuité.

V brněnských „Lidových Novinách“ kdosi píše, že V. Kosmák vydav 1885 vlastním nákladem „Kytici z vonného i nevonného kvítí“, z níž část výtěžku slíbil svatyni velehradské, „pověstným neštovicím“ na Velehradě přičítal skrovný odbyt knihy. Pak dodává pisatel: „Koho mínil Kosmák, pověstnými neštovicemi“, je jasno. Jsou to patrně jesuité.“

Škrabákům jako tento jest arci všecko hned „jasno“, chtějí-li kněze zostuditi. Kdyby se byl chtěl o pravdě přesvědčiti, mohl zvěděti, že 1. Kosmák byl s jesuity spřátelen, tak že již proto by jim nebyl nadával, 2. jesuité v r. 1885 na Velehradě vůbec ještě nebyli, 3. „pověstné neštovice“, totiž nakažlivé nemoci byly tehdy na Velehradě podle vládního výnosu (či rozkazu?), aby slozeny byly velehradské poutě, jak se z celého katolického Slovanstva chystaly; Kosmák svojí poznámkou zdravotní starosti vlády jen ironisoval. — Jesuité převzali Velehrad až o vánocích 1890.

*

tj. — Jakého citění a smýšlení byla v druhé polovici 17. století šlechta i na Moravě (— v Čechách byla doba Balbinova —), jaký byl její životní názor a její vědomí náboženské i národní, toho dokladem jest instrukce Maximiliána hraběte Liechtenštejna, pána na Pernštýně a Bludově, když se jeho mladší synové Maximilian Adam a František Karel 9. října 1667 vypravovali do cizích zemí; z instrukce zrovna viděti společnost, u níž nebylo ještě povýšeného zájmu pro němčinu ani pohrdavé zaujatosti proti češtině, — naopak ještě se dává češtině přednost před němčinou —, ale šlechta jest ovládána neodolatelým kulturním panstvím francouzským a vlašským. Do Francie, Italie a podle příležitosti do jiných ještě zemí směřovala také tato cesta, jež měla trvati tři léta. K dvěma mladým hrabatům Liechtenštejnským přidružil se také na žádost hraběte Vratislava z Mitrovic Jan Jiří Bzenský; jejich hofmistrem, představeným a ochráncem na cestě byl František Ignát Müller, k službám jim byli dva komorníci. Svěho hofmistra měli si mladí šlechtici vážiti, jeho bez odporu ve všem poslouchati; sám hofmistr měl peníze přijímati a nade všemi rozhodovati: kdyby znamenal, že by některý z jeho svěřenců bez jeho vůle nebo libosti přidržel se nějaké německé nebo jiné společnosti, mužské neb ženské, měl hned téže hodiny z místa, kde pobývali, s nimi jinam odejeti. Svěřenci měli býti k hofmistrovi vždy upřímní a pravdomluvní, aby si navykli upřímně, čestně a poctivě jednati. Především měli všecko začínati a dokonávati s Bohem, a nejen ráno a večer, nýbrž i před jídlem a po jídle řádně se modliti, nejméně čtyrykrátě ročně choditi ke zpovědi a k sv. přijímání, ve všechny neděle a svátky pokaždé, v ostatní dny podle možnosti na mši sv. choditi a rovněž i kázání poslouchati, protože tam poznají nejen mnoho pamětihodného, nýbrž i řeč tím dokonaleji. Společnosti Němců se úplně jak ve Francii tak v Itálii vystříhati, protože v nich ani řeči ani něčemu jinému se nenaučí; proto aby navštěvovali ta města, kde se co nejméně Němců zdržuje, a rozumějí se při tom také ti, kteří jsou z království českého. Mladým šlechticům i jejich komorníkům přikazovalo se u přítomnosti hofmistrově nemluvití vůbec nebo skoro nikdy česky a německy, nýbrž když sami budou, francouzsky; jinak však v jisté doby hofmistrem určené měli týdně česky mluvití, čísti a psáti. Střídavě jednou za týden, a pokud by byli na cestě, jednou za 14 dní měli psáti otcí svému německy, svým starším bratřím česky, aby se tím více v řeči a ve slohu zdokonalili a řeči české nezapomněli, strýci svému biskupu olomouckému na vánoce, velkonoce a letnice, a kromě toho Maximilian Adam měl hraběti Kolovratovi s nejpěknějšími poručeními na kapitulou olomouckou v ony svátky latinsky blahopřáti, rovněž František Karel měl své sestře a dvěma tetám psáti a jim oznamovati, co pamětihodného zkusili a viděli. Bez vědomí a vůle hofmistrový nesměl žádný vycházeti a s jinými se přáteliti, ani na bál choditi ani v karty hráti, a to s Francouzi nikdy (leda

u přítomnosti hofmistra a s jeho výslovným svolením), s poctivou osobou však jen na ukrácení chvíle a jen docela málo; také se měli pítí zrůzovati a silné víno s vodou míchat. Na vyrazení mohli si však zahrátí míč, ale ne o peníze; peněz dávalo se jim měsíčně po šesti tolařech, ale musili z nich až na halíř počet klásti, aby se naučili a si zvykli lépe než jako v Praze hospodařiti a dle poměrů žiti a peníze opatrně a šetrně vydávati. Účelem jejich cesty jest nejen dívati se (wie eine Khuehe ein Stahlthor) na domy, kostely, lidi, nýbrž naučiti se důkladně každé řeči, zvěděti o správě dvorů královských, knížecích a jiných, nabýti praktické způsobilosti obcováním s učenými politiky a dvořany, zjednati si chvály a obliby svým čestným a zdvořilým kavalířským chováním, — a proto kázalo se jim, aby nikomu nic zlého nedělali, nikoho, ani Francouze ani Vlacha neuráželi, do něčeho nezasahovali, a také do popředí se netlačili, — a proto neměli synové Maximiliana z Liechtenštejna v Italii, Francii nebo Nizozemí ani před knížaty a jinými vysokými osobnostmi vydávati se za hrabata z Liechtenštejna, nýbrž nazývati se rytíři ze Zubštiny (Zuberstein¹), leda by potřeba vyžadovala a hofmistr za radno měl, aby se dali poznati. Otec jejich také připomínal, že posílá je do cizích zemí, nejen aby se cvičili v jízdě, šermu a tanci a učili řečem a jinému, nýbrž také a to hlavně, aby pokračovali podle možnosti ve studiích práv, a proto nařizoval hofmistru, aby čas a takový náklad bez užitku neminul, aby tyto mladé lidi po celý den užitečným čtením zabavoval, a to mladšího, aby znalostí práv na císařském dvoře vážnosti sobě dobyt, aby mohl v zemských úřadech a hodnostech potřebován býti, a zvláště Maximiliana Adama, jenž nepotřebuje ke svému stavu²) tak cvičení v jízdě, než jen, aby pevně a pěkně na koni seděl, v tanci jen tolik, aby si nyníjší neobratnosti odvykl, a šermu se již dosti díváním naučil, jenž však potřebuje, cum sit alias tardioris ingenii, tím více studia a užitečného čtení, aby mezi svými kanovníky, kteří všichni jsou doktoři bohosloví a práva, se ctí obstál a jiných důstojností jensvou zdatností dosáhl. Hofmistrovi se ponechávalo, aby zařídil, jak za dobré uzná, chtěl-li by František Karel učit se, jak se místa opevňují, nebo chtěl-li by některý z obou učit se na nějaký nástroj nebo na citeru. Hofmistru se ukládalo, aby nezbytná vydání omezoval, aby si nenavykl bez důvodů a bez nutnosti na tak drahé v těch zemích povozy a cestování. Peníze si od někoho vypůjčovati nebo dluhy dělati přísně otec synům zakazoval. (Orig. rukopis v archivě kapituly brněnské.)

*

¹) Fustý hrad blízko Pernštýna.

²) R. 1660 byla mu udělena tonsura a nižší svěcení, potom stal se přízní svého strýce biskupa olomouckého Karla z Liechtenštejna kanovníkem olomouckým a r. 1670 proboštem v Brně na Petrově.

Z církevní hudby.

Pius XI uložil řediteli papežské hudební školy Msgru Refici zřídit u ní oddíl pro církevní hudbu instrumentální, aby i v Římě díla toho druhu mohla býti provozována.

*

Einsteinova theorie relativity.

Pozorování odklonu světla 14. ledna 1926 na Sumatře při zatmění slunce nevedlo ještě k určitým výsledkům. Hollandští hvězdáři tamní pracují dále a zvláště čekají na dobu, kdy hvězdy budou k slunci v podobném poměru jako tehdy.

O theorii samé možno prý rozhodnutí čekati teprv až asi v 10 letech.

*

hd. — Tuberkulosa v územích zemědělských a průmyslových.

Práce zemědělská, konaná na čerstvém, zdravém vzduchu a vyžadující nevyhnutelně pohyb a tělesnou práci, byla odjakživa pokládána za zaměstnání zdravé a život prodlužující, kdežto práce průmyslová, konaná v místnostech uzavřených, byla pokládána za nezdravou a škodlivou. Málem by člověk, neznající poměrů, se mohl domýšleti, že na př. tuberkulosa by se mezi lidem zemědělským neměla ani vyskytovat, ale zato by se mu mohlo zdáti přirozeným, že tato zákeřná a hrozná nemoc zcela jistě řadí mezi dělnictvem průmyslovým.

Ale statistika, obírající se příčinami úmrtí, zjistila překvapující skutečnost, že mezi zemědělci tuberkulosa skládá do hrobu mnohem více lidí než mezi dělnictvem průmyslovým. Počet úmrtí tuberkulosou je snad nejlepším měřítkem nejen pro celkový zdravotní stav obyvatelstva, nýbrž i pro zdravotní a sociální vyspělost lidu, poněvadž bezprostředně rozhodující okolností v tomto oboru jest blahobyt lidu a sociální vymoženosti nové doby (lékařská pomoc, zdravotní opatření a poučení atd.)

V Lipsku vydali celou knihu o tomto předmětu. Podle ní co do úmrtnosti tuberkulosou nejlépe sobě stojí státy průmyslové, na př. Anglie a Sasko, nejhůře jsou postiženy tuberkulosou státy zemědělské, na př. Uhry nebo Bavorsko. Tak v posledních pěti letech před začátkem světové války zemřelo v Anglii z každých 10.000 obyvatel tuberkulosou 15·68 lidí, kdežto v Uhrách více než dvakrát tolik, totiž 37·44. Také v Německu jevíly se v této věci nápadné rozdíly mezi státy průmyslovými a zemědělskými, ačkoli nebyly tak značné jako mezi Anglií a Uherskem, když v Německu jest všeobecná vzdělanost hodně vyšší než v Uhrách. Ale přece zemřelo ve stejné době před válkou v průmyslovém Sasku z 10.000 lidí tuberkulosou 15·50 osob, kdežto v Bavorsku, v zemi z většího dílu zemědělské, 24·50.

Jsou ovšem také státy a země, rolnictvím se obírající, ve kterých

počet úmrtí na tuberkulosu jest příznivější, jako na př. Dansko a v bývalém Německu provincie Schleswig-Holstein. Ale zde rozhoduje všeobecný poměrný blahobyť obyvatelstva a vysoká úroveň vzdělanosti. V těchto zemích žije lid zemědělský, ať už samostatný či odvislý, v poměrech hospodářských a zdravotních úplně jiných než na př. v Uhrách nebo v Polsku.

Skutečnou výjimkou jest jenom Italie, kde jsou poměry co do úmrtnosti na tuberkulosu velmi příznivé. Avšak zde nerozhoduje ani blahobyť obyvatelstva ani jeho vzdělanost, nýbrž příznivé podnebí, které tak blahodárně působí na nemoci dýchacího ústrojí.

KNIHOPIS.

*

Angelicum. Periodicum internationale de re philosophica et theologica, quater in anno. Organum Unionis Thomisticae. III. Institutum Anglicum, Romae 1926. 25 l. ročné.

Bibliotheca Africana ethnologica linguistica. Vyd. A. Drexel, Rauch, Innsbruck 1926. Seš. po 8 fr. švyč.

Brentano Fr., Die vier Phasen der Philosophie u. ihr augenblicklicher Stand. Meiner, Leipzig 1926 Str. 188, 4 50 M.

Burdach K., Der Dichter des Ackermann aus Böhmen u. seine Zeit. I. Weidmann, Berlin 1926. Str. 330, 21 M.

Cathrein V., De bonitate et malitia actuum humanorum doctrina s. Thomae Aq. Museum Lessianum. Lovanii 1926. Str. 148, 1 50 M.

Engel W., Die Schicksalsidee im Altertum. Religionsgeschichtliche Untersuchung. Palm, Erlangen 1924. Str. 130. 6 M.

Flock O., Die deutsche Dichtung der Gegenwart (1870—1926) Gutsch, Karlsruhe 1926.

Guardini R., Der Gegensatz. Versuche zu einer Philosophie des Lebendigen-Konkreten. M. Grünewald, Mainz 1926. Str. 174, 6 M.

Herkenrath J., Die Ethik Jesu in ihren Grundsätzen. Schvann, Düsseldorf 1926. Str. 316.

Jansen B., Wege der Weltweisheit. Herder, Freiburg 1926. Str. 368, 7 M.

Kautz H., Im Schatten der Schlote. Versuche zur Seelenkunde der Industriegeneration. Benziger, Einsiedeln 1926. Str. 296, 5 M.

Köhler E., Die Persönlichkeit des dreijährigen Kindes. Hirzel, Leipzig 1926 Str. 250, 13 M.

Kraus O., Der Machtgedanke u. die Friedensidee in der Philosophie der Engländer. Hirschfeld, Leipzig 1926. Str. 72, 1 20 M.

Paquier J., Le sentiment religieux. Etude d'histoire et de psychologie. Rivière, Paris. Str 170, 6 fr.

Pohl W., Platonische Erziehungsweisheit. Manz, Regensburg 1925. Str. 204, 4 50 M.

Premoli O. M., Storia ecclesiastica contemporanea 1900—1925. Marietti, Torino. Str. 496, 25 l.

Rabeau G., Introduction à l'étude de la théologie. Bloud, Paris. Str. 413, 24 fr.

Reyer W., Einführung in die Phänomenologie. Meiner, Leipzig. Str. 475, 12 50 M.

Rimaud J., Thomisme et Méthode. Beauchesne, Paris 1925. Str. 315, 28 fr.

Sawicki F., Lebensanschauungen alter u. neuer Denker. I. 3. vyd. Schöningh, Paderborn. Str. 185, 3 70 M.

Seitz A., Okkultismus, Wissenschaft u. Religion, I. Pfeiffer, München. Str. 240, 6 M.

Steinmann A., Die Bergpredigt exegetisch-homiletisch erklärt. Schöningh, Paderborn. Str. 228, 6 60 M.

Vallée-Poussin L., Nirvāna. Beauchesne, Paris 1925. Str. 118, 9 fr.

Vychovatelský.

m. — Měření intelligence a péče o děti nadané.

Měření intelligence dětské stalo se modou zvláště v Americe a psalo se o něm hodně také u nás; zejména pražské „Pedag. Rozhledy“ přinášely o tom v posledních letech až přespříliš důkladné články svého americko-českého pracovníka. Je proto zajímavé, že nyní samy podávají obsírnější zprávu o knize amerického paedagoga Williama C. Bagley „Determinism in Education“, jenž se obrací ostře proti výstřelkům této metody i proti celému mechanickému pojmání výchovy, jak se rozšířilo právě v Americe.

Deterministické přesvědčení, že obecná intelligence, vyjádřená intelligenčním kvocieniem, je daný faktor, kterým jest výchova určována, ale kterého nemůže sama určovati, vedlo dle Bagleye k některým povážlivým důsledkům. Tak se objevily názory, že měření intelligence mělo by se užívatí nejen na prospěch dětí nadaných, nýbrž i k vylučování dětí méně nadaných ze škol! Vyšetřováním mezi třetím až dvanáctým rokem mělo prý by se zjišťovati, které děti mohou mítí prospěch z dalšího vzdělání; ostatní by se vyloučily. Tím prý by se ušetřilo ve prospěch dětí nadaných. A vyskytly se v Americe docela snahy omeziti školní výchovu velké části dětí na 5 let školní docházky.

Bagley proti nauce deterministické zdůrazňuje, že na intelligenční kvocien působí také okoli dítěte a vzdělávání všech duševních sil. Vylučováním méně nadaných uznala by se nerovnost za základ výchovu. Za nejdůležitější úkol pokládá nikoliv jakési pěstování „nadaných“ za příští vůdce demokracie, nýbrž důkladný výchov nejširších vrstev lidových: kde jest o toto postaráno, tam se daří také demokracii nejlépe. Ukazuje, že dobře organisované elementární školství způsobuje jakési vyrovnání ve vzdělání různých vrstev národa, že odstraňuje příkré rozdíly a tím prospívá právě demokracii lépe, než by prospělo vylučování dítek z pochybného důvodu intelligenčního kvocientu — zejména když tento jest jen činitelem formálním, kdežto ve vzdělání záleží přece také na ideách, které se vštěpují.

Snahy o zvláštní péči pro nadané děti uplatňovaly se již dříve v Německu. Tak bylo dovoleno nadaným žákům vyšších škol přeskočiti některé třídy a tím zkrátiti svou studijní dobu. Poněvadž v této věci nebylo dosud jednoty, byly vydány v poslední době všeobecné pokyny, jak třeba postupovati. Stanoveno především, že přeskočiti třídu mohou toliko žáci velice nadaní, při čemž nutno vzíti v úvahu také hluboké proměny spadající v dobu pohlavního dospívání. Doporučuje se poslati žáka do vyšší třídy raději ve školním roce než na počátku. Pravidelně nemá býti povoleno, aby týž žák několikrát přeskočil třídu. Nejnížší třídy vyš-

ších škol nesmějí vynechati, neboť jsou nezbytným základem účelné práce v třídách vyšších.

*

k. — Z našich středních škol.

Ministr školství řekl deputaci professorské před svátky vánočními, že je nutno provést reformy, jež by přinesly úlevu i žactvu i učitelstvu.

O přetěžování žactva provedena v posledních týdnech celá akce dotazníková, s tím částečně souvisí i nařízená revise učebnic. Většina jistí, že žactvo není přetíženo prací školní, ale mimoškolní. Otevřeně se přiznává, že se přemrštěná péče věnuje kultuře těla, sportu, že žactvo je škole odcizeno vháněním do různých tělocvičných a sportovních organizací. Mimo školní hodiny nevěnují studiu žádné neb aspoň ne dostatečné péče.

Věci by jen prospělo, kdyby se též otevřeně přiznalo, že počet hodin vyučovacích zvýšen, osnovy učebné rozšířeny v horečce překotného novotářství. Co všechno zavedeno a nařízeno, jen aby bylo vytlačeno a znemožněno vyučování náboženství, a to i nepovinnému, to otevřeně nebude nikdy přiznáno.

O přetížení professorstva píší odborné listy. Pro nedostatek profesorů bylo nutno někde snížit počet hodin, jinde omeziti i předměty vyučovací, dávat hodiny přespočetné. Dle Věstníku prof. bylo by pro hodiny tohoto druhu třeba 292 sil učitelských; poněvadž téměř všichni professoři vyučují nad povinné maximum, dospívá týž k odhadu, že na středních školách bylo by třeba ještě asi 600 zkoušených sil.

Aspoň někde měli by vyhlídky tedy abiturienti, jimž hrozí i dle výroku ministrova nezaměstnanost. Zatím by tam však mnoho radosti neměli. Nedostatek léčen zatím tak, že jsou někde povolány síly výpomocné, které při plném počtu hodin mají skvělý plat — 480 K měsíčně.

*

m. — Špatná školní docházka

působí starosti také ve Francii. Ministr Daladière předložil nedávno nový návrh zákona, jimž se má zjednatí náprava. Na prvním místě je tu pokuta nedbalým rodičům (6—110 fr.); pak se ukládá policii, aby každé dítě, které zastihne v době školní při toulce na ulici, odvedla hned do školy — je to týž prostředek, jaký byl nařízen již před několika lety v Londýně. Novinkou v tomto oboru asi jsou zvláštní školní knížky, do nichž se má dítěti zapisovati měsíčně každá zanedbaná návštěva školy — těmito knížkami musí se pak vykázati každý, kdo bude chtít býti přijat do veřejných nebo státních služeb.

*Hospodářsko-socialní.**Církev a hospodářství.*

„Není úkolem církve stanoviti sociálně-politický neb hospodářský program aneb dávatí podrobné předpisy toho oboru. To náleží autoritám světským. Církev toho neučinila ani pro středověký hospodářský řád. Ten se vyvíjel pod vlivem zevních poměrů v samém obyvatelstvu křesťansky myslícím a chtícím. Církev svými orgány vykonávala jen práci posuzovací. Církvi náleží ne přímá, ale jenom nepřímá moc jak nad státy a jejich správními opatřeními, tak nad národohospodářstvím. Jí náleží jen úsudek — avšak autoritativní, k poslušnosti zavazující úsudek o tom, zdali národohospodářská opatření zákon mravní porušují či ne, a jakou měrou jej porušují, v jiných případech pak o tom, zdali nad povinné usilují o to, co jest jen radno.

Kdo má tento zásadní poměr církve k národohospodářství na mysli, neřekne o církvi středověku, že zákazem úroku (na př.) sledovala ten neb onen hospodářský záměr. Co jí sledovala, bylo: zameziti hříchy proti spravedlivosti, jelikož za tehdejších hospodářských styků (Verkehrsverhältnisse) zákon přirozený jen v docela zvláštních okolnostech dovoľoval bráti úrok z peněžních neb jiných půjček. Nebude pak ani od církve žádati (zumuten), aby v zájmu národohospodářství obnovila středověký zákaz úroků. An zákon přirozený za nynějších styků mírného úroku nezakazuje, nemůže ho ani církev zakázati, a ti, kteří ji k tomu vyzývají a nutkají, žádají od ní překročení její kompetence a chtějí ji odvésti od sledování zájmů duchovních k podpoře zájmů čistě pozemských. Že se zákaz úroků po mnohá staletí udržoval a zdůrazňoval, překáželo snad peněžnímu hospodářství a oddalovalo vytvoření kapitalismu. Ale peněžní a naturální hospodářství jest pro církev a její věčné cíle záležitostí lhostejnou, právě tak jako ten neb onen útvar státní, demokracie, monarchie atd. Církvi záleží na tom, aby státy byly spravedlivě řízeny, ať řízení to náleží komukoli; tak jí záleží na tom, aby směna v naturalích právě jako v kovech a v kterékoli formě peněz dala se spravedlivě.“

Tak píše známý sociolog J. Biederlack (v posudku znamenitého díla Schillingova, *Christliche Gesellschaftslehre*, Ztschr. f. kath. Theol. 1926, 587) o zásadní té otázce vzhledem k tomu, že mnozí jak nekatolíci tak i katolíci vznášejí v této věci na církevní autoritu požadavky nesplnitelné.

•

Nejbližší úkoly čs státního hospodářství.

Podle novoročních úvah čelných národohospodářů jsou to:

snížení veřejnosprávní náklady, které jsou u nás vyšší nežli v cizině a tedy ochromují naši soutěž;

sblížití úrokovou míru mezi zápůjčkami a výpůjčkami;
 snížití berně, jež ani novou daňovou reformou nebudou spokojivě
 upraveny;

snížití železniční a poštovní sazby;

opravit sotva uzákoněné sociální pojišťování;

chránit výrobní vrstvy, ano, ale všechny, a to neposléze úspora-
 mi ve správě jejich nemocenských, úrazových a j. pojišťoven.

K tomuto posledcímu bodu není nezajímavé poslechnouti jednoho
 agrárníka, který konečně také přichází k úsudku, že *marxismus*
 jako celonárodní hnutí jest u nás (a možno přidati: též
 jinde) vlastně nesoudné přijímanou bájí, anť není než úzkoprsým
 stavovským heslem v části průmyslového dělnictva, a takto voleb-
 ním vnaqidlem na chudinu. I ta se totiž chce mít dobře, a čím více
 hlasů dodá marxistům-vůdcům, tím lépe se budou mít — oni.

Chránit chudinu a odstraňovati neza-viněnou chudobu jest
 křesťanskou povinností každého. Neviděti v tom však pokroku,
 pokud se tvoří nová *plutokratie*, daleko vysávajícíjší, než
 byla před válkou. A jest jistě pro chudáky pramalou útěchou, že
 plutokraty se stávají lidé z nich, neposléze právě předáci marxismu.

Jinak ony úkoly našemu hospodářství nahoře položené prozrazují
 samy hlavní zlo našeho nynějšího života: plýtvá se a
 rozhazuje ve veřejné správě na ujmu poplatnictva, ač právě
 ona by mu měla býti dobrým příkladem!

*

hd. — Osvětlování městských ulic plynovým
 světlem.

Povrchnímu pozorovateli by se mohlo na první pohled zdáti, že
 při osvětlování městských ulic je světlo plynové zatlačováno svě-
 tlem elektrickým, a že světlo elektrické vítězně opanovává pole.
 Není to však pravda. V Německu si toho povšimli, sestavili sta-
 tistiku a shledali ku svému překvapení toto: V Sasku a Durynsku
 má se — co se týká osvětlování městských ulic — počet lamp
 elektrických k lampám plynovým jako 1 ku 5, až dokonce jako
 1 k 31. V Berlíně samém má se délka ulic, osvětlených elektrickým
 světlem k délce ulic, osvětlených plynem, jako 1 k 11. V jiných
 větších městech německých jsou poměry podobné. Jen v nepatrném
 počtu měst jest poměr opačný, na př. v Mnichově a v Kielu.

Až do roku 1914, tedy až do počátku světové války, užívalo se
 vůbec nejvíce plynového světla žárového k osvětlování i bytů i ulic.
 Až mimořádné poměry válečné uškodily světlu plynovému, když se
 smělo svítit jenom do jistých hodin. Komu to poměry jeho jenom
 trochu dovolovaly, ten si zavedl světlo elektrické, takže aspoň ve
 velikých městech jest plynové světlo ze soukromých bytů namnoze
 vytlačeno světlem elektrickým. Avšak při osvětlování ulic byla
 města nucena podržeti světlo plynové, jelikož za mimořádných,
 obtížných poměrů válečných města nebyla schopna zavádět nové

elektrické vedení, a nechat hotové vedení plynové nepoužito ležet v zemi. Byla tedy města nucena dělati z nouze ctnost, a ponechat pro osvětlování ulic světlo plynové, ba v Německu sobě pochvalují, že se tak stalo — ve prospěch veřejnosti.

Neboť světlo plynové jest mnohem jistější a spolehlivější než elektrické. Každou poruchu v elektrárně, na vedení, ba i v bytě samém pocítí uživatel světla elektrického okamžitě. Světlo mu snad zhasne v době, proud vypoví ve chvíli, kdy ho nejvíc potřebuje. Třeba teprv hledati závadu a odstraniti ji, což není vždycky věci jen tak jednoduchou.

Takové nepříjemnosti a nemilá překvapení nemohou potkati občana, který užívá světla plynového. Neboť i když se stane v plynárně nějaká porucha, ba kdyby i plynárna byla nucena zastaviti snad práci na několik hodin, přece plynojemy plynárny, plynem zásobené, dodávají aspoň 10 nebo 12 hodin nerušeně plyn dále, takže spotřebitel plynu doma, anebo občan, jdoucí večer neb v noci ulicí nemá ani potuchy o nějaké poruše v plynárně.

Pak také hořáky a lampy pro plynové světlo byly v poslední době tak zdokonaleny, že i svým zevnějškem i hospodárností i spolehlivostí vedou vyhověti i nejpřísnějším požadavkům.

V bytech arci mluví otázka bezpečnosti a také pohodlí ve prospěch elektriky.

Všude pak bude rozhodovati také, kolik to či ono osvětlení bude státi.

* .

hd. — V z r ů s t m ě s t v A m e r i c e .

Hlavní a velká města evropská, mající za sebou dějiny až tisícileté, jako na př. Řím, nemohou se městům americkým ani z daleka rovnat. Nový York, mající dnes 6,109.389 obyvatel, jest po Londýně největším městem světovým. A přece položeny jeho základy teprv na začátku sedmáctého století (1613). V tomto roku založili na území dnešního Nového Yorku Holanďané vedle pevnůstky Fort Orange obchodní stanici, která vzrostla na město, jemuž dáno jako vzpomínka na starou vlast jméno Nový Amsterdam. Když r. 1664 Angličané Nového Amsterdamu dobyli a sobě přivlastnili, pojmenovali ho Nový York na počest vévody z Yorku, bratra tehdejšího krále Karla II. Nové město, tehdy ovšem ještě Nový Amsterdam, čítalo r. 1642 teprv 1000 obyvatel, r. 1790 mělo 33.000 obyvatel, r. 1800 už 60.000, a dnes jest městem více než šestimilionovým. Jest přirozené, že se na tomto čísle nezastaví.

Druhé milionové město americké jest Chicago, které má dnes 2,995.739 obyvatel, to jest o 100.000 více než Paříž. A přece teprv r. 1795 založily Spojené Státy na místě dnešního vele města pevnůstku, ku které se r. 1830 krčilo teprve 12 chatrčí.

Třetí největší americké město jest Filadelfia, čítající dnes 1,979.304 obyvatele. Na dva miliony neschází tedy mnoho. První osadníci na

území Filadelfie byli Švedové, od nichž toto území koupil Angličan William Penn, zakladatel Pennsylvanie, a založil zde r. 1682 město Filadelfia.

Čtvrté milionové město americké je Detroit, sídlo podniků Fordových. Detroit má dnes 1,250.000 obyvatel, ačkoli na začátku tohoto století jich mělo teprv 350.000. Město Detroit udělal městem milionovým jedině průmysl automobilový, jehož hlavním zástupcem je tam známý Henry Ford. Na místě dnešního města Detroit usadili se první osadníci r. 1610, a to Francouzi, kteří zůstali pány města až do r. 1759, kdy město přešlo v majetek Angličanů.

Pohybem ještě rychlejším rostlo město Los Angeles v Kalifornii. V letech osmdesátých minulého století mělo asi 35.000, r. 1900 na 100.000 obyvatel, při posledním sčítání lidu mělo jich 900.000, a od té doby vzrostlo jistě již na jeden milion. Příčinou tohoto nápadně rychlého vzrůstu jest průmysl filmový, který zde má své hlavní sídlo.

*

hd. — S b í r á n í k o v o v ý c h o d p a d k ů.

Oční lékař vytahuje elektro magnetem kousky železa, které na př. kovářovi, zámečnickovi, strojníkovi atd. při práci vlitnou do oka. V Americe zkusili velkými elektro-magnety posbírat hřebíky, kousky železa, drátu atd., které se jízdou potratí po silnicích. Výsledek byl překvapující. Pod nákladním vozem připevnili silný elektro-magnet, který visel 10 cm nad povrchem silnice a který při jízdě na dráze, dlouhé 8 km, posbíral 75 kg různých kousků železa. Ve známém Yellowstone-Parku posbírali takovým způsobem při třech vyjíždkách přes 300 kg.

*

V z r ů s t o b y v a t e l s t v a.

Stereotypním příkladem úbytku porodů jest veřejnosti pořád hlavně Francie. Avšak statistika upozorňuje, že jinde není lépe, ba ještě hůř. Měla-li Francie na 10.000 obyvatelstva r. 1913 190, 1925 196 porodů, je to dost málo, ale přece vzrůst. Avšak Anglie měla v těch letech 241 a 183, Švýcarsy 231 a r. 1924 jen 187 porodů. U nás zvláště v Čechách ubývá porodů velmi nápadně.

Videnský prof. Pirquet všimnuv si francouzského přírostku, dovozuje zcela vážně, že to asi změna — módy, a jakmile se ujme ve Francii, že se rozšíří dále.

Katolickému obyvatelstvu se jak římskými výnosy, tak pastýřskými listy zdůrazňuje správný život manželský. Nelze se tu o problému tom šíře rozepisovati, ale jistě jest velmi nejen choullostivý, nýbrž i nesnadno řešitelný a daleko ještě neřešený.

Politický.

15. den letošilho ledna nazván historickým, jelikož jím ukončeno první období pražské politiky vůči Slovensku a, řekněme hned, proti většině Slovenska. Poválečné obsazení neprováděno v duchu vzájemných smluv, jak v Americe a jinde ujednány, nýbrž v duchu obsazení válečného. Provázeno sice hojnými proudy peněz a prováděno i pomocí samých Slováků v dosavadních vládách, „náhodou“ však docela nedemokraticky vybíraných ze slovenských menšin, nikoli jen politických ale hlavně náboženských nebo řekněme kulturních. Slovensko mělo býti volnomyšlenkářsky předěláno, a z části také bylo, tak že strana ľudová tomuto proudu se bránící měla těžký boj. Tím větší jsou její zásluhy, že katolického praporu nenechala padnouti, třeba měla ztráty, jakož v boji bývá. Slováci jsou prý politické děti a dělali mnoho chyb, zvláště tedy ľudovci. Ah ano! Češi jsou politicky vyspělí, a proto chyb nedělali — není-liž pravda?! A jmenovitě, když právě mluvíme o ľudovcích, čeští ľudovci — protějšek ľudců?

Národnostní předělávání Slováků tak celkem přestalo záhy; řeč „československá“, již jakživ nikdo neslyšel a nečel, ukázala se byrokratickým zmetkem, jako v jejím pozadí umístěná mátoha národního státu.

Vstupem nejsilnější slovenské strany do ustřední vlády nastalo pro Slovensko období druhé; kéž i šťastné!

Łudovci sami prohlašují, že krok tento činí spolu v zajmu slovenské samosprávy. Bylo by dobře, nepouštěti s mysli, že všechna ta hesla: centralismus, autonomie, župní zřízení atd. znamenají jen formality a rámce, mající cenu jen podle obsahu, jímž se vyplní. Samospráva špatná by nebyla pražádným úspěchem! Opíjeti se slovy a frázemi jest právě naším národním zlovykem a pramenem všeho neštěstí.

Nová úprava má nastati i v zemích historických, když upuštěno od zřízení župního. Jedna pronikavá změna, spojení Slezska s Moravou, naráží sice na odpor Slezanů, jež ale těžko věcně odůvodniti. Že se Slezsko, torso někdejšího silného Slezska, tak dlouho v samostatnosti udrželo, bylo více z důvodů historických nežli výhodných. Hlavní město Brno jest sice Slezanům trochu odlehlé, ale to nemá tolikého významu; srv. Prahu ve státě, Bratislavu na Slovensku. Zřízením moravského sněmu přestane aspoň dosavadní ostudná nezákonnost a dvojí nákladná zemská správa.

I jinak jest na čs luzích mnoho nového, čím by bylo možno čtenáře příjemně či nepříjemně pobaviti. Ale že tu jde nejvíc o špinavé prádlo, budiž to ponecháno novinám.

Francie a Německo.

Locarnská politika vítězí ve Francii, válečná strana podléhá: doma, jelikož vojsko stojí mnoho peněz, v zahraničí, jelikož tam jednak (v Americe) čekají na splácení dluhů, jednak nemají chuti na nové zbytečné zápletky.

Briandovi přišla pomoc, odkud se jí jistě nejméně nadál, — z Říma. Odsouzení „Action Française“ (srv. str. 31), ačkoli s politikou nesouvisí, tím, že postihlo stranu royalistickou a válečnou, která tím bude zeslabena, poslouží směru mírumilovnému. Je to tak prazvláštní podívaná, ostatně ne poprvé v dějinách: katolík Stresemann se zednářem Briandem pracuje o mír a smíření, konservativci ve Francii proti němu.

*

Čína.

Celkem ušetřena světové války má Čína svou domácí takořka v permanenci od té doby, co zrušeno císařství. V nynějších bratrovražedných bojích arci vedle zájmů toho neb onoho vojevůdce jde o nápor ruského bolševictví: ovládnouti Čínu a odtud jistěji zasáhnouti Anglii.

Anglické zprávy sice upozorňují na nebezpečí, která hrozí všem cizincům v Číně. Za tamního válčení — není pravidelného vojska, než jenom najímané tlupy, placené nebo neplacené vojevůdci a jinak žijící z lupy — není divu, že jím trpí všichni, zvláště neoblíbení cizozemci a neposléze křesťané. Jinak ale se zdá, že se tentokrát také vyrovnávají účty s násilnickou Anglií, která se marně snaží pohnouti jiné zájemníky ke společnému postupu; dosud všechny moci vyčkávají, ačkoli jde snad i o jejich příslušníky a obchody. Nová světová válka tedy odtud asi nehrozí, ale pozoruhodna jest rozpínavost ruského bolševictví, jíž se tak málo čelí. Předpovědi, že se zhrouť samo, slyšíme sice pořád, čítáme o příznacích úpadku, avšak také o změnách v bolševické taktice, jimiž se přizpůsobuje pravidelným řádům, což by je zajisté spíše zesílilo nežli zeslabilo. Vždyť víme, že marxisté dovedou býti také opportunisty, když zásady se ukáží nevýnosnými.

HLÍDKA

Moravské privilegium krále Jana.

Dr. Fr. Robenek.

R. 1465 sešli se páni čeští na Zelené Hoře, „a tu sobě zápisy udělavše, počali se hned králi protiviti a jeho nechtěchu v ničemž poslouchati.“ Na zemském sněmu téhož roku před sv. Václavem vznesli na krále žalobu, že nedodržíje práv zemských, „že práva nejdú, jakož sú za starodávna vysazena v zemi české.“ Zřídili také zvláštní komisi panskou se Zdeňkem Konopištským v čele, která prohledala všechny psané památky, zvláště korunní archiv na Karlštejně a předložila opis starých listin panských sněmu v Praze 2. října 1466, „kde čtení sú výpisové svobod“. Ale páni se na sněm nedostavili, neboť práv jejich nalezeno mnohem méně, než si zpychlé panstvo představovalo. Nebyli spokojeni a nedali se přesvědčiti ani králem Jiřím ani panem z Rožmberka, že jiných svobod nikdy nebývalo. Když se pak příštího roku 1467 o Hromnicích sešel sněm v Jindřichově Hradci, prohlásil rozhorleně Zdeňk ze Šternberka, že nalezené zápisy „nestojí ani za groš“.¹⁾

Není pochyby, že panská jednota zelenohorská hledala mezi privilegii nějaké větší zápisy, které by odpovídaly jejímu vzrostlému sebevědomí a které by také jakousi legální formou podepřely povýšené postavení, jehož se domáhala, a byly toho dostatečnou zárukou. V nejstarších listinách našly se však pouze berní reversy:

¹⁾ Starí letopisové čeští III. 182—3.

dva vydané králem Janem r. 1323 a 1325, jeden králem Janem a synem jeho Karlem z r. 1338 a čtvrtý, list Karlův z r. 1369.¹⁾ Scházela základní listina panská, jakou obdrželo panstvo moravské od krále Jana 18. června 1311. Shánělo se panstvo české skutečně po takovéto listině z doby Jana Lucemburského? Žila ještě v této době aspoň nějaká matná tradice o tomto Janově privilegiu v Čechách? Novodobá historie stále ještě věří, že veliké privilegium Janovo vydáno bylo v obou zemích. Jediný R. Koos²⁾ zaběhl ve své skepsi tak daleko, že se snažil — ovšem marně — dokázati, že i originál moravské listiny, chovaný v zemském archivu mor.,³⁾ jest falsum. Důvody Chaloupeckého⁴⁾ a V. Hrubého⁵⁾ po stránce diplomatické i paleografické jsou však tak pádné, že již nikomu nenapadne pochybovati o jeho pravosti.

Privilegium krále Jana Lucemburského patří nesporně k nejzajímavějším listinám naší historie, a není divu, že odedávna těšilo se čilé pozornosti historiků. Ačkoli znění jeho i dochovaných nám formulářů biskupa Jana z Dražic⁶⁾ a Jana z Gelnhausenu,⁷⁾ o něž hlavně se opírá tvrzení, že Čechům vydáno bylo privilegium podobné, co nejpečlivěji bylo prozkoumáno, přece poslední slovo proneseno nebylo. Velmi mnoho a velmi různých názorů bylo vysloveno. Nyní ustálilo se asi to mínění, že král Jan dal Čechům nejdříve privilegium ve formě t. zv. inauguračního diplomu (formule Jana z Dražic), při korunovaci však stvrzeno bylo v rozsahu menším, snad ve znění privilegia moravského. K tomuto asi názoru kloní se V. Novotný,⁸⁾ Chaloupecký,⁹⁾ Šusta.¹⁰⁾ V. Hrubý¹¹⁾ podobně jako již dříve Bloch¹²⁾ a Bachmann¹³⁾ považují prvé spíše za pouhý návrh. Pelzel,¹⁴⁾

¹⁾ A. Č. V. 362. — ²⁾ Zur Kritik d. ältesten böhm.-mähr. Landesprivilegien. Prager Studien XV. — ³⁾ Vitrina I. č. 2. Otištěno: Dobner K. h. B. IV. str. 284. (reg.); CDM VI. str. 37; Böhmer, Reg. imperii str. 293 (reg.); Emler, Regesta III. str. 11; H. Jireček, CJB II./I. str. 25. a II./II. 195; Kalousek, Č. státní právo, 2. vyd. 566; Koos I. c. str. 92 násl. — ⁴⁾ ČCH XVI. O privilegiu vydaném Čechům a Moravanům... a XVII. 225 násl. Recense Koosovy studie. — ⁵⁾ ČCH XVI. Inaugurační diplom krále Jana Luc. z r. 1310; V. Sp. N. 1911. Über das Priv. König Johanns v. 18. Juni 1311 f. Mähren. — ⁶⁾ m. j. CDM VI. 381; Emler, Regesta II. 973; H. Jireček, CJB II./I. 19 a II./II. 192; Prager Studien XV. 87. Die Privilegsformel A. str. 87 násl. — ⁷⁾ m. j. CDM VII. 546; H. Jireček CJB II./I. 256; Huber, Regesten d. Kaiserreiches unter Kaiser Karl IV. 33; Prager Studien XV. 94, Die Privilegsformel C. — ⁸⁾ ČCH IX, 385. — ⁹⁾ ČCH XVI. 407 d. — ¹⁰⁾ Dvě knihy českých dějin II. 99 d. — ¹¹⁾ l. c. — ¹²⁾ Die Entrichtung d. könig. Heimfallsrechtes... Str. 14 násl. Prager Studien XIV. — ¹³⁾ Gesch. Böhmens I. 743 násl. — ¹⁴⁾ Gesch. d. Böhmen.

Palacký,¹⁾ Tomek,²⁾ Jireček,³⁾ Kalousek,⁴⁾ Dudík,⁵⁾ později také Čelakovský⁶⁾ a j. věřili, že Čechové obdrželi privilegium v širokém znění formule Jana z Dražic. Vnitřní rozpory, které se naskytují při srovnání privilegia moravského s formulářem Jana z Dražic, jakož i s vývojem pozdější praxe v Čechách, jsou všude tak veliké a nápadné, že mnozí historikové vyslovili o jeho udělení v Čechách vážné pochybnosti, které se vystupňovaly u Schlesingra⁷⁾ v jistou skepsi a skončily u Koosa naprostou negací.

Historikové opírajíce se o skutečné privilegium moravské, o zmíněné formule Jana z Dražic a Jana z Gelnhausena, o vydání stejných daňových reversů pro Moravu i Čechy a o „t ý ž“ historický vývoj v obou sesterských zemích,⁸⁾ štědře odměňují také panstvo české. Zřejmé rozpory snaží se zmenšiti a vysvětliti, ale tím jich neodstraní. Tak s privilegiem moravským stálo a padalo též privilegium v Čechách.

Zdá se, že dva momenty stály v cestě úspěšnému řešení. Věnovala se snad příliš veliká pozornost vývoji událostí v Čechách, ačkoliv bylo na snadě, abychom si více povšimli dějů tam, kde se listina zachovala v originále, kde jest nezvratně pravá a jistá, t. j. na

¹⁾ Děj. nár. česk. II. 201. 6. vyd. — ²⁾ Děj. města Prahy II. 490. —

³⁾ CJB II./I. 19 násl. a 25 násl.; ibidem II./II. 192 násl. — ⁴⁾ České státní právo II. vyd. 245. násl. — ⁵⁾ Mährens allgemeine Gesch. XI. 104. — ⁶⁾ Právo odumrtné; O staročeském právu dědickém..., Rozpravy Č. Ak. III. roč. I. tř. č. 1. — ⁷⁾ Die Deutschböhmen u. d. Regierung Heinrichs v. Kärnthen. M. d. V. f. Gesch. d. Deutschen in B. V.; Die Deutschböhmen u. d. Luxemburger. Ibidem roč. VI.

⁸⁾ Bachmann, Gesch. Böhmens I. 883 praví: „daß es von Haus aus nicht glaublich sei, daß König Johann seine beiden Länder mit verschiedenem Maaße gemessen hätte, daß er Mähren. daß sich ihm willig unterwarf, schlechter behandelt hätte, wo es immer noch der Schwierigkeiten genug gegeben hätte.“ Koos I. c. 80: „Ist es undenkbar, daß König Johann den böhmischen Ständen größere Freiheiten als den mährischen verliehen hätte, so ist es noch weniger denkbar, daß König Johann nur den mährischen Ständen einen so bedeutungsvollen Freiheitsbrief, wie er uns in dem Privileg von 18. Juni 1311 erhalten geblieben ist, verliehen hätte und daß dabei die böhmischen Stände leer ausgegangen wären.“ Hrubý I. c. str. 19.

Stejně znění berních reversů vydaných králem Janem Čechům (1323, 1325) a Moravanům (1323, 1327) neopravňuje nás ještě věřiti, že i privilegium Janovo dáno bylo v Čechách stejně jako na Moravě. Dle slov berního reversu z 13./IX. 1323 Opavským hledati bychom je musili také u nich: Cupientes etiam, ut... ducatus Oppavien-sis et ipsius incolae eadem gracia et iuribus, quibus barones et nobiles nostri Boemiae et Moraviae utuntur, frui valeant et gaudere...“ CJB II./I. 51.

Moravě. Druhá věc jest posuzování povahy privilegia samého. Nechceme se zde pouštětí ve spor s právníky o to, zda můžeme listinu krále Jana Lucemburského považovati za takovou volební kapitulaci, která představuje smlouvu mezi nastupujícím panovníkem a mezi osobami, které se účastní při nastoupení panovníka na trůn jako volitelé . . ., o formě budoucí vlády panovníkovi,¹⁾ či je-li listina pouze jednostranným závazkem panovníka, skutečným privilegiem, výsadou, listinou svobod, obdarováním, milosti, zproštění, puojčováním, dopuštěním, hamfestem,²⁾ kterým si vydobývají stavové v zemi jistého postavení využitím okamžité tísne panovníkovy. Vydávání privilegii není známkou panovníkovy přízně a významání, nýbrž slabosti a úpadku jeho moci; jest barometrem, na němž čteme stoupající a klesající význam stavů. V privilegii krále Jana neběží nikterak o nějaká práva státní nebo zemská. Nejde tedy o listinu takového rázu, jako je snad zlatá bulla sicilská daná císařem Friedrichem II 26./IX. 1212 a potvrzená později na př. Rudolfem v říjnu 1306. Nejedná se ani o potvrzení svobod platících všem stavům zemským stejnou měrou. Takovou listinou byl majestát Sigmundův vydaný v Jihlavě 20. července 1436 a ztvrzený později Albrechtem a Ladislavem, nebo volební kapitulace krále Ferdinanda ze dne 15. prosince 1526. Privilegium krále Jana jest výslovně privilegiem šlechty moravské, privilegiem „panským“. Ostří jeho zahroceno jest přímo proti stavu městskému, o němž se ani nezmiňuje. Král sice promulguje privilegium „universis regni et marchionatus nostri Moravie fidelibus, quibus nosse fuerit opportunum . . .“,³⁾ jmenuje pak výslovně „ . . . principes ecclesiasticos et seculares, barones, nobiles prelatos, clericos . . .“,⁴⁾ tedy všechny, kdož se účastnili aktivně zemských sněmů na Moravě. Ačkoliv privilegium jmenuje též vysoké duchovenstvo, přece se jeho výsady přímo netýkají. Dávány jsou výslovně: „ . . . subiectis et precipue, qui nobili et generosa fulgent dignitate . . .“,⁵⁾ potvrzení Václavovo, „pánům urozeným, šlechticům, rytířům, panošům i zemanům“,⁶⁾ tedy všem třídám vysoké i nízké šlechty moravské. Také pozdější potvrzení privilegia obrací se ku šlechtě. Tak listina krále Matyáše z 9./IV. 1484 „ . . . tiemto listem za-

¹⁾ R. Rauscher, Volební kapitulace str. 5. Knihovna právnické fakulty univ. Komenského v Bratislavě, sv. 9. — ²⁾ Kniha Tovačovská 13. — ³⁾ Privilegium krále Jana (z 18. června 1311). — ⁴⁾ Tamtéž. — ⁵⁾ Hrubý, Über das Privilegium . . . str. 24. — ⁶⁾ Kniha Tovačovská, str. 13., vyd. Brandl.

vazujem všetky budúcie markgrabié Moravské, kolikrát kolvěk od často psaných pánuov a rytieřstva za pána jich přijímání by byli, ...¹⁾ Potvrzení Vladislava z 1. XII. 1490 píše: „...dum subditorum et presertim baronum, nobilium et militarium suorum libertates et jura inuiolata conseruantur“.²⁾ Pouze této šlechtě týkají se výsady privilegia: vybírání berně, obsazování úřadů zemských, nápadů zboží a válečného tažení za meze říšské. Mezi šlechtou moravskou rozhodující slovo měla šlechta vyšší — panstvo, — proto také jest jmenovati privilegium Janovo privilegiem panským.

V Čechách takového jednotného privilegia panského z doby Jana Lucemburského nikdy nebylo. Stav panský v Čechách při vstupu Jana Lucemburského do země nebyl tak mocný, aby si vynutil na novém panovníku tak velké svobody. Ve vypravování kronikářů nenajdeme vhodného okamžiku, kdy by panstvo české s úspěchem mohlo před krále předstoupiti a požadavky své mu diktovati. V Čechách schází konečně jakákoliv tradice, která se na Moravě udržovala celá staletí.

Byly to hlavně dva důvody, které přiměly krále Jana, aby panstvu moravskému vyšel vstříc: zvláštní poměr Moravy k Habsburgům a existence privilegia panského již z doby dřívější. Zastanci privilegia českého opírají se hlavně o nedatovanou formuli biskupa Jana z Dražic. Odezíráme-li od toho, že formulář nemá průkazné ceny pravé listiny, liší se zásadně od moravského privilegia tím, že nepředstavuje privilegium panské, nýbrž více privilegium všeobecné stavovské. Není dáváno panstvu, ale „incolis regni“.³⁾ Jmenovitě pak vypočítává: „...venerabilem in Christo patrem dominum Johannem Pragensem episcopum, ...ipsam Pragensem ecclesiam totumque clerum, nec non nobiles et terrigenas, regnique ipsius populum universum, ...“⁴⁾ Šlechta česká je zde zařazena mezi ostatní stavy zemské pod jedno jméno „regnicolae“: „Specialiter enim hec jura regnicolas ipsos ab antiquo habuisse ... profitemur“.⁵⁾ O nápadech na krále praví se: „Antiquum eciam regnicolarum ipsorum jus...“ Osazování úřadů domácími slibuje král „nobilibus et terrigenis“. V korro-

¹⁾ AČ X. 286. — ²⁾ AČ XI. 388. — ³⁾ „...sel omnia ex karitate composita inter nos et ipsius regni incolas...“ „Et ut hujus nostri laudabilis deo favente propositi iidem regnicolae...“ Formule Jana z Dražic. — ⁴⁾ Tamtéž. — ⁵⁾ Tamtéž.

boraci potvrzuje „... omnia et singula supradicta terrigenis ipsis firma semper volumus et illibata servare,...“ a slavná listina má se vydati zase „... ipsi domino episcopo Pragensi et terrigenis...“¹⁾ Titulem „regnicolae, terrigenae“ označení jsou všichni svobodní Čechové — stavové — nejen „nobiles“, třebaže tvoří tito přední jejich složku.

Panstvo moravské a české za příchodu Jana Lucemburského.

Doba po vymření Přemyslovců jest pro utváření vnitřních poměrů v našich zemích dobou nejvýš důležitou. Krátké a bouřlivé, plné převratů a kvasů, bylo vladaření ve třech letech rychle za sebou se střídajících Rudolfa Habsburského, na Moravě bratra jeho Bedřicha Sličného a Jindřicha Korutanského. Teprve nastolením Lucemburků poměry se vyjasňují, ustalují. Není divu, že za těchto náhlých změn autorita královská upadá a moc stavů rychle se upevňuje a sílí. Z této doby poklesu moci panovnické datuje se privilegium moravské. Vzniká v době velkého zápolení mocných rodů o dědictví Přemyslovců: Habsburgů s Jindřichem Korutancem a posléze nově v popředí se tlačících Lucemburků. Vyrůstá právě v Moravě, v zemi, kde zájmy panovnických rodů se nejvíce křížily a kde šlechta byla svorně semknuta v jeden šik a nestála tak pod kontrolou jiných stavů, jmenovitě měst.

Panstvo v Čechách nemá daleko té svrchovanosti jako panstvo na Moravě. Nemůže jí ani míti už proto, že panovník přebývá v zemi, kdežto na Moravu zavítá málokdy. Tu spravuje zemský hejtman, vzatý z předního panstva domácího.

Co ale stav panský v Čechách zvláště oslabuje, jest jeho nesvornost a nejednotnost, ať již ze ctižádosti neb ziskuchtivosti či jakýchkoli důvodů. Tato politická desorientace jevila se již při volbě Rudolfa Habsburského a rostla v letech následujících. Většina panstva drží sice s Korutancem, ale i Habsburgové mají v Čechách stále silnou stranu. Konečně koncem r. 1310 po dobytí Prahy a začátkem 1311 šmahem všechno přebíhá k Lucemburkům. Je známo, jak silnou oporu měl Korutanec na jihozápadě přiléhajícím k bavorskému pomezí: Bavora ze Strakonic, Viléma Zajíce z Valdeka, Ojíře. K nim druží se rodina z Lichtenburka, mocný pán Jindřich z Lipé, nejvyšší maršálek a podkomoří, Jan z Vartmberka,

¹⁾ Tamtéž.

Hynek z Dubé, Vilém z Waldekke a celá řada drobnějších zemanů.¹⁾ Hlavou straníků habsburských byla rodina Tobiáše z Bechyně, maršálka král. českého, a jihočeští Rožmberkové. Ještě r. 1310, tedy dávno již po roku 1308, pro Habsburgy tak kritickým, píše Bedřich Sličný biskupu Štrasburskému Janovi: „... in regno Bohemiae, in quo fautores habemus potentes plurimós, ...“²⁾ Teprve po vyrovnání špýrském ve dnech 17. a 18. září 1309 mezi Habsburgy a Lucemburky navazuje habsburská strana v Čechách čilejší styky s Lucemburky v lednu 1310: Jindřich z Rožmberka, Albrecht ze Žeberka a Friedrich ze Šumburka. Brzy opouštějí tonoucí koráb Jindřicha Korutanského i jeho předáci: Jan z Wartmberka (6./III. 1310), Jindřich z Lipé, Heimaun Krušina z Lichtenburka, Vilém Zajíc z Valdeka a jiní.

Této politické roztržistnosti českého panstva využívá zbohatlý patriciát městský, aby svrhl tíživou nadvládu panstva, odstranil neblahé a škodlivé jeho hospodaření, uplatnil vliv svůj ve vládě zemské a domohl se rovnoprávnosti s pány. Mnozí z nich „nepokládali se za menší, nežli páni“. Hrdá mysl jejich neznala bázně. I pravili: „Krále, jehož máme, nikterak se nebojíme, a kdyby někteří šlechticové království tomu nepřekáželi, veškeren zisk v horách k užitku svému bychom vynaložili.“³⁾ Je známo, kterak měšťané pražští a kutnohorští učinili spolek a nenadálým přepadnutím zajali některé vynikající pány. Tak zajati byli 15./II. 1309 od měšťanů kutnohorských v klášteře sedleckém Jindřich z Lipé, komorník král. českého, Jan z Wartmberka a Jan z Klingenberka. Téhož dne Jakub, měšťan pražský, Mikuláš Thutintmark se svými přívrženci v Praze zajali a v pouta svázali pana Petra, kancléře království českého, Rajmunda z Lichtenburka, Heimauna, syna Heimauna z Dubé.⁴⁾ „... z toho pak vězení nikterakž jich pustiti nechtěli, leč by s nimi smluvili po jich vůli, a nadto přátelstvím svatebním spojili.“⁵⁾ Páni sice pod nátlakem slíbili vše, ale potom se to nesvorností měšťanů rozešlo. Nedivíme se proto Hájkovi z Libočan, vytýká-li panstvu českému netečnost a malátnost: „Páni čeští a rytířstvo, a zvláště ti, kteříž pánu svému a Jindřichovi králi volenému přiseděti v radách měli, vydali se na velké zabíjení a přílišnou nedbanlivost, netoliko věci zemských a obecného dobrého, ale i svých vlastních užtkův zanedbávali.“⁶⁾ (P. d.)

¹⁾ Srv. Šusta, Dvě knihy II. 85. — ²⁾ Emler, Reg. 961. — ³⁾ Kr. Zbraslavská 200. vyd. Novák-Novotný. — ⁴⁾ Tamt. 201. — ⁵⁾ Hájek CLXCXX. — ⁶⁾ Tamt. CCLXXIX.

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(Č. d.)

Postupme ke sv. Otcům století čtvrtého.

Na prvním místě třeba si všimnouti „Otce církevních dějin“ Eusebia. Z Palestiny pocházel a v Palestině také zemřel okolo r. 340 jako biskup v Cesareji Přímořské. Eusebius užíval nejstarší a největší starokřesťanské knihovny, kterou byl v Cesareji založil jeho otcovský přítel Pamfilus. Měl také k dispozici knihovnu založenou v Jerusalemě tamním biskupem Alexandrem, o níž se zmiňuje ve své Historii církevní VI, 22. Jeho Historie církevní je pramenným dílem prvního řádu, neboť obsahuje přesné udaje a citáty knih, dokumentů a listin později ztracených. Totéž platí o jeho Chronicle. Zajímal se také o palestinský místopis, jak dosvědčuje jeho Onomastikon, přeložené a upravené sv. Jeronymem. Je proto Eusebius nejpovolánějším svědkem jak starých palestinských tradicí tak také palestinské topografie. Než o konci pozemského života P. Marie ničeho se u něho nedovídáme. Mluví také o Konstantinových stavbách v Palestině, totiž o chrámech v Betlemě, nad hrobem Páně a na Kalvarii. Ničeho však neví ani o hrobu P. Marie v Jerusalemě ani o chrámu nad ním stojícím, který v následujících stoletích se najednou objevuje na úpatí Hory Olivné.

Totéž platí o sv. Cyrillu, biskupu jerusalemském, který od mládí v Jerusalemě žil a tam r. 386 zemřel. Mluví ve svých katechesích o P. Marii, ba jako jeden z prvních Otců užívá názvu „bohorodička“ — Θεοτόκος, vypočítává tam chrámy a památná místa v Jerusalemě, jehož byl biskupem, mluví v 16. katechesi o „horním chrámu“, t. j. o večeřadle, kde Duch svatý sestoupil na apoštoly; o smrti P. Marie a o jejím hrobu mlčí však naprosto.

Se stejným mlčením setkáváme se i u ostatních velkých Otců východních, kteří ve čtvrtém století žili a působili: u sv. Athanasia († 373), sv. Basilia Velikého († 379), sv. Řehoře Nazianského († 390) a sv. Řehoře Nyssenského († 394), ačkoli všichni v boji proti arianismu opětovně hájí důstojnost P. Marie jakožto matky boží. Sv. Basil se svým mladším bratrem sv. Řehořem Nyssenským navštívili po dvakráte jako poutníci

památná místa v Jerusalemě, a sv. Řehoř ve svém druhém a třetím listu¹⁾ vypočítává místa, která viděli: ale nějaké památky neb nářžky na smrt nebo hrob P. Marie marně tam hledáme.

P. Jugie²⁾ vidí nářžku na nanebevzetí P. Marie ve slovech arianského spisovatele Eudoxia († 370), který ve scholiu k Magnificat slova „Poněvadž vzhlédl na ponížení služebnice své“ vykládá takto: „Kdož jsem já u přirovnání k takovému dílu! On vzhlédl na mne: já jsem nepřipadla na takovou myšlenku, neboť jsem byla ponížená a opovržená. A nyní ze země do nebe jsem povznesena — ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μεταβαίνω — a tažena jsem k uskutečnění nevýslovného tajemství.“ — Ale každému soudnému čtenáři jest jasno, že se tu nejedná o nanebevzetí, nýbrž o povznesení P. Marie k důstojnosti matky boží, kterážto důstojnost převyšuje dosavadní stav P. Marie tolik, kolik nebe převyšuje zemi.

Zastaviti se třeba také u předního zástupce církve syrské a velikého ctitele P. Marie, sv. Efrema († 373). Sv. Efrem nejen mluví o P. Marii a jejích ctnostech výrazy a obrazy, které jeho zanícení pro sv. Pannu a jeho básnická obrazotvornost jen může vynalézt, ale vyjadřuje se na některých místech³⁾ tak, že opravdu se zdá, jakoby z daleka činil nářžky na její nanebevzetí.

Se zřetelem na Zjevení sv. Jana 12, 14: „Ženě byla dána křídla orla toho velikého, aby letěla na poušť,“ píše sv. Efrem v kázání na den Narození Páně o Matce Boží: „Syn, jehož jsem zrodila, di Maria, zvedl mne a skloniv křídla svá perutěmi svými mne objal a unesl mne vysoko do vzduchu a řekl: Vše, co vidíš, nejnižší i nejvyšší, Syna tvého bude poslouchati...“

A jinde: „Ten, jenž se zrodil ze mne, novým zrozením přetvořil i mne a novým šatem ozdobil svoji matku; tělo její vzal na sebe, a ona opět vzájemně oděla se jeho září, velebností a důstojností“.

¹⁾ Migne, Patr. Graeca XL, 1009—1024.

²⁾ L'assomption v Échos d'Orient 1926 str. 13.

³⁾ S. Ephraem Syri opera omnia quae extant syriace et latine. Romae 1740. Sv. II, str. 430: Quem gestabam sustulit me foetus, ait Maria, submissisque alis pennis suis complexus sublime vexit per aera elixitque: Quae vides imma cum summis proli tuae parebunt... — Sv. II. str. 429: Ex me genitus me nova pariter generatione regeneravit, qui novo matrem ornavit amictu: ipsius sibi carnem a corporavit et ipsa vicissim eiusdem splendorem induit, amplitudinem et dignitatem. — Sv. III. str. 600: Quod ipsum genuerim, me supra omnes sanctitate eminentes viros decoravit. Ingrediar modo in virentis paradisi pometa ibique Deum laudabo, ubi Eva misere concidit.

„Mezi všemi potomky Davidovými vyvolil Jsi poníženou pannu, pozemskou dceru, a uvedl jsi ji do ráje, ty, jenž jsi přišel s nebe.“

„Poněvadž jsem jej zrodila, nade všechny lidi svatostí vynikající mne ozdobil. Vstoupím nyní do zelených hájů ráje a tam budu Boha velebiti, kde Eva tak žalostně poklesla.“

Tedy Boží Syn povznesl matku svoji do výše jako onu ženu z Apokalypsy; za to, že mu dala lidské tělo, oděl ji svou božskou září a velebností a uvedl ji do ráje. Maria sama dí, že vstoupí do ráje a bude velebiti Boha tam, kde byla Eva zhřešila.

Co znamenají tato slova sv. Efrema? Jsou to pouze smělé básnické metafory, jimiž sv. Efrem, jenž byl básníkem a východanem, nechce nic jiného vyjádřit nežli nekonečnou důstojnost, k níž byla P. Maria jako matka boží povznesena svým Synem? Je to pouze básnický obraz, když P. Maria chce vstoupiti do ráje a velebit vykoupení lidstva tam, kde prarodiče zhřešili?

Syrský apokryfní Transitus B. V. Mariae, jak o tom bude v dalším ještě řeč, vypravuje, že tělo P. Marie bylo po její smrti přeneseno do ráje, tam položeno pod strom života a vzkříšeno k oslavenému životu. Rájem není míněno nebe, nýbrž ráj pozemský, o němž legenda v apokryfech vypravovala, že po pádu prvních rodičů byl ukryt na neznámém místě, až po vzkříšení stane se opět oslavencům přístupem.

Je tudíž také možno, že v uvedených slovech sv. Efrema jest první ozvěna a první stopa podání o nanebevzetí P. Marie. Ne snad, že by sv. Efrem byl odvislým od apokryfního Transitu, který vznikl snad později. Než je možno, že tradice, z níž čerpal Transitus, existovala v době sv. Efrema jako lidové křesťanské podání a ozývá se v jeho slovech.

Ale slova sv. Efrema jsou příliš neurčitá, než aby bylo lze něco jistého z nich uzavírat, hlavně vezmeme-li v úvahu retorické a hyperbolické vyjádření, kterého často východní Otcové s oblibou užívají. Přes to pozoruhodnými slova sv. Efrema zůstávají.

Sv. Efrem na několika místech vyslovuje své mínění, že oni spravedliví, kteří dle sv. Matouše 27, 52 po smrti Kristově na kříži vstali z mrtvých, jako Adam a Abel, již neumřeli, nýbrž byli vzati do slávy nebeské. Neodporovalo by tedy theologické soustavě sv.

Efrema připustiti, že P. Maria byla oslavena a vzata i dle těla do nebe ještě před všeobecným vzkříšením na konci světa.¹⁾

Velicí Otcové latinští — sv. Ambrož, sv. Augustin, sv. Jeronym — mluví sice výrazy všeobecnými o smrti P. Marie; o jejím nanebevzetí však marně bychom u nich hledali nějakou stopu.

Sv. A m b r o ž, biskup milánský († 397), jehož spisy překypují velebením ctností a panenství P. Marie, na jednom místě, kde vykládá slova Simeonova „Tvou duši pronikne meč“, obrací se proti těm, kteří snad z oněch slov odvozovali, že P. Maria zemřela mučnickou smrtí, a praví: „Ani Písmo, ani dějiny nepraví, že Maria opustila tento život utrpěvši zabítí dle těla; neboť nikoliv duše, ale tělo bývá hmotným mečem proniknuto“.²⁾ Neví tudíž sv. Ambrož o zesnutí P. Marie nic než to, že ani v Písmě svatém ani v dějinách nic nestojí psáno o její mučnické smrti.

Podobně sv. A u g u s t i n mluví příležitostně pouze o smrti P. Marie. „Neboť, abych krátce řekl, Marie pocházející od Adama zemřela následkem hříchu, Adam zemřel následkem hříchu a tělo Páně z Marie zrozené zemřelo, by hříchy shladilo“. „Marie byla a zůstala pannou při porodu, pannou při početí, pannou při smrti“.³⁾

Ba oba uvedení sv. Otcové mluví na některých místech takovým způsobem, že lze z nich právem souditi, že vzkříšení a nanebevzetí

¹⁾ Zajímavé je, že apokryfní legendy také o sv. Janu apoštolu vypravují, že byl vzkříšen a vzat do nebe. Srad mají ony legendy příčinu v úzkém poměru sv. Jana k P. Marii. Tak dle Leuciových *Acta Joannis* a dle jejich křesťanského zpracování Pseudo-Prochorem sv. Jan se dal pohřbít za živa a pak teprve vydechl duši. Když otevřeli jak jeho hrob, nenašli jeho těla, čímž je naznačeno, že byl vzkříšen. — Výslovně tak učí pozdní řecký spisovatel Nicetas David (Migne Patr. graeca CV, 124). — Církev syrská 27. prosince slavila *Assumptio s. Joannis Ephesi*, jak patrně ze syrského menologia, jež uveřejnil Wrigth a po něm Duchesne v bollandistických *Acta Sanctorum* (Novembr. II. str. LII). Efrema, patriarcha antiochijský (539—545), vykládá nanebevzetí sv. Jana tak, že byl podobně jako Henech a Eliáš unesen do nebe za živa, a že teprve před druhým příchodem Kristovým zemře podobně jako oba oni starozákonní patriarchové. (Patr. Graeca CIII, 985). Dle Jugie u. m. str. 299.

²⁾ „Nec littera nec historia docet ex hac vita Mariam corporalis necis passione migrasse; non enim anima, sed corpus materiali gladio transverberatur“. Migne, Patr. latina XIV, 1574.

³⁾ „Etenim, ut celerius dicam, Maria ex Adam mortua propter peccatum, Adam mortuus propter peccatum et caro Domini ex Maria mortua est propter delenda peccata“. Migne, Patr. latina XXXV, 335. „Virgo concipiens, virgo pariens, virgo moriens“. Migne, Patr. lat. XL, 339.

P. Marie bylo mimo obzor jejich theologických vědomostí a dogmatických spekulací. Tak sv. Ambrož:¹⁾ „On jest prvorozeným z mrtvých... samojediný však posud vstal z mrtvých tak, aby zmrtvýchvstalým navždy zůstal“. A sv. Augustin:²⁾ „Jediný vstal z mrtvých, aby už neumřel. Vstal z mrtvých Lazar, ale aby zemřel; vstala z mrtvých dcera představeného synagogy, ale aby zemřela; vstal syn vdovy, ale aby zemřel. Vstal z mrtvých Kristus, aby už neumřel“.

Co se týká sv. Jeronyma, stačí uvést závěrečný úsudek z díla Nießen, Mariologie des hl. Hieronymus:³⁾ „Ani vzkříšení, ani nanebevzetí P. Marie dle těla, které by se událo v Jerusalemě, není známo sv. Jeronymovi, přes to, že jeho pobyt v Betlemě trval 34 roků; očekává její vzkříšení teprve v budoucnosti“.

*

První z církevních spisovatelů a svatých Otců, který podrobně pojednává o smrti P. Marie, je sv. Epifanius. Svědectví jeho je velmi důležité a zasluhuje zvláštní pozornosti, poněvadž není pouhým soukromým názorem tohoto sv. Otce, ale lze v něm viděti odraz toho, co tehdy křesťanská tradice o zesnutí P. Marie věděla, či, lépe řečeno, nevěděla.

Sv. Epifanius narodil se okolo r. 315 v Eleutheropoli nedaleko Jerusalema ze židovských rodičů. Záhy přijal křest a věnoval se s velikou horlivostí jak studiím dogmaticko-exegetickým tak také linguistickým. Jeho přítel sv. Jeronym nazývá jej πεντάγλωττος, poněvadž ovládal patero jazyků. Nedaleko rodného města Eleuthero-pole založil klášter, v němž byl sám po třicet let představeným. Těšil se pro svou učenost a zbožnost takové pověsti, že r. 365 byl zvolen biskupem v Konstantii, staré Salamině, na Cypru. R. 382 se účastnil se sv. Jeronymem a Paulinem z Antiochie synody, kterou slavil papež Damasus v Římě. Zemřel okolo r. 402.

Ve svém velkém díle Panarion, uváděném obyčejně pod názvem Proti bludařstvím, vypočítává a vyvrací osmdesát

¹⁾ „Ipse est primogenitus ex mortuis... solus tamen adhuc resurrectione perpetua resurrexit“. Migne, Patr. lat. XIV, 807.

²⁾ „Unus resurrexit jam non moritur. Resurrexit Lazarus, sed moriturus; resurrexit filia archisynagogi, sed moritura; resurrexit filius vihuac, sed moriturus, resurrexit Christus non moriturus“. Enarrat. in Ps. 129. Migne, Patr. latin. XXXVII, 1695.

³⁾ Münster 1913. Str. 224.

různých heresi. Stať 78. je namířena proti Antidikomarianitům, t. j. protivníkům Marie, kteří popírali panenství P. Marie a jiné její výsady. Je to původně list určený kléru a věřícím v Arabii, kde se oni bludaři vyskytli. Když sv. Epifanius dokončoval r. 377 své dílo Panarion, tu připojil beze změny onen list ku svému dílu.

Jako následující, t. j. 79. heresi potírá sv. Epifanius Kollyridiány. Byl to blud, který z Thracie se dostal do Arabie a jemuž především některé ženy byly oddány. Blud tento byl pravým opakem herese předešlé, neboť jeho stoupenci prokazovali P. Marii božskou úctu a jako nějaké pohanské bohyni obětovali jí jakési koláče — *κολυρίδα* —, odkudž i onen název, který jim sv. Epifanius dal.

V prvním z těchto protibludařských traktátů sv. Epifanius mluví na dvou místech o konci pozemského života P. Marie. Sv. Epifanius měl nejen mimořádné a všeobecné vzdělání, pro něž byl zván ‚*oraculum orientis*‘, ale po dlouhá léta bydlel v Palestině nedaleko Jerusalema: je tedy nad jiné povoláním svědkem starokřesťanského podání, pokud se vztahovalo k Palestině a Jerusalemu, a tedy pokud se týká zesnutí P. Marie.

Dříve než obě řečená místa uvedeme v překladu, třeba podotknout, že sloh sv. Epifania není nikterak jasným, ba je leckdy tak temným, že jest obtížno vystihnout pravý smysl jeho slov: myšlenky nebývají v logické souvislosti, činí často dojem úryvkovitých poznámek a zasahují jedna do druhé.

Antidikomarianité odvolávali se na to, že sv. Jan vzal P. Marii s sebou do Efesu, odůvodňující tím tehdy vládnoucí zlořád, že klerici žili leckdy ve společné domácnosti s ženami zvanými *γυναῖκες συνεισάκτοι* nebo *ἀγαπιταί* — *virgines subintroductae* či *agapitae*.¹⁾ A jak se zdá, naznačovali rouhavě při tom, že i mezi sv. Janem a P. Marií byl podobný nedovolený poměr. Důrazně a energicky vystupuje proti takové hříšné myšlence sv. Epifanius. Píše takto:²⁾

»Praví evangelium ‚A od onoho dne vzal ji k sobě‘ (Jan, 19, 27). Kdyby měla však (Marie) muže, kdyby měla dům, kdyby měla dítky:

¹⁾ Sv. Jeronym v listu k Eustochiu 22. o nich praví: ‚Unde in ecclesias Agapitarum pestis introiit? Unde sine nuptiis aliud nomen uxorum? Immo unde novum concubinitus genus?‘ Migne, Patr. lat. XXII, 394.

²⁾ Migne, Patr. graeca XLII, 715.

byla by se uchýlila ke své rodině a ne k cizímu. — Ale ať někteří (Antidikomarianité) nepřevracejí toho ku své zkáze a nenalezají zdánlivě v této okolnosti záminku, aby si vymyslili zhoubným pojetím tak zvané „družky“ a „milenky“ (συνισάκτους καὶ ἀγαπητάς). Neboť tam (v případě P. Marie) věci byly stanoveny dle zásady výjimečné a různíci se úplně od onoho řádu, který z vůle boží má býti zachováván. A zajisté, když se toto stalo a vzal ji k sobě, nezůstala už pak (οὐκέτι) u něho. A když myslí někteří, že je to mylné (že totiž P. Maria nežila až do konce a nezemřela u sv. Jana), ať pátrají v Písmě: nenašli by tam ničeho ani o smrti P. Marie ani zprávy, zda zemřela či nezemřela, ani zda byla pohřbena či pohřbena nebyla. Jan podnikl sice cestu do Asie, leč nikde nepraví (Písmo), že odvedl s sebou svatou Pannu. Ale úplné mlčení zachovalo Písmo (o smrti P. Marie) pro nadmíru zázraku (ὅτι τὸ ὑπερβάλλον τοῦ θαύματος), aby v úžas nevedlo myslí lidské. Já zajisté neodvážuji se (οὐ τολμῶ) mluvit (o tom), ale jen rozjímám a mlčení zachovávám.

»Snad bychom našli (přece aspoň) stopy (o konci života) oné Svaté a Blažené, když nelze naléztí ničeho (výslovného v Písmě) o její smrti. Jednak zajisté Simeon praví o ní: A tvou duši pronikne meč, aby byly odhaleny z mnohých srdcí myšlenky; jednak (zase) Janovo zjevení praví, že spěchal drak proti ženě, která měla porodití chlapce, a tu byla jí dána křídla orla a byla vzata na poušť, aby ji drak nepolapil. Je možno (ale ne jisto), že se to na ní naplnilo. Nikterak to však nerozhoduji a nepravím, že zůstala nesmrtelnou (ἀθάνατος), ale ani netvrdím, že zemřela. Povzneslo se Písmo nad smysl lidský a ponechalo to v nejistotě (zda totiž P. Maria u sv. Jana žila a zemřela) z úcty k oné vznešené a převzácné Nádobě (t. j. Panně Marii), aby nikomu nepřipadlo domýšlet se o ní tělesných věcí. Zda-li tedy zemřela, nevíme. A je-li pohřbena, (tolik jest jisto, že) neměla se žádným mužem tělesného styku: budiž daleko taková myšlenka! Kdož jest, kdo by propadna šilenství odvážil se vychrlit (takovou) rouhavou domněnku, zvednout ústa, uvolnit jazyk a rozevřít rty, by projevil své špatné smýšlení a místo chvalozpěvu a oslavy vymýšlel potupu, hanobil svatou Pannu a nectil převzácné Nádoby!«

V témže pojednání píše ku konci proti Kollyridiánům,¹⁾ o nichž pak podrobněji jedná v následující t. j. v 79. stati:

„Jestliže tedy zemřela svatá Panna (přirozenou smrtí) a byla pohřbena, tu ve cti bylo její zesnutí, v cudnosti její konec a v panenství koruna její. Byla-li však zabita, jak jest psáno: „A tvoji duši pronikne meč“, tu mezi mučedníky jest její sláva a svaté její tělo jest zahrnuto požehnáním, z níž vzešlo světlo světu. Nebo možná zůstala na živu, neboť není nemožným u Boha učiniti vše, cokoli chce. Konce jejího nikdo nezná. Více než přísluší není dovoleno ctíti svaté, ale třeba ctíti jejich Pána.“

Obě uvedená místa zasluhují v mnohém ohledu pozornosti. V důvodech, kterými sv. Epifanius Antidikomarianity potírá, tvoří první citované místo odbočení od vlastní argumentace. Slova evangelia „A od té chvíle vzal učeník Marii k sobě“ vyvolávají u sv. Epifania myšlenku, že by se na ta slova mohli odvolávat klerici, aby mohli žítí ve společné domácnosti se ženami zvanými subintroductae. Zlořád tento jistě nebyl pouze u Antidikomarianitů, nýbrž byl rozšířen též jinde. Proti tomu poukazuje sv. Epifanius na to, že u sv. Jana a P. Marie byl to zcela zvláštní a jedinečný případ stanovený samou božskou Prozřetelností, který nemůže být pravidlem pro druhé ani jim nesmí být záminkou onoho zlořádu.

Jako další důvod uvádí tu okolnost, že sv. Jan sice dle příkazu Páně P. Marii k sobě do domu vzal, ale že ona u něho nezůstala. Odůvodňuje to tím, že sv. Jan sice odešel do Asie, ale že nikde nepraví Písmo sv., že by byl vzal P. Marii s sebou. Je to argumentace zvláštní. Že sv. Jan odešel do Asie, to věděl sv. Epifanius nejen z tradice, ale mohl tak usuzovat i ze Zjevení sv. Jana, které jeho autor jistě v Malé Asii napsal. Ale odkud ví, že nevzal P. Marii s sebou? Má proto jen mlčení Písma sv. jako jediný důvod? Či věděl něco z podání, když praví s takovou jistotou, že P. Maria u něho nezůstala? A jak dlouho u něho zůstala? Je to řada otázek, na něž u sv. Epifania nenalezáme odpovědi. — Pravděpodobně zůstala P. Maria u sv. Jana až do konce svého života, neboť sv. Jan odešel do Efesu teprve později, když už P. Maria svůj pozemský život byla skončila.

A tu sv. Epifanius dává se od logického postupu zase k nové *digressi* a sděluje své mínění o konci pozemského života sv. Panny.

¹⁾ Migne, Patr. græca XLII, 738.

Při tom vidí jako nejvyšší autoritu Písmo svaté. To sice o smrti Panny Marie nepraví nikde nic, ale přece snad podle mínění sv. Epifania jsou tam některé výroky, ze kterých by se dalo něco bližšího usuzovat. Je to jednak místo u sv. Lukáše (2, 35) „A tvou duši pronikne meč“, z něhož by se dalo vyvodit, že P. Maria zemřela mučnickou smrtí. Že nejen sv. Epifanius, ale též jini tuto možnost připouštěli, je patrné z dříve uvedených slov sv. Ambrože, který toto mínění odmítá, protože se tu jedná o meč ve smyslu nevlastním, který neprotkl tělo, ale duši P. Marie.

Druhá nářezka na konec pozemského života P. Marie může býti, jak připouští sv. Epifanius, ve Zjevení sv. Jana (12, 14), kde je řeč o ženě, již byla dána křídla orlí a jež byla vzata na poušť. I to může se vztahovat na P. Marii a může to značit, že byla z této země — tak asi jako Henoch a Eliáš — unesena de nebe.

Než to jsou pouhé nářezky a pouhé možnosti; určitého Písmo sv. o smrti Panny Marie nepraví ničeho a proto i sv. Epifanius, pro něhož slova Pisma sv. jsou rozhodující autoritou, neodvažuje se také v této věci nic jistého tvrditi. Nechce říci, že zůstala nesmrtelnou, ale nepraví také, že zemřela, neboť „nevíme, zda-li zemřela“. — To jest asi myšlenkový postup sv. Epifania.

Ještě jednou vrací se sv. Epifanius k témuž předmětu ku konci svého traktátu tam, kde bojuje proti Kollyridiánům. Tam jasně připouští troji možnost: buď Panna Maria zesnula přirozenou smrtí, nebo zemřela jako mučnice, nebo konečně zůstala na živu, t. j. nezemřela, neboť, jak dí, u Boha není nic nemožného. „Konce je j i h o n i k d o n e z n á“: těmito závěrečnými slovy jasně vyslovuje, že o konci pozemského života P. Marie nebylo nic určitého známo.

Ale co značí záhadná slova sv. Epifania: „Ale úplné mlčení zachovalo Písmo pro nadmíru zázraku, aby v úžas neuvedlo mysli lidské. Já zajisté neodvážuji se mluvit, ale jen rozjímám a mlčení zachovávám“. A nač se vlastně výrok tento vztahuje?

Myšlenková souvislost není tu přesná, věty podobají se spíše uryvkovitým aforismům vedle sebe seřazeným. Ale pravdě se nejvíce podobá, že sv. Epifanius tu mluví o konci života P. Marie. Při tom se udály takové zázraky, že i Písmo sv. o celé věci raději mlčí, aby čtenáře neuvedlo v úžas a nevyvolalo snad u něho pochybnosti. Proto neodvažuje se ani sv. Epifanius o této věci mluvit.

Je-li tím správný smysl slov sv. Epifania vystižen, pak buďto z tradice nebo z jiného pramene něco zvěděl o smrti P. Marie a sice, jak to krátce naznačuje, že smrt ta byla doprovázena mimořádnými a neobyčejnými zázraky. Odkud však se toho dověděl, a jaké to byly zázraky nebo v čem pozůstávaly, to sv. Epifanius ani v nejmenším nenaznačuje. Rozjímá a uvažuje o tom, není si však jist, možno-li tomu plně důvěřovat. A protože toho není v Písmě sv., mlčí o tom i on sám.

My se však můžeme dohadovat, o jaké mimořádné zázračné události se tu jedná, na které tu sv. Epifanius tak určitě naráží. Jsou to ony zázraky a divy, které obšírně líčí apokryfní *Transitus B. V. Mariae*! Apokryf tento dle *Tischendorfa*¹⁾ vznikl ve století čtvrtém nebo ještě dříve, takže v době sv. Epifania už existoval. Sv. Epifanius se r. 382 účastnil synody římské slavené papežem Damasem. Dle *Theodora Zahna*²⁾ už na této synodě bylo vydáno známé *Decretum Damaso-Gelasianum* obsahující mimo jiné seznam knih kanonických a také seznam apokryfů od Církve zavržených, kterýž ovšem od pozdějších papežů Gelasia a Hormisda byl doplněn a rozhojněn. V seznamu tom je i *Transitus B. V. Mariae*, a je možno, že byl už v původním seznamu vydaném na řečené synodě r. 382. Tím by na počínání sv. Epifania padalo nové světlo. Neodmítá úplně zprávy apokryfu, protože apokryfy mezi fantastickými výmysly leckdy obsahovaly i historické zprávy a spolehlivé tradice. Protože však je apokryf Církví zavržen a protože je těžko určit, co je v něm pravdou a co výmyslem, proto o celé věci nechce mluvit, ale jen „rozjímá a zachovává mlčení“.

Je však také zcela dobře možné, že sv. Epifanius zvěsti o zázracích při zesnutí P. Marie nečerpal z apokryfu, ale z lidového podání, jež se v Palestině udržovalo a o něž se opírá i řečený apokryf. I v tomto případě sv. Epifanius nemůže a nechce rozhodovat, co na těch zprávách jest historicky jistého a co lidovou fantasií vybájeno. Proto omezuje se na Písmo sv. a o ostatním mlčí.

(P. d.)

¹⁾ *Apocalypses apocryphae*. Lipsiae 1866 str. XXXIV.

²⁾ *Geschichte des NT Kanons*. Erlangen u. Leipzig 1890. II. str. 259—267.

Fichteův spor o atheism.

Dr. Josef Vrchovecký.

(Č. d.)

O tom, co jej vedlo k jeho názorům, píše Fichte v resumé svého „Odvolání“: „K těmto zásadám veškerého svého myšlení nedospěli jsme oba sice myšlením samým, nýbrž něčím, co leží výše než veškero myšlení, a co zde příhodně (füglich) nazývám srdcem... nemůžeme si tedy navzájem svých zásad dokázati“ (70). Pohybuje se F. v oboru vědy, když píše, že nemá pro svou nauku přesvědčivých vědeckých důvodů, které by každý normální člověk musel uznat?

O protivnících píše: „Je tedy naprosto nemožno, abychom se navzájem vyvrátili, přesvědčili, poučili. Musil bych přijmouti jejich smýšlení, abych uznal jejich pravdu, a to není možno, protože jsem jednou tam, kde jsem. Anebo musili by oni přijmouti mé smýšlení, aby uznali mou pravdu; a to považuji ze své strany za nemožné“ (71). Svědomí jemu káže, aby věřil, že jednou k tomu dojde, avšak přesvědčivými důkazy v tom ohledu nesvede se nic. Tato pevná důvěra jej ovládá, že žádá jen krátkou lhůtu — jen jedno desetiletí, po němž se přidá většina k němu (die größere Menge der guten Köpfe und Herzen); nestane-li se tak, pak ať s ním jednájí dle libosti. Nejen věří ve vítězství své nauky, ale ví určitě (weiß gewiß), že v několika letech se lidé rozhodnou pro něj, neboť nauka jeho neobyčejně povznáší, opačná však ponižuje.

V ý s l e d e k a p p e l l a c e. Pojednání Fichteovo a Forbergovo vyšlo začátkem letního semestru r. 1798 a koncem téhož roku vypukl spor. Anonymní spisek byl proti oběma vydán: „Dopis otce studujícímu synu o Fichteově a Forbergově atheismu“. Ani pisatel ani nakladatel ani tiskárna nebyla udána. Z Norimberka byl spisek rozeslán a prodáván. Fichte měl v podezření svého kolegu Grunera, že dílko sepsal. Jiní zase z toho vinili altdorfského protest. theologa Gablera, poukazující k podpisu spisku „Tvůj věrný otec G.“ Gabler dověděl se o tom, protestoval ihned proti tomuto nařčení. Teprv anonymní spisek upozornil širší kruhy na články Fichteův a Forbergův. Největší rozčilení bylo v Lipsku a Drážďanech. Jeden profesor lipské university vsadil se, že do roka Fichte bude vypovězen z Jeny.

Jiná brožurka proti Fichteovu atheismu poukazovala k důsledkům nauky Fichteovy pro lidskou společnost. Nebude prý dlouho trvati a Fichteova „sebranka sofistů (Sophistenbrut)“ prohlásí vlastnictví smyšlenkou.

Drážďanská vrchní protest. konsistoř poslala kurfirstovi žádost, aby potrestal professory, kteří hlásají nebezpečné nauky; výslovně jmenuje se Jena, kde Fichte působil. Kdyby upozornění vlády kurfirstovy zůstalo bezvýsledným, ať vládá zakáže saským studentům v Jeně studovati. Zároveň doporučuje se požádati i pruskou vládu, aby společně bojovala proti nevěře. Pruská vláda však nesúčastnila se akce proti Fichteovi, jelikož „Philosoph. Journal“ nebyl v Prusku rozšířen.

Teprv 17. listopadu 1798 byla podána zpráva kurfirstovi a dva dny na to byl poslán reskript vysokým školám do Lipska a do Wittenbergu, jímž nařízena konfiskace časopisu „Philosoph. Journal“. Kurfirst Bedřich August nařídil, aby nejenom státy, které vydržovaly universitu v Jeně, nýbrž též pruský a brunšvicko-wolfenbüttelský byly vyzvány vyžádati od profesorů v Helmstädtu projev proti Fichteově filosofii. Saská vláda poslala 18. prosince vévodovi výmarskému připis, jímž poukazuje k tomu, že jí nemůže býti lhostejno, když profesori vysokoškolští z okolní země veřejně a bez obalu hlásají zásady, přičítají se nejenom křesťanskému, nýbrž i přirozenému náboženství. Kategoricky žádán byl výslech Fichteův a jeho spoluredaktora Niethammera.

Ve Výmaru byla však nálada ve prospěch Fichteův, jenom že ten si věc sám pokazil, a sice svou „Appellací“. I nejhorlivější přátelé jej opustili. On dověděl se o soudním výsledku, kterému má býti podroben, a proto spěšně napsal a poslal do Výmaru obranný spis (Verantwortungsschrift). Projevuje v něm plnou důvěru ke vládám, které vydržovaly jenskou universitu. „Bůh uchovej můj rozum před zmatkem, že bych nedůvěřoval těmto vládám.“¹⁾ Rázně odmítá výtku atheismu jako neoprávněnou a zároveň prohlašuje, že neodvolá nic ani ze svých ani z Forbergových názorů. Vlastní příčinu veškerého počínání proti své osobě vyjadřuje slovy: „Jsem jim demokratem, jakobinem; o takovém věří se každé zlo (Greuel) bez dalšího zkoumání“ (126). Své spisy z mládí o volnosti myšlení a o francouzské revoluci, které mu někteří odpůrci kladli za vinu,

¹⁾ Medicus, Fichtes Leben, 1922. Str. 125 dd.

nazval „mladickým a nedokonalým pokusem mladíka,“ který nesmí býti brán za měřítko pro politické zásady muže.

Sebevědomí, jakým Fichte psal do Výmaru, způsobilo značné rozhořčení. Naznačuje to dopis, který Karolina Herderova poslala Knebelovi. Fichte prý vyhrožuje, nedostane-li se mu potřebné ochrany, že půjde tam, kde moc rozhoduje, protože má pevnou naději, že podaří se mu strhnouti aspoň část takové moci na sebe. Věc prý asi skončí tím, že dostane consilium abeundi. A skutečně bylo v tajné radě ve Výmaru usneseno, aby se mu v Jeně taková rada dala. Mezitím psal Fichte radovi Vogtovi do Výmaru stejně sebevědomě, a dopis ten rozhodl spor v neprospěch pisatelův. Směle prohlašuje, že nemůže přijmouti od senátu žádné důtky, která bude vzhledem k saské vládě navržena, neboť takový trest byl by omezením akademické svobody. Jiné pomoci by nebylo, než aby podal žádost za propuštění. Tím poškodí se vysoké učení v Jeně, neboť ze solidarity složí i jiní professori téhož učení svůj úřad a založí nový ústav. Tajná rada Vogt byl zplnomocněn, aby užil tohoto soukromého dopisu v zasedání rady, když mělo se jednati o vyřízení sporu s Fichtem. V radě zasedal i Goethe, který byl smělymi názory jenského myslitele nemile dotčen, dokládaje, že by se mělo raději o nich mlčeti. V dopise zaslaném Vogtovi vytýká Fichte všem svým odpůrcům, že nemají ani tušení o vlastních tendencích jeho systému. Proto čeká na ně veliké zahanbení, až v krátké době převážná část učeného světa vezme nové názory za své.

Lavater, jehož si Fichte neobyčejně vážil, napsal na obal „Appel lace“ případná slova: „Qui s' excuse, s' accuse. Jaká směs nejdůvěřivější síly a nejsurovějšího bláznovství.“¹⁾ K Fichteovým výtkám, že nekonečně dobrotivému Bohu musí býti vše lhostejným, a že si vše musí nechatí libiti, píše Lavater. „Je též dovoleno tak lháti?“ Zvláštním dopisem poděkoval za věnovaný výtisk, ale otevřeně napsal Fichteovi do Jeny, že jeho náboženská filosofie postrádá veškerého jádra, a že část polemická působila na něj nepříjemně. „Kdo jest,“ táže se, „beze všeho odporu vládnoucí a kdo potlačovaná církev? Patrně vládnoucí filosofie, již je církev potlačována. Čím liší se vládnoucí filosofická církev od každé obecné, orthodoxní nebo hierarchické církve? Jistě neliší se snášelivostí a šetrností

¹⁾ Medicus, Fichte's Leben. Str. 132.

(Schonung), jistě ne tichostí (Sanftmut) a slušností (Billigkeit) vůči odpůrcům, kteří již sotva smějí mluvit. Kolikrát připomenulo se to již kritickým filosofům, a co to pomohlo? A právě — dovolte, abych Vám to otevřeně přiznal, — Vaše Appellace není bez této tvrdosti a nesnášlivosti vůči jinak smýšlejícím... Bůh, při němž nemůžeme si ani nejmenšího mysliti nebo pocítiti, nejenom není Bohem, ale pro toho, který při tom nemůže nic mysliti a pocítovati, naprostým nesmyslem (absolutes Unding.¹⁾) Fichte omlouval se nedorozuměním Lavaterovým a jinak dotkl se ho dopis cyrišského theologa velmi nemile.

V zasedání tajné rady, když jednalo se o vyřízení sporu s Fichtem, namítali někteří radové, že universita v Jeně utrpí škodu, opustí-li ji muž tak oblíbený jako Fichte. Goethe k tomu odpověděl: „Zapadne-li jedna hvězda, vyjde jiná.“ Minil, že mladý Schelling úplně nahradí Fichtea. Členové rady dohodli se, že má býti F—ovi vyslovena důtka. Jeho sdělení v soukromém dopise, že v tom případě podá žádost za propuštění, bylo vzato na vědomí jako formální žádost, a tož byl filosof zbaven místa. V reskriptu bylo výslovně poznamenáno, že zásady, které „Philosoph. Journal“ šířil, působily pohoršení.

Takovým výsledkem sporu byl Fichte velmi nemile překvapen; nečekal, že soukromému dopisu přičkne se ráz řádné žádosti za propuštění. Kollega Paulus mu radil, aby novým dopisem radovi Vogtovi vyložil záležitost, že nemá žádné ješitnosti v sobě, aby nepřetrpěl nepatrného pokoření; pro takovou důtku že mu ani nenapadne, aby se vzdal úřadu. Fichte jednal, jak mu Paulus radil, a poslal takový prosebný dopis radovi Vogtovi, který ovšem usnesení tajné rady změnit nemohl. Vogt sám prohlásil propuštění Fichteovo za hotovou událost. Druhý dopis Fichteův nazval „holou výmluvou“, již věc ani o vlas se nezmění.

Studenti chtěli svému oblíbenému professoru pomoci. Steffens, norský žák Schellingův, vypracoval na radu Paulusovu žádost, kterou četní studenti podepsali; avšak veškerá námaha byla marna. O prázdninách velikonočních poslána byla nová žádost do Výmaru ve prospěch Fichteův. Vévoda Karel August dal však senátem studujícím oznámiti svou zamítavou odpověď a žádal, aby ho budoucně odbytou věcí neobtěžovali. Fichte zklamal se, když očeká-

¹⁾ Medious 133.

val, že někteří kollegové vzdají se místa, bude-li propuštěn; nikdo na to nepomyslel.

Z Jeny však vypovězen nebyl, jak jeho odpůrcové očekávali. Přes to byl jemu život v tomto městě nesnesitelným. „Můžete si mysliti, jak lidé chovají se vůči mně,“ píše Reinholdovi.¹⁾

V té době přišel do Jeny pruský ministr šl. Dohm, odsoudil počínání vůči Fichteovi a vzkázal mu, že se může vystěhovati do Pruska, překážeti že mu v tom nikdo nebude. Na radu známého romantika Bedřicha Schlegela, který se propuštěného myslitele vřele ujímal, vystěhoval se Fichte do Berlína, kde však byl první dny bedlivě pozorován. Později byl požádán, aby konal soukromě přednášky, — v Berlíně ještě vysokého učení nebylo. Tím získal si mnoho příznivců, takže r. 1805 byl jmenován professorem filosofie v Erlangen a pět let na to professorem v Berlíně na nově zřízené universitě. Čtyři roky na to zemřel.

(O. p.)

¹⁾ Medicus 142.

Posudky.

Izvestija otdelenija russkago jazyka i slovesnosti akademiji nauk sojuza sovětskich socialističeskich respublik 1925 goda. Leningrad 1926.

V tomto svazku Izvestij ruské „Akademie nauk“ v Leningradě naleznou jazykozpytci bohatý materiál, který však méně bude poutat čtenáře průměrné. Pro ty je zajímavější kritický rozbor „Etimologičeskago slovarja russkago jazyka A. Preobraženskago“ od B. Ljapunova, jenž ukazuje přednosti a nedostatky prvních 4 sešitů Etymologického slovníku nedokončeného pro předčasnou smrt autorovu jakož i na cennější 5—14 sešity téhož díla bohatstvím materialu a dokonalostí jeho zpracování. Odborné jsou též poznámky S. Šesterikova „K bibliografiji sočiněnij N. S. Leskova“ nebo práce V. Peretce „K izučeníju o polku Igorevě“, V. L. Komaroviče „Jazyk služebnoj Oktabrskoj Mineji 1096 goda“ i A. Ljaščenka „Bylina o Ťuke Stepanoviče“. Pozoruhodny jsou poznámky A. Michajlova ke Grivec-ově studii „Viri (prameny) Cyril-Metodove teologie“, již vytýká, že prý se marně snaží uvést doklady pro primát papeže římského z názorů zvláště Konstantina Filosofoa. *A. Vrzal.*

Prameny duchovního řečnictví. Napsal Dr. Alois Richter. Nákl. vlastním, Kroměříž 1927. Str. 158.

Jelikož kazatel může použít všeho, co ví, ke svému úkolu, umí-li to, zabral p. spis. této cenné knihy hodně široko a hluboko, aby kazateli ukázal prameny k jeho práci. Komu se „prameny vzdálené“ (I. díl) budou zdát příliš vzdálenými (na př. „povaha národa československého“ 29—42 a j.) pomysliž si, že mu neuškodí přecházi si výňatky z děl národopisných, jež poučují o povaze vlastního národu, třebaš přímo s úkolem jeho nesouvisejí. (Mimochodem, na str. 19 napsáno: „Kazatel má kázat u nás po většině lidu českému, či lépe československému [jak to?], někde i národnostně smíšenému“ [?]). Přes to však zabráno zde tuším látky příliš mnoho, již pak bylo těžko přiměřeně rozříditi a logicky probrati.

Názory mimokatolické, jimiž se nynější kazatel vůči tak četným čtenářům novin nějak zabývatí musí, rovněž vypsány, po př. vyvráceny dost podrobně. Vlastní pak prameny kazatelství probrány podle obvyklého vzorce s náležitým zdůrazněním nynějších potřeb. Péro p. spisovatelovo vedla nejen dobrá znalost předmětu, ale též upřímná zanícenost pro něj; to viděti ze všech jeho vývodů. Mezi bratřími však zajisté by se sneslo více kritiky, a bylo by ji také velice potřeba; kdo čte cizí časopisy theologické a jejich posudky o sbírkách kázání, dá mi za pravdu. Homiletika česká pak naproti nim teprve neobstojí! Hlavní vady její jsou: formálně přežitky planého-

retorismu (na př. úvody), obsahově prázdnota, zhusta zakrývaná pobožnostkářstvím nebo pathetickým řečnováním. Mnozí kazatelé jakoby ani nevěděli, že jejich posluchačstvo tolik čte nebo (na schůzích) slyší, a že oni jako jeho učitelé mají státi nad ním! P. spis. asi nechtěl psáti kritiky, aby nenarazil, ale bylo by jí velice potřebí. Poznámka na str. 23 (kard. Bauer „nejlepším kazatelem českým“) sotva vychází z „úsudku soudobých kněží“. A tak i jiné podrobnosti by se mohly vyložit jinak. Ale tím nebudíž pilné práci p. spisovatelově odpíráno upřímné uznání.

H a n u š K u f f n e r, T a t a ř i n a M o r a v ě. Byla či nebyla bitva u Olomouce? S 21 mapkou a náčrtem. Nakl. A. Wiesner, Praha 1926. Str. 104, 19 K.

Sporné válečné události na Moravě r. 1241/2 podrobeny tu novému rozboru, vyznívajícimu v úsudek, že Tataři na zamýšleném postupu do západní Evropy, tedy především do Německa byli zadrženi porážkou, již jim způsobil Václav I u Olomouce. Bitevní výjev h o s t ý n s k ý s ní nesouvisí.

P. spis., známý obhájce Rukopisu Královédvorského, probíraje tu tehdejší válečnictví podle všech známých pramenů, snaží se ukázat, jak báseň onoho RK „Jaroslav“ jednak oněmi zprávami se objasňuje, jednak v nich má opory své pravosti, tak že sama se nám stává pramenem historickým o své době, ačkoli vznikla nějaký čas po oněch událostech (v 3. čtvrtině 13. stol.).

V přílohách otištěny některé důležitější listiny, na mapkách různá bojiště vpádu tatarského.

* * *

P r o l e t a r s k i j e p i s a t e l i. Antologija proletarskoj literatury. Sostavil S. R o d o v. Štátní vydavatelstvo v Moskvě 1924. Str. 668.

Domýšliví jsou ti noví proletářští spisovatelé ruští, o jejichž tvorbě jeden z nejradiálnějších kommunistických spisovatelů, básník a kritik S. Rodov napsal řadu chvalořečí, dokládaje slova svá vzory z jejich básnických i prosaických prací, opatřiv anthologii „nových klasiků“ životopisy a podobkami jejich. Ale mezi 29 básníky, pojatými v Anthologii, není jediného pravého umělce; jsou to více méně dovední veršovci, u nichž nedostatek ideí nahrazen nabubřelými frásemi o nové době, novém umění proletářském, o nové Pravdě. Zvláštností jest, že u vědomí své slabosti básnické utíkají se napořád k velkým písmenům obecných jmen, by čtenář v slovech jejich hledal vyšší smysl, pišíce: Pravda, Práce, Dělník, Vesmír, Revoluce, Smrt, Zákon, ba i Včera, Dnes, Zítř, Budoucnost, Telegram atd. V 17 řádkách Ilji Sadofjeva nalezneme 20 prostých slov, psaných velkým písmenem: Věčné, Hnutí, Mlčení, Moudrost, Síla, Vášeň, Vůle atd.

Ani prosa proletářská nevyniká nad prostřednost. Proletářskou kritikou vychválená novella staršího spisovatele A. Serafimoviče

„Železnýj potok“ s hrdinou železné vůle Kožuchem nevyniká zvláštní uměleckostí právě tak, jako Rodovem podané ukázky z Čokolády Tarasova-Rodionova, kde dělník oddán revoluci tak, že odhodlán obětovat život i čest, žádá-li toho revoluce. Ještě slabší jsou ukázky z povídky Libedinského Nedělja, z prosopisných prací Pavla Bessalka, Al. Bibika, F. Berezovského, N. Ljaška, M. Volkova a j. Ostatně třeba poznamenati, že v této proletářské anthologii uvedení spisovatelé (40) nebyli vesměs proletáři, někteří nikdy nekonali tělesných prací a měli intelligentní povolání, a ti právě jsou z lepších spisovatelů zde uvedených, na př. Tarasov-Rodionov, Furmanov, Serafimovič, Bezymenskij, Žarov. *A. Vrzal.*

Jos. Müldner, Hvězdná lavina. Románová vidina budoucnosti. Str. 328. Praha 1926.

Nový fantastický román Müldnerův navazuje těsně na jeho předešlou práci „Zločin doktora Modrana“ (viz Hlídku 1924, 408). Tam vylíčil návrat doby ledové a jeho účinky na poměry středoevropské, zvláště hrůzy duševních muk lidstva v okamžiku neodvratné zkázy. Zde popisuje dobrodružný útěk české rodiny na vodu po Dunaji, přes zříceniny Vídně a přes Moravské Pole na jih, kde se vytváří nová společnost. Útěk po známých místech dává spisovateli možnost vyvolávat obrazy minulosti (t. j. dnešní doby) a srovnávat je s vysněným stavem budoucnosti. Závěrečná kapitola jest pak již celá utopií nového společenského útvaru, způsobeného prý změnou vnějších životních podmínek: v zemi, kde nikdo nehladoví, dohrály svou intrigantskou úlohu socialismus i politika; není socialistických vůdců ani politických stran, výčepů ani tribun, sněmoven ani volebních uren, ale všichni jsou „družně šťastní“.... V románě, na jehož vznik i formu působil jistě i Wells, je dosti suchých, nudných popisů i všelijakých vedlejších úvah; ale jsou tu i některé velmi poutavé části — v neposlední řadě líčení lodní výpravy zbožných duší odvázející z ohrožených míst Moravy a Čech ostatky svatých a jiné posvátné předměty do nové vlasti na jihu a překonávající náboženským nadšením odpor zhoubných živlů.

Jos. Jahoda, Jásavé oči. Prósy. Str. 205. Praha 1926.

Poslední kniha Jahodova jest pojmenována podle první povídky, položené v čelo sbírky, zcela nahodile a jaksi proti zvyklostem spisovatele, který se snažil ve svých dřívějších sbírkách spojit drobné prosy příbuzných námětů a tuto příbuznost naznačoval vedle společného titulu i nějakým latinským heslem. Leckdy se mu to ovšem nepodařilo — viděli jsme právě na nedávné jeho knize „Bůh či ďábel“, že většina povídek nemá s tímto označením nic společného. Tím větší námětová a látková pestrost panuje v „Jásavých očích“. I tu ozývá se několikrát ono „Proč?“ — proč je zlo na světě, proč nevinní bezprávně trpí, proč zůstává mnohý zločin utajen — ale vedle toho je tu mnoho prostých povahopisných obrázků, zachycujících letmo

drobné úseky venkovského i maloměstského a zvláště tuláckého života, kde se často v jednoduchých výjevech rozvíjejí cela malá dramata. Některé působí svou pravdivostí, v jiných však vystupuje do popředí až příliš hledaná a násilná tendenčnost. Je tím zřejmější tomu, kdo přečetl již více knih Jahodových a všimá si, jak autor přetvořuje a opakuje týtéž náměty. *M.*

A. Thein, Klerikální vydra. Symfonie hněvů a růžnic. Díl II. Nakl. Českoslov. akc. tiskárny, Praha 1926. Str. 256, 15 K.

O I. díle referováno tu vloni. Druhý díl dodělává, co první rozdělal: hřbitovního oltáře, t. j. několika starých desek zmocňuje se nová strana, čechoslováci ze sousedství přijdou na něm slavit „bohoslužbu“ a udomácnit se v obci, ale spatřivše jej, ve zlosti odejdou; úpažek vykradeného „Bratrstva“ dovrší poznání pokrokem a komunismem prohloupilých lidí, i vracejí se do církve, zlořečící svůdcům.

Je to satyra místy obhroublá, jako ty karikatury v ní, ale bohužel nenadsazuje. Pravdu má farář sedící nad matrikou s odhláškami od víry a novými přihláškami do ní: co si tak asi pomyslí jejich budoucí čtenáři, co to bylo v Čechách za lidi, kteří takto své „přesvědčení“ měnili? A všecek ten povyk ukazuje duchovní prázdnotu toho „dobrého lidu“, za babku prodejného.

Čeněk Kramoliš, Moravská babička (stařenka). Nakl. R. Promberger, Olomouc 1926. Str. 192, 14 K.

P. spis. sám připomíná, co každému čtenáři nad jeho knížkou napadne: „Babičku“ B. Němcové, jež tak dlouho byla ideálem české povídky, že dává se s ní v závod na jiné půdě zdálo se důstojným úkolem i nejlepších spisovatelů; i na př. Kosmák byl k tomu od brněnských ctitelů Němcové vybízen, ale nedal se do díla takového, ač na četných místech nám zůstavil překrásné ukázky svého umění v tomto směru (vzpomínky na matku, ze studentských let, ve „Ztracené“ a j.). Padesát let ovšem znamená v novověku ohromně mnoho, jak u národu tak u čtenářstva! P. spis. „Moravské babičky“, vl. stařenky, vybral si z nejednoho pádného důvodu své modely ve svém rodném kraji, na Rožnovsku, kde ještě mnoho starobylého a spolu pěkného zachováno a může čtenáře pro nevtravou, tichou poesii prostých duší vřímavého zajímati; nade vše arciž je to, co je sice také starobylé, ale spolu věčně nové, jelikož nepomíjivé, co se v životě tom žije a vyjadřuje: věčné hodnoty nábožensko-mravní.

Vladimír Levstik, Zápisky Tiny Gramontové. Ze slovinštiny přel. Bohuš Vybíral. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1926. Str. 194. 14 K.

Sirota přijata v domě nezámožné tety, dostudovala učitelský ústav, ale nedala se na učitelství — Levstik tu píše o nedobrovolných vestálkách a jejich spojení s kapláňkami —, nýbrž vedle své krás-

nější sestřenice žije v domácnosti tetině jako popelka dále a — skládá své zápisky o nadějném a beznadějném milování obou. Mimoděk vstoupí v něm jedna druhé do cesty, ale s výsledkem pro obě šťastným, pro naši popelku přímo ideálním; shledalať ona i druží, že konečně není tak tuze nehezka, ba naopak, a takto v atelieru jako model uloví svého malíře „s krátkou, těsnou morálkou poctivého muže“, jemuž tolik místa ve svých zápiscích věnovala s otázkami: má — nemá? Z vlastenectví pak nechťejí žiti v Itálii aniž kde jinde než ve vlasti slovinské, v jejíž budoucnost pevně věří, jelikož má — plodné matky; „pozapomenutý Otčenáš“ a jiné drobnůstky u Tiny se zdají nasvědčovat, že to Slovinky od průměru odlišné, až na tu plodnost — „moderní“, v nedobrému smyslu, které zachránkyněmi národů — nebývají.

Hilaire Belloc, Neuvěřitelný příběh pana Petra. Román. Nakl. Ladislav Kuncíř, Praha 1926. Str. 188.

Po dvou letech pobytu v Americe, neměv tam štěstí v podnikání, vrací se do Londýna a cestou s pocitem uvolnění jakoby též pozbyl paměti. Jsme v polovici 20. století. Ve voze na cestě k hotelu maně vysloví jméno Petra, patřící americkému boháči, a tak se dá i zapsati. Jsa jen v jakémisi polovědomí minulosti není pánem svých myšlenek a rozhodnutí, k domlouvám jen přikyvuje aneb nejasně odpovídá, a tak se stane, že spekulanti všeho druhu hrajíce na jeho jméno, totiž na jméno onoho amerického miliardáře, nabývají velikých zisků, z nichž i jemu připadne slušný díl. Když se probudí a začne žiti předešlým životem, přijde mu tento podíl vhod.

Dějová fikce je v tomto humoristicko-satyrickém románě ovšem vedlejší a o svoji pravděpodobnost se ani tuze nenamáhá. Hlavní jest satyra na obchodní, bursovní shon, jak pouhé jméno, a to mylně udané, tedy malichernost, může podnítiti spekulaci horečku a ve chvíli nadělati boháčů či žebráků — satyra opravdu znamenitá.

Nerádi v ní však čteme nemístné kladené výroky biblické a pod. (na př. „obchodnického Ducha Svatého“). Překlad je dosti plynňý a správný — neříkáme však: získati vítězství, lišíme: najal byt a pronajal, zřetelněji vyjádříme myšlenku: zabily železnice průplavy (kdo koho?) atd.

Francis Jammes, Svatební zvony. Dva milostné romány. Přel. Věra Petříková. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1927. Str. 88.

V obou těchto obrazech z baskického venkova (Baskický sňatek, Sňatek z rozumu) roztomilou prostokresbou zpodobněny výjevy tamního rodinného života: v domorodém obyvatelstvu čisté mládí, bohulibý život rodinný, nekalený prostopášností cizích žvlů. Z láskyplného líčení dobře vycítujete, jak působil na pisatele a jak rád by k jeho oslavě přispěl — k oslavě, ale i k napodobení.

Překlad jest plynňý a až na některé drobnosti (účastníci se jej; ozdravěly duši m. ozdravily a p.) správný.

Rozhled

Náboženský.

K životopisu svaté Jany d' Arc.

Svěťice ta, mnoho tupená a mnoho velebená, posléze svoji a naší církvi k tak vznešené náboženské počtě doporučená, zůstává lidstvu tajemstvím, jež proniknouti sotva se kdy na tomto světě podaří. Byvši v 19 letech svého věku (30. kv. 1431) umučena mimoděk připomíná biblická slova o výplni mnohých dob za krátkého života, o božím vyvolení slabých na zahanbení silných, o vyvýšení ponížených a pod. Svěťice sama stále, i před soudem se dovolávala „hlasů“, které ji ve všem podnikání vedly, pocházejíce podle jejího přesvědčení od Boha; byly to hlasy nejen (ji samé) slyšitelné, nýbrž ponejvíce vniterná vnuknutí a vidění.

Věda i pavěda mnoho se touto záhadou zabývala a zabývá. Přehled vysvětlovacích pokusů podává v „*Stimmen d. Zeit*“ (únor 1927) M. Pribilla. Vědecké spisy novější bývají velice zdržlivé, za to romány a pod. jsou s řešením snadno hotovy. Nejlépe vysvitá rozdíl z toho, co napsal Anatole France a jím o diagnosu požádaný psychiatr George Dumas. Kdežto onen pracuje docela s theorií hallucinační, tento praví: „Působila-li na ni nějak hysterie, tedy jen s tím účinkem, že nejtajnějším myšlenkám jejího srdce propůjčila objektivní podobu ve způsobě vidění a nebeských hlasů... Ale co do intelligence a vůle zůstává Jana zdravou a upřímnou.“

Tělesně bylo to děvče zcela zdravé a silné, tedy hysterie po té stránce zcela vzdálené. I kdybychom toho nevěděli z pramenů, samy trampoty války, vězení a soudu mohlo přestáti jen tělo zdravé. Duševně pak, ač nebylo tu vzdělání v běžném významu, překvapovala Jana všechny, ať přátele ať protivníky, bystrým úsudkem ve věcech jí jinak docela cizích (na př. ve válce), zaujaté soudce pak zcela jasnými výpovědmi, a to po tolikých útrapách. Jako na zavalanou přichází tu právě také doklad, že králi vymluvila víru ve sliby visionářky Kateřiny de la Rochelle, slibující svými viděními naplniti královskou pokladnu — ona, sama prý hysterická visionářka!

Pribilla předchází také výtku, že středověk, přiřítaje vidění, ekstase a pod. prostě Bohu nebo ďáblu, neznal pathologických předpokladů. Uvádí již sv. Augustina (De Trin. XI. 4. 7 a j.), pak Bonaventuru (In 2, d. 8, p. 2, q. 3 a j.), Tomáše Aq (S. Th. 1, q 111 a 3 c), současníka jejich Davida Augsburského a současníka Janina Jana Gersona, který za koncilu kostnického psal o zklamání duchů (k viděním sv. Brigitty) a dříve již o rozpoznávání pravých i nepravých vidění. Staroklassické slovo *alucinatio* (allucinatio, hallucinatio) se u nich sice nevyskytuje, ale věc jest jim dobře

známa, tedy i jejich četným žákům a čtenářům, kteří takto byli od lebkověrnosti varováni.

Ekstázi u Jany nebylo: vše bylo prosté a jako přirozené. Genius lásky k vlasti, jenž prý v jejich stále opakovaných „hlasech“ se ozýval a jik podnikům jejím vedl, nemohl býti jejich původcem, anť byly původně zcela a výlučně náboženské a teprve jimi vedena byla k rozhodnutím pro vlast a krále.

Hallucinace a hysterie nejsou vědě pojmy zcela určitými. Ale pokud předpokládají větší menší chorobu, u sv. Jany není po ní stopy, leč bychom za ni pokládali neobyčejnou, nadlidskou odvahou a důsledností. G. K. Chesterton praví: „Jana d'Arc jest jistě zjevem prazvláštním a podivuhodným, ale je daleko rozumnější, nežli přemnoho jejich kritiků a životopisců.“

Zůstává tedy tajemství, jež ona sama si vykládala jako hlas boží, ale mluvíc o něm — pokud o něm vůbec mluvila, což nebylo často, nejvíc před soudem — pojila je s místními a osobními okolnostmi, které výklad spíše ztěžují než usnadňují. Původní božská vnuknutí v ústraní a v modlitbách stávají se jí časem jasnější a bývají zprostředkována archandělem Michaellem, patronem jejího kraje a královského domu, sv. Kateřinou a Marketou, které v jejím domově uctívány a ke kterým se modlívala. Živá obrazivost bohatého ducha jejího spojovala tedy vnitřní vnuknutí s těmito posly a prostředníky božími ve viděních, pokud o nich ze soudních zápisů můžeme souditi, třebas postavy ty ve skutečnosti se jí nezjevovaly. Proto by ještě nikdy se nemohlo říci, že se obětovala a zemřela pro sebeklam, neboť vzorné zbožný život její a nadlidské skutky tímto osobním zaobalením nebo ztělesněním jejich vnuknutí a vidění zůstávají nedotčeny.

Církev ji ovšem svatořečila ne za její vidění, tím méně za její podniky na obranu vlasti, nýbrž za její vynikající měrou bohulibý, svatý život. Z toho, co nahoře uvedeno, lze sice s dostatek vyrozuměti, že nemáme tu nějaké chorobné visionářky, jejímž výrokům — i pokud jsou nám dochovány — ani v podstatě netřeba, ba nemůžeme věřiti: tomu se přiči celá její tělesně i duševně zdravá, přímá, prostá osobnost, tak že není proč pochybovati, že na velkolepé životní dráze své byla vedena tím, čemu to sama zcela střízlivě a rozhodně přičítala, hlasem božím. Ale i tak náleží toto její skálopevné přesvědčení a projev jeho mezi t. ř. soukromá zjevení, jež nejsou povinným předmětem víry, ani v případě tak očividném, jako je tento, třebas by zase nebylo rozumné ani pietní jich si nevážiti.

V době, kdy slovy: autosuggesce, hallucinace, hysterie a pod. tak snadno se hází, když se nedostává rozumných důvodů, není snad od místa upozorniti na tento typický příklad čtenáře, jimž se do rukou dostanou životopisy svatých s tendencí rationalistickou.

J u g o s l a v i e.

Vloni čítáno tu (okrouhle) 5,602.200 pravoslavných s 2668 kněžími, katolíků římského obřadu 4,735.100 s 3246 kn., slovanského obřadu 41.597 se 14 kn., protestantů 216.800 se 135 past., mohammedánů 1,337.600 s 1100 imamů, židů 64.100 se 94 rabíny.

Konkordát z r. 1914 dosud platný vláda uznává, jak byl uzavřen, jen pro Srbsko, kde je katolíků nejméně; jinde vládne libovůle a utlačování katolíků, jak jen možno, zvláště v krajích nábožensky silněji smíšených, na př. v Bosně a Hercegovině, kde se katolíci teď mají skoro hůř, nežli se měli pod Turky. Srbská orthodoxie zpyšněvši svým domnělým dědictvím ruské theokratie cítí se jakoby státním náboženstvím, ač nemá ani většiny; v utiskování katolíků jí pomáhá odpadlík Št. Radič se svou selskou, z velké části katolickou stranou, která jeho jankovité politice ze zistných důvodů naběhla.

Ze státních, pro náboženské účely určených přidělů dostávají pravoslavní dvě třetiny, ostatní ostatek; církevní majetek katolický namnoze zabrán.

Vláda se namáhá, by primasem byl arcibiskup v Bělehradě, kde jest asi 15.000 katolíků, místo dosavadního záhřebského; aby politický cíl svůj při tom trochu zastřela, chce k arcibiskupství bělehradskému připojiti část biskupství đakovského (srémského, prý od apoštolů založeného).

Kromě kaple v rakouském vyslanectví (asi pro 60 lidí!) v Bělehradě postaven teď od assumptionistů veřejný katolický kostel z příspěvků papežových a francouzských. Zatím působí při něm 2 kněží. Sestry téhož řádu založily zde ústav pro doplňování gymnasijsního učení — vlastní vyučovací ústavy jsou jim zatím zákonem zakázány; prvou žačkou byla dcera tureckého konsula, který činnost sester zná z Gallipoli. I sdružení katolických akademiků zřízeno, ačkoliv jinak žactvu zakázáno býti ve spolcích, jež mají členstvo jen jednoho náboženského vyznání (!) neb jediné národnosti.

Ze sirotčince m o n a s t i r s k é h o, válkou a po válce výbuchem prachárny takofka zničeného, nyní nově zbudovaného, šíří v i n c e n t i n k y lidumilnou činnost v okolí, jmenovitě v pohraniční rovině osídlené Dalmatinci, kteří po léta katolických kněží neviděli a, jako jinde u osadníků takových bývá, žijí v bídě všeho druhu. —

V nynějším jednání o k o n k o r d á t s Jugoslavií vládou a částí duchovenstva zdůrazňovaný požadavek srbsko-chorvatské řeči v bohoslužbě vůbec nemůže církví pro Jugoslavií býti uznán, nemá-li značná část katolíků (maďarských, německých a j.) býti dohnána k odpadu.

*

P r a v o s l a v í r u s k é v e v y h n a n s t v í.

Metropolita Eulogij v Paříži souzen archierejským sněmem v Karlovicích a odsouzen, že nedbá různých nynějších pravoslavných sněmů, že svoji autoritu jiným biskupům na západě vnucuje, že

v Paříži zřídil boboslovný ústav a j. Správa „západoevropské diecese“ mu má býti odňata a svěřena londýnskému biskupu Serafimovi, jenž může sídliti buď v Paříži nebo v Londýně.

Naproti tomu Eulogij zavrhuje usnesení karloveckého i jiných sněmů, jež proti němu namířena, a prohlašuje, že i dále trvá západoevropská metropolie jako samostatná na Karlovcích nezávislá, stejně jako jest americká pod metrop. Platonem, církev lotyšská, litevská a j.

Ostatně v Rusku samém poslední 4 metropolitě-tichonovci (jako Eulogij) čekou zatčení, tak že tam vlastní pravoslaví jest bez představených.

Metropolita „živé církve“ (rudé, bolševické) Serafim Rumjancev za to s vládní pomocí zabral moskevskou kathedrálu nejsv. Vykupitele a prohlásil, že nyní v Rusku bude svítiti světlo víry Kristovy.

Ruská lidová setrvačnost jest silná a takto zůstane čas při zděděné víře. Jelikož ale ani v té není celkem důkladnějšího poučení, samozřejmě nastane tím větší zmatek názorů a vláda pověr.

Na pohled je divno, že židovstvu se po stránce náboženské na Rusi nedaří lepe než pravoslaví nebo katolictví. I jeho sbornice a školy jsou zabráný pro jiné účely: antisemitismu prý tam není, vláda prý jen bojuje proti „judaismu“, totiž proti náboženství židů, jako proti každému. Známý židovský spisovatel (Louis Brauns), který tamní poměry na místě vyšetřoval, podotýká, že v tomto boji vládě pomáhají namnoze židé sami. Tedy jako v jiných vyznáních!

Méně prý trpí lutheráni a zvláště kalvinisté, snad z ohledu k Německu.

Vláda zásadní převrat čeká od mládeže, která vyrůstá bez náboženství.

*

m. — Případ archimandrity Morozova.

Přátelé myšlenky unijní byli velmi nemile překvapeni zprávou, kterou zaznamenaly také některé naše noviny, že archimandrita Filip Morozov, správce „pravoslavně-katolické“ fary ve Vilně, po půldruhém roce svého pobytu v katolické církvi odpadl opět ke schismatu. A není sám: před ním učinilo tak již několik jiných bývalých pravoslavných duchovních-konvertitů.

Případem obírá se obšírněji v únorovém čísle „Przeglądu Powsz.“ jesuita P. Jan Rostworowski. Snaží se osvětliti bolestný fakt především hlubokou psychickou propastí, jaká dělí pravoslavný východ od katolické církve: dle posledních projevů archimandritových se mu zdá, že pravoslavná duše liší se od katolické v samých kriteriích pravdy i v celém svém citovém založení, jsou tu jiné kategorie myšlení, jiná východiska, jiné závěry.

Usuzuje z toho, že při obrácení pravoslavných třeba klásti veliký důraz na skutečnou přeměnu duší: na příkladu Morozově ukazuje, že i po uznání několika sporných článků víry a zvláště papežského primátu může zůstatí duše konvertitů dále pravoslavnou,

nekatolickou. Při tom připouští, že takové opravdové navrácení, nesnadné pro každého jinověrce, jest pro pravoslavné dvojnásob obtížné právě pro jejich velikou psychickou odlišnost. Proto nemá od nich byti žádáno nic více, než čeho je skutečně třeba k opravdovému návratu k církvi, a nemá jim býti znesnadňován krok, který je beztak stojí tolik obětí! A tu měli by zvláště Poláci zpytovat důkladně své svědomí, neobjevují-li se u nich v nazírání na konvertity a ve způsobu zacházení s nimi úkazy jakékoliv nepříně, neústupnosti, úzkoprsosti a zejména přílišné národní popudlivosti! Morozov sám vytýká ve svém memorandu, že jisté kruhy polské společnosti chovají se nejednou příznivěji k pravoslavné církvi v Polsku než k těžce se rozvíjejícímu dílu unijnímu. Ale podle jiných zpráv M. zavdával příčiny k nespokojenosti.

P. Rostworowski připomíná Polákům výtky katolického zahraničí, že vlastně ztěžují obrácení pravoslavného Ruska. „Je třeba vskutku o to se starati, abychom nedávali k těmto výtkám žádného podkladu. K tomu je zase třeba mnohem více než tomu bylo dosud šířiti myšlenku unie, studovati otázky s ní souvislé a především horoucně se modliti; neboť jenom zvláštní milost boží může zároveň propast, kterou vyhloubily dlouhé věky vin a nedorozumění!“

r. — Nationalismus namnoze kříží snahy církevní, náboženské; toť věc vůbec známá. Vlastenci toho druhu znají a po případe i velebí katolictví, pokud hovoří jejich chauvinismu; jakmile jim řekne, že nationalismus je moderní a módní pověra, přičítají se lidství i duchu Kristovu, je zle.

Pius XI. znaje z vlastního pobytu poměry rusko-polské, zná také dobře překážky unie i hledí je na katolické straně odkliditi. Souvisejí s tím i nastávající změny v polské hierarchii.

*

Čína.

Podle nejnovějších zpráv (Planchet, Les Missions de Chine, Pekin 1927) bylo v Číně zač. r. 1926 přes 2,240.000 katolíků se 56 biskupy a 2907 kněžími, z nichž 1184 jsou domorodci, 741 bohoslovci a 1969 katolickými seminaristy, 271 domorodými a 248 cizími bratry, 1088 domorodými a 2830 cizími sestrami.

Nynější válečné události ovšem poškozují těžce i dílo náboženské, zvláště tam, kde pod heslem (a mnohde i jen záminkou): Čína Číňanům! se daří štvance proti duchovenstvu cizímu. Intelligence je namnoze vychována v nevěreckých školách cizozemských, nálada proti cizineckým „koncessím“, t. j. privilegiím snadno se rozněcuje, a ruské bolševictví vydatně pomáhá. Ozbrojené zakročení Anglie a Spoj. Států, ačkoli z části na ochranu jejich příslušníků nutné, jinak zase vzpoury jítí, neboť v odporu proti cizímu poručnictví jsou válčící soupeři zajedno, podceňující arci poručnictví duchové, t. j. neznabožství bolševické a vůbec nevěrecké.

Vědecký a umělecký.

Prvé konklave.

Církevním zákonem ustanoveno konklave, t. j. uzavření voličů papeže až do vykonané volby, Řehořem X 1274 na 2. koncilu lyonském (2. z 31 dekretů), a to za tím účelem, aby se zamezily dlouhé sedisvakance. Hadrian V tento dekret sice suspendoval, Jan XXI zrušil, ale Celestin V (1294) jej obnovil, a od té doby se provádí.

Jedno konklave však provedeno, jak nyní K. W e n c k ve sbírce italských pramenův znova dokázal, již r. 1241 (srpen—říjen), po smrti Řehoře IX. Zvolen vlastně římský provinciál, později generál dominikánů Humbert, ale hrozebným nátlakem Guelfů volba zrušena a zvolen Celestin IV, který však po 17 dnech zemřel. Nástupce (Innocenc IV) zvolen teprve skoro za 20 měsíců: zvrhlý Fridrich II v době, kdy Tataři ohrožovali střední Evropu, raději slovem i skutkem válčil proti papežům. Skoro jako nyní!

*

tj. — Hus a Viklef.

V ČČH 1926 na str. 575—581 podává V. Flajšhans zprávu o knížce J. Kvačaly: „Viklef a Hus jako filosofové“ (Věstník Kr. č. spol. nauk 1924) a konstatuje znova, že „ovšem Hus znal jména a působení svých t. zv. předchůdců, ale že vědecky rostl u Stanislava ze Znojma, prvního viklefovce, že již r. 1398 znal a radostně přijímal nauku Viklefovu, a že veškerý takřka jeho spisy jsou založeny větší nebo menší měrou na doslovných výpisech z Viklefa; — nikde však nenajdeme u něho literární působení jeho předchůdců, zejména Štítného; ano nové zkoumání ukazuje již u Štítného — vlivy viklefské. Husovými skutečnými předchůdci byli viklefovci Štěpán z Kolína, Stanislav ze Znojma, Petr ze Stúpná atd. — Jediný zbývá ještě dnes, jako před 30 lety zastance literární souvislosti Husovy s jeho předchůdci“ (Štítný, Milič atd.) — „je to V. Novotný. Svět se kolem něho zatím otočil: pracně sháněné parallelly ze Štítného jsou — při dnešních názorech na Štítného — hotovým anachronismem; a popírání rostoucích denně parallel z Viklefa vypadá již pomalu jako archaismus. Všecek výtěžek za 30 let pilné práce Novotného o souvislosti Husové se Štítným, Miličem atd. je sám důkazem, že Novotný tvrdí, čeho nemůže dokázati, i když si někdy pomáhá i nepravdou. Formální shody Husa se Štítným v logické souvislosti dosud uvedeny nebyly, — ale nepochybné jsou příklady shod Husových s Viklefem; — často Hus zcela mechanicky, bez důvodu, proti logické souvislosti a chybně přejímá slova Viklefova; — zkrátka Hus souvisí s Viklefem, jeho vlastní výroky k Viklefovi ukazují, a jeho citáty viklefské, i když je v pozdějších dílech přejímá již ze svých starších prací, nikterak nemění jejich původství: zůstávají pořád majetkem Viklefovým.“

•

nn. — Nesnáze liberálních historiků s Husovou nevinou.

V posledním č. ČČH (str. 641—642) čteme krátké upozornění na vyšlý II. svazek Kybalova díla o nauce Husově, které končí slovy: „I zde vyznívají Kybalovy závěry převahou v soud: Hus vinen nebyl“. K tomu třeba dodat, že by byl na velkém omylu každý, že otázka bude ukončením Kybalovy práce definitivně rozřešena. Ponechávám úplně stranou otázku několikrát již nadhazované re-vise Husova procesu a poukazují zatím pouze na nesnáze, do jakých se dostanou liberální historikové, prohlásí-li Kybal a s ním celá pokrokářská věda Husa za nevinného. Bude z toho dokonale fiasko, připomene-li se jim, že v jubilejním čísle Času (6. čce. 1915) prohlásil dokonce Herben, že Hus byl opravdu kacířem velmi nebezpečným, podrýváje církevní autoritu. Víme sice, že ani nejeden historik-liberál na Herbena dnes již mnoho nedá, leč nutno upozorniti, že i v nejnovějším spise o Žižkovi charakterisuje Urbánek týmž způsobem hnutí Husem vyvolané: rozvrat v duších vyvolaný zamítnutím církevní autority. (Srov. Hlídku 1926, str. 559.) Přímo do zad vpadá Kybalovi Odložilík, pravě: „Husovo učení o církvi přes to, že nebylo rozvedeno do důsledků, bylo nejsilnějším průlomem do souvěké soustavy církevní nauky.“ Jinde prozrazuje, že šlo hlavně o Husovo učení o církvi, řka: „Jistě tam, kde nadobro prorazila zásada, že pravou církví není viditelná církev římská s papežem a kardinály v čele, nýbrž neviditelná církev všech předurčených,“ a slova o Janu Vavřincově, jenž podle Odložilíka hlásal „učení o církvi shodné s názory Šimonovými a tudíž i Husovými a Wychifovými.“ Zde nepokrytě prohlášena totožnost nauky Husovy a jeho stoupenců s učením Viklefovým o církvi. (Srov. Hlídku 1926, str. 138.) A po tom všem chce pak namlouvati Kybal celé vědecké veřejnosti, že Hus byl nevinen.

*

nn. — Čapek a Jirásek jako dramatikové.

Před lety upozornila Hlídku na Jiráskova husitská dramata. Bylo v ní dokumentárně zjištěno, že Jiráskovou tendencí bylo dokonale zkarikovati katolickou společnost a zidealisovati husitství. Kritika vyvolala odpor ve veřejnosti, jejímž mluvčím byl Jar. Kvapil. Odpůrci pravili, že jde o poetickou licentii. Nyní, po letech nastalo rozčarování. U Čapka se konala Sylvestrovská merenda, na níž došlo k zesměšňování tří hlavních vůdců občanského bloku, a tu ani u liberálů neplatila již licentia poetica, nýbrž důrazně se domáhali, aby netoliko autor pamfletu, ale i účastníci byli voláni k odpovědnosti. Jest na snadě otázka: Což pak mají u nás nárok na čest jenom živí a nikoliv i mrtví? Jest-li nepřístojno zesměšňování živých u Čapka, je dovoleno tupení mrtvých u Jiráska? Nad tím by se měl nyní zamysleti jeho obhájce, p. Jar. Kvapil, takto vůdce pražských zednářů.

*

nn. — Dr. Stloukal o franc. relacích.

Z minulého čísla Hlídky (str. 35) jsem se dověděl o úsudku Stloukalově o relacích franc. vyslanců, jež vydávám ve SHK. Stloukal napsal (ČCH 1926, str. 495): „K textům Neumannovým ani ke způsobu, jakým je excerpuje, nemám důvěry — nemá ji ostatně ani jeho spolupracovník Tenora.“ K tomu považuji za nutno podotknouti toto: 1. Pan kanovník Tenora neměl k dispozici mých výpisů ve francouzském znění, tak že nelze mluvit o jeho nedůvěře k mým kopiím. — 2. Palaeograficky za své opisy ručím, neboť jejich čtení jest úplně snadné. Jak historikové naši později poznají, jsou v opisech pouze tři místa označena za nečitelná, a to z toho důvodu, že jde o chiffované diplomatické depeše, které někdo v Paříži rozluštil v interlineárních přípiscích. Horní část liter těchto přípisků splývá často s dolní částí chiffer, čímž na zmíněných místech se staly přípisky nečitelnými. Podotýkám výslovně, že netoliko mně, ale vůbec žádnému pracovníkovi v pařížské nár. knihovně se nepodařilo tato místa rozluštit. Dovede-li tak učiniti p. Dr. Stloukal, budu mu za to velmi povděčen! — 3. Stloukalovi se nelíbí můj způsob excerpování. Jak jsem již úvodem k relacím naznačil, tvořily zprávy o českém povstání pouhý zlomek, a to někdy zcela nepatrný zlomek oněch relací. Z tiskových důvodů jsem považoval za přepych opisovati celostránkový dopis (archového formátu), v němž byly pouhé dva řádky o našich věcech. Dal jsem proto přednost vypsání oněch zpráv, a to tak, aby nebyla při tom rušena jejich souvislost s ostatním textem, byla li jaká. Při tom upozorňuji, že jsem byl tak donucen učinit i pod tlakem okolností, jež byly méně příznivé než u Stloukala. S. dlí již tři léta (ne-li déle) v Římě, máje celý štáb spolupracovníků aneb aspoň hbité opisovače, jest zajisté i dobře financován a kromě toho má doma k dispozici všechny možnosti k úplnému vydání svých relací. U mne tomu bylo poněkud jinak. Ministerstvo školství mi poskytlo 600 fr., od ostatních dobrodinců se mi podařilo dostati podpory umožňující mi druhý pobyt v Paříži na tři měsíce. Při této mizerii dával jsem se do práce s vědomím, že kromě SHK odkázaného na několik pouze stovek odběratelů nepodaří se mi nikde relace uveřejniti. Krátká poměrně doba k provedení tak obsáhlé práce a chmurné vyhlídky na uveřejnění jejich výsledků mne přinutily k excerpování místo k opisování in extenso. Každý člověk (dobré vůle) uzná, že za takových okolností nedalo se nic jiného podniknouti. Stejně i uzná, že kdybych býval měl na práci tolik let jako S., že bych býval mohl naší literární obci předvésti relace poněkud jinak. A tu myslím, že výtky S—ova mně činěná obrací se proti němu. Klade-li na mne požadavky tak přísné, ačkoliv jsem dostal z veřejných peněz na svou práci pouze 600 fr., a měl-li jsem k ní pouze tolik měsíců, co on má roků, pak nastává právem otázka, jak plní on svůj úkol, když několikaletý jeho pobyt v Římě stál nás jistě hezkých pár tisíc. Jak svému úkolu až dosud dostál, to nám pověděli dva kritikové

v 1. čísle lonské a letoší Hlídky. Zajímavá a pro naše vědecké poměry příznačno je to, že u všech liberálních historiků vyzněly posudky cum applausu, až teprve „zaujatí“, protože katoličtí přispívatelé Hlídky nám prozradili Stloukalovu „vědeckost“ a — spolehlivost.

*

m. — Jak se dostalo Vlad. Reymontovi Nobelovy ceny,

vypisuje podrobně a zajímavě Z. Falkowski ve své rozsáhlé studii o zemřelém romanopisci v „Przegl. Powszechném“ (1927, sv. I-II). Již na jaře 1918 doporučila krakovská „Akademie umiej.“ jeho kandidaturu švedské akademii. Byl jí nakloněn znalec slovanských jazyků i literatur a místoředitel Nobelovy knihovny Alfred Jensen, který četl „Chłopy“ v originále a byl jimi nadšen, kdežto předseda komise Nobelovy univ. prof. Harald Hjärne upřímně prohlásil, že o Reymontovi dosud vůbec ani neslyšel a za války že Polák ceny dostati nemůže, poněvadž by v tom byla spatřována politická manifestace, nepřislušná neutrálnímu Švedsku. Radil však organisovati propagandu ve prospěch autora „Chlopů“.

Poláci se o ni skutečně přičinili, a to beze všeho hluku. „Chłopi“ byli přeloženi vedle němčiny také do jazyka švedského, anglického a francouzského. K uznání R. ve Švedsku však nejvíce přispěl prof. Böök, jenž byl po smrti prof. Hjärne zvolen členem švedské akademie: znal Polsko z vlastního názoru a sám pocházeje z lidu měl živý cit pro lidové náměty v písemnictví. Proto si zamiloval „Chłopy“ a napsal o nich i kritický článek. Jeho příznivý názor otevřel Reymontovi cestu ke kapse švedských vydavatelů a odstranil i druhou polskou kandidaturu Nobelovy ceny — St. Żeromského: ve spisech Żeromského urážel jej lyrický chaos a zvláště „bezmezný nacionalismus“.

Tak přes 6 let připravována potichu Reymontovi půda. Na podzim r. 1924 vědělo se již, že je kandidátem, ale za hranicemi nikdo nevěřil, že by mohl zvítěziti, zvláště když jeho soupeři byli lidé slavných jmen, podporovani nadto penězi i tiskem vlastních vlád; Blasco-Ibanéz, frankofil a spisovatel umějící buditi sensaci, Tom. Mann, trubadur pangermanismu a skvělý umělec, Max. Gorkij, Sigir. Undset, básnířka norské vsi i fjordů, a konečně 85letý senior anglických spisovatelů Tom. Hardy. Proto vítězství Reymontovo neobyčejně překvapilo zahraničí a bylo přijato s velkou nelibostí zvláště u anglického a švedského tisku.

Reymonta samého toto světové vyznamenání přirozeně potěšilo, třebaže se vyhýbal, jak jen mohl, všem oslavám i žurnalistickým interviewům a ukrýval se nejraději ve svém venkovském zátíši. Dokonávalať se právě v letech 1923—1925 hluboká proměna, způsobená jednak poměry v Polsku, ohrožovaném rozpoutaností mravů i útoky bolševismu, jednak náboženskou extasí. Pozoruje Gehennu

současného Ruska, R. ztrácel skoro víru v důstojnost lidského pokolení. V jeho duši objevil se neznámý tam dosud host — pessimismus. V lednu 1924 píše v listě svém francouzskému příteli Pavlu Cazinovi: „Obdržel jsem ‚La Revue Bleue‘ i tu krásnou ‚Vie-catholique‘. Ano, pravím to otevřeně, jsem věřícím a katolíkem . . . Časy, které prožíváme, mne zasmušují a obávám se ještě horších, ale má naděje je v tom, že se jich snad nedočkám . . .“

V takovém duševním stavu napsal fantastickou zvířecí báji „Bunt“, jež je projevem krajního pessimismu i nedůvěry v současnou kulturu a zároveň výrazem strachu, že se lidstvo stane obětí zvířecích pudů. Byl to nesmírný převrat v názorech spisovatele, jenž dosud horoval o nejušlechtilějším lidstvu, povznášejícím se neúmornou snahou pokroku ke stále dokonalejší vzdělanosti, a jenž dal jednomu svému románu významný titul „Nil desperandum“.

Ke vzrůstu pessimismu přispěla ovšem nemálo i nervová choroba. Za své nemoci R. stále četl, a to výlučně jen díla jednající o záhrobním životě, a evangelia. Tato četba způsobila v něm patrně nové vniterné proměny, neboť stále litoval, že nemá již nyní sil k tvorbě, nyní, kdy „vlastně poznal pravdu, kdy teprve se dověděl, co je třeba lidstvu říci.“ Svou dosavadní literární činnost podceňoval, ba i odsuzoval: „Všechno, co jsem dosud vykonal, byla hloupost — teprve nyní jsem prohlédl a vím, jak je třeba pracovat . . .“

Docházel zvolna k oné výšině poznání, odkud jeví se celý soubor lidských věcí podivuhodně zjednodušeným. Ve světle věčné pravdy zanikají pochybnosti, rozpory ustupují dogmatickému přesvědčení a mučivé kdysi záhady zdají se dětinskou hrou. A není divu, že R. začíná nyní hledati nejjednodušších uměleckých forem, aby vyjádřil obsah svého ducha. V pozůstalosti bylo nalezeno nedokončené mystické drama, pracované dle vzoru středověkých mysterií. Připravil také do tisku své zpracování lidových legend o Kristu a knížky „Legenda“ a „Osądzona“, jejichž podkladem jest poměr prostého člověka k nadpřirozenému obsahu života.

Všechno to slibovalo, že se R. stane básníkem náboženského primitivismu a že snad vytvoří nový druh lidové povídky náboženské. Při tom měly proň nyní veliký půvab dějiny náboženského hrdinství, jak je seznal zvláště v martyrologii uniátů. Chystal se napsat epos z dějin Unie, shromažďoval fakta, sbíral pečlivě z pramenů podrobnosti, nepouštěl péra z ruky až do 28. listopadu 1925 — ale všechny ty plány přervala smrt dne 5. prosince. Tři dny před tím použil přátelské návštěvy proslulého bibliisty prof. Szczepeańskiego a přijal svátosti.

Hlavní podporovatel Reymontův v soutěži o cenu Nobelovu prohlásil, že vedle uměleckých předností nejkrásnější ozdobou spisů autora „Chłopů“ jest jeho mravní ušlechtilost a duch idealismu.

hd. — Nejstudenější a nejteplejší krajina na zeměkouli.

Podle obyčejného rozumu a přesvědčení by se mohlo zdáti, že nejstudenější krajina jest někde okolo severní točny, a nejteplejší zase někde okolo rovníku. Oboje není pravda. Cestami a pozorováním bylo zjištěno, a od roku 1890 ví se to nade vší pochybu, že největší zima panuje ve východní Sibiři v krajině města Verchojansk, poněkud na východ od řeky Lény. V okolí Verchojansk klesá teplota průměrně na 62 stupně pod bod mrazu; to je zima, které sobě nedovedeme ani představit. V krajinách točnových klesá teplota jen asi na 26 stupňů pod bod mrazu, průměrně, a to jest zima, která také v našich krajinách už byla někdy, ovšem jenom výjimečně zaznamenána. Nejtuzší zima, kterou ovšem také ve Verchojansku zaznamenali, panovala v roku 1892 a sice 68 stupňů pod bodem mrazu.

Krajinu s největším vedrem bychom hledali asi někde na Sahaře nebo v Indii. Ale chyba lávky! Největší vedro panuje ve východní Africe na Rudém moři, kteréž území patří Itálii, a jehož hlavním městem jest Massaua. Tam mají průměrnou roční teplotu 31 stupňů nad bodem mrazu. Je to asi takové vedro, jaké někdy bývá v našich krajinách v červenci a srpnu. Tam však ani noci neposkytují žádoucího ochlazení. Nejnížší letní teplota je tam asi 30 stupňů a nejnížší zimní teplota asi 22 stupňů nad nulou. Tamější celková letní teplota rovná se asi naší tělesné teplotě, tedy obnáší asi 37 stupňů. Podobné úmorné vedro panuje také v Údolí smrti na poušti Mohave v severo-americké Kalifornii, kde je průměrná červencová teplota 39 stupňů. Zde byla také nade vší pochybnost zjištěna a zaznamenána nejvyšší teplota vzduchu na celé zeměkouli, totiž 56 stupňů. Poušť Mohave leží jiho-východně od San Franciska a severo-východně od Los Angeles.

Vychovatelský.

hd. — P r á c e t ě l e s n á a d u š e v n á.

Po práci tělesné si rádi odpočineme. Zda i duševně? Po tělocviku se nerádo zařazuje jiné vyučování; máť se za to, že únava tělesná není učení přízniva.

Ale v psychologickém ústavu university v Chicagu konal prof. Bills pokusy, jež prý dopadly ve smyslu opačném. Uložil 40 studentům sčítati několik řad čísel nebo naučiti se několika slabikám nazpaměť. Při jedněch pokusech měli tělesný klid, při druhých drželi zároveň závaží 11 liber, i shledáno, že v tomto případě počítali i memorovali mnohem rychleji a přesněji než v onom.

Či bylo napětí pozornosti při tom schválně větší, a to snad jenom na tu chvíli, aby pak tím více ochabla?

*

Balilla.

Italský fašismus chce si spolky mládeže tak nazývanými připravovati dorost vojska. Jmenoval prý se tak hoch, jenž kdysi v Janově házel po nepřátelském vojsku kamením a tak podnítil revoluci. Nyní tedy je to jméno organisace, v níž mají především býti zařazeni hoši od 7. do 14. roku, aby od 14. do 18. byli důstojnictvem cvičeni ve vojenských věcech a pak byli slavnostně přijati do strany a podle libosti vstoupili do vojska či ne.

Vojáctví je na postupu i v Itálii!

Nás tu však více zajímá, že touto organizací politicko-vojenskou nahrazeny všechny jiné podobné, pokud se zabývají — zcela nebo částečně — tělocvikem, tedy i organisace toho druhu s rázem náboženským, jako jsou Gioventù cattolica, katol. esploratori (scouti); jenom v městech nad 20.000 obyvatel mohou trvati dále. Pius XI, aby zamezil zasažení fašismu, jehožto směru ve všem neschvaluje, do těchto organizací, v městech pod 20.000 ob. je raději vůbec zrušil, v ostatních je od politicko-náboženské Azione cattolica odloučil. Jelikož pak čistě náboženské organisace nařízením o Balille nejsou dotčeny, mohou se zřizovati a rozvíjeti dále. Arci tělocvik a vojenský ráz Balilly bude pro mnohé z organizací náboženských svůdným lakadlem.

*

Neutrální škola.

Belgickým katolíkům v zápase o náboženskou školu přispěl na pomoc liberální poslanec za Antverpy univ. prof. Dr. Richard Kreglinger (ve „Flambeau“): Dříve věřili mnozí v tuto heresi (neutrální školy), sice žádný ze zástupců moralfilosofie, ale tím více paedagogové... I dítě pátrá vždy po příčině věci... Poslední zásady nemohou býti neutrální, musejí býti pevné a jisté, sice chybí učení vážnost a síla.

Jules Simon pravil: „Učitel nemůže ve škole býti k náboženství neutrální... Neutrálního učitele nechci, neboť si ho nevážím; kdo jest neutrálním, není ničím.“

*Hospodářsko-socialní.***Polské uhlí a česká politika.**

Od ministrů Tučného (nár. soc.) a Srby (soc. dem.) stalo se zvykem, že na povolený dovoz polského uhlí k nám většina dovozních lístků (asi 60% z povolených 60.000 tun měs.) ministerstvem veřej. prací nedává se přímo obchodníkům s uhlím, nýbrž politickým stranám, které je prodávají teprv obchodníkům a ani těm ne vždycky přímo, nýbrž oklikami po bankách a j. spekulantech. Jeden takový dovozní lístek, oprávnující k dovozu 17 tun (170 m. centů), prodává se za 200—250 K, měsíčně tedy se takto vydělává 350.000—500.000 K za pouhé odevzdání dovozních povolení; bratr býv. min. Stříbrného si od své strany zakoupil lístky až do konce 1927 za 800.000 K!

Za leden přiděleno takto:

Nár. socialistům	3000 tun
Č. soc. dem.	3000 „
Nár. demokr.	3600 „
Č. živnostn.	3600 „
Lidovcům	3800 „
Agrárikům	4000 „
Něm. agrárn.	3772 „
„ živnostn.	269 „
„ křesť. soc.	3359 „
Ludovcům	3600 „

32.000 tun (ze 60.000)

Nad to dostali obchodníci v Česku jen poukázky na 18.000 tun, na 10.000 tun tak pozdě, že jich už nemohli použiti — celkem tedy z celého dovezeného množství jenom na 36% dovozních poukázek.

Nár. soc. dávali lístky Šolcovi, ten Šaldovi, známým nyní z novin; bankou Hašek a sp. šly do Vídně k H. Winterovi, odtud do Bratislavy, Mor. Ostravy a do Ústí n/L; nyní se dávají do prodeje Legio-Uhelně. Každý z prostředníků na nich ovšem vydělával.

Č. soc. dem. svěřují lístky spol. „Antracit“.

Nár. dem. „ „ fě Jirásek a sp. v Praze.

Č. živnost. „ „ Živno-Uhelně a j.

Agrárníci „ „ soc. dem. Antracitu a fě Polak v Praze.

Lidovci „ „ fě Janeček v M. Ostr. a fě Dlouhý v Praze.

Ludovci „ „ Ludové Bance a j.

Za lidovce prohlásil p. posl. Rýpar, že zisku z uhlí bude použito na stavbu kostelů.

Nyní se hlásí „Agr. Banka“ (předs. Švehla, bratr min. předsedy) přes Berlín u polských těžařů, že se přičiní, aby byl povolen dovoz 70.000 tun (m. 60.000) k nám, když se jí vyhradí přiměřený podíl

z výdělku, a že všechno takto dovezené množství polského uhlí prodá jen čs dráhám.

K otázce po „čistých rukách“ lze ovšem snadno odpovědět, že při uhlí čistých rukou mítí nelze.

Zástupci polských těžařů prohlásili, že jakmile tyto praktiky budou zrušeny, sníží ceny uhlí o 2 K na metráku.

*

hd. — Číslování domů

pokládáme dnes za věc úplně samozřejmou. A přece tomu nebylo tak odjakživa. Za Marie Teresie nebyly domy ani ve Vídni ještě číslovány. Založili sice už císařové Maximilian II a Rudolf II v letech 1563 až 1587 seznam všech vídenských domů. Ale tento seznam nebyl určen pro veřejnost, a měl jenom ten účel, aby mohli býti pohodlně ubytováni cizí potentáti, jejich dvořanstvo a cizí vyslanci, když do Vídne zavítali.

V roce 1701 vyšel tiskem první seznam vídenských domů, který byl tištěn u soukromé tiskárny, a proto neměl mnoho významu. Dnes je tento seznam ovšem vzácnou starožitností.

Rovněž jiné číslování vídenských domů z roku 1766 nemělo významu, jelikož nikdo nebyl povinen poznačiti číslo na svém domě. Lidé raději pojmenovali domy podle majitele nebo podle stavitele nebo podle nějaké malby nebo sochy, na domě připevněné. Na př. dům u zeleného stromu, — u zlaté hvězdy — u slunce — u černého koně.

Až v roce 1770 nařídila Marie Teresie soupis všech mužů zbraně schopných v celém Rakousku. Práce tato dala se lehko provést na venkově, ale dělala velké obtíže ve větších městech, tak zvláště ve Vídni pro velké množství obyvatelstva a domů. Proto bylo přísně nařízeno, aby každý majitel domu opatřil svůj dům zřetelným a nápadným číslem podle předepsaného pořádku. Toto bylo první úřední číslování domů.

Císařský hrad dostal číslo 1, pak přišla říšská kancelář s číslem 2, atd. Kostely a kláštery nebyly započítány. Na jaro roku 1775 byla práce s číslováním domů v celé Vídni ukončena.

Když pak Josef II začal v roce 1782 rušit kláštery a odevzdával je světským účelům, a když pak dále na majetku klášterů a jejich zahradách byly stavěny nové domy, které také bylo třeba číslovati, nastal zmatek a nepořádek v číslování domů, a proto bylo v roce 1794 druhé úřední a veřejné číslování domů ve Vídni, a konečně po válkách Napoleonských v roce 1822 třetí.

Když pak v roce 1858 padly pevnostní zdi, a město se mohlo volně rozšiřovati, byly konečně domy počíslovány tím způsobem, že Svato-Štěpánské náměstí učiněno středem a v každé ulici počato číslovati domy na tom konci, který byl bliže k náměstí sv. Štěpána. Domy na levé straně ulice dostaly pak počínajíc jedničkou čísla lichá,

a domy na pravé sudá. A podle vzoru vídeňského počíslovány domy i v jiných městech.

Pro zajímavost budiž ještě poznamenáno, že za uvedených císařů Maximiliána a Rudolfa II. bylo ve Vídni napočítáno celkem 1.205 domů. Když pak roku 1923, 7. března bylo ve Vídni provedeno sčítání lidu, a při tom spočítány také byty a domy, napočítalo se celkem 44.065 domů.

*

hd. — Umělé denní světlo.

Osvětlovací technika pokouší se už od několika desetiletí vyrobit uměle denní světlo, aby bylo možné rozeznati při něm s naprostou jistotou barvy a jejich jemné odstíny tak jako při denním světle. Pro mnohé závody je takové umělé denní světlo nejvýš důležité, totiž pro závody, které pracují s barvami anebo s barevnými látkami, jako na př. továrny textilní, továrny na laky a barvy, chemické továrny atd.

Avšak také věda a umění se zajímají o umělé denní světlo, jako na př. obrazárny, umělecké akademie, lékařské operační sály atd.

Bývalé obloukové žárovky, zařízené na dva ubliky, nebo také acetylenové lampy dávají světlo, které se mnoho podobá světlu dennímu, avšak načisto se mu nevyrovná a nahradit ho nemůže.

V poslední době zřídila v Berlíně akciová společnost pro elektrický průmysl („Agelindus“) osvětlovací zařízení na světlo, jež se světlu dennímu úplně vyrovná, ba možná, že je dokonce i předčí. Účinek tohoto světla je zrovna překvapující. Při zkoušce bylo lze zcela zřetelně rozeznati od sebe nejjemnější odstíny barev, které by při jiném světle sotva bylo lze rozeznati. Zvláště při zkoušce s barvami anilinovými osvědčilo se toto nové umělé denní světlo tak dokonale, že bylo při něm lze dobře rozeznati odstíny barev, kterých při přirozeném denním světle nebylo lze naprosto už rozeznati.

Ovšem že lze tohoto umělého denního světla také užití k osvětlování místností, na př. v operačních sáních, kde je pak tak dobře viděti „jako ve dne“.

Hlavní součástíou tohoto nového osvětlovacího zařízení jsou tak zvané Geislerovy roury, dobře známé z fyziky.

*

hd. — Dřevěné potrubí pro vodovody.

Ve starých pumpách bývaly kdysi jenom dřevěné trouby. Nebývaly ničím napouštěny, aby nehnily, a konaly dobrou službu. Kdo by ještě před nějakou dobou byl řekl, že přijdou ke cti a k užívání při moderních vodovodech? Městská správa v městě Gotha zařizovala nový vodovod, při kterém stavitelé opustili dosud užívané roury ze železné litiny, a vrátili se k dřevěným. Vodovod, jež sobě postavilo město Gotha, je devět a půl kilometru dlouhý a sestává z dřevěných rour, které mají čtyry decimetry světlosti. Roury

tohoto vodovodu nevypadají ovšem jako roury starých pump, totiž válce s okrouhlou dírou. Nové roury vypadají vlastně jako dlouhý, úzký sud, neboť pozůstávají ze 16 dužin, 33 milimetrů silných, které svými kraji se kladou přes sebe, jako šupiny. Dužiny jsou ovšem sevřeny železnými a pocínkovanými pruhy, asi jako sud drží pohromadě silné, železné obruče. Železné pruhy, dužiny svírající, jsou natřeny horkým dehtem, aby byly chráněny před rzi, dužiny pak jsou zevně i uvnitř napuštěny inertolem, aby nehnily.

Rozpočet na celý vodovod ze železné litiny zněl na 560.000 M. Tím, že bylo užito dřevěných rour, uspořilo se 60.000 M. A ani litinové roury netrvají na věky.

Kdo pak by se domýšlel, že na dužiny bylo užito dřeva tvrdého, ten by se mýlil. Dužiny jsou ze dřeva smrkového.

*

hd. — Osmihodinný pracovní den
zavedl horníkům muž, který podle běžných názorů byl zasmušilý, odporný, nejméně sympatický a lidu nejméně příznivý tyran, jaký kdy seděl na některém evropském trůně, totiž král Filip II španělský, který krom toho ještě jest nazýván katem Nizozemska, zneužíval ke svým prý sobeckým a lidu nepřátelským účelům strašné inkvisice. Výnosu o osmihodinné práci pak nevydal snad z usnesení parlamentu nebo donucen jsa týraným a vzbouřeným lidem, nýbrž úplně z vlastní vůle.

Tento památný dekret je zapsán v aktech parlamentu, který se konal ve francouzském městě Dôle (severozápadně od jezera Ženevského) a to ke dni 10. ledna 1579.

Král Filip II v něm mimo jiné ohlašuje toto: „Podle své vůle nařizujeme, aby horníci pracovali denně osm hodin, při čemž má po prvních čtyřech hodinách nastoupiti doba odpočinku. Když je potřeba s prací pospíchat, pak mají býti přibráni ještě čtyři dělníci, kteří mají pracovati bez přestání šest hodin. Po těchto šesti hodinách musejí dělníci svoje nářadí odevzdati jiným dělníkům, tak že mají osmáct hodin dobu odpočinku. Předepsané svátky třeba dělníkům tak zaplatiti, jako kdyby byli pracovali.“

*

hd. — Železniční síť na celém světě
obnášela r. 1924 celkem 1,206.504 km, což se rovná asi třicateronásobné délce rovníku zemského, který jest asi 40 tis. km dlouhý. Dobrá třetina všech železnic nachází se ve Spojených Státech severoamerických, totiž 425.230 km. Na druhém místě co do délky železnic bylo před světovou válkou Německo. Tím, že po prohrané válce ubylo Německu dosti velké území, ubylo mu také železnic, a tím kleslo Německo až na páté místo, majíc dnes jenom 58.041 km. Druhé místo zaujímá Kanada se svými 64.150 km, na třetím:

místě jest Britská Indie se 60.590 km, čtvrté místo má Rusko s 58.239 km. Po Německu pak následuje Francie, která má 49.695 km, Anglie má 38.181 km, Argentinie má 35.291 km, Brazílie 29.481 km, Mexiko má 25.344 km, Itálie 20.118 km, Jižní Afrika 18.626 km, Polsko 18.411, Japonsko 13.144, Čína 11.345 km.

Na jednotlivé díly světa jsou železnice rozděleny asi takto: Evropa má 361.065 km, Amerika 613.782, Asie 123.896, Afrika 60.654 a Austrálie 47.017 km.

Leč do rozvoje železnic zasahuje v poslední době rozvoj dopravy automobilové, autobusové a vzduchoplavecké. I v Evropě už počítají některé dráhy tuto nebezpečnou soutěž při dopravě osob i nákladů. V Severní Americe od r. 1924 do 1925 se síť železniční zmenšila o 1700 km. Pro zvýšenou dopravu automobilovou se na některých drahách doprava už nevyplácela, proto byla na nich raději zastavena.

*

hd. — Náhrada platiny.

Kov řidší, dražší a vzácnější než zlato jest platina. Poněvadž se platina na vzduchu vůbec nemění, kyslík na ni nepůsobí, hotoví se z ní jemné nástroje chemické a fysikální. Zdálo se, že jest nenahraditelnou. Leč v poslední době našla se už náhrada, která drahou platinu nahradí. Firma Krupp v Essenu v Německu vyrábí totiž ocel s přísadou chromu a niklu, která koná tutéž službu jako platina, a je to výrobek domácí a ovšem hodně lacinější. V elektrotechnice potřebovali dříve k vedení jemných drátků platin-iridiových, poněvadž se na nich neusazovala vlhkost vzduchu v laboratořích. Zmíněná ocel Kruppova to obstará zrovna tak dobře. Když měřili dříve vodivost různých roztoků, užívali při tom platinových plíšků jako elektrodů. Místo platiny berou dnes k témuž účelu stříbro, jemuž jest přimíseno jisté procento bromu, a tato směs platinu nejen nahradí, ale ji ještě v některých věcech dokonce předčí.

*

hd. — Vinný prášek.

Kondensované mléko, to jest zhuštěné a na prášek vysušené nahrazuje čerstvé mléko, když se ku prášku přidá patřičná dávka vody. Podobným způsobem jako mléko začali kondensovat v Maďarsku také mošt, to jest víno čerstvě vylisované, když ještě nekvásilo. Po odpaření vody zůstane jemný prášek, z něhož lze přísadou vody zase připravití nápoj, který má všechny vlastnosti čerstvého moštu, jemuž se vyrovná i co do chuti i co do vůně. Ve vysušeném prášku se ovšem zachová i původní množství cukru a vitamínů, takže lze mošt, z prášku znova upravený, nechat i kvasit. Prášek, na suchém místě uschovaný, lze také hodně dlouho udržet.

Politický.

tj. — Z brněnských pútek o rakouský konkordát.

Probíraje písemní pozůstalost Msgra Dra Jos. Pospíšila našel jsem v ní též dopis Dra Fr. Hoška, kdysi (1855—1864) profesora pastorálky v Brně (srv. též Vychodil, Z doby Sušilovy I, 191) se zajímavými zprávami o nábožensko-politických pútkách v Brně po uzavření konkordátu (18. srpna 1855). Co Hoška, jenž opustiv professuru a rodiště své Brno uchýlil se do jižních Tyrol a přerušil veškery osobní i písemní styky z vlasti († 4. března 1917), v r. 1913 přece k dopisu přimělo, nepodařilo se mně vypátrati; snad se ho Pospíšil byl ptal na „černou knihu“ místodržitelství, o níž mluví na začátku dopisu?

Zde dopis (doslovně, s doplněním zkratk):

Reverendissime!

Ad vocem „černá kniha“ místodržitelství.

R. 1856 byl jsem professorem; pilně jsem pracoval v oboru svém, později pro dědictví naše.) Jednoho dne dostavil se redaktor M. Orlice: „sejde se říšská rada a bude rokovati o concordatu, ovšem proti; věc nám veskrze neznámá, a přece musíme o ní psáti, a to mnoho; na vše strany jsem hledal, avšak marně; musíte tudíž Vy psát.“

„Človče, víte přece, jaké práce já mám . . .“ dlouho, dlouho jsem odporoval a konečně — jsem přivolil!

Bylať to zajisté „osudná chvíle“ moje!! Dle povahy své byl jsem pro život klidný, život pilných studií — nyní ale na moře bouřlivé — a plovati jsem přece neuměl! Chyby byly nevyhnutelny — pozděj teprv jsem poznal: errando etiam discimus! — Celkem jsem napsal 8 úvodních článků, snad více. Po prvním opět redaktor tu: „P. biskup²⁾ se táže, kdo to psal — musíme mlčet, ovšem —“ druhého dne: totéž! Redaktorovi to lichotilo — povíme tedy! Buďsi!

Den na to sluha p. bisk., že se mám dostaviti k audienci!

Do kopce krok těžký! — Přijal mne „velmi milostně“, děkoval mnohými slovy, abych jen pokračoval; pak dlouho o politice!

Avšak od té chvíle počala nevole dir. Panschaba,³⁾ rostla a ko-

¹⁾ Cyrillo-Methedějské („Život a spisy sv. Augustina“, „Balth. Hubmeier“).

²⁾ Ant. hr. Schaffgotsche, z české strany druhdy velmi tupeň i nadávkami.

³⁾ r. — F. Panschab, dříve prof. dogmatiky, tedy kollega Sušilův, tehdy kanovník a biskupský dozorce (director) bohoslovného ústavu, z jehož domácích představených tehdy byl prvním spirituál, ředitel (regens) druhým a kanovník-director vše než později do správy zasahoval. Na Hoška pro jeho články v „Mor. Orlici“ Panschab zanevřel s n a d proto, že je dával do tohoto orgánu, který po nešťastné roztržce v české straně se mu zdál liberálním (srv. Vychodil, František Sušil 196 a j.); bylť Panschab, jinak učeností a osobní dobrotou vzácný muž, německy předpojatý asnad jako jiní nemohl pochojiti, že katolictví není nezbytně spjato s němečtím, a že české obrodné snahy nejsou ani samy sebou ani u všech zastupců protikatolické, burišské, jak se podle některých mohlo zdáti. Při dlouhém jednání o konkordátě — bylo asi 56 porad! — byl Panschab theologickým poradcem svého biskupa.

nečně byla „jizlivé záští“. Co jsem to všecko vystál. Na p. Sušila se neodvážil; mnohdy zjevně mířil v tu stranu, na mne však soutil!

S p. biskupem jsem se tehdy častěji setkal na procházce: vždy kývnul — a začal: „Haben Sie den Tagesboten gelesen, wie der schimpft!“

„Dafür danke ich vom Herzen; würde er mich loben, dann müßte ich die Feder zerstampfen und nie mehr schreiben.“ Divil se tomu řka: „Das verstehe ich nicht!“

Pak došla zvěst p. arcibiskupa¹⁾: „bude stanovit pastorální konference, abych psal o sociální otázce!“ Psal jsem, že mnozí pp. konfratres bezděky snad k liberalismu přilnuli, jednal jsem důkladně o něm, dovodiv, že důsledně musí konečně utonouti v červeném socialismu! Pokud vím, byl jsem já to první, který to řekl našim liberálům. Později řekl Bismarck jednou na sněmu toto: „Der Liberalismus ist die Vorfrucht des rothen Socialismus.“

Tehdy mne překvapil návštěvou svou hr. Egbert Belcredi! Odtud bylo mezi námi po všecka léta milé, upřímné přátelství. Uvedl mne do klubu svého, kdy rokováno o sociálních potřebách, já pak vždy rázně jsem zastával naše řemeslo — s jednomyslným souhlasem! Mnoho, mnoho pracoval a velmi mnoho nám prospíval. P. Bůh rač to jemu, zvláště pak velešlechtné manželce jeho tisíckrátě odměniti!

Zasedaly sněmy naše! P. biskup byl nejhorlivější sněmovník, jen ty řeči levičáků, hlavně Giskrovy²⁾ velmi ho rozněcovaly, tak že jsem se obával vážné nehody! Vždy jsem to jemu vymlouval: Giskra že nemluví na sněmu, nýbrž v divadle, posuňky jeho a fráse výstup komický! Pročež tudíž vyslechneme řeči jeho s posměchem a s myslí veskrz klidnou. Vždy přisvědčoval. Kdykoli se jednalo o jednotlivých předlohách vládních proti nám, vždy rázně odpověděl: „Das ist factisch Unrecht an den Slaven, den Slaven geschieht wieder Unrecht“ — slova ta slyšel jsem mnohdykrátě z úst jeho! A vždy také hlasoval s pravici — s opposicí!

Jednou bylo lze očekávati velmi bouřlivé výstupy na sněmu; přednesl jsem to jemu a dovolil sobě raditi, aby zítra do sněmu nešel! Rázně na to: „Das kann ich nicht! Die Ehre, meine Ehre gebiethet mir, gegen dieses Unrecht zu stimmen!“ Mně podal ruku řka: „Ich weiß, daß Sie es gut mit mir meinen; ich muß meine Stimme abgeben!“ Bylyť již hlasy, že se „přilíš“ exponuje; neb p. arcibiskup často „opatrně“ držel se stranou!! Němci pak rozhlášovali, že já jsem „Egerii“ p. biskupa, mne kdyby nebylo a p. Já chtěl jsem ho ušetřiti — já, ubohá Egerie! Byl uprostřed té šeredné bouře!! Všickni se divili té rázné statečnosti!

Svolal poradu! (prelát Hammermüller (!), hr. Belcredi, Dr. Pražák³⁾)

¹⁾ olomouckého, Bedř. lantkr. Fürstenberga.

²⁾ později ministr, vůdce německých liberálů, úhlavní nepřítel Čechů.

³⁾ Alois P., později ministr, s Belcredim vůdce české strany.

a já) — německý denník „*Stimmen aus Mähren*“ — mluvil hlavně sám, my jen, kde nutno bylo, Hammermüller mlčel. Já jsem musel přislíbiti 2 úvodníky v týdnu. Mnozí faráři Němci nepředplatili: „*Tagesbote*“ má, prý, více papíru!!

Z čista jasna bleskl: p. biskup povolán k Císaři Pánu ad *audientum verbum*! Hlasoval vždy s pravici a v klubu hr. Belcrediho byl autoritou: jestli se vzdá politické činnosti, bude snad p o klubu a našincům to bude náramně škoditi. Obávání na všechny strany — Němci jásalí! Obava naše byla odůvodněna! P. bratr jeho, general, byl persona gratissima u Císaře Pána a důvěrný přítel arciv. Albrechta!

Přišel ke mně první Dr. Pražák, hned na to hr. Belcredi. Bylo již k večeru, hr. Belcredi chtěl, abych šel k p. biskupovi. Byl jsem tam nedávno, nemohl jsem přivolit, sám pak nechtěl jíti, jak jsem já radil! Tonuli jsme v obávání!

Druhého dne o 9. hod. ráno byl tu u mne sluha p. biskupa: že se mám h n e d dostavit!

Do kopce bylo opět velmi těžko!! Sotva jsem vstoupil, šel mi vstříc, volaje: „*Haben sie schon gehört? ich muß zu S. M. dem Kaiser — bleiben Sie stehen und hören Sie, was ich S. M. sagen werde!*“ S dobrým svědomím může tvrditi, že on a rodina jeho z toho srdce věrně stáli při Císaři Pánu a rodu panovnickém — doba nynější pak vymáhá též na katolických biskupech činnosti politické. Na hradě císařském jest heslo: *justitia est regnorum fundamentum*, heslo křesťanské, při něm m u s í biskup n e z v r a t n ě státi! Vypočítal ty předlohy vládní (veskrz proti nám), pro ty n e m o h l nikterak hlasovati (tu padla některá slova velmi ostrá!) Jest biskupem křesťanů německých a moravských, těm však mnohé křivdy již učiněny!!! Mluvil „nadšeně“; každé slovo znělo z útrobu srdce! (Jestli to „*testimonium, merito, justum memoriae ejus*“!! Taktéž i *sequens*: Jel jsem s ním do Doubravnicka ku svěcení tamější krypty; v Tišnově jsme zastavili; k uvítání přišli starosta, radní a j., musel jsem představovat — když jsme odjížděli, pravil mi slzy maje v očích: „*Sie sehen, wie leid es mir thut, daß ich nicht böhmisch sprechen kann!*“)

Audienci tu měl p. biskup v neděli — vůbec měli našinci zlá tušení; já nikoliv!

V pondělí o 9. hod. již opět sluha p. biskupa, abych h n e d se dostavil. Já ovšem hned také: „*Wie befindet sich S. Exc.?*“ — „*O! sehr wohl und in bester Laune.*“ Tak tedy: dobrá! Pospíchal jsem! Hned do p o d r o b n a vypravoval, co všechno Císaři Pánu řekl — jen že některá slova byla ještě ostřejší! Císař Pán vše vyslyšev — chvíli nějakou mlčky přemýšlel a řekl, že nebyl dobře a spravedlivě informován, — dle svého způsobu ovšem „odvolával“ — p. biskup aby vždy tak osvědčoval t u t ě ž lásku a o d d a n o s t i! P. biskup ovšem se radoval a bylo zřejmo, „že se upřímně a srdečně těší!“

Uprostřed další řeči jeho dostavil se sluha, ohlašuje: „S. Exc. d. H. Statthalter!“¹⁾ Já hned povstal. „Bleiben Sie sitzen! Ich empfangen ihn nicht! Er kommt als Späher!“ (Strana liberální rozhlašovala již kolik dní všudy: „Der wird die volle Ungnade des Kaisers heimbringen“ — a místodržitel chtěl si to ojistiti! — Šlechtný(!) pán). Sluha opět: „S. Exc. d. Landeshauptmann Gf. Dubsky.“ — „Nicht!“ a opět: „Exc. Bar. Eichhof.“ „Nicht!“ — nepřijat! — —

Já jsem chtěl hned telegrafovat do Vídně a do Prahy, aby hned také bylo v odpoledním listu (a bylo!), pročez jsem prosil, aby mne ráčil propustiti; 1. a 2. návrh můj padl, 3. přijat: „S. Exc. d. h. H. Bischof Gf. Schaffgotsch ist gestern Mittags von S. M. dem Kaiser in Audienz empfangen worden und Abends 9. Uhr wohl behalten in Brunn angekommen!“

Pospíchal jsem — sotva jsem vyšel, stál tu u kostela místodržitel (čekal na mne!), šel mi vstříc a spustil: „Ja! ja! Der blaue Mantel, der war im Vorzimmer d. H. Bischofs, der Besitzer desselben innen, der H. Bischof aber hat mich nicht empfangen!!!“ Já: „Exc.! der h. H. Bischof ist mein Oberst; ich habe ihm zu gehorchen! ob es mir angenehm oder unangenehm ist; je unangenehmer, desto verdienstvoller ist der Gehorsam!“ A šel jsem.

(Sám jediný v Brně měl jsem ten modrý plášť ještě z alumnátu.)

Doma čekal již p. h. Belcredi, velká radost! Vypravoval jsem vše — i to, co se mi stalo — a radil, aby nyní nešel k p. biskupovi, nýbrž až snad k večeru.

Ovšem černá kniha nemohla mne minouti a pomsta Giskrova (min. vnitra²⁾) pronásledovala † p. biskupa až do hrobu!!

Scripsi — sine ira et studio.

Cum Ave fraterno addictus

Dr. Fr. X. Hošek.

Schlanders N 47 Tirol 22. VII. 13.

¹⁾ Leop. hr. Lažarský, po němž pojmenováno jedno náměstí v Brně.

²⁾ r. — Mimochodem příhodu s min. Giskrou! Jednou setkali se ve vlaku on a rajhradský opat Kalivoda. Giskra hned svým způsobem: „Wie geht es meinem hochverehrten atd. Lehrer Volný? [v Rajhradě] . . . ich muß ihn einmal besuchen!“ Kalivoda zase svou jemnou ironií na to: „Da müssen sich Exzellenz aber beeilen, bevor wir aufgehoben werden.“ Giskra pln rozpaků, an právě sám tolik sptil proti církvi a klášterům: „O, so ist es nicht gemeint“ atd.

HLÍDKA

Moravské privilegium krále Jana.

Dr. Fr. Robenek.

(Č. d.)

Když tak zmatky v zemi stále rostly a zraky mnohých obracely se ze země ke králi Jindřichu VII, poslala strana klonící se k Lucemburkům, ke králi do Frankfurtu posly, aby ho prosila o syna Jana. Jednání s králem německým ne zahajuje p a n s t v o, nýbrž Konrád, opat Zbraslavský, již v srpnu 1309, a to po poradě „několika moudrých lidí a některých šlechticů i měšťanů.“¹⁾ Před vánocemi t. r. pokračuje v jednání opat sedlecký Heidenreich.²⁾ Hlavní porady dějí se ve Frankfurtě v červenci 1310. Zajímavé jest, že mluvčím delegace české jest opětně o p a t Z b r a s l a v s k ý³⁾ a n i k o l i p a n s t v o. Již Palackého překvapilo složení poselstva jdoucího do Frankfurtu. Panstvo hraje úlohu přece jenom celkem podřadnou. Ze dvanáctičlenné deputace byli tři opati, tři z panstva a šest ze stavu městského.⁴⁾ Zbohatlý patriciát Prahy a Kutné Hory měl lví podíl na osudu Čech. Nebylo to také poprvé. Po smrti Václava III „... učiněno svolání obecné tak pánů a rytířů jako měšťanův o volbu krále jiného k oktávu Nanebevzetí do Prahy.“⁵⁾ Podobně i po smrti Rudolfa „... páni a měšťané konali rozličné porady o zvolení jiného krále.“⁶⁾

Je za těchto okolností vůbec myslitelné, aby si panstvo české vymohlo na králi Janu takřka za assistance bohatého patriciátu

¹⁾ Kr. Zbraslavská 220. — ²⁾ Šusta, Dvě knihy II. 62. — ³⁾ Kr. Zbr. 242. —

⁴⁾ Kr. Zbr. 241. — ⁵⁾ Tamtéž 190. — ⁶⁾ Tamt. 194.

takové, ba snad i ještě větší výsady, než byly dány jednotě panské na Moravě, výsady, kterými by se zaručilo jejich vládnoucí postavení v zemi?

Zemská vláda na Moravě reprezentující se na zemských sněmech sestavena je z vysoké a nízké šlechty a též vysokého duchovenstva, pokud toto náleží panstvu, tedy oněch stavů, jichž se privilegium Janovo předně týká. I když města, počtem čtyři,¹⁾ nejsou úplně bez vlivu na politické události, pojaty jsou na sněm zemský jako stav teprve asi r. 1440.²⁾ Jinak připomínají se jen výjimečně.³⁾ Proto se nazývá často zemský sněm moravský „colloquium nobilium“, „colloquium dominorum“.⁴⁾ Po vymření Přemyslovců zůstává panstvo moravské semknuté v jednotu panskou, v jejímž čele stojí olomoucký biskup Jan: „Johannes, — Olomucensis episc. nec non universitas nobilium terrae Moraviae.“⁵⁾ Biskup moravský Jan, pocházející sám z panské rodiny Valdštejnů,⁶⁾ považuje se za prvního z pánů a předního jejich mluvčího.⁷⁾ V pozdějších dobách Jagellonských snažilo se panstvo moravské uzakoniti, aby toto nejen nábožensky, ale i politicky významné místo biskupů olomouckých obsazováno bylo vždy vhodnou osobou ze stavu panského. Tak vepsal Ctibor Tovačovský do svoji knihy list olomouckého biskupa Tasa, kde se čte: „Protož vždy kapitola Olomoucká toho hleděti má pro mnohé veliké příčiny, aby vždy při tom biskupství byl biskup z řádu panského. . . Protož také panští rodové někteří toho hleděti mají, aby své děti vždy některé při školách drželi a k duchovnímu stavu měli a je k tomu vedli.“⁸⁾ Biskup olomoucký požívá také plně práv zemských jen potud, je-li z panského rodu.⁹⁾

V těchto zlých dobách, kdy v „království Českém odevšad nesvorností vypuzena byla bezpečnost, tak že i v městech opevněných pro klíční nesvornost klid míru byl vzácný, soused sousedovi, hostitel nájemníkovi nedůvěřoval, a bratr sotva důvěru měl v bratra,

¹⁾ Brno, Jihlava, Znojmo, Olomouc. Kapras, Právní dějiny zemí kor. č. II./I, 253. — ²⁾ Kameníček, Zemské sněmy . . . I. 3. — ³⁾ Kapras l. c. 235. — ⁴⁾ Tamt.

⁵⁾ CDM VI. str. 374. — ⁶⁾ Richter, Series 90, pozn. 63. — ⁷⁾ Pravděpodobně nebylo místo zemského hejtmána obsazeno. — ⁸⁾ Kap. 217. — ⁹⁾ „ . . . v sídu panském, není-li pánem zemským, z práva nezasedá, leč jeho k tomu povolají a žádají a on také seděti chce. . . A jestliže jest biskup Olomoucký pán z rodu zemského panského, tehdy z práva, ač chce, má v sídu sedati, ne jako biskup, ale pán zemský a má míti po pravé straně hejtmánově místo.“ Kniha Tov. kap. 216.

všichni . . . ozbrojeni chodili . . .“¹⁾, Morava těší se poměrně klidu, jako téměř za dob mírových.²⁾ Správu země vede svorně panstvo, které na základě smlouvy znojenské 18./I. 1307 uznává dědičnost rodu Habsburského. Proti tomuto pevně semknutému šiku panstva, jehož sebevědomí nepřítomností panovníka ještě více stoupalo, byla města moravská úplně bezmocná, nepokoušela se jako v Čechách o vliv na řízení osudů země a spokojila se raději vymoženostmi hospodářskými a upevněním vnitřní správy.³⁾

Od kdy se datuje tato svrchovaná moc panské jednoty moravské, nemůžeme zde rozhodovati. Kniha Tovačovská zachycuje nám právní zvyky v Moravě po válkách husitských, kdy právo obnoveno bylo. V prvních svých kapitolách vytyčuje vysokou moc panstva moravského a jeho hejtmana, který zvláště v dobách, když země osiřá a bez pána jest,⁴⁾ řídí osudy země až do přijetí nového pána; sjednává na všeobecném sněmu „obecný landfryd“, na němž nepřehledná řada panstva a rytířstva (na 123 osob⁵⁾ a konečně i purkmistři a rady sedmi měst, všichni slibují sobě „tu jednotu držeti a zachovati ctně . . . až do přijetí pána budoucího . . .“ Tento způsob vlády ustaloval se na Moravě velmi často, a zdá se, že jest původu velmi starého. Dlouholetými válkami práva zemská byla rozvíklána a bylo je nutno v podstatě zase zříditi. Ctibor Tovačovský odvolává se ve své Paměti nejen na ústní tradici starých pánů, ale i na psané památky, především na „paměť od starodávna sepsanou“⁶⁾ týkající se způsobu přijímání nového pána země, který král Vladislav 21./II. 1497 také potvrdil.⁷⁾ Kapitoulou X.⁸⁾ navazuje pak začátky samostatnosti panstva moravského na dobu Jana Lucemburského.

Přijímání pána země účastní se sice „všichni páni, preláti a rytířstvo a města“⁹⁾, ale směrodatným činitelem jest šlechta. Všichni ostatní slouží více ke zvýšení lesku celého obřadu, jsou němými svědky velikých „milostí“, jichž se panstvu králem dostává. Ve smluvený den král ráčí „vedle obyčeje starodávného slib ode pánuov, prelátuov a rytířstva přijíti, . . . než napřed vedle starého obyčeje má král zemi potvrzení listem pod svým majestátem na svobody a práva dáti, a ten tu má hotov býti.“¹⁰⁾ List pak násle-

¹⁾ Kr. Zbr. 225. — ²⁾ Dudík, Mährens Geschichte XI. 79 násl. — ³⁾ Viz na př. priv. Brna 29./I. 1307, Emler 915, 916. — ⁴⁾ Kap. 1; 2. — ⁵⁾ Kap. 3. — ⁶⁾ Kniha Tovačovská, str. XXIII. násl. — ⁷⁾ AČ V. 462. — ⁸⁾ Tuto jest přípis svobod zemských, kteréž král moravské zemi při přijímání svém dává. — ⁹⁾ Kap. 8. — ¹⁰⁾ Tamt.

duje v kap. 10. a obsahuje známé privilegium krále Jana, dva jeho berní reversy a potvrzení jejich pozdějšími panovníky. Podobně vyzdvihuje nám moc panstva i „Kniha Drnovská“¹⁾ i německá „Mährische Landordnung.“²⁾

Jedině šlechta jest v zemi svobodná, a proto při holdování pouze „slibuje Jeho Milosti podle jiných věrnost a poslušnoství.“³⁾ Města pak, poněvadž nejsou svobodná, slibují a přísahají člověčenství a hold, poddanost a poslušnoství, jako na lidi městské věrné a poddané pánu svému se sluší zachovati.⁴⁾ Když později r. 1527 král Ferdinand I. žádal na pánech přísahu, vzepřeli se tomu a prohlásili, že moravští páni, preláti a rytířstvo panovníku svému přísahy vůbec povinni nejsou; jakou povinnost mají města k panovníku, v to že se nepletou.⁵⁾ Ferdinand pak také nežádal, než aby se mu stala povinnost, která mu náleží jako markrabímu moravskému a pánu dědičnému. Takovýto způsob přijímání pána země zachováván byl pravděpodobně již za Jana Lucemburského, ba již dříve za Bedřicha Rakouského. Dovídáme se o tom z listu, který poslal biskup olomoucký Jan a panstvo moravské vévodovi rakouskému Bedřichovi.⁶⁾ Na sněmu Znojenském 18. ledna 1307 holdovalo panstvo moravské — „nobiles terrae“, synům krále Albrechta Rudolfovi a bratřím jeho a slibovalo jim věrnost a poslušnoství: „Vestram insuper Magnificentiam latere nolumus, quod praedictus frater B. ex parte Vestri a nobis sibi praestari fidelitatis sacramentum denuo expetebat: cum tam dicti nobiles et nuntii nostri ad vos directi vobis ex parte nostri et nostro nomine sacramenta hujusmodi corporaliter praestiterunt, quae tunc et etiam nunc rata habuimus et habemus...“⁷⁾ Nevíme, zdali již při tomto přijímání Habsburků ve Znojmě za pány Moravy slíbeno bylo Rudolfem panstvu privilegium. Zcela jistě slíbeno a dáno bylo po jeho smrti bratrem Bedřichem rakouským: „... in privilegio nobis per Vestram Dominationem concessio... in indulto nobis privilegio...“⁸⁾, při čemž žádal na nich Bedřich znovu holdování a slib věrnosti, ač nevíme, byl-li vskutku obnoven. Jak patrně z tohoto listu panstva moravského, i z ličení knihy Tovačovské „o přijímání pána země“, souviselo udělování privilegia těsně s obřadem uvádění pána do země. Takového způsobu přijímání

¹⁾ Bran II 1868 — ²⁾ Kameníček I. c. I. 94. pozn. 2. — ³⁾ Kniha Tovačovská kap. 11. — ⁴⁾ a též kap. 25. — ⁵⁾ Kameníček I. c. I. 102. — ⁶⁾ CDM VI. 375. ⁷⁾ Tant. — ⁸⁾ Tant.

pána země v Čechách nenacházíme, za to ale rozšířen jest ve východních zemích alpských: v Rakousích, v Korutanech, Štyrsku a Krajině.¹⁾ Ve Štyrsku obdrželi ministeriálové již r. 1186 od svého vévody Otakara t. zv. Georgenberský handfest, který musel Leopold V a jeho nástupce před holdováním stvrditi.²⁾

K jihu otevřená Morava přístupnější byla odedávna též vlivům odtamtud přicházejícím, a nejedna okolnost ukáže ještě, že též veliké privilegium Janovo není původu Lucemburského, nýbrž že přišlo do Moravy od jihu s Habsburky.

Jednání stavů českých o krále Jana.

Víme dobře, jak nevraživě pohlížel zbohatlý patriciát českých měst, Kutné Hory a Prahy zvláště, na politickou moc svévolného panstva, a jest jisto, že by nebyl připustil udělení nového privilegia, jímž by sebevědomí panstva bylo ještě posíleno. Vzepřel by se jistě celou silou i každému takovému pokusu, neboť prostředků po ruce měl dosti. Král německý Jindřich VII a syn jeho Jan neoctl se také při svém vstupu do Čech nikdy v tak choulostivé situaci, aby zbavoval se vydáním nového privilegia důležitých práv královských a silil tak s ním ne právě příliš příznivě smýšlející panstvo.

Musíme se obdivovati politické prozíravosti a právnické školenosti krále Jindřicha VII, s jakou si vedl při řešení otázky české. Chápal velikou důležitost českých zemí a nepustil jich s očí. Klidně vyčkával příhodného okamžiku, až zmatky v zemi se vystupňují tak, že ozývají se hlasy po zavedení pořádku, až přichází s prosbou samo poselstvo z Čech. Tu když nadchází pravá doba, se vši energií chápe se svého práva a slavnostně prohlašuje opatu Konrádovi Zbraslavskému v Heilbronně asi v půli srpna 1309: „Smrti přirozených králů toto království spadlo jednoduše na svatou říši, pročež slušně náleží císařské opatrnosti na to pečlivě mysliti, co království onomu jest k míru... Království České v ruce naši jest, komu budeme chtiti je dáti, dáme je. Nepřemožitelná moc říše nikterak se nepoděsí, bude-li přinucena pro zachování práv svých, jež má v království Českém, větší náklady činiti, nežli činila posud. Neboť

¹⁾ Srv. Luschin, Die steierischen Landhandfesten. Beiträge z. Kunde steier. Geschichtsquellen, IX.; Levec, Die krainischen Landhandfesten. Mit. d. Inst. f. ö. Gesch. XIX.; Puntsohart, Herzogseinsetzung und Huldigung in Kärnthen. Lipsko 1899. —

²⁾ Rauscher l. c. 54—55.

není nikoho, kdo by z ruky říše dovedl urvati ono království, ale spíše svěří je, komu bude chtítí“...¹⁾)

Koncem ledna přicházejí do Norimberka vyjednávat s králem Jindřichem někteří z panstva: Jindřich z Rožmberka, Albrecht ze Žeberka a Friedrich ze Šumburka. I když jim král závaznou listinou dne 31. ledna 1310 slibuje, že i ostatním županům a obyvatelům království českého zachová všechny svobody,²⁾ nejednáje zde jménem veškerého panstva, neboť té doby drží většina ještě s Korutancem. Slib tento ohlásiti mají těm inhabitatoribus, ne tedy pouze pánům, komu by se jim zdálo vhodným. Horlivost jejich byla také králem štědře odměněna.³⁾ Není vyloučeno, že pán z Rožmberka a jeho dva přátelé uposlechli vyzvání krále Jindřicha a jali se tehdy stylisovati svobody zemské v tom znění, jak je zachovává formulář biskupa Jana z Dražic. Vzorem bylo jim snad do jisté míry panské privilegium moravské. Jednáno dále koncem února i v březnu v Čechách samých, ale otázka náležitosti Čech rozhodla se teprve ve Frankfurtě 25. července 1310 za nemalé účasti vynikajících rádců králových. Tam dal král poselstvu českému vedenému opatem Zbraslavským přímou, jasnou odpověď. Není nikterak na rozpacích a v tísní, ale diktuje: „... Toto tedy království České, ... spadlo na svatou říši, a jak mne poučují rozhodnutí zákonů císařských, mohu je uděliti, komu budu chtítí. Vetřel pak se v království ono Jindřich, syn Menhartův... Vstup jeho pak, jak slyším, způsobil východ pokoje a vzrůst všelikého neštěstí.“ Země musí býti dobytá zpět, i kdyby výlohy s tím spojené byly značné. Šetřiti se nesmí. „Úhrn pak vydání, k nimž nerozvážnost jeho dohnala svatou říši, dostupuje více nežli sto tisíc liber. To vědí četní knížata a hrabata, kteří na opětné získání toho království říši přispěli a žold velmi hojný obdrželi.“⁴⁾ Nato konána rada, „aby pobouřenému království Českému dostalo se pomoci a říše těšila se svému právu.“ „Učiněny jsou hned o tom zápisy a zřejmé listiny privilegia, v nichž Jindřich, syn vévody Korutanského, který se vydával za krále Českého, od říše se prohlašuje za psance, a výrokem ná-

¹⁾ Kr. Zbr. 222. — ²⁾ Emler, Reg. II. č. 2820. 31./I. 1310. *Henricus Rom. rex nobilibus viris H. d. R. ... ceterisque nobilibus, supanis ac incolis (!) regni B. ... Not. etc. „quod regnum Bohemie, cum in ipso rex ad votum nostrum creatus fuerit, ad omnes eius incolae (!) — in suis iuribus conservare volumus per omnia et fovere, quod per vos ... omnibus regni B. inhabitatoribus (!) ... ptemus publicari.“* — ³⁾ Šusta l. c. II. 63. — ⁴⁾ Kr. Zbr. 244.

lezu všech knížat a kurfirstů, kteří tehdy byli přítomni, zbavuje se všech práv obojího knížete. Také ze slibu a přísahy jemu vykonané vyvázání všichni, kteří ji neopatrně byli vykonali. Chovají se pak v Praze až podnes privilegia onoho nálezu, pevně potvrzená pečeti krále tehdejšího Římského Jindřicha a jiných knížat a kurfirstů.“¹⁾ Z líčení kronikáře i z dochovaných listin zjevno, jak velikou důležitost mělo jednání ve Frankfurtě. Jest vůbec myslitelné, aby při tomto sebevědomém postoji krále německého kasala se na něho nepatrná frakce panstva smlouvajíc s ním pro sebe jakési nové privilegium, snad onen inaugurační diplom?! Nevíme o ničem takovém a nemáme ani příčiny se toho domnívati.

Smlouváno potom o osobu krále a o sňatek s Přemyslovnou Eliškou. Po dlouhých prosbách slíbil jim Jindřich VII mladičského Jana. Ale současně klade podmínky a diktuje, nedá se zvíklati výmluvami poselstva. I určil král místo a dobu sňatku ve Špýru mezi 25. červencem a prvním zářím. „Pak-li že však během oné doby nebude na místo řečené uvedena (Eliška), prohlašujeme, že následkem toho všechny tyto smlouvy snubné stanou se marnými a prázdnými.“²⁾ Král rozhoduje, král poroučí. „Slovo královo stalo se poslům jakoby rozkazem,“ dodává kronikář.³⁾

Vznik privilegia českého, vlastně diplomu inauguračního uvádějí mnozí, poslední také Šusta, „v přímé spojení s jednáním špýrským, kde poselstvo české, přijímajíc Jana za krále, smluvilo podmínky s ním i s jeho otcem, do Italie chvátajícím!“⁴⁾ Dle líčení Petra Žitavského nebylo při svatebních slavnostech ve Špýru 31. srpna a 1. září nic nového ujednáváno. Král mluví k valnému shromáždění takto: „Vy víte, proto že sami jste byli přítomni, jak nedávno ve Frankfurtě jednalo se o království a králi Českém s vůlí vás všech. . . Následek toho pak jest a spravedlnost poroučí, aby dnes království to syn můj od říše v léno přijal a následkem toho i jiných knížat titul a jméno obdržel.“ Knížata na to: „Není, pane králi, při tomto činu nijakého nyní potřebí jednání, protože vše dříve ve Frankfurtě zralým úradykem bylo napřed prozkoumáno. Dále nyní nezbyvá nic jiného v té záležitosti, leč jen přímo přistoupiti k činu.“⁵⁾ Následovala pak manská přísaha i slib syna Jana a udělení léna království Českého se všemi zeměmi k němu náležejícími. Slavnosti zakončeny svatebním obřadem a nádhernou hostinou.

¹⁾ Kr. Zbr. 245; viz Reg. II. č. 2222—2228. — ²⁾ Kr. Zbr. 248. — ³⁾ Tamt. — ⁴⁾ Šusta II. 100 pozn. 1. — ⁵⁾ Kr. Zbr. 263 násled.

Nevíme sice o tom, že by „nyní přistupovali páni čeští rovněž s řadou určitých požadavků k budoucímu pánu svému.“¹⁾ Počet panstva z Čech se sice v poselstvu rozmnožil o dva,²⁾ kteří doprovázeli kněžnu Elišku, ale ani tak nemělo v něm panstvo většiny. Nebudeme se domnívati, že by král byl s panstvem pokoutně něco smlouval. Je také otázka, zda skutečně „větší část pánů českých si v té chvíli osvojila s dokonalým pochopením“³⁾ význam celé situace. Vždyť právě asi před půldruhým měsícem padla do rukou Korutance Kutná Hora, a „nejeden z východočeských pánů přihlásil se znova do jeho služeb.“⁴⁾

Naopak přijal král Jindřich VII ve Špýru poselství české dosti chladně a s ostrou výtkou.⁵⁾ Nedávno ve Frankfurtě slibovali mu, že „nabude království bez boje s nevelikým počtem,“⁶⁾ brzy na to přichází zvěst, že moc Korutance roste, že zmocnil se Hory Kutny. Zlí jazykové našeptávají mu: „Nevrhejte, králi, perlu před vepře a nedávejte jednorozeného svého, útěchy své, psům a nedávejte syna svého lidu hříšnému, synům zločinným, národu ničemnému. Onen národ Český vlastní krále zabíjí, věrnosti nezná . . .“⁷⁾ S jistou obavou povolil král, aby držel slovo královské, ale neodměňuje, neziskává výsadami, nýbrž sám žádá náležitých záruk: vymínuje si, aby několik vzácných osob zůstalo jakožto rukojmí v dobré stráži královských náměstků na Rýně, zatím co se bude mladý Jan ubírat do Čech.⁸⁾

Nemálo nápadná jest okolnost, proč by král Jan v této době dle t. zv. inauguračního diplomu v první řadě přízní svojí zahrnoval biskupa pražského Jana. Je siče pravda, že biskup znamenitými dary přispěl k výbavě Eliščině, ale zkušenostmi z minula poučen vedl si celkem neutrálně, stál mimo rušnou agitaci politickou. Teprve když Jan přitáhl k Budyni, doprovázel jej na další cestě ozbrojenou družinou.

Biskup pražský nebyl nyní už vůdcem panstva. Účastnil se sice stavovské schůze 29. ledna 1310 v Praze, která posílala do Němec delegaci, ale vedení strany Lucemburské nebylo v jeho rukou. Pozdější spisovatel Beneš z Weitmile klade ho v řadě jiných na konec: „Anno Domini MCCCX^o barones, nobiles, wladicones et civitates regni Boemie cum venerabili patre, domino Johanne,

¹⁾ Šusta II. 99. — ²⁾ Kr. Zbr. 255. — ³⁾ Šusta II. 106. — ⁴⁾ Tamt. 85. —

⁵⁾ Kr. Zbr. 260: „Smlouva vaše tedy stala se neplatnou a marnou.“ — ⁶⁾ Tamt. 248. — ⁷⁾ Tamt. 260. — ⁸⁾ Šusta II. 96.

episcopo Pragensi, convenientes in unum...¹⁾ Posunuje-li inaugurační diplom biskupa Jana takto v popředí a považuje-li ho za representanta panstva,²⁾ musíme list obsahově datovati spíše do doby, v níž biskup pražský skutečně stál v jeho čele. Privilegia biskupství pražského potvrzena byla králem Janem zvláštní listinou teprve 24. září 1325.³⁾

Zaujal-li král Jindřich VII v Německu vůči legaci české pevný ~~postoj~~ a zachoval-li k ní odměřenou míru zdržlivosti, uchoval si toto vítězné postavení i syn jeho Jan v době svého příchodu do Čech i v době nejbližší. Teprve když zbaven byl ochrany svého starostlivého otce a starých osvědčených rádců, byla moc jeho otřesena a klesala níž a níže. Král německý Jindřich VII nevydával bezstarostně syna svého v ruce stavů českých⁴⁾ a nespolehal na pouhé sliby poselstva, když pravilo: „Lid, pane a králi, jenž v Čechách jest, příchodu syna tvého, krále svého s touhou očekává...“⁵⁾ Věřil více v přesvědčivou účinnost velikého, řádného vojska. „Poručil tedy král skoro veškerým knížatům a hrabatům před Rýnem, aby všichni připraveni byli jíti se synem jeho do země České...“⁶⁾

Brzy přesvědčilo se poselstvo české, že král německý jednal moudře, opatrně a prozíravě, neboť 14. září vzdala se Korutanci i Praha, na níž naděje jejich stála docela.⁷⁾ Mnoho bylo také těch, „kteří králi Janovi ústy dobrořečili a srdcem zlořečili, kteří však úplně věrně nestáli ani při Korutanci ani při králi Janovi.“⁸⁾ Pouze imponující moc vojenská, s níž král do země přicházel, mohla tyto kolísající za sebou strhnouti. Konečně i po vítězství nad sokem hroziti mohla králi trapná závislost na stavech, nemohl-li se opřít o vydatnou pomoc z říše.⁹⁾ (P. d.)

¹⁾ FRB IV. 467. — ²⁾ Šrv. Koos I. c. 77. — ³⁾ Jireček CJB II./III. 202. —

⁴⁾ Jan z Vilstringu praví: „Der König aber hielt seine Blicke auf Böhmen gerichtet und erwog, wie und auf welchem Wege er seinen Sohn dorthin bringen möge“ str. 159. S. d. d. Vorzeit. — ⁵⁾ Kr. Zbr. 273. — ⁶⁾ Tamtéž. — ⁷⁾ Tamt. 277. — ⁸⁾ Tamt. 280. — ⁹⁾ Viz Šusta II. 107.

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(Č. d.)

II.

Transitus B. Mariae V.

Apokryf označovaný obyčejně jako *Transitus B. Mariae V.* měl velmi neblahý vliv na rozvoj mariánských legend a uvedl pozdější křesťanské podání z části na chybnou kolej tím, že se mu podařilo u některých křesťanských spisovatelů vzbuditi neoprávněnou důvěru ve svůj obsah.

První výslovná zmínka o apokrytu tomto, jehož existenci lze snad tušiti již ve slovech sv. Epifania, děje se v tak zvaném Dekretu papeže Damasa a Gelasia. Dekret tento je zajímavou, ale též do jisté míry záhadnou, starokřesťanskou památkou. Vyskytuje se ve starých rukopisech ve dvojí formě, delší a kratší. V čele bývá označen jako dekret synody římské slavené za papeže Damasa († 384), jinde však je jako jeho původce jmenován papež Gelasius († 498), nebo dokonce i Hormisdas († 523). Dekret dle Zahna skládá se z pěti částí, z nichž část druhá obsahuje seznam knih Starého a Nového Zákona, část pátá a poslední vypočítává apokryfní a jiné knihy, jež Církev zamítá a odsuzuje.

O vzniku a původu dekretu jsou různé domněnky. Pravdě nejpodobnějším zůstává názor Theodora Zahna, že dekret byl skutečně vydán papežem Damasem na synodě konané v Římě r. 382, že však byl později papeži Gelasiem a Hormisdou rozšířen a časově upraven. Již onen původní dekret Damasův obsahoval pravdě podobně jak seznam kanonických knih, tak také soupis apokryfů a knih zavržených.¹⁾

Pro náš předmět má největší význam část pátá počínající slovy: *Caetera, quae ab haereticis sive schismaticis conscripta vel praedicata sunt, nullatenus recipit catholica et apostolica romana ecclesia.* Ve výpočtu těchto odsouzených a zavržení hodných knih uvádí se také: *Liber, qui appellatur transitus id est adsumptio sanctae Mariae.*

¹⁾ Geschichte des NT Kanons. Erlangen u. Leipzig 1890. II. str. 259—267. — Srovnej též: Jacquier, Le Nouveau Testament dans l'église chrétienne. Paris 1911. I. 326—330.

Tedy nejvyšší církevní autorita hned od počátku zaujala k řečenému apokryfu stanovisko úplně odmítavé zařadivši jej mezi knihy zasluhující zavržení, před nimiž věřící třeba varovati. Než *Transitus B. Mariae V.* měl neobyčejně tuhý život, a přes církevní zákaz nejen se mezi věřícími udržel, ale stále více se šířil a stále většího vlivu nabýval. Podobal se, tak jako jiné apokryfy, opravdu koukoli, která roste mezi pšenicí evangelia, a která, ač vytrhávána, opět a opět pučí a vyráží. —

Apokryfy Nového Zákona vznikly většinou z nezdravé touhy zvědět o životě Krista a jiných osob evangelických ty věci, o nichž v kanonických knihách není nic obsaženo. Špatný ovšem byl toliko způsob, jakým touhy té různí pisatelé využili, aby si našli čtoucí obecenstvo, a tak zjednali výtvarům svoji obrazotvornosti literární úspěch.

Křivdili bychom však křesťanům prvních století, kdybychom vinu na apokryfní literatuře přikládali pouze jim. Naopak, apokryfy byly literární módou, která vznikla u pohanů a židů, a která teprv odtud vnikla i mezi křesťany. V oněch dobách, to jest od století 2. před Kristem až do 5. po Kristu, jak pohanská, tak i židovská literatura přímo se hemží apokryfními výplody. Pode jmény starých filosofů, na př. Pythagory, nebo i pode jmény bohů, hlavně Herma, vystupují v pohanské literatuře na denní světlo spisy, v nichž staří mudrci nebo i sami bohové lidem zůstavili tajemnou moudrost dávných dob. Spisy ony, jak to apokryfy hlásají, byly po staletí a staletí ukryty a teprve nyní se dostávají do rukou čtenářstva. Touha po nadpřirozeně, po tajemném poznání, po mystických vědomostech prostupovala tehdejší pohanský svět. Proto pisatelé apokryfů, kteří onu touhu ve svůj prospěch využítkovali, měli takový úspěch. Židé vedle onoho domnělého hlubšího poznání světových záhad vkládají do svých apokryfů rádi proroctví, kdy jejich mesiášské ideály se uskuteční nebo kdy utlačovatelé jejich národa budou zničeni.

Že apokryfy nejen u pohanů a židů, ale i u křesťanů nalezly tolik důvěřivého čtenářstva, vysvětluje se dále obecným poklesem smyslu pro kritiku a pro historickou skutečnost, což zase souvisí s tehdejší úpadkem kultury vůbec. Obsah apokryfů tvoří po většině nechutné a nejapné bajky, výplody chorobné a divoké obrazotvornosti, věci pro soudného člověka na první pohled nemožné a nepravdivé. A čím více v dalších stoletích kultura upadala, tím

i obsah apokryfů stává se pravdě nepodobnějším a bezuzdnějším. Grisar dobře charakterisuje tento pokles porozumění pro historičnost, když mluví o dějepiscích šestého století: „... vidíme, jak povážlivým způsobem obrazotvornost zasahuje do oboru dějepisného. Obrazotvornost této úpadkové periody liší v dílech, jež se vydávají za historická, události a věci zcela libovolně tak, jak si je přeje miti. Nepravé listiny přicházejí do oběhu ve větším počtu nežli dříve. Nápadně se zmenšuje smysl pro historickou věrnost, u spisovatelů nabývá převahy záliba v tom, co je mimořádného a zázračného. Není pochyby, že tento zjev souvisí s obecným poklesem vzdělanosti; neboť úpadek kultury vyvolal u spisovatelů duchovní libovůli a nevázanost, u čtenářů dětinsky upřilišenou důvěřivost v to, co jim bylo předkládáno. A tak vzhledem na události minulých dob mizejí hranice mezi fantasií a skutečností...¹⁾ V takovém ovzduší dařilo se i apokryfům výborně.

Apokryfy křesťanské lze rozdělit na dva druhy. K prvnímu druhu patří apokryfy heretického původu, jež se pokoušejí mezi čtenáři šířit názory bludařské, a to hlavně gnostické. Proti těmto apokryfům vystupovala Církev od počátku co nejrázněji a také se jí podařilo vymýtit je mezi pravověrnými křesťany úplně. Jen v zapadlých kruzích bludařů našly ony apokryfy útulek a z velké části se úplně ztratily.

Druhou třídu tvořily apokryfy, které zachovávaly pravověrnost a nikde neodporovaly učení Církve. Při nedostatku historické kritiky nebylo u takových spisů někdy snadným rozhodnout — jako u Protoevangelia Jakubova — jedná-li se o spis opravdu historický nebo jen o apokryfní výmysl. I když nikdy nescházelo v Církvi rozumných mužů, kteří se i proti takovým apokryfům rozhodně stavěli, přece jejich boj nebyl vždy úspěšný. Nadto, aby vzbudily dojem věrohodnosti, navazují často tyto apokryfy na naše kanonické knihy a přejímají z nich celé části: tím má čtenář nabýt přesvědčení, že víry zasluhují i ostatní věci, kterých v kanonických knihách není. Apokryfy tyto jsou vskutku jako cizopasná rostliny, jež se ovíjejí a kořeny vssávají do kmene našich kanonických knih.

Není sice vyloučena možnost, že autor apokryfu měl někdy k dispozici skutečné historické podání, že ho také použil a že tudíž jeho spis obsahuje některé spolehlivé zprávy. To snad platí o apo-

¹⁾ Grisar S. J., *Geschichte Roms und der Päpste im Mittelalter*. Freiburg i. B.: I, 710.

krytech starších, jako je Protoevangelium Jakubovo neb *Acta Joannis*, které oba vznikly už ve 2. století. Ale je těžko, ba nemožno ve spoustě fantastických bájí nalézt ona řídká zrna historické pravdy nebo dle slov sv. Jeronyma vyhledat zlato v blátě — *aurum in luto*.¹⁾ —

Co tu řečeno o apokryfech vůbec, platí v plné míře o *Transitu B. Mariae V.* Setkáváme se se všemi známkami a význačnými vlastnostmi apokryfů, jako jsou pravdě nepodobné a nechutné zázraky, nejapné výmysly podané nadto ve formě nudné a nevkusné.

Název apokryfu pochází z jeho obsahu. Chce totiž vyličit poslední chvíle pozemského života P. Marie a její přechod — *transitus* — do věčné blaženosti, t. j. její úmrtí.

Úcta k P. Marii a přání zvěděti bližší podrobnosti o její smrti a nanebevzetí zjednaly tomuto apokryfu oblibu a rozšíření, jakého jeho původce sám ani netušil a nečekal. O jeho úspěchu svědčí okolnost, že se nám jeho text dochoval, buď zcela neb v úryvcích, v různých jazycích: máme *Transitus* řecký, syrský, arabský, latinský, koptický a armenský. Srovnáme-li však tyto texty, tu vidíme, že se mezi sebou značně liší. I když podstatný obsah mají stejný, některé jsou obšírnější, jiné stručnější, jeden vypráví události a epizody, kterých v druhých není. Jako první autor při sepisování úplně povolil uzdu své fantasii, tak i opisovatelé a překladatelé řídíce se jeho příkladem postupují stejně libovolně: přidávají, zkracují, mění tak, jak jim diktoval jejich vkus neb okamžiková nálada. Žádný z nich nechce podat přesný překlad originálu, ale snaží se jen o to, aby poskytl čtenáři četby co nejpoutavější a nejzajímavější. Při takové různosti textů není snadnou věcí rozhodnouti, který text třeba pokládat za původní, ze kterého překladem a zpracováním vznikly texty ostatní.

Ač otázka tato, jak ještě uslyšíme, dosud rozhodnuta není, přece pravdě podobnějším zdá se mínění *Tischendorfovo*, že za původní třeba považovati text řecký. O tomto textu proto pojednáme nejdříve.

Ač řecký text *Transitu* byl už dříve znám, přece nebyl nikde ve vydání patristických děl otisknut. Staří vydavatelé těchto děl cítili jakýsi odpor k tomuto spisku, který by mohl svým apokryfním rázem uvést v pochybnost víru o nanebevzetí P. Marie. První jej

¹⁾ *Epistola ad Laet. Migne, Patr. Latina XXII, 877.*

otiskl teprve Tischendorf r. 1866 a jeho vydání je dosud jediným.¹⁾ Poněvadž tento řecký text není ani v originálu ani v překladu snadno přístupným, podáváme jej zde, a to v překladu co možná doslovném. Ušetříme si tím nejen vyličení jeho obsahu, ale čtenář si tak snáze utvoří jasnou představu o obsahu a rázu Transitu. A také lépe bude moci posouditi, v jakém poměru k řečenému textu stojí jeho zpracování v jiných jazycích.

Svatého Jana Bohoslovce²⁾ řeč na zesnutí svaté Boží Rodičky.

1. Když přesvatá, slavná Boží Rodička a vždy panna Maria dle zvyku do svatého hrobu³⁾ Pána našeho přicházela, by přinesla oběť kadidla a skláněla (tam) svatá kolena svá, vroucně prosila Krista, jenž se z ní zrodil, Boha našeho, by k ní přišel.

2. Vidouce pak ji židé, jak uctívá Boží hrob, přistoupili k velekněžím řkouce, že Maria každodenně přichází ke hrobu. Povolavše tedy velekněží strážce od nich ustanovené, by nikomu nedovolili modliti se ve svatém hrobě, dotazovali se na ni, je-li tomu v pravdě tak. Strážcové však odvětivše řekli, že ničeho takového neviděli: nebo Bůh nedopustil, by přítomnou spatřili.

3. Jednoho dne, když byl pátek, přišla svatá Maria dle zvyku ke hrobu, a když se modlila, stalo se, že se otevřela nebesa a archanděl Gabriel⁴⁾ sestoupil k ní a řekl: Zdráva buď, která jsi zrodila Krista, Boha našeho! Modlitba tvá v nebesích pronikla k tomu, jehož jsi zrodila, byla vyslyšena, a nyní podle prosby své opustíš svět do nebes k synu svému odejdeš do života pravého a nepomíjejícího.

4. Uslyševši toto od svatého archanděla, vrátila se do svatého Betlema majíc s sebou tři panny, které jí přísluhovaly. Když pak si krátce odpočinula, posadivši se řekla k pannám: Přineste mi kaditelnici, abych se pomodlila. I přinesly ji dle toho, jak jim bylo naporučeno.

¹⁾ Tischendorf, *Apocalypses apocryphae*. Lipsiae 1866. — U firmy Letouzey et Ané v Paříži dle prospektu chystá se do tisku, avšak dosud nevyšel: *Le Transitus Mariae. Textes relatifs à l'Assomption de Marie*.

²⁾ Texty Transitu většinou vydávají za svého původce sv. Jana evangelistu, jemuž východní Církev dává čestný název bohoslovce — Θεολογος. Příčinou toho je, že Kristus na kříži svěřil mu svoji matku a on tedy, pod jehož ochranou Marie až do konce žila, musil nejlépe vědět, jak život skončila.

³⁾ Celé líčení předpokládá dobu po Konstantinovi, kdy nad hrobem Páně stála nádherná basilika navštěvovaná a uctívající křesťany z celého světa. Okuřování kadidlem jak hrobu Páně tak ostatních památných míst patřil i dnes k obřadům, které příslušníci všech vyznání křesťanských co den ve chrámu Božského hrobu konají. Existenci takového obřadu předpokládá již náš *Transitus*.

⁴⁾ Apokryfy hledí se pokud možno přizpůsobit knihám kanonickým. Proto archanděl Gabriel, který zvěstoval P. Marii narození Kristovo, ohlašuje jí také odchod z tohoto světa a pozdravuje ji podobně jako u sv. Lukáše 1, 28.

5. I počala se modliti řkouc: Pane můj, Ježíši Kriste, který jsi ráčil skrze nesmírnou dobrotu svou ze mne se zroditi, vyslyš hlas můj a pošli mi apoštola svého Jana, abych uvidouc jej počala se radovati. A pošli mně i ostatní apoštoly své, i ty, kteří se již k tobě odebrali, i ty, kteří jsou na tomto světě zde, abych uvidouc je velebila přeslavné tvoje jméno; mám důvěru, že vyslyšíš služebnici svou v každé věci.

6. Když pak se modlila, přišel jsem já Jan, neboť Duch Svatý uchvátil mne v oblaku z Efesu a postavil mne na místě, kde odpočívala matka Pána mého. Vešed tedy k ní a chválu vzdav tomu, jenž se z ní zrodil, řekl jsem: Zdráva buď, matko Pána mého, jež jsi porodila Krista Boha našeho, raduj se, neboť ve slávě veliké vyjdeš z života tohoto.

7. I velebila Boha svatá Boží Rodička, že jsem přišel já Jan k ní, rozpomenuvši se na hlas Pána řkoucího: Hle, matka tvá, a hle, syn tvůj. A přišly tři panny a poklonily se.

8. I praví mně svatá boží rodička: Modli se a vlož kadidlo! I počal jsem se modliti takto: Pane Ježíši Kriste, který jsi zázračné skutky vykonal, i nyní učiň skutky zázračné před tváří té, která zrodila tebe! I vyjde matka tvá z tohoto života, uleknou se ti, kteří tě ukřižovali a neuvěřili v tebe.

9. A když jsem skončil modlitbu, řekla mi svatá Maria: Podej mi kaditelnici! A vloživši kadidlo, řekla: Sláva tobě, Bože můj a Pane můj, že splněno bylo na mně, cožkoliv jsi mi slíbil, dříve než jsi vstoupil na nebesa, že když budu na odchodu z tohoto světa, přijdeš ty a množství andělů tvých ve slávě ke mně.

10. A pravím k ní já Jan: Přijde Pán náš Ježíš Kristus a Bůh náš, a uvidíš jej, jakož přislíbil tobě. Odvětivši pak svatá Boží Rodička řekla mně: Židé se zapřísáhli, že když ukončím život svůj, spálí moje tělo. A odvětiv řekl jsem jí: Nikterak nespátří porušení svaté a čestné tělo tvoje. Odvětivši pak řekla mně: Přines kaditelnici, vlož kadidlo a modli se! A stal se hlas s nebe řkoucí: Amen.

11. I slyšel jsem já Jan hlas tento a řekl mně Duch Svatý: Jene, slyšel jsi hlas tento, jenž byl pronesen s nebe, když byla dokonána modlitba? Odpověděv řekl jsem: Ano slyšel jsem. I řekl mi Duch Svatý: Tento hlas, který jsi slyšel, označuje nastávající příchod bratří tvých apoštolů a svatých mocností, neboť dnes přijdou sem.

(P. d.)

Fichteův spor o atheism.

Dr. Josef Vrchovecký.

(O.)

Náboženský názor Fichteův. Četní spisovatelé novější doby počítají Fichtea k myslitelům, kteří měli pro náboženství a křesťanství hluboké porozumění. V té příčině nesmí prý nám býti rozhodujícím měřítkem spisy, sepsané za sporu o atheismus. Prof. Büchsel rozeznává tři období ve vývoji náboženského názoru u Fichtea. V prvním období jeví se skoro úplná závislost na Kantovi. Druhá fáze je vyznačena spisy, které vznikly za sporu o atheism a bezprostředně před ním. Do třetího období patří hlavně kniha „Anweisung zum ewigen Leben“. Dr. Messer, professor giessenské university, vychvaluje Fichtea pro jeho náboženské zásady a doporučuje německé mládeži jako vzor lásky k vlasti.

O tom není nejmenšího sporu, že Fichte měl v druhém desetiletí minulého století na probuzení národního vědomí takový vliv jako málokterý myslitel v minulém století v Německu. O jeho veliké lásce k vlasti praví, že „objímá národ jako obal věčného.“¹⁾ Se zvláštním důrazem poznamenává, že jeho láska k vlasti měla svůj základ v lásce k Bohu, že se jí touto dostalo zvláštního posvěcení. Messer píše dokonce, že celkový světový názor Fichteův je hluboce náboženský, a proto může býti i v nynější době lidu vůdcem k náboženství. Osmadvacetiletý Fichte psal své nevěstě: „Budu vždy kaceřován . . . toť jisto . . . jak smýšlím, vím dobře; nejsem ani reformovaným ani lutheránem, jsem křesťanem.“ Člověku opravdu náboženskému, dí, jsou výsledky jeho skutků, vykonaných z povinnosti, „zcela lhostejny. Jeho úmysl směřuje vždy jen k nadsmyslnému a nadčasovému, jež neprojevuje se způsobem zevně poznatelným, avšak jehož dosahuje se určitě podle neklamného hlasu vlastního nitra.“

Fichte opakuje křesťanskou myšlenku, že s t a t k y p o z e m s k é zprotiví se posléze každému srdci, jež vrozena je touha po vyšším, lepším a nepomíjejícím. Touto touhou, jež ničím pozemským nemůže býti uspokojena, jeví se naše vlastní určení.

¹⁾ Messer, Fichtes religiöse Weltanschauung. 1923 VII. Ze spisu toho uvedeny další výňatky.

Tak jako křesťanství, prohlašuje i Fichte, že Bůh je nepochopitelný, a přece pokouší se, aby tento nejdůležitější problem poněkud ozřejmil. Boha nesmíme si mysliti jako „řád událostí“ (Ordnung von Begebenheiten); nepřísluší jemu bytí (Sein), nýbrž čirý kon (reines Handeln), jest „životem a principem nadmyslného světového řádu.“ Tak jak neznáme podstaty ducha, neznáme ani podstaty boží.

Jest nejvyšší bytost podle nauky tohoto filosofa totožná se světem? Na to dává vyhybavou odpověď. Bůh není totéž, co svět, ale není též rozdílný od světa. Bůh je „čisté vědomí (lauter Bewußtsein), intelligence, čistá intelligence, duševní život a činnost.“ Není nám možno vyjádřiti tuto intelligenci patřičným pojmem. Jeho filosofie prý nezmění nic na náboženství, jak od začátku světa v srdcích všech dobře smýšlejících lidí bylo a bude až do konce světa; a kdyby se to přece stalo, že by jeho filosofie byla nepravá. Náboženství je něčím platným, což každá filosofie musí uznati, a proto něčím nerozborným v lidském srdci. „Mně jest Bůh pouze a jedině vládcem nadmyslného světa.“ Může se tak mluvit o neosobním bohu?

Významným dokladem pro náboženský vývoj F—ův jest jeho spis Určení člověkovu („Bestimmung des Menschen“). Medicus, ctitel Fichteův, nazval dílko to theologií; Fichte sám je nazval „naukou o Bohu“. Člověk je k tomu určen, aby poslouchal hlasu svého svědomí, žil mravně. Cílem mravního jednání má býti rozšíření kultury, zavedení právních ústav a upevnění míru mezi národy. Hlas svědomí jest orgánem, jímžto vzchází nám nový svět. Právo víry dokázáno je prý tím, že svou podstatou je nutně spojena s mravní vůlí.

Myšlenka o nesmrtnosti vyskytuje se u Fichtea několikráte. „V budoucím životě budeme miti následky dobré vůle. Avšak nadmyslný svět není budoucím, je přítomným, v žádném okamžiku (Punkte) konečného bytí nemůže býti přítomnějším než v jiném.“¹⁾

V pozdějších letech upíral Fichte nesmrtnost těm, kteří nevedou života mravně náboženského; zaniknou jako květy bez plodu. Vездеjší život nazývá školou pro věčnost. Stihnou-li mne různé nehody, udělá jim smrt konec, a ta jest „narozením pro nový, nádherný život.“ Byl přesvědčen, že jeho náboženská nauka je tak stará jako svět, že je plně obsažena v křesťanství, a sice nejzřetelněji v evangeliu sv. Jana. Tím nechce dokazovati pravdy své nauky;

¹⁾ Messer 77 dcl.

ta má každému sama zasvitnouti podobně jako křesťanství, které nazývá „čistým a dokonalým výrazem rozumu.“

Absolutní jednota lidského bytí s božským zazářila prý poprvé v Kristu. Fichte velebí křesťanství, že zasáhlo nejružnějším způsobem do veškerého vzdělání, a že bychom bez něho nebyli tím, čím jsme, kdyby tento „mohutný princip“ nebyl již před námi působil. Doporučuje každému, aby trpělivě snášel i trpké příhody, „neboť vše, co přichází, je vůle boží . . . a proto nejlepší, co přijít mohlo. Těm, kteří milují Boha, slouží všechny věci k nejlepšímu, vůbec a bezprostředně.“¹⁾

Ve spisech Fichteových nacházíme nezřídka názory, které se navzájem vylučují. V díle „Sittenlehre“ z r. 1812 čteme: „Svět jest obrazem božím, a jakým tento jest, je celý jeho obrazem a nemůže se nikdy stávatí (kann nie werden); žádné nové bytí nemůže býti stvořeno, ačkoliv ovšem věčné bytí pozvolna vyvíjí se k vědomí.“ Jak shodují se však tato slova s větou z díla „Tatsachen des Bewußtseins“ z následujícího roku? Příroda naprosto není obrazem božím, nýbrž tím, v němž má býti Bůh stvořen, tím méně je dílem božím; s Bohem nemá nic společného.

Misty zdá se nám, jako bychom slyšeli filosofa nadčlověka, velebíciho naprostý individualism. Z dějin lze prý uvést lidi, kteří vyváží hodnotu milionů lidí jiných; v počtu příliš malém mluví přímo božstvo samo bezprostředně; toť jsou jednotlivci, pro něž a v nichž je vlastně svět, kdežto ostatní lidé jsou k tomu, aby jim byli pouhým nástrojem.

Fichte byl dalek všech vášnivých útoků na křesťanství; naopak prohlásil je evangeliem svobody a rovnosti. Kristem dostalo se lidstvu pravého poznání věčné podstaty boží místo starých nepravých představ. Nic jiného nechce nauka Kristova, dí Fichte, nežli pronikavé přetvoření lidstva až do samých základů. Království boží, po němž křesťanství touží, je zároveň „říší rozumu“, kterou rozum sám požaduje. O úplné harmonii mezi křesťanským učením a filosofií, mezi vědou a věrou podle jejich obsahu byl Fichte přesvědčen. Tak vážil si dokonce křesťanství, že prohlásil nauku v hlavním svém díle „Wissenschaftslehre“ obsaženou mrtvou bez křesťanství; jenom křesťanskými ideami nabývá potřebné síly, která určuje život. Lidstvu bylo třeba vzoru právě

¹⁾ Messer 120.

a úplné oddanosti k Bohu; proto musil někdo přijíti, aby stal se zakladatelem říše boží, neboť bez uskutečnění takového ideálu nebyla by taková říše nikdy začala. Ideálem tím byl pouze Kristus. Co nám evangelia o něm vypravují, hodí se vše k ideálu, jehož potřebujeme ku založení království božího. Kristus prý vykonal mnoho zázračného, ba celý jeho život byl největším zázrakem. Svátosti jako prostředky k posvěcení člověka odmítá, protože se nesrovnávají s jeho pojmem o Bohu; jinak žádá úplnou oddanost k němu a zničení všeho v srdci, co by odlučovalo člověka od něho. „Dokud člověk touží, aby byl sám ještě něčím, nepřichází Bůh k němu, neboť žádný člověk nemůže státi se Bohem. Jakmile se však zcela čistě (ganz rein), zcela a až ke kořenům zničí, zbývá jedině Bůh a jest vším ve všem.“

Předpověď o příchodu Kristově na konec světa nazval Fichte vlastním závěrečným kamenem (Schlußstein) a bodem dokonalosti křesťanství; není to dle něho pouhá nauka, nýbrž „životní princip“. K tomu musí dojít, aby Bůh uznán byl samojediným a všeobecným vládcem na základě svobodné vůle a uznání lidí, aby lidé stali se pravými křesťany říše boží. Tím zmizí každá jiná vláda na zemi, a toť posledním cílem lidstva na tomto světě.

Rázně odmítá pessimismus a horuje pro optimismus. „Svět je v každém okamžiku nejlepším; ne snad pro blaženost a požitek, nýbrž pro mravní pěstění všech.“ Fichte nechtěl, aby filosofie jeho byla cizí životu a ztrácela se v pouhých teoriích; naopak má stále poukazovati k životu, „činiti život jasným a učiti rozlišovati pravé od klamu, skutečné od formy, . . . v tom však záleží výsledek této jasnosti, aby světlo vzešlo člověku v jediné skutečnosti života, v mravní vůli.“ Na konci svých přednášek o transcendentální logice praví znovu, že filosofie nesmí býti suchou spekulací a hrabáním v prázdných formulích, nýbrž „přetvořením, znovuzrozením a obnovou ducha v jeho nejhlubších kořenech.“

Nejvyšším úkolem výchovu je výchov k pravému náboženství, di Fichte. Obec učenců má býti sborem učitelů v církvi, v království božím! Snahou Fichteovou bylo, aby veškeré lidstvo bylo spojeno v jeden křesťanský stát, který umožnil by vyšší život. —

Tyto a podobné příznivé výroky F—ovy o křesťanství mají v sobě zrnka pravdy. Ale soustava jeho křesťanská není. A i jinak bylo by marno s Messerem odtud očekávati spasný obrod lidstva.

Posudky.

Poválečné konkordáty. Napsal prof. Dr. Vratislav Bušek. Nakl. „Akademie“, Bratislava 1926. Str. 102. Sbírka přednášek a rozprav extense university Komenského, sv. 16.

Předeslav 3 strany o právní povaze konkordátu vůbec, znameňuje a hodnotí p. spis. ustanovení tří konkordátů poválečných: lotyšského, polského a bavorského, při čemž na četných místech poukazuje na poměry naše, jednak ještě z rakouského zákonodárství ponechané, jednak po převratě zavedené. V této části spis dobře poslouží každému, kdo se o těch ustanoveních chce poučiti. V částech a úvahách zásadních však má cenu jen tu, že srozumitelně vykládá theorie plýtkého liberalismu o poměru mezi katolickou církví a státem. Že je přijímá, a proto nazývá konkordát „nemožností pojmovou i politickou“, nebudiž mu zazlíváno: píše, jak se ve škole s ostatními právníky učil, a znaje odpor úřední Prahy proti Římu i pokojnému spolužití s katolictvím, přichází svými domněle právníckými vývody tomu směru čs politiky na pomoc. Právníci toho druhu, znající pojmy slov „stát“ a „suverenita“ jen v pokrokářské šabloně naučených §§, nedovedou proniknouti dále, k poznání, že stát, zvláště ten, jak si jej oni představují, nemůže se zdarem zastati všech úkolů, jež ukládá zřetel na všestranné dobro jeho příslušníků, že suverenita jeho ani číkoliv jiná není bezmezná, že v konkordátě nejde o byrokratické pojmy suverenity, nýbrž o vzájemnou dohodu dvoji mocností s odlišnými, disparátními, nikoli protivnými zájmy v společné péči o dobro lidí ve státě žijících.

P. spis. naivně se diví (96), že Leo XIII a nástupci „začali politiku mobilisace věřících občanů za uskutečnění cílů církevních“, t. j. že jim s povinnostmi připomněli také samozřejmá jejich práva, hájiti své požadavky nábožensko-kulturní, a vyvozuje, že demokracie takto rozumně a zažitá „není konečným stavem, není výsledkem, nýbrž pouze formou“ ... a že „je věcí všech zastanců pokrokového laického kulturního názoru světového, aby ... jim demokracii naplnili“ (97). Šidlo z tohoto měchu lezoucí jest: pokrok a revoluce mobilisovala davy proti církvi — to byla ta „náplň demokratické formy“: nyní, když tolik jednotlivců z těch davů vidí, kam je ten pokrok zavádí, a od něho se odvracejí, stává se tato demokracie pánům od pokroku nepohodlnou, a nejráději by ji „vyplnili“, totiž nahradili zase tím odhazovaným pokrokářským brakem, který v lidstvu tak uboze zkrachoval. Čert vezmi demokracii, není-li taková, jak si ji neznabožské pokrokářstvo představuje a jak by ji rádo druhým v suverenním státě, jímž ovšem jest jen ono, vnucovalol

Tím vyznačen myšlenkový směr spisu v otázkách zásadních, an operuje pravšedními zbraněmi plochého liberalismu o vědecké za-

ujatosti katolických učenců v Bavorsku (92; snad je posílali do Bratislavy pro pravou vědu?), o konfessijním stranictví atd. Podrobně se jimi zabývati, na to škoda místa a času.

U konkordátu lotyšského, který uzavřen (1922), ač katolíků je tam jen asi 1%, tedy zajisté nejen v zájmu církve, podotčeno (20), že požadavek státního příslušenství kleru jest „u suverenního státu samozřejmý“. Dobrá! Ale jen úzkoprstost může při tom zapomínati, kolik cizích pracovníků v klidných dobách působilo a jistě zase bude působiti v různých státech, na př. právě ve vysokém školství, v technice atd., aniž tím trpěla suverenita státu; zdravý rozum právě neřídí se byrokratickými formulami jako takováhle právnická věda, kterou hlásá tento spis.

V i k t o r D y k, V z p o m í n k y a k o m e n t á ř e 1893—1918. I. díl 1893—1914. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1927. Str. 333, 39 K.

Některé z politických těchto úvah uveřejněny skoro současně s událostmi, o nichž uvažují, některé léta po nich. U těchto bylo největší nebezpečí, na něž i samy narážejí, předpovídati ex post; ale nepropadly mu, aspoň ne v závažnějších věcech. P. spis. náležel, jak známo, ke skupině radikálně pokrokové a státoprávní (Hajn, Sokol, Kalina, Prunar atd.), která více méně ještě bojovala za „české státní právo“, t. j. jakousi samostatnost a samosprávu země koruny české, a to posléze bez Vídně, bez habsburské dynastie, ano proti ní. Pokud snaha tato byla snahou národu, nesnadno říci. Novináři, spisovatelé, politikové z povolání a z řemesla atd. snadno vkládají v národ, co sami do novin napíší nebo na schůzích nařeční. Intelligence, která takové projevy čte, nepřidává se k nim šmahem, a národu ostatnímu jde především o to, aby se měl dobře, t. j. aby měl pokoj a blahobyt. Připustíme, že velcí naši politikové v 2. pol. min. století jednali jaksi podle zákona setrvačnosti, když přese vše zklamání z Vídně pořád a pořád se namáhali Vídeň raději získati než odbojem opustiti. Byl to však jenom zvyk a z něho vzešlý předsudek? Či byla to politická rozvaha, jež jim velela mocenské poměry vážiti, měřiti a počítati? P. spis. nastalé naše osamostatnění přičítá víc než možno vlastním národním snahám našim; vždyť nebyli jsme r. 1918 a 1919 leda jedním z přidělů, jež cizí, známí činitelé jako porce v hostinské kuchyni krájeli podle docela jiných ohledů než našich národních přání! A nebudou-li nyní čeští politikové lépe počítati, měřiti a vážiti naše mocenské poměry, jest velké nebezpečí nezdaru!

„Vzpomínky a komentáře“ podle zmíněného vzniku nejsou soustavným spisem o české politice poslední doby, ale o hlavních rysech jejích, pokud se týkala poměru k videnským vládám, tedy ne o české politice vůbec, celkem dobře poučují.

JUDr. M i c h a l N a v r á t i l, P r ů v o d c e p o I t a l i i. V z p o m í n k y a p r a k t i c k é p o k y n y. Za českou stopou. Nákl. vlastním, Praha VII, Schnellova. Str. 97, 20 K.

Cesta jde přes Brno a Vídeň do Benátek a dále až do Neapole a okolí, nazpět pak přes Florencii, Terst (nyní už ne „pod jhem rakouským“ str. 3, chudák!) a Tyroly. Vzpomínky jsou pestré a zajímavé, byť i zcela stručné, někdy až příliš stručné, na př. str. 89: „V Bologni je pověstný hřbitov.“ Pokyny (z r. 1923) jsou skutečně praktické, ač není-li od té doby větších změn. „Za českou stopou v Itálii“ chce p. spis. vydati ve zvláštním spise, ačkoliv i v „Průvodci“ pilně zaznamenává vzpomínky na pobyt českých lidí na tom onom místě, na př. Fr. Palackého s rodinou 1839 a j.

Tiskové chyby, na př. Pontelba, eleti a elletorali a pod. si čtenář snadno sám opraví.

S cestopisem tímto poslán nám na oznámení od téhož spisovatele „A dresář soudců v čs republice r. 1924“ (10 K), „Tuž by českého vlastimila“ (str. 10, 2 K) a „Kováři z Kondrace pod Blaníkem“ (str. 4, 1 K).

* * *

Jan Bareš, První květy. Verše pro děti. Vydala Československá akciová tiskárna v Praze 1927. Str. 26. Cena 1.50 K.

Pořadatel knihovny pro mládež prof. J. F. Hruška vydává svému žáku sbírku prvních veršů. A žák nezapřel svého vážného učitele: nepodlehł dnešní měnivě modě poetické, zachovává dosti přesně pevné básnické formy a při tom projevuje něžný smysl pro přírodu a její tvory stejně jako zájem o vážné životní otázky. Zachoval si patrně z nedávného ještě dětství vnímavé srdce, jež se dovede schýlit ke květinám a broučkům a zpívati o nich bez suchého moralisování. Některé náměty jsou ovšem již hodně opotřebovány, ale v celku je tu mladý básník šťastnější než v několika posledních číslech reflexivních veršů. M.

Vlasta Pittnerová, Úředničtí sirotkové. Obrázky ze starých časů. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1926. Str. 251, 16 K. Sebraných spisů sv. 16.

Dílo toto náleží ke spisovatelčiným nejzdařilejším. S vřelým soucitem i roztomilým humorem líčí život mezi četnými obyvateli zámku i podzámčí, kde vrchnost se zřídka kdy ukazovala a kde tedy zřízení různých stupňů žili jaksí více po svém, pokud služba dovolovala. Sirotky míněny tu osiřelé dcerky, chudobné, na skrovnou pensi a na štědrotu ne vždy upřímnou odkázané. Jen žena poměrů těch zkušená mohla tak životně vystihnouti všechny ty trampoty a radosti, vzájemné službičky a zlomyslnosti, jimiž si četná ta zámecká společnost život oslazovala či ztrpčovala.

Jsme tu v době předbřeznové, v probouzení života vlasteneckého. Vrchnost zmírnila poddanský život. Přijede Matěj Kopecký se svým loutkovým divadlem, v zámeckém sále smí se i dále hráti divadlo, vlastenci se i k vůli němu, čtou se víc a více české knihy, blahobyť

sice proto ještě není větší, ale všechny ty siroty dočkají se lepších dnů, než byly doufaly.

Viktor Hánek, *Živé rány*. Román. Nakl. A. Neubert, Praha 1927. Str. 304, 20 K.

VII. tento díl Hánekových spisů obsahuje zase příběh ze selského života. Arci připadají ti sedláci a selky jaksi příliš románovitě a málo selsky, málo venkovsky. Nepřátelství mezi dvěma statky o pole, častý to námět venkovské povídky, je zde také. Ale hlavní pozornost poutá druhý syn jednoho z těch sedláků, chasník náruživý a záletný, o němž jeho otec měl důvodné podezření, že není jeho, k němuž ale ovdovělá matka tím více lne, až klesá pod jeho ranou, když ji zastihl se svým vlastním otcem, který za jeho nepřítomnosti na vojně se v jejich statku již udomáčňoval; sám utíkáje od matko-bijství se oběsí. Naproti němu vykreslena mírná, rozvázná, snívá povaha staršího bratra, který v čisté lásce k dceři domnělého nepřitele vyrovná, až pozdě, starý svár. Nový, v našich vesnických povídkách dosud málo obvyklý námět jest u něho, že byl v Dansku na zkušené; často na ně nyněv vzpomíná, ale jinak námět tento do příběhu nezasahuje. Výjevy chlupnosti mladšího s holkami, kde jakou popadne, činí román snad pikantnějším, ale ne umělečtějším.

A. C. Nor, *Ztichlý ma oči ma*. Dokument. Nakl. A. Král, Praha-Smíchov 1927. Str. 118.

Na poslední straně se dovídáme, že to dokument z tvorby r. 1924/5, tyto „malé prozy a hloupoučké dětinské prozičky“, jež prý nevydány dříve, před většími pracemi p. spis., jelikož by je lidé „byli pokousali“. Nebyli by měli proč, aspoň ne všechny „pokousati“! Jsou tu ovšem některé jenom novinové lokálky, ale jsou tu také básně v próse, jimžto tvaru a významu dodal nejen „ubřečený nebo sentimentální altruismus“ (podle spis.), ale též umělecký postřeh a cit; ten však mohl a měl ze sbírky vyloučiti živočišné pikanterie jako „Pod zvonem“ a j. pod.

Cyrano de Bergerac, *Cesta do měsíce*. Přel. Dr. K. Vodňanská. Nakl. Jan Laichter, Praha 1926. Str. 139, 15 K. Zábavné čtení, č. 6.

Satirik 17. století, divadelnímu obecenstvu nyní známý ze hry Rostandovy, svého pobytu na měsíci, kam se byl dostal způsobem daleko primitivnějším než jeho napodobitelé z pokročilejší doby, používá jako oni, aby v popisech a hovorách na oko vážných protřpal mravy i nemravy své doby a vlasti, její učené i neučené spory a názory. Jelikož ale některé z těchto se týkají i předmětů nejvýznamnějších, jest na snadě, že — beze sporu vtipné — zesměšnění pedantských sporův o ně může v nedovtipném čtenáři zesměšnit i je samy. — Proč přeloženo: Cesta do měsíce (m. na m.)?

Rozhled

Náboženský.

Konverze a odpady.

Jsou to pojmy souvztažné, ale náš čtenář ví, co jimi rozuměti. Obojí, konvertité i odpadlíci, zvláště takoví, jimž na tom záleží, aby druzí zvěděli důvody jejich kroku a po případě ho následovali, vypisují někdy, co je k němu přimělo. Většinou ovšem nikoli, zvláště kde jde o odpadlickou módu, jako na př. u nás.

Ani na té ani na oné straně nejde vždycky o ryzí přesvědčení, tak že úsudek psychologický naráží na nemalé obtíže, má-li se opřít jen o vyjádření přestoupilých. Povšechně tu souditi není možno: úsudek může býti jen jednotlivý, podle přiznaných, ale také podle jinak známých okolností. Nečetná podrobnější vyznání konvertitů, t. j. obrázců ke katolicismu, čítáme mezi nejskvělejší doklady náboženské myšlenky a slovesnosti, od Vyznání sv. Augustina až do nynějška, jelikož jsou upřímná.

Českých ovšem nemáme, buď že ty které osoby jich napsati nechtěly neb neuměly, buď také, že u nás pořád „vývoj jde na levo“, tedy k odpadům.

Odpady k čemu? Nejčastěji k ničemu. A toho arci tuze vysvětlovati neb odůvodňovati netřeba. Nebude pak asi daleko pravdy, kdo mezi takové odpady započte také mnohé z těch, jež se ohlásily na protestantismus (českobratrství atd.).

Nejčastěji a nejzřetelněji bývá za důvod odpadu prohlašována touha po uvolnění od církevních dogmat, od církevní autority k náboženství čistě vnitřnímu, čistě osobnímu. Protestantismus důsledný to však není, neboť ani v něm si každý příslušník svých náboženských pomyslů netvoří sám. Třebas totiž si v životě poměr svůj k Bohu a k Pánu Ježíši nějak utváří sám, nečiní tak ze sebe, ale na základě poznatků daných v Písmě. Je tedy volnější než katolik ve svých názorech, ano žel! až příliš volný, jako příliš rozmanité jsou lidské odpovědi k otázce: „Co se vám zdá o Kristu?“, z nichž málokdo si dovede sám vybrati tu pravou, a kdyby také, nemůže přece jistě věděti, že to ta pravá. A právě tato nejistota tolik jich přivedla do bezpečného přístavu nevolnosti, spoutanosti církevní, kdežto mimo ni je toliké roztržštění — též in necessariis! —; a to nemůže býti správné.

Jsou prý to silné osobnosti, které si takto svůj vlastní náboženský názor a svůj poměr k Bohu vytvářejí. Ale věkověká moudrost i zkušenost nás učí nepřeceňovati se! Subjektivismus a relativismus rozvrací křesťanství. A kdybychom krásně od křesťanství chtěli odezírat, obojí ten směr smýšlení podvrací sám sebou také každou oporu života lidsky důstojného, an sám sobě nikdo zákonodárcem posléze býti nemůže, jako nemůže býti myšlení opravdu volného.

V odůvodnění odpadů opakují se obyčejně běžné námitky proti katolictví a z pravidla též proti náboženství vůbec, jež tisíce a tisíce věřících stejně dobře znají a hodnotiti dovedou, aniž proto odpadají, ač nemají pozadních pohnutek osobních, jež by jim v tom vadily. Spíše naopak beze sporu možno říci, že odpady namnoze dějí se z pohnutek osobních a nevěcných, málo kdy čestných, jež se nepřiznávají a věcnými námitkami jen zakrývají.

*

j. — Z josefinismu.

V domácím protokole fary tuřanské (str. 395—407) podává farář Dr. Leopold Weis (v Tuřanech od r. 1790 do r. 1803), bývalý premonstrát zábrdovický, zprávu o tom, jaké následky mělo zrušení klášterů za Josefa II. Mezi jiným zmiňuje se také, že kláštery byly proto rušeny, aby kněží z nich mohli se uplatniti v duchovní správě, ježto prý podle názoru některých v klášterích byli oddáni nečinnosti. Výsledek však byl za několik let opačný. Střední školy, dříve řízené řeholníky, nedodávaly kněžského dorostu, a tak jen v brněnské diecesi r. 1803 bylo na 120 kooperatorských míst neobsazeno a na některé lokality se nikdo nehlásil.

Weis vypočítává zrušené kláštery a pak srovnává, jak nespravedlivé bylo měřeno katolíkům naproti protestantům. Řeholníci mnohdy proti hlasu svého svědomí byli nuceni opustiti své kláštery, a to, jak se říkalo, aby svědomí nebyla znásilňována, kdežto protestantům bylo dovoleno svobodně a veřejně vyznávat svou víru, jak chtěli. Těmto pak bylo vycházeno tak vstříc, že na některých místech byla poukazována protestantským pastorům dotace z náboženské matice, tedy z příjmů statků, které kdysi patřily klášterům. Tuto přízeň k jinověrcům přičítá W. hlavně úředníkům a hájí při tom Josefa II, který prý církvi katolické přiznával vždy přednost a snažil se jí prospěti. Poněvadž úředníci vycházeli jinověrcům tak vstříc, měli někteří lidé za to, že císař nejen že uznává ony sekty za pravé, ale že sám k některé z nich přistoupil. Zcela ovšem mylná domněnka tato proto nalezla víry, ježto byly rušeny mnohé katolické kostely a kaple, na druhé straně pak jinověrcům bylo dovoleno stavěti si své modlitebny. Lid, vida tento nový směr, na dosti četných místech odpadal od víry.

Tehdejší náladu mezi věrnými katolíky dobře vystihuje Weisem zaznamenané dvojverší:

Tollendos toleras, tolerandos Austria tollis,
Sic tollens tolerans, intoleranda facis.

Majetek klášterů i posvátné nářadí bylo prodáváno v dražbě. Tím se stalo, že mnoho věcí se dostalo do rukou židů, kteří pak chodili po ulicích nosíce pektorály a opírajíce se o prelátské berly.

V té době rozmohly se velice kostelní krádeže. I kostel tuřanský byl vyloupen. Vypravovalo se, že ve Vídni v císařském paláci nalezen byl obraz představující na jedné straně císařského komisaře,

jak poroučejí odnášeti posvátné nářadí z chrámů, na druhé straně pak zloděje při noční práci. Obraz měl nápis: Der Kayser beim Tag, wir bei der Nacht.

Z prodeje kostelních věcí stát jistě se obohatil. Zisk však podle W. mohl býti mnohem větší, kdyby císařští komisaři nebyli mnoho věcí uchvátili pro sebe. Tak se stalo, že mnozí z nich, před tím nepřilíš zámožní, stavěli si nádherné domy a kupovali veliká panství.

Byť by býval stát i získal a se obohatil, netěšil se z toho dlouho. V následujících válkách vše přišlo v niveč, a tak splnilo se přísloví: male parta male dilabuntur.

Nebude se historie opakovati?

*

Z Číny.

Nám přístupné zprávy o nynějších událostech v Číně jsou anglické (ag. Reuter), tedy hodně černé. „Salzb. Kirchenztg“ podle zpráv soukromých píše, že pro katolické missie zatím tam nejsou poměry tak nebezpečné, jak tisk oznamuje. Kantonští (jižní vojsko) mají sice mezi sebou mnoho, ale ne většinu bolševiků a více kázně než pekinští (severní). Zahraněční ministr oněch Eugen Čen je prý katolík, evropsky (anglicky) vzdělaný a má jen tu chybu (v očích Angličanů), že by cizozemské „loupežné rytíře“ rád vyhnal z Číny. Anglie, Amerika a ost. ovšem jich a svých „koncessí“ budou chrániti, jako podobných „kapitulací“ v Turecku chránili, dokud mohli.

Tož kdoví, jak to tam je! Apošt. del. Constantini prohlásil, že sv. Otec brzy dá Číně dalších 14 domorodých biskupů, což by ovšem také svědčilo, že se tam úředně boj nevede proti katolictví.

*

Z theosofie.

Velekněžka theosofů Besantová, konající mezi nimi prý úkol Jana Křtitele, objevila jim „světového učitele“: slíben jim před 16 lety, že za 40 let přijde, ale když je svět tak špatný a Besantová stárne, tedy přišel už teď. Má 30 let, je bramín, Besantová jej nazývala Alcyon, ale přejmenován na Křišnamurti. Ve 12 letech zavezla jej do Anglie na vychování, studoval také v Oxfordě, nejedl masa, nepil, nekouřil, naučil se znamenitě tenisu a j. sportu, mluví také francouzsky. Ve 12 letech napsal knihu „U nohou mistrových“, za rok přeloženou do 14 řečí. Má dvojí vědomí: sportovníka a mesiáše. O tento druhý úřad tuze nestojí, nazýváje to sám nesmyslem. Ale Besantová ho v něm vede. V zimě svolala mu do své svatyně v Madrasu na 2000 theosofických vyznavačů, prohlásila jej mesiášem, který žil a působil již v Konfuciovi, Budhovi, Kristu a Mohammedi, a zde uctěn znamením — kříže, z 12 apoštolů zvolen 5členný výbor s Besantovou v čele atd. atd.

Je to bláznění, ale, jak vidno, ne bez systému, a nalézá stoupence.

U nás jsou theosofické kroužky pod názvem M a z d a z n a n (podle perského „vládce světla“, „pána moudrosti“ = Ahura Mazda).

V únoru t. r. oslavovali fašisté v Brně slovenského „kňaza Jána Maliarika“, jenž před 11 lety po prohlášení svobody všem utiskovaným národům v Nár. divadle pražském byl zavřen do blázince a jemuž i Koza-Matějov uveřejňoval v „Slov. Národě“ články o unifikácii v „Spojených státech slovenských“.

Maliarik sám přednášel v Brně 16. února 1927 svoje myšlenky: vybudování duchovního somatu, t. j. těla prostého hmotnosti; život ve světě čistě duchovním, plný krásy a blaha; přechod z našeho nynějšího světa prý relativního, polooživeného, polovědomého, do světa a života duchovního jest neskonale těžký, ba za nynějších okolností, za našeho otroctví v životě relativním, fysickém nemožný, ale on, Maliarik, chtěje své stoupence na cestu k němu uvést, sestoupil z onoho duchovního světa, opustil na čas ony vznešené možnosti a zasnoubil se s posluchači, „se svým milovaným Brnem“, s národem slovensko-polsko-českým a s veškerým Slovanstvem, jež jest jeho nevěstou a manželkou atd.

Maliarik prý vydal knihu „Drei Erlösungsworte“; českou knihu svoji pilně rozdává, kdo ji vezme. Sám prý žije velmi skromně, jsa svým pánem i sluhou.

*

O. Franta. — Z katolické polemiky r. 1621.

V Černínském archivu, oddělení „Historica“ k roku 1609 (u letopočtu připojen touž rukou otazník) jest český koncept nábožensko-politického traktátu pod názvem „Abhandlung über die Verbreitung der kalvinischen Religion in Frankreich, England, Niederlanden, dann in Deutschland, Böhmen, Mähren und Schlesien — alles unter dem Vorwande der Religion und der Freiheit“. Jméno autora ani na rejstříku ani v konceptu uvedeno není.

Pročítaje dosti těžko čitelný koncept zjistil jsem jednak dobu sepsání, t. j. rok 1621 nebo počátek 1622, jednak i autora pojednání — Viléma hraběte Slavatu. Rok sepsání usuzuji ze zmínky autorovy v závěru o poselství Falckého krále do Drážďan v lednu 1621, o němž mluví jako o něčem soudobém, na autorství Slavatovo vede mne ta okolnost, že rukopis konceptu je týž, jakým psána jest valná část konceptu „Paměti“ Slavatových; posléze i sloh a předmět pojednání samého poukazuje na autorství Slavatovo.

Ve starých rejstřících abecedních i chronologických pojednání toto výslovně uvedeno není, dle všeho pojato bylo do summárního označení „Verschiedene lateinische, böhmische und deutsche Koncepte“, jak častěji u různých let v období 1600—1630 jest poznamenáno. Dr. Pekař v pojednání „Das gräflich Czerninische Archiv in Neuhaus“, Separatabdruck aus den Archivalien zur neueren Geschichte Österreichs, k roku 1609 poznamenává při výpočtu listin Slavatovských: „ibidem (eingereiht) verschiedene Bruchstücke der historischen Aufzeichnungen und Polemiken Slavatas.“

Je zřejmo, že pojednání toto, bez mála 6 archů vyplňující, pozornosti badatelů materialie Slavatovy prohlížejících nikterak neušlo, avšak k uveřejnění jeho z neznámých mi příčin dosud nedošlo. Činíme-li tak nyní, děje se tak v předpokladu, že i toto „Vypsání“ může částečně aspoň přispěti k docenění osobnosti Slavatovy. Jako příspěvek k polemické literatuře náboženské z první pol. XVII. stol. „Vypsání“ snese čestně srovnání s ukázkami soudobých polemik protikatolických.

Kde a za jakým účelem napsal Vilém hrabě Slavata toto „Vypsání“? Mám za to, že dílko to povstalo ke konci Slavatova pobytu v Passově, a že bylo míněno jako „Pro memoria“ ke kurfiřtům a stavům říšským. In margine konceptu nachází se totiž několik německých poznámek, stručně smysl méně jasných odstavců vyjadřujících, a odlišným rukopisem učiněných; konečně obsah sám — zvláště v závěru — ukazuje, komu „Vypsání“ autorem bylo adresováno.

Došlo-li k překladu tohoto konceptu na jazyk německý, a bylo-li „Vypsání“ jako Pro memoria či ve formě letákové uveřejněno a rozšířeno, povědět neumím. Mám spíše za to, že „Vypsání“ bylo a zůstalo jen konceptem. Události v Čechách překotně se vyvinující zabraly jistě celou pozornost Slavatovu, neponechávajíc mu času a klidu k překládání neb opakování učených traktátů a polemik. Nicméně však i v této nehotové formě charakterisuje „Vypsání“ dostatečně nekompromisní povahu Slavatovu a zároveň nám prozrazuje, proč mezi obhájci věci katolické v Čechách Vilém Slavata od protivníků byl nejvíce obáván a nejvíce nenáviděn.

Ke zjištění místa sepsání věsti by mohla i vodní značka papíru ku psaní konceptu použitého: 4 archy ve štítku vejčité formy, jehož spodek mírně zašpičatěn, mají orlici s hlavou na levo (herald.) obrácenou, s latinskými písmeny H a Z na vrchu štítku, 2 archy lepší jakosti ve štítku formy u znaků obvyklé mají v levé polovici štítu půl orlice též formy, pravá část rozdělena jest ve 3 vodorovná pole se zavinami; na vrchu štítu táž latinská písmena H a Z.

V následujícím doslovném znění „Vypsání“ pod čarou uvedeny jsou opravy konceptu.

Vypsání¹⁾ kalvinského²⁾ ducha v Frankreichu, Engellandu, Nýderlandu, v Němcích, v Čechách, v Moravě, Slezsku, také v městech, všecko pod praetextem náboženství a svobod.

Kalvina duch, narozený v pekle, francouzským oděný masem, jest od přirození pyšný. Nebo žádného podle sebe, ani v církvi ani v regirování a v správách, netrpí, ale s největší pilností snažuje se stolicí svou nad toho Nejvyššího Pána stavěti. Jest lakomý. Nebo nechce se dáti nasytiti, to co jeho jest, jemu jest špatné, svět jemu malý jest, nebe před ním bezpečno není.

¹⁾ Původně: Poznamenání. -- ²⁾ Kalvin, kalvinský psáno střídavě kalvin neb Calvin, calvinský.

Nepokojný jest. Nebo kde on jest, tu žádný pokoj a jednomyslnost obstát nemůže; vždy se pozdvihuje, nebo odvozuje poddané poslušné od povinnatého poslušenství, není pokojný. Co slibuje, spečetí a s přísahou stvrdí, toho při nejmenším zdržeti nemíní. Umí dobře se stavěti¹⁾ a své lotrovství skrývati, dokudž své věci nepotvrdí. Prodává všem lidem svobodu, a následovníky svoje do ospanlivosti přivozuje; k pobožným se vloudí, jiného pokojný host a pojednou — vyžene svého hospodáře. Všudy pokoj vyvolává, avšak nic jiného nepůsobí nežli vojnu a nepokoj, vedle toho vyrčení: „Nemají bezbožní pokoje!“ Jest velice nábožný. Nebo všecka náboženství jemu dobrá jsou tak dlouho,²⁾ dokudž svého neustanoví. A tak kalvinský duch jest prospěšný k zachování pokoje a svornosti, — dí Kalvin. Jest nepřitelem všechných králův a knížat, nebo se fundýruje na obce. Poctivým jest, nebo nikdy neopomíjí svého smyslu fedrovati. In summa: Kalvina duch jest potvorou a divem přirození, všelijaké vyvrácení spravedlnosti a vykořevení císařstva a panování.

Tohoto „Vypsání“ pravda mnohými příklady v Frankreichu, Engellandu, Nýderlandu a již dáleji v německé zemi a Čechách tak se silně pokazuje, že nemá žádný o tom pochybovati. Zatím, poněvadž Němci privátní náruživosti tak hrubě oslepeni jsou, že kalvinské vlastnosti poznati nechtějí, chci jejich procedirování³⁾ na dokázání stálého důvodu⁴⁾ těch svrchu dotčených vlastností očitě a patrně před oči postaviti.

Předně nemůže se zapříti, že když Kalvin učení své ponejprve do Frankreichu uvésti chtěl, prvotně se při sprostých lidech insinuiroval, potomně o té lehkovážné svobodě svědomí kázal, chvály marné žádostivým a se bouřícím⁵⁾ svobodnou k regimentu cestu ukázal i mocné při pokažených myslích následující procedirování před sebe vzal, takže kdyby všickni křesťanství potentatové jeho škodlivým praktykám naproti se nestavěli, byl by je mocně pod své jho a na nejvyšší zhoubu přivedl.

Ačkoliv pak mínění Kalvinovo v Frankreichu se nepodařilo, avšak semeno své tak silně rozplenil a tak škodlivé factiones a neposlušnosti při poddaných a stavích ustanovil, že nic na vojně a nepokoji nescházelo a koruna ještě nedobře před jeho praktykami ujištěna byla.

Z Frankreichu potomně kalvinský duch obrátil své oči do Engellandu a tam také skrze svá instrumenta příjemnou novou svědomí a náboženskou svobodu poddaným předkládati dal. Jakož pak oni skrze to o Bohu a svaté církve jeho pobožnosti⁶⁾ podle vlastní vůle, beze všeho trestání, věřiti a živu býti snadně navedeni jsou,

¹⁾ Pův. dissimulovati. — ²⁾ všecka náboženství chválí, pokudž . . . — ³⁾ stálé demonstračí. — ⁴⁾ rebellantským. — ⁵⁾ t. j. kalvinistů. — ⁶⁾ přirození. —

tak jako by jednomu každému svobodno bylo, co by sám chtěl věřit a že člověk ve všech náboženstvích, kdyžto jen ctnostně se chová, spasen býti může: horlivě a pilně to přijali. Tento nejvyšší duch toho času krále proti papeži a jeho lidskému ustanovení zle nakloněného býti poznal, jeho raddy s duchovním správcem pilně srovnal¹⁾ a jemu ten nejsnadnější důvod,²⁾ že žádný král anebo kníže vrchnosti duchovní, mnohem pak méně papeži a jeho ustanovení lidskému poslušna bejtí zavázán není, ale že jedenkaždý v duchovních a světských věcech podle libezné vůle své disponovati³⁾ může, příjemnými řečmi předstíral. Z čehož následovalo to, že král se duchovními statky obohatil, své protivníky opovrci a sebe samého za duchovní vrchní hlavu bez oštějání vystavěti směl.

A když tento lstivý pták tak dobře při králi jako i při poddaných tu chvalitebnou novou svědomí a náboženství svobodu v nejvyšší těla i duše služebnost v spasení proměnil, odkudž nic víceji nežli náboženství kalvinské k spasení a ku pokoji platiti musilo. Katoličtí mečem a ohněm protivenství snášeli, k kalvinskému svědomí a tuhé inkvisici nucení byli, jakož to se obšírně u Santhera vypravuje a při tomto evangelitském způsobu beze všeho studu se spatřuje.

Z Engellandu ten tisíců mistr⁴⁾ znamenitým Nýderlenderům jejich štěstí záviděl a svůj jed skrze způsobné osoby v vysokého i nízkého stavu lidech pod způsobem svobody svědomí a vlasti milé proti španjelské inkvisici a tyranstvu vštípati uměl i tak potom mnoho obdržel, že i stavové i poddaní se zprotivivše proti dědičným pánům svým neposlušnými zůstali, také k zastávání domnělé svědomí svobody jich proti pořádné od Boha představené vrchnosti zbrání se chytili a skrze pomoc jiných potentátův několika zemí se zmocnili, jakož pak to ve mnohých nýderlandských historiis a ještě v čerstvé paměti zůstává.

Když tehdy v trvajícím nýderlandské domácí válce ten ďábelský duch uzřel, že jeho křídla poněkud zmocněna jsou, v sjednocených zemích žádného jiného náboženství kromě kalvinského za dobré neměl,⁵⁾ katolických trpěti nechtěl a jim jako i v Engellandu násilné protivenství činil, zprávu politickou na sebe přenesl a ihned praktiky své v německé zemi do okolních krajín uvozoval a obyčejnými svými vlastnostmi knížat, pánův a poddaných k obhajování svobody svědomí jejich nabízel. V krátkém času mnoho lidí zejskal, jelikožto v Němcích, Uhřích a Polsku mnoho pořad let nic jiného nežli vojna a různice trvaly a ještě k malému se polepšení směřuje.

(P. d.)

¹⁾ Pův. accomodiroval. — ²⁾ to nehorázné absurdum. — ³⁾ šafovati. — ⁴⁾ tisíců řemeslník asi z německého „Tausendkünstler“. — ⁵⁾ neprohlásil.

Vědecký a umělecký.

sp. — K životopisu sv. Cyrilla a Methoděje.

List Pia XI k biskupům jugoslavským i československým (13. února 1927) o jubileu sv. Cyrilla mezi vzpomínkami náboženskými dotýká se mimochodem též otázek životopisných. Dvakrát uvádí t. ř. legendy pannonské, Život Methodějův a Život Konstantinův, jichž tedy nepokládá za „bezcné kompilace“ ani za výtvary pouze legendární. Podle nich vypočítává misijní práce sv. bratři „ad Saracenos, ad Chazaros, ad Judaeos, ad Slavos“, o jejichž historičnosti (aspoň některých z nich), jistí dějepisci vyslovili pochybnosti. Hájí dále v dlouhém odstavci naprostou pravověrnost sv. apoštolů a jich věrnost k římskému Stolci, která právě v posledních letech byla tendenčně popírána. Důležitý je zejména výrok: „quem ambo liturgiae usum in terras Christo adiunctas induxissent is heic probari et confirmari“. Tím list odsuzuje tvrzení, nyní už ovšem sotva kým vážně hájené, že sv. věrovestcové zavedli slovan-skou liturgii bez Říma a proti Římu, obrací se i proti náhledu, v novější době zas opakovanému, že dovolení Římem dané sami valně rozšířili a překročili.

Dále čteme v listu, že sv. Methoděj zemřel na Velehradě (ubi Methodius e vita excessit), a to je nepřímou odpovědí na domněnku nedávno pronesenou, že hrob sv. Methoděje je vlastně v Římě.

V jedné věci však list se vyjadřuje ve smyslu opačném k obecnějšímu a pravděpodobnějšímu mínění dějepisců životem sv. Cyrilla se zabývajících. Neboť větě „alter monastica vota Romae nuncupare . . . alter Romae consecrari episcopus“ třeba tak rozuměti, že pouze sv. Methoděj byl v Římě na biskupa vysvěcen. Závažní historikové domnívají se, že byli vysvěceni oba, a to bylo také pojato do encykliky Lva XIII „Grande munus“.

Rozumí se samo sebou, že papežský tento list nechce v příslušných dějepisných otázkách autoritativně rozhodovati, ač ovšem zase jakožto úřední projev hlavy křesťanstva má svoji váhu a nesmí býti podceňován.

r. — Budiž k tomu dovolena snad neskromná, ale jistě mnohým ze srdce jdoucí poznámka, týkající se vědecké, tedy ne čistě náboženské stránky okružníků a listů papežských. Jenom příliš naivní lidé se mohou domnívati, že je všecky v celém rozsahu a obsahu píše papežové sami osobně; stačít připomněti jejich počet, zvláště od Leona XIII, pestrotu jejich obsahu, rozmanitost otázek jimi projednávaných, aby každému rozumnému člověku bylo jasno, že jednotlivci, byť sebe učenější a všestrannější, nemůže býti odborníkem ve všech tam zpracovaných otázkách, jež pak uveřejněny jsouce i skutečným odborníkům v té neb oné otázce, tedy t. ř. specialistům dávají tolik námětů k přemýšlení. Nemluví ani o ne-

možnosti fyzické, aby osoba tolikými jinými úkoly zaneprázdněná, jako je římský papež, vůbec nalezla potřebného času ke studiu přerůzných těch odborů a ke skládání projevů o nich, jež — jak nesporno — pokaždé celému světu znamenají něco! Je tedy samozřejmo, že pracují tu spolu odborníci, a zajisté pečlivě vybírání. Známe mnohé z nich odjinud. Z dějin sněmu Tridentského na př., pokud jsou zpracovány, známe muže, kteří jednotlivé výnosy připravovali, u Vatikánského můžeme jejich práci sledovati takorba větu za větou, známe skladatele bully „Ineffabilis“ nebo „Syllabu“ atd., a právě v naší cyrillo-methodějské otázce víme, kdo za Leona XIII o ní nejvíce pracoval („Grande munus“ a j.), totiž učený slavofil kard. Bartolini. Nebylo by zajisté na ujmu autority, kdyby v otázkách vědeckých i v Římě se uplatnila jakási veřejnost autorství; nebylo by to nezáhodno bývalo na př. již v otázce novoscholastiky, jež tolik nedorozumění způsobila a ještě působí!

Jsou tu ovšem pochyby a námitky, ale nikoli významnější, proč z o nich dále nemluvíme. Jméno papežovo má býti nad vědeckými kontroverzami, pro praesenti et pro futuro: toť hlavní důvod, při římské kurialní praxi, přímo neopravovati a neodvolávati, zvláště pádný.

Otázky cyrillo-methodějské zmocnili se z velké části badatelé mimoslovanští, již nábožensky i národnostně slibují býti méně zaujatí, nežli jsou na př. čeští (pokrokáři), a zvláště polští (A. Brückner). Záhad nerozřešených a snad i nerozřešitelných obnáší ona dost. Vždyť víme dosud pramálo jistého o současných dějinách naší vlasti vůbec. Najdou-li se ještě v cizině nějaké nové prameny k nim, ovšem nevíme. Možná, že jsou také ještě nějaké u nás, kde „nejvyšší vypětí národa“, husitství, s dotavadní slovesností tak důkladně bylo hospodařilo! Ale než se najdou, třeba se spokojiti s těmi, jež máme, a používati jich poctivě, nezaujatě. Stolci papežskému jde ovšem jedině o stránku náboženskou, a ta i dnes již jest na tolik rozřešena, že o cyrillo-methodějství „protiřímském“ nemůže rozumně býti řeči.

*

nn. — Sedlákův Hus v úsudku Šustově.

Prof. a býv. ministr Dr. Šusta vydal souborné Gollovy zprávy o č. dějepisectví, uveřejňované v pařížské „Revue historique“ (1878—1906), doplniv je svými zprávami o významnějších dílech z let 1905—1924, pod názvem: „Padesát let české práce dějepisné“. Tam ovšem píše též o Sedlákově knize „M. Jan Hus“ a bájí o Sedlákových nesnázích vůči Husovi, jejichžto zdroj vidí v tom, že Sedlák byl katolickým knězem.

K tomu několik poznámek!

Kdo Sedlákova Husa pozorně četl, poznal, že autor žádných nesnází neprozrazoval, neboť přišel-li k nedostatkům tehdejší církve,

nikdy se jimi netajil a nijak jich neomlouval, ale ovšem rovněž neomlouval Husa, šlo-li o chyby prokázané historickými doklady. Domnívá-li se Š., že katolické kněžství jest na ujmu historické pravdivosti, můžeme poukázati na to, že protiklerikální nenávistnictví není ještě legitimací k vědecké objektivnosti. Stačí připomenouti, jak před lety Hlídka přinesla text provolání Volné myšlenky ke sbírce na milion dvacetihálků, v němž na jednom z nejprvnějších míst byl podepsán prof. Dr. Novotný, a to nikoliv jako soukromá osoba, nýbrž jako univ. professor v Praze. Nastává otázka, zda-li může tento autor spisu o Husovi býti opravdu nestranným. Poukazuji dále na agitačně zahrocený závěr Urbánkovy práce o Žižkovi v památkách č. lidu, v němž se otevřeně vyzývá k novohusitské agitaci mezi dětmi a rodiči. A tento spis vydala brněnská filos. fakulta! (Srov. Hlídku 1926, str. 476.)

Š. Sedlákově dále vytýká, že nebyl psychologem ani umělcem, což prý mu překáželo ve správném předvedení osobnosti Husovy. Ad vocem psycholog. Sedlák si dobře všímá jednání Husova, studuje povahu jeho a okolí i doby, což svědčí o opaku, totiž že psychologem byl. Uvádím několik dokladů. Při popravě mládenců pražských všímá sobě povahy davu a z událostí s popravou souvislých dovozuje, že každé hnutí v širokých vrstvách lidu jest posilněno, dostane-li se mu mučeníků. Při sporu Husově s představenými církevními nadpisuje příslušnou kapitolu slovy: „V trestech církevních a hodnostech světských,“ opět to důkaz, jak Sedlák si dobře všímá poměru Husova k okolí. Při procesu kostnickém upozorňuje Sedlák, kterak Hus prozradil špatné svědomí usilováním o to, aby vyšetřující komisi nepřišel do ruky největší corpus delicti, traktát o církvi. Z těchto několika ukázek vysvitá, že Sedlák psychologem byl, a to dobrým, kdežto velmi špatnými psychology byli ti, kdo z ochrany prokazované Husovi pražskými viklefisty a z usilování o zatajení traktátu de ecclesia chtějí světu namlouvati Husovu nevinu.

Sedlák prý nebyl umělcem. Když Sedlák psal o poměru Husa k Viklefovi v názoru eucharistickém, tu Novotný v jedné polemice proti němu v ČMM vedené napsal: Zde nemluví Viklef, nýbrž Hus slovy Viklefovými. Takový nápad je skutečně uměním, a katolická historiografie si opravdu gratuluje, že tento vynález není jejím majetkem. Srovnejme dále práci Sedlákovu s knihou Novotného. Sedlák píše klidně a důstojně, Novotný naproti tomu si libuje v silných výrazech jako: lhář, prohnáný kurialista, arcibiskupova zbrkllost a j. Ale přes to Sedlák není umělcem! Za to Novotný jím patrně jest. Všimněme si dále stavby díla Sedlákovy. Sedlák rozčlenil svou práci na přehledné kapitoly o 15—20 stranách a k vůli lepšímu ještě rozhledu předeslal novým fázím Husova života přehled celého období. Naproti tomu Novotný libuje si v kapitolách po 80—100 i více stranách, opomíjeje úplně přehledné odstavce s charakteristikami jednotlivých období života Hu-

sova. A tyto monstrosní kapitoly (jak říkával Sedlák) a silná slova mají býti důkazem uměleckosti?

Na konec připomínám stránku dogmatickou, v dílech o Husovi zajisté nejdůležitější, o níž správně psáti dovede jen ten, kdo katolickou dogmatiku dobře zná. A v tom žádáný z dosavadních laických životopisců Husových Sedlákovi ani z daleka přirovnáván býti nemůže. Rádi proto věříme Šustovi, že Sedlák nemohl vystihnouti osobnost Husovu tak „plasticky“, jako Novotný & Kybal. Býval by musel býti k tomu s theologií tak málo obeznán jako oni ...

Na konec ještě něco o poměru katolického kněze k hist. pravdě. Při době předbělohorské odbývá Š. Tenoru (188, p. 2) slovy, že spolu se Snopkem napsal „několik úvah a článků“ o Dietrichsteinovi. Tenora si zasloužil, aby Š. věnoval pozornost aspoň jeho práci o Moravě za č. povstání (v knize o bl. Sarkandrovi), která jest nejnovějším a snad na dlouhou dobu jediným zpracováním tohoto tematu. Za druhé se mohl p. autor při Tenorovi přesvědčiti, že katolické kněžství není na překážku historické pravdě. Tenora uveřejnil řadu studií o stavu moravských klášterů v době předbělohorské (Žďár, Luka, Zábrdovice, Olomouc), v nichž bez obalu předvedl všechny nedostatky nebo zlořády v nich někdy vládnuocí. Důkaz to, že katolický kněz-historik nebojí se říci pravdu o církevním životě ani tehdy, jde-li o věci palčivé.

r. — Kdyby stejně nestranně jako kněží psali pokrokaři, nebylo by třeba tolik obran a polemik. Neboť abychom na sobě nechali pořád pokrokařské dříví štípat, není nám a naší věci naprosto potřeba, ať je drvoštěpem kdokoli.

O vědecké práci prof. Dra Šusty psali jsme vždy uznale, ačkoli jsme tu a tam mohli vytknouti místnou tendenčnost (srv. na př. již úvod ke spisu „Dvě knihy č. d.“ o Bonifáci VIII a j.). Ve zprávě o spise Dra Stloukala (Hlídka 1926 str. 183) nemohli jsme ovšem potlačit podivu, jak právě Šusta jej mohl k tisku doporučit. Výmluva jeho (ústní), že jej četl jen o m z b ě ž n ě, jest ovšem výmluvou prapodivnou! Ani ve svém ministrování neukázal se ke katolictví tuze přejným; spíše — podle novin a zpráv poslaneckých — naopak! Ve zprávě o knize Sedlakově projevil svou zaujatost na novo, i bylo v zájmu pravdy nutno úsudek jeho opravit.

*

m. — Z nových literárně historických prací polských.

Podle zpráv, jak je podává „Przegląd Powszechny“, nejdůležitějším literárně historickým dílem v minulém roce bylo druhé vydání Pilatovy „Historie literatury polské“. Autor zemřel právě před 20 lety, jeho práce vyšla pak neúplně v letech 1907—1911. Nové vydání, jež zpracoval Lud. Bernacki a St. Kos-

sowski, je dilem skoro docela novým, zvláště I. svazek, jenž vyliučuje poprvé v celku dějiny polské literatury ve středověku. Spis je také opatřen všestrannou a úplnou bibliografií jednotlivých otázek až do nejnovější doby.

Velkého díla „Literatura polska wieku XIX.“, vydaného M. Kridlem, vyšla 3. část p. t. „Literatura na emigraciji“. Jest budována jako dřívější části na širokém podkladě a vyniká přísnou objektivností.

Monumentální bibliografické dílo Estreicherovo „Bibliografia polska“, přerušené před několika lety smrtí autorovou, bude doplněno v brzké době úplnou bibliografií polských tisků za poslední čtvrtstoletí (1901—1925). Bude v ní zaznamenáno asi 90.000 spisů. Soustavně a velmi přehledně pěstuje literárně historickou bibliografií nově založený měsíčník „Ruch literacki“, vydávaný známou nakladatelskou firmou Gebethner a Wolf a redigovaný lit. dějepiscem Bron. Gubrynowiczem. Vedle krátkých článků a recensí a vedle polské bibliografie přináší také pravidelné přehledy důležitějších cizích děl. Zato zanikly v tomto oboru dva vážné časopisy: Przegląd Warszawski a Przegląd humanistyczny.

Prof. A. Brückner začal v minulém roce vydávati v sešitech nové velké dílo: „Słownik etymologiczny języka polskiego“. Kritika vytýká, že autor nevšímá si často dosavadní literatury tohoto předmětu a že jeho smělé konstrukce nejsou vždy dostatečně odůvodněny; proto může s prospěchem užívatí slovníku jen ten, kdo má důkladnou průpravu jazykovou.

Z prací o jednotlivých obdobích literárních dějin vyniká studie prof. T. Grabowského „Krytyka literacka w Polsce w okresie romantyzmu i realizmu“ a kniha Ž. Klarnerówny „Slowianofilstwo w literaturze polskiej lat 1800—1828“. Autorka pojímá otázku hlavně se stanoviska polské historiosofie, píše objektivně a ukazuje ve vlastním světle množství stále ještě zajímavých problémů.

Polské slavistice jest věnována také práce H. Ulaszyna „Z zarania slawistyki polskiej“. Obírá se přednáškou biskupa Kosakowského „Rzut oka na literaturę czeską i związek języków słowiańskich“, konanou r. 1803 ve varšavském spolku Towarzystwo Przyjaciół Nauk.

Do lit. historie již nenáleží, ale aspoň za zaznamenání snad stojí dosti obsáhlý (200 str.) spis Arnolda J. Kwietniowského: „T. G. Masaryk, życie i dzieło“. Spisovatel je zřejmě velikým ctitelům našeho presidenta a jde tak daleko, že přijímá oddaně i celý jeho náboženský názor a chce býti docela i jeho apoštolem v Polsku, aby prý tak sblížil oba národy... Tak se zdá, že knížka jest jen částí oněch snah, které u nás šíří Ad. Černý a v Polsku Kurnatowski: polsko-české sblížení na základě novohusitské, pokrokové ideologie. Ke knize napsal předmluvu spisovatel Ad. Dębicki. Vyznává tu, že si velice váží Masaryka jako politika i myslitele,

kterému sám mnoho vděčí; ale přiznává také, že jak se rozvíjel a utvrzoval jeho vlastní světový názor, povstávaly v něm jistě pochybnosti proti „protestantskému racionalismu“ Masarykovu.

*

Instrumentální církevní hudba v Římě.

Zprávu naši v č. 1 str. 39 o té věci uveřejněnou třeba poopravit. Nařizeno pouze, aby učební látka na papežském hudebním ústavě byla letos rozšířena m. j. také o čtení instrumentálních partitur církevní hudby (maestro Refice). Předpisy o církevní hudbě zůstávají, jak byly.

*

Boj proti nemravnosti v umění.

Mussolini dělá školu, jak říkají Němci s Francouzi, v boji proti sprostotě. Němci měli sice již dlouho v záloze lex Heinze, ale nyní zdá se, jde to doopravdy; u nich i v Pešti, odkud se také velmi mnoho pornografických výrobků rozlézalo. Jelikož v Němcích nemá katolictví většiny, v Maďarsku pak proti němu stojí silná protestantská menšina, jež má posud čelná místa ve vládě i v úřadech vůbec, nemohou tato opatření sváděna býti jenom na reakční katolictví, a jest vůbec s výhodou, že bříme toho boje nenechává se jenom na bedrách náboženství, jež prý jest věcí soukromou.

Jakkoli nesnadno jest vymeziti přesně, co v umění jest nemravné a budou tedy o to časté spory, jakási zákonná ochrana veřejné mravnosti jest už neméně nutná než jakákoliv opatření hygienická a pod. Dovolávat se toho, že to, co se hlavně nemravností myslí a nazývá, kult nahoty, je stejně staré s uměním vůbec, ano místy i s náboženstvím, a že ani velcí umělci se ho neštíteli, není platná námitka. Posuzujeme-li minulost, posuzujeme ji i v této věci, jak náleží! A když už ne všichni se stanoviska křesťanského, tedy aspoň ze společenských a národních následků znemravnělosti v dějinách lidstva, všeho lidstva bez výjimky!

Dotazovati se na takové věci „umělců“, jak se u nás děje, jest asi tolik, jako dotazovati se ševců, má-li se choditi v kožených botách či dřevácích.

Zákonem prý se nic nepomůže. I pomůže, bude-li se vážně chtít! Ubude-li nabídky, ubude poptávky.

Výchovatel'ský.

k. — Změny ve školství.

Ministerstvo školství zavedlo minulou zimu malou změnu v počtu vyučování: místo o 8., začínalo se až o 8 $\frac{1}{2}$. Od 1. března zůstala ona změna jen na školách obecných a občanských. Je to malá novota, a jako při každé novotě možno i tu uvést výhody a nevýhody. Nejvíce stěžováno, že venkovští žáci jsou nuceni dlouho čekat na začátek vyučování, a zatím právě z těch snaží se nejvíce si mohou libovati, říkajíce, že je to nejlepší chvíle, kdy pro školu mohou se připravit. Při pozdním příjezdu domů, ani při ranním odchodu podobné chvíle doma nemají.

Při této příležitosti i odborné listy rozvláčně o tom psaly jako o reformě školské. Zdá se nám, že tento název spíše prozrazoval všeobecně citěnou potřebu reformy, o nichž mnoho se mluví, po nichž se touží, jichž nutnost se uznává, ke kterým však asi není odvahy pro možný pokřik o „reakci“, „zpátečnictví“. Není tajemstvím pokles pilnosti, mravnosti, špatné výsledky dnešního způsobu vyučování a výchovy; možno zjistiti již i příčiny toho všeho, a věru dychtivě čekají poměrů znali na pevnou ruku, která by ozdravující reformy provedla.

*

k. — Katecheti a náboženství.

Katolické listy výstražně uvádějí z učitel'ského časopisu (Č. U.) výrok, že přílišnou povolností katecheti pracují ve škole pro nevěru. Výstraha nemůže škoditi. Ať každý koná svoji povinnost! Ale v tomto případě měly by povolané kruhy znáti skutečné žalostné poměry ve škole, znáti příčiny veliké povolnosti a přičiniti se o jejich odstranění. Ve škole zavedena dnes velká volnost vůbec, ano namnoze žactvo ani pracovati nemůže; má mnoho hodin školních a v nich téměř každý den ještě doporučován je na přání soukromníků i rozkaz úřadů rozvrh mimoškolní: tu přednáška, tu divadlo, tu kino, tu výstava, tu koncert, tu závody, že skutečně zvláště u venkovských na práci doma naprosto nezbude času. A k tomu v náboženství přidružily se ještě mimořádné poměry: agitace odpadová, klassifikování odpadlých žáků velmi příznivé v novém náboženství, možnost nechoditi do náboženství z malicherných příčin, třeba právě že nedostal nejlepší známku, úplná volnost v plnění povinností náboženských a j. — ano, to jsou příčiny skutečně veliké povolnosti v náboženství, která svědomitému učiteli připravuje zrovna muka, a o níž je i týž sám přesvědčen, že vede k záhubě, k nesmírným škodám. To bylo též promyšleným plánem nepřátel náboženství, který se jim daří, který překaziti přátelé náboženství v minulosti neměli snad dosti síly, který napravit v přítomnosti není dosti odvahy. Aspoň se tak zdá!

*

hd. — **A n a l f a b e t i v e F r a n c i i a v P o l s k u.**

Počet analfabetů zjišťuje se obyčejně u nováčků, kteří nastupují vojenskou službu. Také u nás vojenská správa stará se horlivě, aby analfabeti nastupující vojenskou službu se naučili čísti a psáti. Pořádají se každoročně pro ně zvláštní kursy. U nás dodávají analfabety ovšem nejvíce Podkarpatská Rus a Slovensko, ale i český a německý lid přispívá svým podílem.

Když roku 1880 zavedli ve Francii zákonem povinnou docházku školní, bylo v celé zemi z veškerého obyvatelstva 16·9% úplných analfabetů. Za dvacet roků povinného vyučování klesl na 5·6%, a krátce před světovou válkou obnášel jenom 3·9%.

Za světové války a brzy po převratě, tedy od r. 1914 až do r. 1920 scházely statistické výkazy. Ale v ročníku 1921 bylo mezi nováčky zjištěno 6713 úplných analfabetů, při 240.000 nováčků činí to asi 2·8%. Počet tento v následujících rocích nápadně stoupal, v roce 1924 bylo mezi nováčky už 13.058 analfabetů, a roku 1926 obnášel tento počet už téměř 20.000 mužů. K tomu sluší připočísti ještě ony nováčky, kteří uměli jenom čísti, jejichž počet kolísal v jednotlivých rocích mezi 8 a 15 tisíci.

Ve Francii se utěšují, že tyto trapné výsledky obecného školství jsou následky světové války, a že zmizí v nejbližších letech. Co se týká počtu analfabetů v jednotlivých provinciích Francie, tedy je jich nejvíce v provincii Auvergne, to jest část země jihozápadně od Lyonu směrem k Tolose, a sice 28% z celkového počtu analfabetů; ze severu jich pochází 20%, z Provence, tedy z jihu, 15%, ze středních provincií 13%, a z východních 10%.

Velmi nápadným je zjev, že nejméně analfabetů pochází z krajín, které posud byly pokládány za nejzaostalejší, jako na př. světoznámá Vendée, která se svými 5% vykazuje méně analfabetů než města jako Paříž, Lille nebo Marseille.

Mnohem hůře než ve Francii stojí věci, co se týká všeobecné vzdělanosti, v P o l s k u. Vlády polské se sice namáhají, seč jsou, aby pozdvihly úroveň vzdělanosti, ale věc nenechá se lámat přes koleno, kdyžtž je třeba odstraňovati následky staleté neplechy. Už dávno před světovou válkou bylo ruským úřadům vyčítáno, že západní, tedy polské části ruské říše schválně zanedbávají, hospodářsky i osvětově, jsouce přesvědčeny, že se lépe a pohodlněji vládne nad lidem hloupým, nevzdělaným, který neumí ani čísti ani psáti, který tedy nemůže čísti ani novin, aby se nedověděl, jak se v jiných zemích vládne a žije.

Přese všechnu horlivou snahu polských úřadů, napravit a dohniti, co ruská zloba a nepřejnost zavinila, napočítáno přece v Polsku dle úředních výkazů šest a půl milionu občanů, kteří neumějí ani čísti ani psáti. Ale lidé, poměrů v Polsku znali, tvrdí, že můžeme bez nadsázky vzít za pravdu, že jest v Polsku asi osm milionů analfabetů, to by byla tak asi čtvrtina veškerého obyvatelstva, tak že by každý čtvrtý občan v Polsku neuměl ani čísti ani

psáti. Nejzaostalejší jsou v tomto oboru obyvatelé nyní východních, kdysi ruských částí Polska. Tak na př. ve vojvodství Nowogrodském, které Mickiewicz zvčnil hned v prvních verších svého nesmrtelného Pana Tadeusza, jest 75% veškerého obyvatelstva, starého nad deset roků, analfabety, v Podlesí 72% atd.

Nejvzdělanější částí nynějšího Polska jest Poznaňsko, nebo vůbec bývalé pruské části, obstojné poměry jsou mezi Poláky v bývalé rakouské Haliči, aspoň v její západní části, obydlené Poláky, a pak na Těšínsku, kde sice poměry nebyly nikterak ideální, ale přece mnohem lepší nežli v bývalých ruských částech.

Úroveň vzdělanosti nelze zvýšiti náhle a násilně, ta se zdvihne přirozeným chodem věcí sama, až doroste nynější pokolení, školy zrovna navštěvující. Věc ovšem sobě ztěžují Poláci sami, kdyžtž ve východních krajinách vnucují Bělorusům a Ukrajincům polské školy, které tito bojkotují, žádajíce přirozeně svoje školy národní, na které mají plné právo.

*

Z č s učitelstva.

„Ústřední spolek jednot učitelských“ ve zpracovaném přehledu za r. 1925 na základě zpráv 5015 členů m. j. uvádí: 2366 bylo jich bez vyznání, 1590 římských katolíků, 758 čechoslováků, 285 českobratrských, 12 z jiných „církví“. — 2338 bylo jich organizováno v „pokrokových stranách“ politických. — 624 bylo ve „Volné Myš.“, 567 v „Ustř. Matici Šk.“ — Má se učitelstvu doporučovati, aby vstupovalo do církve československé — tak zní jeden návrh —, jelikož tam se učitel stane obyčejně vedoucím, má celé hnutí v rukou a stává se vůdcem lidu. To by tedy bylo to čistší náboženství!

Dlouholeté snahy postaviti v obcích proti kněžstvu rovnocenného činitele v učitelstvu, počtem beztak četnějším, v tomto návrhu nacházejí tedy nejsnadnější řešení, když nevedly k cíli žádosti po universitním studiu učitelů ani rozmnožení občanských škol ani co jiného: nadělati z učitelů náhončích odpadlictví.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Délka podmořských telegrafních kabelů: obnášela podle výkazu Bernské kanceláře Světového spolku poštovního dne 1. června 1925 celkem 637.731 km, které se rozdělávaly na 3650 kabelů. Dne 31. října 1922 bylo 3566 kabelů s celkovou délkou 590.183 km. Podmořských kabelů tedy neubývá, nýbrž přibývá. Z celkové délky roku 1925 patřilo 151.376 km různým státům, 476.201 km patřilo různým soukromým společnostem, a 10.154 km stalo se kořistí válečnou, a nebylo o nich ještě rozhodnuto, komu případnou.

V Evropě má Francie nejvíce státních kabelů, totiž 31.160 km, kdežto Anglie i při svém světovém panství má jenom 19.701 km. Itálie má státních kabelů 6852 km, Německo má 3599 km, a Španělsko 6900 km. Všechny ostatní státy mají dohromady asi 11.500 km státních kabelů. V Asii má Japonsko prvenství se svými 15.660 km. V Americe má Alaska, patřící Spojeným Státům, 4.915 km.

V poslední době se kladly nové kabely, spojující Řím—Malagu a Azorské ostrovy, pak z Malagy do Jižní Ameriky, a Německo chtělo spojití svoji stanici Embden rovněž s Azorskými ostrovy. Jak tedy vidět, moderní radio-telegrafie aspoň posud nikterak nebezpečně nesoutěží podmořské telegrafii. Radiové stanice mají sice dosti zaměstnání, avšak obecenstvo, zvláště žurnalistika a obchodnictvo, přece dávají přednost telegrafii kabelové, poněvadž při této lze lépe a jistěji zachovati tajnost telegrafovaných zpráv, na kterých v žurnalistice a při obchodě často velmi mnoho záleží.

Pro zajímavost budiž dodáno, že 28. srpna 1925 bylo tomu 75 let, kdy byl položen první podmořský kabel mezi Anglií a Francií, a to z anglického města Doveru na Cap Gris Nez u francouzského města Calais. První myšlenka tohoto spojení zrodila se sice už roku 1840, ale provedena a uskutečněna byla až 28. srpna 1850, kdy lopatkový parník „Goliath“ za deset hodin uložil kabel na dno mořské. Pokus se podařil, kabel fungoval výborně po svém položení, a i když hned druhého dne vypověděl službu, poněvadž se na skalnatém dně odřela gutaperčová izolace, tedy byla tato přechodná nehoda jenom pobídkou a vzpruhou, že kabel byl pak tím důkladněji zhotoven a zajištěn.

Význam práce kabelové osvětluje se na př. rozhodnutím ve válce španělsko-americké v letech devadesátých minulého století. Americký admirál Dewey stál se svým válečným loďstvem před Manilou, hlavním městem ostrovů Filipínských ve Východní Asii, a jsa na rozpacích, má-li podniknouti útok na válečné loďstvo španělské, v přístavu kotvící, umínil sobě, že si vyžádá rozhodnutí nebo přímý rozkaz přímo od vlády severo-americké. Rozhodnutí potřeboval ovšem co nejdříve, vždyť stál před nepřítelem. Proto

užil ovšem podmořského telegrafu, a obrátil se předně do čínského města Hongkongu, kde zastihl kábel anglický, který dodal jeho otázku do Singapuru na poloostrově Malackém, pak do anglické Indie, odtud do Adenu v Arabii na pobřeží Červeného moře, pak do Suez, odtud přes Středozemní moře do Anglie, z Anglie zase anglickým kábelem do Washingtonu v Severní Americe. Zde rozhodla severo-americká vláda, že má býti na Španěly podniknut útok, kterýžto rozkaz šel zase toutéž cestou nazpět na Filipíny. Od okamžiku, kdy admirál Dewey poslal dotaz do Washingtonu, až do okamžiku, kdy přišla odpověď, uplynulo zrovna půl hodiny. Admirál Dewey uposlechl rozkazu, podnikl útok na španělské loďstvo, zvítězil, a tím rozhodnul válku ve prospěch Severní Ameriky.

*

hd. — Z á v o d ě n í m e z i n ě m e c k ý m i p a r o p l a v e b n í m i s p o l e č n o s t m i.

Největší německé paroplavební společnosti jsou Severo-německý Lloyd se sídlem v Brémách, a společnost Hapag, t. j. Hamburg-Amerika Packet-Aktien-Gesellschaft se sídlem v Hamburgu.

Severo-německý Lloyd byl založen 20. února 1857. Za těch 70 let vyvíhnl se na první světovou paroplavební společnost pro dopravu cestujících, jichž dopravil na svých lodích za rok 1913 celkem 700.000. Tonáže veškerých lodí Severoněmeckého Lloydů před světovou válkou obnášela 982.952 tun. Za války potopením a po převratě byl nucen vydati dohodu celkem 925.280 tun, takže po míru versailském mu zbylo okrouhle jenom asi 57.000 tun, přibližně tolik, s kolika začal obchodovat v roce 1857 při svém založení.

Ale po převratě se Lloyd horlivě přičiňoval, aby nahradil to, co bylo ztraceno a zničeno, takže na konci roku 1925 měly lodě Severo-německého Lloydů zase 613.056 tun.

Roku 1926 vyjednávaly tyto dvě německé paroplavební společnosti o splnutí, leč vyjednávání se rozbilo, když Lloyd se dověděl, že společnost Hapag v době vyjednávání za jeho zády a bez jeho vědomí si přičlenila některé menší paroplavební společnosti, čímž se poměr sil okamžitě změnil ve prospěch společnosti Hapag, která z této okolnosti chtěla těžit ve svůj prospěch, majíc nyní celkové tonáže 850.000 tun, kdežto Lloyd měl jenom 640.000 tun.

Na tuto neupřímnost odpověděl Lloyd tím, že okamžitě přerušil vyjednávání o splnutí, zvýšil základní kapitál o 50 milionů zlatých marek, a dal hned do stavby dvě velké, nejmoderněji vypravené lodě o 46.000 tunách, několik menších lodí nákladních bude brzy dáno do práce, tak že jest oprávněna naděje, že za dva nebo tři roky dosáhne nosnost lodí Lloydových aspoň tří čtvrtí milionu tun.

*

hd. — Nejvyšší položený a od lidí obydlený dům byl v poslední době zjištěn v Asii, v pohoří himalajském, blízko průmysku Donkia, poněkud východně od nejvyšší hory Gaurisan-
kar. Jeho výška nad mořem obnáší 5486 m. Nejvyšší kopec v Evropě, Mont Blanc, jest vysoký asi 4800 m, je tedy tento dům ještě o 686 m výše položen než Mont Blanc. Je to vlastně kamenná strážnice, ve které bydlí čtyři nebo pět mužů, kteří hlídají průsmyk. V této výši nad mořem obsahuje vzduch už jen asi polovici kyslíku jako nad hladinou mořskou. Nám by dýchání v tak řídkém vzduchu dělalo jistě obtíže, leč onino hlídači jsou jako horalé tibetští zvyklí žiti 4500—4800 m nad mořem.

Ostatně bylo pozorováno, že tito horalé, trávící celý svůj život v tak ohromné výšce nad mořem, tak jako mniši sv. Bernarda ve Švýcarských, těší se dobrému zdraví a dosahují vysokého věku.

*

hd. — Nejvíce telefonů na světě má Stockholm, odkud také pochází nejvíce telefonických přístrojů. Na 1. května 1926 měl Stockholm asi 450.000 obyvatel, z nichž 98.138 mělo svůj telefon, tedy připadá tam jeden telefon na 4 a půl osoby. A v uvedeném čísle 98.138 není ještě započítáno 21.950 připojení na předměstích, kde jest poměr ještě lepší a příznivější. Veřejných telefonů jest ovšem přiměřená hojnost.

*

Náš vývoz.

Jak obchodní tak finanční rovnováha závisí z velké části na vývozu (a dovozu). Namáhá-li se každý řádně vedený stát, aby co nejvíce vyvážel a co nejméně dovážel, narážejí tu samozřejmě na sebe protichůdné zájmy, jež urovnávají a smiřovati připadá pak politice. Naši dosud jakž takž příznivou obchodní bilanci čekají těžké zkoušky, rostoucí tím, že sousedé se jak nejlépe umějí zařizují pro sebe. Správcové našeho obchodu právě jako správce naší politiky nemají snadné práce, jelikož přátel v zahraničí moc nemáme. Vypjaté sebevědomí je sice pěkná věc, ale nejen u nás! A když na sebe navzájem narazí, litají z toho třísky jako při srážce těles. Přátelé vzdálení pak pomalu zapomínají; fata morgana obchodů francouzských na př. nebyla tuze živá, tím méně v náš prospěch; nyní pak celní politika francouzská hrozí nás z tamního trhu vůbec vyloučiti. Rusko nejedním státem aspoň z daleka obletované, o jehož politické uznání se u nás urputně bojuje, bylo by ovšem velmi receptivním odběratelem, ale sotva dobrým platitelem; rakouští dodavatelé to zkusili a v nesnázích svých žádali, aby zaplacení jejich pohledávek zaručila vláda — rakouská! Nad to jsou obavy, že za lidi, jež do práce přijme, pošle výměnou lidi svoje, po nichž nížádný stát netouží.

Politický.

U n á s.

Domácí politika se soustřeďuje — chvályhodným způsobem — na některé opravy ve věcech správních a hospodářských. V práci jsou zejména záležitosti železniční, kde pravidelný schodek po nápravě zrovna křičí, a záležitosti berní; socialní pojištění, na které se z různých stran právem útočí, zůstává zatím v klidu, ale jistě dlouho nárazům také neodolá.

Zahraníční naše politika jednak dovolenou, jednak prazvláštním postavením Dra Beneše v kabinetě zůstává jaksi v pozadí; jenom někteří vyslanci vyměnění, m. j. vyslanec od Vatikánu Pallier se dostal do Pešti.

Poměr k Vatikánu pořád ještě není upraven. Církevní věci na Slovensku (ohrazení biskupství a j.) dají arciť ještě mnoho práce a jelikož do ní v ministerstvu není mnoho chuti, práce ta se snad protáhne. Nový správce pražské nunciatury Msgre Ciriaci, dosud podtajemník Kongregace pro mimořádné záležitosti církevní, má snad jako „neopotřebovaná“ osobnost jednání v tom směru urychlit. Placení i neplacení Benešovi dobrovolci z tábora pokrokářského v čas poplašným pokřikem se snaží B—vo stanovisko podepříti: žádný konkordát, žádné ústupky, suverenita státu jest ohrožena atd. Beneš sám v zahraničním výboře hájil svoji politiku proti Vatikánu poukazem na jeho austrofilství za války, jež prý musel potírat jako každé jiné. Divná to věru řeč! Vždyť není dnes už tajemstvím, že ze směrodatných činitelů zahraničních nikdo, ani naši židovští věřitelé, až do poslední chvíle nezamýšlel Rakousko-Uhersko tak rozkouskovati, jak se pak stalo; a nebyli to austrofilové, nýbrž pouze střízliví politikové, titíž, kteří by dnes rádi nějaký podunajský hospodářský spolek slepili! Divno je dost, že to nikdo panu ministrovi nepřipomněl. Když výmluvy, tedy aspoň diplomatické! —

Jinak bylo v březnovém životě čs—ém zase všelijakých nepěkných příhod. Povážливо jest, že jim národ jaksi uvyká.

Čs—é vzduchoplavectví prý utěšeně pokračuje. Brichoplazectví též.

*

Albanie.

Podruhé v nejnovější době vstupuje horská zemička tato do předí evropských zápletek. Episodka s německým knížetem šťastně minula, dnešní spor mezi Jugoslavií a Itálií snad bude také pokojně vyřízen, třebaš ne spokojivě.

Balkanské záležitosti vyřízeny po světové válce jenom z části. Prameny nedorozumění a neshod, jež vynesly Balkanu název europäischer Wetterwinkel, nezastaveny. Jméno Makedonie znamená jich celý shluk, Albanie, Černá Hora atd. sice méně, ale také dost.

Italský nárok na Balkan, italský Drang nach Osten není od včerejška. Scelená Jugoslavie mu sice může silněji čeliti než bývalé Srbsko, ale snadná práce to ani pro ni nebude. Albanie jinak ve

své skromnosti jakž takž soběstačná nebude míti pokoje, jelikož poloha její — ne země sama — jest pro výbojce příliš lákavá. Itálie se po válce šťastně dostala na druhý břeh mare nostro, tam chce svoje postavení nejen zajistiti, ale i dále využítkovati. Uznáním rumunské Bessarabie zavázala si druhou, nyní silnou moc balkanskou, Rumunsko, které beztak odjakživa raději se hlásí k sestrám latinským, Francii a Itálii.

Slované přímořští zaplatili útraty „vítězné“ Itálie po světové válce, Slované balkanští kéž k nim nejsou odsouzeni také! Neboť Itálie vede jen šťastné války.

Z Čín y.

K hořejším poznámkám pod tímto nadpisem (str. 122) budiž tu připojeno, co na světlo vynesly rozpravy únorového koloniálního sjezdu v Bryselu. Byl sice dost komunistický, ale pravdu nutno přijmout od každého. „Polovice čínského tkalcovství náleží cizozemcům. To zaměstnává 2·9 milionů dělníků. 70% čínského dělnictva nezná nedělního klidu. Pracuje se i 11 hodin denně. Mezi čínskými dělníky bývá až 20% dětí, a to v dílnách cizozemců více nežli v čínských“!

Horší ještě zprávy předneseny z Indie a z Afriky, týkající se Nizozemska, Anglie a Francie; v britské Indii na př. jsou akciové společnosti, vyplácející až 400% zisku, v hollandské 147%, ve francouzských osadách afrických dělník za 10 hodin denní práce třebas v největším slunečním parnu dostává 1·50 fr atd. Každý pokus sebeochrany se prohlašuje za komunismus.

Nebude tedy divu, když tam komunismus skutečně nabude půdy!

Svobodné zednářstvo.

Podle přehledu, jež podávají „Nouvelles Religieuses“, bylo v Evropě zednářských lóží r. 1911 přes 8380 a přes 383.200 členů, r. 1926 přes 7770 a přes 576.300 členů. O lóžích v státě čs. jenž tam vůbec uveden není, snad o něm dosud nevědí, psáno v Hlídce 1926, 391, o Itálii 1925, 439 a 568. Rakousko v r. 1911 nemá žádné číslce, jelikož tam bylo zednářství zakázáno, ač tajně tam bylo, v r. 1926 má 14 lóží s 1500 členů. Za to v Maďarsku zaznamenáno 77 lóží a přes 6000 členů, v r. 1926 nic, jelikož tam zednářství zakázáno.

Veliká většina zednářů, prý 95%, náleží plemeni anglosaskému. Podle svých stanov je však t. ř. skotský ritus, mezi Anglosasy a Germány (i mimo Evropu) nejvíce rozšířený, méně bojovný a podvatný nežli zednářství v zemích románských; klidnější arcíť může býti, an všecho ovládá, est in possessione, — však když uzná za dobré, ukáže také své drápy, jež jemné věru nejsou.

Mussolini boj s vlášskými zednáři vyhrál jen potud, že v Itálii nepracují veřejně; odjinud však mu odvetu slibují. A oni slovu dostáti umějí!

HLÍDKA

Moravské privilegium krále Jana.

Dr. Fr. Robenek.

(Č. d.)

Když se tedy král Jan s otcem svým rozloučil a z Norimberka vytáhl k Čechám, bylo s ním, když již do Chebu dorazil, „jakož byl otec jeho dříve moudře nařídil, mnoho knížat a šlechticů, . . . kteří všichni přišli bojovat v síle mocné a ve množství velikém. Bylo pak vojsko jejich veliké a velmi silné, vybrané ze všeho kvetoucího rytířstva dospívajícího Německa. Odhadnutí pak byli tehdy na více nežli tři tisíce bojovníků mimo ty, jichž přibývalo denně z pánů českých.“¹⁾ I když kronikář snad hodně nadsazuje, bylo vojsko Janovo na tu dobu velmi početné a spořádané.²⁾ S ním zaměřil král ke Kutné Hoře. Ale ta držela s Korutancem a kladla odpor. Zvláště „pán“ Jindřich z Aufenšteina horečně pro něho agitoval. Nyní ocítal se král Jan poněkud v nesnázích. Doba pro válčení byla nepříznivá — bylo to po 19. listopadu — a v celé zemi zmatkem pohnuté neměl nový král opěrného bodu a místa pevného. Tu poprvé dává se prostřednictvím Petra, arcibiskupa Mohučského, v jednání a slibuje. Slibuje nemálo: „nyní pak vpustte nás do města a korunovati v něm budeme krále vašeho, jenž vám dá za tuto milost větší milost a jakoukoli budete chtít stálou výsadu.“³⁾ S kým se dalo vyjednávání? Smlouvalo se se stavy neb jen s panstvem či se stavem městským? Se žádným z těchto, nýbrž s měšťany

¹⁾ Kr. Zbr. 300. — ²⁾ Pomoc Korutanci z Mišně čítala jen několik set oděnců. Šusta II. 84. — ³⁾ Kr. Zbr. 302.

jediného města Kolína, o němž se proslýchalo, že jest ochotno krále přijmouti. Avšak jednání se rozbilo a město pro svou tvrdošijnost pykalo mimo jiné bezodkladným zrušením městských výsad.¹⁾

Následovalo tažení na Prahu, kde se mělo o Čechy rozhodnouti. Bylo-li by možno vsunouti někam vyjednávání mezi králem Janem a stavy, resp. stavem panským, byla k tomu doba obléhání Prahy nejvhodnější. Někteří historikové vskutku kladou vznik domnělého privilegia českého na sklonek r. 1310 nebo začátek ledna 1311.²⁾ Arcibiskup Mohušský sice prohlášoval: „Třeba hroty, kopí a kamení padalo s nebe po způsobu sněhu a deště, ještě nebude moci postrašiti to nás, jež poslala svatá říše na opravu tohoto království Českého; jen Hospodin ať řídí cesty naše,“³⁾ ale přece byl si vědom vážnosti situace a chápe se též jiných prostředků. Agituje se pro krále Jana všemožným způsobem, po dobrém i po zlém: „A protože Praha s zedmi, vysokými věžemi, příkopy a domy zvýšenými jest město silně opevněné, tak že při svornosti obyvatelstva pokládá se nedobytnou, tedy vojsko, které leželo vně, jalo se tehdy užívati lsti místo sil. Neboť přátelé nejtajnější posly posílali od vojska do vnitř ku přátelům a rozličnými pobídkami pečovali o to, aby usilovali o dobro obecné a přidrželi se krále Jana; jiným slibovali dary, jiným naháněno strachu. Mysl mnohých naklonila se ku králi Janovi . . .“⁴⁾ Agituje se od muže k muži. Jednání se stavy, ať panským či městským jako jednotným tělesem jest však úplně vyloučeno. Ani jeden ani druhý stav nemá posud jednotné orientace. Osud Prahy, celých Čech rozhodl se bojem a — zradou.

„Vešel tedy král Jan zbrojně do města Pražského (3./XII.) a s ním veškeré vojsko bojovníků, všichni zajisté majíce přílby na šíjích a vytasené z pochev meče lesknoucí se v rukou svých.“⁵⁾ Pádem Prahy změnila se i celá situace v zemi. Nový král nenachází nikde odporu. Již 6. prosince zasedá na Staroměstském náměstí k prvnímu veřejnému soudu a upravuje správu v městě. Tenkráté také prohlášena privilegia vydaná králem Jindřichem Korutanským za neplatná. Menšího Města získáno vyjednáváním.⁶⁾

Na 25. prosince 1310 svolán byl novým králem všeobecný zemský sněm do Prahy. Dle slov kronikáře Petra Žitavského setkáváme se na něm poprvé s veškerou šlechtou českou: „Tohoto tedy rozkazu

¹⁾ Šusta II. 114. Práva obrovena zase 31./XII. 1310. Emler, Reg. II. č. 2781. —

²⁾ Šusta II. 100 pozn. 1. Člalupecký ČČH XVI. 410. — ³⁾ Kr. Zbr. 303. —

⁴⁾ Tamt. 302. — ⁵⁾ Tamt. 304. — ⁶⁾ Šusta II. 107—109.

nového krále ihned všichni páni, jakož i šlechticové království poslechli a do Prahy pokojně, jakož král byl poručil, s ochotou svorně přijeli . . . Všichni obyvatelé . . . krále sklonění k zemi vítali a ctili, služby ochotné králi svému nabízeli a přísahy stálé věrnosti s poklonou mu vykonali.“¹⁾ Jediným přáním všech shromážděných velmožů, pánů i šlechticů království Českého jest bezodkladná korunovace nového krále. Ale Petr Mohučský se zdráhá: „Věc velikou žádáte, již vykonati dobře si neosobuji, nepřivoli-li rozhodnutí vůle císaře a pána, jehož syn tento král jest.“²⁾ Oni ale tím horlivěji naléhali „prosby i odměnu podavše arcibiskupa prosili“ a slibovali: „Vám, pane arcibiskupe, obvyklé dary a povinnou poctu vzdáme, nádhernou slavnost ke korunovaci vystrojíme, přípravu také k uctění královskému uchystáme, jen korunujte našeho krále; za to srdcem i ústy zároveň prosebně žádáme.“³⁾ Nátlak šlechty na arcibiskupa byl prý proto tak mocný, neboť šlechta se obávala, že by král nyní nesplnil, co kdysi až po korunovaci splniti sliboval. „ . . . ráz vlády Janovy od prvních počátků vzbuzoval v panstvu českém nemilé obavy před zjevným porušením závazků, ve Špýru tak slavně učiněných,“ domnívá se Šusta.⁴⁾ Není třeba tak násilného výkladu. Kronikář sám mluví: „neboť jestliže prodlení jaké nastane, radost naši umenšuje a způsobuje nebezpečnoství.“⁵⁾ Dostavuje se únava po dlouholetých rušných dobách, a touha po míru a pokoji naplňuje srdce všech. Zárukou míru má býti právě řádná korunovace královská. Po ní nemůže býti teprve pochyby, kdo jest pánem země. Vzletně zkrašluje kronikář touhu po míru nejen stálým voláním a zpíváním „mír, mír“,⁶⁾ ale i biblickým obrazem: „Upadla koruna s hlavy a království našeho, dlouho byli jsme bohužel bez hlavy a opuštění, nyní, zbožný otče, roh spásy naši pozvedněte a krále našeho korunou království korunujte.“⁷⁾ Míru a pokoje skutečně se také brzo dosáhlo: „Neboť ke dvoru tohoto nedávno korunovaného krále Jana všichni velmožové o závod se scházeli, mír zachovávali, cesty se staly bezpečnými a schůdnými.“⁸⁾ Není pochyby, že většina panstva českého složila hold králi při sněmu vánočním, ale mnozí již před tím,⁹⁾ ostatní snad v době slavnosti korunovačních a později. Že by král však po své korunovaci „do dvou neděl potvrdil nějaké předchozí sliby, učiněné

¹⁾ Kr. Zbr. 309. — ²⁾ Tamt. 311. Otec Janův přál si výslovně býti osobně korunovací přítomen. — ³⁾ Tamt. 311. — ⁴⁾ II. 123. — ⁵⁾ Kr. Zbr. 311. — ⁶⁾ Tamt. 315. — ⁷⁾ Tamt. 311. — ⁸⁾ Tamt. 313. — ⁹⁾ Šusta II. 123.

zástupcům obce zemské, a konečnou listinou majestátní je znova zpečetil,¹⁾ nedovídáme se odnikud.²⁾ Jediná neúplná formule biskupa Jana z Dražic nemůže býti toho dostatečným svědectvím. Vdatujeme-li formulář tento do jiné doby, kdy jednání mezi panovníkem a stavy českými je dostatečně motivováno a skutečně též bylo, odpadne jakékoliv pokušení podezírati krále Jana z tak důvěrného jednání s panstvem českým, jak se posud za to mělo, zvláště když celá pozdější tradice v Čechách staví se proti tomu.

Tradice privilegia.

Není zajisté nikoho, kdo by pochyboval o vydání privilegia králem Janem panstvu moravskému dne 18. června 1311. Svědčí o tom nejen nepochybný originál listiny chované v zemském archivu moravském, ale také celá řada pozdějších potvrzení panovníky moravskými, která berou za základ staré privilegium Janovo a jeho daňové reversy z 28./VIII. 1323 a 31./I. 1327 v Brně vydané. Je to první potvrzení krále Václava z 16./II. 1411 v Praze, známé nám jako insert potvrzení markraběte moravského Albrechta z 11./IX. 1134 v Brně, chované ve státním archivu vídeňském. Následovalo stvrzení Lzdislavem Pohrobkem 7./VII. 1453 v Brně, králem Jiřím 16./VI. 1458 ve Znojmě, Matyášem 25./VII. 1479 v Olomouci, Vladislavem I./IX. 1490 v Budíně, Ludvíkem 9./IV. 1523 v Olomouci; Habsburky: Ferdinandem I 7./IV. 1527 v Brně, Maximilianem II 19./XI. 1563 v Olomouci, Rudolfem II 26./VI. 1577 v Olomouci, Matyášem 30./VIII. 1608 a podruhé 4./X. 1612 v Praze a konečně Ferdinandem II 6./IX. 1617 v Brně.

Této dlouhé řadě částečně nám posud v originále zachovaných stvrzení na Moravě odvolávajících se na první privilegium Janovo neodpovídá v Čechách ani jedinké. Nemůžeme se domnívati, že by panstvo v Čechách bylo méně pilné a nestaralo se o obnovení a uschování těchto důležitých dokumentů, pak-li podobné vůbec

¹⁾ Chaloupcecký ČCH XVI. 410. Šusta II. 126—127. — ²⁾ Pulkava praví: „Potom jak toho měsíce února Petr arcibiskup moravský ku panskéj prosbě krále i královny jest korunoval, jakž toho obyčej jest.“ FRB V. 319. Jan z Vilstringu líčí korunovaci takto: „Aber der Bischof v. Mainz erhob jetzt, mit den Edlen des Landes, in Gegenwart aller, die herbeigekommen waren, den damals vierzehnjährigen Johann, den Sohn des Königs, auf den königlichen Thron, weihte ihn feierlich und bestätigte ihn mit Vollmacht vom römischen Reiche. Als seinen Gouverneur und Erzieher aber setzte er den Grafen von Henneberg ein!“ Str. 163. Gesch. d. deutschen Vorzeit.

kdy mělo. Či nebyl stav panský v Čechách nikdy tak mocný, aby si nevydobył podobných svobod jako byly na Moravě? Stačí připomenouti panské jednoty za krále Václava IV a Zelenohorské za Jiříka. A přece vymožená privilegia v Čechách za Václava a Jiříka jsou jiného znění i jiné formy než Janovo privilegium moravské, neboť panstvo české nemohlo opřítı požadavky svoje o podobnou listinu krále Jana, jakou měli Moravané.

Panské privilegium za Karla IV.

Především musí nás zajímatı, jak se zachoval k panskému privilegiu syn Jana Lucemburského Karel IV. Sporádaná vláda jeho znamená rázné zakřiknutí opovážlivě vzrůstajících požadavků panstva a znovuzřízení královské moci a autority. Král sice neprovedl vždy dokonale svou, a mnoho musil se svých úmyslů spustiti, ale zadržel aspoň panstvo v jeho nevázaném rozběhu. Poměr jeho vůči panstvu jest charakterisován nestvrzením Janova privilegia. Moravská tradice nic o něm neví a ani v Čechách vydání jeho není dostatečně odůvodněno. Již Kalousek díval se skepticky na potvrzení Karlovo.¹⁾ Koos²⁾ je zamítal a též V. Hrubý o něm³⁾ pochyboval. V. Tomek se o něm při slavnostech korunovačních nezmiňuje.⁴⁾ O potvrzení privilegia králem Karlem IV dočítáme se snad poprvé v dílech Pelzlových *Lebensgeschichte Karls IV*, I. Prag 1780 a v *Geschichte der Böhmen* I. 235, Prag 1817. Názor Pelzlův přejat byl Palackým,⁵⁾ Čelakovským,⁶⁾ nověji Bachmanem⁷⁾ i jinými historiky. Posledně i Rauscher⁸⁾ bere jej za svůj. Palacký mínil, že bylo privilegium potvrzeno ještě před korunovaci, jini kladou je na den slavné korunovace 2./IX. 1347, Bachmann po korunovaci.

Potvrzení privilegia Karlem IV opírá se o jedinou neúplnou formuli, která se nám zachovala ve třech podstatně od sebe se nelišících variantech, pocházejících z jedné redakce Jana z Gelnhausenu, obsažené v „*Collectarius perpetuarum formarum*“ v bibliotece

¹⁾ České státní právo 253. — ²⁾ U. m. 66. nisl. — ³⁾ U. m. 20 pozn. 43. —

⁴⁾ Dějepis Prahy I. 561. — ⁵⁾ Dž. Nár. Č. II. 293. — ⁶⁾ Heimfallsrecht str. 7. —

⁷⁾ L. c. I. 814, „Nach der glanzvollen Krönung Karls zum König v. Böhmen (2. Sept.) 1347, der feierlichen Bestätigung des Inauguraldiploms seines Vaters für Böhmen und Mähren . . .“ — ⁸⁾ U. m. 31. Při svém nastoupení vydal Karel rovněž r. 1347 Čechům i Moravanům privilegium, které je shodné s privilegiem Janovým r. 1311. Bohužel privilegium Karlovo nezachovalo se nám v originále, nýbrž pouze v opisích.

Gießenské.¹⁾ Kusá formule²⁾ tato není ničím jiným, nežli pouhou kopií moravského privilegia Janova z r. 1311, kterou bývalý registrátor kanceláře Karla IV Jan z Gelnhausenu za svého pobytu v Brně jako městský písař³⁾ seznal a později do své sbírky formulářů pojal. Odezíraje od toho, že formule není úplná — končí již *compellemus . . . etc.*, schází zmínka o korunovační dani a datum, — odchyluje se od znění privilegia moravského pouze změněnou intitulací: „*universis in regni Boemie et marchionatus nostri Moravie, . . .*“ a rozšířením platnosti též pro Čechy: „*Hoc sane attendentes omnes regni nostri Boemie et Moravie*“ . . . „*quod nunquam alicui alteri quam Moravo in Moravia et Boëmo in Boëmia aliquod officium inde comitemus.*“⁴⁾ Postposice Čechů za Moravany v privilegii adresovaném Čechům byla by předem vyloučena. Jinak jsou ale podobné variace při opisování formulářů zjevem velmi častým, obyčejným. Formulí této schází jakékoliv potvrzení krále Karla IV. Bylo by také v naprostém rozporu jak s pozdější tradicí tak i s politickými a právními názory Karlovými. Jsa dobrým finančníkem dovedl využití zdatnosti svých zemí ve prospěch své rodové, říšské i papežské politiky, k monumentální výzdobě svého města i hradů, k intensivnímu rozkvětu věd a umění, aniž při tom poškodil a umenšil svých královských práv. Hlavním zdrojem příjmů byla mu města a duchovenstvo, a právě oba tyto stavy zahrnoval, jak dosti známo, svoji přízni. Přehlédneme-li Huberova Regesta doby Karlovy, nalezneme mezi množstvím privilegií, která platí městům a duchovenstvu, pouze jediný regest svědčící panstvu, a to jest náš formulář Jana z Gelnhausenu.⁵⁾ Není pochyby, že král také panstvo přidržoval ku zlepšení svých financí. Zastavené statky korunní vybavoval, a jisto jest, že i právo nápadů bylo ostřeji prováděno, než stanovalo privilegium Janovo, a to jak v Čechách⁶⁾ tak i na Moravě.⁷⁾ Silná ruka mladého regenta byla českým pánům velmi nepohodlná. Snažili se všemožně markraběte odstraniti, což se jim též podařilo. Namluvili králi Janovi: „*Domine provideatis vobis, filius vester habet in regno multa castra et magnam sequelam ex parte vestri;*

¹⁾ Koos l. c. 68 násl. — ²⁾ Kaiser, *Collectarius perpetuarum formarum Johannis de Geylnhusen* 1900, str. 67; Pelzel, *Lebensbeschreibung Karl IV* I. 189. CDM VII. 546; H. Jireček CJB II./I. 256; Huber, *Regesten des Kaiserreiches unter K. Karl IV* 33, č. 336; Koos, l. c. 94 násl. — ³⁾ Tadra, *Kanceláři a písaři v zemích č. za krále z rodu Luc. Jana, Karla IV a Václava IV.* Rozpravy Č. A. roč. I. tř. 1. č. 2. str. 38. — ⁴⁾ Koos u. m. 95. — ⁵⁾ Str. 33, č. 336. — ⁶⁾ Bloch, *Die Entwicklung d. kgl. Heimfallsrechtes* 25 násl. — ⁷⁾ Tamt. 65; CDM VIII. 15, č. 190.

unde, si diu ita praevalerit, expellet vos quando voluerit, nam et ipse heres regni et de stirpe regum Boemie est, et multum diligitur a Boemis, vos autem estis advena. Hoc autem dicebant querentes lucrum et locum suum, ut ipsis committeret castra et bona predicta.“¹⁾ Nelépe vedlo se Karlovi i v Tyrolích.²⁾ Nemůžeme věřit, že by proto Karel IV zvláštním privilegiem vyznamenal stav panský, s nímž se nejednou v nekrvavém boji utkal. Ve svém životopise hořce stěžuje si a žaluje na nepoddajnost baronů, jimž by vydáním svobod novou zbraň proti sobě dával do rukou. Není třeba vyvracetí důvod Pelzlův, kterým chce podepřítí Karlovo privilegium, praví-li, že Karel IV potvrdil 2./IX. 1347 s t a v ů m slavnostně jejich svobody, aby si získal srdce svých p o d d a n ý c h.³⁾

Pozdější potvrzení krále Jiřího píše pak výslovně: „... abychom ráčili potvrditi ... svobody ... i práva všecka, kterážto od nejjasnějších kráľuov Českých a osvícených markrabí Moravských ... dána a puojčena byla, a zvláště tři listuov nejjasnějšího krále Jana, kterýchž jsou také potvrdili šťastné paměti předkové naši: Václav, Albrecht a Ladislav, ...“⁴⁾ Jistě není jen pouhou náhodou, že Karel IV, markrabí Jan Jindřich, Prokop a Jošt a král Zigmund nejsou výslovně jmenováni. Páni moravští nebyli by jich jistě opomenuli. Zvláště doba Karlova jest pro utváření právních poměrů dobou tak důležitou, že by se panstvo právě na ni zcela určitě odvolávalo. Ale naopak jméno Karlovo netěšilo se u panstva valné pověsti. V celé Knize Tovačovské, která nám představuje právní kodex panstva moravského a vyzdvihuje vládnoucí jeho postavení, nevyskytuje se jméno Karlovo ani jedenkrát! Také první potvrzení moravských svobod kráľem Václavem neví nic o nástupcích Janových. Praví se v něm: „... iura, privilegia, litteras, libertates a divis predecessoribus nostris, regibus Boemie et marchionibus Moravie, et signanter a prefato domino Johanne, avo nostro, concessa ...“⁵⁾

Všechna pozdější potvrzení moravských svobod panských zhotovena byla v podobě insertu. Od tohoto způsobu nebyl by se uchýlil ani Karel IV, poněvadž sám tohoto způsobu potvrzování velmi často užíval.⁶⁾ Domnělé potvrzení jeho ve formuli Jana z Geln-

¹⁾ FRB III. 249. — ²⁾ Huber-Dopsch, Österreichische Reichsgeschichte 25. —

³⁾ Gesch. Böhm. I. 235. — ⁴⁾ Kn. Tov. 13 a 15; slovně Hrubý, Über das Privilegium ... str. 20 nésł. — ⁵⁾ Hrubý u. m. 15. — ⁶⁾ Příklady H. Jirěček CJB II/I.

hausenu zachovává úplně formu moravského privilegia Janova. Jest pouhým kusým, nedokonalým jeho opisem.

Nikdo také nepřipustí, že by Karel IV chtěl v této prosté formě s výslovným protežováním stavu panského uspořádati vnitřně-politické právní poměry v Čechách. To by se přičilo jeho jemně vyvinutému právnímu nazírání. Již před svou korunovací obíral se právními poměry v Čechách, které chtěl uzákoniti v „Majestas Carolina“. Privilegium stálo by v naprostém rozporu s tímto sborníkem, jímž měla býti moc královská upevněna a před pádem uchráněna. A přece odvolává se stav panský v Čechách r. 1466, když shledává svá práva, na tuto sbírku, aby prokázal svobodu tažení na pomezí země, a nikoliv na listinu krále Jana.

Dle nejstaršího řádu korunovačního Karlem IV vydaného zavazoval se král při korunovací pouze všeobecnou formulí, že bude království dle práva řídit a chrániti: „Interroget (metropolitanus): Vis regnum a Deo tibi concessum secundum iustitiam patrum tuorum regere et defendere? Respondeat: In quantum divino fultus adiutorio ac solatio omnium fidelium suorum valueró, ita me fideliter per omnia acturum esse promitto.“¹⁾ Potvrzení svobod a práv koruny a král. Českého²⁾ a markrabství Moravského³⁾ stalo se teprve po korunovací dne 7. dubna 1348. Privilegia království podrobněji označena nejsou. V seznamu listin korunního archivu Karlštejnského, který dal Karel IV poříditi v letech 1365—66, nenacházíme ani inauguračního diplomu, ani domnělého panského privilegia Janova pro Čechy, ani Karlova.⁴⁾ V potvrzení moravských privilegií bychom jich ani nehledali, poněvadž listina vymezuje vlastně poměr markrabství Moravského, biskupství Olomouckého a dukátu Opavského ku koruně české a nedotýká se nijak poměrů vnitřních. Tytéž listiny jako Karel IV potvrdil pak markrabě moravský Jan Jindřich 18. dubna 1371 v případě, že by se stal králem českým.⁵⁾ Podobně neobdrželi při korunovací krále Václava ani stavové čeští, ani stav panský v Čechách žádných výsad. Ty vynutila si v Čechách jednota panská teprve r. 1395 (30./V.) a 1401 (12./VIII.).

¹⁾ H. Jireček CJB II./I. 272. — ²⁾ Tamt. 297 n. s. l. — ³⁾ Tamt. 299 n. s. l. —

⁴⁾ Taťra I. c. 264 n. s. l. — ⁵⁾ Tamt. 575. *Jcannis marchionis promissio de servandis privilegiis si in regem Boemiae promoveretur.*

Potvrzení privilegia králem Václavem IV.

Dne 18. ledna 1411 zemřel poslední samostatný markrabě moravský Jošt nezanechav potomků. Smrtí jeho padla poslední překážka, která stála v cestě všemocnému vladaření moravského panstva v zemi. Dle zákonů z r. 1349 a 1355, které byly též později znovu potvrzeny, padla osiřelá země zpět na království. Jest přirozeno, že regent, který ve své vlastní zemi choutkám odbojného panstva nemohl dosti energicky čelit, vládu v nově získané zemi, do níž ani nevkočil, vedl spíše dle jména, jsa také plně zaujat nábožensko-národnostním hnutím, které se v Čechách právě plnou silou probouzelo.

Tím příznivěji utvářela se situace pro panstvo moravské, v jehož čele stál tenkrát Lacek z Kravař („der groſe herr Lazgo v. Mähren“), jedna z nejvýznamnějších osobností své doby. Stará rodina pánů z Kravař byla začátkem 15. stol. na Moravě nejmocnější. Patřila jí jedna pětina celé země a též bohaté statky ve Slezsku.¹⁾ Lacek z Kravař (1368—1416) byl oblíben jak u markraběte Jošta tak i u krále Václava. Po smrti Prokopově (24./IX. 1405) odevzdal mu Jošt za své nepřítomnosti správu země a král Václav jmenoval ho r. 1408 nejvyšším hofmistrem a purkrabím pražským. Jako většina tehdejšího panstva byl i Lacek průkopníkem nových ideí náboženských.

Smrt Joštova byla panstvu moravskému signálem k obnovení samovlády. Hned začátkem příštího měsíce vypraveno bylo do Prahy poselství, aby holdovalo novému panovníku. Poselství složastnili se za vedení Lacka z Kravař Hanuš z Lichtenštejna, Vilém z Pernštýna, Erhard ze Skal, Erhard z Kunštátu, Jan z Lipníka, Petr ze Strážnice ještě s jinými pány moravskými.²⁾ Přišlo též duchovenstvo se svým biskupem Konradem z Vechty³⁾ a delegace měst.

Biskup olomoucký v privilegiu Václavově jmenován není, podobně jako v potvrzení Albrechtově 1434. Jan Železný nepocházel

¹⁾ v. A. Rolleder, Die Herren v. Krawarn. Z. V. f. Gesch. Mähr. u. Schl. 1898—9. —

²⁾ Hrubý u. m. 24. — ³⁾ O přítomnosti biskupově svědčí list krále Václava z 21./II. 1411: „Quod constituti alias in nostra maiestatis presencia venerabilis Conradus episcopus Olomucensis certique barones et terrigene marchionatus nostri Moravie, fideles nostri dilecti, dum nobis suis et aliorum eiusdem marchionatus Moravie baronum vice et nomine debita fidelitatis, subiectionis et obediencie promissa prestavere.“ AÖG LXXX. 253 poz. 1.

totiž z panského stavu a Konrád z Vechty jako cizozemec panstvem opomíjen a biskupem Tasem na pranýř postaven jako lehký člověk.¹⁾

Holdování v Praze použila deputace panstva moravského, aby si vymohla od krále potvrzení svých dávných svobod. Poprvé po sto letech byla privilegia Janova pánům moravským znovu²⁾ potvrzena 16. února 1411 v Praze. Originál listiny se nám nedochoval, ale formu i obsah známe jednak z opisu, který pořídil Boček z jednoho kodexu kapitoly pražské,³⁾ jednak z následujícího potvrzení markrabím Albrechtem z r. 1434.⁴⁾ Oba texty se shodují až na velké množství menších chyb, které se do Bočkova opisu vloudily. Tak ku konci schází celá perioda, která vypadla asi přehlédnutím jednoho řádku.

Václavem IV obdrželo privilegium moravských pánů svou charakteristickou formu insertu, kterou později vždy podrželo až do vydání obnoveného zřízení zemského. Privilegium Janovo z r. 1311 a jeho dva berní reversy z 28./VIII. 1323⁵⁾ a 31./I. 1327⁶⁾ tvoří jádro, kolem něhož se všechna pozdější potvrzení a polepšení sešklupují. Zajímavé jest, že není přibrán berní revers markraběte Karla z 3./VI. 1339,⁷⁾ který zdůrazňuje mnohem ostřeji svobodu vybírání berně. Páni moravští odvolávají se výslovně na dobu Janovu a kladou ji za vzor a normu. Oba berní reversy nemají jiného významu, než připomenouti panovníkovi onu nejdůležitější svobodu panskou: povolovati berně. Právě tato výsada byla bohatým pramenem nových obdarování, k nimž nutila panovníka častá finanční tíseň. Proto při revisi privilegii v obnoveném zřízení zemském z 10./V. 1627 čl. A. 5 o berních, ohradil se Ferdinand II proti takovému to nezpůsobu: „... toho však nijakž přehlídati a k tomu nyní neb napotom přijíti dáti chtíti neráčíme, aby takové berně a daně od nás žádané skrze některé neslušné vejminky, kteréžby se proti Naší královské mocnosti, vyvýšenosti a důsto-

¹⁾ Kuha Tov. kap. 217. — ²⁾ „... quatinus... universa et singula iura, privilegia, litteras et libertates a divis predecessibus nostris, regibus Boemie et marchionibus Moravie, et presertim a serenissimo principe domino Johanne, ... concessa et concessas approbare, ratificare, innovare et confirmare... dignemur.“ Hrubý, Über das Privilegium... str. 24. — ³⁾ AÖG LXXX., Die Übergabe Mährens, Bretholz, Beilage I. 308—309. — ⁴⁾ Hrubý u. m. 23 násl. — ⁵⁾ Emler, Reg. III. č. 896. CDM VI. str. 175. — ⁶⁾ Emler, Reg. III. 1268. CDM VI. str. 250. — ⁷⁾ Jireček CJB II./I. str. 189. CDM VII. 242.

jenství vztahovati mohly, jako skrz vyhledávání nových privilegií a svobod neb těm podobných věcí, jenž by v proposici Naší obsažené nebyly, jakž se to až posavad dalo, od stavův obmezované a zastavované býti měly.“¹⁾

Panstvo české podobného privilegia od krále Václava neobdrželo ani při nastoupení ani později. Nemůžeme míti za to, že by panstvo české bylo tak „neopatrné“²⁾ a nevymohlo si na králi jeho potvrzení. Bylo by vskutku záhadou, proč zůstávali páni čeští se svým požadavkem pozadu, mohli-li se opřít o základní listinu krále Jana. Panstvo české musilo si teprve pracně dobývati výsad krok za krokem. Svědčí o tom boj krále s jednotou panskou. Dne 30. května donucen byl král na Žebráce potvrditi jednotou panskou navržené artykule. Požadavky shrnuty jsou asi ve dvaceti bodech.³⁾ Nejen formou, ale i obsahem odlišují se od výsad panstva moravského. O povinnosti vojenské a důležitém právu nápadů není tam ani zmínky. Jak viděti, zájmy panstva českého a moravského se nekryly.

(P. d.)

¹⁾ Kalcusek, České státní právo 599. — ²⁾ Hrubý u. m. 23. — ³⁾ AČ I. 56—58; znovu stvrzeno 12./VIII. 1401, AČ I. 66—68.

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(Č. d.)

12. Já Jan modlil jsem se potom. A Duch Svatý pravil k apoštolům: Všichni spolu na oblaky vstoupivše z končin oboru zemského sejděte se do svatého Betlema k vůli matce Pána našeho Ježíše Krista dohromady: Petr z Říma, Pavel z kraje Tiberských, Tomáš z Indie zadní, Jakub z Jerusalema.

13. Ondřej, bratr Petrův a Filipův, Lukáš a Šimon Kananejský a Tadeáš, kteří byli zesnuli, Duchem Svatým vzkříšení byli z hrobů; k nimž Duch svatý řekl: Nedomnívejte se, že je nyní zmrtvýchvstání, ale k vůli tomu jste povstali z hrobů svých, abyste se odebrali na pozdrav ke cti a zázračné oslavě matky Pána a spasitele našeho Ježíše Krista, protože se přiblížil den úmrtí a odchodu jejího na nebesa.

14. Marek, který byl na cestách. podobně z Alexandrie též přibyl s ostatními, jak bylo už řečeno, ze všelikého kraje.

15. Petr pak zvednut oblakem stanul uprostřed mezi nebem a zemí, neboť Duch Svatý jej (tam) upevnil; a stalo se, že také ostatní apoštolé, rovněž uchvácení byvše v oblacích, ocitli se u Petra. A tak působením Ducha Svatého, jak řečeno, všichni spolu přišli. A když vešli k matce Pána a Boha našeho, poklonivše se řekli: Neboj se a nermut! Pán Bůh, který se z tebe zrodil, vyvede tě ze světa tohoto ve slávě. A zaplesavši v Bohu spasiteli svém posadila se na loži. A di apoštolům: Nyní jsem uvěřila, že přijde učitel a Bůh náš s nebe a užřím jej a tak se odeberu ze života tohoto, jako jsem uviděla vás přibýti. I chci, abyste mně pověděli, odkud zvěděvše, že umírám, přišli jste ke mně, a z jakých krajů a jakým způsobem přišli jste sem, že jste tak spěšně přibyli navštívit mne. Neboť nezjevil mi (toho) ten, který se ze mne zrodil, Pán náš Ježíš Kristus, všech věcí Pán. Věřím zajisté i nyní, že tento jest synem Nejvyššího.

16. A odvětv Petr řekl: Každý, jak Duch Svatý zvěstoval a nařídil nám, splníme přání matky Pána našeho.

17. A odvětv já Jan řekl jsem: Já když jsem vešel do svatého oltáře¹⁾ v Efesu konat bohoslužbu, Duch Svatý di mně: Přiblížila se doba odchodu matky Pána tvého; jdi do Betlema pozdravit ji! A oblak světlý uchvátil mne a sem do vchodu složiv postavil mne.

18. Ujal se slova i Petr: I já zdržuje se v Římě ráno uslyšel jsem působením Ducha Svatého hlas pravící mně: Matka Pána

¹⁾ Oltář ve východních chrátech byl přední část ohrazená ikonostasem a určena pro kněze a ty, kteří mu přisluhují.

tvého, jelikož nadešel čas, má vyjít ze života. Jdi do Betlema pozdravit ji! A hle, mrak světlý uchvátil mne, a zpozoroval jsem i ostatní apoštoly, jak na oblacích přicházejí ke mně a hlas pravící mně: Všichni se odeberte do Betlema.

19. Ujav se slova i Pavel, řekl: I já zdržuje se v městě od Říma nemálo vzdáleného v kraji zvaném Tiberským¹⁾, slyšel jsem Ducha Svatého řkoucího mně: Matka Pána tvého opouštějíc tento svět do nebes při odchodu svým spěje. Ale odejdi i ty do Betlema pozdravit ji! A hle, mrak světlý uchvátil mne postavil mne tam, kam i vás.

20. Ujav se slova také Tomáš řekl: I já procházel krajinu indickou, když kázání milostí Kristovou se upevňovalo a syn Královny sestry jménem Labdanus ode mne měl být pokřtěn v paláci, z nenadání Duch Svatý praví ke mně: I ty, Tomáši, odeber se do Betlema pozdravit matku Pána svého, poněvadž do nebes se chystá odejít. A mrak světlý uchvátil mne postavil mne k vám.

21. Ujav se slova též Marek, řekl: I já, když jsem Kanon²⁾ třetí hodinky končil v městě Alexandrii, zatím co jsem se modlil, Duch Svatý uchvátil mne a přivedl mne k vám.

22. Ujav se slova i Jakub, řekl: když jsem byl v Jerusalemě, Duch Svatý nařídil mi řka: Jdi do Betlema, neboť matka Pána tvého opouští svět. A hle, mrak světlý uchvátil mne postavil mne k vám.

23. Ujav se slova i Matouš, řekl: Já velebil jsem a velebím Boha, neboť když jsem byl na lodi a snašel jsem nepohodu, protože moře bylo zmitáno vlnami, náhle světlý oblak zastíniv vlny nepohodu zapudil jasným počasím, mne pak uchvátil a postavil k vám.

24. Ujavše se slova i ti, kteří před tím se odebrali (do Betlema?), podobně vypravovali, jakým způsobem přišli. A Bartoloměj řekl: Byl jsem v Thebaidě hlásaje slovo boží, a hle, Duch Svatý praví mně: Matka Pána tvého opouští život. Odejdi tedy pozdravit ji do Betlema. A hle, mrak světlý uchvátil mne, přivedl mne k vám.

25. Toto vše řekli apoštolé svaté boží rodiče, kterak přišli a jakým způsobem. A vztáhnuvši ruce k nebesům počala se modliti řkouc: Klaním se a velebím a oslavuji přesvaté jméno tvé, Pane, že jsi vzhlédl na ponížení služebnice své a učinil jsi mně veliké věci ty, jenž jsi mocný. A hle, blahoslaviti mne budou všechna pokolení.

26. A po modlitbě řekla apoštolům: Vložte kadidlo a modlete se! A když se pomodlili, hřmění zaznělo s nebe a přišel hlas hrozný jakoby od válečných vozů, a hle, množství vojska andělského a mocností, a hlas jakoby Syna člověka byl slyšán a serafové (se ukázali) v okolí onoho domu, kde ležela svatá a neposkrvněná boží matka a panna, takže všichni v Betlemě uzbírali všechny ony zá-

¹⁾ Také podle syrského textu byl sv. Pavel v kraji Tiberském. Nebude to asi Tiberias v Galileji, ale pisatel nedorozuměním považoval řeku Tiberu, na níž leží Řím, za nějaké město nebo kraj.

²⁾ Kanon v bohoslužbě východní sluje číst hodinek, vzatá obvykle z Písma sv. Tedy pisatel předpokládá pro časy apoštolské pravidelné církevní modlitby rozdělené dle hodin, jak tomu bylo v jeho době.

zračné věci a přišli do Jerusalema a zvěštovali všechny zázračné věci, jež se dály.

27. A stalo se, když hlas onen zazněl, že slunce a měsíc zazářily okolo domu a sbor prvorozených svatých stanul u domu, kde spočívala matka Páně, k její cti a oslavě. Viděl jsem také znamení mnohá, jež se dála, jak slepi prohlédali, hluší slyšeli, chromí chodili, malomocní byli očišťováni a posedlí zlými duchy se uzdravovali. A každý stížený nemocí a chorobou dotýká se z venku zdi, kde ležela, volal: Svatá Maria, jež jsi zrodila Krista Boha našeho, smiluj se nad námi! A ihned odcházeli uzdraveni.

28. Mnohé pak zástupy, které dlely v Jerusalemě z všeliké končiny k vůli modlitbě, uslyševše o znameních, jež se dála v Betlemě k vůli matce Páně, ubíraly se na místo (ono) vyprošující si uzdravení od různých nemocí; jehož také docházely. Povstala pak radost nevýslovná onoho dne u zástupů těch, kteří byli uzdraveni, jakož i oněch, kteří to viděli velebíce Krista Boha našeho a jeho matku. Celý pak Jerusalema se strany Betlema zpíváním žalmů a duchovními zpěvy se ozýval.

29. Kněží pak židovští se svým lidem žasli nad tím, co se dalo, a pojeti nejhlubší revnivostí a opět¹⁾ v pošetilem uvažování se uradivše chtějí poslat (sluhy) proti svaté boží rodičce a svatým apoštolům, kteří tam v Betlemě byli. A když zástup židů se pustil do Betlema, tu asi ve vzdálenosti jedné mile stalo se, že uviděli hrozné vidění, a že noby jejich byly upoutány; odtud odebrali se ke svým soukmenovcům a celé strašlivé vidění velekněžím vypověděli.

30. Oni pak ještě více hněvem se rozhorlivše, odejdou ke vladaři křičíce a pravíce: Zahynul národ židovský skrze tuto ženu! Vyžeň ji z Betlema a z okrsku Jerusalemského! Vladař pak užasnuv nad oněmi zázračnými věcmi řekl k nim: Já ji nevyženu ani z Betlema ani z jiného místa. Židé však bez ustání křičeli a při spáse císaře Tiberia (jej) zapřísahali, aby dal odvést apoštoly z Betlema: Neuděláš-li toho, učiníme oznámení císaři. I donucen byv (takto) pošle velitele vojenského (chiliarcha) proti apoštolům do Betlema.

31. Duch Svatý však praví apoštolům a matce Páně: Hle, vladař poslal vojenského velitele proti vám, protože židé se bouřili. Vyjděte proto z Betlema a nebojte se. Neboť hle, na oblaku přivedu vás do Jerusalema. Vždyť síla Otce a Syna a Ducha Svatého jest s vámi.

32. Povstavše tedy ihned apoštolé vyšli z domu nesouce lože Vládkyně, boží rodičky, a pustili se k Jerusalemu. Ihned pak, jakož byl řekl Duch Svatý, v oblaku byvše zvednuti ocitli se v Jerusalemě, v domě Vládkyně. A povstavše po pět dní bez ustání hymny jsme zpívali.

33. Když pak dospěl vojenský velitel do Betlema a nenalezl tam matky Páně ani apoštolů, zmocnil se obyvatel betlemských právě k nim: Zda-li vy jste nepřišli vypravující vladaři a kněžím všechna znamení a divy, jež se dály, a jak přibyli apoštolé ze všeliké země?

¹⁾ Poprvé židé nerozumně se uražili, kdy se v Jerusalema usnesla zabít Ježíše.

Kde tedy jsou? Pojdte, přijďte k vladaři do Jerusalema. Neboť nevěděl velitel o odchodu apoštolů a matky Páně do Jerusalema. Vzal tedy velitel obyvatele betlemské a vstoupil k vladaři říka, že nikoho nenašel.

34. Po pěti dnech však stalo se známým vladaři i kněžím a celému městu, že ve svém domě v Jerusalemě jest matka Páně s apoštoly, podle znamení a divů, které se tam dály. Množství pak mužů, žen a panen shromáždivši se volalo: Svatá panno, zrodivši Krista, Boha našeho, nezapomínej lidského pokolení!

35. Když toto se dalo, tím více řevnivostí byl zmítán lid židovský i s kněžími; a vzavše dřevo a oheň vystoupili chtějíce spáliti dům, kde ležela matka Páně ve společnosti apoštolů. Vladař pak stál hledě zdaleka na tuto podívanou. Když pak dospěl lid židovský ke dveřím domu, hle, nenadále silný oheň vyrazivši z vnitřku skrze anděla spálil množství veliké židů. A padla na celé město bázeň veliká, a velebili Boha, jenž se z ní zrodil.

36. Když však viděl vladař, co se děje, zvolal ke všemu lidu říka: V pravdě Synem Božím je ten, jenž se zrodil z panny, jehož vy jste si usmyslili pronásledovati. Neboť toto jsou znamení pravého Boha. Nastala pak roztržka mezi židy a mnozí uvěřili ve jméno Pána našeho Ježíše Krista následkem znamení, která se dala.

37. Poté, když se staly všechny tyto zázračné věci skrze boží rodičku a vždy pannu Marii, matku Páně, když my apoštolové jsme byli s ní v Jerusalemě, řekl nám Duch Svatý: Vite, že v neděli přijala zvěstování panna Maria od archanděla Gabriela, v neděli zrodil se v Betlemě spasitel, v neděli vyšly ditky jerusalemské jemu v ústřety říkouc; Hosanna na výsostech, požehnaný, jenž přichází ve jménu Páně, v neděli vstal z mrtvých a v neděli má přijíti soudit živé i mrtvé, — a v neděli má sestoupit s nebes k oslavě a cti odchodu svaté a přechestné Panny zrodivši Jej.

38. A v tutéž neděli dí matka Páně k apoštolům: Vložte kadidlo, neboť Kristus přichází s vojskem andělů. A hle, přišel Kristus sedě na trůně cherubů. A když jsme se my všichni modlili, zjevily se bezpočetné zástupy andělů a Pán přišel stoje nad cheruby v moci veliké. A hle, předcházející jej jasná zář blížila se ke svaté Panně, jak jednorozený její syn přicházel, a padnuvše klaněly se jemu všechny nebeské síly.

39. A osloviv matku svoji Pán řekl: Mariam. A odvětvíši děla: Hle, zde jsem, Pane. A řekl jí Pán: Nermuť se, ale ať se raduje srdce tvé a jásá, neboť jsi nalezla milost viděti slávu, která mně byla dána od Otce mého. A vzhlednuvši svatá boží matka uviděla na něm slávu, které ústa lidská nemohou vysloviti ani pochopiti. Pán pak u ní zůstal, říka: Hle, nyní bude čestné tvoje tělo přeneseno do ráje, svatá pak tvoje duše (bude) v nebesích v příbytcích Otce mého v nesmírné záři, kdež (jest) mír a radost svatých andělů i dobra onoho světa.

40. Odvětlivši pak matka Páně řekla k němu: Vlož pravici svoji, Pane, a požehnej mne. A vztáhnuv Pán neposkvrněnou pravici svoji požehnal ji. Ona pak uchopivši neposkvrněnou pravici jeho líbala ji řkouc: Klaním se pravici této, která stvořila nebe i zemi. A vzývám přeslavné tvé jméno, Kriste Bože, Králi věků, jednorozený Otcův, abys přijal služebnici svou, který jsi ráčil zroditi se ze mne ponížené, bys spasil pokolení lidské dle nevýslovného svého ustanovení. Každému člověku, který bude vzývati nebo prositi nebo vyslovovati jméno služebnice své, popřej pomoci svojí!

41. A když toto děla, apoštolé přistoupivše k jejím nohám a poklonivše se pravi: Matko Páně, zůstav světu požehnání, neboť z něho odcházíš. Neboť požehnala jsi mu a, když zahynul, pozvedla jsi jej zrodivši světlo světa. Počavši se modliti děla matka Páně ve své modlitbě takto: Bůh, jenž ve veliké své dobrotě s nebe poslal jednorozeného svého syna, by měl příbytek v mém poníženém těle, slituj se nad světem a nad všelikou duší vzývající jméno tvé (!)

42. A opět počavši se modliti děla: Pane, králi nebes, synu Boha živého, vyslyš každého člověka vzývajícího jméno tvé, aby oslaveno bylo narození tvoje. A opět počavši se modliti děla: Pane Ježíši Kriste, který všechno můžeš na nebi i na zemi, touto prosbou vzývám svaté jméno tvoje: V každé době a na každém místě, kde bude vzpomenu to jména mého, posvěť místo ono a oslav ty, kteří tebe slaví skrze jméno moje, vyslýchaje všelikou obět jejich a všelikou prosbu i všelikou modlitbu.

43. Když takto se pomodlila, Pán ke své matce pravil: Raduj se a plesej srdce tvoje! Neboť všeliká milost a všeliký dar byl dán tobě od otce mého, jenž jest na nebesích, a ode mne a od Duchu Svatého. Žádný člověk vzývající jméno tvé nebude zahanben, ale nalezne slitování a útěchu a pomoc a důvěru i v tomto životě i v budoucím před Otcem mým, který jest v nebesích.

44. Obrátiv se pak Pán řekl k Petrovi: Nadešla doba začítí zpěv hymnů. Když pak Petr začal zpívati hymny, všechny mocnosti nebeské odpovíděly: Alleluja! A tehdy tvář matky Páně zazářila jasněji světla, a povstávši přátelskou rukou požehnala jednoho každého z apoštolů — i vzdali všichni chválu Bohu — a Pán vztáhnuv neposkvrněné ruce přijal svatou a přechistou. (její) duši.

45. A při odchodu její přechisté duše naplnilo se místo vůní a nevýslovným světlem a hle, hlas s nebe byl slyšán řkouc: Blahoslavená jsi mezi ženami. A přiběhnuv Petr i já, Jan, a Pavel a Tomáš objali jsme čestné její nohy, bychom došli posvěcení. Dvanácte pak apoštolů vloživše její čestné a svaté tělo na nosítka, nesli je.

46. A hle, když je nesli, žid nějaký, jménem Jefonias¹⁾, urostlý

¹⁾ Příhodu s Jefoniem mají všechny texty Transitu. Dle latinského Transitu A slulonen žid Rukem, dle Transitu B byl to dokonce sám velekněz. Dle ústního sdělení Dra Klametha byla asi v Jerusalemě někde socha představující vzkršení

tělem, vrhnuv se vložil ruce na nosítka, když je nesli apoštolé. A hle, anděl Páně neviditelnou silou ohnivým mečem utal obě ruce až u plecí a nechal je viseti vysoko ve vzduchu na nosítkách.

47. Když se stal tento div, zvolal všecken zástup židů, kteří to viděli. Vskutku pravdivým Bohem jest ten, který se zrodil z Tebe, boží rodičko, vždy panno Maria! Jefonias pak, když mu dal Petr rozkaz, aby se ukázaly zázračné skutky boží, povstav volal za nosítkami: Svatá Maria, která jsi zrodila Krista Boha, slituj se nade mnou. A obrátiv se Petr, řekl mu: Ve jménu toho, který se z ní zrodil, přirostou (ti) ruce, jež ti byly odňaty. A ihned na slovo Petrovo ruce, jež visely na nosítkách, odloučivše se přirostly Jefonioví. A uvěřil i on a velebil Krista Boha, který se z ní zrodil.

48. Když se stal tento div, nesli apoštolé nosítka a složili čestné a svaté tělo její v Getsemaně v hrobě novém. A hle, vůně libezná vycházela ze svatého hrobu Vládkyně naší boží rodičky. A po tři dny byly slyšány hlasy neviditelných andělů velebicích Krista Boha našeho, který se z ní zrodil. A když se naplnil třetí den, hlasů nebylo už slyšeti: a nyní z toho všichni poznali, že přeneseno bylo neposkrvněné a čestné tělo její do ráje.

49. A když bylo přeneseno, hle, zříme Alžbětu, matku svatého Jana Křtitele, a Annu, matku Vládkyně, a Abraháma, Isáka, Jakuba i Davida, pějící: Alleluja! a všechny kůry svatých klanějící se čestným pozůstatkům matky Páně, a zříme místo osvětlené, nad jehož světlo není nic zářivějšího. A množství libé vůně (vycházelo) z místa onoho, kam bylo přeneseno čestné a svaté její tělo v ráji. A zpěv velebicí zrozeného z ní, kterýžto sladký zpěv slyšeti je dáno pouze panicům, zpěv, jimž nelze se nasytiti.

50. My tedy apoštolé, spatřivše¹⁾ nenadálé čestné přenesení svatého jejího těla, chválu vzdali jsme Bohu, kterýž nám ukázal zázračné skutky své při odchodu matky Pána našeho Ježíše Krista. Jejimiž prosbami a přimluvami kéž my všichni staneme se účastnými její záštitě a pomoci i vedení v životě tomto i budoucím, oslavujeme v každé době a na každém místě jednorozeného syna jejího s Otcem a Duchem Svatým na věky věkův. Amen.

dcery Jairovy nebo mládence Naimského. Skulptura byla časem tou měrou poškozena, že byly na ni patrný jen ruce dotýkající se lože neb nosítek. Lidový výklad přenesl to na pohřeb Panny Marie a vytvořil si onu historku o usnutí neb dle textu latinského, uschlých rukách žida, který tělo Panny Marie napadl.

¹⁾ Odstavec 50. je ve zřejmém rozporu s odstavcem 48. Tam je řečeno, že apoštolé poznali přenesení těla P. Marie do ráje z toho, že andělské zpěvy u hrobu třetího dne po pohřbu ustaly. Zde však se výslovně praví, že apoštolé byli svědky očitými — ὁμοφρονέας — onoho přenesení. Odpor ten lze vysvětliti tím, že pisatel použil dvou různých pramenů a neuvědomil si při tom, že odpovídá sám sobě. Jeli text řecký výtahem mnohem obšírnějšího syrského Transitu, v němž apoštolé sami přenesli tělo Mariino do ráje, pak pisatel při zkracování ztratil logickou nit a zapletl se do odporu, kterého sám nezpokořoval.

Syrský text *Transitu* vešel poprvé ve známost zlomky, které uveřejnil v roce 1865 W. Wright.¹⁾ Agnes Smith Lewis našla v klášteře sv. Kateřiny na Sinai palimpsest obsahující obsáhlé části syrského *Transitu*. Doplnění tohoto palimpsestu tvoří jiný syrský rukopis, který našel Rendel Harris v Tûr Abdînu v Mesopotamii. Kodex Harrisův je sice nového původu, ale je psán dle staré, dobré předlohy a shoduje se úplně s textem nalezeným na Sinai. A tak A. S. Lewisová doplnila text svého palimpsestu tam, kde scházel, z kodexu Harrisova a podala roku 1902 úplný text syrského *Transitu*.²⁾ Palimpsest sinajský pochází z druhé poloviny pátého století nebo nejpozději z počátku století šestého. S tímto textem shodují se také většinou zlomky uveřejněné už dříve Wrightem.

Srovnáme-li text syrský s řeckým, tu je nám především nápadno, že text syrský je nepoměrně obsáhlejší; je sedm neb osmkrát delší řeckého textu. Při tom však oba texty stojí k sobě ve vztahu velmi blízkém. Celý řecký text jest obsažen v syrském a shoduje se s ním ve všech podstatných věcech. Syrský text ovšem obsahuje různé vedlejší epizody, rozšiřuje a amplifikuje to, co podává text řecký. Tak řecký text na př. praví, že P. Marii přísluhovaly tři panny (odst. 4.). Text syrský zná jména těchto tří panen — Kalletha, Nešra a Tabetha —, vykládá podrobně o jejich původu a rodině a vidí v nich symboly Církve, Krista a Ducha svatého.³⁾ Řecký text dle jen všeobecně, že se u domu P. Marie v Betlemě a pak v Jerusalemě daly četné zázraky; text syrský uvádí jménem celou řadu osob z říše římské, které tam došly uzdravení svých neduhů, ba udává počet vyléčených přesně číslem 2800!

Jinak ale nejen ve věcech hlavních, ale i v malých podrobnostech souhlasí text syrský s řeckým. Také dle syrského *Transitu* při uchvácení světlým oblakem byl Pavel v kraji tiberském, Marek se modlil třetí hodinku, Matouš byl právě na moři v bouři atd.

Syrský *Transitus* má p ě t k n i h.

Kniha p r v n í obsírně jedná o tom, jak byl rukopis *Transitu* nalezen. Mniši na hoře Sinai posílají do Jerusalema posly se žádostí o zprávy týkající se úmrtí P. Marie. Jerusalemský biskup Cyprus najde zápis Jakuba mladšího, biskupa Jerusalemského, dle

¹⁾ Contributions of the apocryphal literature. London 1865. Pak také články téhož autora v Journal of sacred literature. London 1865.

²⁾ Agnes Smith Lewis, Apocrypha Syriaca. London 1902.

³⁾ Apocrypha Syriaca. Str. 25.

něhož zpráva o zesnutí Panny Marie, napsaná samými apoštoly, byla svěřena sv. Janu. P. Maria nařizuje sv. Janu, aby ony knihy sinajským poslům vydal. Sv. Jan se v Efesu ve spánku poslům zjevuje a sděluje jim, kde ráno rukopis najdou. Tak se také stalo. Rukopis tak zázračně nalezený byl psán hebrejsky, řecky a latinsky. Mniši sinajští si jej pak z řečtiny přeložili do syrštiny, a sice roku 809 dle éry Seleukovců, čili dle našeho letopočtu z 499 po Kristu.

Kniha druhá per longum et latum a s různými episodami — na př. o 'černém' králi edesském Abgarovi, — vypravuje, jak byli apoštolé na oblacích z různých končin země přeneseni do Betlema.

V knize třetí židé oznamují nesčetné divy a zázraky, jež se dály v Betlemě, římskému vladaři v Jerusalemě. Před vladařem koná se pak velká disputace mezi přívrženci Mesiáše a mezi nevěřícími židy, při čemž je také řeč o Kristově kříži a hřebech, které byli židé před křesťany skryli. Vladař navštíví sám P. Marii v Betlemě, kteráž uzdraví jeho nemocného syna. Apoštolé nesou P. Marii — dosud živou — k hoře Olivné a cestou se přihodí událost s Jefoniem.

V knize čtvrté za přítomnosti Krista, patriarchů, apoštolů a andělů v jeskyni u hory Olivné umírá P. Maria. Sv. Jan zatlačil její oči; na ohnivém voze je tělo Mariino nesené apoštoly do Edenu, tam je položeno pod vonné stromy a střeženo anděly. Apoštolé vracejí se z Edenu a každý zase na oblaku je zanesen zpět na své působiště. Pojednáním o třech mariánských svátcích, slavených ve východních církvích končí čtvrtá kniha a také vlastní vypravování Transitu.

V knize páté se ličí, jak Kristus sestoupil s nebe do Edenu, jak provádí Marii rájem a nebem, a jak konečně vstupuje s ní do samého nebeského Jerusalema, kde P. Maria vidí Otce, Syna i Ducha svatého. Marie přimlouvá se za lidstvo a s dovolením Kristovým oznamuje sv. Janu věci, které spatřila.

Pátá kniha nese na sobě patrný ráz dodatku, který byl k syršskému Transitu teprve později připojen. V palimpsestu sinajském jí není a je známa pouze z pozdního textu Harrisova. Text řecký jde souběžně se syršským jen do konce knihy čtvrté. Pojednání o svátcích mariánských, kterým končí kniha čtvrtá, bylo původně zakončením celého Transitu.

(P. d.)

Posudky.

Antónín Špale, *Kniha poutníková. Zemědělské knihkupectví A. Neubert, Praha 1925 (na obálce 1927). Díl I. Str. 515, 212 obrazů, 19 mapek a nákresů; cena 88 K.*

Je to biblická čítanka, v níž překlad vybraných částí Bible protkán stručným výkladem. Po čítance takové volá se již dlouho, a není pochyby, že tato bude vděčně přijata, koupena arci jen těmi, kdo si ji koupiti budou moci.

O výběru i výkladě může se souditi různě: někdo by vybíral tak, někdo zas onak, a výklady by každý také upravoval tak neb onak. P. vydavatel měl jistě závažné důvody, proč postupoval tak a ne jinak, i nebylo by uznalé činiti mu z odchýlných přání nějaké výtky. Při práci takové třeba především projevití uspokojení, že vůbec vykonána a vydána. Až p. vydavatel nebo někdo jiný bude pracovati o čítance takové pro denní potřebu, tedy o knize méně nákladné, pak bude záhodno vzíti v potaz učiněné zkušenosti, po případě opravit, co opravit neb jinak upravit třeba.

I. část spisu (jenž už 1914 byl vypracován) sahá v dějinách biblických až k začátku stol. 7. př. Kr., pojednává tedy o nejtemnějších částech jejich. P. spis. nezatěžuje díla svého poukazy k vědeckým pramenům, nýbrž opíraje se o výsledky, jak je podává bibliстика školská, snaží se je průměrnému čtenáři učiniti přístupnými. Mapky a nákresey, jakož i obrázky (třebas tu a tam trochu již otřelé) vhodně jeho výklady znázorňují a doplňují.

Paměti a listář Dra Aloise Pražáka. Vydal Dr. František Kameníček. Díl I. Nákl. České Akademie, Praha 1926. Str. 338, 54 K.

Dlouholetý vůdce politiky moravských Čechů (žil 1820—1901) zůstavil — podle úvodních poznámek p. vydavatelových — hojně písemné doklady o svém životě i působení, jež nemohou nezajímati nikoho, kdo chce nabýti správného názoru o vývoji veřejných věcí na Moravě a v říši rakouské. Jsou to především vlastní životopisné vzpomínky Pražákovy, pak historické doklady (1868—1892), z části dosud veřejnosti neznámé, a korespondence (310 listů) s čelnými politiky českými i j. Tato bude vydána v díle II. Jelikož všechny tyto zprávy jsou buď úryvkovité nebo příležitostné, přichází čtenáři velice vhod soustavný, ač neobšírný životopis Pražákův napsaný p. vydavatelem, jenž jednak vyplňuje mezery oněch dokladů, jednak zjednává celkový názor o osobnosti a veřejné činnosti Pražákově.

Po převratě ovšem všecko to pozbylo pro širší obecnost mnoho ze své zajímavosti. Kdo však se obírá českými dějinami, českou nedávnou minulostí, zvláště co do politiky, jež už před převratem

mladšímu pokolení, i mezi politiky a novináři zůstávala málo známa, najde v tomto díle mnoho poučení.

Prof. Dr. Stanislav Růžička, Eubiotika. Nákl. Akademie, Bratislava 1926. Str. 115. Sbíрка přednášek a rozprav extense university Komenského, č. 17.

Průkopník přirozené zdravotní péče vypisuje tu zásady své eubiotiky, dobrožilství, jejímž nejvyšším pravidlem jest život podle přírody, neboli „soužití s přírodou“. Co t. ř. přírodní lékařství radí po částkách, tato eubiotika chce prováděti soustavně a úplně. V „Slavičím údolí“ bratislavském má letos býti dobudována „dobrožilská kolonie“ jako majetek společenský přihlášených a přijatých podílníků, kteří sebe (a rodiny) zavazují žíti podle eubiotických předpisů, jmenovitě v tělesné práci, bez alkoholu a „fajčení“ atd. „Být nemocným je hanbou, protože to je známkou nedbalosti“, prý.

Spis jest agitační, odtud jeho slohová úprava, v níž mimo jiné však vadí příliš dlouhé věty.

* * *

Lev Blatný, Regulace. Tři prósy. Knižovny „Mladí autoři“ sv. 18. Str. 175. Praha 1927.

Po dvou sbírkách kratších povídkových črt („Vitr v ohradě“ a „Povídky v kostce“) přichází mladý brněnský spisovatel a dramatik s knihou tří delších prós, z nichž první dala knize nahodilý titul. Blatný vystoupil původně jako zásadní expressionista se zvláštní zálibou v jakémsi pitvorném zkreslování skutečnosti a pohrdlivém zesměšňování různých zjevů měšťáckého světa i starých společenských řádů. Zdá se, že již do jisté míry překonal tyto vlivy cizího nám směru, odsouzeného ostatně i za hranicemi k zániku, a osvo-bodil se také od onoho řekl bych visionářského prvku, s nímž často směšoval i všední skutečnost. Zato vzrostla nepopíratelně jeho schopnost ostrého a nejednou originelního postřehu, obráceného ovšem zase většinou ke stínům a poruchám lidského života. Dovede se při tom s jakousi pozornou láskou schýliti k postavičce venkovského nosiče zavazadel i k zástupu všelijakých tuláků, shromážděných při regulaci Bečvy, ale dovede také groteskně zvětčiti lidské převrácenosti ve třetí povídce „Pankrác, Servác, Bonifác“. Sympathickou je snaha spisovatelova o konkrétní výraz, zato pásmo dějové je, zvláště v druhé povídce, slabé.

Josef Císlar, Baldachýnové kvarteto a jiná prósa. Str. 156. Praha 1927.

Jak vidno z podtitulu první povídky, tvoří Císlar celý cyklus „groteskních črt z naší vesnice“. Vybírá si ze svých osobních starších i novějších vzpomínek více méně zajímavé figurky, na př. takových venkovských hodnostářů, kteří nosí o vzkříšení a o Božím Těle baldachýn, ale přes to nechávají se lehce svést jakousi

potulnou a přístupnou mladici; kreslí všední již postavu tuláka, jenž vyhrožuje vesnici ohněm, ale když pak skutečně dojde k požáru, s nasazením vlastního života zachraňuje cizí dítě; hned za ním staví manželský párek, který si celý svůj dlouhý život dokazuje lásku žárlivostí a zlobením, paličaté i tvrdé chodské sedláky vedle moderních žen, jak je poznal ze své ordinace síně. Spis. spokojuje se namnoze jen zevnějškem těchto „lidských dokumentů“, a tak ani pojetím ani slohem nevyniká jeho nová kniha nijak nad průměr starší naší realistické tvorby.

J o s. J a h o d a, Z a š t ě s t í m. Román. Praha 1926. Str. 520. — K v ě t y p o d s n ě h e m. Románky. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1926. Str. 167, 14 K.

Nevím, působil-li na autora Marden, ale hrdina románu „Za štěstím“ dospívá po mnohých zklamáních k témuž závěru, jaký hlásá ve všech svých spisech americký myslitel: člověk nenalezne pravého štěstí ve vnějších věcech tohoto světa, ani ve službě bližním, jak chtěl Tolstoj, nýbrž v poznání onoho vyššího, nadpozemského, kterým je proniknuto věčno a nekonečno, — v Bohu. Záleží ovšem na tom, jak si kdo Boha představuje. A v tom je právě příbuznost Jahodova s Mardenem, který tak často mluví svým způsobem o Bohu v nás, o „spojení s nekonečným vesmírem, s velkým kosmickým srdcem vesmíru“ atd. Hrdina románu, český voják, ztratil Boha ve válečné vřavě, „protože všichni vojáci ho ztratili“, protože Bůh nezabránil vraždění a feldkuráti světili božím jménem kanony ... K Bohu jej pak vedou spolu s těžkými ranami života tři věřící lidé: starý sedlák, sestra a žebrák. Tito všichni zdůrazňují hned, že nejsou modláři, nechodí do kostela, nezpovídají se, nečtou si v Písmu ani se nemodlí naučených modliteb: mají „svého Pánaboha“, kterého si sami našli. „Snad jsem byl někdy pokřtěn“, praví žebrák Hurych, „ale byl jsem jistě zbytečně pokřtěn, protože milost boží ke mně teprve sestoupila, když jsem začal hledat svého Boha“. S jejich pomocí najde ho i hrdina románu, „na modlení“ chodí pak na dvorek, v neděli do lesů a zpovídají se čistým hvězdám. . . Již tato tendence vedla spisovatele k tomu, že hlavní péči věnoval vylíčení poválečných poměrů, do nichž se vrací český voják s chorou duší: nakreslil tu svým realistickým způsobem dlouhou řadu postav městských i venkovských, dobrých, ale častěji prázdných i zlých — lichvářů, vyděračů a vyssavačů, mezi nimiž vévodí zvl. typ svůdné prohnané ženy, vykořisťující bezohledně otrocky se k ní plazící muže i zaslepené dobráky, jakým je také hrdina románu. M.

V druhé knížce („Květy pod sněhem“) sice sněhu není, ale některé pěkné románové či románkové květy ano. U některých je však příliš nápadná povahopisná schválnost neb jednostrannost, jež se psychologicky nezamlouvá. V titulním obrázku („Květ pod sněhem“) jest venkovské 18leté děvče „pořád se točící u babič-

činých sukní“ atd.; mezi selskými děvčaty je to jistě zvláštnost! Předností obrázků Jahodových jest, že v satyře jsou opravdové, a pak, že humoru nehledají v kluzkosti.

Helena Mnisková, Za hlasem srdce. Román. Přel. Václav Kredba. Nakl. A. Neubert, Praha 1926. I. str. 204, 14 K, II. str. 282, 18 K.

Osiřelá dědička statků na Volyňsku poznala na Riviere jiný život, než byl doma, a v něm anglického šviháka, bohatého diplomata, jenž ji zjevem i řečmi oslňoval. Utekla před ním domů k příbuzným, kde se do ní zamiloval dědic statku. Slaveno i zasnoubení, ale sňatek ona stále odkládá, kolísajíc mezi obojí láskou. Zvěděvši, že její Angličan se v Kalkutě léčí z válečného zranění, uteče zase za ním, vdá se zaň a žije pak v Anglii. Aby se také polskému vlastenectví stalo zadost, založí v Anglii pomocný spolek polský.

Pestroty a napínavosti je v románě dost; hojně vetkané úvahy a pochyby o lásce byly by jakýmsi páusami v tom ruchu, kdyby opakováním a přesládlostí neunavovaly. Telepathie u rozrušené slečny, která přes to náruživě miluje květiny, ráda jezdí na hony, atd. a jen domáckých prací se štítí, jest vysvětlitelná; vysvětlitelná pak také nechut ke statkařskému životu, jak jej kolem sebe vidí a jak ji čeká, kdyby se vdala doma.

Překlad je plynňý a dosti správný (str. 73 má býtí douška; doušek je přece něco jiného!) Na str. 132 a 151 I. dílu jest jakási neshoda (o Bílé Sobotě), podobně II. 245 a 247 (o koni); II. 221 „od jeho ženy“ tam není.

Alexandre Dumas, Leon a Leona, páže vévody savojského. Historický román ze 16. století. Přeložila Karla Šeřinová. 3 díly. Nakl. A. Neubert, Praha 1927. Str. 252, 15 K + 264, 15 K + 224, 14 K.

Dějinným podkladem tohoto románu opravdu historického jsou válečné a politické události na sklonku panování císaře Karla V a v začátcích jeho nástupce Filipa II, doba to všestranně velikých osobností, ale i rozmanitých dobrodruhů, silných jen ve rváčství a násilnictví, líčená především s ohledem na poměr císařství a Francie. Ačkoli tu vlastně převládá velkorysý dějepis, ovšem se znamenitými povahokresbami, název dalo románu náhodou nalezené dítě, jež si nalezce Emanuel Filibert, vévoda savojský, vzal za páže a jež pak shledáno děvčetem, zůstávajíc dále ve svém přestrojení a postavení, a smrtí mizí s dějiště po sňatku Filibertově se sestrou krále francouzského.

Překlad jest plynňý a celkem správný, až na drobnosti jako: uzmutý; jest na mne (m. mně) a j. Nešťastné „jej“ máme tu v obměnách: zmocnil se jej, tázala se jej, ano dokonce: máte jej (slovo!). Říká se kde: „jest to pravda?“

Rozhled

Náboženský.

Optimismus a pessimismus.

Obojí má důvody v názorech i dějinách církevních. Pohledy na ideál tísni i povzbuzují. Zkrušení v našem náboženském názoru má býti jen stavem průchodním, nikoli výsledním jako u těch, „již naděje nemají“.

Víme nebo máme věděti, kolik sami ze sebe dovedeme: nic a všechno, praví nám Písmo. Podle toho, jaký jest náš poměr k prapůvodci všeho jsoucna. Jeho vedení dějů církevních i světových, správně-li v nich dovedeme čisti, je s to, by nás zkrušilo, ale pak zase povznese. Ideál, nedostižný zatím ideál, se sice pořád ještě neuskutečňuje, ale prapor jeho, byť časem velmi nízko kleslý, neklesá docela a vždy znova se vztyčuje. Nikoli sám sebou, neboť ideál sám o sobě jest nedotknutelný a nezničitelný, ale silou těch, jež pocítí v sobě povolání a odvahu jej, když byl ponížen, zas povznést.

Optimismus je důvěřivý, je sebevědomý, je snadno bezstarostný. U rozvážlivého člověka nemůže býti bez přísady pessimismu. Nepotřebujeť pessimismus býti samým škarohlídstvím: může býti také jen střízlivým oceňováním.

Společenské čili kolektivní citění, jak se nyní přespříliš pěstuje, ocitá se i svádí snadno na scestí, v úsudku i v činu. Staré osvědčené asketické pravidlo: jednej tak, jakoby vše záviselo na tobě, a jinak zase tak, jakoby vše záviselo na Bohu, nám na př. v kolektivité církevní jaksi uniká. Radujeme se na př. ze zpráv o pokrocích říše boží na zemi, ve světě, a radujeme se z nich právem, jsme na ně hrdi, zvláště ti, kteří jsme zažili neb jinak známe nedávná snižování církve a ústrky, jež ji bylo snášeti. (Nemluví ovšem o té části světa, která se zove Československem, kde jsme svědky také pokroku, ale poněkud jiného; kde se našlo dost lidí, kteří v orgiasmu t. z. svobody a odrakouštění pokládali pokrokové facky za pohlázení, jelikož byly československé a ne rakušácké!)

Optimismus tedy oprávněný, jenž byl a je s to, aby pozvedal sebevědomí i tam, kde bylo potlačeno, a zvláště tam, kde převažují city kolektivní nebo stádní nebo jak jinak je chceme nazvati, na př. u mládeže, dělnictva atd., a kde zevnější úspěchy nejvíc impouní. Víme, jak horlivě teď i mládež, lidovečtí novináři a pod. píší náboženské úvahy, jsouce snad přesvědčeni, že vyplňují citelnou mezeru a že výplňky ty jistě přispějí na obranu náboženství; pravím: snad, vzhledem k tomu, že ti, kteří vzděláním a povoláním jsou zavázáni zde mluvit, namnoze mlčí.

Ale potřebí optimismu více kritického, především autokritického. Neopakují zásady často již zdůrazněné, že všechna plodná činnost na venek předpokládá sílu vniternou. Jen podotknu, že této je

sice v církvi dost a víc než dost, ale zda také v nás, v těch kterých údech církve? A další otázka: Čím podle toho přispěl jedenkaždý z nás k oněm úspěchům církve naší ve světě? Otázka tato je tím ožehavější, když ji specialisujeme na poměry domácí, kde bez účinného odporu otročíme pokroku jinému! V optimistickém sebevědomí církevním nespoleháme-li příliš na vliv této církve nyní tak utěšeně se jevící, neskládáme-li všechno na papeže a jeho vyjednaváče, místo co bychom jemu nebo jim upravovali schůdnou půdu? Jenom při tomto nedostatečném sebezpytování a neuvědomění vlastních povinností možno se diviti, že ta církev nemůže s námi býti tak spokojena, jak snad my jsme s ní. Pronásledování církve jsou božím dopuštěním, ale mají býti také léčivým pokáním za zanedbané povinnosti!

K optimismu našemu tedy nutno přimísiti hodně pessimismu, auto-kritického, ale čínorodého!

V novinách bylo tuhle čísti poznámku, že jakási čítanka pro čes četnictvo, tedy pro státní stráž proti zločinům, ve své statistice zločinů nejvyšší procento (tedy ne absolutní počet) zločinů přičítá — katolíkům, dodávajíc: „kdyby nebylo římsko-katolického vyznání, nebylo by darebáků.“

Tak bylo čísti, pravím, v novinách.

Který opravdový katolík by se při té infamii nezachvěl? Dejme tomu, že vnesena do statistiky neprávem, jenom na potupu našeho náboženství: úžasné zločinnosti, tedy i mezi katolíky, upříti nelze.

Co z toho následuje?

Následuje z toho zase nutnost sebezpytování, ale nejen kolektivního, t. j. týkajícího se druhých, co oni mají činiti neb nečiniti, nýbrž i jednotlivého, pro každého v jeho oboru možností, a odtud vyplývající nutnost katolictví praktického. Řekl bych katolictví činu, kdyby se tímto slovem nerozumělo, jak se často zdá, jen katolictví agitace, politiky atd. Není tajemstvím, leda snad po odlehlém venkově, že na spolkové řečňování bývají katolíkům jeho mnohdy vysíláni lidé, kteří sami katolického smýšlení nejsou a ovšem podle něho nežijí: živnost jako jiná, jen že bez průkazu způsobilosti!

Neopájejme se frázemi! Nepomůže tak řečniti a psáti v novinách o potřebě a rozmachu katolictví, jako zdůrazňovati jeho obsah a požadavky. Ovzduší jest naplněno miasmy nepoctivosti, nestoudnosti, nenávisti atd., a my je vdechujeme téměř již bez odporu, spokojíce se tím, že u t. z. protivníků náboženství není lépe, že i oni nechávají defraudantů a j. pod. třebas na vůdčích místech, dokud jich neodstraní trestní soudy. Katolíci nemají na to čekati, ale zakročiti sami, aby se prováděla bezohledná očista.

•

m. — Z náboženského života v Polsku.

Polští jesuité podnikají právě novou akci o kanonisaci kněze svého řádu bl. Ondřeje Boboly. Tento svatý a horlivý misionář pracoval v 17. stol. hlavně ve východních krajích Polsky,

získal církvi tisíce rozkolníků na Litvě a na konec v obraně víry vytrpěl tak hrozná muka, že papež Pius IX. při beatifikaci r. 1853 neváhal prohlásiti jej za jednoho z největších mučovníků v církvi Kristově. Jeho tělo, ačkoli zohaveno nesčetnými ranami a uloženo přes 40 let ve vlhkém podzemí kostela v Pińsku, zůstalo až do dnešního dne uchováno neporušeno.

Zajímavé jsou osudy těchto ostatků bl. Ondřeje Boboly, jak je podrobně vypisují v krakovském „Przeglądu Powsz.“ (1927, č. 3—4) P. Jan Rostworowski T. J. a Ant. Kwiatkowski. Za světové války (1917) byly za velkých slavností prohlédnuty a přeneseny do nové rakve. Po válce byly ve slavnostních průvodech neseny Krakovem i Varšavou. Novou prohlídku vykonala r. 1922 — bolševická vláda, ovšem svým násilným, znesvěcujícím způsobem, a dala pak přes veliké pobouření katolického i pravoslavného obyvatelstva a přes protest arcibiskupa Cieplaka přenést ostatky — do hygienického musea v Moskvě! Odůvodňovala to tím, že prý tak bude „nejvhodnějším způsobem likvidováno vykořisťování lidových předsudků.“ Teprve hrozný hlad na Rusi, jenž byl vykládán Poláky jako trest boží na rouhače, pohnul bolševické vládce, že vydali ostatky bl. Ondřeje Boboly papežskému delegátu z jezuitského řádu, který je pak převezl přes Oděsu do Říma. Tam jsou dosud uloženy v jezuitském chrámu Al Gesù, aby se odtud dle slibu sv. Otce vrátily ve vhodnou chvíli do vlasti.

Takovou vhodnou chvílí míněna asi kanonisace, za níž polští biskupové podali žádost již r. 1920. Poněvadž se jedná ještě o jeden nepochybně dokázaný zázrak, vybízejí jesuité zvláště vydanými letáky všechny věřící, aby se utíkali ve svých potřebách o pomoc k bl. Ondřeji. V aktech beatifikačního procesu je zapsáno z 18. stol. více než 350 přísežně potvrzených divů a milostí, jichž se dostalo lidem na přímělu blahoslaveného. —

Dle vzoru italské „katolické akce“, o které se právě také u nás vedou v novinách nepřilíš důstojné debaty i polemiky, zakládá se v Polsku „L i g a k a t o l i c k á“, jak bylo doporučeno na posledním kat. sjezdu ve Varšavě v srpnu 1926. Již před sjezdem byla „Liga kat.“ ustavena v arcidiecesi hnězdensko-poznanské i v některých menších diecesích. Nyní nejhrošlivěji ujal se této myšlenky arcibiskup varšavský kard. Kakowski. V pastýřském listě zdůrazňuje, že chce Ligu nejen povznést, ale přímo uzdravit polský katolicismus, probudití totiž ony katolíky, kteří sice plní své náboženské povinnosti, ale nijak se nesnaží, aby přispěli k rozšíření dobra a k odstranění zla na světě, o d k a z u j í c e v š e c h n o j e n o m n a k n ě z e. Liga má tedy pohnout i světské lidi, aby se věnovali apoštolské práci pro uskutečnění myšlenky království božího na zemi. Arcibiskup zařídil také hned v březnu ve Varšavě třídní kurs pro ty, kdo chtějí pracovati v Lize. Účastnilo se ho několik set laiků i kněží.

R u s k o.

V boji proti náboženství oznamují se nové záchvaty zuřivosti. Katolických kněží zase pod nicotnými zaminkami několik zatčeno, což ovšem už nikde nepřekvapuje.

Vyzývavější jest, že zatčen i správce pravoslavného patriarchátu, metropolita Sergěj z Nižního Novgorodu, předvolaný do Moskvy, aby podle vládního rozkazu sesadil a nazpět povolal biskupy meškající za hranicemi a vyobcoval vystěhovalce, kteří dosud uznávají cara za hlavu církve. Jelikož jeho předchůdce Petr, metropolita moskevský, taktéž jen správce patriarchátu, odpíraje tříštění pravoslavi „živou církví“ a j. odpadlíky, taktéž byl zatčen, jest na snadě souditi, že vláda, zmařivši po záhadné smrti patriarchy Tychona sněm jeho nástupce, nehodlá ani správce patriarchátu trpěti.

Ruská houževnatost, osvědčená i ve věcech náboženských, brání se, hlavně v odlehlých krajích, bolševickému odkřesťanění, avšak za známého nedostatku katechese pro dospělé i pro mládež nemožno se nadíti, že by se víra v čistotě zachovala a nevěře nebo pověrám neustupovala. V té věci pracuje čas pro bolševictví.

U ni j n í snahy v emigraci mají sice tu a tam nějaký úspěch u hlubších duší. Úřední však pravoslavi, ač nemůže známek doby neviděti, lpí stále na svých predsudcích, živěných nad to protikatolickými živly zemí, kde se nalezá. Ano, zdá se, že pravoslavi, které se spíše či později vrátí do Ruska, bude proniknuto ještě víc než dosud protestantismem a racionalismem. Aspoň projevy čelného dogmatika Bulgakova z ruské vysoké školy v Paříži proti unii nevěstí v tom směru nic dobrého.

Takto zdá se, že útlak ruské vlády i vniterný rozklad pravoslavné teologie svorně pracují k tomu, aby pravoslavným bylo ještě hůře, nežli bude moci býti lépe. —

Mimochoodem budiž tu připojena zprávička o svědectví, jež vydal vynikající bolševik jesuitům 17. století v Číně.

R a d e k S o b e l s o h n, dříve sovětský vyslanec v Berlíně, nyní ředitel čínské university tamtéž, ústavu to bolševického pro žluté plémě, dostal návštěvu známého francouzského publicisty Jules Sauerweina, jenž o ní mimo jiné píše: „Radek ukázal mi řadu starých knih ve skvostných vazbách z hnědého safiánu. Tohle jsou díla vašich jesuitů 17. století v Číně. Stokrát předčí nade vše, co napsali moderní učenci; u nich nachází se porozumění čínské duše, jehož více nikdy nedosaženo.“

Přes to nebo snad právě proto bylo teď z Ruska vyhnáno také několik jesuitů.

R u m u n s k o.

Poválečné úvahy o zhroucení ruského pravoslavi následkem jeho závislosti na státě jakož i nové poměry připojených území přiměly k revisi pravoslavné ústavy. Podle vžitých názorů nejlépe se pravo-

slavi uplatní, když bude víc podporováno a šířeno — státem a prostředky jemu vlastními. Tedy ne práce osvětová a obrodná, ale peníze a policie!

V nových krajích zabráno mnoho církevního majetku, a podle mírových smluv má se s menšinami nakládati spravedlivě, ale vláda s fanaticky pravoslavným ministrem osvěty umí všechno obrátiti tak, aby to bylo k prospěchu státního pravoslaví. Státní příspěvek na ně — ostatně podle potřeby — zvýšen, ale z majetku katolického, malé farnosti řecko-katolické se ruší, aby pravoslaví přibýlo vyznavačů i majetku.

Poměr náboženských vyznání v novém Rumunsku a státních příspěvků na ně jest asi tento (v okrouhlých číslicích):

Pravoslaví	11,501.400 duší	330 mil. lei
Řecké katolictví (unie)	1,386.000 „	50 „ „
Římské katolictví	1,270.000 „	přes 20 „ „
Protestanté	1,060.000 „	skoro 37 „ „
Židé	1,030.000 „	400.000 „
Mohammedáni	153.000 „	přes 4 mil. „

Nejvíce se sptí proti unitům, jimž — jako u nás katolické restituci! — m. j. se vyčítá, že před 200 lety, kdy unie z vážných politických důvodů podporována i vládou, pravoslavným „odňali“ 260 kostelů. Avšak unité v bojích vyškolení a nad pravoslavné v každé příčině vyspělejší statečně se brání a doufají, že i z těchto bojů vyjdou zesílení. Oni ovšem by byli také nejpovolanějšími apoštoly unie, aspoň na území rumunském.

*

Anglie.

Po smrti kard. Merciera, který s několika předními anglikány konával porady o anglické unii, nadhazováno, budou-li tyto porady někým obnoveny. U nás, ve Francii a snad i jinde v dalné cizině jméno kardinálovo dodávalo jim většího významu, než měly a než v samé Anglii jim přičítán.

Věc je prostě tato: S hlediska katolického nemohlo nikoho ani zde ani onde býti tajno, že sblížení se může státi jenom na půdě anglické a skrze hierarchii anglickou, která jistě nepostrádá lidí Mercierovi rovných, majících nad to před ním výhodu znalosti místní.

S hlediska anglikánského pak třeba uvážiti, že ti, kdo do Mechlinu přijížděli, byli osoby soukromé, byť i velmi vlivné. Ani kdyby to byl některý z anglikánských biskupů býval, nemělo by rozhodnutí jeho dále mnoho váhy, an takový není ve své diecesi učitelem víry a mravů jako u nás; je to prostě kazatel, předmodlovač, po př. theologický znalec a soudce, jehož úsudek však nikoho neváže — jak se na př. ukázalo v dlouholetých jednáních o nové vydání úřední knihy obřadní (Common Prayer Book = missál, rituál a j. dohromady). Poradcové oni jsou z onoho křídla církve

anglikánské, jež se zove High (vysoká) Church (naproti Low Ch.), a ovšem ani toho křídla nezastupovali.

Širších účinků porady ony neměly. Pokroky katolictví v Anglii, bohudík utěšené (v r. 1926 bylo tu na 12 tisíc návratů), jsou ovocem snahy katolíků a kněží anglických samých. Avšak ani při těchto příznivých zprávách nesmí se zapominati, že to pořád ještě velmi skrovná menšina (asi 6%) proti anglikanismu a nesčetným sektám, zvláště pak proti spiritismu, který se tu hrozivě šíří (1700 dětí prý jest vychováváno za media!), a neposléze proti zednářstvu, jež velikou většinou jest anglosaské.

*

O. Franta. — Z katolické polemiky r. 1621. (Č. d.)

V císařských rakouských dědičných zemích ten nepokojný duch skrze své a spolčeniky¹⁾ mezi pány a poddanými takového nedůvěřování a facti příčinou byl a skrze svobodné postavování pánův poddané jejich tak jim odvedl, že kdyby císaře slavný rakouský dům nebyl remedioval tomu časně, musily by ty země na nejvyšší mizinu přivedené bejti.

Naposledy také duch tento²⁾ v Čechách, Moravě a Slezsku se užiti, na špici se spatřiti dal, nebo ačkoliveč v těch místech z částky potajemně i zjevně se ukázal, poddané pod zvláštním praetextem svědomí od vrchnosti jim od Boha představené odcizil a náhou „Direkci“ z císařského dovození sobě způsobil a zpraktičioval, avšak jeho toto veliké dosažené privilegium upokojiti nemohlo, ale musil svých přirozených lstí dáleji uživati. Pročež nejprve se s Tatary a Turky a Turka vasally, jména křesťanského ohlavními nepřáteli spojil a sjednotil, od nich všeliké pomoci proti své přijaté a korunované hlavě hledal a dostal. A aby tento duch intencí svou tím lépeji vyplniti mohl, obzvláštními tajnými praktykami rakouské³⁾ stavy a poddané falešným předstíráním znejprvka od jejich dědičné vrchnosti odcizil, v rebelly přivedl a naposledy sobě představenou hlavu podobnými nedůvodnými⁴⁾ od Boha i od lidí pokutování-hodnými falešnými správami netoliko obtížil, ale i dokonale beze vší jedinké příčiny dané a uznané, proti tak důkladným churfirským a knížecím odrazováním dokonale zapudil a barbarským sobě způsobem⁵⁾ počínal. Zatím potom nového krále sobě zvolil, jeho nejen z milosti k osobě své vlastní, aby ku přikrytí svého v svědomí poznalého vysoce pokutování hodného počínání jim představil, ba i skrze to jejich vnově zvoleného krále (kterýž sice pokoj milujícím vysoce osvíceným pánem jest) jako i celou milou vlast v toto největší a před očima se spatřující nebezpečenství a ruinu uvedl.

¹⁾ konfoederanty. — ²⁾ duch tento mistrovský. — ³⁾ Má státi: české stavy. — ⁴⁾ paškvilla utkyň i. — ⁵⁾ Podle všeho náázka na defenestraci.

Ještě na tom duch tento nepřestal. Nebo jak by se až dosavád v věcech náboženství se dotýkajících, v konfiscírování zboží duchovních užití dával, každému známé jest; jak podobně při nařizování nových královských úřadův rovnost v náboženství (načež však on vždycky tak tůze nastupoval a to-za obtížné sobě předstíral) zachovával, to samo zkušění potvrzuje. Takovou měrou s lidmi zachází, tak svobodné provozování zachovává, tak pomalu dále jde: duchovní i světské jurisdikci se ujímá a když svou utvrdí věc, — svého hospodáře pryč zahání! Nemůže žádného vedle sebe trpěti, leč by z jeho předzvěděného¹⁾ pokolení byl; a co on prve za nepravé a jako stížnost²⁾ nákou přednášel strany rovnosti v nařízení ouřadův, to sobě nyní za pravé pokládá, žádného již papežence trpěti nechce.³⁾ Křesťané a nevinní lidé jako Jesuviti a jiní křesťané, kteříž toho ducha několikráte poznávají, musí vyháněni bejti. A kdežto prvotně v Nýderlandu a jiných zemích jedno náboženství bylo, nyní tisíc duchův a potvorná kacířstva jsou; kde prve jeden panoval pán, nyní tisíc tyranův a nepřátelské různice panují. Toto jsou toho jistého ducha užitkové evangeličtí, z nichžto on patrně se seznává.

Tito Nýderlanderové proti dědičné vrchnosti své pro dosažení svobody svědomí a vlasti po mnohá bojovali léta, ale ani jednoho aniž druhého při nich se nepoznává. Svědomí při nich není svobodné, nebo mnohými tuhými mandáty k kalvínskému náboženství nuceni bejvají, jinými katolickým jich náboženství provozování⁴⁾ pod nejvyšší pokutou a pohružkami netoliko zapovídáno bejvá, ale nesmějí také svých dítek ven z země do katolických akademií vysílati. Španjelská inkvizicí bejvá obyčejně při sjednocených hroznou věcí. Nyníčko jest jejich process proti nim o mnoho ostřejší a nerovnějši, než-li ona — ta inkvizicí — s sebou přináší, avšak předce musí u nich svědomí svobodné bejti!

Jaké oni tehdy skrze jich rebelii svobody vlasti své dosáhli, toho zakoušejí poddaní jejich. Nebo když oni prvotně spravedlivému králi poddaní byli, musejí nyní jejich vrchním a spolu sousedům, krejčím a ševcům, poddaní bejti. Žádaný desátý peníz králi svému v čas potřeby vydati se zpečovali, nyní pak musejí vesměs třetí, ba i druhý peníz dávati, a tak dobře v času příměří jako i v čas války svým rotitelům⁵⁾ platiti. Prve se král s svejma tovaryši kontentoval, nyní musí urození i neurození správu držící⁶⁾ stavu hojně a bohatě vychovávat. Urození jsou jich svobod zbaveni, panská nadání jsou ku potřebě obecné obrácena. Panští domové a rychty cizozemcům a kupcům se rozdávají. Urození jsou ve všem městském a sedlském stavu rovni učiněni a musejí těm nejmenším sedlákům z živnosti a zboží svého zároveň kontribuirovati a těm podobným břemenům poddaní býti. V městech rodové starožitní vyháněni a novotní lidé k regimentu uvozováni bejvají a stará pri-

¹⁾ praedestinirovaného. — ²⁾ gravamen. — ³⁾ žádného papežence že nemá bejti více. — ⁴⁾ exercitiūm. — ⁵⁾ buičům. — ⁶⁾ regirující.

vilegia a svobody již na¹⁾ více než jen toliko to platiti musejí, co páni Generalstavové za dobré a stavům za poslužitelné usoudí. Panstvo anebo města, kterážto se na svá privilegia stará odvolávají, válečnou mocí se obkličují. A to se u nich nazývá všecko vlasti a svědomí svobodou!

Ale nemůže se tomu za pravé dáti, že²⁾ mezi Turky a pohany, u nichžto zlé poslušenství³⁾ regirováním slove, lepší diskreci a rozdíl mezi stavem vyšším, městy i také sedláky se užívá. Ale tato dedukcí krátká může bez ostenchání pochopena bejti: kalvinský duch v vlastnostech svých dosti vypsaný není ani i čeho z něho náboženství dočekati se mají.

Slovem: kalvinisté a Kalvina duch jest materia per formam zformovaná, jináče nemohli by oni „kalvinští“ slouti. A tak také proto mají vlastnosti. Jestliže pak kalvinisté v německé zemi takovou mají vlastnost, snadno z toho se zavřiti může, že nic méněji evangeličtí jako i katoličtí od jejich praktyk osvobození nejsou a nemůže se jinýmu těšiti, než-li že oni skrze podobné poddaným činěné léčky a skrze rozbroy k jejich zrůstu přicházejí. Jednoho opominouti nemohu: Chce-li někdo s neutralstvím tak se dlouho kalvinistům dívati, až by pod svou moc katolické přivedli, a tak nepřátelům evangelitských moc a sílu do rukou dávati, tak aby podobným způsobem podmanění nebyli! Nebo ten duch nezahálí a na svém nepřestává. Od otce Adama a jeho náboženství učiní začátek a upřímné rytířstvo a panstvo v svých obytech až k smrti válečnou mocí obtěžovati bude.

Pročež potřebí jest dáti pozor na svý věci, tak aby někdo tím neutralisováním anebo na obouch ramenách nošením nebyl nástrojem vlastního zahynutí a zkázy. Císařská ustanovení, offerované smlouvy⁴⁾, přísahy a svobod příslibení tak málo vás, evangelitští jako i katoličtí, přichrání, zastanou a pomocní vám budou. Již jest více nežli veliký čas k těm se přihlásiti, kteřížto císaře skutečně⁵⁾ ctí a říšské konstituci drží a zachovávají. (P. d.)

¹⁾ Má býti: n.e. — ²⁾ Latinismus místo „když“ nebo „poněvaž“. — ³⁾ prava obedientia. — ⁴⁾ oblata foedera. — ⁵⁾ cum effectu.

Vědecký a umělecký.

m. — Spor o překlad Shakespeara.

Referovali jsme minulého roku (Hlídka 1926, 336) o novém Štěpánkově překladu „Hamleta“ a uvedli při tom také některé jeho důvody, jimiž v „Přítomnosti“ podpíral nutnost svého překladu a odsuzoval dosti ostře překlad Sládkův. Ještě příkřeji vystoupil proti Sládkovu překladu nějaký René Wellek článkem „Okleštěný Shakespeare“ v „Kritice“ a v pražském divadelním časopise. Obrany Sládkovy proti oběma útokům ujal se v „Naši vědě“ známý znatel anglického písemnictví F. Chudoba, prof. brněnské university. Spravedlivost jistě žádá, abychom uvedli také jeho vývody, zvláště když jsou přesvědčivější než útoky nových překladatelů.

Prof. Chudoba prohlašuje, že většina jejich výtek je nesprávná a tedy neoprávněná. Obsáhlým a podrobně dokumentovaným rozbořem ukazuje, jak pozorně studoval Sládek Shakespearův text, jak značného učeneckého materiálu používal a s jakým taktem i básnickým citěním tlumočil do češtiny smysl veršů. Potom rozebírá kriticky nový Štěpánkův překlad „Hamleta“ a na přechetných dokladech ukazuje, že překladatel nezná dobře ani angličtiny ani češtiny, že užívá nemelodických a po stránce metrické nemožných veršů i nebásnických výrazů. A končí svůj rozbor: „Netvrdím, že Sládkův překlad je naprosto dokonalý. Má své nedostatky, jmenovitě značně větší rozsah proti anglickému znění, čímž je dějové tempo zpomalené. Avšak i když je všechno připustíme a ponecháme jim plné váhy, učňovský pokus Štěpánkův mu neublíží. Nad ten ční Sládkův překlad vysoko, i není pochyby, že jej svou vnitřní hodnotou nejen přežije, nýbrž již přežil. Může býti překonán, ale toliko překladem z rukou opravdového básníka, který by se jazykovými znalostmi a tvůrčí obrazivostí Sládkovi aspoň vyrovnal, ale nad něho předčil vlohami dramatickými. Žije-li snad již tento budoucí překladatel díla Shakespearova mezi námi, Bohumil Štěpánek se jistě nejmenuje!“

*

vč. — Irština v Irsku.

Vláda svobodného státu irského se horlivě snaží šířit znalost a užívání národního irského jazyka; prostředek, od kterého se očekává nejvíce, je povinná irština na školách, národními počinaje.

V posledním čísle (březen 1927) dublinského čtvrtletníku *Studies* má professor Michael Tierney, člen komise pro zachování a rozšíření irského jazyka, článek o vyhlídkách irštiny. Článek byl, buď v rukopise nebo v korektuře, předložen jiným vynikajícím Irčanům a dosti obšírná mínění čtyř jsou připojena na způsob diskusse hned za ním.

Přeše všecky naděje, kterým se prof. Tierney oddává, že nadšení a úsilí brzy mohou způsobiti, že se irština stane obcovacím jazykem irské společnosti a krásné literatury, i když angličtina zůstane jazykem vládnoucím ve vědách a v obchodě, vyznívá jeho článek co do věci pessimisticky; účastníci diskusse se sice snaží pochyby jeho rozplásti, ale nedaří se jim to.

Malou závadou by konec konců bylo, že je v moderní irštině trojí nářečí a žádné dosud neprorazilo, aby bylo uznáno za spisovný jazyk, že řeč není mluvnicky propracována a pravopis není ustálen, že není znormalisovaných vydání spisovatelů staroirských a hlavně středoírských ani jejich převodů do moderní irštiny, že není ještě ani středoškolských učebnic irsky psaných a tím méně vědecké literatury irské, že moderní krásná literatura irská je nepatrná, že irskou vzdělanost nutno dosud studovati především z knih psaných anglicky. To všecko by se časem napravilo, kdyby jen byla splněna první a základní podmínka oprávněné naděje na rozvoj irského jazyka, náležitý počet irsky mluvících Irčanů.

Ale, praví Tierney, ze tří milionů obyvatelstva užívá jen ještě čtvrt milionu irštiny jakožto obvyklé mluvy, a z něho je pravděpodobně 80% již dvojjazyčných, a návyk mluvití irsky u nich čím dále tím více upadá. Jsou to nejchudší a nejméně vlivní lidé v národě, a přece oni jsou podstatné jádro, z něhož se má, je-li to člověku možno, irská mluva rozšířiti na zbytek státu. Úkol vzkřísiti jazyk v takových okolnostech, bez sousedství četného národa, který by mluvil aspoň nářečím vzdáleně příbuzným, a v boji proti jednomu z velikých světových jazyků, nebyl ještě nikdy nikde proveden. Analogie s vlámsčinou, češtinou nebo baltickými jazyky jsou vesměs nesprávné, poněvadž v jejich případech šlo spíše o to, aby se jazyk prostého lidu stal znovu jazykem vzdělanců, než aby byl vzkříšen jazyk, jímž většina již přestala mluvit. Tím méně byla dokázána možnost zavésti v národě nějaký jazyk za obvyklý dorozumivací prostředek jen školou. Analogie s postavením angličtiny v Irsku neobstojí, poněvadž angličtina se v Irsku opírala o nesmírný vliv hospodářské a společenské převahy Angličanů, o církevních vlivech ani nemluvě, a škola jen dílo dokonala. Obvyklá mluva může býti u četného obyvatelstva a na rozsáhlém území změněna jen vlivy velmocnými, a z těch je ten vliv, který je pod vládní kontrolou, totiž škola, pravděpodobně nejslabší.

Z dvojího tedy důvodu — rychlého, stálého a nikterak nezaráženého úpadku irštiny v okresech dosud více méně mluvících irsky, a omezeného vlivu školy — jest obtíž při povznášení irštiny na hlavní, neřku-li na jediný jazyk Irska toliká, že vyžaduje veškerého úsilí, aby byla překonána. A nebudou-li učiněna ihned různá opatření k zachování irských okresů, dokud je ještě čas, budou vyhlídky na úspěch po nějakých pětadvaceti letech, v nichž se irské okresy nechají v nynějším stavu, svrchované chmurné.

Jak bylo výše řečeno, snaží se ostatní čtyři účastníci diskusse vyvrátiti nebo rozplástiti pessimismus, který vytýkají prof. Tierneyovi, ale nedaří se jim to. Čtenáři se zdá, že co lze očekávati z usilí o vzkríšení a rozšíření irštiny, je to, že se snad zarazí, hlavně hospodářskou podporou a dalším pěstováním národního sebevědomí a jazyka, ubývání irsky mluvícího obyvatelstva. Dosud je totiž veliká chudoba jak lidu samého tak kraje vyhánějí do ciziny, a ti doma, kdo se přece domohou nějaké zámožnosti a po ní i jakéhosi vzdělání, se zároveň klonivají více a více k angličtině, jazyku tříd zámožných a prostředku ke vzdělání. Tím by byla irština zachována jakožto konveršanti jazyk tam, kde jim ještě je. Druhé, co lze očekávati, je, že školou přibude v celém území svobodného státu irského znatelů irštiny, kteří budou více méně dobře čísti, rozuměti a jakž takž mluvíti irsky — ale aby se irština stala konveršanti jazykem lidu, kde jim teď vůbec není, to sotva půjde.

*

KNIHOPIŠ.

S. Behn, Sein u. Sollen. Eine metaphysische Begründung der Ethik. Dümmler, Berlin. Str. 320. 9·75 M.

H. Collin, Manuel de philosophie thomiste. Téqui, Paris 1926. Str. 598, 25 fr.

H. Fahsel, Gespräche mit einem Gottlosen. Herder, Freiburg 1926. Str. 222, 4·20 M.

G. Fangauer, Stilles Frauenheldentum od. Frauenapostolat in den ersten 3 Jahrhunderten. Aschendorff, Münster 1926. Str. 144, 2·25 M.

J. Gabriel, Zorobabel. Ein Beitrag z. Geschichte der Juden in der ersten Zeit nach dem Exil. (Theologische Studien d. Leogesellschaft 27.) Mayer, Wien. Str. 172.

F. Marxuach, Compendium dialecticae, criticae et ontologiae. Subirana, Barcinone 1926. Str. 288.

D. E. Oppenheim, Dichtung u. Menschenkenntnis. Psychologische Streifzüge durch alte u. neue Literatur. Bergmann, München 1926. Str. 346, 12 M.

Fr. S. Petrov, Moderni konvertiti. Knjižnica Nove revije 3. Split 1926. Str. 39.

Dr. K. Pieper, Paulus. Seine missionarische Wirksamkeit und Persönlichkeit. Aschendorff, Münster 1926. Str. 272, 10·20 M.

R. Saitschick, Paulus. Fährmann, Berlin. Str. 118, 2·50 M.

Amadée Teetaert, La Confession aux laïques dans l'Église latine depuis le VIIIe jusqu'au XIVe siècle. Beyaert, Brugis 1926. Str. 536, 50 fr. Universitas catholica Lovaniensis, dissert. II, 17.

Výchovatel'ský.

k. — P ř i j í m á c í z k o u š k y n a s t ř e d n í ú s t a v y.

Na reformu střední školy dle opětného prohlášení ministerstva školství se pomýšlí; reformy nezavádějí se překotně, ale po úvaze a předběžném vyzkoušení. Příštím rokem má býti vyzkoušen zatím v Praze nový způsob přijímání žáků do středních škol.

Rodiče, kteří chtějí dáti dítě na studie, mají do konce května oznámiti úmysl správě národní školy, kde žák je, a udati i ústav, kam půjde k zápisu. Správa školy (třídní učitel a ředitel) zašle úředně do 15. června ústavu oznámenému frequentanční vysvědčení se 2 známkami (z jazyka vyučov. a počtů) a osobní list, obsahující zprávy o tělesné vyspělosti žakově i o duševní způsobilosti ke studiu. V závěru krátce vyjádří úsudek národní školy: velmi způsobilý nebo způsobilý nebo slabě způsobilý nebo nezpůsobilý ke studiu.

Na střední škole zvláštní komisi může býti pořízen již před zápisem nejen seznam hlášených, ale předběžně rozhodne se i o přijetí, o zkoušce.

Žáci, kteří jsou označeni za velmi způsobilé nebo způsobilé ke studiu a mají na frequentančním vysvědčení nejlepší známky a při zápisu předloží křestní list a vysvědčení výroční celkově dobré, budou podrobeni jen kratičké i n f o r m a č n í zkoušce ústní, o níž se ani nepíše protokol, a jest-li výsledek její příznivý, zapíší se jako přijatí.

Žáci, kteří nevyhovují uvedeným podmínkám, podrobí se zkoušce o d b o r n é z jazyka vyučovacího a z počtů. Kdo má na frequentančním vysvědčení a na písemné práci známku dobrou, je přijat bez ústní zkoušky. Ostatní konají i zkoušku ústní z jazyka vyučovacího a z počtů.

Žáci, jejichž osobní výkaz nebyl včas dodán střední škole, mohou býti připuštěni k zápisu jen výjimečně až po prázdnicích na zvláštní žádost rodičů.

Zajímavou novinkou je, že osobní výkaz i frequentanční vysvědčení zůstanou u ředitelství ústavu; po semestru osobní výkaz se vždy doplňuje a po roce podá se národní škole zpráva o úspěchu žáka na střední škole, aby úsudky mohly býti srovnány a kontrolovány.

Zavedené pokusy jsou způsobilé ukázati, jak malé požadavky dnes činí národní škola a jak odlišně posuzuje výsledky práce žakovské.

Náboženství na vysokých školách.

V Římě byl sjezd pro katechesi. Jelikož na vlašských školách se výuka náboženství teprv nyní zavedla, jest význam takovýchto porad samozřejmý.

Pius XI. pochválil pilné práce sjezdu, ale připojil pokyny, aby příští se obíral též otázkou, jak ve výuce náboženské pokračovati na vysokých školách.

Na slaboduché zástupce vysokoškolské „čisté a nepředpojaté vědy“ působí tato myšlenka omráčivě. Rozvázný a soudný učenec nevidí v ní nic nápadného. Duchovědné předměty byly by tím jen rozmnoženy o jeden, a to nejdůležitější, jelikož nejživotnější — nic víc a nic méně!

Na universitách, kde se zachovaly fakulty theologické a kde tyto samy zachovaly zase nějaký styk s duchovědnými předměty ostatních, nebude ono zařazení spojeno se zvláštními potížemi; v Německu na př. nyní tu a tam i na protestantských universitách připuštěny katolické přednášky o předmětech světového a životního názoru. Mnoho by ovšem záviselo na tom, jak se přednášky o náboženství zařadí a jakým lidem budou svěřeny!

*

m. — Starý prostředek výchovný.

„Moderní“ paedagógika jej sice již dávno vyloučila z našich škol, ale zdá se, že se k němu zase vrátí, tak jako se vrací zvolna i k různým jiným prostředkům, na čas zavrhaným i posmívaným. Je to čestné odměňování žáků vynikajících pilností — premiantů, spojené se zvláštní školní slavností na konci roku. Návrh vyskytl se v posledních letech již častěji — posledně činí tak i známý německý časopis pro střední školy „Monatschrift für höhere Schulen“ v článku „Lebensdrang der Jugend und höhere Schule“. Doporučuje, aby se takové jmenování premiantů konalo tak jako za starých dob přede všemi žáky i hosty a aby při tom nebylo oceňováno tolik přirozené nadání žáků jako spíše jejich pilnost, vůle k práci. Dnes, kdy se pěstují v nejrůznějších sportech samé závody a soutěže o ceny, byl by návrat k metodě premii ve škole ovšem tím pochopitelnější.

*Hospodářsko-socialní.***Povinnost práce.**

Právo práce a povinnost práce jsou souvztažné, což u jednotlivce bez dalšího výkladu jest každému jasno. Méně ujasněno jest, co znamená právo a povinnost práce ve společnosti. Povinnost tato vyplývá ze společenské povahy člověka jakožto povinnost výkonů, kterými si lidé vzájemně slouží nebo, abychom se nyní tomu nenáviděnému slovu vyhnuli, navzájem sobě vypomáhají. „Na této společenské povinnosti práce, dí sociolog Biederlack (Ztschr. f. kath. Theol. 1927, 100 d. „Pflicht der sozialen Dienstleistung“) spočívá původ stavů a povolání, tedy organická výstavba lidské společnosti. Neboť zdárná činnost každého stavu a jeho blahobyť více méně závisí na blahobytu a činnosti jiných stavů, právě jako tomu jest v ústroji fysickém... Odtud následuje, že jsou mezi lidmi nutna zařízení, která zaručují vytváření a trvání stavů a povolání. To bude jen tehdy, když se příslušníkům těchto stavů nejen bude dávat t. ř. m z d a o s o b n í (Individuallohn), nýbrž též umožní zakládati a udržovati r o d i n u. Jen tak by potomci byli dostatečně pobádáni chopiti se téhož nebo podobného povolání a vzíti na sebe obtížnou často, nákladnou, dlouhotrvající přípravu na práce toho povolání. Přirozený řád sám v rodinné mzdě stavovsky přiměřené (standesgemäßer Familienlohn) určuje ekvivalent, contrapassum, pro práce povolání. Skutečně všichni rádi celkem připouštějí přirozené, t. j. ze zákona přírodního vyplývající právo na takovou odměnu, která by stačila na udržování rodiny, ať se odměna ta jednotlivcem pobírá jakkoliv. Není v tom důkaz, že i těm, kteří konají práci jen tělesnou, má býti vyplácena mzda rodinná? Lidská společnost nemůže býti bez dělníků takových; bude jich potřeby i v budoucnu. A když se v jiných povoláních spravedlivá mzda, ekvivalent za práci, neodměňuje podle výrobku a jeho hodnoty, proč se průmyslovým dělníkům odplata za práci, mzda, určuje jediné neb aspoň především podle výsledku, výtěžku té práce“, a ne také podle potřeby rodinné?

V Itálii velkou fašistickou radou, tedy státem vydána „m a g n a c a r t a p r á c e“, základní to prý dokument fašistické revoluce naproti ničivé a nesmyslné demagogii socialistické. Prohlašuje národ za organismus, za mravní, politickou a hospodářskou jednotu, práci ve všech intelektuelních i hmotných formách za společenskou povinnost; jen takto stát chrání práci a majetek. O r g a n i s a c e odborové jsou svobodné, a l e j e n s y n d i k á t s t á t e m v i z n a n ý právoplatně zastupuje jednotlivé organizace jak zaměstnavatelů tak zaměstnanců.

Mussolini se svými spolupracovníky tedy silnou rukou dále zasahuje do života svých krajanů, aby podnítil jejich sebevědomí, ale i jejich přičinlivost.

Italský lid byl v cizozemských tiskovinách znám hlavně svou povalečnou leností, ačkoli všude, kde italští dělníci pracovali, mohlo se obecenstvo přesvědčiti o pravém opaku. Byla to také jedna z konvenčních lží, jakými se na severu proti romanismu a ultramontanismu bojovalo. Jihoitalský lid ovšem byl a je snad posud zanedbaný, málo pracující, ale to bezpochyby také proto, že mu neškýtáno příležitosti pracovati. Horečného pracovního shonu tam není, jelikož je to lid skrovných potřeb životních. Velmocenské potřeby nynější Italie vyžadují ovšem silnějšího napjetí pracovních schopností, ať už noví vládcové svými předpisy sledují také výchovný význam práce nebo ne. Jisto však jest, že jen za přiměřených socialních opatření bude možno zvednouti národní výkonost tak, aby nenastalo zmechanisování a industrialní zotročení lidu. To, že se všechno zestátňuje, ještě není dostatečnou zárukou proti nevolnictví. Bude-li pak toto zasahování státu do všeho podnikání jemu samému zdrávo, lze důvodně pochybovati. Socialní zákonodárství je v Italii sice značně pozadu, pořádku tam tedy velice potřebí, ale omne nimium vertitur in vitium, všeho moc škodí.

Pyšná slova: Italia farà da se, dosud v dějinách až do posledních událostí málo osvědčená — vždyť všechny politické, po př. válečné úspěchy její vyplynuly jí jen z pomoci cizí — mohla by se zvýšenou výkonností vlastní práce v budoucnu uskutečniti, a bylo by to jistě chvályhodnější než ony úspěchy všelijakých intrik politických, jichž ale ani nynější Italie se nevzdává, jak prozrazují události balkanské.

Statovědecky zajímavé jest, že ona „magna carta“ mluví o národě a státech jako o pojmech stejnoznačných. Postup vládní proti přivtěleným menšinám, slovanské a německé, ukazuje, že Italie elice jíti cestou bývalého Maďarska a j.

*

hd. --- Hospodářský úpadek Evropy.

Sekretariát Společnosti národů v Ženevě vydal obšírnou zprávu o výrobě a obchodu, o platební schopnosti a vývozu nejdůležitějších výrobních států světa, a srovnává při tom poměry z roku 1913 s poměry nynějšími.

Ze zprávy jde na jevo, že obyvatelstvo celého světa se proti roku 1913 rozmnožilo o 5%, avšak obyvatelstvo Evropy jen o 1%. Okolnost tuto snadno pochopíme, když uvážíme, že světová válka z největší části se vedla na území Evropy a postihla nejvíce národy evropské.

Povážlivější jest už pokles výroby evropské v poměru s celkovou výrobou světovou. Neboť celková světová výroba surovin, ke kterým se počítají kovy, obilí, palivo jakéhokoli druhu, atd. stoupla proti roku 1913 o 16—18%, v Evropě však jenom o 4—5%. K tomu třeba ještě připojiti, že ve střední a východní Evropě, ke které se počítá Rusko a pak také státy tak zvané nástupnické,

tato výroba byla ještě v roce 1924 o 20% menší než v roce 1913: kdežto obchod zahraniční dosáhl jenom 66% původní, předválečné výše. Teprv nyní se tyto nemilé rozdíly vyrovnávají.

Smutné a nepříjemné hospodářské následky světové války vyniknou nejlépe, když porovnáme jednotlivé díly světa mezi sebou. Když celkovou výrobu roku 1913 vezmeme za základ a vyjádříme ji číslem 100, pak jeví se nám u porovnání s rokem 1913 pro rok 1925 tento neutěšený obraz, vyjádřený procenty z roku 1913:

	Obyvatelstvo	Celková výroba	Obchod zahran.
Celá Evropa bez Ruska	104	104·5	94
Celá Evropa i s Ruskem	101	104·5	89
Severní Amerika	119	126	137
Jižní Amerika	122	134·5	97
Asie bez Sibiře	105	120	136
Afrika	107	138·5	99
Australie	116	122·5	132
Celý svět	105	117	105

Pohled na toto srovnání poučuje nás zřetelně, že po světové válce Evropa pozbyla hospodářského prvenství ve světě, a že hospodářské těžiště se přesunulo z Evropy do Ameriky a Asie. Když přihlížíme k celkové výrobě světové, pak Evropa dodávala v roce 1913 k ní 34·2%, po válce už jenom 30·3%. Co do jednotlivých položek klesl podíl Evropy při dodávce všeho druhu paliva z předválečných 48% na 37% roku 1925. Kovů dodávala Evropa k světové výrobě před válkou 52%, po válce však už jenom 41%, kdežto podíl Severní Ameriky stoupl na 51%.

Přesuny zmíněného druhu ve výrobě působí ovšem příznivě nebo nepříznivě na jednotlivý stát, na jeho vývoz a dovoz. Když se méně vyrábí, pak lze také méně vyvázet, přijde méně peněz do země za vyvezené zboží, a třeba více dovážet, peníze jdou pak zase za dovezené zboží do ciziny.

Zajímavé a důležité, ale na nejvyšší povážlivé jsou však poměry, které se vyvinují a vytvářejí nyní mezi jednotlivými zeměmi zámořskými, kam Evropa kdysi své zboží dodávala, odkud však jest nyní pomalu, ale důsledně vytlačována. Tak na př. Severní Amerika odvrací se od evropských trhů, a nakupuje zboží, jehož sama nemá, na trzích asijských. Čína a Japonsko rovněž opomíjí čím dál tím více trhy evropské, a dává přednost zboží severo-americkému.

Také asijský vývoz ubírá se nyní jiným směrem. Tak na př. z japonského vývozu šlo do Evropy před světovou válkou 23·3%, po válce už jenom 6%. Zato stoupl japonský dovoz do Sev. Ameriky z předválečných 30% na 44·5% poválečných. I v Australii a v Argentinii ztrácí Evropa povážlivým způsobem půdu pod nohama. Tak v Australii klesl evropský dovoz z 71% na 54%, a v Argentinii z 80% na 64%.

Že tu nejde jen o hohatství, ale o živobytí mnohých lidí, jest ovšem na bledni.

Politický.

U n á s.

Kromě výslechu lupičů a vrahů Leciana a j., kromě rozsáhlých opatření, aby z jižních Čech konečně zmizely poměry „divokého západu“, jež ostatně nejsou jen tam, poutá některé zájemníky, jak dopadne berní reforma — ač sotva kdo ví, kterak možno daně snížit, aniž by finanční rovnováha státu zakolísala — a konečně, jak asi se bude voliti praesident republiky.

Nynější vláda „občanských“ stran nechce býti revoluční a — věru — není: ať každý má, co urval — kdo neurval nic, ať nemá nic. Klid nesmí býti rušen, škodilo by to státu!

O praesidentské volbě hodné strany ve svých novinách závodí ujišťováním, jak ony jsou hodné, neútočné, ačkoli by . . .

Ostatní projevy čs břichoplazectví — mimochodem řečeno, ne tuze pěkné, — sezná laskavý čtenář nejlépe z novin, jež nejsou hodné; ty si to mohou dovolit.

*

Z P a l e s t i n y.

Jelikož se nyní v čs novinách o ní často psalo, budiž i zde několik údajů, jež mohou zajímati.

Podle 2. sčítání lidu (1. září 1926, prvé bylo v r. 1922) je tam mohammedánů (okrouhle) 641 tisíc, židů 158 t., křesťanů 78 t. Přibylo 51 t. moh., 74 t. židů, 5 tisíc křesť. Příliv židů sice stoupá, ale nikoli pravidelně; v prosinci 1926 na př. se jich 513 přistěhovalo, ale 624 vystěhovalo.

Naděje, že by se Palestina mohla státí útlukem zubožených t. ř. východních židů (z Ruska, Polska, Rumunska) — počítáno s 30.000 ročních přistěhovalců, — jsou marny. Židé ti množí se rychleji — čítá se jich na 8 mil., tedy polovici všeho židovstva na světě — než by jich Palestina mohla pojmouti a zaměstnati. Arabové, ačkoli z vládních míst vyloučení, jim jistě neuhnou. Platí pořád, co 1923 prohlásil romanopisec Israel Zangwill na sjezdě amerických židů: „Zionista je žid, který si zaplatí jiného, aby místo něho se v Zionu usadil. Američtí židé přispěli k národnímu fondu $\frac{2}{3}$, ale jen 70 se jich z Ameriky do Palestiny vystěhovalo. Židovská hora Zion; Bal-fourovým prohlášením oplodněná, porodila myš.“

Přistěhovalci židovští nejsou vítáni ani domorodým židům, jelikož se zpronevěřili židovskému pravověří. Chýlí se k bolševictví; mladí nadšenci zřídili sice nevinnou organizaci kommunistickou (kvuzah), společenství majetku, obydlí, práce, nákupu, výchovu dětí, ale se všemi následky takové organizace: nekázní, nedbalostí, nepořádky atd.

P o l i t i c k á samostatnost židovské Palestiny jest utopií. Anglie je ráda, že tuto Palestinu má v rukou — k vůli přístupu do Asie —, ač ji stojí mnoho peněz. A kdyby došlo k účtování mezi Asií a Anglií, Palestina samostatná neobstojí.

HLÍDKA

Moravské privilegium krále Jana.

Dr. Fr. Robenek.

(Č. d.)

Těžko hájiti myšlenku Hrubým pronesenou: „... daß die böhmischen Herren an so einem Privilegium, wie es die Mährischen Herren besaßen, kein Interesse gehabt hätten . . . , daß sie so mächtig waren, daß sie für sich in der Praxis größere Rechte, als ihnen in dem Privileg B (krále Jana z r. 1311) verbrieft waren, in Anspruch nehmen konnten.“¹⁾ Vždyť vyšší šlechta žárlivě střežila každé hnutí šlechty nižší — na Moravě šla šlechta svorně — sama jsouc bedlivě pozorována patriciátem městským. Také další vývoj privilegií bral se v obou zemích různými cestami. Privilegie panstva moravského navazují vždy na základní listy krále Jana. V Čechách není formou ani obsahem ustálených privilegií panských. Volební kapitulace panovníků platí tam všem stavům společně. Králem Zigmundem²⁾ dána jim byla určitá forma, která zůstala podkladem pozdějších majestátů, krále Albrechta,³⁾ Ladislava⁴⁾ a Jiřího.⁵⁾ V majestátech zaručuje se především svoboda náboženská. Privilegie zemské potvrzovány jsou pouze všeobecně.⁶⁾

¹⁾ U. m. 23. — ²⁾ 20./VII. 1436 v Jihlavě AČ III. 446—9. — ³⁾ 8./VI. 1438 AČ III. 459—60. — ⁴⁾ 1./V. 1453 AČ IV. 416—17. — ⁵⁾ 15./V. 1461 Kalousek, Č. st. pr. 568. — ⁶⁾ AČ III. 447.

Privilegium moravské za Albrechta, Ladislava
Pohrobka a Jiříka z Poděbrad.

Za dob husitských stržena byla i Morava do ryku válečného. Zigmund ovládnuv ji částečně odevzdal ji r. 1423 svému zeti Albrechtu rak. získávaje v něm takto nejvěrnějšího spojence.¹⁾ Ale držení Moravy nebylo jisté. Teprve r. 1434 smířilo se obyvatelstvo Moravy s Albrechtem. Dne čtvrtého března téhož roku uzavřen byl v Brně landfrýd na pět let²⁾ a na podzim téhož roku dovršeno bylo smíření v Brně 11. září potvrzením panských privilegií.³⁾ Listina uchována jest ve víd. státním archivu a V. Hrubý uveřejnil ji ve Věstníku Král. č. spol. nauk tř. I. r. 1911.⁴⁾ Listina, kterou jsem také před převratem ve Vídni prohlížel, jest úplně správně vystavena. Pečet schází. Hrubý považuje listinu „für ein unausgefertigtes Original, das wegen der nötigen Korrektur in der Kanzlei zurückgeblieben ist“,⁵⁾ neboť jména deputace panské jsou přetržena a jiným inkoustem po straně s jistými změnami opět napísána, což činí dojem, jako by listiny bylo použito za koncept při následujícím potvrzení za Ladislava Pohrobka. List Ladislavův se nám též nezachoval, ale potvrzení Jiříkovo předcházející potvrzení králem Václavem, Albrechtem a Ladislavem výslovně jmenuje.⁶⁾ O potvrzení Ladislava Pohrobka svědčí též Ctibor Tovačovský z Cimburka ve své „Paměti“, kde popisuje též způsob přijímání pána země. V předmluvě praví: „míti ráčíte pamět mů sepsanů, tak jak se pamatují a svědom sem obyčejnou a zvyklostí starodávních, které jsú se za našich předkuov zachovávaly a v skutku dály, kteréž jsem já očima svýma viděl a při nich osobně byl, při přijímání za pána: krále Ladislava Uherského a Českého etc. . . . v pokojnú zemi pána dědičného v městě Brně . . .“ Podle Pešiny stal se hold Ladislavovi a potvrzení panských privilegií v Brně 7. července 1453.⁷⁾

¹⁾ Bretholz, Die Übergabe Mährens an Herzog Albrecht V v. Österreich im J. 1423. AÖG LXXX. — ²⁾ Lichnovsky, Gesch. d. Hauses Habsburg V. regest č. 3304. — ³⁾ Tamt. V. str. 262 a regest č. 3347. — ⁴⁾ Über das Privilegium . . . str. 23 násl. — ⁵⁾ U. m. str. 26 pozn. 1. — ⁶⁾ Kniha Tovačovská k. 10. — ⁷⁾ Mars Mor. 665. Ladislaus Brunam petiit pridie Non. Julii. Sequenti die, postquam iusjurandum de servandis tuendisque vetustis Provinciae legibus et privilegiis de more praestitit, etiam ab Ordinibus universis Sacramentum fidelitatis exegit. Srv. Kniha Tov. k. 7. pozn. 4. a České Dějiny III./2. Věk Poděbradský, R. Urbánek 726 pozn. 3.

Otázka panských privilegií v Čechách přišla, jak již víme, znova na přetřes za krále Jiřího z Poděbrad. Pro posouzení privilegií jest přímo typickou. Okolnost velmi příznačná jest, že Jiřík při svém nastolení ani stavům ani pánům českým žádných privilegií písemně neudělil, nýbrž pouze ústní přísahou všeobecně slíbil.¹⁾ Teprve později, když v zemi nastala nedůvěra vůči jeho vládě, nucen byl potvrditi stavům předložené podmínky 15./V. 1461.²⁾ Podobají se kapitulacím králů předešlých. Stav panský byl z počátku hrd, že jeden z jejich řad dosedl na trůn královský, proto se těšil, že vzroste také vliv jeho na řízení záležitostí zemských. Považovali Jiříka za prvního mezi sobě rovnými. Ale trpké bylo jejich zklamání, když si Jiřík vedl příliš samostatně. Ačkoliv otázka náboženská byla velmi palčivou a křesťanský svět proti králi bouřila, nejednalo se panské jednotě o ni. Na zemském sněmu v Jindřichově Hradci prohlásil náčelník jednoty, nejvěrnější druhdy přítel Jiříkův, Zdeněk ze Šternberka, že nevede boj proti králi pro víru, neboť o víru se starati jest věcí papežovou a nikoliv jeho.³⁾ Následkem stísněné situace, do níž byl Jiřík vehnán nepřátelským chováním kurie papežské, okolními sousedy i domácími rozpory, ustoupil a podepsal pánům požadované svobody. Stvrzeny byly ještě zvláštním zápisem do desk zemských 24./IX. 1467.⁴⁾ Ačkoliv král Jiří znal dobře formu moravského privilegia panského, ačkoliv i v kanceláři jeho nacházíme formulář privilegia adresovaný panstvu českému ve znění moravském,⁵⁾ přece výsady vydány byly v Čechách formou i obsahem jiným. Toto panské privilegium české obsahuje nejen čtyry body privilegia moravského, týkající se berně, branné povinnosti, obsazování úřadů a nápadů na korunu, nýbrž zdůrazňuje i jiné finančně

¹⁾ Z. V. Tobolka, O volbě a korunování Jiřího z Poděbrad 32. Kalousek u. m. 568: „... při kterémžto našem korunování od pánův, rytířů, měst i (obce) kralovství Českého žádání a prošení sme, abychom je v jich praviech, řadích a obyčejích zachovali, a jim na to jich zachování i na jiné kusy vdole psané list náš též, jakož předkové naši nejjasnější Sigmund, Albrecht a Ladislav, králové Čeští šťastné paměti, jim dali, i my také dáti ráčili...“ — ²⁾ Kalousek tamt.; Rauscher u. m. 32. — ³⁾ Palacký, Dějiny VI. 487. — ⁴⁾ AČ IV. 135—136 a AČ 365—366. — ⁵⁾ Diplomatarium regis Georgii, Lobkovická knihovna v Praze sign. 294. Srv. Koos u. m. 136 pozn. 3; Kalousek u. m. V kodexu řečeném Cancellaria regis Georgii, kterýž se chová v knihovně Lobkovické pod Petřínem v Praze na listě 156 b) vepsán jest jiný český překlad tohoto moravského privilegia, jež tam svědčí „všem kralovství Českého a markrabství našeho Moravského věrným.“ Kalousek u. m. 567. —

a hospodářsky pro panstvo velmi důležité věci jako o úrocích, za-
nášení do desk zemských, mincovnictví. Přes 150 let tedy bilo se
panstvo české za samostatnou Magnu Chartu, ale ani tentokráte
netěšilo se ze svého vítězství trvale.

Stavové vedlejších zemí nebyli k volbě Jiříkově pozváni, ač na to
nesporné právo měli. Moravští klonili se vždy více k rodu Habsbur-
skému.¹⁾ Katolická strana na Moravě nalézala v nich mocnou oporu
svého náboženského přesvědčení. Němečtí zástupci měst stáli v na-
prosté opozici proti husitskému nacionálnímu králi podepření nemalou
brannou mocí Bedřicha Rakouského, s nímž udržovali čilé styky.
Jiříkovi nebylo to neznámo. Ještě 19./XII. 1458 psal do všech
krajů koruny české a napomínal stavy, aby mu zachovali povinnou
věrnost a nedali se odvrátiti od koruny české ani sliby ani hroz-
bami. Pouze přičiněním zemského hejtmana Jana Tovačovského
z Cimburka a pánů z Pernštýna, z Boskovic, z Lipé, z Doubravice,
Sovince a jiných byl Jiří na sněmě v Brně konaném 9. dubna
1458 šlechtou jak podoboji tak i katolickou za panovníka přijat.
Leč diktovány zároveň podmínky.²⁾ Žádáno mezi jiným též stvrzení
zemských práv, což se brzy potom 16./IV. 1458 ve Znojmě stalo.

Vzrůst privilegia až do Ferdinanda II.

Vymření Albertinské linie Habsburgů Ladislavem Pohrobkem tvoří
přirozenou hranici též v dalším formálním vývoji privilegia morav-
ského. Za krále Jiřího ustálila se forma privilegia poznovu, a to
tak, že základem ponechány opětně tři listy krále Jana, ale po-
tvrzení následující Jiříkem pouze zmíněno všeobecně.³⁾ V době ná-
sledující potvrzovány svobody vždycky v podobě insertu a vklá-
dáno tam také jejich rozšíření. Stálým orámováním a rozšiřováním
rozsah privilegia vzrůstal a na potvrzení jeho nestačil již jediný
arch pergamenu, ale celý svazek. Od Ludvíka Jagella počínajíc vy-
dáváno bývá knižně. Poslední potvrzení králem Ferdinandem II
r. 1617 napsáno jest na celých čtrnácti kvartových listech sváza-
ných zlatou šňůrou, na níž visí malá červená pečet ve vosku.
Svazek uložen jest do červených sametových desek.⁴⁾

¹⁾ Huber III. 124: „... weil sie am Grundsatzte der Legitimität festhielten . . .“ —

²⁾ Dvořák, Dějiny Moravy II. 334. — ³⁾ „... quas (litteras) et confirmaverunt
diui antecessores nostri Wenceslaus, Albertus et Ladislaus.“ AČ XI. 387. —

⁴⁾ Moravský zemský archiv, vitrina II. č. 26.

Vypjatá moc panstva zcreadli se nejjasněji v rychlém vzrůstu privilegia za dob Jagellonských měrou nebývalou. Za nových bojů o Moravu mezi Matyášem Korvinem a Vladislavem nenaráželo potvrzení svobod přirozeně na žádné obtíže. Když konečně mírem Olomouckým 21. července 1479 stal se Matyáš pánem Moravy, potvrdil v Olomouci obvyklým způsobem výsady panské 25. července 1479.

Odměnou za neobvyklou peněžitou pomoc ku vedení válek — za úrok svatojirský — rozmnožil Matyáš právo svobodného dědění až do pátého kolena, dolů, nahoru i po straně listinou z 9./IV. 1484 v Budíně vydanou.¹⁾ Současně zavazoval všechny své potomky markrabství Moravského, aby při svém přijímání list tento do listů potvrzení svého vpisovati byli povinni.²⁾ Smrtí Matyášovou Morava připojena byla k Čechám a Vladislav stav se v ní pánem stvrdil v Budíně obvyklou formou insertu staré privilegium 1./IX. 1490. Listina Matyášova v příčině nápadů vsunuta hned za třetí list krále Jana a na tom místě vždy zůstávala.³⁾ Poněvadž potvrzení svobod králem Vladislavem nestalo se v zemi Moravské, předstoupili páni před něj, když se ubíral Moravou z Uher do Čech, ukázali mu pamět od starodávna sepsanou toho všeho způsobu a obyčeje, kterak jsou předkové jejich pány své do země přijímali, jaký způsob při takovém přijímání pána země zachován býval jest a býti má, a dosáhli od něho také potvrzení toho v Brně 21./II. 1497.⁴⁾ Pamět tato od starodávna sepsaná zaznamenána je též v knize Tovačovské a obsahem srovnává se celkem s kapitolami 5, 8, 9, 11, 12, 13, 14 a 15. Kniha Tovačovská datuje tento způsob přijímání pána mylně od doby krále Václava.⁵⁾ Král Václav nebyl však přijímán v Brně, nýbrž holdováno mu bylo v Praze.

Král Ludvík potvrdil privilegium teprve, když se stal plnoletým. Prozatímním správcem říše zvolen byl polský král Sigmund a německý král Maximilián.⁶⁾ Na jaře r. 1523 vracuje se z Prahy zastavil se Ludvík v Olomouci a 9./IV. vydal panstvu listinu bývalých svobod i s pamětí starodávnou a rozmnožil počet výsad o dvě nové, takže rozsah privilegia vzrostl na několik listů.⁷⁾ Za všechny

¹⁾ AČ X. 284 násl. Orig. Mor. zem. arch. vitrina II. č. 15. — ²⁾ Tamt. 286.

³⁾ AČ XI. 387; srv. pozn. k tomu. — ⁴⁾ AČ V. 462 násl. — ⁵⁾ „... neb králové Čeští od krále Václava až do krále Jiřího všichni jsú tu za pána přijímáni.“ k. 5. —

⁶⁾ Chlumecky, Darstellung d. altständischen Verfassung d. M. Mähren 24. —

⁷⁾ AČ XI. 385 násl. Orig. Mor. zem. arch. vitrina II. č. 18.

skutečné služby panstva rozšířil nápady zboží nad páté koleno až do šestého pokolení vzhůru, dolů, na strany, před se i za se, po meči i po přeslici. Také vsazení nejvyšších úřadů, hejtmana, komorníka, sudího má se dít ze stavu panského z obyvatelův markrabství moravského: aby ti úřadové od nich podle starobylého obyčeje zachovávaní a spravování býti mohli. Osazování má se dít s radou pánův a rytířstva.¹⁾

Za Habsburků obmykáno Ludvíkovo privilegium krásnými slovy následujících potvrzení. Ač zůstávalo i nadále dostatečnou zárukou sebevědomému panstvu moravskému, obsahově nerostlo, ba ztrácelo ze své životnosti. Forma jeho ustrnula, zkostnatěla. Ferdinand I odebral se po své korunovaci v Praze do Brna a 7./IV. 1527 potvrdil při holdování a skládání slibu poddanosti list svobod bratra a švakra svého Ludvíka.²⁾

Vítězstvím nad protestantskými stavy vzrostla moc Ferdinandova tak, že syn jeho Maximilián byl již 18./II. 1549 přijat v Čechách za krále a hned na to také na Moravě, kde zahájen sněm 8./IV. 1549. Stavové se ohradili proti nesprávnému postupu stavů českých.³⁾ Pokládali za samozřejmé, že Maximilián nastoupí vládu až po smrti Ferdinandově a že před tím, než se ujme vlády, potvrdí staré svobody.⁴⁾ Ale r. 1563 oznámil Ferdinand stavům, že pro churavost na sněm do Olomouce přijíti nemůže a pošle k nim syna svého Maximiliána a že jej za budoucího pána uvéstí ráčí, aby mu tedy vyjeli naproti a přijali jej za svého pána.⁵⁾ Stavové proti tomu nebyli, ale žádali, aby dodržován byl starý pořádek přijímání za pána země s potvrzením starých výsad.⁶⁾ Tak se také stalo v Olomouci 19./XI. 1563.⁷⁾

Po smrti Maximiliánově vysláno poselství k Rudolfovi s oznámením, že jej stavové moravští, poněvadž jest již králem českým a uherským, přijímají za pána zemského, jelikož Morava bez zeměpána býti nemůže. Žádali na něm, aby také po způsobu svých předků byl do země uveden a potvrdil svobody.⁸⁾ Král však vzkázal, že volbou a korunováním v Praze stal se také markrabím moravským, a že tedy stavové moravští, jako přední člen koruny

¹⁾ AČ XI. 389–390. — ²⁾ O ohrazení proti přísaze panské viz Kameníček u. m. I. 101 násl. Orig. Mor. zem. arch. vitrina II. č. 19. — ³⁾ Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské I. 107. — ⁴⁾ Tamt. 108. — ⁵⁾ Tamt. 108. — ⁶⁾ Tamt. 109 pozn. 2. — ⁷⁾ Kameníček u. m. str. 364. Orig. Mor. zem. arch. vitrina II. č. 21. — ⁸⁾ Tamt. I. 113 násl.

české, již tím povinni jsou mu poslušnosti jako králi českému. Když pak rozepsal na Moravě sněm, stavové ho nekonali, poněvadž pravili, že se ještě nikdy nestalo, aby panovník svolával sněmy dříve, než stvrdil svobody a přijal hold.¹⁾ Král přijel tedy do země a v Olomouci 26./VI. 1577 potvrdil privilegium panstva.²⁾

Ačkoliv moc stavů za boje mezi Rudolfem II a Matyášem neobyčejně stoupla, přece nedoznalo již privilegium panské žádného rozšíření. Když jednal Matyáš koncem srpna 1608 se stavy moravskými v Brně, potvrdil 30. srpna privilegium panské jakožto „čekaneč království českého a markrabství moravského“, zároveň ještě s jinými požadavky na něho kladenými.³⁾ Stav se pak králem českým vydal znovu panskou listinu výsad v Praze 4./X. 1612.⁴⁾

Cisář Matyáš neměl dědiců. Stavové moravští uznali a přijali adoptovaného Ferdinanda Štyrského za markrabě moravského. Mezi podmínkami stálo též, že učiní přísahu a svobody potvrdí napřed, a potom teprve že mu stavové vykonají povinnost, „poněvadž země to za právo má.“⁵⁾

Tak bylo vydáno poslední panské privilegium v širokém svém znění, jak se po staletí v tradici ustálilo, Ferdinandem II, králem českým, arciknížetem rakouským a markrabím moravským v Brně 6. září 1617.⁶⁾

Že by zimní král Bedřich Falcký při svém vjezdu a holdování v Brně 6./II. 1620 panských svobod potvrdil, není nám odnikud známo.

Osudy panského privilegia po vydání obnoveného zřízení zemského.

Osudná rebelie stavů r. 1618 proti legitimnímu králi měla neblahé následky též na další vývoj panských výsad na Moravě. Ještě 6./IX. 1617 v Brně potvrdil Ferdinand II obvyklým způsobem privilegií panské, jak je uznal strýc jeho císař Matyáš (4./X. 1612 v Praze). Vítěznému císaři ale nezdálo se býti dosti bezpečno potvrditi znovu summaliter velké privilegium panstva a dokumentovati takto výhradné postavení jeho v zemi. Proto

¹⁾ Chlumecký, Darstellung d. altständischen Verfassung d. M. Mähren str. 25; Kameníček u. m. I. 115. — ²⁾ Kameníček u. m. I. 389. Orig. Mor. zem. arch. vitrina II. č. 22. — ³⁾ Tamt. I. 119 násl.; listina z r. 1608 se nám nechovala. —

⁴⁾ Kameníček l. c. I. 499. Orig. Mor. zem. arch. vitr. II. 24. — ⁵⁾ Tamt. I. 125. —

⁶⁾ Tamt. I. 513. Orig. Mor. zem. arch. vitr. II. č. 26.

bylo dosud jednotné privilegium panské ve své původní kusy roztrženo a jednotlivé listiny, z nichž kdysi vyrůstalo a které znamenaly nějaký přirostek svobod, zařazeny byly dle data mezi ostatní privileje zemské. Od těchto dob není tedy jednotného privilegia panského. Kromě všeobecného potvrzení práv a privilegií, které dano král. Českému 29./V. 1627¹⁾ a Moravanům 26./VI. 1628, porízen totiž současně pro Moravu zvláštní registr všech privilegií, která nepropadala.²⁾ V seznamu privilegií zařazeny jsou jednotlivé listiny dle pořadu časového, ať již se týkají celé země, vnitřní správy, poměru k Čechám, nebo pánů, rytířů, měst, nebo všech stavů společně, reversů sněmovních, daňových etc. Tak srovnány byly panské svobody do jedné řady s ostatními privilegii a povýšené panstvo stlačeno tak mezi ostatní činitele země jako rovnocenný článek.

Podobný osud stihl též privilegie východních zemí alpských. Při holdování stavů š t y r s k ý c h Ferdinandem III z r. 1631, spokojili se tito listinou z r. 1596. V dodatku byly pak obsahově shrnuty zákony vydané po té době. Totéž opakováno r. 1660.³⁾

Privilegia v registru uvedená platí ovšem pouze pro Moravu, nikoliv též pro Čechy, jak se domnívá Kalousek.⁴⁾ Není nám aspoň odnikud známo, že by stavové čeští podobný registr byli obdrželi ať již při vydání obnoveného zřízení zemského 10./V. 1627 nebo při všeobecném potvrzení svobod král. Českého 29./V. 1627. Také „Elaboratum Bohemicum“ (1710—1723) ví pouze o registru moravském.⁵⁾

Ze 140 v registru markrabství Moravskému potvrzených listin nacházíme tato panská privilegia, která do vydání obnoveného zřízení zemského zahrnuta bývala v panském privilegiu: Č. 2. List krále Jana v Brně 14. Julii 1311.⁶⁾ Č. 4. Revers krále Jana v Brně quinto Calendas Sept. 1325.⁷⁾ Č. 5. Druhý revers krále Jana die

¹⁾ Kalousek u. m. 600 násl. — ²⁾ Tamt. 603 násl. Orig. Mor. zem. arch. vitr. II. č. 27./28. — ³⁾ Luschin, Die steierischen Landhanfesten str. 168. — Stavům kraňským dán byl při holdování r. 1631 a 1651 pouhý slib. K vyhotovení privilegia vůbec nedošlo, tak jako později za Leopolda I. — Levec, Die krainischen Landhanfesten 282 násl. — ⁴⁾ U. m. 440. — ⁵⁾ Kalousek u. m. 618—619: „Demnach unser Haus- und Reiches-Vorfahren gloriwürdigsten Andenkens Ferdinandus Secundus in dem Jahr 1627 und 1628 auf offenen Landtagen zu Prag und zu Znaymb die Privilegia deren gesambten Stände Unseres Erbkönigreichs Böhmeimb und Markgraffthumb Mähren gnädigst bestättigt und denen mährischen Ständen ein über sothane privilegia ausgefertigtes Register eigenhändig unterschrieben und besiegelt.“ — ⁶⁾ Má býti 18. června 1311. — ⁷⁾ Má býti 28./VIII. 1323.

secundo Calend. Febr. 1327. Č. 73. Matyášovo potvrzení v Olomouci 25./VII. 1479. Č. 75. List krále Matyáše v Budíně v pátek před květnou nedělí l. 1484. Č. 102. List krále Vladislava (!) dán v Olomouci ve čtvrtek velikonoční 1523.

Registr Ferdinandův vyhotoven jest česky i německy. Podobá se, že byl sestaven od stavů moravských a předložen pak králi k potvrzení.²⁾ Privilegia v seznamu jmenovaná byla později ke zvláštní žádosti stavů moravských pouze formou všeobecnou potvrzena králem Ferdinandem III, listem z Řezna 22./IX. 1640³⁾ a králem Leopoldem I ve Vídni 3./I. 1689,⁴⁾ teprve 32 let po nastoupení vlády. Zvláštního seznamu již psáno nebylo. Císař Josef I nevydal již ani tohoto všeobecného potvrzení. O privilegiích mělo být jednáno teprve po jeho korunovaci. Ale následkem stálých válek, nepokojů v Uhrách a bídných dob ke korunovaci nedošlo a tak také privilegii potvrzeno nebylo. Stářím zežloutlé pergameny výsad panských pozbývaly také svého původního významu, zvláště když celá zemská správa začínala se ponenáhlu měnit a před vybíráním nových daní nechránily stavů ani staré privileje ani nové reversy panovníků. Nicméně pokoušel se sám císař sebrati tyto staré formy právních zvyků a přizpůsobiti je změněným poměrům. Přál si revisi celého dosavadního žřízení zemského, ba kodifikaci práv, jež měla býti v obou zemích unifikována. Zřízeny byly kodifikační komise, které měly vypracovati zákoníky a oba dva, z Moravy i z Čech srovnati.⁵⁾

Avšak kodifikační práce komisi se protahovala, takže první díl skládající se z 18 částí a obsahující obor veřejného práva vycházel v letech 1710—1723. Díl čtvrtý jedná o stavu panském, díl sedmý o privilegiích stavů. Komise pracovala až do r. 1753, kdy byla rozpuštěna, nevykonavši svého úkolu ani z polovice. Neboť brzo se uznalo, že kodifikační dílo, kterým se mělo ustáliti právo po převratu bělohorském zbylé nebo povstálé, nikterak se nehodilo do nových státních převratů. Ty pak částky chystaného zákoníka, které komise náležitě vypracovala, nikdy nenabýly platnosti zákona, takže práce její vyšla nazmar.⁶⁾ (P. d.)

¹⁾ Má býti Ludvíka. — ²⁾ Kalousek u. m. 440 pozn. 1. — ³⁾ Orig. v Mor. arch. zem. vitr. III. č. 29. — ⁴⁾ Orig. v Mor. arch. zem. vitr. III. č. 30. — ⁵⁾ Reskript král. 7./VIII. 1710, Kalousek u. m. 475. — ⁶⁾ Tamt. 476—477.

V před. č. uváděné jméno zní správně Jan z Vietringu.

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(Č. d.)

A r a b s k ý text *Transitu*, který vydal M a x E u g e r,¹⁾ použil jako hlavního pramene textu syrského, jak je patrné z jeho obsahu. Také zde se vypisuje na počátku, jak mniši z kláštera sinajského hledají a konečně najdou v Efesu rukopis *Transitu* napsaný sv. Janem apoštolem. I zde je vložena epizoda o edesském králi Abgarovi, počet uzdravených v Betlemě se rovněž udává přesně číslem 2080; P. Maria také zde jest ještě za živa donesena do svého hrobu v údolí Josafat atd.

Než vystupují tu i jiné motivy, jichž není ani v řeckém ani v syrském textu a které tedy pisatel čerpal odjinud, ať již z pramene pravého nebo ústního. Je to především vypravování o apoštolu Tomášovi, který teprve opožděně přibude na oblaku ku hrobu P. Marie. Cestou setkal se s P. Marií, vznášející se do nebe, jež mu dala své požehnání a při tom mu hodila svůj pás.

Petr, který s ostatními apoštoly dosud neví o přenesení těla Mariina do ráje, táže se Tomáše, proč nebyl při smrti P. Marie. Tomáš se omlouvá svými pracemi a ptá se: Kde je nyní její tělo? Apoštolé odvěti: V této jeskyni. Nato on: Chci je viděti, abych se stal účastným jejího požehnání a přesvědčil se o pravdě vašich slov. Nato apoštolé: Ty jsi byl vždy nedůvěřivým k tomu, co pravíme, právě jako při vzkříšení Páně. Tomáš di: Víte, že jsem Tomáš a že se neuspokojím, až nahlédnu do hrobu, kam jste tělo Vládkyně položili. Jinak neuvěřím a řeknu, že neumřela! Tu zvedne se v rozčilení Petr a dá otevřít hrob. Ovšem těla Mariina tam není. I diví se apoštolé a myslí, že židé tělo ukradli. Tu konečně Tomáš jim vysvětlí, co se stalo, a ukáže pás, který mu P. Maria hodila na oblak, na němž se sem dostal. Plní údivu uzavrou apoštolé opět hrob a modlíce se vystupují na horu Olivnou. Na oblacích dostanou se zase každý do svého kraje.

Nechutná tato historie, jak vidno, hledí život Panny Marie připodobnit životu Kristovu, a proto Tomáši, který nebyl přítomen

¹⁾ E u g e r, Joannes Apostolus de transitu B. Mariae V. Arabice et latine. Elberfeld 1854. (Dle Nießen, Panagia Kapuli str. 64.)

při prvním zjevení Páně a nedůvěřoval vzkříšení Kristovu (Jan 20, 24), dává přijíti také opožděně ke hrobu P. Marie, kde si nejprve ostatní apoštolové svými otázkami dobírá, než-li jim zjeví pravdu. Pisatel při tomto vypravování úplně zapomněl, že ličil v dřívější části, kde se řídil textem syrským, jak Tomáš s ostatními apoštolami na oblaku také přišel do Betlema!

Toto vypravování o zpozděném příchodu Tomášově je také v latinském transitu A.

Máme text Transitu také v řeči koptické, a to v dialektech bohairské m¹⁾ a sahidské m²⁾ — tyto oba činí autorem Transitu apoštola Bartoloměje — a také v armenštině,³⁾ kde jest autorem zase Nikodem. Než tyto obsahově nepřinášejí nic nového, pročež obrátíme svůj zřetel ihned k textům latinským.

Latinský text Transitu je ve dvojí formě označené Tischendorfem A a B. Text A uveřejnil poprvé Tischendorf, text B rovněž Tischendorfem otisknutý byl znám už dříve. Oba texty liší se nejen značně od sebe vzájemně, ale i každý z nich v různých kodexích, v nichž se vyskytuje, vykazuje značné rozdíly a odchylky. Celkem třeba říci, že texty latinské jsou důstojnější a také strážlivější než východní a vystříhají se přemrštěnosti orientální fantasie, jež nejvíce vystupují v textu syrském.

Transitus A klade zesnutí P. Marie do druhého roku po nanebevstoupení Páně. P. Maria jest ošetřována Josefem z Arimathie, který také na konci slavnosti se označuje jako pisatel Transitu. P. Maria dozví se od Krista, že nadchází hodina jejího umrtí. Josef ohlásí to učeníkům, přátelům a známým v Jerusalemě. Za hromů a blesků přibude nejprve na oblaku sv. Jan z Efesu. P. Maria činí mu výčitky: O nejdražší synu, proč jsi mne po tak dlouhý čas opustil a nedbal rozkazu mistra svého opatrovati mne, jak ti přikázal, když visel na kříži? Sv. Jan prosí kleče za odpuštění, načež P. Maria mu odpouští.

Po Janovi přijdou na oblacích vyjma Tomáše všichni apoštolé, učenci, a jiní, jichž spočísti nelze.

V neděli o třetí hodině sestoupí Kristus s množstvím andělů a přijme duši P. Marie a vezme ji v září a za zpěvu andělů do nebe.

¹⁾ Revillout, *Apocryphes coptes du NT*. Paris 1876.

²⁾ P. de Lagarde, *Aegyptiaca*. Göttingen 1883.

³⁾ Bibliotheka staré a nové armenské literatury. II. Novozákonní Apokryfy, Berátky 1898. (D'e Nießen, Panagia Kapuli str. 75.)

Obyvatelé Jerusalemsští zvěděvše o smrti P. Marie, chtějí její tělo spálit a apoštoly zabít. Než jsou slepotou poráženi a pobíjejí se navzájem. Apoštolé za zpěvu žalmů zanesou tělo P. Marie ze Sionu do údolí Josafat.

Cestou napadne nosítka žid jménem R u b e n. Avšak ruce jeho u s c h l y až po plece a zůstaly k nosítkám upoutány. Teprve na prosby apoštolů ruce jeho se uvolnily a uzdravily, on pak byl pokřtěn a počal kázati Krista. Když apoštolé vložili tělo do hrobu, tu „náhle je ozářilo světlo s nebe a padli na zemi, svaté tělo pak bylo od andělů vzato do nebe.“

Následuje vypravování o Tomáši, jenž opožděně přibyl ke hrobu, a o pásu, který mu dala P. Maria. Apoštolé vracejí se na oblacích do svých krajů. Josef z Arimathie prohlašuje se za pisatele Transitu. —

Druhá forma latinského Transitu,¹⁾ označená Tischendorfem B, byla už dříve známa a také častěji otiskována, poprvé v Lyonské Bibliotheca Maxima Patrum II. V předmluvě vydává se tento text za dílo Melitona ze Sard, starobylého křesťanského spisovatele ze století druhého, ovšem neprávem. Také Migne ji ve své Patrologii řecké otiskl mezi podvrženými spisy tohoto autora (V, 1231 násl.). Od Transitu A se liší dosti značně a od původního textu řeckého neb syrského se odchyluje ze všech nejvíce.

Anděl zvěstující P. Marii její zesnutí, přinesl jí z ráje palmovou větev, která zářila jasně a která měla být nesena při jejím pohřbu před nosítkami. P. Maria mezi jiným praví andělu: „Prosím tě, abys mi udělil své požehnání, by žádná pekelná moc mi nepřišla vstříc v oné hodině, kdy duše moje vyjde z těla, a abych neviděla knížete temnoty.“ Jistě podivná a nemožná to slova, která vkládá autor do úst matky Spasitelovy, líče její úzkost před smrtí!

Na oblacích přibude nejprve sv. Jan, pak ostatní apoštolé. Třetího dne o třetí hodině sestoupí Kristus, a P. Maria vydechne duši. Viděli pak apoštolé duši její tak zářiti, že žádný jazyk toho vypovědět nemůže: neboť převyšovala všecken lesk sněhu i každého kovu a stříbra zářícího velikou jasností světla. Duši odevzdal Pán archandělu Michaelovi a sám potom vstoupil na nebesa.

Tři panny připravily tělo Mariino k pohřbu. „A bylo tělo blažené Marie podobné květům liliovým a vůně přelíbezná vycházela z něho, takže podobné lahodnosti nalézti nelze.“ — Dle rozkazu Kristova nesou

¹⁾ Je také otisknut u Tischendorfa, *Apocalypses Apocryphae*. Lipsiae 1866.

apoštolé tělo Mariino do údolí Josafat za zpěvu žalmu: *Exiit Israel de Aegypto*. Jan nese před nosítkami rajskou palmu. Židovský velekněz činí útok na nosítka, ruce jeho uschnou, ale jest pak uzdraven a uvěří.

Když byla P. Maria pochována v novém hrobu, přišel opět Spasitel v průvodu andělů s nebe a otázal se apoštolů, co má učiniti s tělem P. Marie. Petr a ostatní apoštolé řekli: „Pane, ty jsi předem vyvolil tuto služebnici svou pro sebe za neposkvrněný stánek a nás sluhy své pro svoji službu . . . Je-li možno, aby moc milosti tvojí zřejmou se stala, považujeme my služebnici tvoji za správné, abys ty, jako jsi přemohl smrt a vládneš ve slávě, také tak ozářil tělo matky své a uvedl ji s sebou v radosti do nebes!“ Kristus jejich žádost splní. Je to zase zvláštnost Transitu B, že Kristus vzkřísí P. Marii teprve na přání apoštolů.

Michael archanděl přinesl duši P. Marie, odvalí kámen od vchodu do hrobu, a andělé vzkříšenou Matku Boží odnesou do ráje. Apoštolé na oblacích se vrátí na svá působišťe.

*

Všichni učenci souhlasí, že řecký a syrský text představují nejstarší znění Transitu, od něhož jsou pozdější texty více méně odvislými. Je to zjevno již z toho, že palimpsest obsahující syrský *Transitus* pochází podle paleografických známek z druhé poloviny století pátého nebo nejpozději z počátku století šestého.¹⁾ Kodexy, jichž použil Tischendorf pro latinský text A i B, jsou teprve z 11. až 14. století. Text sám jest ovšem původu staršího, ale jistě je mnohem pozdější nežli oba jmenované texty.

Spornou otázkou však jest, který z obou těchto textů, totiž řeckého a latinského, je původním a pramenem druhého. Je syrský text rozšířeným a vyzdobeným překladem Transitu řeckého? Nebo naopak, je text řecký jen výtahem z Transitu syrského, pořízený s úmyslem vynechati přepjaté a nechutné podrobnosti nebo očistiti jej od bludařských příměsí? Postup vypravování v textu syrském je logičtější, souvislost je pevnější, kdežto text řecký skutečně působí dojmem zkráceného zpracování, v němž leckdy vznikají nesouvislosti, ba i odpory. To by mluvilo pro text syrský jako původní. Než na druhé straně třeba si povšimnouti,

¹⁾ Agnes Smith Lewis, *Apocrypha Syriae*. London 1902. Str. X.

že syrský text sám výslovně praví, že je přeložen z řečtiny.¹⁾ Poznámka tato padá tím více na váhu, poněvadž je tam udán i rok, kdy *Transitus* byl nalezen, totiž roku 809, dle éry Seleukovců, čili dle našeho letopočtu r. 498. Rok tento opravdu odpovídá době, kdy zmíněný palimpsest byl napsán a není příčiny pochybovatí, že asi v téže době vznikl i syrský text *Transitu*.

Třebaže tedy mnozí, na př. P. J u g i e²⁾ jsou pro původnost textu syrského, přece dosud zdá se pravděpodobnějším mínění Tischen-dorfovo, že starší je text řecký a že vznikl ve století 4., ne-li dříve.³⁾

Nirschl⁴⁾ míní, že *Transitus* vznikl okolo r. 400 brzy po nalezání hrobu P. Marie v Jerusalemě. Datum toto je jistě pravděpodobno, správná je rovněž poznámka, že je nějaký vztah mezi *Transitem* a hrobem P. Marie, který v té době se počíná v itinerářích vyskytovat. Ale bylo to nalezání hrobu či kenotafu, pokládaného lidovým podáním za hrob Marie, jež dalo podnět k sepsání apokryfu o zesnutí Matky Boží? Nebyl to spíše náš apokryf, jenž stav se známým měl za následek, že hrob P. Marie byl hledán v údolí Josafat a že tam byl lokalisován?

Transitus vznikl asi v Syrii nebo Palestině. Jednak autor ukazuje jakousi znalost místních poměrů v Jerusalemě, a pak velká část apokryfních spisů vznikla právě v Syrii, kterou proto nazývají zaslíbenou zemí apokryfů.

Kdo byl autorem *Transitu*, nelze naprosto říci, ba není možno ani toho se dohadovati. Jisto je, že jím nebyl ani sv. Jan apoštol, ani Josef z Arimathie, Bartoloměj neb Nikodem, kteří jsou v apokrytu za jeho původce vydáváni. Benátský kodex latinského *Transitu* B má zajímavý úvod.⁵⁾ Domnělý Melito ze Sard píše v něm, že Leucius napsal o zesnutí P. Marie spis oplývající bludy a nesprávnostmi, takže, v církvi boží není dovoleno jej ani čísti, ba ani jmenovati. Proti tomu chce Melito dle sdělení sv. Jana apoštola

¹⁾ Apocrypha Syriaca str. 19. *Transitus*, který mniši sinajští našli v Efesu, byl napsán, jak tam čteme, hebrejsky, řecky a latinsky. Mniši si jej přeložili z řečtiny do syřtiny.

²⁾ Échos d'Orient 1926 str. 302: „Il y a tout à parier. qu'il a été composé par un Syrien et en langue syriaque.“

³⁾ Apocalypses Apocryphae. Lipsiae 1868. Str. XXXIV.

⁴⁾ Nirschl, Das Grab der hl. Jungfrau Maria. Mainz 1896 str. 86.

⁵⁾ Tischendorf, Apocalypses Apocryphae. Lipsiae 1868 str. 124.

napsati pravdivě to, co slyšel. Tento Leucius Charinus byl známý spisovatel apokryfů z 2. století. Zmiňuje se o něm dekret papežů Damasa a Gelasia a nazývá ho „discipulus diaboli“, mluví o něm též papež Innocenc I v listu k Exsuperiovi. Leucius napsal apokryf *Acta Joannis*. Je však nepravděpodobno, že by byl autorem též nějakého apokryfu o zesnutí P. Marie, který onen Pseudo-Melito chce očistit a opravit. Věc se má spíše tak, že Leuciovi, jako typickému pisateli apokryfů, byly připisovány také různé jiné apokryfy, jichž autoři byli neznámi. Pseudo-Melito — není to jistě skutečný Melito ze Sard — takovým způsobem chce jen svůj spisek předem obhájit proti výtce, že *Transitus B. Mariae V.* byl církví zavržen, a proto předstírá, jako by jeho spis byl něčím naprosto jiným, než apokryf odsouzený v dekretu papežů Damasa a Gelasia; zatím ovšem byl onen zavržený *Transitus* hlavním pramenem, kterého použil.

Nirschl¹⁾ píše o autorovi: „Tvrdil bych, že tyto zprávy o zesnutí P. Marie jsou podobného původu jako zjevení visionářských osob, jakou byla jeptiška z Dülmenu (Kateřina Emmerichova) nebo Marie z Agredy. Tato a podobná sdělení nejsou čerpána pouze z obrazivosti a z vnitřního duševního života, nýbrž navazují na historické události, které ovšem dále rozvíjejí. Tak tomu bylo u Kateřiny Emmerichové v *Životě Ježíše* a v *Životě P. Marie*, zvlášť co se týká zesnutí Mariina.“

Ale Nirschl tímto srovnáním staví autora *Transitu* do příliš ideálního světla, jehož si nezasluhuje. Byl jím snad nějaký mnich, těžko říci, zda prostoduchý či rafinovaný, kterému se nejednalo o historickou pravdu, nýbrž který podobně jako naši romanopisci hleděl čtenářům podat co nejpoutavější vypravování. —

Pátráme-li, co *Transitus* učí o zesnutí P. Marie, tu musíme vzíti v úvahu především texty řecký a syrský, protože jsou nejstarší a nejpůvodnější. Lze to shrnouti ve tři body:

- a) že P. Maria skutečně zemřela a to v Jerusalemě;
- b) že Kristus přijal její svatou duši a vzal ji do nebes;
- c) že její tělo nepodlehlo porušení, nýbrž bylo přeneseno do ráje.

Srovnejme příslušné texty.

V textu řeckém čteme (odst. 39), jak Kristus praví P. Marii:
„Hle, nyní bude čestné tělo tvoje přeneseno do

¹⁾ Nirschl, u. d. str. 87.

ráje, svatá pakt tvoje duše bude v nebesích v přítomnosti Otce mého v nesmírné záři.¹⁾

Odstavec 44: „Pán vztažnu v neposkvrněné ruce, přijal svatou a přečistou její duši.“

Odstavec 49: „A když se naplnil třetí den, hlasů už nebylo slyšeti: a nyní z toho všichni poznali, že přeneseno bylo neposkvrněné a čestné tělo její do ráje.“ A tam svatí Starého Zákona, „klanějí se čestným pozůstatkům — *λείψανον* — matky Páně.“ —

Úplně stejně a ještě jasněji mluví text syrský.

P. Maria se modlí: „... abych Ho uviděla (t. j. Krista) a aby vložil své ruce na mé oči, a vzal mne z tohoto zlého světa a ukryl mé tělo a odnesl bezpečně mou duši, jak se mu zalíbí.“¹⁾

Kristus dí Marii: „Nyní přenesu tělo tvé do ráje Eden a tam bude až do zmrtvýchvstání; ku tvé cti postavím tam anděly a budou stát před tebou držíce světla a lampy, až přijdu a zničím nebe i zemi.“²⁾

Tento ráj Eden není nikterak totožný s nebem, nýbrž je to ráj pozemský, v němž kdysi bydlili Adam a Eva, a který od té doby je lidstvu skryt a uzavřen. Syrský text jej popisuje: „Ráj Eden je na zemi v zevní končině a nade všemi vysokými horami. Jeho základy jsou na zemi a čtyři řeky vycházejí z něho: Gihon, Pison, Daklath a Eufrat.“³⁾

Dle názoru řeckého a syrského Transitu tělo P. Marie nedoznalo porušení, ale bylo převezeno do pozemského ráje, kde má zůstat až do všeobecného vzkříšení. O vzkříšení P. Marie, t. j. o spojení její duše s oslaveným tělem nedlouho po jejím pohřbu a o nanebevzetí jejím i dle těla nejstarší Transity nevědí nic.

Stopy tohoto původního názoru nalezáme i v latinském Transitu A, kde Kristus dí ke své matce: „Scito pro certo, quod anima tua separabitur a corpore et in coelum eam deferam, ubi numquam penitus tribulationem vel angustiam habebit.“ Slibuje tedy Spasitel,

¹⁾ Lewis, *Apocrypha Syriaca*. London 1902 str. 48.

²⁾ Lewis, u. d., str. 55.

³⁾ Lewis, u. d. str. 64.

že vezme duši Mariinu do nebes, kde nikdy nezakusí bolesti neb trápení. Neslibuje jí však, že ji také s oslaveným tělem ještě před všeobecným vzkříšením přijme do nebes.

Teprve Transitus B výslovně praví, že Michael archanděl přinesl duši P. Marie s nebes k jejímu hrobu a tam že se spojila s tělem. Není to však původní názor Transitu, nýbrž je sem vnesen odjinud, t. j. ze současného zbožného mínění o nanebevzetí P. Marie.

Zjistiti tento stav věcí je proto důležité, jelikož se Církvi rádo vytýká, že učení o nanebevzetí P. Marie převzala z apokryfů. Námitka tato je bezdůvodná, poněvadž ony apokryty učí sice neporušitelnosti těla P. Marie, nikde však, že byla i dle těla vzata do nebe. Nauka tato má svůj původ a kořen jinde. — — (P. d.)

Posudky.

Listář k dějinám náboženských blouznivců českých v století XVIII. a XIX. Práci † Ant. Rezka a J. V. Šimáka. Část I. Do roku 1810. Historický archiv České Akademie čís. 46. V Praze 1927.

K zamýšlenému velkému dílu „Dějin prostonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až na naše časy“ pilně sbíral materiál Rezek, — ale r. 1887 zpracoval jen úvodní díl. Od té doby zatím vydány dva díly Adámkových „Listin k dějinám lidového hnutí náboženského na českém východě“ a svazek Schulzova „Listáře náboženského hnutí poddaného lidu na panství Litomyšlském“; také mnoho látky v samostatných spisech i časopisech uveřejnil Kalousek, Svoboda, Helfert, Rezníček, Čečetka, Tomíček a j. Aby však všechna ta látka byla účelně a přehledně sestavena, vydává teď Šimák materiál zemřelého Rezka i svůj jako tento Listář, — vítaný doplněk dosavadních publikací. Je to snůška regist s podrobnými údaji, kde listiny byly již otištěny, nebo kde se o nich stala zmínka, ale jsou tu také poprvé uveřejněny listy o blouznivcích, výnosy, dekrety, dobrozdání a rozhodnutí.

Z látky otištěné viděti podivné zmatky a blouznění u víře zvláště ve východních Čechách v diecési královéhradecké; byli tam rajští bratři (adamité), abrahamité (israelité), beránci, talmudisti, ariáni, deisté, stoupenci „čistého živého ducha“, byla tam víra sionská i jiní zmatenci mající zásady převratné a nemravné, bylo tam i dosti bezkonfessných. Zvláště po vydání tolerančního patentu cizí emisafi činili hotové soupisy těch, kteří chtěli odpadnouti, nutili k odpadu, přemlouvali, hrozili, donášeli knihy a činili výklady, že statky katolíků budou jejich. Toleranční patent býval od mnohých vykládán jako příkaz, aby poddaní opustili katolické náboženství, a k témuž působili prý i francouzské revoluční myšlenky. Ale zásadou vládní bylo: každý státní poddaný je povinen přihlásiti se k některé víře, buď panující nebo tolerované, ježto stát bez náboženství neobstojí; tolerance však se nevztahuje na ty, kdo k žádné víře znáti se nechťejí; proto když nepomáhalo, že se rozdávaly katolické knihy a zavádělo se nucené poučování, zakročovalo se u zatvrzelých blouznivců, kteří nechťeli se přihlásiti k žádné víře tolerované, deportaci do Sibińska, Uher, Haliče, bývali trestáni holí, náčelníci jejich zavíráni do káznice a dávání do blázince, — a potom zase nařizováno, že se s blouznivci ani nesmí zaváděti úřední vyšetřování o náboženství ani jich udávati, nýbrž aby se s nimi zacházelo jemně a mírně v poučování, aby se hleděli získávaní láskou, vlídností, dobročinností, — ale sektářů přibývalo, když se ničím netrestalo, neboť vinou blouznilství nebyla prý nevědomost,

ale svévole, zpupnost a beztrestnost, neboť blouznivci smáli se laskavosti, mají prý svobodu, — potom úřad měl jen dbáti, plní-li občanské povinnosti, a ne-li, měl trestati podle předpisů. Byla to bezradnost, chaos; v první řadě ukládalo se duchovním správcům, aby byli na místě, ale při tom musili býti připraveni, že za všecku jejich nevděčnou práci u blouznivců dostane se jim úřední důtky. — Koncem 18. století bylo prý v Chrudimsku blouznivců na 1200, v Čechách asi 80.000. Na Moravě podle tohoto Listáře byli blouznivci v Zinsendorfě a Křižánkách.

Tato první část obsahuje období od r. 1747 do 1810; druhým svazkem bude ukončena, k němuž teprve bude přidán úvod. J. T.

Dr. Antonín Breitenbacher, Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži. Archivní studie. Druhá část. Kroměříž 1927. Str. 190.

Tato druhá část cenného díla o kroměřížské arcibiskupské obrazárně přináší podle nového bádání podrobnější zprávy k některým oddílům části první, nejobsáhlejší k oddílu II. o příslušných snahách biskupa Karla z Lichtenštejna (17. stol.), hlavně o jeho jednání s kolínskými majetníky kabinetu obrazů, Imstenraady; nově prohlédnuté původní doklady poskytly hojné látky nejen k vypsání osudů této sbírky, ale i ke kulturnímu drobnopisu toho věku vůbec. Drobnější, ale nikoli bezcenné jsou doplňky k dějinám obrazárny v dalších stoletích. V devatenáctém, u arcib. Kohna (str. 121) neměly však t u t o býti vytištěny poznámky, které s předmětem díla naprosto nesouvisejí, ke kterým také, právě proto, dále nic nepodotýkám, ačkoli k tomu skoro vybízejí.

V dodatku otištěny kupní, objednávací a pod. smlouvy, nově nalezené seznamy obrazův atd.

I tato, zajisté pracně sestavená část obohacuje značně naše vědomosti umělecko-historické, třebaš veliká část podané látky může zajímati jen specialisty.

Boje o nové směry v české literatuře (1880—1900). Napsal Jan Máchal. Nákl. Jednoty českých filologů, Praha 1926. Str. 120, 10 K.

Jsou to universitní přednášky z r. 1901/2, cenné zvláště v první části, v přehledu sporů o Rukopisy a o národní či kosmopolitický směr v literatuře, kde vystupovali čelní zástupci českého života vědeckého a literárního.

Druhá část, o „moravské kritice“, zvané tak proto, že psána hlavně ve dvou časopisech brněnských („Literárních Listech“ a „Hlídce Literární“), ačkoli čelní zástupci její (Schauer, Šalda a j.) Moravany nebyli, a o všech těch —ismech, jež pak následovaly, jest poučná, pokud seznamuje s významem těch kterých proudů a názvů, přejatých ovšem z ciziny, ale přeceňuje mnohou efemerku mladých bouřliváčků, stavíc ji do řady výkonů literárně význam-

ných, kdežto podceňuje snahy našeho směru o ozdravení literární tvorby po stránce myšlenkové a mravní, o vybřednutí z pouhého literárního artismu a virtuosity. P. spis. jest ještě na stanovisku úzce literaturním, kdežto vědecká kritika již dlouho se řídí zřeteli také sociologickými, obsahovými, any po přednosti literatury do-
dávají významu, ježž míti má, významu životního, v české literatuře tak málo uplatněného. Vždyť není třeba dlouho dokazovati, jak málo na př. „Moderní Revue“ a j. pod. díla znamenala mimo-
okruh zaujatých literátů v životě národu! Když tedy praví, že „Hlídky Literární“ „ustrnula na scholastické kritice esthetické“ (45), je to prostě nepochopení naší snahy, nehledíc ani k tomu, že přední spolupracovníci „Hlídky Lit.“, na př. Fr. Bartoš, Fr. Bílý, L. Čech, Lev Šolc atd. se tímto úsudkem ocítají, kde jistě býti se necítili a nebyli, mezi esthetiky scholastickými!

* * *

Dominik Pecka, Člověčenství naše. Povídky. Nákladem vlastním. Jihlava 1927. Str. 104. Cena 15 K.

Dvanáct úměrně dle ročních období rozdělených povídek — toť druhá belletristická žeň autora pěkného kněžského románu „Matka Boží v Trní“. Žeň tím zajímavější, že ukazuje nové cesty spisovatelova vývoje — od dušezpytné románové metody k britkým, leckdy ironicky, až sarkasticky zahroceným a přece zase tak hluboce lidským citem podloženým novelkám. „Člověčenství naše“, povídka, jež vhodně dala jméno celé knize, vyznačuje snad nejlépe tento základní ton: smutek člověka, jenž nemůže býti opravdu člověkem, poněvadž jej štve dnešní povrchní, sobecká, sensace-
chtivá společnost. Utrpení štvaných lidských duší dovede Pecka vystihnouti bez sentimentality, mužně i ostře, stejně jako umí ži-
ravým, dobře přiléhajícím vtípem šlehnouti zlobu, nadutost a mali-
chernost všelijakých lidských figurek.

Jan V. Rosůlek, Nová země. Román. Praha 1927. Str. 526.

Asi před rokem vydal Rosůlek, jeden z nej přednějších mladých belletristů, válečnou kroniku „Černožlutý mumraj“, kde s dravým naturalismem vylíčil život na italské frontě. „Nová země“ jest jakýmsi pokračováním: několik bývalých vojáků dostává se po návratu z války na Slovensko — toť ona „Nová země“ — a počínají si tam tak, jak je dobře známo o „nejlepších“ prý českých lidech po převratu tam vyslaných: provádějí v hloupé pýše „dobytelů“ všelijaké pošetilé kousky, odírají obyvatelstvo, nechávají se kupovat od maďarských náhončích, podvádějí a hýří, a měli-li aspoň na počátku přece jakési ideály, otrávení společností utonulou v hrubém požitkářství, zapadají nakonec bídě jako zločinci a sebe-
vrahové. „Bylo mnoho hnusného v tomto vpádu do nové země“,

poznamenává na jednom místě autor. Při tom všem ale úplné pomíjí toho nejhnusnějšího, totiž protináboženského běsnění mnohých těch narychlo přebarvených českých povýšenců a nositelů kultury. Zato líčí se zřejmou zálibou pohoršlivý život slovenského kněze, literárně prý vzdělaného, ale zpuštělého až k nejhroznějšímu rouhání. Celý tento málo pravděpodobný příběh má snad být jen jakýmsi slovenským protějškem českého „hnusného vpádu“, podobně jako jsou jim na maďarské straně různé romanticky osnované pletichy a úskoky.

M.

Vlasta Pittnerová, Mlýny. Naklad. R. Promberger. Olomouc 1926. Str. 279. Sebr. spisů sv. 17.

Čtyry tyto delší obrázky z českých mlýnů (V Sádovském mlýně, Plivník, V Dubínském mlýně, Opleteno trním) líčí život v nich poněkud jinak, nežli jsme zvykli čtávati. Je to více život jejich vlastních obyvatelů mezi sebou, život rodinný a obecní, nikoliv jen ukázky rozmarných příhod o návštěvách přeletavých krajánků. Mlýnáři této knihy, skutečně neb domněle bohatí, nejsou všichni těmi dobromyslnými pantáty české stereotypní povídky neb anekdoty. Zde u Pittnerové otáčí se vypravování též kolem mlýnářů sobeckých, krutých, bezohledných i k vlastní rodině. Časté thema, odpor rodičů ke sňatku zámožných dětí s nezámožnými, v jednom případě se tu řeší tak, že dává se za pravdu rodičům, jinak mesalliance přes mnohé útrapy dopadají šťastně. Ve dvou středních obrázcích mnoho nepokoje natropí pověra, o plivníku neb o prokletém mlýně. Přednosti i vady vyprávěcího způsobu Pittnerové, z předností přiléhavá charakteristika, z vad rozvzlácnost, nacházejí se i zde. Nesporná však zajímavost příběhů i dějových zápletek a vážné mravní názory doporučují i tuto knihu oblíbené spisovatelky.

Viktor Hánek, Nedostavěná hnízda. Nakl. A. Neubert, Praha 1927. Str. 37.

Tento 8. svazek Hánekových knih obsahuje tři povídky, z nichž prvá, „Terka“, o hodném služebném děvčeti, jest nejlepší, i kdyby děvče na konec nevyhrávalo těch (příslavných) 80.000 ve stavební lutrii a nehlobbalo tolik o té záhadě, proč ve dvou bezdětných rodinách, kde sloužila, byla mezi manžely nespokojenost. Činnosti dohazovačky sňatků snad věnováno příliš mnoho místa. Divně si p. Hánek představuje úřední jednání snoubenců na faře, když píše, že se farář ptal nevěsty, budou-li brzo křtiny (162)! — „Haluzka jehličí“ vypravuje, jak herečka, byvši před 10 lety za svou choutku, dala se k divadlu, neústupným otcem, továrním dělníkem, z domu vyhnána, se vrací slavná a bohatá, a i takto naráží na odpor nesmířitelného otce, jenž povolí až tehdy, když vidí, že on i druhové jeho jsou jejími zaměstnanci, anať jejich továrnu byla koupila. Inu, stávají se divné věci! — „Motýlí křídla“, román prý ukradený,

po divně spletené expozici vypravuje o chasníku, pozvaném umírajícím strýcem na venkovskou samotu, jak tam s vášnivou a ovšem tuze krásnou tetou cizoloží a kromě toho pošilhává po krásce z Prahy známé i po její matce, také tuze krásné. Jsou prý (242) totiž ještě mnozí, kteří „věří v poesii . . . a staví lásku a štěstí nad shon peněz a vřavu denního života . . . zmltání vášní, vlnobitím dneška.“ Bohužel, že nic víc!

Život a příběhy Mikuláše Nicklebyho (Nicholas Nickleby). Napsal Charles Dickens. Z angličtiny přel. Marie Charbuzká. Nakl. V. Kotrba, Praha. 1903. I. str. 743, II. str. 733.

V nové obálce rozesílá p. nakl. starého skladového ležáka, který pořád ještě zaslouží býti čten, ačkoliv originál pochází z konce třicátých let minulého století.

Obsah rozsáhlého, tu a tam rozvláčeného díla možno arci jen zhruba naznačiti. Mladík Mikuláš Nickleby zůstal po smrti otcově se sestrou a s matkou bez živobytí. Strýc Ralf Nickleby, v němž se synovcem záhy poznáme lichváře a vydřiducha, zaopatří mu místo učitele v jakési venkovské vychovatelně, správně lidomorně pro hochy podezřelého původu, mezi nimi i vlastního synka Ralfova, ubožáčka, jehož se Mikuláš, netuše ovšem jeho původu, soucitně ujme, ústav opustí a po mnohém strádání (u potulných herců a j.) najde dobré místo v peněžním ústavě.

Dickens skusiv sám, co jest bída, vyličil ji tu v rozmanitých podobách, bez sentimentálnosti nebo buřičství, s upřímným soucitím, jenž dojmá, ale i povznáší. Četné postavy složitého, místy nejmělejších detektivkám podobného děje jsou znamenitě vystiženy.

Překlad se čte plynne a jest až na některé hrubé chyby mluvnické (doň, zřekly se jej a pod., ke čertu, donutil jej k posazení) správný; výraz „to mu nenabažím“, „musím mu toho nabažiti“ jest nesrozumitelný.

Carlo Goldoni, Zvědavé ženy. Veselohra o 3 jednáních. Přeložil Bohumil Kyselý. Lidové divadlo, sv. 42. Nakl. J. Birnbaum, Brtnice. Str. 88.

Veselohra úctyhodného věku (1753) a přece i dnes působivá. Několik mužů si zařídí besední místnosti k přátelským schůzkám, z nichž vyloučeny jsou ženské. To ovšem dráždí jejich zvědavost i žárlivost, i dostanou se tam potají také, ale nešťastnou příhodou se prozradí, a nastane vysvětlení.

Překlad jest pečlivý, místy snad mohl býti více přizpůsoben obvyklému slohu rozhovorů, což ovšem si herci sami asi spraví. Opakované spojení slovesa napadnouti (einfallen) s akkusativem se nám sice z Prahy předpisuje, ale nikdo tak nemluví; je přece rozdíl, napadne-li na př. hajný v lese babu či babě!

Rozhled

Náboženský.

Mučeníctví v nynějšíku.

Množství náboženských mučovníků poukazuje vždy k tomu, že náboženská pravda a život podle ní potkává se s odporem a utkává se v boji s názorem protivným. Bývají to doby v životě církve nejslavnější, ač ji samé nikoli nejžádoucnější, ana neustává se modliti a pracovati o pokoj a mír (*tranquilla pace laetetur* a m. j.), a ačkoli nebyly to nejlepší doby její, aspoň ne na dlouho, kdy požívala klidu. Je to mysterium bolesti jako v životě jednotlivcově, jenž, jak známý výrok dí, stěží snese řadu dobrých dnů, aby totiž neochabl v dobrém. Ale ovšem nemůže býti v záměrech církve utrpení jako takové, k vůli sobě samému, nýbrž jen jako nechtěný očítný prostředek, po př. následek: z Bohem dopuštěného zla činiti dobré, třebaš i s novým bojem a utrpením, jest i její theodiceí.

Příležitosti k tomu poskytuje i dnešní doba, jež se tolik chlubí osvobozením osobnosti a zarovnáním nerovností lidí. O mučeníctví tělesném pro víru čteme dosti zpráv odevšad, a jistě nejsou úplné. Mučeníctví společenského, duševního, hmotného jsme svědky i kolem sebe. Ale „kdo jest, jenž by vám uškodil, budete-li horliteli o dobré? Ano, byste i trpěli pro spravedlivost, blažení jste... avšak... majíce svědomí dobré, aby ti, kteří tupí dobrý váš život v Kristu, zahanbení byli... Nikdo totiž netrpí jako... zločinec... trpí-li však jako křesťan, nestyd' se..., neboť jest čas, aby počal soud od domu božího“, soud pokání za viny a soud výstrah do budoucna; tak napsal již prvý náměstek Kristův na zemi (1 Petr 3. a 4.)

Martyr, martyrium neznamená původně mučeníctví, nýbrž svědectví. V těchto dnech církevního roku zvláště vzpomínáme, jak Spasitel rozesílá své apoštoly, jakožto své svědky. Svědectví pro jeho nauku, a ovšem nejen pro nauku jako theorii, vydané i s obětí života, zdálo a stalo se vrcholným. Ale ovšem „nikdo netrpí jako zločinec“, pravil sv. Petr, předcházaje výmluvy a přesouvání příčin pronásledování; pokrytectví rádo na víru svádí tresty, jichž nepravosti svou zasloužilo!

Acta martyrum v minulosti snad nepůsobí už na každého přiměřeným dojmem. Nuže, zprávy o nynějších mučovnících, nepřepjaté, nezkreslené, mluví stejnou řečí. Židokřesťanům své doby napsal sv. Pavel: „Rozpomínejte se na předešlé dny, ve kterých osvícení byvše přestáli jste veliký boj utrpení... Dosud jste neodporovali až do krve ve svém boji proti hříchu... Proto i my, majíce kolem sebe tak veliký oblak svědků, odložme veškeré brnění a hřích nás obstupující a běžme s vytrvalostí běh o závod, nám předložený, patříce na vůdce a dokonatele víry Ježíše!“ (Žid 10. a 12.)

D o h l e d n a n á s .

V Lipsku jest ústředí spolku „Verein f. Freidenkertum u. Feuerbestattung“ (prazvláštní to spřežka!), který svým údům ukládá především sledovati a jemu oznamovati, co podezřelého zpozorují v církevním životě, v činnosti kněží a vůbec katolíků.

Platí to přímo občanům Německa, ale, jak bylo očekávati, přešlo i k nám: čs. u č i t e l s t v o dostalo od svého vedení stejný podrobný návod, co všecko má jemu na kněze atd. udávati. Že tato chronique scandaleuse mu nemá býti jen pro zábavu, netřeba zvlášť podotýkati.

Nepatří sem upozorňovati na důsledky. Bylo by smutné, kdyby teprve tímto sliděním a udavačstvím život kněžský a katolický měl býti regulován. Ale burcování ze spánku nebo z pochybné „činnosti“ a její revise nemůže nikdy škoditi!

*

A n g l i e

o velkonocích slavila 1300letou památku svého vstupu do katolické církve pokřtěním krále Eduarda (Edwina) v Yorku od arcib. sv. Paulina († 644), kterého Řehoř I 601 poslal do Anglie na výpomoc sv. Augustinovi.

Anglikánský arcibiskup Yorku Dr. Cosmo Gordon Lang ve slavnostním kázání poukázal na to, jak svorně obojí anglická křesťanská větev tuto památku slaví, ale ujišťoval, znaje prý dokonale celou kontroverzi mezi obojí (katolickou a anglikánskou), že tato církev, tam v jeho dómě shromážděná i jinde s ní spojená, jest podstatně táž, která před 1300 let krále do svého lůna přijala. Kontroverzi prý nechce tu hýbati.

Je to známé stanovisko anglikanismu: obcházeťi stezejné zásady křesťanské víry připouštěním sektářské volnosti v jejich jádru, stanovisko, které nyní zrevidovanou úřední knihou anglikanismu (Book of Common Prayer), zavedenou za královny Alžběty, znova vytčeno.

Aby odmítl směšovací pokusy — stává se, že anglikáni přistupují v katolických kostelích i ke svátostem, vyznání katolického nesloživše — vystoupil za té příležitosti kard. Bourne též na kazatelnu a popřel souvislost nynějšího anglikanismu s katolickou církví, jak byla před Alžbětou a jest až dosud. Jindřich VIII ze známých ženslých příčin zavedl Anglii do schismatu, Alžběta dále do haerese. Ta svémocně zavedla novou státní hierarchii, zahnavši katolické biskupy a znemožnivši platné svěcení od nich, zosnovala ničení oltářů, aby odstranila mši sv. a Eucharistii, střed a jádro katolické, tehdejší i nynější bohoslužby; v anglikanismu mizela i víra v božství Spasitelovo a co s ním souvisí, tak že o podstatné souvislosti anglikanismu s dotavadní církví zač. 16. stol. nelze mluvit. Kardinál ironicky uznává souvislost „zákonnou“ co do majetku církevního (guarantee of lawfull lineage), jako když majetníka domu zažene silnější vetřelec, a případně podotýká, že noví majetníci zabraných kostelů na př. jich ani nemohli použiti ke všemu, k čemu byly zbudovány.

Jsou to vesměs věci známé; zmínka o mši sv. budiž tu proto zdůrazněna, jelikož i mezi katolíky jest namnoze rozšířena domněnka, že anglikáni také mají mši sv.

O mechlinských konferencích u kard. Merciera (srv. „Hlídku“ 1927, 168) se B. výslovně ovšem nezmiňuje, ale nepřímě je s ostatními katolíky Anglie odmítá. Poukazuje na to, že Leo XIII v zájmu smíru rád by byl uznal apoštolskou poslušnost anglické hierarchie, ale po důkladném historicko-theologickém vyšetření celé záležitosti sborem učenců (františkán David, kapuc. Calazane de Llevaneres, jes. de Augustinis, prof. Thom. Scannel, kanovník Moyes, kard. Gasquet, kard. Gasparri, abbé Duchesne) okružníkem Apostolicae Curiae (13./9. 1896) prohlásil záporný nález kardinálů, opírající se o zprávu onoho výboru. Potvrzeno tím, co už za královny Marie do Anglie zvláště vyslaný kard. Pole byl shledal, že totiž anglická svěcení jsou neplatná.

Konference anglokatolíka l. Halifaxa za účelem unie s francouzským lazarisťou Portalem začaly totiž r. 1894.

*

Z pruského protestantismu.

Koncem dubna t. r. zasedal zákonodárny sbor pruského protestantismu. Projednáván m. j. návrh, aby byly zavedeny tituly biskupa a děkan m. generalsuperintendent a superintendent. Konservativnější většina 109 hlasy proti 103 volnomyšlenkářským návrh zamítla, 3 poradci nehlasovali.

(Jak známo, titulují se biskupy lutheránští přednostové i jiní, na př. v Skandinavii, na Slovensku, v Maďarsku atd. Není snad bez významu podotknouti, aby kněžští čtenáři katolických nebo lidoveckých novin u nás upozornili jejich redaktory, kteří namnoze o těchto věcech nemají ponětí a našich věcí nechtou, ve zprávách o tom neb onom biskupu, po př. faráři pokaždě podle pravdy poznámenati, že to biskup nebo farář protestantský (pastor). Předešlo by se tím leckteré, pro lid mnohdy závažné nedorozumění.

Název „evangelický“ je sice ustálen, ale rovněž tendenčně proti katolíkům. Proč, netřeba dále dovozovati).

Zákon o vikářkách nebo o vikaristkách (Vikarinnen), přijatý velkou většinou, dovoluje theologicky vzdělaným ženám kázati při dětské bohoslužbě, předčítati Bibli, vyučovati náboženství na odborných školách, konati duchovní správu v obci, zvláště u ženského pohlaví, v útulnách, nemocnicích, věznicích, nikoli však udíleti svátosti, konati obecní bohoslužbu a vůbec obřady, kde pastoři vystupují v obřadním rouše.

*

Domorodé kněžstvo ve východní Asii.

V Japonsku s Koreou je 60 katolických domorodých kněží, tedy nepřiměřeně málo, v Číně 830, v Zadní Indii 700, v Přední s Ceylonem 850.

Papežský missijní spolek „Opus s. Petri“ na západě jest určen ze sbírek přispívati na vzdělání a výchov domorodých mladíků v missijních zemích za kněze.

Nedostává se jich sice ani u nás na západě, ale přes to Řím neustává k onomu dílu povzbuzovati, podle zásady: unum facere, alterum non omittere, doufaje tím nejlépe posloužit božimu míru mezi národy — pax Christi in regno Christi.

Poznamenává se k tomu, že světovou válku vedli hlavně křesťané mezi sebou. Našinec však už nemůže pochybovati, že to byla válka zednářstva a židovstva na rozvrat katolicství a křesťanství, v níž opravdoví křesťané byli jen misera contribuens plebs pod vedením politiků a válečníků stejně sobeckých jak omezených.

*

Československé vyznání má, podle vlastních zpráv, 176 schválených náboženských obcí, 171 duchovních, 67 katechetů kromě toho, 89 bohoslovců, 71 vystavěných sbornic, 17 upravených v koupených domech, 28 roze-
stavěných.

*

O. Franta. — Z katolické polemiky r. 1621. (Č. d.)

Jakož ďábel boží opicí jest, tak jsou kalvinisté dobrých ustanovení následovníci. Katoličtí mívají při duchovních svých z rok do roku některé visitací a shromáždění,¹⁾ skrze kteréžto všichni errores a zlé užívání se poznávají a odvrátiti, boží čest se rozmnožovati může. Kalvinisté, kdyby jich jenom pět v jednom městě a zemi bylo (nebo pět domův obec celou činí), také časem svým, jakž toho ukazuje potřeba, své schůzky a consistoria mívají, v nichžto ti, kteříž přítomni jsou v stavu svém, jakým by prostředkem a cestou náboženství a mnohem víceji jejich regirování štipiti a rozmnožiti se mohlo, pro et contra uvažují a drží radu a cokoliveč zavrou a za dobré uznají, to musí generali consistorio, kteréž v Frankreihu má bejtí, co nejpilněji referirováno bejtí. Podobným způsobem jsou ve všech městech, zemích, provinciích a královstvích obzvláštní konsistoře nařízené, v kterýchžto nejřednější hlavy jejich náboženství se přidržující představení bejvají, kteřížto o potřebnostech a takových věcech nejlépeji pomysliti pomáhají. Jestliže nalezne se, že žádná země anebo město v nebezpečenství postaveno není aneb jim v předsevzetí jejich se nečiní překážky, povinna jsou potřebu jejich a nedostatky in generali přednáseti. Tu jejich duch dává prostředek, jak by se jedenkaždý chovati a svým sousedům náhradu²⁾ činiti, také poddané jejich do nemilosti a pozdvížení přivéstí by měl; oni z toho odpovídati mají.

A byť pak něco velikého jim užitečného bylo k rozšíření učení

¹⁾ Pův. kongregací. — ²⁾ nepřiležitost.

kalvinského a jejich správy, — to jest dobré, to jest náležité, to jest svaté — a nemusejí rádcové za bludné držání býti a sobě překážeti dáti, že ten slepý svět o processu jejich nejedny rozdílné řeči tropí. Calvinisté k tomu praví, že tak taky Kristu se vedlo a že na tom dosti jest, aby někdo intentu svého per fas et nefas, skrze dobré i zlé prostředky vykonal a dovedl, k dosažení toho consistoria trpícímu radou i skutkem že musejí napomocna bejti.

Takovou téměř povahu a způsob konsistoria kalvinská na sobě mají.

Item kalvinisté chtějí se s katolickými v pokojná jednání dávatí, o nichž toto smýšlení mají, že toho, na čem se snesou, jistotně nezdrží. Nebo katolickým vinu dávají, v spisu i oustně (avšak z nepořádného gruntu, tak jakož svrchu v „Lermovém troubení“ z katolických skribentův vlastním slovy prokázáno jest), že tomu učí a věří, aby se kacířům nic nevěřilo a nezdrželo. Pročež v takové porovnání kalvinisté opravdu dáti se nechtějí.

Item kalvinisté z počátku v říši proti právu, z pouhé dobrovolnosti přijati jsou, s tou však vejmkou, aby v náboženství pokoj bez přítrže zachovali, to jest, aby se k Augšpurské confessi připojili, katolických při pokoji zanechali; komorního soudu, císaře a představených ouřadů t. j. těch, kteříž by na říšském sněmu od většího počtu stavův za ty uznáni byli, poslouchali. Téhož však, trochu se posilnivše a rozmnoživše, nedrží i ještě přes to katolickým, co se toho porovnání tkne, řád a způsob nařizují, ba na posledy, pokudž by tak se chovati nechtěli, vojnu jim předpovídají tak, jakž svrchu v „Lermovém troubení“ dokázáno bylo. Pročež kalvinisté patrně a bez studu nespravedliví lidé jsou.

Item kalvinisté chtějí tomu, aby katoličtí pořádku práva zanechajíce, s nimi se porovnali, avšak žádnému porovnávajícímu a rozsuzujícímu je soudci místa nedávají, tak jakož patrně jest. Nebo oni žádnému, ani císaři ani jinému, leč by kalvinským byl t. j. žádnému než jen samým sobě za vyhranou dávatí nechtějí, co by a pokud by jedna strana druhé ustupovati měla. Pakliže praví, že rovně i katoličtí nechtějí žádnému jinému než jen katolickému soudci svěřovati, na to se odpovídá, že katoličtí podle pořádku práva takového prostředku nezamezují a se nespouštějí tak, jako kalvinisté to činí, ale nic jiného než žádají než aby Spravedlnost všelikterak svůj dokonalý průchod měla, tak jako se to prve, nežli kalvinští povstali, konalo a dalo. A tak kalvinští zřejmě a nestydatě nespravedliví jsou.

Item kalvinisté na takové porovnání nastupují, aby ničehož katolickým nedávali, ale raději brali a zadržovali. Chtějí zajisté, aby kalvinismus svůj svobodný průchod měl, (aby) vykonaná kostelní loupež bez pokuty zůstávala, (aby) to, co oni pobrali mocně, od nich se zase nežádalo a (aby) jim přístup k biskupstvům a opatstvům i také exempcí a vejsad z císařské jurisdikci udělován byl spolu s jinými nemenšími věcmi. Ale oni katolickým nic nechtějí

dokonce dávati, čehož jsou¹⁾ prve s právem v držení nezůstávali, leč by se domnívali, že to, co katolickým zanechají a neberou, že to dávají jim jako nějakí mordýři a loupežníci zjevní, pravíce, že těm jistým darovali život, kterýmž jej neodjali. A tak kalvinisté patrně jsou nespravedliví lidé.

Item kalvinisté při katolických takových vyhledávají věci, tak aby lidé proti jejich svědomí a přísaze s nimi v traktaci se vydávati nemohli. Nebo z částky jejich žádosti naproti tomu se stavějí, co katoličtí Bohu a církvi přislíbili, nežli by náměstka božího ze všeho poslušenství a jurisdikci obloupi; z částky proti tomu, než by k dobrodiním a povinnostem duchovním připuštění bejtí měli; z částky proti přísaze té, kterážto císaři se stala jest, jakož kterémužto všechnu jurisdikci nad městy říšskými, dvě věci a příhody vynímajíce, bráti chtějí; z částky proti tomu, co jest celé říše přísahou stvrzeno, kdežto mnoho artykulů strany pokoje v náboženství maří a kazí a tomu chtějí, aby říši nálezové žádného proti vůli jeho nevázali a aby veřejná svědomí svoboda dovolena byla, t. j. aby všickni stavové povinni byli poddaným svým svobodně provozování náboženství nejen katolického a Augšpurské konfessí, ale i jiných sekt dovoliti. A tak kalvinisté zjevně křiví jsou.

Item kalvinisté chtějí, aby katoličtí od pořádného práva upustili a se do traktací dali, mezi tím však jim žádného dostatečného ubezpečení nepodávají, že to, co již porovnáno jest, držeti budou. Nebo oni nákeho jiného opatření učiniti ani nemohou ani nechti, jenom skrze oustní připověď aneb listy a pečeti, což však k ujištění katolických nepostačuje, že k tomu, což již porovnáno bylo, státi budou, jakož kalvinská slova nestálá jsou jako padající květ. Nebo se (kalvinisté) od svých učitelův učí, že přísaha zachovávána nemá bejtí, kdež to katolickým prospěšné a užitečné jest, ale štípení kalvinistů skrze to zavrženo bejvá. V Frankreichu kalvinská knížata z královské krve pošlá nejen přísahu svou několikráte zrušili, ale i zjevně jako v spisích tak i také oustně ano i v tištěných knihách se pronesli, že žádné přísahy, kteráž by rozšíření náboženství jejich na překážce byla, zdržeti povinni nejsou. Vilím, kníže z Uranie,²⁾ na dvacetikráte katolickým přísáhl a toho potomně nezdržel. Naši také kalvinisté němečtí léta 1606 na sněmu říšskem a potomně několikráte oustně listy a pečeti bez přítrže v náboženství pokoj zachovati přislíbili, avšak proti těmž kostely a kláštery pobrali, jejich příbuzné, kteří při konfessí Augšpurské stále setrvali, z zemí jejich vyhnali a nyní na to trou a stojí, aby ten jistý pokoj v niveč obrácen byl. Pročež jim žádný nyní na jejich přísahu nevěří, leč by se prve kalvinisma odpřisáhli, až by i podobnou měrou pochybnost v tom byla. (P. d.)

Pročež kalvinisté zjevně křiví jsou.

¹⁾ t. j. katoličtí. — ²⁾ t. j. Vilém Oraňský.

*Vědecký a umělecký.**Věda a atheismus.*

Thema tisíckrát a všelijak projednáváné vrací se vždy znova, snad na důkaz, že povšechným projednáváním se mnoho nedocílí. Přes to není bezúčelné poslechnouti, co učenci tu a tam o něm pronesou. Tuhle bylo čisti lapidární slova amerického fysika R. A. Millikana, počteného cenou Nobelovou: „Tolik smím určitě říci, že zápor víry postrádá veškerého vědeckého základu. A po mém soudu nelze rozporu mezi oběma nijak odůvodniti. Lidé, kteří z vědy málo vědí, a lidé, kteří z náboženství málo rozumějí, ať se spolu spirají, a jejich posluchači ať se domnívají, že tu jde o spor vědy a víry, kdežto v pravdě jde o spor dvojího druhu nevědomosti. Čím více bádáme, tím více jsme nuceni uznati nejvyšší bytost.“

*

tj. — Příspěvek k životopisu Mikuláše Sarkandra, bratra bl. Jana Sarkandra.

V kapitulním archivě v Brně zachovala se zajímavá listina, která osvětluje náboženské poměry v Brně na začátku 17. stol., která pak je tím zajímavější, že se týká bratra bl. Jana Sarkandra Mikuláše, jenž byl tehdy kanovníkem brněnským a prokurátorem kapitulním. V kapitule nebylo tehdy totiž žádného jiného Mikuláše než Mikuláš Sarkander, jak vidno ze zápisu Eliáše Hovorky, probošta kapituly brněnské, který ve statutech kapitulních výslovně jmenuje (fol. 33) dne 19. listopadu 1602 tehdejší kanovníky a kapitolu.¹⁾ Byli to: probošt Eliáš Hovorka (Hovorius), Jan Styrnský ze Styrnu, probošt olomoucký a arcijáhen brněnský, JUDr. Jan Perger z Pergu, kanovník olomoucký, Mag. Jan Chenetius, farář u sv. Jakuba v Brně, M. Melchior Pirnesius z Pyruhu, jmenovaný biskup Nigropolský, sufragán a děkan olomoucký, Lukáš Laetus z Telče, olomoucký a kroměřížský kanovník, Valentin Rauch, bakalář svob. umění a filosofie, Jan Strnisko z Moravičan, kanovník olomoucký, a Mikuláš Sarkander, děkan Meziříčský. Kanovníkem v Brně stal se Mikuláš Sarkander, jenž byl děkanem ve Vel. Meziříčí již aspoň od r. 1597, asi r. 1601, neboť tehdy v dubnu dostal od kardinála Dietrichštejna dispens, aby směl si také jako kanovník ponechatí děkanství meziříčské;²⁾ r. 1603 se však vzdal kanonikátu brněnského, neboť 28. srpna 1603 presentoval probošt Hovorka na kanonikát brněnský a na prebendu přísnostickou „Martinum Ostienssem“, když se uprázdnila „per resignationem ven. dni. Nicolai

¹⁾ Ms. v kapitulním archivě brněnském.

²⁾ Ms. Dra Františka Zeiberta v životopisech brněnských kanovníků v archivě kapitulním.

Sarcandri ultimi et immediati eiusdem possessoris.“¹⁾ Byl tedy Mikuláš Sarkander brněnským kanovníkem a prokurátorem kapitulním 1601—1603. Obsah listiny ukazuje pak podle vši pravděpodobnosti na r. 1602 jako na dobu sepsání, kdy v Brně po obnově rady (16. dubna 1602) dosazeni byli do úřadu jen katolíci. Nálada nekatolíků se vybíjela tehdy útoky na katolické kněze: dokladem na př. je, že tehdy Hanuš Bichel vyhrožoval faráři proto, že nechtěl pochovati zemřelého luterána²⁾; zrovna tedy takový doklad, jako podobné jemu v listě tuto otištěném. List zní:

„Modlitbu svou vzkazujem moudří a opatrní páni přátelé a sousedé naši zvláště milí. Zdraví atd. Ačkoli by nám nic vděčnějšího nebylo, jako v pokoji tento čas bouřlivý v tomto městě podle vejsad našich a starobylého obyčeje mezi Op. V. zůstatí a hněv všemohoucího Pána Boha, kterýž na nás na všechny slušně pro hříchy naše vylévati ráčí, pokornými modlitbami svými krotiti, my ne pak v rozepře se dávati a psaním lidí zanáseti, však poněvadž netoliko pokoje míti nemůžeme, ale také vlastních hrdel a životů našich se dotejkati chce, vidělo se nám takovému nebezpečnství z počátku vstříc vykročiti a dříve nežli by se nětco horšího zběhlo, sami sebe a jiné naše služebníky a čeládku opatřiti. Protož před Op. Vaší netajíme, kterak v minulý pátek jeden nevážný soused a spoluměstěnin Váš (o čemž my již smejšlime lepší vědomost a správu máte) na pana faráře Vašeho a spolu pana bratra našeho³⁾ z dlouhé ručnici(!) kulkou nabitou z příbytku svého k hlavě mu zmiříc zpustil a sotva na půl prstu jemu od hlavy do zdi trefil, tak že kdyby ochrany Pána Boha nebylo a on se byl z místa svého maličko hnul, do smrti by tu zabit byl. V minulou pak sobotu opět kněz Mikuláš, prokurator a druhý spolubratr náš, sešel dolů do města po potřebách, kteréž když spravil, pokojně žádnému slova neřikajíc skrz Rybný rynek⁴⁾ domů se navracoval, tu pak před Tobíášem Schernerem kožišníkem stálo několik zdejších řemeslníkův sousedův z halapartnami, mečí a jiným oružím, z nichžto jeden, jakž nadepsaného pana bratra našeho uhlídal, hlasitě přede vším lidem mu láti a zlořečiti, šelem, popův, lotrův a jiných nevážných slov přese všecek ten rynek nadávati mu nepřestával, k čemuž kdyby se byl on nejméně odezval, nevíme, co by se dále bylo stalo. Mlčíme (což se nás nedotejče), kterak jeden sklenář, též soused zdejší, mečíře podruha pana oppata louckého proto nočně pral, že se kněží drží a jim slouží, kterýžto sklenář u brány na vartě byl usazený, — aniž o tom zmínku činíme, kterak nedávno jednomu bratru Bernardinovi⁵⁾ v bráně oko vyražené jest, — i za to Op. V. žádáme, že takové neřády časně přetrhnete a to tak zaopatříte, aby potom domácí pozdvižení a rozbroj nebyl, a dále nic takového nám na ublížení hrdel a poctivosti (kteréž my, jakž nejvejš nám možné

¹⁾ Tenora-Foltynovský, Bl. Jan Sarkander 524. — ²⁾ Tamže 89. — ³⁾ Kanovník M. Jan Chenetius byl farářem u sv. Jakuba, tedy farářem městským. — ⁴⁾ Nynější Dominikánské náměstí. — ⁵⁾ Z kláštera františkánského.

bude, hájiti chceme) naší nedálo. Pakližby (což nesmejšlíme) nětco toho více se dálo, v tom se Op. V. opovídáme, že nám nebude těžko životně vochrany vyhledávati, ale té celé důvěrnosti a naděje jsme k Vám, že k zrušení starobylého přátelství a sousedství našeho s Vámi příčiny dáti nedopustíte.

S tím . . . Dat. Na hoře sto Petra v městě Brně.

Probošt a kapitula kostela sto Petra v městě Brně.“

*

O b d o b í v d ě j i n á c h č e s k é h o j a z y k a.

V dějepisech české slovesnosti neliší se vždycky přesně dějiny jazyka a dějiny písemnictví, literatury. Historická mluvnice češtiny, ačkoli se opírá o díla literární (mnohdy tu jde ovšem i jen o jednotlivá slova v dílech jinojazyčných, glossy atd.), prohlédá především k jazyku samému, k jeho dokladům a k jeho vniternému vývoji, ne tak k celkovému slohu někuli k obsahu.

Historická doba češtiny tedy jest ona, která nám již podává české jazykové památky, doklady; je to doba od 10. století, z něhož máme bohemismy v Kijevských zlomcích a v Pražských zlomcích hlaholských. Dělivá se různě. Podle obdoby odjinud vzaté rozeznávají někteří dobu starou, střední a novou. Jiní šetříce lépe skutečného jazykového vývoje mluví jen o dvojím období: starém a novém, avšak jeho hranice určí různě. Obojí rádi kladou za mezník češtinu H u s o v u — oni za mezník mezi obdobím starým a středním, tito mezi starým a novým; beze vši neuznalosti možno již docela určitě říci, že tu proti jazykové skutečnosti a pravdě nerozhoduje husitství jazykozpytné, nýbrž nábožensko-politické (Flajšhans, Jar. Vlček atd.)

V Příspěvcích k dějinám českého jazyka (Brno 1927) Fr. T r á v n í č e k, jenž novou dobu dějin těch začíná teprve stol. 18., několika poznámkami se zmiňuje též o významu H u s o v ě pro vývoj češtiny (36d.) Po stránce pravopisné není Hus vynálezem diakritických znamének, ač je — podle Gebauera — uvedl jaksi v soustavu, která potřebám češtiny vyhověla a stačila; ale „tento diakritický pravopis Husův pronikal velmi těžce a teprve zásluhou Bratří byl obecně přijat, ač již v podobě poněkud změněné.“

Dále „se Hus vzdal aoristu a imperfekta, slovesných tvarů v té době již nepochybně archaistických. Ale při tom jest míti na mysli fakt, že se tyto tvary držely ještě dlouho po Husovi, i v 16. století, tak že třeba říci, že Husův vliv na staré písemnictví nebyl nijak zvláště pronikavý . . . A na druhé straně pozorujeme, jak Hus velmi přísně zachovával duál, jistě proti tehdejšímu zvyku.“

V poznámce na str. 37 nazývá T. velmi nesprávným, když Oberpfalcer Husovi přičítá zásluhu, že „vrátil náš jazyk zdroji jedině zdravému“, totiž živé mluvě lidové — kterouž nepravdu častěji čísti.

„A konečně nesmíme zapominati, že spisovný jazyk je jen jedno z mnoha nářečí českého jazyka a že na vývoj českého jazyka jako souhrnu všech nářečí působení Husovo nemělo nejmenšího vlivu. Působení Husovo může býti mezníkem v dějinách spisovného jazyka, zejména probírá-li se současně s rozvojem písemnictví, nebo v dějinách celého jazyka, hledících k celému vnitřnímu vývoji . . . nýbrž také k jeho rozsahu zeměpisnému, k jeho užívání v písemnictví, ve veřejném životě atd., t. j. hledících také k jeho vývoji vnějšímu. V historické mluvnici vystoupení a působení Husovo mezníkem býti nemůže. Český jazyk se vyvíjel již před Husem, vyvíjel se i po něm, a nepozorujeme, že by se v době Husově byly dokončily nebo začaly nějaké důležité změny jazykové a pod.“

Co do vlastního dělení (vývoj až do konce 18. stol. a odtud) přednáší T. sám některé námitky, na př. že již v 16. stol. dokonaly se mnohé jazykové změny, jimž podobných později bylo daleko méně, avšak má-li se vůbec dělit, tedy tato doba dalekosáhlých změn v pěstování českého spisovného jazyka zdá se mu nejpříhodnější. Vývoj šel přes ni ovšem dále a jde dosud.

*

m. — P o v a h a O s k a r a W i l d e ' a .

Je známo, že dílko O. Wilde'a, uveřejňované dosud pod názvem „De profundis“, bylo jen zlomkem většího spisu. Jak však vypadal celek, zůstávalo tajemstvím. Vědělo se jen, že Robert Ross vybral onu část z listu, psaného básníkem ze žaláře „jistě osobě“, vyloučil z něho všechny věci příliš důvěrné a osobní a ze zbytku sestavil knížku, ve které Wilde podává souhrn své theorie esthetiky utrpení; je v ní hodně retoriky i theatrálnosti, ale také dosti dramatických momentů i všelidského utrpení, jež proniká z veršů o Kristu, o sv. Františku, fialkách atd.

Nedávno vydal Max Meyerfeld u S. Fischera se svolením dědiců Wilde'ových poprvé celý tento list, jež básník, napodobuje papežské encykliky, nazval podle prvních slov „In carcere et vinculis“. Je to dosti velká knížka (skoro 200 str.), vydaná jen německy. Co z ní bylo dosud známo, přímo se v ní ztrácí, rozeseto v množství osobních žalob, výčitek a vzpomínek, adresovaných příteli básníkovu lordu Alfr. Douglasovi.

Na základě tohoto neobyčejně rozsáhlého listu objevuje se povaha Wilde'ova v pravém světle, a to ještě méně příznivém, než se za to mělo dosud. Jeho přítel A. Douglas vystupuje tu jako mladé, divoké lidské zvíře, zlé, prostopášné, sobecké, hrubé i hloupé. Žije na útraty básníka, který musí platiti všechny jeho drahé zábavy a cesty, vydírá na něm stále odměnu za nepřírozené, homosexuelní styky a donucuje jej konečně i k processu s otcem, aby tak zhubil starého markýze. Ve chvíli choroby a neštěstí opouští pak Oskara, uvrženého do žaláře, píše o něm články do „Mercure de France“

a využívá jeho jména k vlastní reklamě. Wilde odpovídá mu tímto listem, plným zoufalých výčitek, ale také nechutností a prázdných frasí. Je pyšný na své vlastní umění, nazývá se „králem poesie“, tvrdí, že jeho hry „převyšují Congreve'a vtipem, Dumasa syna životní moudrostí a každého v každém ohledu!“ Nezapomíná ve svých výčitkách na žádnou lest a podlost svého přítele, vzpomíná, kdy si žádal dražšího šampaňského, kdy a kolik přátel si přivedl k Wilde'ovi na oběd či večeři, uvádí mu i výši účtů v hotelích atd.

List jest nejlepším komentářem románu „Obraz Doriana Graya“, ale zároveň také výrazným dokladem slabé, zženštilé povahy básníkovy.

*

m. — Dostojevskij a Evropa.

Kritik Jul. Meier-Graefe hledá v „Neue Rundschau“ odpověď na otázku, proč měl Dostojevskij tak veliký vliv na celou Evropu. Jednu z příčin jeho vlivu vidí v méně či více vědomé domněnce, jako by Dostojevskému vůbec nešlo o literaturu, jako by mu vůbec nezáleželo na tom, aby byl počítán mezi básníky. D. nikdy nemaluje prostředí v pojetí novověké literatury, neseznamuje s ním čtenáře dříve než přistoupí k vlastnímu ději — naopak: prostředí u něho vzniká teprve s dějem, po případě děj si teprve vytváří. Skoro v každém jeho románě jedná se o nějaký zločin, odehrává se něco jako ve filmu; fabule dá se nejednou uvést na nejjednodušší schema, kdežto jindy zase připomíná Sherlocka Holmesa, ukazuje všechno v denním světle, třebaš to budilo nejvyšší hrůzu.

A přece jsme nadšeni Dostojevským — ne nadšením výrostků. Jsme si vždy náležitě vědomi toho, že krev, která se prolévá v jeho románech, není jakousi zbytečnou věcí, nýbrž neodlučnou součástí románu, ba více — základem. na němž se vznáší celá románová pyramida. Zřítíla by se, kdyby neměla tohoto základu. Jest jím zločin. A podivno, že nejen neotupuje našich duševních orgánů, ale činí je ještě jemnějšími, citlivějšími, kdežto jinde vražda nebo zabítí zpravidla nás odstraňuje a proniká hrůzou. Zřejmě, že motiv zločinu je v románech tohoto spisovatele jinak pojat, je ho jinak a jinými uměleckými prostředky využito, odhaluje jiné obzory, když působí na nás úplně jinak než v obyčejných „krvavých“ příbězích. Přicházejí tu v úvahu především prostředky psychologické.

Jako badatel lidské duše odhaluje tu D. neznámé do té doby svazky mezi myšlenkou a činem, srdcem a tvář, mezi lidmi, kteří se milují, a těmi, jejichž srdce jsou přeplněna nenávistí. Čtenář přistupuje k románu D. již předem jako k psychologickým objevům a pociťuje jisté dostiucnění, jakousi úlevu, že to, co se v románě děje, vykonal někdo jiný a ne on — čtenář. Ale ponoří-li se hlou-

běží do vlastního nitra, dozrává si sám u sebe, že by i on za přiměřených okolností byl schopen dopustiti se něčeho podobného. D. zmocňuje se úplně naší bytosti. Jeho poměr ke čtenáři jest od základu jiný než u ostatních spisovatelů. V hlubinách života a nejtajnějších myšlenek, jež D. odhaluje, nalezá čtenář vždy své vlastní já, pro něj poněkud nové, — nebo v podvědomí dřímající. Způsob, jakým D. osvětluje tyto objevy, jest nový a s počátku bolestný, ale později usmíruje potud, že čtenář nalezá tu souvislost s nejvíce znepokojujícími stránkami své bytosti. D. postupuje jako chirurg. Rozřezává živé tělo, prohlíží je, léčí, opatrně odstraňuje orgány nezdravé a nakonec hojí ránu uváděje to, co zůstalo, v nový vzájemný poměr pro dobro celku.

Toto třetí období akce jest pro básníka nejpodstatnější. Jistota, že všechno se děje a směřuje k našemu dobru, oddaluje psychologii Dostojevského od obvyklých cílů psychologie a činí z ní poesii, poesii tendenční, určenou starostí o společnost, s níž je básník silně spoután. Netají se ostatně se svou tendencí ani se za ni nestydí, ale také jí nevnučuje: ona vyrůstá organicky z celého děje.

*

vč. — The New English Dictionary.

Angličané se letos radují z dokončení tohoto velkého slovníku svého jazyka po 48 letech usilovné práce. Jeho ideátor a první hlavní redaktor, Dr. James Murray podepsal 1. března 1879 smlouvu s delegáty oxfordské Clarendon Press. První díl vyšel r. 1884, Dr. Murray zemřel 26. července 1915, z jeho původních spolupracovníků z r. 1879 žije již jen jediný. Slovník, který se dotiskuje, bude obsahovati přes 400.000 hesel a přes 1,780.000 dokladů. A jakmile bude dotištěn, přistoupí se k vydání doplňku, na který je již nahromaděno velmi mnoho látky.

*

Dvojí zajímavý brněnský projev,
jeden umělecký, druhý vědecký:

Na pohřebě Hildy Hanikové, zemřevší ve vězení, k němuž odsouzena pro spoluúčast na vraždě svého manžela, zpíval pěvecký sbor brněnského národního divadla.

K sedmdesátinám Dra Jana Herbena blahopřejnou adresu podal professorský sbor filosofické fakulty v Brně.

Vychovatelský.

k. — Z našich středních škol.

Veřejnosti podána zpráva, že ministerstvo školství a osvěty chystá novou učebnou osnovu středních škol. Celkový počet vyučovacích hodin má být snížen, aby většinou odpadlo odpolední vyučování. Gymnasia a reálná gymnasia budou mít čtyřtřídní společný základ, teprve v V. tř. začne vyučování řečtině a frančině. Na ref. reálných gymnasiích bude méně latiny, za to v nejvyšších 2 třídách bude se učit angličtině, italštině neb některému slovanskému jazyku.

Dnešní osnova zavedena po převratu v červnu r. 1919. V nadpisu určeno, že se zavádí v obvodu celé republiky, ale kousek dále skromně bylo poznačeno: u reálků zatím v Čechách, na Slovensku vůbec nutno čekat, až dojdou zvláštní rozhodnutí.

Osnova tato zvláště v ohledu náboženském zasáhla velmi nepříznivě. Náboženství vlastně omezeno na tři první třídy, poněvadž jedna hodina ve IV. a V. třídě a po 2 hod. ve dvou odděleních nepovinných pro nejvyšší třídy jsou projevem spíš nepřátelství nežli přízně pro náboženství. Toho si byli původci osnovy velmi dobře vědomi a proto neodvážili se změny náboženské pro Slovensko vůbec zavést. Pro Moravu hned platnost osnovy též nevyhlášena, jelikož, jak máme bezpečné zprávy, čekal se odpor politických činitelů křesťanských. Teprve když ticho, bolestně ticho bylo, nikdo se nestaral ani, jak mění se zvláštní předpisy ústavů zemských — ministerstvo dodatečně v červenci osnovu rozšířilo i na Moravu. —

Zemské školní rady dostaly již od ministerstva podrobný návrh změn. Dle něho zmenšil by se na gymnasiu počet hodin o 7, na reálném gymnasiu též o 7, na reálce o 8, průměrně na třídu o 1 hodinu týdně méně. Celkový počet se tedy týdně mnoho nemění, změny dotýkají se však přece řady předmětů, jimž se ubírá většinou po 1 hodině a ubrané přidává nejvíc němčině a novému živému jazyku. O náboženství není zmínky, tu je patrně všecko v — pořádku!

Dnes víme, že r. 1919 stala se chyba, jejíž následky jsou nesmírné, ba nedozírné, a zvědavě čekáme, co stane se letos při hlášených změnách.

*

k. — Proletářské děti.

„Ruce pryč od proletářských dětí, pryč s reakcí ze škol! Zakřikujeme ty, kdo hrozili špatnou známkou z mravů, kdo zakazovali, že komunistické děti nesmí do tábora. Vy držíte prapory, chcete jít svorně s námi, s rodiči — v otázkách, bojích! Když svorně půjdeme, budete se jednou mít, děti, líp, jako v sovětském Rusku. Tam vybojovaly si již děti svobodu, tam mají se líp.“ — Tak

poučoval na 1. května i v Brně komunistický řečník školní děti, které v průvodu nesly řadu tabulek s roztodivnými agitačními hesly. Zemská školní rada moravská vydala sice 26. dubna výnos proti účasti školní mládeže na politických projevech, třeba i za účasti rodičů, zákaz uveřejněn i policejním úřadem, ale některé strany politické zařídily si vše po starém zvyku v Brně a, jak možno číst, i v jiných městech. Snad řídí se jen prvním výnosem ministerstva školství po převratu: „Jste svobodni.“

„Nás pětka z mravů nerozháze!“ prohlašuje tato naděje vlasti.

*

Typografická škola v Brně

vydává své ročenky, žactvem sázené a tištěné ve vlastní cvičné tiskárně. Vedle poučných statí od učitelstva školy a školských výkazů jsou zde ukázky zvláště zdařilých žákovských prací (akci-denčnická a pod.). Ve zprávě za r. 1926/7 parádí dvakrát titulní list „Mistr Jan Hus“ s přísl. requisity a jedna orámovaná báseň „Vzdech (staré) panny“, jež prý v mládí „kletou hloupostí věznila své tělo“ atd. To je tak akorát pro učeně vhodná ukázka z české poesie — a jistojistě v duchu Husově!

*

Citáty v učebnicích.

Zvyk, dokládati probíraný předmět cizími výroky, je snad tak starý jako naučná slovesnost vůbec. Předmět se jimi jinak vyjadřuje, s různých stránek objasňuje a vštěpuje. Učebnice již dávno těchto pomůcek používají. Výroky staroklassické bývají nyní sestavovány ve vydáních toho kterého spisovatele, odkudž učebnice snadno mohou čerpati.

Zmínka o takových citátech se zde činí z důvodu snad málo uvážného, ale nikoli nezávažného. Učebnice náboženské buďte přisněžší ve výběru autorit. Jednak již proto, aby se žactvo seznamovalo s autoritami, jež toho zasluhují, především s autoritami našineckými. Jednak také proto, že leckterý snazivější žák zatouží poznati citovaný spis celý, po př. i spisovatele. Tuhle viděl jsem v náboženské učebnici citovány Memoiry od Casanovy...!!

Po stránce a p o l o g i c k é i pro učebnice platí, co tu již častěji zdůrazněno: Uvádějme jen výroky n e p o c h y b n é (známý výrok Goetheův o Evangelích na př. zdá se býti spíše Eckermannův) a p ř e d v š í m b u d ě m e v d o k l a d e c h v í c e s v o j í, nehoňme se tolik po blahovůli a přejných svědectvích nevěrců, kteří jednou rukou snad nám podávají drobty chleba a druhou po nás házejí kamením; takové důvody ex concessio snad imponují začátečníkům, ale ani těm ne trvale.

Hospodářsko-socialní.

Osmihodinná práce učňů.

Obvyklá učební doba byla dosud skoro ve všech živnostech stanovena na 2—3 roky. Denně trvala práce 9 hodin nebo víc; kde učeň přebýval v rodině mistrově, nebyla to arci vždycky práce „odborná“.

Osmihodinná pracovní doba denně ukazuje prý se nedostatečnou, aby se učni za tři roky ve své živnosti řádně vycvičili, zvláště když nyní třeba z těch 48 hodin týdně odečísti několik na návštěvu pokračovací školy. Žádají proto živnostníci delší učební doby.

V některých řemeslech již déle zavedena, na př. v knihtisku 4 letá. Někde se to řídí také tím, do jaké školy učeň dříve chodil, zda-li jen do obecné či do občanské. Jak pak by, prosím vás, naučil se hoch za tři roky na př. holit nebo stříhat vlasy nebo dělat „bubikop“ atd., kdyby neznal z občanské školy světových dějin nebo fysiky? Proto ať se učí o půl roku déle!

V městech je vyučování v pokračovací škole arci mnohem důkladnější než může býti na venkově. Říká se však, že učni z venkova celkem nešiji bot o nic méně důkladně než učni z města; záleží hlavně na mistrech, na nadání a na chuti k práci, kteréž poslední prý škola vždycky nedodává, učic dělat spíše „pána“ než „dělníka“. I zde rozhoduje také, dělá-li učitel profesora či učitele práce.

Tim, že pokračovací vyučování přeloženo zas na všední dny, ubývá sice učni i zaměstnavateli pracovních hodin, ale tato ztráta se z části vyrovnává, když se učeň ve škole něčemu pro svoje zaměstnání prospěšnému naučí. Kláští vyučování to na nedělní dopoledne byla veliká neplecha, nejen s hlediska náboženského, ale i hospodářsko-socialního (potřeba odpočinku, ošetření těla atd). Bývalé „nedělní školy“ (odpolední) byly zajisté v obojí příčině rozumněji zařízeny, třebas ovšem vyžadovaly větších obětí od učitelstva.

Život — stojí-li za žiti? *

Ve známých verších se praví, že ano, ale to „zač“ je tam určeno jen tak po básnicku, že nestojí za mnoho víc než báseň sama. Ba útek ze života následuje až příliš často právě po kocovině „lásky“ atd. Ale jest i mnoho jiných příčin, jež vedou k tomu, že lidé zapomínají na poučku: lépe jest býti než nebýti — ačkoliv i Spasitel sám naznačil výjimku, kdy by bylo lépe, aby se nebyl člověk narodil (o Jidáši lšk.), nebo aby pohoršlivec byl utracen. Jen o tomto druhém případě, o bezživotí násilně přiveděném, a to přiveděném samovolně, o samovraždě, je tu řeč.

Londýnský univ. prof. Fugel se pokusil o experimentní důkaz, převažují-li v životě zážitky příjemné či nepříjemné. Vybral si 9 pánů, kteří se k pokusu propůjčili, a smluvil s nimi, že po 4—8 neděl změní svůj dotavadní způsob života v méně pohodlný a že si budou denně podle pravdy zaznamenávati svoje příjemné i nepříjemné zážitky v něm.

Z jejich zápisů vyšetřil: asi 67·72% bylo pocitů milých, příjemných. Jen 5·5% z nich pojilo se k jídlu a k pití. Ještě méně příjemnosti působila společenská zábava, hra a jiná pod. vyrazení, v nichž se obyčejně hledá osvěžení po práci.

Tedy výsledek podle běžných názorů neočekávaný, ač ani při zběžném pohledu na život nikoli pravdě nepodobný: lidé totiž v tomto „slzavém údolí“ rádi lamentují, ale život jejich prozrazuje, že přece „jsou rádi na světě“, že pessimismus není ve většině.

Hrůzně přibývající samovraždy, ačkoli příznivých podmínek životních proti minulým věkům tolik přibýlo, nemají tedy důvodů v převaze trampot a bolestí. Největší důvod vystihl asi již starý Shakespeare: je to slabost v vůli; a v něm hlavním činitelem jest nedostatek náboženství.

*

vč. — Obchody na splátky ve Spojených Státech.

Odhaduje se, že obnosy, jež lid ve Spojených Státech dluží za zboží, hlavně luxusní a komfortní, koupené na splátky, dosoupily úžasné výše devíti miliard dolarů, a ještě není viděti konce. Někteří sociologové a národní hospodáři jsou tímto vývojem znepokojeni a netají se svými obavami, jiní zase splátkové obchody (na 12—18 měsíců, se 6% úroků z obnosu ještě nesplaceného) hájí.

Uznává se, že nynější období nebývalého rozvoje průmyslového a obchodního ve Spojených Státech má hlavní základ v obchodě splátkovém. Ale lid jest jím veden k nehospodárnosti a lehkomyšlnosti, a když by přišla hospodářská stagnace a tím u splátkových dlužníků nemožnost dále platiti splátky, brozí obchodníkům, kteří mají tímto způsobem mezi lidem veliké peníze, pohroma. Málo by jim pomohlo, že koupený předmět zůstává až do zaplacení poslední splátky jejich majetkem a že, není-li některá splátka učiněna, ihned dotavadní splátky propadají spolu s předmětem ve prospěch prodávatele. Počáteční splátka bývá malá; obyčejně jen 10% kupní ceny, a co by mohl dělati prodávatel s množstvím zboží třebaž vráceného, ale již znehodnoceného? Jak on bude spláceti dodavatelům a financ. bankám?

Nebezpečí pohromy pro prodáváče by se mohlo značně zmenšiti, kdyby každý, kdo něco kupuje na splátky, musil prodáváči předložit úplně a spolehlivě vyjádření o svých jiných závazcích (podobně jak to musí udělati klient v bance) a kdyby první splátka byla přiměřeně zvýšena. Ale obchodní soutěž vede obchodníky spíše k usnadňování podmínek než k jejich ztěžování.

Obchod na splátky ve velikých rozměrech se vyvinul ve Spojených Státech tím, že ve světové válce tamější vláda tak prodávala, a to s úspěchem, úpisy válečných půjček. Po válce američtí průmyslníci napřed mysli, že Evropa bude zase moci absorbovati přebytek amerického zboží. Ale když ta, jsouc válkou ochuzena a majíc měnu oslabenu nebo místy i zničenu, nemohla, vzpomněli si průmyslníci na úspěch vlády při prodeji válečných půjček na splátky a jali se jej napodobiti. Kola průmyslu se zase naplno roztočila.

Politický.

U nás.

Ve věstníku moravského duchovenstva čteme, že v jedné skupině přednášeno a hovořeno „o poměru náboženství k politice“, kteráž otázka, bohužel velmi dlouho ani nahoře ani dole neobjasňovaná, byla vždycky palčivá a nyní z popudů nejvyšší církevní autority pozor světa více zaměstnává. „Rozhovor velice živý a zajímavý vyzněl v ten smysl, že se skoro nedá určití všeobecné pravidlo pro všechny národy a okolnosti — ale v našem národě kde bychom se bez politiky byli octlí?!“

Byla ovšem na snadě také otázka, mající před onou, která může počítati jen s dohady, výhodu možného sčítování skutečnosti: A kde jsme se octlí s politikou...?! —

O tom, co se mluvilo a tisklo před 27. kv. (před volbou čs. praesidenta), naši čtenáři mají asi hotový nepodjatý úsudek, jehož netřeba tu výslovně pronášeti. Jen jeden výrok z novin strany lidové budiž i zde zaznamenán, že totiž prý „zájem katolicismu... velí, aby hned v první volbě byl opět zvolen slavnostně za praesidenta Dr. T. G. Masaryk.“

Před lety, tehdy, kdy v Brně nastoupil p. biskup hr. Huyn a poprvé tuším přijel do mor. zemského sněmu (jako virilista), představil se mu z poslanců také Dr. Adolf Stránský, vůdce strany pokrokařské. Na konci kratičké ovšem rozmluvy pravil mu p. biskup, neznaje asi poměrů nebo nevěda, co by mu jinak příjemného řekl: „No jen pokračujte tak dál!“ Pan Dr. Stránský vypravuje o tom (ve Čten. Spolku) dodal: „To by mě mohlo zabít!“, totiž jako u vlastních stoupenců. Ale nezabilo, an každý z obou stran si myslil své, jako před tím.

Comparatio sice claudicat, ale vzpomínka ta se při čtení oněch slov o zájmu katolicismu mimoděk vynořila. —

Tu a tam již ozývají se slyšitelněji hlasy po jiné než pouze politické koalici, totiž po pevnějším a stálejším souručenství v otázkách kulturních, náboženských, školských a pod., jež by ovšem nezůstalo bez vlivu na otázky hospodářské, jelikož dosavadní „socialisace“ t. j. rozkrádání a vyžírání obecnosti nemůže již dále řádit, jak by ráda. Politika a osobní umíněnost se vzpírala tomuto přirozenému poznatku a přesvědčení mnohých, kotvícímu ve vědomí, že jen součinností kladných živlů, jednotných v nejvyšších zásadách světového a životního názoru, možno čeliti mravnímu rozvratu ve státě. A jelikož na dobrou věc není nikdy pozdě, třebaš mnoho prunedbáno; doufejme, že tyto vyšší zájmy přece konečně stmelí většinu, jež by je vedla k vítězství!

Malá Dohoda

rokovala tentokrát u nás, v českém ložisku radia. Jen kdyby se byly mohly roentgenovati myšlenky oněch diplomatů, zvěděli bychom pravdu. Na venek mělo býti ukázáno, že Malá Dohoda ještě je tu, ačkoli jeden její člen, Rumunsko, se připoutal k Itálii, jinému členu, Jugoslavii, a konečně ani třetímu, Česko-slovensku, ne tuze přátelské, jež nad to nedávno zcela zřetelně prohlásila svou přízeň k Maďarsku, v Malé Dohodě málo oblíbenému. Jelikož toto i v Anglii zase nabývá starých, ve válce poněkud utlumených sympathií a i jinak ozývají se hlasy, že mírové smlouvy třeba zrevidovati, vyvolán (Benešem?) na bojiště známý novinář Stead, aby maďarské naděje zchladil; snad marně!

*

Rakousko

má po volbách říšských i zemských. Křesťanští sociálové mají nějaké ztráty. Ačkoli svoje prvenství uhájili, jsou pořád v nevýhodě, že Vídeň jen ještě důrazněji se přihlásila k soc. demokratům, a že v nejdůležitějších částech svého programu, v otázkách náboženských a školských, mají protivníky také ve svých spojencích, Velkoněmcích, kteří nehodlají s nimi státi za požadavky křesťansko-socialními proti socialnědemokratickým.

Obvyklé nesnáze koalicí politických naproti kulturním!

Ztráty křesťanských sociálů vysvětlují se jednak zneuznáním s a n a č n í č i n n o s t i D r a S e i p e l a u davů, jež ovšem bez obětí a břemen jest nemožna, a p a k o s o b n í m i v ý t k a m i, jelikož ani tam nemají křesťanští sociálové dost lidí schopných a bezúhonných v čele.

*

Rusko

každému slovanskému srdci přirozeně drahé, nalézá se před vážným obratem. Ne snad, že by bolševictví už bylo před pádem — na to jest občanský živel, ač v ohromné většině, ani vojska nevyjimajíc, příliš nehybný —, ale v poměrech mezinárodních. Anglie zjistiť v londýnském ruském obchodním podniku Arcos úřední hnízdo vyzvědačské a bolševicky propagační odhodlala se, ačkoli s těžkým srdcem svých obchodníků, přerušiti styky s Ruskem. K válce to snad přímo nepovede, ale státy na Anglii více méně závislé nebudou moci Rusku projevovati té přejnosti, již ono a také ony pro svůj obchod potřebují.

N ě m e c k o prý chce zůstatí neutrálním, totiž v dosavadních dosti přátelských a výnosných stycích. Není vyloučeno, že této příležitosti použije, aby si na západě vymohlo ústupky, jimiž by se konečně upravily mírové smlouvy.

HLÍDKA

Moravské privilegium krále Jana.

Dr. Fr. Robenek.

(Č. d.)

Jednání o Moravu mezi Habsburky a Lucemburky.

Příchodem Habsburků do zemí rakouských doznává politická orientace střední Evropy dalekosáhlých změn. Výsledky jejich jeví se tím pronikavějšími, že brzy na to v okolních státech v Uhřích a v Čechách vymírají královské rody domácí. Porážka Přemysla Otakara na Moravském Poli a zasnoubení Otakarových dětí s Rudolfovy mi bylo prvním úspěšným zásáhnutím Habsburků v osud našich zemí. Poněvadž na získání celého království nedalo se tenkrát mysliti, vztáhl Rudolf ruku aspoň po Moravě, aby si ji podržel na pět let náhradou válečných útrat. Náhlým vymřením Přemyslovců r. 1306 octli se Habsburkové neočekávaně u cíle svých tužeb. Není pochyby, že by již tenkrát trvale upevnili své panství v zemích českých, kdyby jim nebýval v říši povstal nebezpečný sok v Lucemburcích. Expansivní politika vzrůstající moci Habsburské budila vážné obavy u knížat německých. Nenadálým odstraněním obratného a podnikavého Albrechta utrpěli Habsburkové ztrátu nenahraditelnou a nadlouho odsunuti byli od svých vysněných ideálů. Vedení říše přešlo na Lucemburky. Valně pokleslá moc královská nutila však i Jindřicha VII, aby podepřel autoritu svoji silnou mocí domácí. Rostoucí nepořádky v Čechách dávaly mu na získání země

zvlášť příznivé vyhlídky. Uchazečů o korunu českou bylo dosti: V prvé řadě Bedřich Sličný, syn zavražděného Albrechta, Lucemburkové, za nimi Bedřich Míšenský a různá menší knížata polská a slezská. Zájmy obou vzrůstajících rodů, Habsburků a Lucemburků křížily se nejvíce v zemích českých a hrozily propuknouti ve zřejmé nepřátelství na říšském sněmu ve Špýru v září 1309. Tam vznesl Bedřich rak. jménem svých bratří žalobu na potrestání vrahů svého otce a žádal investituru svých zemí prose, aby jim byla přidána též Morava, neboť je zemí sousední. Leč Jindřich VII zdráhal se Habsburkům udělit investituru i na jejich otcovské dědictví,¹⁾ takže tito obávající se o své rodové země od Moravy upustili, ačkoliv je dřívejší držení této země stálo nemalé peníze. Intervencí biskupa štrasburského Jana a falckrabí bavorského Rudolfa stalo se mezi oběma rody smířlivé narovnání zpečetěné smlouvami ve dnech 17. a 18. září 1309,²⁾ které pro Habsburky dopadlo příznivěji, než se nadáli. M. j. vzdává se vévoda Bedřich všech nároků na země české a slibuje vydati všechny listiny, „virtute quarum aliquot ius sibi posset vindicare in regno Bohemie vel eius appendiciis aut in nobilibus, civibus et incolis dicti regni,”³⁾ zůstává mu však přece jakási naděje na držení Moravy,⁴⁾ byť jen na nějakou dobu.

Pravděpodobně dělal si Bedřich nároky na Moravu nejen proto, že byla zemí sousední,⁵⁾ — tedy z důvodů geograficko-hospodářských —, nýbrž též pro nesplnění smlouvy znojenské, uzavřené mezi ním a Jindřichem Korutanským 14./VIII. 1308. Za 45.000 hřiven velkých pražských grošů vzdával se tehdy Bedřich všech nároků na Čechy a Moravu. Zástavou měl podržeti na jižní Moravě některá města s různými jejich právy na dobu, dokud by vše nebylo vyrovnáno. Tak Jihlavu, Znojmo, Veverří, Ivančice, Podivín a Pohořelice.⁶⁾

¹⁾ Huber, *Gesch. Öst.* II. 102. F. Kurz o konfliktu tom praví: Der Friedrich mußte hintangehalten werden, mußte wegen der Belehnung mit seinen eigenen Ländern in Besorgnis gesetzt werden, bis er auf Böhmen Verzicht getan und sich auch noch dazu verpflichtet hatte, dem Heinrich zur Eroberung dieses Königreiches den kräftigsten Beistand zu leisten. Österreich unter K. Friedrich dem Schönen 21. (Beilage IV.) — ²⁾ Emler II. č. 2196, CDM VI. str. 379. — ³⁾ Const. V. no 67. — ⁴⁾ CDM VI. 375. Fridericus dux Austriae..., investituras terrarum suarum requirens, quibus adici Moraviam, eo quod eorum terris contigua adiaceret, si convenienter posset fieri, flagitavit. Audientia et expositio dum sibi procrastinaretur, Moraviam submovit a corde sicque de aliis investitur. Böhmer, *F. Rer. Germ.* I. 361. — ⁵⁾ Emler II. č. 2183. CDM VI. 375 násl. Smlouva jest velmi složité. — ⁶⁾ CDM VI. str. 21.

Ve smlouvě špýrské mezi Habsburky a králem Jindřichem VII slibil tento vyplatiti Habsburkům 30.000 hřiven stříbra. Habsburkové zavázali se zase králi Jindřichovi VII, že mu budou nápomocni dobývati království Českého osobně i vší svojí brannou mocí na své vlastní útraty a že mu též hotově půjčí 20.000 hřiven stříbra. Tento obnos měl býti splácen v Řezně po částech ve čtyřech lhůtách až do sv. Jakuba 1311.¹⁾ Za těchto 50.000 hřiven stříbra mohli držeti Habsburkové Moravu — *marchionatum Moraviae cum omnibus iuribus, utilitatibus et pertinentiis suis*²⁾ tak dlouho, až by jim byl obnos králem neb jeho nástupci „integraliter“ zaplacen. Nato měla býti Morava vrácena „*regi vel suis successoribus in imperio*“.

Poněvadž králové němečtí bývali neustále ve finanční tísní, doufal Bedřich, že mu bude Morava ponechána zástavou delší čas a snad že zůstane již navždy pod panstvím Habsburků, neboť 50.000 hřiven stříbra, za které byla dána Morava zástavou, nebylo lze tak snadno sehnati. Zdá se, že i okolnosti se vyvíjely pro vévodu rakouského velmi příznivě. Ještě r. 1310 píše Bedřich příteli svému Janu, biskupu štrasburskému, mezi jiným, že jednou částí slíbeného obnosu ve výši 3000 hřiven králi již přispěl. Především ale chválí si úspěchy své v Čechách.³⁾

Než i německý král Jindřich VII počínal si v právním nazírání ve příčině Moravy velmi opatrně, ponechávaje si právo vykoupiti Moravu za 50.000 hřiven.

Nový král český Jan dosáhl království českého mnohem snáze, než jak se dalo čekati, a tu byla pomoc v té míře, jak se Habsburkové zavázali, zbytečnou. Nelze zjistiti, jak dalece financovali podnikání Jindřicha VII a jak dalece mu osobně i svými brannými silami pomáhali. Petr Žitavský ani Jan z Viktringu se o pomoci Habsburků nezmiňují. Charakteristické jest, co praví Jan z Viktringu o Bedřichu rak.: „*Herzog Friedrich aber, da er erfuhr, daß seinem Oheim in Böhmen Schwierigkeiten erwachsen, seufzte schwer, weil er sich nicht im Stande sah, ihm wegen des römischen Königs, den er fürchtete, zu Hilfe zu eilen.*“⁴⁾ Šusta se domnívá, že se

¹⁾ Emler II. 2196, CDM VI. str. 379 násl. Jireček CJB II./I. 17. — ²⁾ Öster. Reimechronik mluví pouze o čtyřech městech na Moravě: II. str. 1271. Podobně líčí též Cont. canon. s. Rudb. tamt. pozn. 1. — ³⁾ Emler, Reg. str. 961. č. 2211. Nedatovaný dopis, dle Chmela z června 1310. — ⁴⁾ Die Geschichtschreiber d. deutschen Vorzeit VIII. Das Buch gewisser Geschichten v. Abt Joh. v. Victring str. 160.

při dobytí Čech nedostalo Janovi s rakouské strany očekávané pomoci.

Neshody, které se mezi oběma rody vlekly, a snad nedodržením smluv a nepředvídaným vývojem událostí dále vzrůstaly, znova urovnány byly smlouvou v Chebu 23./III. 1311. Smlouva byla králem Jindřichem VII schválena,¹⁾ ale znění její se nám nezachovalo. Ale již asi za týden po jednání v Chebu 30./III. 1311 zřiká se vévoda Bedřich v Pasově všech nároků na Moravu, jak bylo ujednáno Oldřichem z Klingenberku a Dětřichem z Pillidsdorfu, a vrací zápis, který měl od Jindřicha VII.²⁾ Za vrácení Moravy měl král Jan zaplatiti Bedřichovi Rakouskému jistý obnos. Heidemann³⁾ a Huber⁴⁾ domnívají se, že to bylo 30.000 hřiven stříbra. Dle listiny z 15./VI. 1311 byl obnos ten snížen⁵⁾ s oddůvodněním: *ut idem dux et fratres sui Regalis benivolencie plenitudine clarius senciant, nostrisque servitiis forcius astringantur.*⁶⁾

Smlouvou pasovskou byla otázka držení Moravy právně rozřešena a země předána ve správu králi Janovi. Když král Jindřich VII ještě 17. června 1311 prosí arcibiskupa Petra z Mohuče, aby byl jeho synu nápomocen při jednání s Bedřichem rak. o Moravu a o svatbě mezi vévodou a sestrou královou,⁷⁾ neměl ještě o smlouvě pasovské zpráv, neboť teprve přede dvěma dny schvaloval smlouvu chebskou.⁸⁾ Z celého jednání jest vidno, jak velikou váhu kladl Jindřich VII na příznivé řešení sporné otázky o Moravu.

Dle pozdějšího jednání se zdá, že ohledně Moravy nebylo přece jen dosaženo naprosté dohody ani při osobní schůzce krále Jana s Bedřichem v Rajhradě r. 1311. Habsburkové zemí českých nespouštěli s očí a spojovali se s odbojným panstvem proti králi. Zvláště odboj šlechty proti králi Janu r. 1317 a 1318 oživil znova naděje Habsburků na český trůn.⁹⁾

Celá řada listin z r. 1312¹⁰⁾ svědčí o čilém jednání stran Moravy.

¹⁾ CDM VI. 36.; list datován 15./VI. 1311 ante Brixiam. Emler III. č. 24. str. 9. — ²⁾ CDM VI. 33; Jireček CJB II./I. str. 23. — ³⁾ Peter v. Aspelt 173 násl. — ⁴⁾ U. d. VI. 111. — ⁵⁾ CDM VI. str. 36.; Emler III. 24. — ⁶⁾ Tamtéž. — ⁷⁾ Regest listu u Lichnovského III. č. 123. — ⁸⁾ List dat. 15./VI. 1311 ante Brixiam. CDM VI. 36.; Emler III. 24. — ⁹⁾ Když se tenkrát ptal král Jindřicha z Lipé, v čem jsou práva říšská porušována, odvětil tento: „ne Rex, inconsulto Regni Senatu tributa ulla decernat, ne pecuniam Luxemburgum, aliove extra Regnum mittat, exteros neque in consilio habeat, neque muniis publicis praeficiat.“ Pešina, Mars Mor. 400. — ¹⁰⁾ Emler III. č. 87. 25. Julii 1312. Č. 94: 18. Aug. Znoyme. Č. 95. 19. Aug. In Znoyma.~

Bedřich drží zárukou jisté kraje Moravy. Král Jan pak splácí po částkách dluh žádaje vydání zastavených měst. Leč Bedřich se zdráhal, a tu byl nucen král Jan hledati nápravu u samého krále německého. Teprve po nešťastné pro Habsburky bitvě u Mühldorfu r. 1322 vynutil si Jan Lucemburský vydání důležitých listin, které skrývali ještě z dob krále Albrechta a jichž doufali použití za právní podklad k příležitostnému získání zemí českých. Petr Žitavský o tom vypravuje: „Promisit vero idem Heinricus, dux Austriae, Johanni, regi Bohemie, novem milia marcarum argenti dare et quedam ardua privilegia resignare. Habebant enim apud se duces Austrie privilegia quedam fortissima, in quibus ipsis maiores barones Bohemie temporibus Alberti, Romanorum regis, ducum Austrie genitoris, plura incaute iuramenta fecerant et promissa. Haec omnia simul cum privilegiis Henrici, ducis Karinthie, que super regnum habuit Boemie, resignare duces Austrie promiserunt...“

Teprve nyní vráceno králi také Znojmo: „... et civitas Snoma cum castro, que antea a regno abstracta fuerat, regi redditur et regno iterum adunatur.“¹⁾ Konečné smíření též s vévodou Leopoldem rak. učiněno bylo prostřednictvím krále uherského Karla 26./II. 1324²⁾ listinou vydanou v Brucku.

Jest přirozeno, že za těchto okolností král český při svém vjezdu na Moravu musil si počínati neobyčejně obezřele, neboť takových závazků, jaké měla Morava vůči Habsburkům, v Čechách nebylo. Proto v květnu 1311 „rex Johannes intravit satis in manu valida Moraviam dispositurus et consolaturus eam.“³⁾ Doprovázeli ho nejen přední rádcové jeho, ale i dosti silné vojsko, které diplomatickému jednání dodávalo nemalého důrazu. Při pořádání věcí moravských bylo třeba zajistiti si mocné panstvo moravské, které až dosud stálo v dobré shodě s vévodou rakouským. To se stalo známým privilegiem z 18. června 1311 na holdovacím sněmě v Brně, když byl přijímán král Jan za pána země.

Brzy potom sešli se oba panovníci Jan a Bedřich v Rajhradě, kde si slíbili svornost, přátelství a vzájemnou pomoc. Heidemann klade schůzku již na 20. květen 1311 neudávaje pramenů.⁴⁾ Dle Petra Žitavského konala se schůzka obou panovníků teprve po holdování stavů, to jest až po 18. červnu 1311: „Rex Brunnam intrat, intus et foris pacem et concordiam ordinat et ex hac tota

¹⁾ FRB IV. 264, listina ze dne 18./IX. 1323, tamt. pozn. 7. — ²⁾ Jireček CJB II./I. 54. násl. — ³⁾ FRB IV. 117. — ⁴⁾ U. m. str. 179.

congratulans plebs exultat. Postremo rex cum Friderico duce Austrie, in Regera colloquitur, ubi inter ipsos concordia et amicitia cum mutuo subsidio promittitur et post verba dulcisona alter ab altero concorditer separatur.“¹⁾)

Začátky privilegia na Moravě.

O potvrzovacím aktu brněnském kronikáři se nezmiňují. Obe-
zřetnými a vzletnými slovy přechází Petr Žitavský významný tento
akt volební kapitulace, který by odhaloval slabost a povolnost
krále vůči panstvu moravskému. Ba líčení kronikáře budí v nás
spíše dojem, jako by se v Brně nedálo nic nového, jako by se po-
tvrzení privilegia rozumělo samo sebou a novotou svojí nikterak
nezaráželo. V tomto domnění utvrzují nás i slova privilegia samého,
které praví: „... omnia eorum iura, consuetudines, que et quas
a nostris habuerunt et habere consueverunt predecessores...“²⁾)
Král Jan nedává tedy panstvu moravskému žádného nového pri-
vilegia. Opakuje prostě to, co již od dřívějšíka měli. A vskutku měli
páni moravští na rozdíl od pánů českých již od dřívějšíka jakési
privilegium, a král Jan byl by si je velmi proti sobě popudil, kdyby
je byl zkracoval v právech, kterých se jim dostalo již dříve, a to
od jeho soupeře Bedřicha rakouského.³⁾) O tomto starším privilegii
moravském máme pouze malou zprávu v dopise, který poslali mo-
ravští páni „Joannes Olomucensis episcopus, necnon universitas
nobilium terrae Moraviae“ Bedřichu Sličnému: „Serenissimo principi
et domino carissimo, D. Friderico, duci Austriae et Styriae;
domino Carniolae, Marchiae ac Portus Nuonis, —“ ze dne 31. srpna
1307. Čteme tam: „Magnificentiae Vestrae cum debita reverentia et
honore ad uberes gratiarum assurgimus actiones pro eo, quod nobiles

¹⁾ FRB IV. 178. Pešina Mars Mor. str. 396. dodává k tomuto roku: Receptis in fidei Moravis, Praefectum sive Capitaneum qui regio nomine Rempubliam curaret, Walterum de Hradek virum multo rerum usu prudentiaque insignem praefecit. Id porro unicum pro stabiliendis, inque tuto firmandis per Moraviam rebus supererat, ut Archidux Austriae Fridericus Znogmá, Gemnicic, Czornsteyna et Bitovio praesidia, prout a Casare jussus fuerat, educeret. — ²⁾ Priv. krále Jana. — ³⁾ Kapras; Právní dějiny II./I. 186, pronáší o privilegii pouhou domněnku, an dříve: Pravděpodobně byl již Jindřich Korutanský k podobné kapitulaci volební nucen přistoupiti, nemáme však o ní zpráv. Rauscher u. m. 30: O tom, co bylo smluveno s Rudolffem Habsburským a Jindřichem Korutanským, nejsme vůbec zpraveni. Snad byly předloženy určité podmínky Rudolffovi Habsburskému, snad i Jindřichovi Korutanskému.

terrae nostrae, qui fuerunt in nostrae legationis officio nuper ad Vestram Excellentiam deputati, ex petitionibus Vobis ex parte nostri propositis gratiose fuistis ac favorabiliter inclinati; licet duae ex petitionibus, quae etiam nostrae insertae fuerant literae, in privilegio nobis per Vestram Dominationem concesso, non fuerint annotatae, quas tamen, prout de Vestra speramus clementia, facietis in indulto nobis privilegio applicari.“¹⁾

Panstvo moravské vyjednávalo tedy s Bedřichem již před 31. srpnem 1307. Podmínky přijetí jeho za pána země byly smluveny, ale Bedřichem vystavený diplom neobsahoval dvou bodů, které byly ujednány, a těch se nyní páni moravští domáhají.²⁾ Není pochyby, že privilegium vydáno bylo: „in indulto nobis privilegio“ —, ale jak vypadalo a jaké byly ony dva požadavky, jichž se páni domáhali, odnikud vyvoditi nedovedeme. Nevíme ani, zda Bedřich tomuto dalšímu přání pánů moravských skutečně vyhověl. Dle dopisu nezdá se, že by dva požadavky týkaly se věci velmi závažných, neboť páni děkují za privilegium a jsou i s tímto kusým spokojeni: „Si vero vobis, quod annecti debeant, non videretur aliquo modo expedire, hoc Vestrae Benignitati duximus committendum.“³⁾

(O. p.)

¹⁾ CDM VI. 375. Emler II. 2141. Jireček II./I. 15.

²⁾ „... licet duae ex petitionibus ... in privilegio nobis per Vestram Dominationem concesso non fuerint annotatae, quas tamen, prout de vestra speramus clementia, facietis in indulto nobis privilegio applicari...“ „... quod annecti debeant...“

³⁾ CDM VI. 375.

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(Č. d.)

III.

Po stopách Transitu B. Mariae V. na Východě. —
Stanovisko Západu.

Bylo-li řečeno na počátku tohoto pojednání, že Transitus uvedl část starokřesťanské tradice na falešné koleje, tu platí to především o Východu, kde legenda Transitu byla od mnohých i vynikajících spisovatelů pokládána za věrohodné historické podání. Stanovisko latinských spisovatelů na Západě bylo v této příčině nejenom střízlivější, ale namnoze úplně zamítavé. —

Transitus vznikl na Východě. Je proto přirozeno, že s nejstaršími jeho stopami se setkáváme u spisovatelů církve východní.

Prvním, u něhož závislost na Transitu se určitě jeví, jest jerusalemský patriarcha Modestus (631—634). Ve své řeči Na zesnutí P. Marie¹⁾ jest Modestus prvním církevním spisovatelem, který zřetelně mluví o nanebevzetí P. Marie podle těla.

Pozoruhodná jsou slova, která pronáší v úvodu svojí řeči: „Než o přečestném jejím zesnutí, nevím, jak to přišlo, že nepodali zprávy ani nevyložili ničeho pozdější pisatelé. Proto v den zesnutí Matky Boží přemnoží, kteří touží po poučení, a to po poučení v nauce Kristově, kteří rádi poslouchají s porozuměním věci týkající se Boha, dychtí zvědět o ní (P. Marii) něco z toho, co je skryto v tajnosti (τὴ ἀπόρρητον). K vůli této jejich bohubilé touze a horlivosti podjal jsem se bohumilého úkolu zasluhujícího všeho uznání a jsa naplněn i posílněn zbožnou touhou a důvěrou k Matce Boží, která nám zrodila život i spásu, já ubohý dle svých sil rozhodl jsem se podati nepatrné písemné pojednání.“

Jako patriarcha jerusalemský byl Modestus jistě nejpopovolanější osobností, která mohla a měla znáti místní jerusalemská podání. Ale v uvedených slovech doznává, že nejen u starých, ale ani u pozdějších spisovatelů nenalezl o zesnutí P. Marie žádných zpráv,

¹⁾ Migne, Patrol. Graeca LXXXVI. 3274 a n.

a nedovede si vysvětlit, jak to přišlo. Ona nepatrná písemná práce — μέτριον γράμμα —, kterou podává, není však ničím jiným, než pouhým výtahem z Transitu, kteréhož ovšem necituje. Snad tím výrazem, co je skryto v tajnosti — ἀπόρρητον — nepřímou naráží na Transitu jako na pramen, kterého použil. Při líčení zesnutí P. Marie postupuje však Modestus s jakousi opatrností: nejhrubší rysy a zázraky Transitu pomíjí mlčením, jiné zase zeslabuje. Tak o apoštolech praví, že je Bůh přivedl tajemnými cestami, které jsem u jedinému jsou známy. Ku konci andělé pozdravují P. Marii hymnami a apoštolé pějí chvalozpěvy, když tu se objeví Kristus, milostivý Bůh — ὡς λόγος, jak se vypravuje — dle svého zaslíbení v jejich středu a popřeje své matce, aby ho zřela způsobem, který jsem u jedinému je znám.

Svou řeč zakončuje takto: „Proto jakožto přeslavná matka původce života a nesmrtelnosti, Krista Spasitele Boha našeho, jest oživena od něho — ζωοποιεῖται ὑπ' αὐτοῦ — účastnou se stavši neporušitelnosti věčné toho, který ji z hrobu vzkřísil a k sobě vzal způsobem, který jsem u jedinému je znám.“

Modestus zde první mezi církevními Otcí jasně praví, že tělo zemřelé P. Marie bylo oživeno, to jest, že duše její opět se spojila s tělem! Zprávy této jistě nevzal z apokryfního Transitu, který, jak jsme ukázali, nic neobsahoval o vzkříšení P. Marie, ale čerpal ji snad z podání, které v jeho době už bylo. Že Modestus toto podání, které bylo na Transitu nezávislé, spojil v jedno a smísl s nevěrohodnou legendou Transitu, to jistě nebylo šťastnou myšlenkou.

Časově druhým autorem, který použil Transitu, byl Jan z Thessaloniky (okolo 680). Jeho řeč Na zesnutí P. Marie, známou dnes ze sedmi rukopisů, otiskl poprvé v úryvcích Tischendorf.¹⁾ Jan z Thessaloniky, jak z jeho slov vidno, je toho mínění, že Transitu byl opravdu napsán apoštoly, že však bludaři apoštolský spis svými dodatky pokazili a porušili. „Kdežto ti, co byli tehdy přítomni, pravdivě popsali smrt Mariinu, pozdější bludaři zlé vůle tyto spisy porušili přimísivše k tomu své plevy. Proto naši otcové se jich střežili, protože spisy ty nebyly v souhlasu s katolickou církví.“ „Třeba dle pravdy je očistiti a odstraniti s cesty kameny,

¹⁾ Apocalypses Apocryphae. Lipsiae 1866. Str. XXXV.

aby na ně nenarazila ani božská pravda ani stádece.' Autor chce proto vše vylíčiti, ne jak jsme to našli v různých knihách, které o ní (P. Marii) odchylným způsobem jsou napsány, ale jak se to vskutku událo a jak dějiny o tom podávají zprávu.'

Podobně jako Pseudo-Melito, autor latinského *Transitu B*, chtěl bludařskou knihu *Leuciovu* o zesnutí P. Marie opravit, tak také Jan z Thessaloniky chce očistit od kacířských přídavků *Transitus*, který dobře zná a o němž ví, že je to apokryf zavržený církví. Ale jeho kritická činnost byla pranepatrná: nevypravuje nic jiného nežli to, co mu bylo známo z řeckého *Transitu*! —

Sv. Germanus, patriarcha cařihradský, který zemřel r. 733 téměř jako stoletý stařec, zanechal tři řeči Na zesnutí P. Marie.¹⁾ V třetí z těchto řečí vypravuje zcela dle *Transitu* o konci pozemského života Matky Boží, ba jeho řečnická obrazotvornost jde ještě dále a uvádí podrobnosti, kterých *Transitus* ani neobsahoval. Tak P. Maria, když dostala zprávu o svém nastávajícím úmrtí, vymete svůj dům, ustele lože, posype je květinami a svolá své známé a sousedky, jimž ukazuje palmovou ratolest, kterou ji přinesl anděl z ráje. Apoštolé ostýchají se dotknouti těla P. Marie a spouštějí je do hrobu v prostěradle, do něhož bylo zavinuto. 'Z jejichž rukou, když všichni pohlíželi, neposkvrněné tělo Panny bylo uchváčeno. Kdo je ale uchvátil, nemohl nikdo viděti: neboť byl to neviditelný Bůh. Prostěradlo pak v lehkém oblaku, v onom oblaku tělesně od proroka předpověděném (Is 19, 1), objevilo se v rukách apoštolů, jako by jím vánek lehce pohyboval.' — Tím končí líčení své sv. Germanus; více o nanebevzetí P. Marie nepraví.

Jak vidno, sv. Germanus přese všechny shody v podstatné věci se od *Transitu* uchyluje. Tělo P. Marie nebylo vloženo do hrobu a neodpočívalo v něm, ale hned při pohřbu bylo uchváčeno z rukou apoštolů, a to takovým způsobem, že nikdo nic neviděl. Jen prostěradlo lehce jakoby větrem se pohybující zůstalo apoštolům v rukách. —

Současník sv. Germana Ondřej Kretský narodil se v Damašku, byl pak dlouhou dobu mnichem a patriarchovým sekretářem v Jerusalemě, konečně od r. 711 až do své smrti r. 720 byl biskupem na Kretě. I o něm můžeme právem předpokládati, že mu byla

¹⁾ Migne, *Patr. Graeca* XCVIII str. 339 n.

místní podání jerusalemská dobře známa. Zůstavil tři řeči Na zesnutí P. Marie.¹⁾ I Ondřej Kretský je odvislým od Transitu: ví o oblacích, na nichž apoštolé v okamžiku přibyli do Jerusalema, vypravuje o písních a hymnech, které zpívali, o nesčetných zástupech andělů, kteří se dostavili k úmrtí P. Marie, o vůni, která vycházela z lože Boží Rodičky. Vše to jsou věci, které mohl znáti jedině z Transitu.

V první řeči prosí P. Marii za odpuštění, že se odvažuje mluvit o tak skrytých věcech, jako jest její zesnutí. 'Odpusť nám, Panno, která jsi Boha přijala a jsi života původkyní, že se odvažujeme k věcem nevystihlým a že zkoumáme hlubinu skrytých tajemství.' Opětovně nazývá její zesnutí 'skrytým — *σπουδαία*'. Proč tak činí? Protože v pravověrné křesťanské literatuře předchozích století nic o zesnutí P. Marie nenašel! To je vidno z místa, jež brzy poté následuje: 'Právem by leckdo z těch, kteří horlivě dychtí po poučení, byl na rozpacích, z které příčiny, pokud víme, žádný z theologů nese-psal věci, které se vztahují k neposkvrněnému a přecestnému zesnutí Boží Rodičky, nebo nám nezůstavil zprávy, tak jako oni (staří spisovatelé) sepsali božský svazek evangelií a zůstavili bohovědné výklady. I pravíme: proto, poněvadž o mnoho později se událo zesnutí P. Marie nanebevzaté. Neboť se vypravuje, že opustila tento svět dosáhnuvši nejvyššího stáří. Nebo proto, poněvadž okolnosti časové nedopouštěly vyjevení těchto věcí?'

Že o zesnutí P. Marie ve staré křesťanské literatuře nic nenalezl, to vysvětluje si Ondřej Kretský tím, že P. Maria dosáhla velmi vysokého stáří a přežila tak všechny apoštoly a evangelisty, kteří nemohli proto o jejím úmrtí nic napsati. Anebo druhý možný důvod vidí v tom, že toho nedopouštěly časové okolnosti, to jest, jak dále vykládá, že nebylo tehdy vhodné vypisovati věci, které vyžadovaly jiných poměrů a jiných dob. Myšlenka Ondřeje Kretského, že Panna Maria dožila se mimořádně vysokého věku, opírá se stěží o nějaké podání, ale jest asi pouze jeho dohadem, kterým se pokouší nějak vysvětlit, proč není o jejím úmrtí zpráv.

Na Transitus se Ondřej Kretský nikde neodvolává a patrně ani odvolati nechce. Aby se však nezdálo, že jeho líčení nemá historického podkladu, uvádí přece dva doklady. Prvním je záhadné

¹⁾ Migne, Patr. Graeca XCVII str. 1046 n.

místo z Pseudo-Dionysia,¹⁾ jehož spisy počínaly v této době nabývat autority a všeobecného uznání. O tomto místě už sv. Maxim Vyznavač († 662) vyslovil domněnku, že se snad vztahuje na zesnutí P. Marie. Ondřej Kretský však z pouhé domněnky činí historický

¹⁾ Pode jménem *Dionysia Arcopagity*, kterého sv. Pavel v Athenách obrátil (Sk Ap 17, 34) a jenž podle Eusebia (H. E. III, 4, 10) byl později biskupem v Athenách, dochovala se nám řada spisů obsahu theologicko-mystického. Spisy ony stojí sice na půdě církevního učení, jeví však nepopíratelný vliv novoplatonské filosofie, především novoplatonika Prokla († 485).

Autor, aby vzbudil u čtenáře dojem, že je opravdu oním Dionysiem, za kterého se vydává, nazývá se důsledně žákem sv. Pavla, píše listy Timotheovi, Titovi, Gajovi, ba dokonce i samému apoštolu Janovi do jeho vyhnanství na ostrově Patmu. Řeč jeho je zvláštní, temná, plná nezvyklých a umělkovaných tvarů. Neznámý autor, pocházející asi ze Syrie, označuje se dnes obvykle jako Pseudo-Dionysius. Stiglmayr S. J. (*Das Aufkommen der pseudo-dionysischen Schriften*, Feldkirch 1895) a Koch (*Tübinger Quartalschrift* 1895 str. 353 a n.) dokázali s naprostou jistotou, že spisy ony pocházejí z konce pátého nebo z počátku šestého století.

Počínaje šestým stoletím spisy Pseudo-Dionysia docházely většího a většího uznání. Celý středověk považoval je za dílo skutečného Dionysia Arcopagity, ba nejslavnější mužové, jako sv. Tomáš Akvinský, psali k nim komentáře. I římský breviář 9. října o svátku sv. Dionysia biskupa praví: *Libros scripsit admirabiles et plane coelestes*. V době nové však vznikaly stále větší a větší pochybnosti o původnosti těchto spisů. Pochybnosti ony staly se dnes jistotou.

V Pseudo-Dionysiově spise *De divinis nominibus* III, 2 (Migne, Patr. G. III, 681) čte se ono temné místo, na které se Ondřej Kretský odvolává mluvě o zesnutí P. Marie. Zní takto v překladu:

„Dosud jsem se zdržel dotknouti se toho, co slavný náš učitel Hierotheus vyložil s takovou patrnou jasností, abych při této příležitosti neopakoval vysvětlení, která on podal první. Každé slovo, přichází-li po slovech jeho, zní špatně, neboť skvěl se on mezi našimi Bohem osvícenými hierarchy, když my, jak vám známo, ionimnozi z bratří jsme se shromáždili, bychom viděli tělo, které je původcem života a jež Boha přijalo — ἐν τῷ θέν τῶ ζωαρχικῷ καὶ θεοδόχῳ σώματι. Byli tu také bratr Páně Jakub a Petr, nejvyšší a nejúctyhodnější z bohoslovců. Po této podívané všichni hierarchové byli toho mínění, aby každý dle svých sil velebil dobrotu Boha, který vzal na sebe naši slabost.“

Smysl místa tohoto je záhadný. Proto někteří místo jinak dobře doloženého σώμα chtějí čísti σῆμα nebo μνήμα, což značí hrob, náhrobek: pak by zde byla řeč o tom, jak apoštolové se sešli u hrobu Páně. — Jen tolik zdá se jistým, že slova Pseudo-Dionysia na zesnutí P. Marie se vztahovati nemohou.

Sv. Maxim Vyznavač (Migne, *Patrologia latina* IV, 236) vyslovil první hypotézu, že toto místo se snad vztahuje na zesnutí P. Marie, k němuž se apoštolé a učeníci Páně shromáždili z celého světa. Ondřej Kretský to už považoval za jisté. Podobně i autor historie Euthymiový, o níž bude v následujícím řeč.

důvod, jediný to, který ve staré literatuře našel. Druhým jeho dokladem jsou skulptury a obrazy zdobící chrám postavený nad hrobem P. Marie na úpatí hory Olivní! „A toto ze zkušenosti lépe znají ti, kteří do toho kraje přijdou. Kdo proto nevěří, ať tam jde a poučí se z vlastního názoru o váze toho, co pravíme.“ Je to ovšem důvod velice-slabý. Ony skulptury a obrazy představovaly události vzaté z apokryfní legendy Transitu, Ondřej Kretský však vidí právě v nich důkaz, že to, co znázorňují, je skutečnou historickou pravdou! —

Posledním velikým bohoslovcem východní církve byl sv. Jan Damascenský. Nepřináší ve svých spisech sice nových myšlenek, ale zpracoval v nich soustavně to, co z učení křesťanského našel u dřívějších Otců a v rozhodnutích církevních sněmů. Platí to především o hlavním jeho díle $\pi\eta\gamma\eta\ \tau\eta\varsigma\ \gamma\omega\omega\sigma\epsilon\omega\varsigma$, které je na Východě do dnešního dne klassickou učebnicí dogmatiky. Jím končí rozvoj východní theologie, která od té doby ztrnula a nepokročila dále. Autorita jeho ovládá celý orthodoxní Východ a názory jeho jsou v otázkách dogmatických rozhodujícími dodnes.

Sv. Jan Damascenský pocházel z křesťanské rodiny v Damašku. Vzdav se vynikajícího úřadu na dvoře kalifově, uchýlil se do kláštera sv. Savy u Jerusalema, dal se tam vysvětit na kněze a věnoval se až do konce života (okolo 754) spisovatelské činnosti.

Od sv. Jana Damascenského máme tři řeči na Zesnutí P. Marie,¹⁾ které proslovil v samém chrámu P. Marie nad jejím hrobem v Jerusalemě. V druhé z těchto řečí mluví podrobně o úmrtí P. Marie, a to tím způsobem, že přejímá celou legendu Transitu! Duch svatý přivádí apoštoly na oblacích do Jerusalema, andělé stojí okolo úmrtního lože P. Marie, apoštolé pějí hymny, s nebes sestupují svatí, mezi nimi také Adam i Eva, velebiče Matku Boží. Neschází ani epizoda o uťatých rukách žida, který učinil útok na tělo P. Marie.

Mnohé věci vzaté z Transitu hledí sv. Jan zmírniti tím, že je pronáší jako pouhou domněnku nebo že je líčí posluchačům jako přiměřené. Tak praví na př.: „Nato zvedla, jak možno věřiti, své ruce a pronesla požehnání nad přítomnými.“²⁾ Nebo, když vyličil, jak P. Maria odevzdala svou duši Kristu, dí: „Co se nyní stane? Živly se pohnou a přemění, jak za to mám, hlasy, zvuky

¹⁾ Migne, *Patrologia Graeca* XCVI str. 699 a n.

²⁾ Tamt. str. 735.

a důstojné písně andělů¹⁾ (zazní.¹⁾ Přes to však třeba říci, že sv. Jan Damascenský je zcela odvislým na Transitu — —

Od toho, co sám sv. Jan praví o zesnutí P. Marie, třeba v jeho druhé řeči dobře rozlišovat²⁾ onu část, kterou novější kritikové (Bardenhewer, Fonck) všeobecně uznávají za interpolaci a která se vydává za citát z historického díla *Historia Euthymia* ca. Pro její důležitost uvádíme celou tuto interpolovanou vložku v překladu.³⁾

„Vidíte, milí otcové a bratři, co přeslavný hrob k nám praví. [A že věci tak se mají, i v Historii Euthymiově v knize třetí hlavě čtyřicáté takto je doslovně napsáno. Shora bylo řečeno, že sv. Pulcherie v Cařihradě vystavěla ke cti Kristově mnohé chrámy. Jedním z těchto jest i onen, který byl vystavěn v Blachernách na počátku vlády Marciána, božské paměti. Když tedy byli (Pulcherie a Marcián) tam důstojný dům přeslavné a přesvaté Boží Rodičky vždy Panně Marii postavili a všelikou ozdobou vykrášlili, tu hledali její přesvaté tělo, jež bylo Boha přijalo. A povolavše k sobě Juvenala, arcibiskupa jerusalemského, jakož i biskupy z Palestiny, kteří k vůli sněmu tehdy v Chalcedonu konanému (r. 451) byli v císařském městě přítomni, pravili k nim: Doslýcháme, že jest v Jerusalemě první a vynikající chrám přesvaté Boží Rodičky a vždy Panny Marie na místě zvaném Getsemane, kde její tělo, jež život nosilo, jest uloženo. Chceme tedy ostatky tyto dopravit sem k ochraně císařského města. Ujav se slova Juvenal odvětil: Ve svatém a Bohem inspirovaném Písmě není obsaženo sice ničeho o zesnutí svaté Boží Rodičky. Ale ze starého a zcela pravdivého podání jsme přijali, že v čas jejího přeslavného zesnutí všichni svatí apoštolé, kteří ke spáse národů procházeli obor zemský, v okamžiku do vzduchu zvednutí byvše, do Jerusalema se shromáždili; a když tam byli, že se jim dostalo vidění andělů a že zpěv vyšších mocností byl slyšen. A tak v božské a nebeské slávě nevýslovným jakýmsi způsobem svou duši odevzdala do rukou božích. Její tělo, jež Boha přijalo, za zpěvu andělů a apoštolů bylo neseno a k pochování uloženo do rakve v Getsemane. Na místě tom zpěvy a hymny andělů po tři dny bez ustání trvaly. Po třech dnech, když zpěvy přestaly, přišli apoštolé a — když byl jediný z nich nepřítomný Tomáš po třech

¹⁾ Tamt. str. 738.

²⁾ Bardenhewer, *Patrologie*, Freiburg 1901 str. 518: „In die zweite Rede hat eine spätere Hand den vielberufenen, aber sehr rätselhaften Bericht über Verhandlungen der Kaiserin Pulcheria mit dem Patriarchen Juvenal von Jerusalem in betreff des Grabes Mariens eingeschoben.“ Podobně Fonck (*Stimmen aus M. L.* 1897 II. str. 143—156). Původnost marně se namáhá obhájit Nirschl (*Das Haus u. Grab der Jungfrau Maria*. Mainz 1900 str. 177 a n.).

³⁾ Migne str. 748.

dnech přišel a chtěl se pokloniti tělu, jež Boha bylo přijalo — otevřeli rakev. Než jejího přeslavného těla nikterak naléztí nemohli, pouze pohřební roucho její tam našli ležící a nevyslovnou vůni z něho vycházející ovanuti rakev zavřeli. A plni úžasu nad tímto tajemným divem to jediné mohli usuzovati, že tomu, jemuž se zalíbilo ve vlastní osobě se vtělití a státi se z ní člověkem, Bohu Logu a Pánu slávy, jenž po svém narození z ní zachoval její panenství neporušeným, že se mu také zalíbilo po jejím zesnutí neposkvrněné a bezhříšné její tělo poctiti neporušitelností a přenéstí je (do nebe) před všeobecným a společným zmrtvýchvstáním. Byli tehdy s apoštoly přítomni i vznešený Hierotheus, apoštol a první biskup v Efesu, a Dionysius Areopagita, jak to sám veliký Dionysius dosvědčuje v tom, co o přítomnosti blaženého Hierothea a své vlastní napsal k řečenému apoštolu Timotheovi těmito slovy řka: ... [následuje doslovně celý citát z Pseudo-Dionysia uvedený v překladu v poznámce na str. 232] ... Když oba panovníci (Marcíán a Pulcherie) toto slyšeli, žádali biskupa Juvenala, aby jim byla poslána dobře zapečetěna ona rakev i se šaty přeslavné a přesvaté Boží Rodičky Marie. A když jim byla doručena, uložili ji ve chrámu svatě Boží Rodičky vystavěném v Blachernách. Tak se má tato věc.] A co my se své strany řekneme hrobu? ...'

Že sám sv. Jan tohoto citátu do své řeči nevložil, nýbrž že tam bylo pozdější rukou interpolováno, jest každému soudnému čtenáři beze zvláštního kritického studia na první pohled vidno. Bije přímo do očí, jak souvislost řeči jest onou vložkou nepřirozeně přetržena. Před tím uvádí se s řečnickým vzletem slova personifikovaného hrobu Mariina a po oné vsuvce hned čteme: „A co my se své strany hrobu řekneme?“ Je sice pravda, že všechny známé rukopisy řeči sv. Jana Damascenského onu vložku obsahují, ale z důvodů vniterních, jak dříve podotknuto, vynikající historičtí kritikové považují ji za interpolaci. —

Než zda ona zpráva, jež se vydává za úryvek z Historie Euthymiovy, zasluhuje sama o sobě víry nebo má alespoň nějaký historický podklad? Vyjednával skutečně patriarcha Juvenal s císařem Marcíánem a jeho manželkou Pulcherií a poslal opravdu císařským manželům rakev s rouchem P. Marie, jež byla uložena v novém chrámu P. Marie v Blachernách, předměstí to cařihradském?

Juvenal, který v celém vypravování hraje hlavní roli, jest osobnost dobře známá z církevních dějin, a sice známá ne právě chvalně. Už na koncilu efesském (r. 431) jerusalemský arcibiskup Juvenal hleděl podvrženými listinami uchvátiti část antiochijského patriarchátu. Sv. Cyrill Alexandrijský stěžoval si na to papeži Lvu I.

A tento v listu k tehdejšímu patriarchovi antiochijskému Maximovi píše, že Juvenal chtěl „insolentes ausus per commentitia scripta firmare.“¹⁾

Na lupičské synodě v Efesu (r. 449) stál Juvenal na straně monofysitů a odsoudil s nimi pravověrného patriarchu cařihradského Flaviana. Když císař Marcián na podnět Lva I svolal církevní sněm do Chalcedonu (r. 451), tu byl Juvenal hned v prvním sezení obžalován a měl býti s ostatními monofysitskými biskupy sesazen. Teprve na přimluvu jiných biskupů „propter pacem Ecclesiae“ dostalo se Juvenalovi s ostatními biskupy odpuštění, takže se mohl účastnit čtvrtého sezení.¹⁾

Když se chtěl Juvenal po sněmu vrátiti do Jerusalema, tu monofysitští mniši vyvolali proti němu vzbouření, zahnali ho z Jerusalema a dosadili na jeho místo mnicha Theodosia.¹⁾ Do r. 453, v němž Pulcherie umřela, Juvenal se do Jerusalema vrátit nemohl.

Jak z řečeného vidno, byl charakter Juvenalův dosti pochybný. Muž, kterému Lev I vytýká padělání listin, mohl císařským manželům nejen vypravovati legendu Transitu vzatou ze starého a zcela pravdivého podání, ale byl také schopen poslati jim na jejich přání rakev s domnělým rouchem P. Marie.

Než zde, jak se zdá, Historia Euthymiaca Juvenalovi křivdí. Vniterní odpory a nesprávnosti, jimiž je vypravování přeplněno, nasvědčují tomu, že celé ono líčení nemá vůbec žádného historického podkladu, nýbrž že je pouze výmyslem nebo mylnou kombinací autora, který napsal Historii Euthymiovu.

Předně chrám P. Marie v Blachernách byl dle spolehlivého historika Prokopia²⁾ vystavěn teprve za vlády Justina I (518—527) a nikoliv už za Marciána a Pulcherie (okolo 450). Je málo pravděpodobno, že by císařští manželé byli vyjednávali s mužem tak pochybné pověsti jako byl Juvenal. A ještě méně pravděpodobno, že by se na něho obrátili se žádostí tak naivní, aby jim poslal ostatky P. Marie! Mimo to Juvenal, jak řečeno, nemohl se po sněmu chalcedonském vrátiti do Jerusalema před smrtí Pulcherie a tím méně mohl poslati odtamtud onu rakev.

Autor onoho vypravování věděl, že v chrámu P. Marie v Blachernách jest uctívána rakev (σφός) s rouchem P. Marie. Znal také legendu Transitu a věděl, že v Jerusalemě je chrám P. Marie

¹⁾ Hofele, Konziliengeschichte I 390; II 458; 545.

²⁾ Dle Nießen, Panagia-Kapuli. Dülmen 1906 str. 131.

s jejím domnělým hrobem. Konečně omylem měl za to, — snad dle nesprávné informace byzantského chronisty Theofana (+ 817¹⁾) — že chrám v Blachernách byl postaven za císařovny Pulcherie. Z těchto pramenů skombinoval si svoje vypravování za tím asi účelem, aby ukázal, jak ona rakev se dostala do Cařihradu. Osobu Juvenalovu uvedl do vypravování jedině z té příčiny, protože byl současníkem Pulcherie a arcibiskupem v Jerusalemě, kde hrob P. Marie byl uctíván. — To je pravděpodobná genese onoho vypravování z Historie Euthymiovy.

Mimo to celá ona *Historia Euthymiaca* je velmi podezřelá. Vyjma jediný citát o eunuchovi Chrysafiovi a patr. Flavianovi, který našel Cotelier (*Ecclesiae Graecae monumenta*. Tom. III. col. 576) a který cituje Migne (*Patrologia Graeca* XCVI. str. 747), není z tohoto díla známo naprosto nic a v celé byzantské literatuře není po něm stopy.

Ale ať už ona *Historia Euthymiaca* skutečně existovala či nikoliv a ať jejím autorem byl kdokoli, vypravování, které bylo z ní vzato a interpolováno do řeči sv. Jana Damascenského, je nevěrohodným. Je pouze novým dokladem nekritičnosti, jaká vládla v tehdejší dějepisectví byzantském.

Jak legenda *Transitu*, které sv. Jan Damascenský použil, tak i onen úryvek ze záhadné Historie Euthymiovy, který se skryl za jméno velikého tohoto Otce, byly obecně přijaty a uznány za oficiální názor Církve řecké. Přispěla k tomu především veliká autorita sv. Jana Damascenského. Než platí zde: *Tantum valet auctoritas, quantum fontes*. A kalný pramen obojího vypravování historické věrohodnosti nemá, jak bylo prokázáno. Neobsahuje-li *Transitus* historické pravdy, nemůže se jeho obsah státi věrohodným tím, že tak vynikající církevní Otec z něho čerpal, což ve zvýšené míře platí o interpolaci z Historie Euthymiovy. Nekritičnost doby a vliv okolí, v němž legenda *Transitu* se stále více upevňovala, vysvětlují nám, jak poslední veliký theolog Východu stal se zde obětí historického bludu.

Bylo by zbytečným probírat pozdější byzantské autory po sv. Janu Damascenském, neboť všichni bezvýhradně přijímají legendu

¹⁾ To dokazuje Nießen, *Panagia-Kapuli* str. 132 a n.

Transitu. Tak *Menologium*¹⁾ císaře Basilia (976—1026) k 15. srpnu (*Dormitio gloriosissimae Dominae nostrae Deiparae*) podává ve výtahu legendu Transitu a k 2. červenci věnovanému památce patriarchy Juvenala vypráví dle interpolace z Historie Euthymiovy o tom, jak Juvenal poslal do chrámu P. Marie v Blachernách rakev s rouchem P. Marie. Simeon Metafrastes v 10. století, Michael Glykas v 12. století a Nikeforus Kallisti ve století 14. opakují totéž.

Ba v 16. století, chráněn jsa jménem sv. Jana Damascenského, dostal se onen úryvek z Historie Euthymiovy i do římského breviáře! V oktávě Nanebevzetí P. Marie 18. srpna v druhém nokturnu obsahují 4. a 5. lekce poněkud upravený řečený úryvek, lekce 6. pak onen nepochopený a záhadný citát z Pseudo-Dionysia! Papež Benedikt XIV byl protivníkem těchto lekcí, a komise, které uložil revisi breviáře, hodlala je odstranit, než papežova smrt r. 1758 tomu zabránila.

(P. d.)

* * *

¹⁾ *Menologium* císaře Basilia otiskl Migne ve své *Patrologia Graeca* (sv. CXVII). Na svátek Nanebevzetí P. Marie 15. srpna čteme tam mezi jiným: „Její však přechisté tělo byvši od svatých apoštolů pohřbeno, po třech dnech nebylo nalezeno. Neboť když Tomáš, který pozdě přišel, hrob otevřel, nenalezl ho tam. Bůh je totiž přenesl na místo, které jemu samému je známo; roucho pouze tam bylo nalezeno.“ Jak vidět, *Menologium* nepraví ničeho o vzkříšení a nanebevzetí P. Marie, nýbrž docela dle původního znění Transitu jenom tvrdí, že tělo P. Marie bylo přeneseno na místo, které Bohu samému je známo. Původní *Transitus* za ono místo označoval pozemský ráj.

Posudky.

Ladislav Hosák: Dějiny města a panství Břeclavě. V Břeclavi 1926. Stran 115, 15 K. Dodává městská veřejná knihovna v Břeclavi.

P. spisovatel, prof. gymnasia v Břeclavi, již nyní může prý prohlásiti, že opravil mnoho omylů; kniha prý „přináší obraz o pokroku“, a „břeclavským dějinám dostává se tak dokončeného obrazu, na němž sotva co podstatného se bude měniti“. Ujišťuje, že pracoval jen s danými fakty a zásadně se vyhýbal hypotézám, které mohou vésti k nesprávným závěrům; pracně musil, jak dí, mezery vyplňovati výpisy z knih Půhonných (netištěných), jež jsou neprávem pomíjeny. U předchůdce svého (prof. Preusse) vytýká, že mu chybí hlubší vědecká erudice a zapracovanost do moravských poměrů a že mnohdy pracuje raději dohady než vědeckou metodou, — pro sebe tedy jistě reklamuje jak vědeckou erudici tak metodu. Dovolává se svých bedlivých studií, druhé rád opravuje, ano dost nešetrně podezřívá.

Očekáváme tedy, že spis bude na výši vědy. Probíráme se jím — a očekávání naše slábne a mizí; více chlouby než činu. Není však možno pozastavovati se u všeho, co se namanuje, — toť by vyžadovalo novou knihu! — a proto nezbyvá než omeziti se na některé poznámky.

Jméno Břeclav ovšem ukazuje na Břetislava. Není tedy proč pochybovati, že za něho byl založen breclavský hrad, ačkoli, jak dí spisovatel, pro tuto domněnku nemáme jiného dokladu nežli jméno hradu. Ale, myslím, že není spisovatel oprávněn, aby hned tvrdil, že kníže český Břetislav zavítal „jistě“ nejednou do hradu, když si hned musí pomáhati slůvkem „asi“. Odmítá potom podvrženou listinu z let 1028—30 a první zmínku o Břeclavi klade do r. 1046, ale hned připouští, že i tato listina může býti pozdějším padělkem; přece však uvádí potvrzení této listiny z r. 1073 a již nepřipomíná, že i tato listina je pochybná, a závěrkem píše o (skutečném) majetku kapituly staroboleslavské v Břeclavi; rovněž určitě tvrdí, že Jindřich Vladislav byl 1. září 1201 pánem Břeclavska, ač listina o tom je rovněž podezřelá. Údaje jsou tedy neurčité a nespolehlivé, i lépe by bylo upřímně to přiznati.

K významnému ocenění a poznání nejstarších, málo známých dějin Břeclavě mohl však přece spisovatel dojiti, kdyby věděl i byl si uvědomil, jaké bylo staré církevní zřízení u nás. Jest jisto, že Břeclav byla střediskem venkovské velkofarnosti. Farnost předpokládá kostel, a kostel předpokládá hrad; kostel byl na hradě, části hradu, a tam byl střed veškerého života a správy politické i soudní, vojenské i fiskální, a čím byl hrad politicky, tím byl i

nábožensky. Břeclav byla tedy ve stol. 11. z nejdůležitějších hradů, a nemusíme se tu nikterak nějaké pochybné listiny dovolávat.

A kdyby byl spisovatel hlouběji vnikl do církevního zřízení u nás, byl by mu také jasnější celý vývoj arcijáhenství breclavského. Z velkofarnosti breclavské stalo se totiž arcijáhenství breclavské. Za biskupa Zdika úplně mizí staré velkofarnosti, jichž prokázati lze na počátku 12. stol. ještě šest. Mizí tedy i velkofarnost breclavská, a statek její (breclavského kostela) byl biskupem r. 1131. obrácen k biskupskému kostelu olomouckému, kde Zdik založil několik nových kanonikátů. Nadání pro nové kanovníky získal Zdik ze statků bývalých velkofarností, a kanovníkům těmto měly býti patrně svěřeny arcijáhenské funkce v rozvíjejícím se životě moravské diecese; tak vznikli noví úřadové arcijáhensští, a noví arcijáhni (arcijáhen je totožný s arciknězem) byli pojmenováni podle bývalých velkofarností; tak byla zachována spojitost s bývalou velkofarností, ovšem jenom jménem, nikoli statkem. Arcijáhni nepobývali však trvale ve svém archidiakonátu, neboť byli sídelními kanovníky při biskupském kostele; tak i arcijáhen breclavský byl sídelním kanovníkem olomouckým, jenž měl zprvu úkolem konati na místě biskupově visitace kostelů v arcijáhenství breclavském (bývalé velkofarnosti), a jemuž svěřovány také úkoly soudní i jakási moc exekutivní, ale potom (již ve stol. 13.), když archidiakonáty byly děleny na děkanství, zůstalo arcijáhenství více méně čestným titulem některého kanovníka olomouckého.

Nejstarší kostel v Břeclavi byl tedy na hradě, — napřed středisko velkofarnosti, a pak jen hradní kaple zeměpanského patronátu. Po zmizení velkofarnosti zřizovány byly farnosti, a taková farnost byla pak na Staré Břeclavi. „Jus parochiale“ záleželo v tom, že ve farním kostele byla křtitelnice, že u něho byl hřbitov, a že odtud také ostatní svátosti se udílely. Na ujmu farního kostela nebylo přípustno zakládati v okruhu farnosti nový kostel. Když však ve Staré Břeclavi za husitských válek kostel byl vypálen a o všecko oloupen, a obyvatelé byli nuceni opustiti Starou Břeclav a přestěhovali se do Nové Břeclavě, a ve Staré Břeclavi zůstal kostel opuštěn a bohoslužba se tam nekonala, a nic tam nezbylo kromě kamení, dříví a rumu toho kostela, dovolil papež Innocenc VIII r. 1490 na žádost Křištofa z Liechtenštejna, aby byl v Nové Břeclavi vystavěn kostel s křtitelnicí, hřbitovem a všemi farními právy, a aby se k vystavění použilo materiálu ze Staré Břeclavě, a aby byla v Nové Břeclavi zřízena skutečná fara, k níž bude náležeti celý dřívější farní obvod i s dotací farní. Stará Břeclav přestala tedy býti osadou farní, a zůstal tam jen hřbitov, a měla se tam postavit kaple. Tak jest rozuměti bulle Innocence VIII; co spisovatel o tom dí, je naprosto nedostatečno.

Dále: papež dovolil nový farní kostel pro katolíky r. 1490, — není tedy myslitelné, aby fara v Břeclavi byla r. 1510 a 1523 zřazována mezi novoutraquisty, jak činí spisovatel na str. 68, zvláště

když tehdy novoutraquistů ani nebylo; naopak povolení katolického farního kostela r. 1490 zřejmě praví, že i za Liechtenštejnů koncem 15. stol. byli obyvatelé v Nové Břeclavi katolíky, a že tedy katolický základ přešel i do 16. století.

U kostela v Podivíně spisovatel zase nepronikl skutečných dějin, ačkoli mohl se řídit literaturou, která záhady dostatečně objasňuje; zhola si ani nepovšimnul výsledků, jich došel Hrubý v Církevním zřízení (separát str. 79). A když už je řeč o Podivíně, přihlédněme, jak spisovatel dějiny jeho odbývá. Opravuje Volného na př. na str. 48, ale tomu, co Volný praví, nerozumí. Nerozumí, co je prebenda, a že prebenda je něco jiného než fara, a odtud povstaly jeho nesmyslné údaje na str. 48. Vpravdě byla r. 1492 potvrzena stará privilegia kanovnické prebendy podivínské, k níž náleželo: farní patronát v Podivíně s plným obilným desátkem (kromě kostelních polí) v Podivíně, s desátkem obilným filiálního kostela v Rakvicích a s desátkem vinným i z Gaiselberku, kde byla pole obrácena ve vinohrady, pak úplný obilný desátek kromě kostelních polí ze vsi Bílovic i s jejím patronátem, a všecek desátek obilný z Lanštorfu; všechny tyto desátky náležely prebendě podivínské k užítku a k vychování kanovníka a řádného držitele prebendy. Tato prebenda v Podivíně byla r. 1508 pronajata za ročních 35 zl. mor. „panu“ Martinovi, který měl platiti za funeralie ze tří kostelů: podivínského, bílovského a rakvíckého ročně 1 hřívau; — také údaje o tom na str. 74 jsou nesprávný.

A zase správnější je další vypravování Volného, že kolem r. 1510 byl statek podivínský s patronáty v Podivíně a Bílovicích od krále Vladislava zastaven Linhartu a Janovi z Liechtenštejna, kteří to předali Žibřidovi z Bobolusk; tento domáhal se proto, že mu byl prodán také patronát v Bílovicích, desátku ze dvou bílovských vinic, ale prebendář podivínský Jan Zvolský ze Zvole hájil si své právo k patronátu v Podivíně a Bílovicích. Spor ukončen r. 1523. Žibřid musil se zřici patronátu v Bílovicích a desátku tam, na nějž činil nárok breclavský farář, a Jan z Liechtenštejna měl se o desátek vinný v Bílovicích po dobrém srovnati s faráři v Břeclavi a Podivíně; patronáty zůstaly uhájeny prebendáři podivínskému. Spisovatel vypisuje spor ten na str. 74 a 75 nejasně.

U fary podivínské překvapuje ještě, že spisovatel, který tak se dovolává pracného vypisování z Půhonných knih, najednou Půhonných knih úplně pomíjí, a o stížnostech faráře Sablovského proti Janu z Žerotína a o dalším jednání o tom mlčí, což objektivnosti historické nikterak nenaspovídá.

A co říci o dalším výkladu spisovatelově na str. 78: „konečně (r. 1585) slíbil i majitel panství Jan z Žerotína, že bude faráře chrániti“, — a Jan z Žerotína byl mrtev již r. 1583 — „vymínil si však, že tento zdrží se výpadů proti evangelíkům s kazatelnou“ — a v rukopise není o výpadech proti evangelíkům nic, nýbrž jen slovo: „důtky“ — „ostatně že dá tomu, kdo by byl usvědčen, že

rouhavě o Matce Boží mluvil, jazyk týlem protáhnouti“, — a zatím týká se to skutečného tehdejšího případu: člověku, jenž rouhavě o Matce Boží mluvil, bude-li z toho usvědčen, dá jazyk týlem protáhnouti. Tu spisovatel Půhonných knih buď v ruce neměl, nebo zprávy jejich schválně zjiňail.

Náboženské poměry si spisovatel zjednodušil: „v celku můžeme přijmouti zásadu, že farář byl takového náboženského vyznání jako kolátor, lid však byl v druhé polovině 16. století veskrze novotruquistický“ (str. 68). Dopřává tedy katolíkům jen faráře — bez farníků. Že tomu zrovna tak nebylo, je patrno každému nepředpojatému. Že náboženství katolické v Podivíně a Bílovicích přece se vzdělávalo a postupovalo, vyplývá i ze slov biskupa Stanislava Pavlovského, jenž psal, že v Bílovicích je ještě mnoho nekatolického smýšlení. Vůbec spisovatel má toto měřítko: pro bratrskou jednotu má obdiv; bratři jsou spisovatelovi společností lidí vysokého náboženského a mravního citění, která se podrobovala bezpodmínečně tuhé kázni, — s čímž ale špatně se srovnává, že správce církve v Podivíně Kříž byl člověk multorum vitiorum. Pro luterány (novotruquisty) má sympathie, jim straní a všecek lid všude vidí novotruquistickým a násilné skutky jich proti katolíkům přechází a zamlčuje. Pro katolíky zbyla mu jen nepřítel a zrovna nenávisť; když domáhají se svého a hájí se, má jim to za zlé; tendenčně uvádí dopisy mezi Škutelánem a Rakvickými jako „svědky radikálního náboženského smýšlení“, ačkoli pro ně byl by jinaký výraz daleko případnější, — když však spisovatel pokládal za účelno tyto dopisy sem vsunouti — Rakvice nepatřily vlastně k panství břeclavskému —, měl také poukázati, jaký poměr byl mezi prebendářem podivinským a Rakvickými, a k čemu se ochotně Rakvičtí zavazovali při zřízení fary v Rakvicích r. 1503.

Až zaráží, že spisovatel, nevěda, že ústava u nás zabezpečovala volnost vyznání jen katolíkům a kališným, neostýchá se napsati: „proti všem zemským zákonům utlačovala nepočetná strana Habsbursko-katolická obrovskou většinu evangelického obyvatelstva“ (str. 86); u spisovatele ovšem Ferdinand, „rozhořčený král soptí hněvem“ (65), a právě charakteristické je, že u kněze Matouše slova Volného „wegen weitem Fortkommens“ překládá spisovatel „k provozování živnosti“ (78).

Jak rád by počet katolíků zeslabil, viděti z poznámky, že katolíků v Podivíně nebylo mnoho, i z toho, s jakou nedůtklivostí napsal, že Proridesa v Mikulčicích „pokládá Tenora bez důvodu za katolického faráře“, a že spisovatel — ačkoli přý pracuje s danými fakty a zásadně se vyhýbá hypothesám — neomaleně dodává: „snad jen proto, aby napočítal co nejvíce katolických farářů; upozorňuji tu na nespolehlivost jeho statistiky!“ (str. 69). Ale ani takové domýšlivé a urážlivé upozorňování není ještě žádným důkazem; ať jen spisovatel opravdu d o k á ž e, v čem bezdůvodně podezřívá a co nesprávně píše. Tenora v seznamu katolických far výslovně d i, že přebírá

data Volného a z jiných pramenů doplňuje, a že možno přiznati, že také v některých uvedených osadách fara zanikla. Volný pak uvádí v Mikulčicích faráře Proridesa, který byl r. 1605 odvečen do Uher, a má jej za katolického faráře, jak vidno z jeho slov, že farnost v 16. stol. a násl. také nezůstala uchráněna herese. Také Volný uvádí dále, že r. 1616 byla žaloba, že se odpírá faráři mikulčickému desátek, — spisovateli ovšem ani to nedokazuje, že tehdejší farář mikulčický byl katolíkem, a žádá důkazy, — ale sám beze všeho důkazu uvádí Jankovského i Proridesa za novoutraquisty; — vždyť jemu stačívá při jeho tvrzeních slovo „asi“, „snad“, „bezpochyby“, „jistě“, „tuším“.

Zajímavo také jest, jak si spisovatel své vypravování upravuje, a co do něho vkládá. Z Žerotinů udělá utraquisty a fedrovatele kněží kališnických a novoutraquistických (str. 68), — u Mikulčic si přidá, že tam v kostele asi od 1590—1620 kázali Bratři, a již tvrdí, že tam Bratři měli faru (str. 69 a 91), — kdežto vskutku jeho pramen jen prostě di: „někde již přes 30 let se káže a naprosto nic se nevzdělává, jako v Mikulčicích a Trnávce“.

Nesrovnalosti a nesprávnosti, jaké se ve spise ukazují, také nenasvědčují dokonalosti obrazu; na př. „velitelem břevlanské posádky byl 1426 Frydrych, kníže ruské, který krátce před tím účastnil se bitvy u Ústí“, — a hned na to: „účasten byl slavného vítězství u Ústí a pravděpodobně i boje o Břevlav“ (42 a 43); poručníci statku Jana z Žerotína byli čtyři páni (62), a potom uvádějí se beze vší další poznámky jen dva (80); na str. 47 má: zeť jeho, — ale v Půh. je: test jeho, otec manželky jeho (VII. 3); Jiřík Číž připověděl se prý k 75 člověkům (52), — ale Půh. mají 52 (V. 25); tamže místo r. 1490 má býti 1493; místo 1531 (58) má býti 1541; místo Václavu z Ryšanovi (66) má býti Ryšanovi; tamže místo vybita má býti vybyta; místo Garschöntal (67) Úvaly; místo 5 q, 3 q (72) mají býti centy. Místo den sv. Floriana a Šebestiana (76) má býti ovšem Fabiana a Š.; správně je Petr Grodecký z Brodu a ne z Grodu (78); Schleefisch (69) byl v Nitře ordinován, ne rodilý. Mor. Třebová byla zvána Mor. Athenami za pánů z Boskovic (80); není ovšem pravda, že cis. generál Dampierre zmocnil se Mikulova (89), ani nejsou boje na jižní Moravě r. 1619 správně vypravovány, ani Dampierre nepřepadl 11. listopadu Břevlavě (90), jakož není ani všechno správně, co uvádí spisovatel již z urbáře z r. 1411 (30 a 31), — ale ovšem spisovateli na takových maličkostech nesejde. Nezáleží mu na neúplnosti — Vituš propustil nadaci Vítovi na 10 let (35), kde nutno doplniti „bezplatně“, — nebo: zemské právo přisoudilo Heřmanovi z Zástřizl (49), kde jest ještě doplniti „a Janovi z Rybníčka“, — ani na nadsázce: „málokterý panský rod zapsal se tak skvěle do dějin naší vlasti jako rod pánů z Ludanic“ (64). Samozřejmě může se napsati: „Kumáni nejednou sežehli vesnice Podluží, ač přímých zpráv o tom nemáme“ (27), atd.

Takto spis, jenž nemá než 115 stran a tolika nesprávnostmi oplývá, jeví se kvapným, málo rozváženým a domyšleným, málo objektivním a vědeckým; jsou v něm, pravda, nové údaje, které s povděkem vítáme a oceňujeme, ale na druhé straně zase viděti, že neoprávněně sebevědomí bez vědecké ukázněnosti a přesnosti bylo špatným rádcem při podniknuté práci. *J. Tenora.*

Izvestija otdelenija russkogo jazyka i slovesnosti akademiji nauk sojuza sovetskich socialističeskich republik 1926 goda. Tom XXXI. Leningrad 1926.

Proti předešlému svazku Izvestij je svazek r. 1926 pro širší kruhy zajímavější. Pro Čechy podává akademik A. Sobolevskij některé poznámky k Niederlovým „Slovanským starožitnostem“, použiv jejich kritiky od A. Brücknera. Dále podává poznámky ke knize brněnského prof. B. Horáka „Gallové v českých dějinách“ a v „Nových rusko-skifských etudach“ mluví o některých názvech řek, hlavně ruských. Stručné „Popravky i doplnění k etymologickému slovaru Preobraženského“ podává B. Ljapunov, opravuje při tom očividné chyby a uváděje některá etymologická vysvětlení některých slov. M. N. Speranskij řadí „Pověst o Dinarě v ruské písmennosti“, pověst z 16. stol., do prostředku mezi starobylými pověstmi válečnými (Slovo o polku Igoreve, Zadonščina) a mezi takovými, kde není úzkého vztahu s válečnými událostmi a v popředí jest idea náboženská (Mamajevščina) a vítězství nad jinověrci líčeno jako zvláštní milost boží k hrdinovi nebo k národu pravověrnému. Pověst jest původu gruzinského a látky přinesené z Gruzie užil ruský spisovatel. Poměrem Malalovy kroniky k Ipatjevskému letopisu zabývá se A. Orlov ve stati „K voprosu ob Ipatjevskoj letopisi“. — A. Ljaščenko v „Etudach o Slove o polku Igoreve“ uvádí velice případné důkazy pro svůj názor, že „Slovo“ sepsáno bylo na podzim 1185 (nikoli 1187, jak se posud soudilo podle Iv. Ždanova), a že spisovatelem jeho byl obyvatel Kijeva. Zajímavé podrobnosti ze života spisovatele G. Nedetovského, jenž pod pseud. O. Zabytyj (1846—1922) uveřejnil v liberalních „tlustých žurnálech“ několik novell ze života pravoslavného duchovenstva v Rusku, uvádí A. M. Putincev. *A. Vrzal.*

* * *

Otto F. Babler, Marie popoli kráčela... Knížka lidové mystiky. Sbirky „Hlasy“ sv. 3. Vydal Otto F. Babler v Olomouci 1927. Str. 39. Cena 9.50 K.

Pěkně vypravená knížka jest malým souborem lidových písní a legend mariánských, jak je našel všestranný náš překladatel v cizích literaturách, hlavně ovšem slovanských. Jsou tu zastoupeny nejvíce písně slovinské, lužicko-srbské a chorvatské, po jedné bulharská a polská, z ostatních literatur pak jen německá. Obsahově jsou ně-

kteřé z nich příbuzné našim lidovým legendám z dětství Ježíšova, jiné zajímají novými i nevšedními náměty a vzbuzují přání, po ob-
sáhlejších, vědecky uspořádaném výběru mariánské poesie všech
narodů. P. autor neměl ovšem na zřeteli vědeckého cíle: uvil jen
s jemným pochopením a jistě i s nemalou láskou něžnou kytici
čisté náboženské lyriky, jež zaslouží vlnné pozornosti zvl. v kato-
lických kruzích.

Václav Košák, *Ejhle, žena!* . . . Román. Praha 1927.
Str. 267. — Karel Navrátil, *Konkurs*. Román. Praha 1927
Str. 416.

Oba romány jsou prvotinami neznámých dosud spisovatelů, oba
čerpají látku z poválečného života velkých měst a staví se při tom
na povýšené stanovisko přísného mravokárce, třebas na druhé straně
podrobným líčením všelijakých erotických scen sotva přispějí k očistě
veřejných mravů. Platí to zvl. o knize V. Košáka, který jí pře-
deslal rozhorlenou předmluvu proti dnešním ženám a různým eman-
cipačním heslům, proti prostituci, úpadku rodiny a proti boji muže
se ženou. „Chceme si znovu vážit žen, chceme přirozené manželství,
chceme rodinu. Dávají vám bary, jazzband, moderní tance, radio,
ale odcházíte neuspokojeni. Ztrácíte sebe sama pod spoustou věcí,
jimiž vás život zahrnuje . . . Ideje zmizely a zbývají zlomky, které
se utápějí v požívačném materialismu doby. Volám vás, budoucí,
abyste v sobě vzkřísili člověka prošlého válkou, demoralisací a zví-
řecím materialismem . . .“

Román sám je vlastně jen obrazem takového člověka, prošlého
demoralisací: jsou to mužové, ale nejvíce ženy zkažené požitkářským
prostředím dnešní Prahy. Podléhá mu i hrdinka, vyšlá z t. zv.
lepších kruhů, zdánlivě tak ctnostná, že milující ji poctivý muž při-
sahá na její věrnost, aby se pak přesvědčil, že se jeho zbožňovaný
ideál v ovzduší barů a kaváren změnil v jedovatý květ. Ejhle tedy!
— chce říci autor — dnešní žena, která tak lehce, skoro bez bojů
a výčitek svědomí, bez zevnějších důvodů bídy a hladu, jen z pouhé
lačnosti po dobrodružství a požitku propadá mravní zkáze se všemi
neřestmi velkoměstské spodiny. Nějaké lepší ženské postavy v románu
vůbec není a z mužů zbývá jediný hrdina, který se po svém zkla-
mání zahaluje jen v jakýsi resignovaný, beznadějný smutek a ne-
ukazuje ani nejmenšího jasného paprsku oněm „budoucím“, k nimž
hovoří spisovatel ve své předmluvě. Tak jest jeho román vlastně jen
jedním z četných již obrazů dnešního mravního rozvratu, obrazem
však rozhodně jednostranným a takto bezútěšným.

Stejně bezútěšně působí také druhý román „Konkurs“. Hrdinou
je tu snaživý mladý muž, který se dostal po válce z ubohých ro-
dinných poměrů do bohaté obchodnické rodiny, získal si přízeň
svého zaměstnavatele i lásku jeho dcery, ale zločinnými úklady své
zkažené tchyně i jejího spojence upadá do konkursu a vrací se do
své bídy. Na těch 416 stran je příběh až příliš jednoduchý i nudný —

proto jej autor vyplnil všelijakými zbytečnými epizodami a zvláště podrobným líčením spádů a nepřátelských úkladů ďábelsky nenávislné tchyně. Počiná si při tom často tak naivně a neobratně, dopouští se takových psychologických i věcných nemožností, že je mnohdy opravdu až trapno to čísti. A třeba se jen diviti, že taková úplně začátečnická, šedě, únavně psaná práce nalezne u nás ještě nakladatele. M.

Zevloun, Zlatý strejda Áda. Rozmarný románek pro zamilované. Nakl. A. Neubert, Praha 1927. Str. 132, 8 K.

Ten „zlatý strejda“ všelijakými nevinnými úskoky provede úkol, do něhož mimoděk byl zamilovanou neterí zapleten: přesvědčiti její rodiče, tedy svou sestru a méně přístupného švakra, že student-filosof, s nímž neter už delší dobu se tajně miluje a schází, se proti nejlépe hodí za ženicha a za manžela.

Čiperně vypravovaná tato ukázka pražského rodinného života a studentské lásky protkána tu a tam i moralisováním, jemuž u nových povídek jsme již odvykli.

A. Conan-Doyle, *Poslední dobrodružství Sherlocka Holmesa*. Přel. Bohumil Dobrovolný. Nakl. J. Hokr, Praha 1926. Str. 190, 16 K.

Dobrodružství je v tomto svazku pět, ze šestého jenom nadpis a na druhé straně oznámení, že jak tuto povídku, tak pokračování posledních dobrodružství S. H.—a nalezne laskavý čtenář v knize „Dobrodružství ďáblova drápu“. Nevím, bude-li se tento způsob každému zamlouvati. — V dobrodružstvích, jež tuto vypravována, převládají náměty hrubšího druhu, vraždy. Zápletky a rozuzlení jsou jako jindy podivuhodné, ačkoli tu a tam se hlásí dojem umělkovaného. — Češtině v překladě mělo býti věnováno více péče.

Rozhled

Náboženský.

Bůh - mstitel v SZ.

Výtka, že Jahveh je mstivý, ukrutný, krvežíznivý, opakuje se často, nyní zvláště u nacionalistův a antisemitův, ale také u novopohanův, jimž se protíví, že křesťanství se vyvozuje ze židovství jakožto své přípravy. Je to vlastně obrácený postup v dějinách: jako židé si žárlivě Boha zabírali docela pro sebe, ač jejich věrnost k němu nejednou sabala jen tak daleko jako jejich prospěch, tak novotáři dopouštějí se stejné chyby, aby z choutek sobeckých, nacionalistických a v základě ovšem beznáboženských mařili veliké náboženské dílo Kristova universalismu. Nepopíráť nikdo, kdo Písma zná, že v SZ jsou místa o Bohu, jež se nesnadno smírují s čistým pomyslem Boha, jinak i v SZ na rozdíl ode všech jiných starověkých náboženských listin důsledně zastávaným. Jsou to právě místa, kde židovstvo chce Boha výlučně mít jen Bohem svým. Avšak celkem jest ona výtka o mstivosti Boha starozákonného přece jen stranicky schválná, upřílišená, věcně nedoložená.

Jedno místo zvlášť vyvolalo nedávno novou polemiku. Je to výrok Hospodinův pronesený k 1. přikázání zákona sinajského, Desatera. Maďarský žid Benj. Donath těžce nesa onu výtku o mstivosti Jahveh, po 50 letech pilného studia dospěl přesvědčení, že výtku tu zavinila Vulgata chybně prý ono místo přeloživši. 2 Mojž 20, 5 totiž praví: Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam et quartam generationem eorum, qui oderunt me; ale dodává (6): et faciens misericordiam in millia his, qui diligunt me et custodiunt praecepta mea. Česky: Jáť jsem Hospodin Bůh tvůj, mocný, žárlivý, navštěvující (visitare jest frequent. videre, hebr. jakoby eufemicky poqed) nepravost otců v (na) synech, až do třetího i čtvrtého pokolení těch, již mě nenávidí, avšak prokazující milosrdenství do tisíců pokolení těch, již mě milují a zachovávají příkazy moje.

Protiklad: do čtvrtého — do tisíců pokolení zřejmě zdůrazňuje povahu Jahveh nikoli mstivou, jakž i jindy častěji v SZ vysloveno, že milosrdí u něho daleko převažuje nad přísný soud.

„Mstivý“ jest a musí býti konečně každý zákonodárce, stanově tresty na přestupky zákona, tedy pro lidi, kteří ho nezachovají. Ani to „do třetího . . . pokolení“, což se stalo úlovím perutým, není lidskému zákonodárství docela cizí, na př. ve věcech majetkových. Ale ovšem zdá se přičítati právnímu citu, aby kdo byl osobně trestán za něco, čeho osobně nezavinil, trestán totiž buď odnětím dobra, jež mu právem náleží, neb uvalením zla, jehož nezasloužil; sám SZ (Dt 24, 16 a j.) káže trestati jen vinu osobní, ačkoli v něm

také čteme o hrůzných krutostech vládců židovských vůči potomkům provinilců.

K výkladu onoho místa v Exodu zajímavý příspěvek podává cisterc. prof. M. Kurz s hlediska biologického (Kath. Kirchenztg 1927, str. 209). Jádrem jeho jest (někdo z našich biologů by jej mohl odborně rozvésti): Za hlavní nositele dědičnosti pokládají se nyní (podle mendelismu atd.) t. ř. chromosomy, nesčetná to tělíska v látce buněčné. Na ně, a to ne pouze v mozku, ale v celém živoucím těle působí konečně všechny zažitky člověka, i myšlenky a rozhodnutí, tím více slova a skutky; všechny tyto zkušenosti zůstávají v nich nějaké odrazy, památky, které zase různým způsobem a různou měrou působí na vědomí a takto také přímo nebo nepřímo na osobnost a na povahu. „Každý hřích člověka, praví Kurz doslovně, je smyk (Ruck) ke špatnosti ve všech jeho miliardách chromosomů; obrátí-li se, pak je zlepšuje“. „Nesmírné množství (Unmasse) těchto ztělesněných zažitků vykonává vliv na člověkovu já v jeho dalším životě: chce-li svoji povahu zachovati, jsou mu silnou pomůckou — chce-li se změnit, má někdy obrovskou práci, aby je utvářil jinak“.

Do potomstva dědí se tyto prvky, jak otecké tak mateřské, a to v poměru $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$ a $\frac{1}{16}$ jejich buněčné látky, tedy od děda a babičky a ode dvou dalších předků.

Máme tu tedy biologicky vyjádřen poměr a vliv postupného přibuzenstva až „do čtvrtého pokolení“, jakousi solidaritu člověčenstva. (Srv. lidové i právní počítání stupňů přibuznosti). Mravní závazky rodičů jsou odtud samozřejmy.

Pro výklad našeho biblického textu by odtud následovalo, že není to tak mstivá vůle boží, která hříchy otců vyhledává i na potomcích, jako spíše tajemství organicko-mravní souvislosti lidí, kde hříchy předků se mstivají — tak nebo onak — na potomcích náchylností ke zlému, již sice těžko, ale přece možno a nutno svobodnou vůlí překonávají.

Podle svého zvyku předkládáme tu výklad Kurzův jakožto vědeckou zajímavost; odborníci zajisté se o něm rozhovoří dále. —

Předsudek o mstivém Bohu starozákonním odvozuje Kurz od gnostika Marciona, jemuž Jahveh byl hmotně smýšlejícím a proto instivým demiurgem. (M. koncem čce 144 vyloučen proto z církve; starý Harnack na sklonku života úporně proti jiným odborníkům mu přičítá zvláštní význam v dějinách církve, snad aby zarazil „zpětný pohyb“ k církevní tradici, jak sám zjistil a nazval obrát v kritice křesťanské starobylosti). —

Onen Benj. Donath se pokusil i v Římě prorazit svým návrhem, aby Vulgata v onom textě byla „opravena“. Navštívil za tím účelem dům S. Callisto nel Trastevere, kde pracuje výbor benediktinů o přesném vydání Vulgaty podle sv. Jeronyma (první svazek nedávno vydán). Místopředs. opat Amelli jej ovšem mohl jen poučiti, že práce jejich jest čistě filologická, nikoliv exegetická.

Co židovské noviny dále psaly, že Donath měl ve Vatikáně učený rozhovor se členy onoho výboru, s jeho předs. kard. Gasquetem, ano že i papež souhlasně do rozprav zasáhl, jest prostě vybájeno.

*

Mysticismus a aktivismus.

Maria — Marta, jména typická, na něž dvojí životní názor navazuje. Nevíme o těchto milých postavách evangelických dále skoro nic, nevíme ani, jak Spasitel, dav pravdu Marii proti Martě, počínání této hodnotil. Že ho neodsuzoval, je z jeho života samozřejmo. Není ani rozporu mezi obojím, leda by starostlivost a nepokoj o časné věci nabyl té míry, že by mysl od toho jednoho potřebného zcela odvracel. Ale to by již nebyla evangelická Marta.

„Actio catholica“, v celém světě za heslo a pravidlo prohlašovaná, jí zajisté býti a zůstatí chce. Její aktivismus chce a má vystoupiti z dosavadní passivity, do níž katolictví ve veřejném životě bylo zatlačeno nebo — ustoupilo.

Co aktivismus celkem zamýšlí, jest v širokých obrysech jasno. Mysticismus a aktivismus znamenají zhruba asi totéž, co náboženství a život, zde ovšem život shodný s náboženstvím.

Rozlišování naším náboženstvím dáno není. V zákoně našem rozumí se aktivismus sám sebou. Časem arci typ Mariin pojmán a pěstován tak, že znamenal útek ze světa, ze života společenského, a jeho theorie i praxe obdivuhodným způsobem propracována i vypsána — snad také proto je mystika v tom tak bohatá, že jest jednodušší a snadněji vstizitelná nežli složitá, spleť a — choulostivější poměry života!

Starší doba křesťanská se vyznačuje jaksi větší svobodou osobnosti ve službě boží, jak se k ní kdo cítil povolán. Odtud snáze chápeme zjev jako poustevnictví a pod., chápeme a dovedeme vysvětliti i obhájiti, pokud je hájiti třeba a možno. Záleželo právě na osobnostech, pokud nábožensky byly dost pevně založeny, aby nezakrněly a nevybočily, a pak také na okolnostech, pokud jejich spolupráce nevyžadovaly. Jako instituce průměrná měla tato osamocenosť i hluboké stíny v sobě samé, nehledě na síly pro společnost jistou měrou ztracené: neúčast v bohoslužbě a svátostech, šlo-li o nekňeže, partikularismus v názorech, s hlediska celku nekázání v životospřávně byly následky, v životě církevním nejednou osudné (haerese a schismata). A konečně Spasitel učeníky své posílal do světa, ne na poušť neb do lesů!

Rády činné a rozjímavé uváděny na onen dvojí typ evangelický, což ovšem podle řečeného jest jen z části správně, anť život činný bez rozjímavého by neodpovídal obrazu života podle Krista, a naopak rovněž ne. Přirozeně dané zájmy širší pospolitosti uplatňují se čím dál tím víc i v životě náboženském: jednotlivci je sice především svůj a boží, ale také společenský, společností zavázaný. Právě scholastika toto souručenství tak zdůraznila, arci pod vlivem antické

nauky o státě. Naproti četným útokům na řády kontemplativní se m. j. poukazuje na to, že nebyly a nejsou společnosti tak docela neužitečné, jelikož modlitbou a odříkavým životem prospívají celému světu, jenž obojího tolik potřebuje. V oblasti duchovní ovšem tohoto „svatých obcování“ zajisté nelze dost vysoko oceniti, třebaž odříkavý život v oněch řádech je světu málo zřejmý a proto nepůsobí naň příkladem tolik, jak by jinak mohl a měl. Ostatně samo společenství řádové je také společenství se svými vzájemnými službami, a ani jinak všeho aktivismu nepostrádá. Nechceme-li konečně občanského života sešněrovati podle fantastických socialistických utopií, nemůžeme lidem zakazovati dobrovolných sdružení, v nichž by žili po svém, nejsou-li společnosti na obtíž nebo na škodu, třebaž činnost jejich není okázalá na venek. Cizopasníků, jichž jest ve světě plno, v kontemplativních řádech bys marně hledal.

Dnes arcibř převládá povel: všichni na palubu! A potřebí-li, aby kde byl slyšán a plněn, je to právě na naší straně! Protó zdá se mnohým, že třeba jej důrazněji než dosud vyvolávací a podle něho zařizovací náboženský život. Postrádají, jak zmíněno, v dosavadních směrnících pro náboženský aktivismus „blubší theologické formulace a zdůvodnění“ (Rademacher), čehož druhý směr, mystický, má víc než dost. Ohromné pokroky v zevním ovládnutí přírody žádají prý tím důrazněji produševnění této kulturní práce. Náboženský tento aktivismus neobsahuje tedy jen činnosti pro náboženství jako nauku a návod ke zbožnému životu, tedy pastoraci, nýbrž usilovnější činnost ve všech oborech zdravého lidského podnikání, vedenou z ducha náboženského a jím proniknutou, tedy ve vědě, v umění, v politice, v hospodářství atd., zkrátka ve světě: takto si představuje jmenovaný Rademacher asketiku křesťanského života a novověkého světce, jejíž určitější rysy třeba teprve vypracovati.

Hned ovšem se ozývají námitky, podobné oněm u Marty. Mnoho pravd již proneseno na výstrahu, aby kdo chce dobývatí světa, neztratil sám sebe v něm! Bůh-Spasitel miluje svět a přece od něho varuje: Spasitel-člověk prosí Otce, ne aby učeníky vzal ze světa, ale aby jich v něm chránil.

Svět se tomuto ponětí „světa“, „položeného ve zlu“, rád posmívá. Ale prosím vás, čtete na př. jen v různých novinách úvahy a kritiky jedněch o druhých, vzájemné úsudky, obvinění, pomluvy a špinění — jaké pak jinaké svědectví je to, co „synové světa“ sobě navzájem vydávají? Kdo tedy je v nepravu — Kristus či svět? Káže-li Spasitel nemilovati světa, činí tak v určitém smyslu, jenž označuje stránku světa s duchem božím nesmířitelnou a stoupencům jeho nepřijatelnou, snadno však nebezpečnou.

Služba světu je dvojí: světu, jak jest, a světu, jak býti má. Jen tato druhá je zároveň službou boží.

Aktivismus, jenž odrazuje od škarohlídství a pobádá radostně spolupracovati též o úkolech ne přímo náboženských, pokud k tomu kdo cítí schopnost, nepřiči se tedy sám sebou nikterak duchu Kristovu

ani mysticismu, jako naopak mysticismus docela nečinný a neplodný není podle ducha toho.

Formulovati obojí tento směr každý pro sebe jako směr životní jest ovšem možno, i synthese jejich jest možná a žádoucí, pokud zůstává zachována nejvyšší zásada života křesťanského: od Boha s Bohem k Bohu, a nestanoví se světské úkoly a úkony za obor docela samostatný, na oné zásadě nezávislý. Rozlišování nesmí vyústiti v rozpoltění člověka a života, jež právě v oné zásadě má býti překonáno.

Evangelické ony dva typy, od nichžto jsme tu vyšli, jsou náhodou ženské. K obojímu životu třeba statečnosti, která na př. v řeckém názvu se přičítá muži (andreia), ale od začátku křesťanství osvědčena znamenitě i ženou, nejednou víc a líp než mužem. Tajemství jejich úspěchů spočívá, tuším, hlavně v živoucím přesvědčení, v obětovnosti, v menší míře osobního prospěchářství a pod. Rozšířené úkoly a působišť novověké ženy — o výhodách a nevýhodách toho pro ni a pro rodinu nebudiž tu dále mluveno — umožňují ji tak vydatnější činnost v našem směru, v náboženském aktivismu. Snad je to i proto lépe, že i duševné síly, které se ztravovaly v ženském mysticismu někdy až povážlivě, mohou se takto zdárněji vyvinouti a vyvinouti také na venek.

Práce ovšem dává práva. A jakkoli třeba brániti feminismu v náboženství a jeho projevech, tak zase naopak radno a slušno spolupůsobení to po zásluze uznati a je ve společné snahy včleniti jako rovnocenné, mnohdy i příkladnější a zdárnější.

*

O. Franta. — Z katolické polemiky r. 1621. (Č. d.)

Item kalvinisté žádají při trvajícím pokoji od katolických, (kteří ještě v způsobu dobrém a mocnosti postaveni jsou, a jestliže v moci jich, kalvinistů, nepřevyšují, při nejmenším však jim rovni jsou) takových věcí, tak že kdyby je válkou přemohli a jako pod svýma nohama měli, v nic by těžšího vydati se nemohli. Nebo ať jedním slovem dim: Chtějí tomu, aby se katoličtí na milost i na nemilost poddali tak na ten způsob, že kdyby od kalvinistů sužováni, potlačeni a obloupeni byli, žádného by právního prostředku k obhajování sebe neměli. Poněvadž když něco takového kalvinisté dovedou, předstírají, to že se tu náboženství dotýče, ale věci náboženství se dotýkající ty netrpí žádného, ani ordinárního ani právního, soudce. To jest potlačeným a obloupeným katolickým všecknu cestu práva a spravedlnosti přestřihnouti! A tak kalvinisté patrně křiví jsou.

Item kalvinisté žádají k jich vlastnímu oužitku takové věci, kteroužto jim bez proměnění celého regimentu anebo státu anebo království poslouženo bejtí nemůže. Nebo forma a způsob našeho království jest *Monarchia aristocratica*, to jest takový správa a řízení pořádek, v němžto málo některé pro stav a ctnost svou osoby vzácné spolu s hlavou jich moc a právo mají to jisté nařizovati, co by k obecnému dobrému anebo k zřůstu říše se vzta-

hovati mohlo, jakožto jsou: pokoj, válka, cla, ustanovení práva, dokonalé svržení, vysvětlování; jediný však jenom jako hlava tak dobře v moci své má panování jako i exekuci práva a všeho jiného. Tato od našich předkův vysoce moudře nařízená forma anebo způsob spravování od mnoha set let trvala a německou zem před jinými křesťanskými královstvími a zeměmi při znamenitém způsobu a pokoji postavovala. Ale teprva nedávno kalvinisté jsou povstali, kteréžto takové správy forma, pro jejich oužitek vlastní, velice v oči bode a žádají, aby dokonce s ní sešlo. Což konsul Jansenius, kalvinský theolog, v praefaci knihy nazvané „*Plaga regia*“ světle prokazuje a kurfiřta falckého hraběte, také landhraběte Mauricia z Hessu vyslaní na sněmě roku 1606 každodenně se slyšeti dali, že se musí říše na nový mustr předělati. K tomu i to patří, kdež praví, že víceji hlasův na sněmích říšských neplatí nic anebo že žádný povinný není říšským ustanovením parýrovati a že se zpečují od většího počtu stavů svolených kontribucí k turecké válce a pro vychování kammergerychtu dávati; že císaři jurisdikci nad stavy říšskými anebo exekuci toho, veš se stavové uvolili, odnímají a zapírají. Na místo této formy správy obecné a panování začínají *Oligarchiam* t. j. panování některých osob z obce, ba i nejhorší a nejnevěrnější této způsob uvéstí totižto *Dynastiam* anebo takové mocnářství, v němžto obzvláštně nejbohatší, jichžto moc dědičná a ne na obzvláštním právé založena jest, všecko podle své libezné vůle za hřbet kladouce spravedlnost a starobylé obyčeje administrují a řídí, takže ne zákon a právo, ale máloněkterí mocnější regiment mají a co ti v Božích i lidských i spasení se dotekajících věcech za dobré usoudí, to vše od každého jako nějaké veřejné právo musí zachovááno bejti. O jakémžto způsobu té oligarchiae traktýruje Aristoteles 4. Polit. c. 5.

A tak kalvinisté zjevně lživi a nepraví jsou.

Item kalvinisté chtějí tomu, aby katoličtí Kalvinovo a jeho následovníků hrozná rouhání zjevně učiti dopouštěli a aby pro spáchaná zlodějství a loupeže k odpovídání před právem přidržáni nebyli, nebo tak jakž jsem dokázal, bezděk povídají, že v rozepřích strany odňatých klášterův žádného dokonce soudce trpěti nemohou. Také jsem na některých místech příklady jejich hrozného rouhavého učení přivedl, kteréž takové jsou, že by katoličtí s svědomím lepším alkorana tureckého připustiti mohli, poněvadž v pravdě se věděti nemůže, aby učitelové kalvinští proti Bohu lehkomyšlných opinií a domnění předstírali a obhajovati měli jako Mahomet.¹⁾ Což Jul. Reginaldus v svém kalvinoturcismo v cap. 5 nepřemoženými důvody provedl, takže kalvinisté dosti srdnati nejsou k tomu odporování.

A tak žádné spravedlivé při kalvinisté nemají.

(O. p.)

¹⁾ Dle kontextu mělo by státi: . . . v pravdě se věděti nemůže, aby učitelové mahometánské proti Bohu lehkomyšlných opinií a domnění předstírali a obhajovat měli jako Kalvin.

Vědecký a umělecký.

m. — Pozor s popularisací historického Husa! Tak varuje mladý satirik V. Lacina v Šaldově „Tvorbě“ (1927, č. 4—5) ony idealisty z pokrokářských řad, kteří se snaží vnést i do lidových vrstev pravdu o skutečném, historickém Husovi. „Zveřejněním Husa historického zabijete Husa lidového, spolubojovníka našeho statného pokrokáře Zarathustru. Kterého z nich je větší škoda? Ve jménu pokroku neberte tedy lidu víru v Husa!“

V. Lacina zná jistě dobře „uvědomělé pokrokové“ český, zvl. pak pražský lid, když ukazuje, v čem vlastně vězí Husova popularita, a když vysvětluje, proč je Mistr bez ohledu na své poněkud středověké názory tolik oslavován ve společnostech nenáboženských, ba i vysloveně protináboženských. Viděli jste — praví — lid, an oslavuje Frištenského? Znáte lásku našeho národa k rekordmanům? Žijeme v době afér a sensací, nová odhalení vyvalující se denně na světlo vkládají do našeho života patřičný vzruch a my dovedeme býti vděční těm, kteří krmí našeho ducha lahůdkami ostré, pikantní příchuti.

A jakou představu má lid o Husovi? Jest mu především synem své doby, bohaté aférami stejně jako jest doba naše; synem šikovným, který nenechává onoho přínosu ležeti ladem, ale chápe se ho, aby „zatopil flandákům a tepal zlořádové“. Mluvíce tedy jazykem XX. století pokládáme Husa za čiperného protiklerikálního žurnalistu, jenž vydával své traktáty samostatně jen z nedostatku „Českého Slova“. Čili zamíchán vyjde nám Hus jako pokrokový spisovatel typu Haise-Týneckého.

Ovšem lid neče spisů Husových, nezná jich vůbec — ale činí tak z neuvědomělé piety, z bázně strhnouti gloriolu s čela svého světce. Lid nesmí vědět, že Hus věřil v Boha, že byl moralista! Sokolky, naslouchající čtení z Dcerky, byly otráveny „tím kázáním“. Onyť mají s v o u mravnost, s v ů j od běžného odlišný stud, s v ů j názor na Husa — protiklerikálního pamfletistu, spoluzakladatele československé církve atd.

Proto tedy ve jménu pokroku neberte lidu víru v Husa!

*

Georg Brandes.

Když tento dlouholetý danský průkopník volnomyšlenkářství zemřel (letos v únoru), sotva za 24 hodin byly už i v japonských novinách o něm články a obrázky; tak píše ve své studii o něm Jak. Overmans z Tokia (Stimmen d. Zt, červen 1927). Jelikož i u nás jeho literárněkritické práce před 40—30 lety znatelně působily, budtež tu otištěny některé poznámky z této studie.

Brandes byl žid z rodiny nikoliv orthodoxní. V dětství již od společníků do tajů pohlavních uveden, žil bez kladné náboženské výchovy. V 19. roce, když rodina jeho přišla na mizinu, dosta-

vily se záchvaty asketismu křesťanského, kterých se však brzy zbavil. Klonil se pak více k pantheismu, u něhož mu však vadilo, že vylučuje osobní nesmrtnost a modlitbu. Materialismus L. Feuerbacha jej vyléčil i z těchto „předsudků“, boj názorů v něm ustal, on však si učinil úkolem bojovati proti dogmatům a proti všemu „hrubému nucení v oboru jednání a citění“, dceru svou dal však přece pokřtiti, aby byla co možná ušetřena nesnází, kterých prý v životě je beztak dost.

V boji o volnost, vl. nevázanost, počínal si opravdu bojovně, t. j. co do zbraní nevybíravě, co do úkolů nevěcně. Bez důkladnějších studií, na něž prý „neměl kdy“, odvažoval se kritické práce o čelných literaturách evropských, při tom psal na př. o polské, polsky neuměje, jen podle dojmů, jak mu vznikaly, když mu kdosi ta která díla ústně překládal do franciny! Tak se stalo, že Rusům nevyhovovaly jeho úsudky o písemnictví ruském, Francouzům o francouzské, Angličanům o anglické atd. Vůbec se uznávala jeho všestrannost, jeho umění ve vyhledávání zajímavých podrobností životopisných, jimiž rozboru své oživoval a průměrné čtenáře jímál, jeho živý, štiplavý sloh. Snažil prý se totiž vystihovati a co nej názorněji podávati „skrytý cit a povšechnou myšlenku všude v základech obsaženou“, — jen že „neměl kdy“ to vše důkladně vyčísti a vycititi, a proto rád sahal k líčení anekdotickému anebo vypisoval sebe.

Tato povrchnost — psáti bylo nutno již proto, aby mohl býti živ — jej sváděla k vypisování ještě horšímu, totiž k nepřiznanému vykořisťování jiných spisovatelů. Z francouzských byl to zvláště Sainte-Beuve, z německých Hettner, Goedecke a j. Krajan jeho C. A. Nissen mu proto poradil, aby si pořídil dvě zásuvky: jednu pro zboží cizí, druhou pro svoje.

Již z toho vycitujeme typ židovského žurnalisty, mnohopsavého, všetečného a tendenčního, jemuž literární dějepis je formou a záminkou náboženské, ethické a sociální polemiky (Jul. Paludan). Tím způsobem se v liberálních žurnálech psávají „vědecké“ essay napořád.

Spisů jeho je dlouhá řada. „Berl. Tagblatt“ užil o nich u nás zlopověstně známého obrazu o pyramidě. Podivu a jistou měrou následování hodné reklamní souručenství židovského tisku a Brandesovo umění hověti módě i vkusu vlivných lidí pomohlo jim k velikému rozšíření, zvláště v cizozemsku. Dodáme-li, že své pyramidě Brandes v poslední době nasadil také kámen o Ježíši Kristu, jehožto jsoucnost popírá, řekli jsme asi dost.

*

m. — Sienkiewiczův román „Quo vadis“ a románské literatury.

Když S. román pronikl vítězně světem, ozvaly se na západě hlasy některých kritiků, kteří vytýkali spisovateli, že se dopustil — plagiátu, poněvadž prý použil námětů starších francouzských autorů.

Tuto otázku řeší nyní znovu vědeckou methodou lit. historik polský A. Bronarski v rozpravě „Poměr Quo vadis k literaturám románským“. Ukazuje tu, jak thema, jež zpracoval S., nabylo již ode dávna neobyčejně mezinárodní popularity a bylo mnohokrát literárně využito. Pak srovnává podrobně „Quo vadis“ s dílem Chateaubriandovým, s Dumasovou „Acté“, s Renanovým „Antikristem“, se zapomenutým románem Agostina della Spada „Mondo antico“, s novellou Soulliého „Le Martyr de St. Saturnin“ i s francouzskými historiky. Dospívá k výsledku, že francouzských historiků S. podstatně použil, ale většinou jen jako prostředníků, jimiž se seznamoval s názory historiků římských. Pokud se týká zmíněných romanopisců, jsou tu někdy překvapující analogie, ale srovnáme-li všechna tato díla, vychází S. vítězně. Jeho „Quo vadis“ jest dílo, které v sobě spojuje vlastnosti největších arciděl, romantismus s realismem, a má při tom mnoho původního, čeho nenajdeme v ostatních prácích tohoto druhu.

*

Filosofické texty

k seminárním cvičením a k soukromému studiu podává v německém překladě s výkladem Sammlung philosophischer Lesestoffe (Schöningh, Paderborn), sešitky dosud o 38—142 stranách za 0 80—1 80 M. Zastoupeni jsou již Seneca, Anselm, Kant, Tomáš Aq (statě hospodářsko-sociální), Remke, Lotze, noetika františkánů od Bonaventury ke Skotovi, Trendelenburg. Sbírku pořádají prof. Dr. Feldmann a stud. r. J. Rütger.

*

KNIHOPIS.

Dr. W. Bubezyński, Filozofja życia duchowego. Jego wytrzymalność, skuteczność i ład w świetle doświadczenia i krytyki. Fiszer i Majewski, Poznań 1926. Str. 768, 24 z.

Em. Campana, Il Concilio Vaticano, I: Il Clima del Concilio. Grassi, Lugano-Bellinzona 1926. Str. 944.

E. Feldmann u. M. Honecker, Synthesen in der Philosophie der Gegenwart. (Festgabe A. Dyroff.) Röhrscheid, Bonn 1926. Str. 233, 7 M.

K. Frühstorfer, Weltschöpfung u. Paradies nach der Bibel. K. Preßverein, Linz. Str. 99.

Th. Grentrup, Nationale Minderheiten u. katholische Kirche. Hirt, Breslau. Str. 174, 7 M.

Institutiones biblicae scholis accommodatae. I: De S. Scriptura in universum. Pont. Inst. Bibl., Roma. Str. 463 a 6 tab.

P. Ketter, Im Lande der Offenbarung. Paulinus-Druckerei, Trier. Str. 250, 50 obr., 5 M.

Dr. J. Kruszyński, Studja nad porównawczą historją religji. Księg. św. Wojciecha, Poznań 1926. Str. 440.

M. Lepin, L'Idée du Sacrifice de la Messe d'après les théologiens depuis l'origine jusqu'à nos jours. Beauchesne, Paris 1926. Str. 825, 55 fr.

L. Murillo, Paulus et Pauli scripta. I. Inst. Bibl., Roma 1926. Str. 585.

Dr. Al. Pechnik, Zarys filozofji historji. Biblj. Religijna, Lwów 1925. Str. 400, 7 50 z.

H. G. Peter, Die Informationen Papst Johann XXIII und dessen Flucht von Konstanz bis Schaffhausen. Waibel, Freiburg 1926. Str. 330, 9 M.

Vychovatelský.

k. — Z čs školy.

Ohlášené změny osnovy na středních školách prý jsou hotovy, nebyly však ani v červnovém čísle Věstníku minist. uveřejněny. Budoucnost ukáže, byly-li závažné důvody k takovému postupu. Od nynějšího ministra školství čekal se všeobecně promyšlený, pevný a rázný postup; nutno i tu čekati, zda očekávání potvrdí budoucnost. V několika případech v poslední době ministerstvo odevzdalo rozhodnutí zem. škol. radám. Nejnověji zrušilo vydaný již výnos o zkrácení prázdnin 1927 v Brně a stanovilo, že školní rok 1927/28 trvá v Brně pro kulturní výstavu od 1. září jen do 31. května, o náhradě za prodloužené prázdniny r. 1928 má rozhodnouti zemská šk. rada moravská.

r. — O vyučování náboženství, t. j. o lepší úpravě jeho neslyšeti nic. Rada čs katolíků v Praze podala ministerstvu zevrubný rozklad příslušných požadavků, když jinak se snad nic nepodniká anebo, podnikali se co, zdá se vycházeti na marno. V každém případě nutno i ve školství dáti dobrý pozor na páně ministrovu dvojí čs „tradici“: cyrillo-methodějskou a husitskou, totiž pokrokařskou.

*

m. — H. G. Wells o náboženství a o pohlavním výchovu.

Známý anglický romanopisec H. G. Wells není sice pro nás nějakou vědeckou autoritou, ale poněvadž se k nám nyní uvádějí také jeho dějepisné a filosofické spisy, nebude bez zajímavosti všimnouti si jeho názorů o těchto dvou otázkách. Podrobně obírá se jimi studie Sem. Hryhorieka „Pedag. názory H. G. Wellse“ v pražských „Ped. Rozhl.“ (1927, č. 4-5).

Filosoficky jest Wells stoupencem pragmatismu. Důsledky pragmatického nazírání jeví se i v jeho poměru k náboženství. Nepřichází k Bohu cestou přísné noetiky, nýbrž cestou praktické potřeby, a to nejen vnitřní potřeby vlastní, nýbrž stejnou měrou i potřeby lidstva jako celku. Stejně jako ve vnitřním životě jednotlivcové jest i v lidské společnosti potřebí nějakého synthetického, konsolidujícího prvku: tímto prvkem jest podle něho náboženství. Vědomí, že Bůh jest původcem lidstva, rodí v člověku vnitřní sílu, která odstraňuje se světa všechny chaos a je podněcovatelem stáleho vnitřního odporu proti všemu, co porušuje harmonii kolektivního života, a proto je nezbytna pro uskutečnění ideálu lidství.

Pokud se týká pohlavního výchovu, zdůrazňuje Wells častěji, že je tu nutno postupovati v první řadě preventivně. Potřebí především odstraniti vše, co může způsobiti rychlý a předčasný vývoj pohlavní. Jest nutno postarati se o to, aby všude vědecky a zákonně bylo ustanoveno, co z literatury, novinek, různých humorů, obrazů a podobně jest přístupno dětem a co jenom lidem dospělým. Analogicky musí býti postaráno také o to, aby i na různých výstavách, kam se dostává dětský zrak, nebylo ničeho, co by mohlo probouzeti dětskou fantasií na poli sexuálních. Krátce řečeno, jest

nutno postaratí se, aby blízko vyvíjející se lidské bytosti bylo všechno, co má blahý vliv také na její pohlavní vývoj, a co nejdále od ní všechno, co může v tomto směru škoditi.

Wells, jehož jistě nemožno podezřívati z přízné ke katolicismu, zastává tedy v této otázce názor, jež leckdo u nás nazve — zpátečnickým.

*

P é č e o m l á d e ž

jest přední částí každého osvětného, kulturního programu, a tedy také církevního; je to důležitá část pastorage. V bývalé rakouské škole, obecné, střední, dříve i vysoké byl tomu dán výraz i úředně, an učitel náboženství nejen byl ostatnímu učitelstvu postaven na roveň, ale předmět jeho byl v popředí ostatních. Že mnozí katecheti zapomínali, že nejsou jen „professory“ pro tento „Lehr- u. Lern-fach“, nýbrž vychovateli podle něho — *facere et docere*, žítí a učití, jak dí Písmo, že svou nedbalostí a neumělostí mnohdy víc bořili nežli stavěli a takto zneužívali dané příležitosti v opak, za to by měli spíš nadati sobě nežli „Franc Josefovi“ atd. Nyní jest náboženství namnoze „zdobrovolněno“, nastala tedy doba, kdy mládež má buďto ponechána býti sama sobě anebo vyhledávána býti — ovce za pastýřem či pastýř za ovceři či . . . nic. Církevní právo svými předpisy o kompetenci dává podle písmeny sice podušku těm, kteří mimo svůj „ouřad“ nic pracovati nechtějí; duch jeho, duch církevní to ovšem není — svědomití kněží si tak nepočínali.

Spolky mládeže jsou nyní pomůckou (nikoli náhražkou!) duchovní správy, pomůckou vychovatelství podle náboženství. Nikoli vesměs vychovatelství náboženského, jež patří především do kostela, po př. do školy, ale vychovatelství takového, jež navádí mládež ve všech okolnostech života žítí v duchu svého náboženství.

Zcela samosprávné spolky mládeže se neosvědčily. Přirozeně! Sám sebe člověk vychovává jen z malé části — tím méně může vychovávatí druhé, kdo sám ještě výchovu potřebuje. Dobře je, a u nás velmi žádoucí, aby vedle duchovních rádců, totiž kněží, byli u spolků mládeže též dospělí rádcové nekneží.

Všichni začátečníci potřebují v tom zprva nějakých návodů, buď osobních nebo psaných, jež ovšem podle původců mohou býti více méně zdařilé. Kromě nezbytného zápalu pro věc třeba důkladného dušeznalství, jehož ani tištěné návody někdy dost nedbají. M. j. čísti tu nejednou, jak duchovní rádcé spolku nabývá důvěry členstva, když se s ním sblíží. Za pravidelných okolností na př. na venkově dlužno však nezapomínati, že kněz jest a zůstává i spolkovému členstvu duchovním správcem, tedy zpovědníkem atd., i je nepsychologický, i v theologických spisech vláčený předsudek, že osobní důvěra přenáší se i na tyto úkony; někdy snad ano, ale z pravidla ne, ba naopak jí vadí. Netřeba mysliti na důvěrnosti, jako když se protančí spolkový večírek s Orlicemi — jakási osobní distance je knězi i v spolkové činnosti vždycky a vůbec nezhytna, nemají-li i nejlepší snahy jeho vyjítí na zmar, ba na škodu.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Racionalisace průmyslu.

Před nějakou dobou bylo voláno v naší republice po racionalisaci průmyslu, jemuž tímto způsobem mělo být pomoheno na nohy.

Racionalisace průmyslu znamená nahradit dělníka strojem, zvýšit jeho výkonnost, ale snížit provozovací vydání. Více se vyrobí, ale část dělnictva stane se zbytečnou, stroj je nahradil.

V Německu jest posud provedena racionalisace z většího dílu v průmyslu uhelném, železném, chemickém, elektro-technickém. Výsledky jsou pro dělnictvo namnoze žalostné. Na důkaz toho uvádějí některé doklady hlavně z průmyslu uhelného a železného. V onom zvýšila se výkonnost jednotlivého dělníka od začátku 1925 do konce 1926 ze 100% na 123·8%, v průmyslu ocelářském dokonce stoupla tato výkonnost ze 100% na 137·6%. V průmyslu uhelném v území ruhrském stoupla výroba proti dobám předválečným o 20%. Tím se stalo, že v posledním čtvrtletí roku 1926 sice ubylo o 6% dělnictva, ale zato se vytěžilo o 5 milionů tun více uhlí, tedy o 14% více než roku 1913. Tento výsledek, velice příznivý pro uhlobarony, dokázala racionalisace čili dalekosáhlá mechanisace dolování, kdyžtž strojové zařízení uhelných dolů rýnsko-vestfálských jest podle odborných časopisův šest až osm kráté toliké jak před světovou válkou.

Ještě pozoruhodnější jsou výsledky racionalisace v průmyslu ocelářském. Tak ku př. jedna huť u města Osnabrücku vyrobila v měsíci září 1924 jenom 12.790 tun, avšak v měsíci prosinci 1926 už 22.800 tun. V jiné huti zvýšila se výkonnost ze 7.480 tun na 22.547 tun v téže době. To znamená zvýšení výkonnosti o 81·4%, po případě o 201%. A při tom sluší uvážiti, že dělnictva nepřibýlo, nýbrž asi 15% ubylo. Počet dělnictva klesl totiž ze 2.928 na 2.493 mužů.

Jeden závod v železářské oblasti na Dolním Rýnu měl v lednu 1914 dělníků 1.952 a vyrobil 58.000 tun surového železa. V září 1926 měl závod následkem racionalisace už jenom 1.268 dělníků, ale vyrobil 77.000 tun železa.

V jiném závodě, byla to válcovna jemného plechu, vyrobilo roku 1914 450 dělníků 25.000 až 30.000 tun zboží, kdežto roku 1927 to dotáhlo 420 dělníků za stejnou dobu na 50.000 až 55.000 tun.

Leč racionalisaci průmyslu podporují nejenom vymoženosti technické, nýbrž přispívá k tomu vydatně také cílevědomá a bezohledná organisace, která spojuje podniky, vyrábějící zboží stejného druhu, v mocné svazy čili moderně řečeno trusty. Tak v Německu byly utvořeny trusty průmyslu, vyrábějícího různá barviva, ocel, linoleum, pak spojeny v trusty také loděnice a vagonky. Trusty mají pak ovšem ještě větší možnost a schopnost nežli jednotlivci, výrobu zracionalisovat a tím zmenšit výrobní výlohy. Avšak touto okolností vzniká zároveň velké nebezpečí pro veřejnost, že trust se zmocní

monopolu na výrobu toho kterého tovaru a že pak počne diktovat ceny, jak se mu zlíbí. Veřejnost v Německu očekávala, že racionalisace průmyslu a zmenšení výrobních výloh se projeví také snížením cen průmyslových výrobků. Leč veřejnost čekala a čeká marně. Užitek shrabuje podnikatel a kapitalista, dělník a spotřebitel má z toho jenom škodu.

V racionalisaci jest neposlední příčina, že Německo, NB ovšem hodně zalidněné Německo! má tolik nezaměstnaných, 1½ milionů, ač jinak sociální organizace je vzorná, na světě jediná.

Racionalisace americká jest ještě vyvinutější než nemecká, ale následky její tam nejsou tak tíživé jako v Německu nebo jak budou u nás, jelikož lidnatost není tam tak hustá, a podniky užitek plynoucí z racionalisace obracejí na zlevnění cen, čímž se podporuje odbyť a tedy zase zaměstnanost atd. dokola.

Poměr mezi člověkem a strojem, jenž o sobě jest přátelským poměrem pracovníka k nástroji, tedy k pomocníku, stává se v onom světle bohužel nepřátelským zápasem, v němž by člověk musel podlehnouti, nenašlo-li by se v tomto problému východiště jiné.

*

Lidumilnost na západě a na východě.

Křesťanství nezakouší od Evropy mnoho vděčnosti za dobrodiní, jichž jí přineslo a jimiž tento poměrně malý díl světa učinilo na toliké doby jako střediskem. Východním blouznivcům a snilkům ráda naslouchá, když jí vyčítají materialismus a sobectví, naslouchá, ačkoli totéž ustavičně slyšela od křesťanství; naslouchá, vychvaluje naproti křesťanství, ale nelepší se, jako se nelepšila podle něho. Libuje si ve východním básnění o lásce k lidem i zvířatům, ale zapomíná na rozdíl mezi básní a skutečností. „Lásky se nenajíš!“ dí naše pořekadlo, teprve lásky účinné ano. Východ bez křesťanského západu se přes pouhou náladu lidumilnosti nedostal. Teprve křesťanství jej naučilo lidumilným zařízením. A ta jsou jistě lepší než pouhé blouznění.

*

Z Palestiny.

Židovských přistěhovalců nepřibývá. V posledním půlletí zvýšená nezaměstnanost odráží. Jsou měsíce, kdy přistěhovalců víc odchází než přichází. Přesných údajů se však veřejnost nedoví.

Pozoruhodno jest, jak málo těch přistěhovalců se uchází o občanské právo palestinské (naturalisování). S počátku (1922) žádalo jich o ně asi 5500, ale pak čím dále tím méně, tak že nyní možno počet všech těch, již se stali palestinskými občany, udati číslici 8000, což ovšem jest na vynaložené úsilí a obnosy velmi málo.

Politický.

U n á s.

Celkový ne právě přátelský poměr mezi Čechy a Slováky jeví se mutatis mutandis i mezi stranou lidovou a ludovou, ač obě jsou ve vládě. Ludovci prý lidovců na Slovensku nikdy neuznají, a ti proti tomu právě teď založili svoji odbočku v T. Teplicích, a to za účasti několika kněží. Kam tahle ta politika mezi katolíky má vésti, sotva kdo ví.

Slovenský episkopát ohlásil zvláštním listem kněžstvu i katolickým novinářům a spisovatelům církevní předpisy stran tisku a zvlášť upozornil, aby politické polemiky se vedly slušněji, než se skutečně děje. Upozornění toho jest velice potřebí, neboť výlevy slovenské letory bývají tu opravdu nadmíru prudké a bezohledné. Co do censury vůbec nejsme jejich přátely, předpokládajíc, že by psali jen lidé rozumově i mravně k tomu povolání. Jelikož tomu tak nebývá, zvláště nyní na svobodě ne, nezbyvá než autoritativní dohled, který však ať se neobrací v byrokratismus, má-li osvětlná činnost mezi slovenskými katolíky dále prospívatil

Zasáhne-li episkopát i do onoho souboje politického, kdož ví! Zdá se, že jiného nezbude. —

Církevněpolitické záležitosti naše trčí pořád tam, kam je protikatolická politika zavlékla. Docela neoprávněný výklad císařova privilegia o jmenování biskupů, pozemkové záborny, politika protikatolická ve školství a jiná opatření, soustavně sloužící stejné volnomyšlence, činí dohodu nemožnou. Trik s „národní“ církví se nezdařil, proto a z jiných ještě příčin bylo nutno z prvních choutek sleviti: vyjednává prý se, ale všechny službovolné vládní mocnosti pracují o to, aby vyjednávání dopadlo tak, jak si přeje „pokrok“ a husitská prý tradice. Co noviny o tom piší, je z téhož pramene, aby lidé bezzásadní, dosahu oněch otázek neznali, byli mateni.

*

Bolševictví.

Mocněji vzplanulý boj, ukrutnostmi v Rusku a v Mexiku jen ještě živěný, politicky zatím vede jediná Anglie, arci ne z pohnutek ideových, nýbrž mocenských, sobeckých. Její dělnická strana správně ji upozorňuje, aby udělala doma pořádek, lépe se starala o svoje dělnictvo, což ovšem by bylo aspoň jedním vhodným prostředkem proti přitažlivosti bolševictví. Rozhodný krok proti Moskvě jeví se však zatím i jinak nemožným. Ba praví se, že sousedům jejím jest nynější ruský rozvrat skoro milejší, než kdyby tam nastolena byla vláda pořádku, ana by snad požadovala po nich leccos nazpět.

Mexické věci tolik nerozčilují, jelikož tam jde jen o katolíky. Ba tuhle našel Calles i obhájce v tisku, an zřídil tolik a tolik škol. Tedy skoro jak u nás: jenom hodně škol — jaké jsou, co z nich vychází, na tom už nesejde!

Liberální, Piem IX odsouzená fráze o nezasahování do záležitostí cizích států se zachovává podle toho, jak se kdy hodí, ale zásadně nechce zmizeti.

HLÍDKA

Moravské privilegium krále Jana.

Dr. Fr. Robenek.

(O.)

Pozdější reversy krále Jana vydané Čechům a Moravanům mluví o berni, která se vybírá pouze ve dvou případech: při korunovaci královské a při vdávání dcer královských, kdežto privilegium Janovo mluví kromě toho ještě o dani vybírané při svatbě králově a při svatbě jeho synů. Není tedy úplně vyloučeno, že požadavky pánů moravských vztahovaly se na tyto dva případy. Snad jim byl již tenkrát Bedřichem rakouským o tom vydán zvláštní revers.

Myslím, že podle stylisace listiny Janovy nebude nikdy možno docela spolehlivě dokázati, ze které kanceláře listina Janova vyšla, zda přímo z jeho či z Bedřichovy, či stylisována byla panstvem. Začátky svými i obsahem vede nás spíše k Habsburkům¹⁾ do východních zemí alpských, kde panstvo mělo odedávna své výsady. Největší podobnost s tímto „právem rakouským“ ukazuje privilegium Janovo v otázce vojenského tažení za hranice zemské, které

¹⁾ Formální stylisace privilegia Janova, kanceláři Lucemburků tak cizí (Hrubý, *Über das Privileg.*) nemá valné analogie ani u Habsburků. Pouze ve *Formelbuch* K. Albrechts I. (AÖG II.) našel jsem poněkud podobnou adresu *Albertus d. g. Romanorum rex . . . Universis sacri Romani Imperii fidelibus tam presentibus quam futuris salutem et notitiam subscriptorum* (str. 281). Podobnější jest již *korroborace: In quorum omnium testimonium et cautelam presentes literas exinde conscribi et majestatis nostre . . . sigillis fecimus communiri* (str. 282).

označuje jako „graciam specialem“. Totiž „quod ultra metas regni nostri Boemie et marchionatus Moravie, ad quorum defensionem principes, barones, nobiles regni nostri Boemie et marchionatus Moravie contra omnem hominem nobis assistere fideliter promiserunt, pro subjugacione alicuius terre alienigene eos invitos nullatenus compellemus.“ Podobně praví též rakouské zemské právo (Österreichisches Landrecht) z r. 1266 § 45. Wir seczen und gepieten, das der landesherr die herren von dem land nicht dringe ze varn herüber das gemerk, er tue es dann mit gut oder mit pete, wann diez lande ain rechte march ist.¹⁾

Výsada tato měla zvláštní význam, neboť za posledních Přemyslovců byly vojenské výpravy za meze říšské velmi časté a není pochyby, že panovníci panstvo k nim také často přidržovali. Privilegium jmenuje sice „nobiles regni nostri Boemie et marchionatus Moravie“, ale z toho nemusí ještě následovati, že by též panstvo v Čechách mělo tutéž privilej. Spíše je v tom zahrnuto panstvo české, které mělo též na Moravě incolat.

Mezi svobodami zemskými z r. 1466²⁾ nalezá se též článek „o vojnách“. Mluví se v něm pouze o obraně hranic, nikoliv o tažení za meze zemské, podobně jako Majestas Carolina XLV,³⁾ na niž se článek odvolává. Panstvo české nedovolává se krále Jana, ani se nedomáhá nějakého ustanovení týkajícího se tažení za meze říšské.

Toto první privilegium moravské povstalo před vydáním listu 31. srpna 1307, ale teprve po smrti bratra Bedřichova Rudolfa 4. července 1307. Snad až v polovici srpna (... nobiles terrae, qui fuerunt in nostrae legationis officio n u p e r ad Vestram Excellentiam deputati...) Dudík⁴⁾ klade privilegium na 18. leden 1307, kdy byly ve Znojmě mezi stavy českomoravskými a novým králem Rudolfem a jeho bratřími uzavřeny důležité smlouvy. Ve zmíněném listu mluví se však o dvou deputacích časově i složením rozdílných. Jedna deputace panstva moravského samotného vyjednávala po smrti Rudolfově se samým Bedřichem o jeho uvázání v držbu Moravy a o podmínkách s tím spojených, druhá účastnila se již dříve smluv znojemských a spolu s jinými stavy

¹⁾ Schwind-Dopsch, Ausgewählte Urkunden zur Verfassungs-Geschichte der deutsch-österreichischen Erblande im Mittelalter. Innsbruck 1895, str. 102. — ²⁾ AČ V. 362—363. — ³⁾ Jireček CJB I./II. str. 143—144. — ⁴⁾ Mählrens allgemeine Geschichte XI. 24.

českými a moravskými skládala tam svůj hold nejen Rudolfovi, ale i bratru jeho Bedřichovi. Proto se panstvo moravské nyní zdráhá hold znovu skládati.¹⁾ Trvá-li ale přece Bedřich na novém skládání holdu, přinesou mu jej, jakmile k nim zavítá.²⁾

Páni moravští si při přijímání nového pána Bedřicha Sličného počínali docela svobodně, od pánů českých nezávisle. Již v těchto 'dávných dobách činili „rozdlil mezi králem zostalým dědičným a znovu voleným“³⁾ což v pozdějších dobách zavdalo příčinu k mnohým pŕtkám mezi panstvem moravským a českým, jak nám o tom Kniha Tovačovská vypráví.

Privilegium toto vydané panstvu moravskému Bedřichem datuje se do doby rozhořčeného boje o země české mezi Habsburky a Jindřichem Korutanským. Těžké rány přinesl králi Albrechtu I rok 1307. Jeho skvělé naděje na rozšíření domácí moci selhávaly jedna po druhé. Dobývání Wartburka skončilo porážkou habsburské výpravy a zajetím jejího vůdce, hraběte z Weimaru. Porážka vojska habsburského u Lucky zmařila vyhlídky na získání wettinského Mišenska a Durynska. Wittelsbachové dolnobavorští doplňovali tento řetěz habsburských nepřátel a na západě ve Švábsku ohrožoval stále mír Eberhard Wŕtemberský. V půli roku (4./VII.) zemřel nejstarší syn jeho Rudolf, král český.

Tyto rychle za sebou na Habsburky drtivě dopadající rány měly ohlas i v Čechách. Straně korutanské přibývalo přívrženců i odvahy, která se dramaticky vystupňovala v předvečer sv. Jakuba (24./VII.), kdy starý Dobeš Bechyňský, stoupenec Habsburků, při poradě ve dvoře biskupském na Menším městě od straníků Korutanských byl ubit. To bylo zřetelným znamením postupu strany Jindřichovy a výstražným mementem pro Habsburky.

Teď nebylo kdy otáletí, třeba bylo jednati, a to rychle. Skutečně chápe se Albrecht i Bedřich rak. všech prostředků, aby svého soupeře zdolal. Vyjednává čile s panstvem moravským prostřed-

¹⁾ Cum proximo Znoime fuimus in excellmi et. Rom. regis, patris vestri carni et felicis recordationis d. nostri, d. Rudolphi et vestri praesentia constituti, nostris instrumentis super hoc nihilominus datis ad maioris roboris firmitatem, propter quod nobis et aliis sapientibus non videbatur aliquatenus expedire, quod iuramenta hec deberemus totiens iterare, cum in nostri honoris detrimentum vergeret et iacturam. Emmler II. 2141. — ²⁾ „Attamen si nos de hoc habere nolueritis supportatos, ea vobis iterato praestabimus, cum nos vestrae praesentiae proximo contigerit interesse.“ —

³⁾ Kniha Tovačovská, kap. 7.

nictvím svého protonotáře, johannitského komtura meilberského Bertolda ze Salzachu a získává panstvo moravské. Zisk sice veliký, ale i obět neménší, neboť panstvo moravské získáno bylo novým privilegiem. Bedřich rak. zase nabyl v době pro něho nejvyšší kritické — dne 15. srpna 1307 korunován byl mitrou kníže Korutanský břeňnovským opatem Bavořem! — nové opory v panstvu moravském.

Držení Čech bylo ovšem vratké a nejisté. Z Rakous vede přirozená cesta do Čech Moravou. Proto soustředili Habsburkové veškeru svoji pozornost na Moravu, která měla býti základnou válečného postupu do Čech. Zápolilo se nejen zbraněmi, ale i všemožnými prostředky vyškolené diplomacie: udělováním nových výsad, potvrzováním a zlepšováním starších. Morava octla se takto v křížovém ohni a těžší z něho i dále. Korutanec odměňuje za věrné služby pohraniční Znojmo.¹⁾ Habsburkové zase Brno²⁾ a věnná města: Hradec, Jaroměř, Chrudim, Mýto a Poličku,³⁾ mající veliký strategický význam pro vpád z Moravy do Čech.

Stavové čeští jednají s Bedřichem rakouským.

Hlučný třeskot zbraní ustal poněkud v zimě. Soupeři zpevňovali své posice získáváním nových spojenců. Bedřich držel téměř celou Moravu a důležité opěrné body v Čechách (Kadaň, Žatec, Budějovice, Kouřim, Pirkenstein a j.). Ačkoliv některé z nich jako Žatec přešly v zimě do rukou Korutance, přece postavení jeho nebylo valné, neboť jeho domácí země vydána byla nájezdům habsburských spojenců. V době horečných příprav, v zimě, ba ještě počátkem jara pokouší se Bedřich získati proti Korutanci zástupce Čech, jako před tím si byl zabezpečil panstvo moravské.

O jednání mezi Bedřichem a pány českými zpravuje nás kronikář štyrský.⁴⁾ Kolem doby postní odebral se Bedřich do Štýrska, aby tam sbíral pomoc. Ve Štyrském Hradci zastihli ho poslové vracející se z Čech vedeni templářem bratrem Egenem. Dvanáct pánů českých přidalo se k Bedřichovi:⁵⁾

ein templær, hiez bruoder Egen,
mit só getānen maeren,
daz der Bēheim waeren
gekēret zwelf an in.

¹⁾ CDM VI. str. 9. č. X.; str. 10—11 č. XII.; str. 11—12 č. XIII.; str. 12. č. XIV. — ²⁾ CDM VI. str. 6. č. 8.; str. 9. č. 10. — ³⁾ Emler II. č. 2149. —

⁴⁾ MG Deutsche Chroniken V./2. str. 1213 násl. — ⁵⁾ Tamt. (93.458—93.459).

die Bêheim heten im gesworn
 triu und wârheit,
 unde über den eit
 bruoder Egen der fruot
 brâht handveste quot,
 die die selben Bêheim
 alle heten her heim
 dem fursten ze laut
 bi im gesant.¹⁾

Jednání se zástupci království vyvíjelo se pro Bedřicha příznivě. Když se kníže vrátil začátkem dubna ze své přípravné cesty domů do Hradce, čekalo ho tam mnoho poslů a pánů z Čech s výzvou, aby do království přijel:

ouch vant der herzog dâheim
 vil boten von Bêheim
 etlicher hôhen suppan,
 die dem fursten lâgen an,
 daz er sich furderte mit scharn
 gegen Bêheim ze varn:
 dâ wolden si im und dem rich
 dienen fliziclich
 und helfen überwinden sâ,
 die im vider wâren dâ.

(93.715—93.724.)

S nejlepšími nadějemi odesílal kníže české poselstvo domů. Přípravy k tažení do Čech byly konány velmi pečlivě. Pln nadšení obdivuje je štyrský kronikář:

ich gedenk niht mære,
 daz ein furst sô sære
 mit grözer und richer gab
 sich bereit hab
 ze varen eine reise
 sinen vînden ze freise.
 als sich diser furste tet.

(93.729—93.735.)

Též otec Bedřichův Albrecht vynaložil vše, aby vojenská výprava do Čech skončila úspěšně:

der vater im enpoten het,
 swie er im und dem rich
 kaeme hiwer helfelich.
 des mües er immer geniezen.
 nu lie er sich niht verdriezen,
 swaz ez kosten mohte;
 als verre als im tohte,
 gab er unde lêch.
 niemen er verzêch,
 der ot in dûhte in der ohte,
 daz er ez wol mohte
 umbe in verdienen,
 die sach man von Wienen
 fûeren malhen swaere.

(93.736—93.749.)

Těmito dobrými vyhlídkami nemálo povzbuzen doplňoval Bedřich válečné přípravy, hodlaje co nejdříve vytrhnouti do pole. Čekal

¹⁾ Tamt. 93.462—93.470.

pouze rozkazů svého otce. Místo nich stihla ho však 10. května zdrcující zpráva, že otec byl 1. května synovcem Janem zavražděn. Přesto snažil se však Bedřich vši mocí provést zamýšlenou výpravu do Čech a dal ihned silněji obsadit místa, která dosud držel. Leč poměry v Čechách utvářely se jinak. Panstvo, které nedávno knížeti skládalo hold,

die hōhen Bēheim
wie sie der beider hulde
gewunnen irer schulde,

zůstávalo sice i nadále ve styku s Habsburky:

daz wurben sie stare
mit maniger botschaft kare
die sie heimlich
tāten gen Osterreich,

(95.148—95.153.)

ale nedovedlo se vši energií vystoupiti, malomyslnělo a kolísalo o osobě Bedřichově. Chválilo jeho spravedlivost, bálo se jeho rázné ruky:

an den scr̃g und ver̃hte
solhe zagheit werhte,
die si heten ūf den kunic:
den kanden si sō frumic,
daz er des lie niht,
er kaeme al geriht
in ze schaden dahin;:
sēr verhdēn si ouch in,
den man herzog nande
z Ostrich und in Stirlande.

(95.138—95.147.)

Přisností Bedřichovou hrozili panstvu také později náhončí Jindřichovi:

weder frid noch suon
dehein Bēheim fürbaz
gewunn vor sinem haz,
die wil er hiet daz leben,
des het sich für geben
der kunig Albrecht.

(95.235—95.240.)

Strana Korutanská se přirozeně o jednání pánů českých s Habsburky dověděla:

dō im diu sach wart kunt,

(Jindřichovi Kor.)

konala protiopatření, aby

der Bēheim zagheit
und ir ungetriwe werc

(95.174—5.)

nepřinesla jim škody. Bylo svoláno panstvo:

alte und junge
ze Bēheim in dem lant
wurden besant,
die ot heten herren nam.

(95.193—6.)

Ale i tu vyslovili se mnozí otevřeně proti Korutanci:

etlich wārn so balt
daz si sprächen für den munt:
uns ist daz wol kunt,

daz er hât niht,
 als man an im siht,
 der maht noch der kraft
 von siner erbschaft,
 dâ er uns mit beschermen mug.
 seht, waz er uns danne tug
 ze kunig hie ze lant:
 mit stritpaerer hant
 mac er dem kunig und dem rîche
 noch dem von Osterreich
 deheiner wer gephegen.

(95.207—95.220.)

Přesto snažil se Bedřich Rakouský uskutečnit výpravu do Čech

und rechen die smâcheit,
 die er und sîn vater leit,
 daz die Bêheim brâchen
 ir trin an allen sachen,
 der si heten gesworn
 dem kunig hôchgeborn
 und ir hantvest gegeben,
 des man si nû sach widerstreben

(95.340—95.347.)

a o letnicích 2./VI. odtáhl do Bratislavi, aby se tam spojil s Matoušem Trenčanským,¹⁾ který mu slíbil 500 kopinníků a 1000 lučičníků.

Leč následující události vyvíjely se v neprospěch Habsburka. Brzy opouštějí ho i mnozí páni moravští jako Vitek ze Švábenic (18./V.), ba sám biskup olomoucký Jan, který kdysi zahajoval s ním jednání, ač se tím nyní zaplétá do nemilých sporů s příznivci Habsburků ve své diecesi.

Beznadějnost Habsburků na získání zemí českých vedla v červenci ke smírnému jednání a brzy na to též ke skutečnému míru znojemskému 14. srpna 1308.

Do této doby vyjednávání Bedřicha rak. s panstvem českým, ba vlastně se stavy českými obsahově vložiti bychom mohli začátky domnělého privilegia v Čechách, jak se nám jeví v nedatované formuli biskupa Jana z Dražic, kterou slibuje Bedřich — jména osob bývají ve formulářích velmi často zaměňována — „regnicolis: nobilibus et terrigenis“ velké svobody.

Slavnostní vydání privilegia „... cum maioribus sigillis nostris regalibus...“ mělo býti vyhotoveno Bedřichem, až se stane králem českým, do dvou týdnů po korunovaci: „... cum favente domino in regem Boemie fuerimus coronati... infra duas septimanas a die coronationis nostre...“²⁾ Poněvadž však Bedřich koruny české nedosáhl, stavům českým též privilegium vydáno nebylo.

¹⁾ Ůst. Reimechronik I. c. str. 1237.

²⁾ Formule biskupa J. z Dražic.

Po míru znojenském přešlo většinou panstvo české i města na stranu Jindřicha Korutance, a nebylo by divu, kdyby tento s nimi o privilegiu podobně jednal jako Bedřich rak. Znění formule by se tomu nikterak nepříčilo, neboť ani on nemusel plniti, co v ní sliboval, ježto nebyl řádně králem českým korunován. Korunovace kápí biskupskou 15./VIII. 1307 břevnovským opatem Bavorem nebyla považována za právoplatnou, neboť ještě 6./V. 1308 užívá Jindřich korroborace „Cum autem fauente d. in regem Boemie fuerimus coronati...“¹⁾ Způsob korroborace ve formuláři Jana z Dražic nesvědčí přímo ani pro Bedřicha rak. ani pro Jindřicha. Užívali jí oba.²⁾ Tak se nedostalo ani tentokráte panstvu českému ani stavům českým potvrzení privilegia. Není ovšem pochyby, že panstvo v Čechách usilovalo o podobnou listinu svobod, jakou měli již páni moravští. V radikálním postupu zbohatlého patriciátu českých měst spatřujeme pouze odvetu za vysoké tyto aspirace.

Je vskutku příznačné, že zprávy o vzniku privilegia jsou tak kusé a nejasné a datují se teprve z doby Bedřicha rakouského a nikoli za bratra jeho Rudolfa, kterým vstupuje do zemí našich nový, cizí rod po staleté vládě domácích Přemyslovců. Je to tím nápadnější, že Rudolf a otec jeho Albřecht jednají koncem r. 1306 s pevně semknutými stavy: stavem prelátským z Čech a Moravy, stavem panským z Čech, se stavem pánů moravských a se stavy městskými z Čech i Moravy.

Čtyry listiny byly králi Albrechtu ještě před znojenským sněmováním vystaveny, od každého stavu jedna.³⁾ Obsahu jejich po-

¹⁾ Emler Reg II. č. 2175.

²⁾ Srovnej Emler Reg. II. č. 2135; č. 2136, č. 2144; č. 2175; č. 2178.

³⁾ der handvest wurden viere:
din ein von allen den preläten,
die beidiu lant hüten,
Béheim und Merhaerenlant,
swie die waren genant;
sô was geschriben der eine
von allen herren gemeine
unde von den suppan gar,
die Béheim hâte sunderbâr;
er lie ouch niht belîben,
er hiez die dritten schriben
von allen den horn, die dâ waeren
gesezzen in Merhaeren;
der vierte brief und der leste
wart gemachet veste
von allen den steten.

drobně bohužel neznáme. Dle kroniky rakouské (II. 90.702 násl.) obsahovaly dědické smlouvy mezi Čechami, Rakousy a Štýrskem v rodu Habsburském. Zajímavé jest, že stavové sami o to snažně prosí

daz si kaemen gar
und mit in braechten dar
die brieve, die si geben solden
über die bete, die sie wolden
haben von dem rich

((90.845—90.849)

a na sněmě ve Znojmě 16./I. 1307¹⁾ velmi ochotně uznávají dědická práva na země české bratři Rudolfovy: Bedřicha, Leopolda, Alberta, Jindřicha a Otty. Odkud najednou tato úslužnost a povolnost stavů? Vždyť volba a uznání Rudolfovo koncem r. 1306 podepřeno bylo nemalým vojskem říšským, které jak od západu tak i z Rakous až k samým hradbám pražským postupuje.²⁾ Je sice pravda, že se Rudolf při svém příchodu do Čech řídil radou otcovou:

Dej Čechům pergamenu a inkoustu do vůle,
zase jim odejměš, šíjí jim mečem ohole

a: Listy jim po vůli dával,
ale jich zlého chytře vyhledával,³⁾

jak ironicky připomíná Dalimil. Vyjednávání se stavy nevedlo k žádným novotám, spíše ke stručnějšímu vymezení poměru mezi říší a královstvím. Pouze dvě listiny, a to sicilská bulla ze 26. září 1212 a listina ze 26. července 1216 vztahující se na volbu Václava I. byly Albrechtem ztvrzeny. Zástupci království zvláštním listem pak dotvrdili, že od něho jiných listin ani nežádali, ani neobdrželi.⁴⁾

Zdali již tenkrát stav panský na Moravě obdržel aspoň nějakou ústní záruku nového privilegia, zůstává nadále domněnkou ničím nepodepřenou. Začátky velkého privilegia Janova vynořují se v r. 1307 za úsilí Bedřicha rakouského o Moravu.

die beidiu lant heten.
Merhaeren und Beheim.

Kronika štýrská, 90.814—90.831.

¹⁾ Emler II. č. 2123.

²⁾ A tak přišel král Albrecht od západu, syn od východu, onen u města Loun, tento u Jihlavy položil se táborem, a svorní v úmyslu se vši bedlivostí oba pracovali o království. Vědouce tedy někteří z pánů, jakož i měšťanů, že otec je velmi mocný a syn jeho, vévoda Rakouský, moudrý a spravedlivý, tohoto Rudolfa, vévodu Rakouského, zvolili za krále Českého. Kr. Zbr. 191.

³⁾ Dalimil, Česká Kronika, vyd. V. Flajšhans str. 177. Podobně Petr Žitavský str. 191: Rudolf tedy zvolen byv za krále Českého, města a hrady některé pánům některým odevzdal a měšťanům dary rozdělil; jakož před zvolením svým jednomu každému byl slíbil, tak nyní daroval.

⁴⁾ Jireček CJB II./1. 10—11.

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(Č. d.)

Kdežto apokryfní *Transitus* časem úplně ovládl tradici i liturgii východní církve, na Západě se potkával se střízlivým a rázným odmítnutím, a to jak na počátku, tak i ve stoletích pozdějších. Zástupcové západní tradice projevíli tu nepoměrně více historického a kritického smyslu nežli spisovatelé církve východní.

Byl sice *Transitus* také přeložen do latiny a byl i na západě dosti rozšířen, ačkoli přesně nevíme do jaké míry. Než tento latinský *Transitus* vždy a všude nesl na čele pečeť apokryfu, kterou mu vtiskl už dekret papežů Damasa a Gelasia. Bylo jistě také zásluhou řečeného dekretu, že spisovatelé západní snáze odolali pokušení, kterému podlehlá církev východní považující *Transitus* za věrohodný historický spis. Nadarmo vydavatel latinského *Transitu* vzal na sebe osobu starokřesťanského spisovatele Melitona a marně pokoušel se v úvodu dokázat, že jeho spis je prost všech bludařských přídavků a že je knihou opravdu historickou oproti kacířskému *Transitu* Leuciovu: na západě *Transitus* byl a zůstal církví zavrženým apokryfem!

Jen málokteří západní spisovatelé převzali legendu *Transitu* o zesnutí P. Marie, a to jen proto, jelikož neznali skutečného slavu věci a nevěděli, že jde o apokryf, který církev zamítla.

Prvním z nich je sv. Řehoř Turský, který zemřel 593 nebo 594. Je to nejstarší západní spisovatel, u něhož se vyskytuje vypravování *Transitu*. Ve spise *De glossa martyrum*¹⁾ podává

¹⁾ Migne, *Patrologia latina*, LXXI, 708: „Post haec dispersi sunt apostoli per regiones diversas ad praedicandum verbum Dei. Denique impleto a beata Maria huius vitae cursu, cum iam vocaretur a saeculo, congregati sunt omnes apostoli de singulis regionibus ad domum ejus. Cumque audissent, quia esset assumenda a mundo, vigilabant cum ea simul. Et ecce, Dominus eius advenit cum angelis et accipiens animam eius tradidit Michaeli archangelo et recessit. Diluculo autem leverunt apostoli cum lectulo corpus eius posueruntque illud in monumento et custodiebant adventum Domini praestolantes. Et ecce, iterum adstitit eis Dominus susceptumque corpus sanctum in nube deferri jussit in paradisum: ubi nunc resumpta anima cum electis eius exultans aeternitatis bonis nullo occasuris fine perfruitur.“

krátkou zprávu o zesnutí P. Marie. Ličení jeho nenechává nejmenší pochyby, že *Transitus* byl oním kalným pramenem, z něhož čerpal.

Mezi nepravými spisy sv. Bedy Ctihodného — žil v letech 674—753 — nalezá se jedna krátká homilie,¹⁾ která rovněž jeví patrný vliv *Transitu*, podle něhož je tu líčena smrt P. Marie. Sv. Beda sám, jak ještě uslyšíme, byl názoru zcela jiného.

Sv. Willibald, pomocník sv. Bonifáce a biskup z Eichstädtu, navštívil v letech 724—726 Sv. zemi. Když se vrátil do vlasti, byly dle vypravování napsány dva itineráře. První napsala jakási jeptiška z Heidenheimu.²⁾ V jejím spise je reprodukována celá legenda *Transitu*; neschází ani scena se židem, jehož ruce byly upoutány k nosítkám, na kterých apoštolé nesli tělo P. Marie. ,Potom — tak pokračuje itinerář — jedenáct apoštolů neslo ji dále, a andělé přišli, vzali ji z rukou apoštolů a zanesli ji do ráje.'

Je však ještě druhý popis cesty sv. Willibalda.³⁾ Autor jeho je sice neznám, ale jest pravděpodobně jeden z jáhnů, kteří zároveň s onou jeptiškou naslouchali vypravování sv. Willibalda. Zde však čteme něco zcela jiného o zesnutí P. Marie. ,Zdali apoštolé tělo Mariino zde pochovali; nebo zda se usnesli pohřbíti je zde, ale Maria, když hrob byl vykopán, byla s tělem vzata do nebe; anebo, když byla skutečně pohřbena, bylo-li (tělo její) potom odstraněno a někam jinam zaneseno, nebo povstalo-li k nesmrtelnému životu: to jest lépe nechati v pochybnosti, nežli na základě apokryfů o tom něco tvrditi — melius dubitatur, quam aliquid inde apocryphum definiatur.'

Oba itineráře opírají se o ústní líčení sv. Willibalda. Jeden přímá legendu *Transitu*, druhý naproti tomu dobře ví, že je *Transitus* apokryfem, a proto jen vypočítává různé domněnky o zesnutí P. Marie, aniž co rozhoduje. — Jaký byl skutečný názor samého sv. Willibalda, určití nelze.

To jsou jediné tři, a to celkem bezvýznamné doklady, že *Transitus* pronikl také do západní křesťanské literatury. Všichni ostatní západní spisovatelé *Transitus* přímo nebo nepřímo zavrhuji jako apokryf.

Přiznati ovšem třeba, že odpor proti apokryfnímu *Transitu* zavádí západní autory leckdy příliš daleko. Zavrhuji nejen apokryfní báje

¹⁾ Migne, *Patrologia latina*, XCIV, 422.

²⁾ Tobler, *Descriptiones Terrae S.* 1874 str. 32.

³⁾ Tamt. 66.

Transitu, ale uvádějí v pochybnost i samo nanebevzetí P. Marie dle těla, nebo aspoň zaujímají v této věci nerozhodné stanovisko. Příklad toho viděli jsme u anonyma, který napsal druhý palestinský itinerář sv. Willibalda. Zná dobře Transitus, ví, že je to apokryf, a proto nechce o konci pozemského života P. Marie a o jejím nanebevzetí nic určitého tvrditi, z bázně, aby něco apokryfního neprohlášoval za skutečnost! A podobných dokladů ze středověkých spisovatelů uslyšíme ještě více.

Spisovatelé oni vycházejí z dvojího nesprávného předpokladu.

Předně myslí, že je to apokryfní Transitus, z něhož pocházejí zprávy o nanebevzetí P. Marie dle těla. Tomu však, jak jsme v předešlém ukázali, ve skutečnosti tak nebylo. Transitus pouze obsahoval, že tělo P. Marie zůstalo neporušeným a že bylo skryto nebo přeneseno do ráje. Že tělo ono opět se spojilo s duší, t. j. že bylo vzkříšeno k oslavenému životu před všeobecným zmrtvýchvstáním, o tom původní Transitus nevěděl. Do latinského Transitu B mínění ono se dostalo odjinud, totiž ze zbožného přesvědčení tehdy již rozšířeného o nanebevzetí P. Marie.

Druhý mylný předpoklad mnohých středověkých spisovatelů byl ten, že faktum nanebevzetí P. Marie, má-li býti jistým, musí býti dokázáno historickými svědectvími, čerpanými z věrohodných pramenů. Takových pramenů tu ovšem nebylo! Byl zde pouze zavržený, apokryfní a proto nevěrohodný Transitus. Odtud vznikly ony pochybnosti, je-li zbožné mínění o nanebevzetí P. Marie dle těla oprávněno či ne. Zapomínalo se při tom, že i bez jakékoli historické tradice mohou tu býti tak závažné a průkazné důvody čistě theologické, které nanebevzetí P. Marie dle těla mohou učiniti nanejvýš pravděpodobným, ne-li jistým.

A tu třeba se všim důrazem poukázati na to, že zbožné mínění o nanebevzetí P. Marie neopíralo se na západě nikdy o apokryfní Transitus, nýbrž pouze a jedině o důvody theologické. Důvody ony byly tak silné, že zbožné ono mínění nejen vzniklo, ale stále více se upevňovalo, až se stalo všeobecným. Jako u Neposkvrněného početí, tak i zde hlavním z těchto důvodů je božské mateřství P. Marie: z něho vyplývají všechny přednosti a výsady Matky Boží, z něho jako závěr plyne neporušitelnost těla P. Marie a v důsledku i její nanebevzetí dle těla.¹⁾ —

¹⁾ Důvody tyto krásně sestavil Scheeben, Handbuch der. kath. Dogmatik III. Freiburg i. B. 1882 str. 581 a n.

Svátek nanebevzetí P. Marie slavil se ode dávnych dob v obou církvích, východní i západní. Původ jeho není historicky osvětlen, ale zdá se, že vznikl brzo po sněmu efeském (431) se šířící se úctou k Matce Páně. Dle Nikefora Kallisti¹⁾ císař Mauritius r. 582 nařídil, aby tento svátek se slavil 15. srpna. Na západě v též době papež Řehoř Veliký okolo r. 600 ustanovil, aby Nanebevzetí P. Marie slavilo se i na západě téhož dne. Do těch časů slavilo se totiž 18. ledna, kterýžto den ještě dlouhou dobu podržela církev v Gallii.²⁾

Dle řeckého *κοίμησις* — staroslovansky *Uspenie* — označoval se na západě tento svátek názvem *Dormitio B. Mariae V.*, nebo také *Depositio*, *Pausatio* (t. j. odpočnutí), *Transitus*, *Natalis beatæ Mariae*. Záhy stalo se na západě obecně užívaným označení *Assumptio B. Mariae V.*

Slovo „assumptio“ značí pouze nanebevzetí a nevyjadřuje samo sebou, jedná-li se o nanebevzetí pouze duše, nebo i těla. Tak sv. Řehoř Turský užívá slova toho (*De gloria confessorum* c. 99) o světcích, když mluví na př. o „assumptio s. Aviti“: zde *assumptio* značí zřejmě pouze nanebevzetí dle duše, tedy šťastnou a blaženou smrt.

Podobně ani *Assumptio B. Mariae V.* neznačí nutně nanebevzetí P. Marie dle těla, ale může znamenat pouze blažené zesnutí, po němž duše P. Marie byla vzata do nebe. Na západě však byla ode dávna s výrazem „assumptio“ slučována představa, že P. Maria byla vzata do nebe i dle těla. Důkazem toho je *Sacramentarium Gregorianum* pocházející od Řehoře Velikého. Modlitba na svátek Nanebevzetí P. Marie zní tam takto: „*Veneranda nobis, Domine, huius diei festivitas opem conferat sempiternam, in qua sancta Dei Genitrix mortem subiit temporalem nec tamen nexibus mortis deprimi potuit...*“ Modlitba *Veneranda* přešla téměř do všech západních mešních knih a zmizela teprve zavedením missálu římského. *Duchesne*³⁾ soudí sice, že mše tato je pozdějšího původu a nepochází od Řehoře Velikého. Přes to je modlitba *Veneranda* prastará a je zřejmým dokladem, že na západě o svátku Nanebevzetí P. Marie bylo od pradávna oslavováno nanebevzetí Matky Boží nejen dle duše, ale

¹⁾ Migne, *Patrologia Graeca*, CXLVII, 292.

²⁾ Turmel článok *Assomption* ve Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, I, 1137.

³⁾ Duchesne, *Origines du culte chrétien*. Paris 1903. Str. 124.

i dle těla. Neboť slova ‚*nexibus mortis deprimi*‘ nepřipouštějí jiného výkladu, nežli že tělo P. Marie bylo vyrváno z pout smrti, t. j. vzkříšeno.

Jak už na to poukázáno, byl to právě neblahý vliv apokryfního Transitu, že zbožná víra v nanebevzetí P. Marie dle těla byla ve středověku až po dobu scholastiky předmětem jistých pochybností.

Nesmí nás to másti ani překvapovati. Jednalo se nikoliv o dogma, nýbrž pouze o zbožné mínění, které dosud ještě pevně nezakotvilo v křesťanském vědomí. Věc měla se podobně jako při středověkých kontroversích o Neposkvrněném početí. Odpůrci této nauky odvolávali se na to, že je čerpána jen z privátních a nevěrohodných zjevení. A podobně i ti, kteří váhali připustit nanebevzetí P. Marie dle těla, poukazovali zase na apokryfy, které jednaly o jejím zesnutí a z nichž, jak mylně za to měli, bylo odvozeno mínění o nanebevzetí Panny Marie dle těla.

Je třeba mítí na zřeteli tento stav věcí, abychom správně posoudili a ocenili výroky středověkých spisovatelů, kteří nejen zahrnují apokryfní Transitus, ale při tom více méně projevují také pochybnosti o samém nanebevzetí P. Marie dle těla.

Sv. Isidor Hispalský (Sevillský), ačkoliv žil později nežli sv. Řehoř Turský — zemřel r. 636 — Transitu neznal. O zesnutí P. Marie vyslovuje se podobně jako starší řečtí Otcové. Neví nic, nežli že ‚o smrti její se nikde ničeho nedočítáme.‘ Doslechl však již něco o hrobu P. Marie, který se ukazoval v údolí Josafat. Vykládáje místo ze sv. Lukáše (2, 35) praví, že není historické zprávy o tom, že by P. Maria byla zahynula mečem. ‚Specialiter nulla tamen docet historia Mariam gladii animadversione peremptam, quia nec obitus eius uspiam legitur, dum tamen repariatur eius sepulchrum, ut aliqui dicunt, in valle Josaphat.‘¹⁾

Mezi apokryfními spisy sv. Ildelfonsa z Toleda († 667) uchovalo se osm homilií o Nanebevzetí P. Marie. Skutečný jejich autor, který žil v době něco pozdější po sv. Ildelfonsu, je zajímavý tím, že mínění o nanebevzetí P. Marie dle těla nazývá ‚zbožnou vírou‘ a že tedy je pokládá za pravděpodobné, ač určitě to tvrditi se neodvažuje. ‚Nec tamen omittere illud debemus, quod multi pietatis studio libentissime amplectuntur: eam hodierno die a filio suo Domino Jesu Christo ad coeli corporaliter sublevatam palatia. Quod licet pium sit credere, a nobis tamen non debet

¹⁾ Migne, Patrologia latina, LXXXIII, 149.

affirmari, ne videamur dubia pro certis recipere. Verum enim hoc sit nec ne, nos tamen credere convenit eam filio suo in coelestibus conregnare.¹⁾

V Jerusalemě objevuje se v šestém století na úpatí hory Olivné hrob P. Marie. Ondřej Kretský odvolával se na tento hrob a na skulptury zdobící chrám nad ním postavený jako na historické svědectví pro nanebevzetí P. Marie. Poutníci ze západu, kteří Jerusalemem navštívili a od nichž se nám dochovaly itineráře, vyslovují se o hrobu tom mnohem zdrželivěji a kritičtěji. Tak Adamnanus, který okolo r. 685 napsal dle diktátu a vypravování francouzského biskupa Arculfa palestinský cestopis, praví při popisu řečeného chrámu o hrobu P. Marie: „Sed de eodem sepulchro quomodo vel quo tempore aut a quibus personis sanctum corpusculum eius sit sublatum vel quo loco resurrectionem expectet, nullus, ut fertur, pro certo scire potest.“²⁾

Sv. Beda Ctihodný sám sice v Palestině nebyl, ale dle vypravování Arculfova a dle jiných pramenů sestavil spisek O posvátných místech. Podobně jako Arculf praví, že v údolí Josafat ve chrámu P. Marie se nalézá „sepulchrum vacuum, in quo sancta Maria aliquando pausasse dicitur, sed a quo vel quando sit ablata, nescitur.“³⁾ Sv. Beda znal velmi dobře Transitus. Ve svých Retractationes in Actus Apost. Cap. VIII.⁴⁾ podává podrobně obsah Transitu, poukazuje na to, jak odporuje Skutkům Apoštolským, a odsuzuje jej slovy co nejostřejšími. „Constat, quia mendacium scripsit ille, qui ex persona Melitonis episcopi Asiae librum exponens de obitu beatæ Genitricis Dei, dicit...“ Ze slov, kterými před Transitem varuje, je patrné, že Transitus byl v jeho době i na západě dosti známý. „Haec ideo commemorare curavi, quia nonnullos novi, præfato volumini contra auctoritatem beati Lucae incaute meritate assensum præbere.“ Sv. Beda vyjadřuje zde pouze to, co bylo míněním převážné většiny církevních spisovatelů na západě.

Rozhodující vliv na názor ve příčině nanebevzetí P. Marie měly po dlouhou dobu dva dokumenty z osmého století. Oba jsou padělky, skrývající se za jména dvou největších západních Otců,

¹⁾ Tamt. XCVI, 266.

²⁾ Geyer, Itinera Hierosolymitana. Vindobonae 1898. Str. 240.

³⁾ Tamt. 309.

⁴⁾ Migne, Patrologia latina, XCII, 1015.

sv. Jeronyma a Augustina. Jelikož však byly ve středověku pokládány, samozřejmě neprávem, za jejich původní spisy, proto těšily se tak veliké autoritě. Je to List sv. Jeronyma k Pavle a Eustochiu, citovaný obyčejně dle počátečních slov *„Cogitis me“*, a pak homilie sv. Augustina na Nanebevzetí P. Marie.

List *Cogitis me*,¹⁾ jehož autor je zcela neznám, pochází z osmého století. Obecně se rozšířil, když jej Pavel Warnefried převzal do homiliáře sestaveného na rozkaz Karla Velikého; byl tam první z pěti homilií na svátek Nanebevzetí P. Marie. I tento list vystřihá před *Transitem* slovy: *„... ne forte, si venerit in manus vestras illud apocryphum de Transitu eiusdem virginis, dubia pro certis recipiatis, quod multi Latinorum pietatis amore, studio legendi carius amplectuntur.“* A dále: *„Haec idcirco dixerim, quia multi nostrorum dubitant, utrum assumpta fuerit simul cum corpore, an abierit relicto corpore. Quomodo autem vel quo tempore aut a quibus personis sanctissimum corpus eius inde ablatum fuerit, vel ubi transpositum, utrumne resurrexerit, nescitur.“* *„Melius tamen Deo totum, cui nihil impossibile est, committimus, quam ut aliquid temere definire velimus... Quod (quia Deo nihil est impossibile) nec nos de beata Maria Virgine factum abnuimus, quamquam propter cautelam (salva fide) pio magis desiderio opinari oporteat, quam inconsulte definire, quod sine periculo nescitur.“* — Autorita sv. Jeronyma způsobila, že části listu od 13. století byly čteny v římském breviáři na den 15. srpna v druhém nocturnu, a to i s oním místem *„multi nostrorum dubitant.“* Když Erasmus Rotterdamský dokázal, že list je padělkem a neprávem se sv. Jeronymu připisuje, tu byl za Pia V při reformě breviáře odstraněn; místo něho dostala se tam podvržená část z homilie sv. Jana Damascenského známá jako *Historia Euthymiova*.

Sv. Augustin, podobně jako sv. Jeronym, musil propůjčiti své jméno homilii na svátek Nanebevzetí P. Marie.²⁾ Skutečným autorem homilie oné byl, jak se dnes obecně za to má, Ambrož Autbertus († 778). I zde, jako v listu *Cogitis me*, vidíme jednak výstrahu před apokryfním *Transitem*, jednak váhání a nerozhodnost vůči nauce o nanebevzetí P. Marie. Čteme tam: *„Sed quo ordine hinc*

¹⁾ Tamt. XXX, 127.

²⁾ Tamt. XXXIX, 2129.

ad superna transierit regna, nulla catholica narrat historia. Non solum autem respuere apocrypha, verum etiam ignorare dicitur haec eadem Dei ecclesia. Et quidem sunt nonnulla sine auctoris nomine de eius assumptione conscripta; quae, ut dixi, ita caventur, ut ad confirmandam rei veritatem legi minime permittantur... Sufficere debet tantum notitiae humanae hanc vere fateri reginam coelorum.'

Jména tak vynikajících církevních Otců, jako byl sv. Jeronym a sv. Augustin, způsobila, že i v některých středověkých martyrologiích nalezáme ohlas oněch pochybností, které jsou obsaženy v listu Cogitis me a v homilii sv. Augustina. Je to zvláště *Martyrologium Usuardi*¹⁾ sestavené Usuardem, benediktinem ze St. Germain v letech 859—875. *Martyrologium* toto zatlačilo brzo všechna ostatní a tvoří také podklad martyrologia římského. Patří dle mínění učenců k nejdůležitějším církevním spisům středověku. Ke dni 15. srpna čteme v něm: ') „*Dormitio sanctae Dei Genitricis Mariae, cuius sanctissimum corpus, etsi non inveniatur super terram, tamen pia mater Ecclesia eius venerabilem memoriam sic festivam agit, ut pro conditione carnis eam migrasse non dubitet. Quo autem illud venerabile Spiritus Sancti templum nutu et consilio divino occultatum sit, plus elegit sobrietas ecclesiae cum pietate nescire, quam aliquid frivolum et apocryphum inde texendo docere.*“ *Martyrologium* dī, že Panna Maria, poněvadž měla skutečně lidské tělo (pro conditione carnis), také opravdu opustila tento svět a zemřela. Co se však stalo s jejím tělem, o tom církev „střízlivá a opatrná ve svém učení“ (*sobrietas Ecclesiae*) nic nepraví.

Když v 17. století pařížská kapitola chtěla ze svého martyrologia odstranit Usuardovu poznámku k 15. srpnu, která se tam do těch dob čítávala, tu vznikla kontroverse, v níž za účasti samého Tillemonta a Alexandra Natalis byly obnoveny ve jménu „*sobrietatis Ecclesiae*“ kritické pochybnosti týkající se nauky o nanebevzetí P. Marie dle těla, a to především na základě patristických a liturgických dokladů.

Podobné stanovisko zaujímá také druhé středověké martyrologium, které okolo r. 870 sestavil *Notger Balbulus* († 912), mnich ze St. Gallen. Právě tam²⁾ sice, že se slušelo, aby P. Maria byla

¹⁾ Tamt. CXXIV, 365.

²⁾ Tamt. CXXXI. 1141.

vzata do nebe i dle těla, ale sám nechce ničeho rozhodovat. „Quoniam et corpus illud, de quo Deus incorporari voluit, citius in coelum sublevari decuit... procul dubio constat. De quibus quia doctissimi tractatores videntur inter se dissidere, non est meum in tam brevi opusculo definire. Hoc tamen certissime cum universali ecclesia et credimus et confitemur, quia, si reverendissimum illud corpus, ex quo Deus est incarnatus, adhuc alicubi in terra celatur, revelatio utique ipsius ad destructionem Antichristi reservatur.“ — Poslední tato poznámka jistě nepostrádá zajímavosti.

Není naším úkolem stopovat, jak v dalších stoletích učení o nanebevzetí P. Marie dle těla se v církvi více a více upevňovalo. Počínaje desátým stoletím církevní spisovatelé s větším důrazem a s větší vřelostí rozebírají důvody mluvící pro tuto nauku; i když se ještě neodvažují prohlášovat ji za jistou, přece je vidno z jejich slov, jak mínění o nanebevzetí P. Marie nabývá větší a větší jistoty. Dokladem toho jest *Atto Vercellensis* († 960), u něhož pozorujeme, jak opouští rezervované hledisko dřívějších spisovatelů a s vroucností dokazuje přiměřenost nanebevzetí P. Marie.¹⁾ Nescházejí v této době ovšem spisovatelé, kteří i dále stojí na strohém stanovisku dřívějších století, na př. *Jacobus de Stella* († 1155.²⁾

U scholastiků dosavadní váhání a pochybnosti mizí. Nanebevzetí P. Marie dle těla je pro ně zbožnou vírou, jejíž přiměřenost pokládají za prokázanou. Sv. *Tomáš Ak.*, který i v této věci reprezentuje ostatní scholastiky, praví (*Opusculum VI De expositione symboli ad art. 5*): „Resurrectio aliorum differtur usque ad finem mundi, nisi aliquibus ex privilegio concedatur, ut beatae Virgini et, ut pie creditur, beato Joanni Evangelistae.“³⁾ A na jiném místě

¹⁾ Tamt. CXXXIV, 856: „Corporis vero eius iam factam resurrectionem affirmare minime audemus, quia nec a sanctis Patribus hoc declaratum esse cognoscimus... Sed qui de ea ineffabiliter carnem eduxit, ipse, quid de eius sit corpore, novit. Tamen sive in corpore, sive extra corpus super choros angelorum exaltatam confitemur... Quid mirum, si matri per quemdam miserationis affectum Dominus anticipando praestitit, quod omnibus in fine saeculi sanctis donabit...? Poterat forte resurrectio Dei Genitricis praecedere aliorum anticipando, quos per vitae meritum in terris praecesserat vivendo.“

²⁾ Tamt. CXCIV, 1862: „Patrum inclusi limitibus, quos praetergredi prohibitum est, nihil aliud definire audemus, nisi quod hodierna die (sive cum corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit) ad summum coelorum assumpta sit.“

³⁾ Srovnej, co se týká sv. Jana Evangelisty, poznámku I. na straně 59.

{Expositio salutationis angelicae c. 8): ‚Cum corpore assumpta est (Maria) in coelum: credimus enim, quod post mortem resuscitata fuerit et portata in coelum.‘

Učený papež Benedikt XIV v pojednání o svátku Nanebevzetí P. Marie shrnuje ustálené přesvědčení nejen své doby, ale i století předešlých, když píše:¹⁾ ‚At si non fidei articulus, sed pia tantum et probabilis opinio, numquid licuerit eam amplecti vel aspernari, tueri vel refellere? Minime vero...‘ A mezi četnými jinými autory, které uvádí na doklad v oné stati, cituje výrok S u a r e z ů v: ‚Sententiam Assumptionis Virginis in corpore et anima in coelum non esse de fide, quia neque est ab Ecclesia definita neque est testimonium Scripturae aut sufficiens traditio, quae infallibilem faciat fidem; tamen summae temeritatis reus crederetur, qui tam piam religiosamque sententiam hodie impugnaret.‘

Je tedy nauka o nanebevzetí P. Marie dle těla: pia et probabilis opinio, cui contradicere summe temerarium esset. Téhož názoru jsou i dnešní vynikající dogmatikové.

*

Jak z dlouhé řady dokladů v předešlém uvedených plyne, nelze dokázat ze svědectví starokřesťanské tradice ani historické faktum nanebevzetí P. Marie dle těla, ani že tato nauka tvořila součástku apoštolského podání. Svědectví tradice, pokud mluví o nanebevzetí P. Marie, jsou příliš pozdní, a celá století mlčení dělí je od apoštolské doby. To uznávají také nejlepší dogmatikové dnešní, na př. S c h e e b e n²⁾ a P o h l e.³⁾

¹⁾ Benedicti XIV. Opera. In typographia Bassanensi 1767. Tom. 9. Str. 208—209.

²⁾ S c h e e b e n, Handbuch der kath. Dogmatik. III. Freiburg i. B. 1882, str. 572: ‚Wie schlecht es mit der historischen Tradition als solcher steht, geht daraus hervor, daß vor dem Ende des 6. oder höchstens des 5. Jahrhunderts überhaupt keinerlei sicheres ausdrückliches Zeugnis für die Tatsache der leiblichen Aufnahme Mariens nachweisbar ist, welches von einer beachtenswerten Autorität herrührte, daß ferner Epiphanius im 4. Jahrhundert, obgleich er dem Schauplatze der Begebenheiten nahestand und sich ernstlich mit dem Ende Mariens beschäftigte, gar nichts von einer bestimmten Tradition über das Lebensende Mariens weiß, ja nicht einmal das Dasein einer desfallsigen Legende zu kennen scheint, und daß endlich alle diejenigen Väter, welche im 7. oder 8. Jahrhundert mit der Frage sich beschäftigen, gar keine sicheren und bestimmten älteren Zeugnisse für die Tatsache anführen können.‘

³⁾ P o h l e, Lehrbuch der Dogmatik. II. Paderborn 1912 str. 314: ‚Eine geschichtliche Tradition existiert nicht, wenigstens keine solche, die als Grundlage eine s

Jestliže se v církvi katolické časem ustálilo přesvědčení, že P. Marie byla vzata do nebe i dle těla, tu nerozhodovala svědectví tradice, neboť takových pro staré doby vůbec není, a tím méně lze tu spatřovati nějaký vliv apokryfního Transitu: byly to pouze a jediné důvody theologické, které zde spolupůsobily. Než důvody theologické mohou býti tak závažné, že i bez historické tradice mohou prokázat nějakou nauku jako pravděpodobnou nebo jistou. To platí také o nanebevzetí P. Marie dle těla.

Jestliže dnes někteří se pokoušejí dokazovati tuto nauku z tradice, je to pokus marný, kterým spíše uškodí nežli prospějí hájené věci. Bohužel dávají se někteří autoři starší i novější svěsti na tuto nesprávnou cestu.¹⁾

Píše-li se dnes — pro i contra — o tom, může-li nanebevzetí P. Marie dle těla býti prohlášeno za zjevený článek víry čili dogmatizováno, tu musíme míti na paměti, že by případní definování této nauky neomylným úřadem církve mohlo se státi pouze na základě důvodů theologických, a nikoli na základě svědectví starokřesťanské tradice.

Jedná se prostě o to, a tu právě je jádro celé kontroverse, může-li za zjevený článek víry býti prohlášena nauka, která se opírá p o u z e o argumenty theologické, která se však ze svědectví staré křesťanské tradice nedá dokázat. Není však účelem těchto řádků do řečené kontroverse nějak zasahovat a tím méně chtíti v ní rozhodovat. —

(P. d.)

dogmatischen Traditionsbeweises dienen könnte. Denn die ersten fünf Jahrhunderte stellen einen leeren Raum dar, über den keine historische Brücke führt, die mit ihrem letzten Bogen etwa an das von Augenzeugen wahrgenommene und bezeugte Faktum selbst heranreichte, wie dies hinsichtlich der Auferstehung und Himmelfahrt Christi der Fall ist.⁴

¹⁾ P o h l e, Dogmatik str. 315: „Es wäre also die denkbar schlechteste Methode, die ganze Frage durch rein geschichtliche Beweisführung zum Ausschlag bringen zu wollen, wie dies früher vielfach versucht worden ist.“

Posudky.

P. Augustin Neumann, *Katoličtí mučéníci doby husitské*. Nákladem Tiskového družstva v Hradci Králové 1927. Stran 170, 16 K.

P. spis. známý řadou cenných studií podává tímto veřejnosti nové významné dílo, které značí netoliko apologii, nýbrž i podstatné obohacení historické vědy. Vítaný to příspěvek k řešení skutečného smyslu českých dějin.

Napřed poukázáno — snad až příliš stručně — na katolické trpitele doby předhusitské. Následuje kriticky zpracované jádro spisu: akta katolických mučeníků (kleriků i laiků) za války. Tato partie dala by se ovšem značně rozšířiti, ale historik zatím opatrně představuje jen ty oběti sektářského furoru, o nichž sám bezpečně zjistil, že svou životosprávou, velikým hrdinstvím a pověstí mají výrazné vlastnosti mučeníků ve smyslu učení církevního.

Dokladům o uctívání mnoha mučeníků věnován zvláštní oddíl. Ukazuje trpitele ve světle podání za husitské války i v dobách následujících. Uvádí výtku dominikána P. Hyacinta Hyxy († 1760), proč se české duchovenstvo nepostará o blahorečení svých předchůdců umučených za vojny husitské. Vynikající znalec historie dominikánské P. Mortier dī o trpitelích dominikánských v naší vlasti: „Skutečně až zaráží, že tolik mučeníků stále ještě čeká na své oslavení!“ Podobně jiní badatelé uctivě mluví o těch, které liberální romantika česká bezdůkazně postříkala kalem. Neopomenut ani poukaz k tomu, že i jinověrcům stateční vyznavači své katolické víry vynucovali obdiv.

Správně ocenění Balbín, Crugerius, Sartorius, Tanner, Pešina a j., kteří psali o věcech husitských. Zvláště jsme povděční, že nám obnovena památka zasloužilého a rozvážného spisovatele P. Jiljiho Sexstetra. Dílo učeného kronikáře humanisty a theologa J. Cochlaea „*Historiae Hussitarum libri XII*“ teprve čeká na řádné a spravedlivé zhodnocení; studie v pravdě kritická je velice potřebná již proto, že Cochlaeus používal pramenů nám dnes již neznámých. Jeho spis není „smutně proslulý“, jak chtějí moderní odpůrci katolicismu. Protestantské nadávky ze XVI. století nejsou ještě kritikou historického díla horlivého badatele v archivech. Byl-li rehabilitován nyní z velké části Eneáš Sylvius, bystré srovnání Cochlaea s protestantem Theobaldem a jinými kronikáři osvětlí ještě mnohá fakta.

K str. 88. poznamenávám, že M. Křišťan z Prachatic náležel k mírným kalíšníkům. O kanovníku Petrovi se určitě neví, zda zůstal věren katolicismu. Zato však vhodno připomenouti, že r. 1420 ve špitále křižovnickém u mostu na St. Městě setrval provisor

Zbyněk, který (nejspíše s jinými bratry) dále v Praze pečoval o chudé a nemocné (Tomek, Dějepis města Prahy IV, 185, 172.) Neumann je (str. 112) na rozpacích, odkud Pešina čerpal zprávu, že katoličtí měšťané plzenští za husitského obležení města přísahali, že raději zemrou, než by se vzdali nepřátelům. Však Hilarius Lito-měřický r. 1467 v samé Plzni ve slavnostní promluvě sdělil, že v klášteře řádu kazatelského volali katolíci: „Po cestě svých otců krácejíce, buď podle svých zákonů živi býti chceme aneb za ně smrt chceme podstoupiti.“ Nato „uzavřeli smlouvu, že na věky Bohu věrní a svatě římské církve poslušní i jejich synové, dědicové a potomci býti chtějí. I vyvolili ti, kteří ani města zbrání, ani lidí potravou nebyli zaopatřili, jedině svou nadějí na Boha skládajíce, že raději s bludaři do poslední krůpěje krve se bítí budou, než aby s nimi v rozkoších se kochali“ (Hruška-Koráb, Kniha pamětní král. krajského města Plzně, 49.)

Spisem tímto poukázáno na základě spolehlivých pramenů k jedné stránce českých dějin v 15. stol., která dosud málo objasňována, totiž ke stránce katolicko-náboženské, jež podle toho nebyla v takovém úpadku, jak se celkem myslí. Mučenicí nevyrůstají v úpadku!

Jak i v „Hlídce“ již naznačeno, má vyšetření mučnických událostí a postav z doby husitské nemalý význam nejen pro lepší poznání české minulosti vůbec, nýbrž i pro zaslouženou obnovu památky těchto statečných svědků tradice svatováclavské.

K vlastnímu pojednání připojil p. spis. otisk 10 důležitých pramenů, čímž hodnota knihy ještě stoupla. *J. Šahula.*

Viktor Dyk, Vzpomínky a komentáře 1893—1918. Kniha druhá. Nakl. Ladislav Kuncíř, Praha 1927. Str. 331.

Články této druhé knihy uvádějí už přímo do války. Ne právě na bojiště, jež bývá zmiňováno jen při událostech zvláště významných, ale do bojů nekrvavých, jež se vedly v Praze a pak v zahraničí o čs. samostatnost. P. spis. zaznamenává vzpomínky, ale také posuzuje: jednak co vedoucí lidé a strany dělaly či nedělaly, jednak co od jiných o tom psáno — články jeho totiž po většině jsou z „Nár. Listů“ 1922.

Strana p. spisovatelova (státoprávně-pokroková) postupovala podle zásady zcela protirakouské: pryč od Rakouska, i kdyby nám povolilo a dalo kdovico! Proto ráda vitala kdejaký vládní přehmat proti českému obyvatelstvu jakožto nový prostředek rozvratu monarchie a naopak obávala se všech opatření příznivých, jež by odvratu zabráňovala. Byla to také politika — zdali právě lidovýchovná, jest ovšem jiná. Jelikož čelní politikové čeští ještě měli za to, že nejlépe pro nás bude, vyrovnáme-li se s Rakouskem jako rovný s rovným a zůstaneme při něm, nastaly rozpory, jež ale mizely před událostmi zevnějšími, přivodivšími převrat. Líčení p. spisovatelovo je také proto jednostranné, že se na př. vůbec nezmiňuje o vynikající, ba rozhodné úloze, kterou v našem osamostatnění hrál

živel mimočeský, t. j. židovský; mlčí se o tom i u jiných českých stran, spirajících se o to, která tu má větší zásluhy. Asi se za to stydí; ale pravda je pravda, jejíž následky jsou nabíledni.

Čeho dále pohřešujeme v programu strany státoprávní, jest odpověď na otázku: co bude potom, když Rakousko bude rozbito a my samostatni, otázku to, jež právě zdržovala jiné politiky, řekněme konservativní, od opuštění Rakouska. Byl sice již Palacký v posledním období, zklamán hloupostí a nečestností ustavácké politiky vídeňské, prohlásil: byli jsme před Rakouskem a budeme i po něm, ač je byl dříve prohlásil za nezbytné pro evropskou rovnováhu. Ale jest samozřejmo, že osud tohoto novotvaru, zvláště kdyby se nebylo připojilo Slovensko, byl velice nejistý. V tom tedy také třeba kritiku odlišných názorů poopravit.

Jinak jsou zprávy a úvahy p. spis. velmi poučné. Že nejsou soustavné, jsouce, jak poznamenáno, otištěny z denních novin, má význam více slohový než věcný. Rozhled celkový ovšem třeba teprve napsati.

. Přenešení ostatků sv. Norberta z Magdeburku na Strahov (1626—1628). K třistaletému jubileu r. 1927 podává Cyrill Straka, převor a bibliotekář na Strahově. Vyd. Ladislav Kuncír, Praha 1927. Str. 122.

Letos 2. května bylo tomu 300 let, kdy ostatky zakladatele řádu norbertinů čili premonstrátů (od místa Praemonstratum, Prémontré ve Francii) z poslední zastávky na dlouhé cestě z Magdeburku, úmrtního to místa a prvního pohřebiště světcova († 6. č. 1134), z kláštera v Doksanech, slavnostně přeneseny do Prahy na Strahov.

Událost a slavnost vlastně náboženská měla pozadí historicko-politické, jež nám osvědčený badatel z dobrých pramenů předvádí v tomto pamětním, k jubileu vhodně vypraveném spise. O Magdeburg úporně zápasila v třicetileté válce vojska císařská a cizí. Mariánského kostela s klášterem, kde arcibiskup Norbert byl pochován, zmocnili se protestanté, jimž účta ostatků byla, proti všemu lidskému citu a zvyku — modlářstvím. Bylo tedy pochopitelné, že praemonstráti nechťeli ostatků svého zakladatele nechati v této společnosti. Čilý a rázný opat strahovský Questenberk konečně prorazil svou myšlenkou, aby byly převezeny na Strahov, při čemž u císaře spolu rozhodlo, že takto zůstane tato záruka ochrany boží v jeho zemích a neoctne se za hranicemi. Ale jednak odpor lidí magdeburských, jednak válečné nepokoje dlouho mařily úsilí opatovo. Zevrubným výpisem tohoto svízelného jednání podal p. spis. zajímavý obraz tehdejších náboženských i vůbec kulturních poměrů na sporném tehdy ještě rozhraní dvojího náboženského vyznání. I sám podrobný popis přenesení ostatků z Doksan do Prahy, tehdejších okázalých slavností v Praze jakož i prvního výročí jejich (21. kv. 1628), an názorně zobrazuje velkolepý způsob, jakým příchod světcových ostatků vítán a slaven, vystihuje dobře povahu doby.

Ve sbírce „Boží bojovníci“ (sv. 3.) Ant. Stříž podává český překlad legendárního životopisu sv. Norberta, složeného snad od nástupce jeho opata Hugona, jehož blahoslavení se právě teď oznamuje (nakl. L. Kuncíř, str. 68, 10 K), jenž onomu slavnostnímu spisu jaksi předeseílá, co k obsahu tohoto nenáleží, totiž zprávy o životě a díle Norbertově, a tím jej vhodně doplňuje.

* * *

Arnošt Třebíčský, Z římské pouti. Básně. Nákladem vlastním. Vladislava 1927. Str. 112, 12 K.

Kniha umělecky nenáročných veršů jest ovocem pouti vykonané v milostivém létě do Říma a jiných poutních míst v Itálii. Autor sám v úvodní básni prosí čtenáře, aby jako křesťané ztrpěli v knize i to, „co prosté, slabé jest a neumělé“, ale co psal „s láskou k poutní družici celé.“ Správněji snad mohl říci, že psal s láskou k posvátným místům, k církvi a k národu. Vzpomínky na vlast a na poměry u nás provázejí jej po celou cestu, nutí jej ke srovnávání a podněcují tu k žalobám a steskům, tu zase k modlitbám a k nadějím do budoucnosti. S přirozenou ovšem zálibou vyhledává všude v cizině stopy našich národních světců, zvl. slovanských apoštolů, ale také jiných jemu blízkých lidí, kteří v minulosti putovali kajícíně do Říma, jako třebaš třebečský mistr Martin. S těmito vlasteneckými a lokálními náměty snoubí se všude upřímná oddanost k církvi a k její hlavě, zato přírodním a osobním náladám se autor skoro důsledně vyhýbá.

Luděk Brendl, Mnesareté - Fryne. Obraz mravů antických. Praha 1926. Str. 176. — Jan Opolský, Upír a jiné prósy. Praha 1926. Str. 154. — Karel Mašek, Tajemství Mlsné kočky. Karikatura. Praha 1926. Str. 264.

Brendlovo dílo vypravuje příběh proslulé řecké hetéry ze IV. st. př. Kr., jež byla obžalována odmítnutým milovníkem, ale osvobozena, když uchvátla i přísné soudce svou čistou prý krásou. „Před zákonem má i krása své svaté právo“, zdůrazňuje autor, jako zásadní větu svého románu. Obraz antických mravů, který při tom kreslí, jest ovšem hodně jednostranný, jak již bývá v podobných pracích: život hetér, lásky umělců a různých bohatých povalečů, náboženské slavnosti a hostiny — to vše líčeno slohem hodně šedivým, popisujícím, bez jakékoliv snahy o hlubší proniknutí k nitru jednajících osob. K dobru knihy možno přičísti, že si spisovatel ve svých popisech antického života počíná celkem slušně a neměl jistě úmyslu dráždit jen obrazivost a smyslnost čtenářů. Ostatně již samou látkou a množstvím cizích nevysvětlených výrazů předpokládá čtenáře obeznámené s antickým životem.

Také básník Jan Opolský v nové sbírce svých drobných proś uchyluje se pro náměty velmi často do řeckých dějin, ale vedle toho vybírá si postavy i z mytů babylonských, ze středověkých legend a z kulturní historie. Zachází tu s hrdiny a jejich příběhy většinou zcela libovolně, upravuje si je i proti zjištěné historické podobě tak, aby jimi vyjadřoval city lidského srdce trpícího životním zklamáním nebo rozčarováním i hnusem po okamžicích rozkoše. Až na několik črt ze současného života a z přírody je to celkem smutná, chladná a unavující kniha.

Není o mnoho veselejší ani Mašková karikatura „Tajemství Mlsné kočky“, poslední to jeho práce, vyšla teprve tři roky po smrti autorově. Příběhem o záhadném boháči z Austrálie, který se pojednou objeví v Praze a vzbudí sensaci svými fantastickými, reformatorskými plány, chtěl zešlehati předválečnou pražskou společnost, hlavně pak kruhy novinářské, vědecké a umělecké, vzněcující se tak snadno cizinci a všelijakými reformními horečkami. Leckterý ten šleh dobře přiléhá, ale mnohé zní dnes již trochu papírově a dutě — aspoň pro vzdáleného mimopražského čtenáře, který brzy ztratí zájem o lehké dějové předivo zaplétající se v množství málo výrazných postav. *M.*

Nepomuk Fr. Skala O. Praem., Když srdce zhřešilo! Hra ze života o 4 jednáních. Zdramatisováno dle myšlenky neznámého autora. Nakl. J. Birnbaum, Brtnice. Str. 73. Lidové divadlo, sv. 39.

Na hraběcím zámku chystají svatbu dceři, ale ta je poslední dobou jaksi nesvá. Příčinu ví čtenář (divák) hned od začátku — a to je chyba v dějové osnově —, jen osoby hry ji zvědí až ke konci: komtesa náhodou rozbila drahocennou vázu a poslejší rady prohnané domácí zlodějky narafičí to tak, že obvinění padne na hodnou komornou, která takto a i pro jiná křivá podezření přijde o místo; komtesu to tíží, aniž se však včas vzchopí k přiznání.

Hra má jen ženské úlohy a jest místy trochu přesládlá, i v nárázkách náboženských. Děj pozůstává v domáckém ženském kutění. Přítelka komtesina se uvádí hovorem, jakoby tu byla poprvé. Poznámka režisérská, že jezdecký kalhotový úbor ženských se na katolické jeviště nehodí, nehodí se snad zase do hry! Mluva tu a tam by snad mohla býti prostší, ovšem ale až na chyby jako: z něj (prádla!), do něj (zvířete!).

L. Kolář, Zákop. Povídky z doby válečné. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1926. Str. 203, 14 K.

Příběhy jsou z jižních bojišť ke konci války. Poslední („Duch“) není už ze samé války: vypravuje, jak duch velkokeřasa straší dědice, užívající v zámku, čeho jim nahospodařil, a sám v zásvěti uznává, že „takových lumpů v celém pekle není, jaké dovedou

udělat z lidí peníze na světě.“ Timto námětem protkány jsou též ostatní povídky, jež celkovým oduševnělým pojetím událostí a uměleckou charakteristikou postav z vojny vynikají nad průměr obvyklých válečných povídek, bohudik snad už vymírajících.

Giovani Verga, Tygřice. Román. Přel. Karel Lužan. Nakl. A. Neubert, Praha 1927. Str. 144, 9 K.

Tygřici má býti souchotinářka Ruska, přebývající ve Florencii a poutající svým zajímavým zjevem italského ženatého diplomata, takto mravního slabocha, jenž ačkoli své ženě oddán nemůže se z vlivu druhé ženy vymknouti až do její smrti. Je tedy pravda, že její vůle a touha jej ovládá, ale na tygřici je to přece trochu málo. I jinak je to dosti všední vypravování z kruhů, jež nemají nic na práci nežli schůzky a flirt.

V přidané humoresce vdovec, jenž se byl znova oženil a mladou ženu přistihl se svým synovcem, připraví oběma zklamání, neodkázav jim nic.

Překlad je plynulý a celkem správný; obyčejně však říkáme: co je vám? (m. co vám chybí?); zbělel jí líce jest nesprávné m. zbělil, a j.

Jaroslav Durych, Tři dukáty. 2. vyd. Nakl. Lad. Kuncíř, Praha 1927. Str. 84.

Všechny tři novelly (Tři dukáty, Zasvěcení, Almužna) líčí ucházení o lásku a o nevěstu, již je v první děvče zcela chudobné a on boháč. V druhé a třetí jest poměr opět sice nerovný, ale ne do té míry, aby byl jako prostituční, ačkoliv i v druhé opakují se líčení dívčí krásy, jež sotva možno nazvati jinak. Třetí námět (Almužna), jak děvče mezi jinými obdaruje svého nastávajícího, úředníka sedícího náhodou též na kostelních schodech, je vtipně vymyšlen, a jelikož i v životě se známosti navazují způsoby přerozmanitými, možno konečně přijmouti i tento.

Rozhled

Náboženský.

Nil actum, si quid agendum.

Pius XI připomněl jinošským spolům nynějšího Říma — je jich 44; 36 farností je má, 30 ještě ne — toto starořímské pořekadlo, jež nesnadno doslovně přeložiti. Znamená asi tolik, že dokud nevykonáno, co vykonáno býti má, třeba na vykonané poblížeti tak, jako by to nebylo ještě nic.

Jako každé pořekadlo a přísloví nutno i toto vykládati s výhradou. Ale *granum salis*, či jak my říkáme, vtipné semínko je v onom pořekadlu hodně veliké. Je to svatá nespokojenost, již hlásá, výzva k stálému pokroku.

Pokrok znamená dvojí: udržeti to, co vykonáno, a pracovati na tom dále. Ono prvé není tak snadné, jak se zdá. Přesvědčujeme se o tom napořád, jak pracně zbudované se hroutí. Aktivisté by o tom mohli z vlastní zkušenosti leccos vyprávěti.

A pevného podkladu je třeba, aby další stavba se dařila. Banální to pravda, a přece tak často se jí nešetří. „Napřed zachovati a pak rozšiřovati. Napřed mysliti na dobrou jakost a pak na počet; tento potom dobro znásobí“, dodal ještě sv. Otec.

Četné a pěkné slavnosti, jež nám, zvláště na Moravě, přinášívá červenec, dávají i o tomto námětu mysliti. Zjednávají aspoň zevně přehled vykonaného a pobízejí pracovati dále. Dodávají světla i tepla. Společenství a vzájemnost povzbuzuje. Kdo by pochyboval, že mnozí odtud odcházejí utvrzeni a posileni? Mnozí ovšem také jen ukolébáni ve své samospokojenosti, jichžto kdybys se optal, čím oni k dobrému dílu přispěli a přispívají, nebudou moci odpověděti, leda že tam byli. A nebyli by mezi nimi jen takoví, kteří se tam krčili někde v koutku!

Tuhle v neděli nám panáčkům bylo čísti homilii sv. Hilaria na slova: kdo mně říká Pane . . . A tam stojí m. j.: „*agamus potius, quod vult, quam quod potest, gloriemur*“, t. j. nestačí chlubit se mocí boží, úspěchy církve a pod. Důležitější jest, abychom vůli boží konali, podle ní žili, a především takto k úspěchům těm přispívali; jen tak se „dobro znásobí“.

*

Eucharistické triduum nemocných.

V červenci 1925 zařídil farář L. J. Willenborg v Bloemendaalu u Haarlemu pro nemocné, kteří sami do kostela nemohli, eucharistické triduum. Zjednanými povozy byli do kostela k pobožnostem dováženi a odpoledne zas odváženi. Potřebného občerstvení mezitím dostalo se jim z milodarů.

Ještě téhož roku konány stejné pobožnosti v Amsterdamě, Nijmegen, Haagu, a šíří se do jiných míst

1926 přenesla se tato pobožnost do Němec. Prvá konána v Berlíně, po němž následovala četná jiná místa, konajice podle okolností pobožnosti třídenní nebo dvoudenní neb i jednodenní.

1927 následovala Belgie.

Spolu s těmito pobožnostmi, jež provází četné účastenství i účinná pomoc zdravých, zakládají se spolky pod názvem *apoštolát nemocných*.

*

Eucharistických průvodů v Berlíně
bylo letos 26. U sv. Hedviky, hlavního berlínského kostela, byl na průvodě kromě čelných osob německých také vyslanec francouzský.

V Praze nejsou prý tyto průvody ještě „hoffähig“ — nesmějí se ubíratí hradní cestou dříve obvyklou, nýbrž jen uličkou postranní.

*

Z církevní statistiky r. 1927.

Z 12 římských kongregací předsedá Pius XI, v řadě papežů 261., třem: posv. officia, konsistoriá a orientální.

Stálé výbory jsou: biblický, pro výklad církv. zákoníku, pro opravu Vulgaty, pro církv. starovědu, pro zachování víry, pro dějepis, pro ochranu dějinných a uměleckých památek papežství.

Kardinálů je nyní 68 (m. 70), z nich 36 Vlachů, 10 klášterníků; 26 kard. sídlí v Římě. Biskupských sídel je 1144, titulárních (dříve „in part. infid.“) 670, pokud nyní tituly jejich bývají udělovány, neboť jinak jest zaniklých biskupství víc, některá snad již nejsou vůbec známa; apošt. vikář v Dansku na př. dostal titul biskupa Roskilde-ského. Celkem jest biskupů asi 1640.

Za nynějších pohraničních anebo sporných politickocírkevních poměrů v střední Evropě přibýlo několik apoštolských administratur ad nutum S. Sedis (Bačka, Bánát, Innsbruck, Miskolcs, Siret, Temesvar, Trnava a j.)

Rádových zřízeních, pokud mají společné nejvyšší zástupce (generály, generaldefinitory a pod.), je 114.

Zástupci Kurie u států jsou buďto diplomaté (nunciové atd.) anebo pouze delegáti bez diplomatického rázu.

Rádů papežské jsou: nejvyšší Kristův, zřízený 1319 od Jana XXII — má jej celkem jen 13 osob, z nich 6 Němců —, řád zlaté ostruhy (9 osob), kříž Pro Ecclesia et pontifice, medaile Benerenti, řád Piův, Řehořův a Silvestrův, rytířský řád sv. hrobu.

Vedle různých akademií a j. vzdělavacích ústavů papežských (5 seminářů, 25 kolleji) mají v Římě řádů 22 kollejí.

*

Solnohradské metropolitní privilegium.

V církevním dějepise i právě měli jsme dosud zajímavou, jedinečnou podrobnost: solnohradský arcibiskup, kdysi panovník svého území, jmenuje, ustanovuje, světi a nastoluje (nominatio, confirmatio, consecratio, investitura čili inthronisace) a v Římě jen oznamuje své suffragány v Gurku (v každém 3. příp.), Sekavě (Št. Hradci), Lavantě (Mariboru), Brixenu (dříve také v Lubně a Chiemsee). Privilegium toto vyneslo prý kterémusi z těch arcibiskupů od Pia IX. žertovné oslovení *piccolo* (malý) nebo *mezzo* (poloviční) papa. S k u t k o v ě se zakládalo privilegium to na tom, že ona biskupství byla od nich na území původně jim svěřeném založena — p r á v ě pak na listině Alexandra II. 21. bř. 1070 dané arcib. Gebhardovi ke zřízení biskupství někde v Korutanech, která později opět a opět podobnými slovy uznána, i tehdy (v 19. stol.), kdy ironií osudu po převratech napoleonských arcibiskup solnohradský, mající také titul *primas Germaniae*, hmotně si stál snad hůř než jeho suffragáni.

1908 znova upravena římská Congr. consistorialis, již také přiděleny záležitosti obsazování biskupství, a 1910, kdy solnohr. kard. Katschthaler jmenoval svého pozdějšího nástupce Dra B. Kaltnera knížebiskupem v Gurku, vznikly neshody stran privilegia toho, jež tehdy sice hladce urovnány, ale později vznikly znova, až letos (26. dubna) biskupem štyrskohradeckým (sekavským) jmenován od papeže, nikoliv od arcibiskupa Dr. Ferd. Pawlikowski. V r. 1920 (6. kv.) vydán totiž dekret oné Congr. cons. (sekr. kard. Lai, který zvláště za Pia X. velmi vlivně do různých záležitostí církevních zasahoval) a 5. srpna pak doložen obšírným výkladem právnickým a historickým, že dále třeba postupovati jen podle kan. 332 nového CIC, čímž ono privilegium se v podstatných částech ruší. Solnohradské námitky v Římě zatím neprorazily, jak z uvedeného případu štyrskohradeckého vidno. Zda-li tím celá záležitost vyřízena, není ještě jisto. Tím, že části biskupství lavantského (maribor.) a brixenského připadly k Jugoslavii, po př. Itálii, stala se ještě spleťtější.

S hlediska náboženského privilegium ono, po př. jeho zrušení, dále mnoho neznamená. To solnohradským arcibiskupům dosvědčiti dlužno, že za suffragany ustanovovali muže toho úřadu skutečně hodné.

*

O. Franta. — Z katolické polemiky r. 1621. (O.)

Item léta 1566 kalvinisté v náboženství pokoj podpisem svým a potomně víceji než jedenkrátě ústy a spisy potvrdili a že jej ve všech jeho punktích neporušitedlně zachovají, obzvláště pak všeliké katolickému náboženství a Augšpurské konfessí odporné sekty z jich zemí že vyženou, připovídali, tak jakožto v „Abschiedu“ anebo

v říšském ustanovení léta 1566 viděti jest. Však až posavád za zjevně nepřátely tak Augšpurské konfessi jako i katolického náboženství se vyhlásili a vyhánějí obědvě ty strany z zemí svých a naproti tomu Calvinismum uvozují. Nebo dokudž se obávali, za ty vidíni býti chtěli, jakoby Augšpurské konfessi byli, a náboženství svého upřímně nevyznávali. Nyní pak se zmocnili a již se více nebojí, praví zjevně, že Augšpurskou konfessi za pravou nemají. A tak prvotně falešně se chovali a z strachu víru svou zapřeli; pročež nemají se na Boží pomoc spolehati, poněvadž „oči Hospodinovy na všeckny země patří a posilují těch, jenž z celého srdce v něho věří.“ 2. Paral. 16. Ale kdo z celého srdce věří, ten také bez ostechání víru svou vyznává a žádnému nebezpečenství z tobo se sraziti nedá. „Uvěřil jsem, pročež jsem mluvil.“ Psal. 115. „Mluvil jsem v svědectvích mezi králi a nezastyděl jsem se.“ Psal. 118. „Srdcem věří se k spravedlnosti, ale ústy děje se vyznání k spasení.“ Rom. 10.

Že pak se nyní k tomu kalvinisté znají, že čemu věří, to čini z spoléhání se na svou vlastní moc a ne na Boží pomoc. Tak jsou praví podvodníci. na svou vlastní moc se spolíhajíce, avšak za věřící a všecko své doufání na Pána Boha pokládající držáni bejtí chtějíce. „Již pak Pán Bůh lstivého člověka v ohavnosti má.“ Psal. 5.

Item kdykoli kalvinisté v náboženství pokoj podepsali, tím také duchovním¹⁾ připověděli, že jim nic z jejich zboží a statků nevezmou. A když se již proti tomu zachovali, z té příčiny při kammergerychtu obžalováni byli a tam se vojny zmocnili, a prohravše při svou, touž revisorův soudu podali, jak by založením anebo rukojemstvím taxy osočení byli: zase nyní nechtějí to, což pobrali, navrátiti a ani komory ani revisorův za soudce uznávají. Jiné kusy zpronevěřilosti kalvinské nahoře ne na jednom místě jsou prokázány, kterýchž tuto připomínati zapotřebné není.

Item kalvinisté nemohou to k srdci svému připustiti, aby měli cizí zboží zase navraceti, co totiž katolickým neprávě odňali; kdo by se jim tedy důvěřil, že oni své vlastní zboží opustí? Mohou sami sebe poznati, kterak evangelitští lidé jsou!

Item kalvinisté za to mají, že se jim hrubá křivda děje a že ihned k meči sáhnou, když jich někdo před právo předvolává, žádaje, aby platili, z čehož jsou jiné obloupili. „Kdo poslušným nebo trpělivým jest, ten o vítězství mluví.“ Prov. 21. Ale co tak neposlušní a netrpělívi obdrží, nechť sami se starají o to.

Item kalvinský duch žádného nemůže podle sebe trpěti, ale chce vždycky ouplný regiment v věcech náboženství i světa se dotýkajících nade všeckny jiné míti, k čemužto všemi radami, skutky a činy svými směřuje a cílí. Jednak císaři římskému náležející na něj

¹⁾ Pův. duchovnímu stavu.

respekt, moc a důstojnost podává — a hnedky to obrací jen na zevnitřní blesk a pouhé jméno: jednak utrhuje císaři a kammergerychtu méně nebo víceji — a hned zase skrze konsekvenci všechny věci, kteréž jenom mezi obojího náboženství následovníky a příbuznými k rozepři přijíti mohou, všeliké jurisdikci, ku kteréž se sám sobě potomně k fortelu svému právo zdá míti, smí se ujmáti; jednak chce v některých věcech nějakého jistého — a pojednou zase nejistého soudce míti a trpěti, obzvláště pak kterak by při náboženství pokoj jenom dobrovolně, ze všech stavů dovolení vyzdvižený, tak také aby všechny napodobně věci vod císaře anebo kammergerychtu, proti zjevné závírce,¹⁾ ospravedlněny, ale ode všech stavův a jejich obzvláštních²⁾ v rovném počtu pokojně srovnány byly.

Než rádi bychom viděli, když kalvinský duch ňáké tučné opatství, biskupství a znamenité kláštery, kterýchž prve neměl, katolickým odejme, jak by se s katolickými jináčeji než dle libosti své mohl a uměl porovnat? anebo když toho neobdrží, aby všeho porovnání nezjinačil,³⁾ v svém possessu nezůstával, den po dni po jiném netoužil, předešlého possessu se nechtyl — a tak katolický člověk anebo jiný u něho za nemajícího práva a nespravedlivého s zavržením všelijaké spravedlnosti bejti a říše bez průchodu spravedlnosti zahnouti nemusela.

Nemůže se tuto kalvinského ducha nenáležitě předsevzetí vysvětliti a vyčisti, poněvadž až příliš známý jest. Nechť jenom slavní kurfiřtové a stavové všelikterak sami do sebe nahlédnou, spravedlivého a věrného Boha divné milosrdenství, rozlosování⁴⁾ a pokuty, jako podobně lidskou nevěrnost, moudrost a chytrost i jak to všechno u Boha pouhé a sebe samo prozrazující bláznovství jest, poznávají, v upřímném oumyslu k hlavě jich, k jeho jako také obecnému, křivdu trpící vlastní polepšení, zrůstu a způsobu dobrému, prve než by táž vlast skrze odporné rady do většího ještě nebezpečení, nejhlubší ruiny přivedena byla, retunkem radou i skutkem přispívají! To až posavád od nepokojných lidí trvající a se tropící nedůvěřování přeč zapuzují, spolu v dobrém přátelství, upřímném srozumění, v té až na nás přenešené harmonii podobnou měrou v stálém pokoje svazku spasitelných říše nařízení, obzvláště pak ve vysokou pokoutou obmezeném náboženství a světa pokoji ať živi jsou a zůstávají, žádný ať druhého v jeho věcech nemolestýruje, neturbíruje anebo příkoří ňákého jemu nečiní!

Podobně společnou radou a sjednocením tomu nekřesťanskému vždy trvajícímu kalvinskému duchu (kterýžto až dosavád nejen s samým ouhlavním nepřítelem Turkem a jeho kreaturou Bethlenem Gaborem srozumění míval, u něho pomoci a ochrany hledal, o všeliká také extrema se pokoušel, ale i k takové desperaci směřoval a

1) Pův. obsažení. — 2) principalův. — 3) nepodrazil. — 4) disposici.

radil, takže nyní zjevně i také při kurfiřtských dvořích, tak jakož hrabě Frydrych z Hohenlohu, jsuci po vítězství Pražském od Frydrycha falchraběte ze Vratislavě Anno 1621 měsíce ledna¹⁾ do Dražďan vyslaný protestýroval a hrozil, že pokudž pretensí jeho zadosti se neučiní, skutečně Tatary a Turky přivede) podle nejvyšší možnosti ať na odpor se stavějí a tak říší, samy sebe, své potomky, země i lidi od toho hovádského v služebnost podrobení ouhlavního nepřítele, též také utištěné země od dokonalé zkázy vysvobodí a opatří!

Celý svět to poznati může, pokudž kalvinský duch každého oslepiti chtěl, že by jeho skutkové vztahovaly se jen k odvrácení španjelské a rakouské monarchie, pod tím praetextem falešným s tou římskou říší i spolu s jeho (její) znamenitými ustanoveními vyvrátiti, nový kalvinský regiment ustanoviti a pravé kalvinské anebo naposledy turecké panování uvéstí, fedrovati a slavné křesťanstvo (což všemohoucí Pán Bůh na pobožných křesťanův úpění žádostivě odvrátiti a na kalvinisty uvéstí rač!) s potracením časného i věčného štěstí do toho ouhlavního nepřítele hrdla a služebnosti uvéstí se vynasnažuje i také dokonale v tom²⁾ pracuje.

¹⁾ Z místa tohoto usuzuji, že „Vypsání“ skládáno buď v r. 1621 neb 1622. —
²⁾ pův. o to.

*Vědecký a umělecký.**Praemotio physica a thomismus.*

Jesuita prof. J. Stufler v Innsbrucku zakončuje své rozpravy de concursu divino u sv. Tomáše Aq (Ztschr. f. kath. Theol. 1922-3-4-5-6 a kniha Divini Thomae Aq doctrina de Deo operante in omni operatione creaturae, praesertim liberi arbitrii, Innsbr. 1923) ve jmenovaném časopise letos přehledem celého sporu a výsledků. Tyto shrnuje větoť, že podle sv. Tomáše „Bůh stvořenými věcmi hýbe [v činnosti jejich] nikoli popudy pomíjivými, k jejich přirozenosti přístupujícími a ke každému jejich úkonu nanovo dávány, ale trvalými, v přirozenosti jejich založenými a proto do nich při stvoření vloženými“ (330). Místo výrazu praemotio (prae-determinatio) physica, jenž nevyjadřuje názoru Tomášova, není tedy vlastně thomistický, nýbrž Bannezův (1528—1604, zakl. zvláštního směru v řešení otázek, o nichž tu řeč a j. p., pokládaného za pravý thomismus a tak nazývaného; nyní jej zovou bannesianismem), zove tento pohyb motio permanens et entitativa, jejímž důvodem jest nikoli pokaždé opakovaný popud božský, ale přirozeností daná tvárnost (forma) a bytnost každé bytosti, která tedy pokaždé působí touto svojí vetvořenou mohoucností, pokud nepřekážejí mocnější okolnosti a podmínky. Oblíbenou obdobu všelikého takového dění naznačuje kámen, jeho přirozené padání, po př. tlak na překážku; též oheň vždycky vystupující nahoru, není-li překážka.

Tento názor platí v theologii přirozené i nadpřirozené (v theorii milosti). Pokud souvisí s molinismem a jinými pokusy, vysvětliti předvedění božské a s tím souvislá tajemství, není tu kde dále vykládati. Stufler má za to, že důkazy jeho je tento dlouholetý spor vyřízen, a jest si přáti, aby tomu skutečně tak bylo, neboť — upřímně řečeno — mnoho, co v něm napsáno, napsáno zbytečně, ze zaujatosti a z nedostatečného studia pramene samého, jehož se obě strany dovolávaly, totiž sv. Tomáše. Názor zastupovaný Stuflerem, je též docela ve shodě s názorem aristotelským, pokud ho zde možno použiti.

*

Obraz Matky Páně ustavičné pomoci
jak též u nás přičiněním redemptoristů rozšířen, má svůj vzor v římském kostele sv. Alfonsa Lig. Cisařovna Pulcherie v 5. stol. přinesla pryč z Jerusalema do Cařihradu obraz P. Marie, jenž umístěn v kostele „ukazatelů cesty“, odkudž nazýván hodegetria (ženský tvar sl. hodegeter = ukazatel cesty, vůdce, učitel); již v 6. stol. pokládán za dílo sv. Lukáše. Při obsazení Cařihradu od Turků zničen, ale jedna kopie dostala se z Krety do Říma (1499), a to na Eskvilin do kostela sv. Matouše u kláštera augustiniánského. Když tento zrušen a kostel od Francouzů 1798 sbořen, obraz zmizel, až 1865 objeven a papežem přirčen kostelu sv. Alfonsa. Vloni vydal

o něm v Bonně latinskou rozpravu s obrázky redemptorista Dr. Kl. M. Henze.

*

Česká kniha

odjakživa se zálibou jmenována mezi divotvornými takořka činiteli, kteří národu zachovali život a svéráz. Knižní reklama i teď ráda na toto heslo navazuje. Rozbor otázky, která a jaká kniha to byla, byl by ovšem velice nesnadný a skončil by v rozpacích asi výsledkem, že kterákoli, jen když byla česky psaná. Probuzenská doba bezmála tak na ni pohlížela — nepotřebovala to býti kniha básnická, belletrická, dějepisná, vůbec ne z těch odvětví, jejichž výplody počítáme mezi svérázně národní, na rozdíl od čistě odborných a jaksi kosmopolitických. Ani dnes konečně ve svých skromných poměrech nesmíme se přes toto hledisko docela přenášeti — každá dobrá kniha, i čistě odborná nás ještě obohacuje a samobyť náš podpirá.

Ale dobrá kniha, to je to! Ve vědě víme a snadno rozhodneme, která to je. V dějepise, v politice a zvláště v básnictví a v belletrii by to bylo nesnadnější. Co v záplavě knižního trhu je skutečně národní, t. j. z ducha a povahy národa vzešlé, a hlavně jemu zdravé a prospěšné? Nad tím bylo by se třeba zamysleti. Neřídí i zde výrobu poptávka jako v jiných tovarech? A odkud nyní nejvíce vychází ta poptávka, z jakých kruhů? Jsme zde ovšem v okruhu: literatura řídí obecnstvo, a obecnstvo literaturu. Kolik je tu národního, svérázného, a především národ vzdělávajícího, národ vedoucího výš a výš? Pomněme na př. jen, co všecko se z ciziny překládá a co takto vychovává národ, ale i spisovatele.

Česká, česky psaná kniha tedy teď už není všecko! A nadšení nad každou, bez rozdílu jakosti, nemůže už býti upřímné.

*

m. — V Polsku ubývá literárního braku a přibývá vážných knih.

Ne bez radosti zjišťuje to statisticky přednosta tiskového odboru v ministerstvu vnitra Wańkowicz, který podává ve známém týdeníku „Wiadomosci Literackie“ (10. července 1927) přehled polské bibliografie za poslední 3 roky. Ještě r. 1924 vyšlo v Polsku 328 laciných knížek napsaných neznámými spisovateli, vydaných ve všelijakých pokoutních i záhadných nakladatelstvích, s obsahem sensačním a krvavým, hovícím nejnižším pudům čtenářstva. Počet výtisků těchto publikací činil 2,674.600. R. 1925 klesla již výroba tohoto anonymního sensačního zboží skoro na polovici: 168 knížek v úhrnném nákladu 1,832.740 výtisků. A ještě více v min. roce 1926: 31 knížek v nákladu 210.000 výtisků.

Za tento podivuhodný úspěch třeba děkovati jednak vzdělávacím spolkům a lit. časopisům, které právě r. 1924 zahájily soustavný boj proti krvavě-sensační četbě i propagandu dobré knihy, jednak

některým podnikavým nakladatelstvím, která začala vydávati ve zvláštních sbírkách laciné knížky nápadné zevnějškem, napínavé obsahem, ale při tom literárně cenné a mravně nezávadné. Učinilo tak na př. i známé velké nakladatelství katolické Księgarnia św. Wojciecha v Poznani knihovnou „Chwila wywczasu“, určenou hlavně pro takové čtenáře, kteří sahají ke knize z dlouhé chvíle — ve vlaku, v čekárně, v sadech atd.

Úpadek špatného tisku je tím pozoruhodnější, že celkový počet knižní produkce v Polsku každým rokem stoupá. Tak r. 1924 bylo vydáno 5138 spisů, r. 1925 již 5969 a min. roku 6339. Průměrný náklad činil vloni 3339 výtisků. Největší část z toho připadá ovšem na krásné písemnictví (679 spisů o 4,476.850 výtiscích). Na druhém místě jsou spisy právnické a sociálně-politické (580 o 1,141.210 výt.), ale počtem výtisků převyšují je spisy náboženské, jichž bylo vydáno 360 v 1,472.425 výtiscích.

*

m. — Dvě polské spisovatelky.

Ve zralých letech života dočkává se v Polsku uznání a všeobecných sympathií spisovatelka, kterou dřívější positivistická a modernistická kritika přecházela mlčením neb odbývala pohrdavými poznámkami — je to také u nás nyní hojně překládaná Marja Rodziewiczówna (nar. 1863). V delší studii, otištěné v krak. „Przegl. Powsz.“ (1927, č. 7—8) ukazuje A. Zahorska, proč byla Rodziewiczówna opomíjena, zatím co starší o něco El. Orzeszkowa (nar. 1845), obírající se nejednou podobnými náměty, byla vynášena nejřednějšími kritiky svého pokolení.

Orzeszkowa hájila židy, bojovala za samostatnou práci žen, odsuzovala třídní předsudky, učila pokrokově chápané „toleranci“, kázala hledati všude především člověka — to všechno jí získávalo v táboře positivistickém a pokrokovém větší přízeň než umělecká forma jejích povídek a románů. Ke konci života se sice přiklonila k církvi, ale k úplnému smíření nikdy nedošlo. Křesťanské jinak pojetí obětí a tichého heroismu práce odůvodňovala O. vždy jen důvody čistě lidskými. Svou positivistickou pravověrnost potvrdila studií o Renanovi a ironisováním „náboženských klamů“ v „Ctnostných“. Ačkoliv ke konci začínala vycitovati nedostatečnost pozemských odpovědí a nesmyslnost lidského života bez myšlenky o věčnosti, ustálená již literární značka zachovala jí přízeň kritických vůdců.

U Rodziewiczówny bylo tomu naopak: autorka „Dewaj-tisa“ jest po Kraszewském nejnáboženštější a nejkatoličtější z polských romanopisců. Vyrostla na „Kresách“, v mučenické zemi uniátů, a odtud čerpala také nejčastěji náměty ke svým pracím. Její hrdinové jsou lidé zbožní, kteří hledají v těžkých chvílích síly a útěchy v modlitbě, upřímnou vírou udržují si svůj životní idealismus, jí vítězí v pokušeních, snášejí útlak a nespravedlivost, přinášejí oběti a udržují se jí i v boji o půdu a národnost. Nejsou

to světcí, také mají chvíle pádů a pochybností, ale nakonec berou na sebe svůj kříž s odevzdaností do vůle boží. Altruismus M. R. je vpravdě křesťanský a odlišuje se tak hluboce od chladného humanitářství Orzeszkové i Prusa. Právě v době, kdy v evropském románě nejčastějším thematem byla divoká pomsta za zrazenou nebo zklamanou lásku, psala R. své romány „Joan. VIII, 1—12“ a „Czahary“, kde hrdinové zavrhnou pomstu a uskutečňují myšlenku křesťanského odpuštění.

V četných románech obírala se R. časovými otázkami národními, společenskými, ethickými i psychologickými. Bojovala v nich proti materialismu a bezkonfesijní ideologii svého věku („Květ lotosu“), proti nihilismu („Černý Bůh“), proti národnímu a náboženskému útisku ruské vlády i proti krajní emancipaci žen. Třebas rostla a tvořila v období realismu a naturalismu jako současnice Zapolské, Prusa, Reymonta, Sieroszewského a zachytila mnoho skutečného života zvl. z východního pohraničí, nemožno ji nazvat spisovatelkou přesně realistickou. Její postavy silou charakteru, velkými ctnostmi a obětavostí přerůstají často obvyklou míru člověka. Také její příběhy a situace jsou mnohdy tak neobyčejné a napínavé, že vzbuzují dojem romantiky a exotičnosti — ač ovšem výjimečné poměry v pohraničních územích jsou až dodnes živnou půdou dobrodružných událostí a byly jí tím více v dobách povstání a bojů. A skutečně snad právě tento romantismus, podporovaný ušlechtilou a zdravou tendencí, vábí dnes k dílům R. více nových čtenářů než ke střízlivé Orzeszkové.

Když se konala poslední jubilejní slavnost k počtě M. Rodziewiczówny, zahájila ji spisovatelka svou účastí na mši sv. v katedrálním kostele, při níž přistoupila k sv. přijímání.

*

Dr. K. Stloukal a prof. Dr. J. Šusta v posl. č. ČČH se snaží vyvrátiti, co jim „Hlídky“ (1926, 178; 1927, 129) vytkla. Obšírná obrana o n o h o ledačo vymlouvá, ale obhájití nemůže. T e n t o t a m i v dopise red. „Hlídky“ ujišťuje, že Stloukalův spis, jež Č. Akademii k tisku doporučil, řádně četl, a odmítá slova jemu do úst kladená („Hl.“ 1927, 130), že jej četl jenom zběžně.

Stran tohoto jsem se mohl nyní odvolati na svědectví pro mne nade vší pochybu věrohodné, ačkoliv už vloni (str. 183) posudek spisu Stl—ova končil pochybujeí otázkou, zda jej Š. četl, než jej doporučil. Když jej tedy prý jak náleží četl, nezbyvá než alternativa, že vědomky či nevědomky — mluvím ovšem o vědomí z n a l e c k é m — doporučil mezi spisy akademické, tedy jaksi elitní, spis, jenž toho nezasluhoval. Máme tedy na vybranou!

Doporučí-li Š. „Hlídky“ vědeckost místo stranicí, tu se pořádně zmýlil v adrese. Věc je prostě ta: když pokrokář nevěcně špiní církevní osoby nebo věci a dostane za to od nás, co mu patří, je to u pánů stranicí naproti vědě! Či kdy pak se v takových případech augurové vědy ozvali na obranu vědy a věcnosti jako kdysi na př. Palacký nebo nyní Pekař?

A na neb. S e d l á k a jako vědce už teprv neračte ukazovati nám. Jak jste se k němu zachovali právě v Č. Akademii, když se svým spisem ucházel o její cenu, víte dobře. A jak „nestranický“ sám p. prof. Šusta o jeho práci psal, ukázalo se na str. 128dđ letoší „Hlídky“.

Vychovatelský.

m. — Jubileum prvního českého státního gymnasia v Brně bylo oslaveno v posledních dnech školního roku za účasti velmi značného počtu bývalých žáků i professorů. Ve slavnostních projevech, v osobních i písemných vzpomínkách oceňován veliký a jistě nesporný význam ústavu pro národní i kulturní rozvoj Moravy a zvl. také samého Brna. Duch, jímž bylo gymnasium vedeno, byl v celku rozumně konservativní, vychovatelské metody většinou přísné, a přesto či snad právě proto těšilo se velké oblibě a důvěře moravského venkova. A není jistě bez významu, že studenti jim odchovaní vzpomínali nyní po letech nejčastěji s láskou i vděčností právě oněch professorů, kteří slynuli kdysi přísností — ovšem rozumnou a spravedlivou. A snad i Vilém Mrštík soudil by dnes o gymnasiu a jeho professorech jinak než kdysi ve svém studentském románě (Santa Lucia).

Že při zmínce o Fr. Bartošovi zazvněl všeobecný potlesk, způsobila předchozí polemika v novinách o nové pojmenování gymnasia jménem tohoto dlouholetého a zasloužilého professora-spisovatele. V úředním odmítnutí tohoto názvu viděli i lidé jistě nepodezřelí ze „zpátečnictví“ obnovený boj býv. insp. Slavíka proti Bartošovi a „pokrokářskou mstivost“. Nemožné to není, třeba se z vážné strany dovidáme, že aspoň v mor. zem. šk. radě nebylo osobních námitek, až na to, že po pouhém professoru se školy nejmenovávají. . . Bartoš byl nakonec, jak známo, ředitelem gymnasia starobrněnského (do výslužby odešel předčasně na nátlak insp. Slavíka) — proto prý to o ponese jeho jméno, až bude vystavěno.

Jakýsi nesouzvuk, který svými předchozími články v novinách hrozil vnést nezbytný dr. Herben, nijak se při slavnosti neprojevil. Pořadatelé docela správně dbali nestrannosti, neučinili z jubilea ústavu osobních oslav — a snad proto se jim dostalo potom ve schůzi strany práce, pořádané na počtu Herbenovu, hodně srozumitelné výtky, že žádný z řečníků ani jednou nepronesl jména — Masarykova . . .

*

Bezdětní vychovatelé a vychovatelky.

V nynějším boji proti klášterním školám jaksi málo se ozývá námitka, jež před nemnohými lety považována za nejpádnejší: kdo sám nežije v rodině a nemá děti, nemůže dětem jak náleží rozuměti a býti vychovatelem. Byla to sice hloupost — nelogická již proto, že při tom vyučovalo na veřejných školách tolik mladíků a slečen kolem 20 let, jak vycházeli z ústavů, — ale na nemyslicí působila; mimochodem byla dobrá i proti svobodným učitelkám. Nyní, za

známé nechuti k rodinnému životu a po zkušenostech se vdanými učitelkami se tato vychovatelská moudrost již tolik neopakuje. Vyšla z módy, jako leckterá jiná na pohled skálopevná zásada vědecky prý založeného vychovatelství.

*

Konfessiijní škola.

Vedou se o ni boje na všech stranách, i tam, kde je, i tam, kde není. Jsou různé stupně a odstíny té „konfessijnosti“. Katolíkům nejde o vládu ve škole; co by s ní dělali a co by z ní měli? Jde jim jen o to, aby škola nepodřývala náboženského výchovu, ale svým dílem k němu přispívala a tak spolupůsobila s rodinou. Proto tam, kde je závazná škola v tomto smyslu beznáboženská, t. j. protináboženská, chtějí mít školy svobodné, t. j. v onom smyslu náboženské. Kde si jich nemohou politicky vynutiti, tam si je zakládají a vydržují sami, což ani nejzarytější pokrokář nenazve rovnoprávným a spravedlivým, jelikož z jejich poplatků se vydržují také školy státní, jichž nepoužívají a s dobrým svědomím používati nesmějí. Za slušnějších poměrů státních dostávají tedy jejich školy přiměřené podíly ze státních peněz; když nestačí, nezbyvá než soukromou obětovností potřebné dosaditi.

Tato obětovnost má tu dobrou stránku, že příslušným přispívatelům činí školu tím milejší. Ale bylo by bláhové tyto oběti uvalovati na občany tam, kde si mohou svoji školu vynutiti bez mimořádných obětí; kterýsi politik v Čechách prý tento zbrklý nápad vážně doporučoval!

Na Slovensku zbyly dosud nějaké konfessiijní školy, které však po tom, co jim nový stát provedl, zápasí s nemalými nesázemi. Zabral někdejší uherský školní fond a fond universitní, jemuž náleží přes 23.000 hektarů půdy. Jest pochopitelné, že Slováci nejdou do Prahy žebrotou o nějaké příspěvky na své školství, ale že žádají, co mu patří.

*

Ženský tělocvik na veřenosti.

Bavorští biskupové r. 1925 upozornili, že veřejné tělocvičné závody (Schauturnen, Wettkämpfe, Wettschwimmen atd.) ženských se přiči katolickým názorům o mravopočetnosti, a proto zakázali účastenství při „Erstes bayerisches Frauenturnfest“, jež bavorský Turnerbund ohlásil na 16. a 17. července v Neuburgu n D.

Je to s tím tělocvikem a vůbec sportem cosi zvláštního! Když se ve škole tělocvičí, když se hrá kopaná, tennis neb cokoliv jiného, třebas jen v kuželky, nikomu z hrajících nenapadá, že by k tomu patřili diváci, třebas ovšem ženské namnoze hrají víc pro diváky než pro tělocvik. Sám pojem tělocviku neznamena přece představení pro diváky, tak že všechna ta „veřejná cvičení“ sledují vlastně účel jiný!

Hospodářsko-socialní.

Nemocenské pojišťovny. Družstevnictví.

Nedávná revise 40 z těchto pokladen měla podle zprávy podané Ústřední soc. pojišťovně tento výsledek: „Shledáno pouze 7 celkem (!) v pořádku. Ve 22 byly shledány závady méně těžké, ale v 11 tak veliké, že muselo býti rozpuštěno představenstvo a do 8 dosazen revisní úředník.“

Nemocenské pojišťovny (pokladny) jsou, jak známo, nejvíce v rukách socialistických. Nárok jiných stran, dostati tam také své lidi, jest pochopitelný a spravedlivý — podle pojištěnců ať se sestavuje též úřednictvo. Má-li tam však nastati očista a pořádek, potřebí nejen jiných, ale jináčích lidí. A těch jest mezi politickými předáky, již se na všechna výnosná místa cpou, pořádku. Družstevnické hospodářství všech stran to jasně ukazuje. Neznalost nebo nedbalost neb obojí spolu jest u těch lidí tak častou, že se obecenstvo nad ní už ani nepozastavuje, až když ucítí následky. Ale přes to hromadí na ně úřady takové vždy znova. Nová směrnice obchodních soudů, nezasa ho v a t i jinak do záležitostí družstevních leč po udání členstva, nemůže býti nazvána šťastnou. Je pravda, že se členstvo má více starati o to, komu svůj majetek — v podílech, akciích atd. — svěřuje, ale zřejmě je také, že není každému možno, použití svého práva a na př. nahlédati do družstevních knih, stopovati družstevní hospodářství atd.

Dosud vyvázlo mnoho nepořádně vedených družstev poměrně dosti šťastně z úpadku politickou protekcí a státní s a n a c í, již ovšem jen krátkozrakost může tak klidně přijímati, jak se obyčejně přijímá. Vždyť sanační peníze nepadají z oblak ani od nějakého chimérického státu, nýbrž opět jen od poplatnictva!

Nyní mají i tyto vydatné státní „záplavy Nilu“ přestati — a jest už nejvyšší čas! Ale tím nastává pro členy všech t. z. svépomocných družstev naléhavá potřeba, aby si této svépomoci bedlivěji než dosud hleděli — především, aby si pokaždé lépe prohlédli ty, které si k řízení svých družstev povolávají. Nestačí, že ten neb onen má zvučné jméno v novinách, nebo že je, jak se říká, hodný člověk. I soukromě hodný člověk může býti v této věci nehodný, když na př. na sebe bere úřad, jemuž nerozumí nebo se řádně věnovati nemůže. Svědomitost, cit pro odpovědnost za správu cizího majetku i v tom záleží, aby nikdo z ješitnosti nebo ze chtivosti nepřijímal úkolu, s nímž není. Ovšem: Blázen, kdo dává, a ještě větší, kdo nebere. Ale takto družstevnictví neozdraví, a úkol jeho, spojenými silami vydatněji hospodářiti, se neprovede.

N á r o d n í s b í r k y.

V soukromí, tu a tam však i veřejně se jim říká národní žebrota, která prý se i teď po převratě náramně rozmáhá. Nezastavujme se při tom, že snad nejvíc na ni žehrají, kteří nejméně dávají, ani při tom, že převrácené poměry majetkové budí oprávněný požadavek, aby dávali ti, kteří zadarmo dostali: známá věc jest, že obětavost celkem není právě naší národní předností. Podobenství o vdovině groši jest na naše obecenstvo jako ušito. Ukazuje se to nejlépe právě nyní, kdy bohatství se převálilo na ty nejpravější zástupce národu, jeho výkvět nebo chcete-li výlupek. Snad každý neuznává, že v nich duch národa opravdu ztělesněn: ale skutek jest nesporný, jsou tu a představují národ, jenž je tím učinil, čím jsou; rád či nerád, na tom přece v demokracii nesejde. —

Zajímavo je svolání, jímž se o veřejnou podporu k národu obrací „Nár. Jednota východomoravská“, která prý „a s ní i ostatní Jednoty a Matice již dlouhou dobu hlásají, že finanční situace jejich jest katastrofální . . . Položka darů klesá rok od roku . . . Veškeré rezervy jsou vyčerpány . . . Poměry v národnostně smíšené oblasti jsou namnoze horší, než byly před válkou a převratem . . . Češi ve vnitrozemí spí a jsou naprosto neteční: domnívají se, že když máme samostatný stát, že se již nemusíme o nic starati; a bohužel, opak je pravdou.“

Nemáme proč dělati Jednotám těm reklamy; ze známých důvodů. Ostatně padla i ve sněmovně s dost vysokého místa slova o zbytečnostech v cizojazyčném území podnikaných, pro něž se veřejnost volá na pomoc. Ale úsudkem od většího k menšímu vysvítá odtud, jak asi se vede těm, kteří nejsou na výsluní veřejné přízně představitelů národa.

Politický.

U n á s.

Nejvážnější událostí jest nové, sněmovnou přijaté zřízení zemské, jímž upuštěno od uzákoněných sice, ale neuskutečněných žup a ustanovena jakási samospráva zemí bez dosavadního dualismu. Podkarpatská Rus nemá prý už letos ve státním rozpočtu zvláštního oddílu, čímž by bylo naznačeno, že splyne se Slovenskem v jedno správní těleso, ačkoliv onedky v Užhorodě oslavovali povýšení na hlavní město, a Bratislava jest odtud přece jen tuze vzdálená.

V náramně četné soutěži záslužníků o vznik české republiky — zvláště letos v desetiletí bitvy u Zborova, kde čeští zajatci jako samostatné vojenské těleso Rusům na „Rakusácích“ dobyli jakéhosi kopce, bylo tím víc přihlášek — kniha newyorského p. Tomáše Čapka („Naše Amerika“, vydaná „Národou českou“ v Praze) přiměla „Národní svaz českých katolíků“ v Americe ohraditi se v „Našem Zahraničí“ (1927, 78 dd) proti tomu, že p. Čapek nejen účast českých amerických katolíků v onom díle z velké části zamlčuje nebo v tom, co o ní píše, ji zlehčuje, ale že i jinak jejich práci podceňuje; přes českokatolické osoby a věci „kde není vyhnutí, přechází se s několika řádky, aby se neřeklo“. Poukazují na svou i p. Čapkovi známou knihu „Z boje za svobodu otčiny“.

Zajímavo, ač nám ne docela jasno jest, co píše o neb. bisk. Koudelkovi, jemuž i p. Čapkem „věnována mnohá stať, a to jen proto, aby byl potupen . . . Jel do Evropy, aby tam hledal obrany v Římě. Dostalo se mu jí za pomoci kard. Bauera a vídenského dvora. Přijel zpět do Ameriky při vypuknutí války, kdy vláda Sp. Států byla neutrální. Zajisté z citů vděčnosti stál při Rakousku, vždyť i jiní, svobodomyšlní lidé to samotné činili . . . Avšak tento biskup Koudelka veřejně mluvil ve schůzích českých katolíků, kde se prohlásili katolíci pro nejvyšší svobodu českých zemí. Tento bisk. K—a podepsal se na memorandum sv. Otci, kde se žádá sv. Stolice, aby svým vlivem působila k osvobození ČS . . . K. sepsal české čítanky pro osadní školy a byl svého času redaktorem „Hlasu“ a jako biskup před celou americkou hierarchií obhájl nutnost cizojazyčných osad, tedy i českých.“ —

Katolíci čeští mají ve Sp. Státech mezi svými krajany postavení snad nejhorší, horší než katolíci kterékoliv jiné národnosti, na př. již Slováci, mezi svými. Že si ho ani svou účastí v „odboji“ nezlepšili, naznačuje, co právě uvedeno. Ale snad probůh nečekali něco jiného?!

R a k o u s k o.

nevycházející ze stávek všeho druhu mělo 15. čce zvláště parný den. Porota vídeňská osvobodila lidi, kteří o jakési slavnosti ve srážce se socialistickým polovojskem — Rakousko totiž má několicerou „národní obranu“, proto se tam všechno „brání“ proti druhým — a prý v sebeobraně nějaké útočící socialisty zabili. Socialisté již za přelíčení vyhrožovali a zbrojili. Když pak demokratický soud vynesl rozsudek proti jejich chuti, tedy udělali revoluci, již nynější vláda měla býti povalena a nastolena jejich. Zajímavé je při tom, že k odstoupení vyzýván Dr. Seipel (tentokrát zas osobně ohrožovaný, když jel na místo vzpoury), a ne Seitz, který v průběhu vzpoury pozbyl vlivu na rozběsněné davy, odkudž naň voláno: Karl, du geh' nachhaus! Také politická zásada!

Ve zhořelém justičním paláci, kde byla porota zasedala — lidé se domnívali, že je tam také ministerstvo — zhořelo neb odtud odvečeno mnoho listin soudních (pozemkové knihy, sirotčí věci atd.), ale i jinak cenných a nenahraditelných, pokud se týkaly politické správy mocnářství v době předbřeznové, tedy i českých dějin.

Praví se, že vláda povalením vzpoury získala. Z dále ovšem se snadno mluví, co by měla dělati a nedělati. Zaráží na př., že jsou tak snadno možný stávky ve veřejné dopravě; v Tyrolích si hned pomohli, obsadivše dráhy vojskem. Zaráží též, že nyní, po vzpouře dovoleno Seitzovi zříditi obecní vídeňskou stráž, jež přece nebude než novou gardou proti vládě. Vzbouřenci z pravého demokratického smýšlení pokřikovali na (státní) policajty, že jsou bráni od hnoje (von der Mistgabel), totiž z venkova; zatím prý ze 70, kteří se první přihlásili k oné obecní stráži, je 40 již trestaných. Spojenci křesťanských sociálů ve vládě, deutschnationáli, teď sice jsou plni rozhorlení proti socialistům, ale jsouce s nimi zajedno v otázkách osvětových, moc vlády jen zeslabují. Ž i d o v s k ý t i s k, jak se samo sebou rozumí, chlácholí a konejší, neboť židům socialisté neublížili — spíš naopak. Venkov a jiné země volají po různých opatřeních proti socialistické zvůli, která by v jiných říších bez trestu nevyšla; srv. Anglii, která stávkové právo právě teď notně přistříhla, aby veřejné zájmy nebyly pořád poškozovány.

O p o r o t á c h a j. laických soudech se teď mluví velmi nevázně. Bylo by pořádnou ironií, kdyby vídeňská, prý demokratická vzpoura zavdala podnět k jejich zrušení neb aspoň omezení; škoda by jich nebylo, předpokládajíc lepší trestní zákonodárství.

Socialisté se svým tiskem postupují známým způsobem. Byla prý to jen oprávněná demonstrace uraženého právního citu, již (obligátní) „nezodpovědní živlové“ vystupňovali v revoluci. Kdyby se byla podařila, byl by to úspěch hrdinství socialistů.

Z a h r a n i č í, zvláště francouzské, posuzuje tuto událost velmi vážně. Spodní tóny při tom prozrazují znova, že tohle Rakousko jest útvar nepodařený. —

Slovincům v Korutanech má se dostati větších práv co do školství.

Volební právo

ve Francii a v Italii má býti změněno, ale různým způsobem. Francie, vlastně původkyně poměrného volebního práva, nemohouc s ním ku předu, chce se vrátiti k zásadě většiny. Mussolini 26. kv. prohlásil ve sněmovně: Dnes pochováváme slavnostně lež všeobecného demokratického hlasovacího práva. Budoucí sněmovna bude zvolena korporativními organizacemi.

U nás vyskytly se, jak známo, návrhy, aby aspoň senát byl sestaven ze zástupců zájmových.

Moc fráze o demokratismu jest ještě příliš veliká, aby proniklo přesvědčení, že veřejné zájmy — *salus rei publicae*! — mohou dobře obstarávány býti jen těmi, kteří jim rozumějí a o nich pracovati chtějí.

Polský sejm byl uzavřen, jakmile si chtěl dáti demokratické ustanovení, že má sám rozhodovati o svém rozchodu.

*

Katolický kandidát na presidentství Sp. Států?

Příštího roku má býti volba, a mezi kandidáty demokratické strany se jmenuje Alfred E. Smith, guvernér státu New-York, věrný katolík a znamenitý úředník. („Demokratická“ strana soupeří s „republikánskou“ nyní vládoucí, která se vyznačuje imperialismem, panamerikanismem, zastáváním vysokých ochranných cel a p.) V americké theorii by katolictví nemělo býti závadou oné hodnosti. Ale praxe jest i tu jiná, a domnělí nebo skuteční obhájci státu k náboženství neutrálního již troubí proti onomu nebezpečí na poplach. Jeden z nich, newyorský soudce Ch. C. Marshall dal v časopise vytisknouti veřejný list ke Smithovi, v němž na základě různých projevů papežských, jmenovitě Syllabu, a nauk, běžných v katolické theologii (poukazuje na př. ke známému naučnému slovníku „Catholic Encyclopaedia“) přednáší své pochyby. zdali řádný katolík může býti řádným vlastencem S. Států a tedy po případě jejich presidentem.

Celkem odpovídá Smith prostě, že o nejednom domnělém rozporu této dvojí povinnosti dovidá se teprve od Marshalla, ačkoliv už devatenáctkrát skládal úřední přísahu a jak sám M. uznává, svůj úřad „šťastně a čestně“ zastával, necítě nikdy nějakého rozporu. Chtěl prý tedy napřed odpověděti „prostou věrou, která v něm žije“. Ale pak se poradil s theologem, proti němuž ani v tom ani v onom směru není námitky — je to P. Francis Duffy, vojenský kněz kdysi na francouzském bojišti, teď ve státě newyorském —, a podle něho probírá nadhozené pochyby M—ovy. Týkají se poměru mezi církví

a státem vůbec, tolerance, školství, manželství, zákroku v Mexiku, ano i neplatnosti anglických svěcení, prohlášené Leonem XIII.

Odpověď Smithova, vlastně tedy poradcova venkoncem jest na stanovisku americkém, totiž naprosté rozluky mezi církví a státem. Podle jiných amerických autorit popírá na př. naprostou věroučnou platnost Syllabu; jelikož tu ovšem nejde o zásadní theologickou rozpravu, nerozlišuje mezi platností ideovou neb ideální a praktickou, poměry danou. U Mexika na př. může poukázati na pastýřský list amerických biskupů, že nejde o zakročení branné, ale spolu na to, že jakýsi m r a v n í z á k r o k i protestanté a jiní rádi viděli, na př. ve prospěch protestantských missií nebo židů, když na východě byli pronásledováni. Jest pro naprostou svobodu svědomí, rovnost všech náboženství před státním zákonem, volnost rodičů, posílati své děti do jakékoli školy, pokud zákonům vyhovuje atd.

Jsou to vesměs jakási argumenta ad homines americanos, nepřičítají se zásadně názorům katolickým podle daných poměrů, jež ale ovšem ideální nejsou. Vezměme na př. (k náboženství) „neutrální stát“! Jakmile zástupce státu vážně vysloví slovo „Bůh“ — a ve S. Státech se to děje často — nemluví již naprosto neutrálně; má-li to však býti pouhá dekorace, pak se lže! O státě beznáboženském vůbec byla by ostatně zvláštní kapitola. Anebo i n t e r v e n c e v cizích státech! Novináři pořád papouškují frázi, že jeden stát nesmí se míchat do vnitřních záležitostí druhého, ale hned několik řádků potom dorážejí ku př. na ministra Beneše, proč nezakročí ve Vídni, v Pešti, Berlíně na ochranu Čechů, třeba jde o tamní, ne naše příslušníky! Ale v zásadě má Smith pravdu, že jsa zástupcem státu s jeho zákony tak jak jest může katolík bez rozporu svědomí podle nich postupovati, tak jako na př. soudce nesoudí podle svého osobního přesvědčení, kde jest jasný zákon a zřejmo jeho použití. Oba ovšem jsou povinni svým dílem, pokud jim jest možno, působiti k tomu, aby zřejmá nespravedlivost ze zákona zmizela.

*

Od z b r o j e n í

pokračuje zatím jen v novinách a v pacifických promluvách. Anglie by se musela nejen vzdáti své vlády nad cizími kraji, ale doma svoji životosprávu ze základů přeměnit, aby se uživila, což ovšem není možno za jeden lidský věk. Proto jestliže kde jinde, tedy jistě zde v poradách odzbrojovacích jest politika soustavou vzájemného napalování.

HLÍDKA

K řešení sociálního problému.

Napsal Fr. S. Bařina.

Novější dobu lze nazvati nejvhodněji dobou sociální, protože v žádné době od časů Kristových a šíření křesťanství nepracováno tak usilovně a vytrvale jako v době nynější o tom, jak rozřešiti problém sociální. Že se z té příčiny používalo a používá všech možných způsobů, vyplývá z věci samé, jež novými životními poměry stala se nadmíru složitou. Všechny však tyto moderní sociální soustavy, ať rázu liberalistického, ať socialistického, o nichž se tu šířiti nehodláme, až na rozdělanou, ale nedodělanou, nepropracovanou a důsledně nedobudovanou soustavu křesťanskosociální (vlastně katolickosociální), ukázaly se nevhodnými a pochybenými, a tedy neschopnými rozřešiti sociální problém pokud možno uspokojivě, t. j. uspořádati společnost lidskou na takovém základě a takových zásadách, které by poskytovaly plné možnosti žiti relativně nejspokojeněji, tedy nejšťastněji, či sladiti tužby jednotlivce a společnosti s potřebami způsobem nejúměrnějším.

Kdokoliv ony soustavy theoreticky objektivně posuzovali, bylo jim už tehdy zřejmo, když byly veřejnosti předloženy, že správně a uspokojivě problému sociálního nerozřeší. Ale ani v praxi později ze neosvědčily; neboť když poválečná revoluce dala jim vhodnou příležitost, aby prokázaly životaschopnost a tím správnost svých idejí a zásad ve skutečném životě, nevykouzly slibovaného jimi

ráje, nýbrž naopak uvedly spíše peklo do života společnosti lidské. Viz Rusko a j. Proč tyto moderní soustavy selhaly? Protože jsou vybudovány na chybném a velmi mělkém základě, na mylných zásadách a prováděny byly nesprávnými methodami. Všimněme si nejzřejmějších chyb a vad jejich.

Jelikož popírají anebo si nevšímají jsoucnosti boží, bývá základ jejich lidského původu, totiž nějaký filosofický systém, konstruovaný pravidelně na nedokázaných libovolných předpokladech. Zásady pak jejich čerpají svou sílu a účinnost z téhož pramene lidského, opírajíce se rovněž o autoritu lidskou, málo působivou, pro všechny případy a okoličnosti nedostatečnou.

Dále je základní chybou každé soustavy, když zanedbává nebo dokonce popírá nesmrtelnou duši člověka, protože majíc na zřeteli jen jednu část člověka, a to méně významnou, tělesno, jest jednostranná. Duše-li neuspokojí, nerozřeší správně problému sociálního.

Rovněž velikou vadou moderních soustav jest, že jsou výlučně třídní. Mají totiž na zřeteli jen jednu třídu lidské společnosti, které dávají všechna práva, kdežto ostatním třídám ukládají povinnosti a z práv jim nechávají jen nejn nutnějších drobtů. Činí z jedné třídy společnosti lidské třídu privilegovanou. Jelikož však společnost lidská, aspoň kulturní a civilisovaná neskládá se jen z jedné třídy, je zřejmo každému objektivnímu posuzovateli, že na tomto podkladě správně postupovati nelze. Nespravedlivé třídní řešení vyvolává přirozeně vzájemný boj. A stálý boj nepřispívá ke spokojenosti, nýbrž k opaku a tím dosvědčuje, že problém sociální na tomto podkladě byl nesprávně řešen.

Také existenčně životní důvody dokazují, že nelze problému sociálního rozřešiti na třídním podkladě. Žádná třída moderní společnosti lidské není totiž samostačná, nýbrž potřebuje tříd ostatních. Tyto a jiné mnohé důvody zřejmě nás přesvědčují, že moderní soustavy uspokojivě problému sociálního nerozřeší.

Připojíme-li ještě, že všechny tyto moderní soustavy byly a jsou uváděny nesprávnými methodami do života (jako terror, násilí, falešná hesla, lákání různými výhodami jednotlivců atd.), vysvitne tím jasněji, že všechny tyto moderní soustavy octly se na bezcestí, odkud není východu k cíli.

Věda, na kterou se obhájci moderních soustav odvolávají, svědčí převážně proti nim; vždyť nepoměrně větší část velikánů vědy, a právě těch nejgeniálnějších věřila a věří v jsoucnost boží a ne-

smrtelnost duše lidské. A právě pokrok, kterého se stále při každé, ať vhodné, či nevhodné příležitosti dovolávají, jest nejpádnejším důkazem, že lidská duše existuje, a to jako dokonalejší část člověka, neboť pokrok jest jen lidské duši vrozen. Všimněme si říše živočišné jako po člověku nejdokonalejší! Za celá tisíciletí, pokud dějiny lidstva sahají, nenalezneme tu nijakého, třeba jen malého pokroku. Kdežto u člověka za jednu, za dvě generace spatřujeme značný a někdy mimořádně veliký pokrok. Zřejmě ukazuje toto povýšenost člověka, již mu dává jeho duše, duch.

Nadhodí se mi snad: Že moderní sociální soustavy nerozřeší správně sociálního problému, na to už poukázalo mnoho vynikajících odborníků, to není nic nového; ba o tom jsou přesvědčeni všichni vážně a nepředpojatě uvažující lidé. Ukázati však, jak by taková sociální soustava, která by uspokojivě rozřešila sociální problém, měla vypadati, o to jde. Pokusme se o to!

Podotkli jsme hned na začátku, že jediná soustava křesťansko-sociální, či přesně vyjádřeno katolicko-sociální je s to rozřešiti správně a uspokojivě problém sociální, ježto jest podle svých zásad prosta všech těch vad, které jsme vytkli soustavám moderním.

Základem jejím jest náboženství křesťanské, které má na zřeteli celého člověka, obě jeho části, tedy i duši. Určuje z té příčiny nejen vzájemný vztah člověka k lidem či k společnosti lidské, nýbrž i, a to hlavně, poměr člověka i společnosti lidské k Bohu, jakožto hlavnímu cíli jejích. Zásady její, na nichž buduje, mají původcem Boha-Krista, od něhož náboženství, pokud zaslouží toho názvu, pochází. Sílu a účinnost čerpají z téhož pramene opírajíce se o autoritu boží, skálopevnou, nezměnitelnou. Žádný člověk lepších a dokonalejších zásad, než jsou tyto Kristem nám dané, nevymyslí a nevymyslí.

Křesťansko-sociální soustava na těchto zásadách vybudovaná dává každému člověku jistá práva (ne všem stejná) a rovněž ukládá každému přiměřené povinnosti; oněch může používati, tyto musí plniti. Taktéž z těchto zásad plyne, že soustava křesťansko-sociální není a nesmí býti třídní, všímajíc si jen jedné třídy společnosti, nýbrž objímáti musí všechny lidi, právě tak, jak náboženství křesťanské určeno jest pro všechny lidi, ovládajíc je úplně, všemi směry a nestranně, vedouc i podřízené. Všechny soustavy všímající si jen časného života člověka, hlavně existenční otázky, jsou jednostranné. Ideálem jim jest bohatství, pramen, z něhož možno uhasit

žizeň po všech požitcích, a tímto způsobem dosáhnouti spokojenosti a štěstí. Jak se mylí, dokazuje nám denní zkušenost. Písmo sv. nepokládá bohatství za podmínku štěstí, ano dí: Ne bohatství uděl mi, ó Pane, nýbrž jen tolik, kolik jest k živobytí zapotřebí.

Ale ovšem jest existenční otázka veliké důležitosti a má značný vliv na spokojenost člověka. Proto třeba, aby každá soustava, i křesťanská se jí obírala, a to velmi pečlivě a snažila se ji nejvhodnějším způsobem podle svých zásad rozřešiti.

Vodítkem při tom, a myslím, jediné správným je s p r a v e d l i v o s t pokud možno nejúplnější. A to jak při udílení práv, tak i při ukládání povinností; zvláště pak vyměřuje-li se odměna za práci ať fysickou ať duševní; dále za spolupůsobení při podniku (kapitál); za pilnost, zkušenost, obratnost atd. Za jistých okolností nutno spravedlivost řídit i upravovati solidarismem, po případě i lidumilnou dobročinností. Na doklad uveďme si nějaký závod, třebaš továrnu. Každý větší závod má různé složky, mezi nimi též takové, že bez některé z nich závodu nelze prospívati. A ty jsou: Kapitál, a to základní a provozní. Proto heslo „Kapitál jest nepřitelem dělnictva“, jest vyložený nesmysl. Rád bych věděl, jak bez kapitálu by mohl býti zřízen nějaký závod a jak by bez kapitálu mohl pracovati. Snad ve fantasmii něčí, ale ne ve skutečnosti. Dále chef, jenž podnik vede a řídí, po př. jeho pomocní úředníci. A konečně dělníci, bez nichž závodu ovšem nelze pracovati.

Každá z těchto složek musí býti dle zásady spravedlivosti přiměřeně odměňována. A to tedy: Úroky (kapitál), odměna podle výkonnosti (chef), plat (úředníci) a mzda podle množství a jakosti vyrobeného tovaru (dělníci). Vedle toho musejí všechny tyto složky míti podíl z čistého zisku, čili čistý zisk rozdělí se spravedlivě všem těmto složkám: Kapitálu, chefovi, úředníkům i dělníkům.

Co do prvního, odměňování práce neboli platů, postupovalo by se takto: Vzhledem ke kapitálu. Ocení se celý závod se vším, co k němu náleží: pozemek, budovy, zařízení (stroje, nábytek, osvětlování atd.), zásoby (zaplacené), zkrátka vše, co závodu patří a nijakým dluhem není zatíženo; z obnosu, který tímto způsobem obdržíme, počítají se úroky, a sice tolikaprocentní, jaké bychom asi dostali, kdybychom ónen obnos uložili v nějakém solidním peněžním ústavě. Na př. obnos, na jaký by byl závod oceněn, obnášel by 20 milionů. Úroky 5% z něho by činily 1 milion. Tento milion vyplácí se majiteli běžně, jako chefovi odměna, úředníkům plat a

dělníkům mzda; jen snad s tím rozdílem, že se nevyplácí týdně nebo měsíčně, nýbrž půlročně nebo celoročně.

Chef závodu dostává odměnu podle toho, s jakou dovedností, obratností, ostražitostí atd. závod vede. Na příklad řekněme, že má ročně 160 tisíc K. Úředníci dle zdatnosti, ředitel 80 tisíc atd., úhrnem 840 tisíc. Dělníci podle tříd, které se utvoří z nich podle toho, kolik a jakého tovaru kterýkoli vyrobí; nejnižší však třída dostane vždycky aspoň tolik, aby dělník s rodinou mohl býti slušně živ. Řekněme průměrně v nejnižší třídě měsíčně 700 K. V dalších třídách více, a to jednotlivci ne stejně, nýbrž podle toho, jak pracují (svědomitě, pilně a obratně). Stanovme celkem roční mzdu dělnictva na 8 milionů. Sečteme-li tyto položky, totiž osobní náklad a úroky z kapitálu (20milionového), obdržíme obnos 10 milionů. Tyto položky jsou participanty na čistém zisku.

Docišlo-li by se čistého zisku po zaplacení všech výloh a dotování potřebných fondů 1 milionu, rozdělil by se tento čistý zisk jednoho milionu takto: Protože jest 1 milion 10% z 10 milionů, dostal by každý participant 10%. A to chef závodu z odměny 160 tisíc 10% = 16 tisícům; úředníci z platu 840 tisíc = 84 tisíc; dělníci z 8 milionů mzdy 10% = 800 tisíc; a konečně kapitál úroky 10% z 1 milionu = 100 tisícům, jako podíl na čistém zisku.

Tu mi snad někdo namítne, že čistý zisk majitele a chefa závodu jest poměrně malý. Na to dovoluji si odvětit: Máme-li na zřeteli zásadu spravedlivosti, že všechny složky závodu poměrně stejně participují na čistém zisku, musíme uznati správnost tohoto způsobu rozdělování zisku i u kapitálu: vždyť 5% úroky z kapitálu se vyplácejí i při malém anebo žádném zisku, stejně jako mzda dělníkům atd. Co se chefa týká, buď jest zároveň majitelem závodu, nebo pouze vedoucím; v obou případech dostává odměnu za vedení závodu stejnou, a ta se vyměřuje podle jeho zdatnosti; ale vždy jest nejméně tak veliká, aby se svou rodinou přiměřeně stavu svému mohl žíti.

Ostatně dle zásad křesťanskosociální soustavy jest povinen předcházeti své podřízené dobrým příkladem, a tedy nerozhazovati atd. Námitka shora učiněná se vysvětluje tím, že majitel a chef závodu brával dosud nepoměrně větší část anebo celý čistý zisk a ostatním složkám dával jen remuneraci, a to často nepatrnou.

Anebo se mě někdo otáže: jak to bude při ztrátě? Pracoval-li by totiž závod z nějakých příčin se schodkem, jak se vše uhradí?

Tu se hradí ztráta, rozumí se stejným způsobem, jak se rozděloval čistý zisk.

Dejme tomu, že by v některém roce vznikla ztráta 1 milionu, což by bylo 10% osobního a kapitálového nákladu. Tu by se schodek rozdělil takto: Chef závodu hradil by 10%, což se rovná 16 tisícům; dostal by ten rok místo 160 tisíc jen 144 tisíc. Úředníci 84 tisíc; dostali by místo 840 tisíc platu jen 756 tisíc. Dělníci 800 tisíc, takže by dostali za ten rok místo 8 milionů jen 7 milionů 200 tisíc mzdy. A z kapitálu úroky by nečinily v tom roce 1 milion, nýbrž 900 tisíc, protože by se 10% strhlo na úhradu schodku. Aby se však případným deficitům co nejúčinněji čelilo a deficity se omezily na případy mimořádné (způsobené t. z. vis major), vedl by se závod tímto způsobem:

Předně stanovilo by se pravidlem vyráběti a dodávati nejlepší a nejsolidnější zboží. To předpokládá, že všechny složky závodu rozumem obdařené při dokonalých strojích budou co nejsvědomitěji a nejdokonaleji, jsouce dobře vycvičeny, pracovati. (Toto se týká zvláště dělníků.)

Potom aby se zboží prodávalo firmám naprosto spolehlivým, u nichž netřeba se obávat nějaké ztráty; rovněž nákup surovin bude prováděn s největší znalostí, obezřelostí, a od firem spolehlivých. (Toto náleží zase chefu a úředníkům oddělení komerčního.) Nejlepší a nejhlavnější reklamou bude bezvadná solidnost tovaru a solidnost vedení celého podniku.

Dále zřídí se fond, z kterého by se případní schodky hradily. Konečně zdokonalování práce strojové atd. Při tom však klademe zvláštní důraz na to, že není hlavním cílem všeho tohoto snažení, dosíci za každou cenu, třeba i úhony na zdraví dělníků nebo úředníků, nejvyšší výkonnosti a tím i výnosnosti závodu, nýbrž hlavním cílem musí býti i zůstatí, aby se zajistilo slušné živobytí všem účastněným osobám a jejich rodinám, a veřejnosti dodalo potřebné zboží.

Potom musí takový závod býti tak zařízen, aby o zdraví a bezpečnost života dělníků bylo v něm pokud možno nejlépe postaráno. Při neštěstích a nemocech nesmí dělníci býti ponecháni sami sobě, nýbrž bude o ně postaráno různými fondy pojišťujícími. Rovněž ve stáří bude o ně postaráno starobním pojištěním.

Všechna tato zařízení (pojištění) budou tak vybudována a uspořádána, aby vždy a nejprve měly na zřeteli pojištěnce a potom

teprve to ostatní. Úkol jim bude valně usnadněn, jelikož pojištěnci jako svědomití křesťané budou si poctivě a svědomitě počínati vůči pojišťovnám a sami navzájem se kontrolovati.

O pojištění vytkneme jen všeobecně toto: Nemocenské a invalidní pojištění spojí se v jedno, a příspěvky bude platiti závod. Starobního pojištění příspěvky platí si dělník sám, ježto toto pojištění nahrazuje spoření; ovšem bude povinné. Bude se však lišiti od obyčejného pojištění tím, že naskládaný kapitál bude náležeti pojištěnci, a kdyby tento zemřel dříve než se kapitál vyčerpá, nebo dokud jest aktivně činným, připadne kapitál tomu, komu ho v závěti poručí.

Hranice, kdy může jíti pojištěnec na odpočinek, stanoví se 60 lety. Nastřádaný pojišťovací kapitál rozdělí se na takový roční příspěvek, aby stačil pojištěnci do 80. roku věku jeho. — A kdyby byl déle než 80 let živ, co potom? — Bude dostávat dále příspěvek, a to z fondu utvořeného z poplatků, jež se budou vybírat ze zbylého kapitálu ještě při odkazech po smrti pojištěnců. Řekněme 5% nejméně. Ale s některými obměnami. Na př. umře-li pojištěnec, který zanechá nezaopatřené děti, tu připadne celý kapitál beze srážky či bez poplatků dětem jeho. Pripadne-li kapitál nejbližším příbuzným, na př. zaopatřeným dětem, rodičům, bratrům, sestrám zemřelého, vybírá se z něho poplatek pětiprocentní, u vzdálenějších příbuzných atd. desetiprocentní. Z přebytku tohoto fondu, totiž když všem nad 80 let byla starobní renta vyměřena, platí se též invalidům nad 60 let starobní renta, stali-li se záhy invalidy, že si nenastřádali dostatečného starobního kapitálu.

Všechna tato pojištění povede a spravovati bude jedna správa. Snahou pak její bude vésti toto pojištění s nejmenší režií. Celé toto oddělení bude částí ústředního peněžního ústavu. (O. p.)

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(Č. d.)

IV.

Rok zesnutí P. Marie. — Efes či Jerusalema? — Anna Kateřina Emmerichova. — Dormitio B. Mariae V. a hrob P. Marie v Jerusalemě.

Zkoumáme-li staré křesťanské podání, pokud se vztahuje na zesnutí P. Marie, tu třeba si také postaviti otázku, jsou-li věrohodny v podání onom údaje označující věk, kterého se P. Maria zde na zemi dožila, a rok, v kterém zemřela.

Úcta k Matce Boží budila u pozdějších křesťanů zbožnou zvědavost a přání poznati různé podrobnosti z jejího života, o kterých v Písmě sv. není žádné zmínky. Mezi jiným patří sem i přesnější datum jejího úmrtí. Kdežto starší Otcové o této věci vůbec nemluví, pozdější byzantští spisovatelé ochotně vyhovují oné touze křesťanských čtenářů a podávají jak o jejím životě, tak zvláště o jejím úmrtí různé chronologické údaje. Odkud však tyto vědomosti čerpali, téměř nikdy nepraví.

Theoreticky dala by se sice připustiti možnost, že spisovatelé oni použili staré a věrohodné tradice. Přihlédneme-li však k jejich zprávám blíže, vidíme, že jsou buď vzaty z apokryfů, a tudíž nevěrohodné, nebo že jsou to pouhé početní kombinace. Nadto zprávy jednotlivých spisovatelů vzájemně si odporují do té míry, že by byl úplně beznadějným pokus vylustiti z nich nějaké jádro spolehlivého historického podání.

Jedno podání, čerpané ovšem z apokryfů, praví, že apoštolé hned po nanebevstoupení Páně rozdělili si losem různé kraje světa a odebrali se tam kázat evangelium.¹⁾ Toto podání předpokládá také všechny recense Transitu, které nám líčí, jak apoštolé rozptýlení po celém světě sešli se do Jerusalema k zesnutí P. Marie. Transity latinské kladou toto zesnutí již do druhého roku po nanebevstoupení Páně.²⁾

¹⁾ R. A. Lipsius, *Acta apost. apocrypha*. I. Lipsiae 1891 str. 13 ukazuje, že toto podání se vyskytuje v apokryfech *Περὶ τοῦ Θουμᾶ, Περὶ τοῦ Ἰωάννου, Acta Andreae, Acta Matthaei*, v syrské *Vita Joannis* a v syrské *Doctrina apostolorum*.

²⁾ Tischendorf, *Apocalypses apocryphae*. Lipsiae 1868.

Proti tomu stojí podání druhé, že totiž apoštolé po nanebevstoupení Páně zůstali delší dobu pohromadě v Jerusalemě, že P. Maria zde společně s nimi žila, jsouc středem, srdcem a duší mladé křesťanské církve, a že apoštolé teprve po jejím úmrtí se rozešli do veškerého světa. Dle starých zpráv trval onen společný pobyt v Jerusalemě dvanáct let. Zprávy tyto jsou sice většinou apokryfní, ale zdá se, že přece mají jakýsi historický podklad.

Klement Alexandrijský, který se narodil okolo r. 160 a byl představeným katechetické školy v Alexandrii v letech 190—202, ve svých Stromatech (VI, 5) píše:¹⁾ „Petr praví, že Pán řekl apoštolům: Chce-li kdo z Israele učiniti pokání a pro jméno mé uvěřiti v Boha, budou mu odpuštěny hříchy. Po dvanácti letech vyjděte do světa, aby nikdo neřekl: Neslyšeli jsme.“ Zdá se, že tuto zprávu Klemens Alexandrijský vzal z apokryfu Kerygma Petri. — Také v apokryfních Acta Petri²⁾ čteme; „Když se naplnilo dvanácte let, které Pán jemu (Petrovi) nařídil, ukázal mu Kristus toto vidění.“ — Dle Eusebia³⁾ (H. F. V, 18) Apollonius, který okolo r. 212 psal proti Montanistům, sděluje, že „dle starého podání Pán nařídil apoštolům, aby po dvanácte let neopouštěli Jerusalema.“

Diekamp⁴⁾ pochybuje sice o historičnosti onoho počtu dvanácti let, a to z té příčiny, poněvadž v gnostických pramenech na př. Pistis Sophia vyskytovala se domněnka, že Kristus po svém zmrtvýchvstání žil ještě 11 neb 12 let společně s apoštoly na zemi. Je však pravděpodobnějším, že přece jen ono číslo dvanácti let jest ohlasem historické skutečnosti. To potvrzují Skutky Apoštolské, z nichž je zjevno, že apoštolé po nanebevstoupení Páně opravdu delší dobu společně v Jerusalemě žili.

Poslyšme nyní některé byzantské autory, co praví o chronologii života P. Marie.

Hippolyt Thebský, který dle Diekampa⁵⁾ žil koncem sedmého nebo počátkem osmého století, píše o věku P. Marie takto:⁶⁾

¹⁾ Migne, Patrologia Graeca IX, str. 263.

²⁾ Hennecke, NT Apocryphen. Leipzig 1904 str. 396.

³⁾ Migne, Patrologia Graeca XX, str. 479.

⁴⁾ Diekamp, Hippolytus von Theben. Münster 1898 str. 93.

⁵⁾ l. c. str. 157.

⁶⁾ Diekamp, Hippolytus. Str. 4.

„Žila v člověčenství svatá Boží Rodička let 59 a to: ve chrámě 14 let, v domě Josefově 4 měsíce, načež přijavši poselství od archanděla Gabriele a počavši porodila Pána našeho Ježíše Krista 25. prosince majíc celkem 15 let. A žila po dobu pozemského života Pána našeho Ježíše Krista 33 let. A po nanebevstoupení Páně žila s učeniky v domě Jana Evangelisty 11 let: dohromady je to 59 let jejího života.“

Jak viděti, dospěl Hippolyt Thebský k počtu 59 let tím způsobem, že k 15 rokům, kdy P. Maria dle apokryfních zpráv porodila Spasitele, připočetl 33 roků pozemského života Kristova a k tomu ještě přidal 11 let spoluzítí s apoštoly. Poněvadž se apoštolé rozešli z Jerusalema ve 12. roce po nanebevstoupení Páně, tu předpokládá, že P. Maria, která skončila život před tím, zesnula v roce 11. — Názor Hippolyta Thebského vedle jiných autorů přejímá také známý byzantský kronikář Nikeforus Kallisti.¹⁾

Prastarý apokryf *Protoevangelium Jacobi*²⁾ udává, že P. Maria opustila chrám jerusalemský, kde ji rodiče zasvětili službě boží, v 12. roce věku a že počala a porodila Krista v 16. roce svého věku. Tím se nám vysvětluje, že jiní autoři dobu pozemského života P. Marie určují na 60 až 62 roků.

Epifanius Monachus, který snad žil v 8. století, uvádí sice mínění Hippolyta o 59 letech P. Marie, on sám však praví, že žila s apoštoly v Jerusalemě 24 let a že se tudíž dožila 72 let! Píše:³⁾ „Léta její se počítají takto: V 7 letech rodiče ji obětovali Pánu v Jerusalemě. Zůstala ve chrámě 6 a půl roku a pak v domě Josefově 6 měsíců. Tehdy byla jí zvěstována radost veškerého světa. V 15 letech porodila. A se synem byla 33 let. To je celkem 48 let. Po nanebevstoupení Synově zůstala v domě Jana Bohoslovce na Svatém Sionu s ním i s jinými, kteří tam byli, 24 let. Úhrnem 72 let. Po zesnutí svaté Boží Rodičky apoštolé se rozptýlili.“ — Epifanius se při tom odvolává na Ondřeje Kretskeho,⁴⁾ jenž byl napsal, že P. Maria opustila tento svět dosáhnuvši nejvyššího stáří — εἰς βαθὺ γέρας αὐτὴν καταντῆσαι. 59 let, jež uvádí Hippolyt Thebský, nelze prý však nazvat vysokým stářím.

¹⁾ Migne, *Patrologia Graeca* CXLV, str. 809.

²⁾ Hennecke, *NT Apocryphen*. Leipzig 1904 str. 57 a 59.

³⁾ Migne, *Patrologia Graeca* CXX, str. 214.

⁴⁾ Migne, *Patrologia Graeca* XCVII, str. 1046.

Georgius Cedrenus¹⁾ v 11. století rovněž se přidržuje onoho počtu 72 let. Nejdále zašel Joannes Geometres,²⁾ jenž praví, že P. Maria značně — οὐκ ὀλίγῳ πλεον — překročila 80 let věku!

Ve zmatené směsi těchto zpráv, které ještě podrobněji vypočítávají Baronius a Tillemont³⁾, nezbývá nežli říci prosté: Ignoramus. Tak také Benedikt XIV, když byl ve stati De festo Assumptionis B. M. V. uvedl všemožná mínění, dodává:⁴⁾ „nihil de ea re ut exploratum certumque definiri potest.“

*

Pokud vůbec lze v této věci dospěti k nějaké pravděpodobnosti, tedy zdá se jistým, že P. Maria skončila svůj pozemský život v Jerusalemě.

Při poslední zmínce o P. Marii v Novém Zákoně (Sk Ap 1, 14) nalézáme ji s apoštoly a ostatními zbožnými ženami ve večeradle v Jerusalemě. Nejen dle starého podání, o němž byla v předešlém řeč, ale i dle Skutků Apoštolských dleli apoštolé po nanebevstoupení Páně delší řadu let v Jerusalemě. S apoštoly a se sv. Janem, kterému Spasitel na kříži umírající doporučil svoji matku (Jan 19, 26), byla v Jerusalemě i P. Maria. A kde jinde také nežli v kruhu apoštolů a po boku sv. Jana mohla matka Páně nalézt útulek a záštitu? Nehledě na to, že ji poutalo k Jerusalemu to, co srdci jejímu zde na zemi bylo nejposvátnějším, totiž místa posvěcená utrpením a oslavením jejího Syna: Kalvarie a Boží hrob!

Nenalézáme ve starém podání ani nejmenší stopy, že by P. Maria byla kdy Jerusalem, ať sama, ať se sv. Janem, opustila. Z toho právem usuzujeme, že také v Jerusalemě svůj život skončila.

I když starší Otcové, hlavně sv. Epifanius, doznávají, že o zesnutí P. Marie jim není ničeho známo, přece nejen apokryfní Transity, ale i všichni pozdější křesťanští spisovatelé, kdykoli mluví o smrti P. Marie, považují za věc samozřejmou, že zemřela v Jerusalemě. Hrob P. Marie, který od 5. století v Jerusalemě byl ukazován a uctíván, i když byl pouze legendárním, byl přece jen projevem onoho obecného přesvědčení, že P. Maria zesnula v Jerusalemě.

¹⁾ Migne, Patrologia Graeca CXXI, str. 366.

²⁾ Dickamp, Hippolytus von Theben. Str. 96. Pozn.

³⁾ Baronius, Annales ecclesiastici in annum 48. — Tillemont, Mémoires etc. Paris 1693. Tom. I. Str. 653 a n.

⁴⁾ Benedicti XIV Opera. Ex Typographia Bassanensi 1767. Tom. IX. Str. 205.

Proti celé řadě novějších katolických spisovatelů hájících názor, jakoby P. Maria zemřela a byla na nebe vzata nikoli v Jerusalemě, ale v Efesu, hlavním městě římské provincie Asie, třeba především poukázati na to, že názor tento je pozdního původu a že nemá mezi starými autory křesťanskými nejmenší opory. Syrský spisovatel Bar-Hebraeus vypravuje sice, že P. Maria doprovázela sv. Jana do Efesu a že zároveň s ním byla vypovězena na Patmos. Nepraví však nic o smrti P. Marie, a pak ničím nedoložené mínění tak pozdního autora, který žil v 13. století, nemá žádné váhy.

Byl to známý historik církevní Baroni¹⁾, který první vyslovil názor, že P. Maria přišla se sv. Janem do Efesu a tamtéž zemřela, a který se také pokusil toto tvrzení odůvodnit.

První důvod Baroniův je dosti zvláštní a ceny více nežli pochybné. Vychází ze slov, jimiž sv. Marek končí své evangelium: „oni pak kázali všude.“ Z těchto slov dovozuje Baroni¹⁾, že v době, kdy sv. Marek napsal tato slova, byli apoštolé do celého světa rozptýleni, a tedy i sv. Jan tehdy také opustil Jerusalema a a byl činným v Malé Asii. Že sv. Jan působil v Malé Asii a v Efesu, to dosvědčuje spolehlivá starokřesťanská tradice. Sv. Marek napsal své evangelium brzo po příchodu sv. Petra, jehož byl průvodcem, do Říma, t. j. nedlouho po r. 42. Tedy již tehdy byl sv. Jan v Efesu a s ním i P. Maria, která tehdy byla ještě na živu; v Efesu P. Maria také zesnula. — Je patrné na první pohled, jak tato Baroni¹⁾ova argumentace je hledaná a vratká.

Druhý Baroniův důvod působí ovšem dojmem, že jest opravdu čerpán ze staré křesťanské tradice. Jsou to slova vzatá z listu, který Otcové shromáždění na sněmu v Efesu (r. 431) poslali cařihradskému lidu a v němž jemu oznamují odsouzení Nestoriovo. Čteme tam: „Quare et Nestorius, impiae haereseos instaurator, cum in Ephesum civitatem pervenisset, in qua Joannes Theologus et Deipara virgo Sancta Maria — ἐν τῇ Ἐφεσίῳν, ἐνθα ὁ θεόλογος Ἰωάννης καὶ θεοτόκος παρθένος ἡ ἁγία Μαρία — a sanctorum patrum et episcoporum coetu ultro seipsum abalienans... divino patrum iudicio condemnatus et omni sacerdotali dignitate privatus est.“ (Mansi, Coll. conc. Tom IV. p. 1242). — Neúplná věta „kde Jan Bohoslovec a Rodička Boží svatá Panna Maria“ vyžaduje dle ducha řeckého jazyka jako doplněk sloveso εἰσὶν nebo ἦσαν. Pak tedy sněm efesský v onom listu prý vyslovuje

¹⁾ Baroni¹⁾, Annales ecclesiastici. Antwerpiae 1612. Tom. I. Str. 314.

přesvědčení, že sv. Jan a P. Maria v Efesu buď „byli“, t. j. žili nebo že tam dosud „jsou“, t. j. že jsou tam jejich hroby neb ostatky.

K uvedeným dvěma důvodům Baronia připojil vynikající historik Tillemon t ještě třetí. Je to existence nejstaršího známého chrámu zasvěceného P. Marii v Efesu, v němž se konala shromáždění efesského sněmu. Chrámy k účtě svatých stavěly se tehdy buď nad jejich hroby (martyria) nebo na místech, jež byly v nějakém blízkém vztahu k životu světcovu. Tedy i onen efesský chrám P. Marie předpokládá, že v Efesu byl buď hrob P. Marie, aneb aspoň že tam dosud žila vzpomínka na její pobyt.

Všichni pozdější spisovatelé, kteří hájí pobyt a smrt P. Marie v Efesu, nedovedli k uvedeným třem důvodům připojití žádného dalšího. Že těchto spisovatelů je nemalá řada — Cornelius a Lapide, Calmet, Fleury atd. — to způsobila především autorita dvou tak význačných historiků, Baronia a Tillemonta. Ba i Benedikt XIV ve známém díle O svátcích Páně a P. Marie přijímá jejich názor, an píše o Velikém pátku: „profectusque Ephesum (Joannes) eam secum adduxit, ubi tandem beata mater, ex hac vita ad coelum convolavit.“ Na svátek Nanebevzetí P. M. však pouze referuje o obojím názoru ponechávaje čtenáři volnost, aby se rozhodl pro Jerusalema neb Efes.¹⁾ — O nejnovějších obhájcích Efesu jako místa úmrtí P. Marie bude řeč ještě v dalším. — —

Uvedené tři důvody jeví se však úplně vratkými.

Jest především pravděnepodobno, ba přímo nemožno, že by sv. Jan byl přibyl do Malé Asie již po r. 42. Při pronásledování, které vzniklo po smrti sv. Štěpána, rozptýlili se sice věřící z Jerusalema, zůstali tam však apoštolé, jak Skutky Apoštolské (8, 1) výslovně podotýkají. Poprava Jakuba staršího a uvěznění Petrovo (Sk Ap 12, 1) zahájily novou bouři pronásledování křesťanů jerusalemských, než bouře tato po brzké smrti krále Heroda Agrippy I utichla a církev v Jerusalemě těšila se poměrnému klidu za vlády římské, pod kterou se Palestina po smrti Agrippově opětně dostala. Na sněmu apoštolském okolo r. 51 sv. Pavel (Gal 2, 1—10) počítá sv. Jana mezi sloupky církve. Míněna je tu církev v Jerusalemě a v Palestině skládající se výlučně z obrácených židů, neboť na řečeném sněmu dělí si apoštolé práci tím způsobem, že Pavel má býti činným mezi pohany, Jakub, Petr a Jan pak mezi židy jako

¹⁾ Benedicti XIV Opera. In Typographia Bassanensi 1767. Tom. IX. Str. 208 a n.

dotud. Ze slov sv. Pavla plyne, že sv. Jan rozvíjel svou činnost do té doby výlučně mezi židy, a to v Jerusalemě a Palestině.

Když sv. Pavel okolo r. 56 začal kázati evangelium v Efesu, nenalezl tam žádné stopy po křesťanství. Setkal se pouze s dvánácti učeníky Jana Křtitele. Kdyby sv. Jan už dříve byl působil v Efesu, byla by tam přece už nějaká křesťanská obec bývala! I sv. Irenej, který je hlavním svědkem pro pobyt sv. Jana v Efesu, výslovně píše (A. H. II. c. 22), že efesská církev byla založena sv. Pavlem. Sv. Pavel pak za správce efesské církve ustanovil okolo r. 66. svého žáka Timothea (1 Tim 1, 3).

Sv. Jan do Malé Asie přišel později. Opustil Jerusalem asi tehdy, když vypukla válka židovská a když křesťané, pamětlivi proroctví Kristova, vzdálili se z Jerusalema, jemuž hrozilo obležení a zkáza. Přišel dle toho sv. Jan do Malé Asie a do Efesu okolo r. 68—69 a zůstal tam až do své smrti, to jest podle svědectví sv. Irene a až do časů Trajánových.) Tehdy však už P. Maria se sv. Janem do Efesu přijíti nemohla: jednak tradice mluví pouze o pobytu jediného sv. Jana v Efesu nezmiňujíc se ani v nejmenším o P. Marii, jednak je pravděpodobno, že by sv. Panna byla tehdy ještě na živu, protože by měla okolo 90 let. Předpokládáme-li, že P. Maria porodila Krista v 15. roce svého věku a máme-li na zřeteli, že Kristus se narodil 4—5 let před počátkem naší ery, tu je zřejmo, že okolo r. 70 by P. Maria byla ve stáří 90 let! —

Přistupme k důvodu druhému!

Neúplná věta v listu efesského sněmu k cařihradskému lidu, *ἐνθα ὁ θεόλογος Ἰωάννης καὶ θεοτόκος παρθένος ἡ ἁγία Μαρία* ovšem vyžaduje, aby se tu doplnilo sloveso. Někaké porušení textu není potřeba předpokládat. Zdánlivá záhada se rozřeší, srovnáme-li s těmito slovy některá místa sv. Cyrilla Alexandrijského, účastníka efesského sněmu, který opětovně praví, že zasedání sněmu se konala ve velikém chrámu zvaném *Μαρία Θεοτόκος* — *ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς πόλεως, ἣτις καλεῖται Μαρία Θεοτόκος!*²⁾ Jinde zase chrám tento nazývá *Ἁγία Μαρία*.³⁾ Jako my dnes mluvíme o „sv. Petru“ místo o „chrámu sv. Petra“, tak i v onom listu k cařihradskému lidu výrazy „Bohoslovec Jan“ a „Boží rodička Panna svatá Maria“ označují prostě

¹⁾ Hudec, Pobyt Sv. Jana apoštola v Efesu. Brno 1909.

²⁾ Mansi, Amplissima collectio conc. Tom. IV. Str. 1241 D.

³⁾ Migne, Patrologia Graeca LXXVI, str. 472.

chrám, kde se sněm konal a jenž byl zasvěcen sv. Janu a P. Marii! Dvojitý chrám sv. Jana Evangelisty a P. Marie v Efesu je znám i z pozdějších církevních dokumentů. To je vysvětlení nejbližší a nejprostší. Není naprosto třeba usuzovat ze slov oněch, jak činí Zahna,¹⁾ že byla v Efesu místní pověst o pobytu P. Marie se sv. Janem v Efesu. Tím méně máme zde projev staré tradice, dle níž by Maria — jak to hledí dokazovat Baronius a druzí — byla v Efesu žila a zemřela.

Ještě méně lze to dovozovat z toho, že v Efesu byl prastarý chrám P. Marie. Nevíme sice přesně, kdy chrám tento, v němž se konala zasedání sněmu r. 431, byl postaven. Vznik jeho stěží padá (dle Zahna²⁾ před r. 380—420. V době efeského sněmu však dle svědectví Cyrilla Alexandrijského byly již v mnohých jiných městech postaveny chrámy ke cti P. Marie.³⁾ V Římě papež Liberius vystavěl basiliku, kterou Sixtus III (432—440) obnovil a zasvětil P. Marii — S. Maria Maggiore. V Cařihradě byly rovněž velmi staré mariánské chrámy Chalkoprateion a v Blachernách. Dle svědectví Theodosiova⁴⁾ byly v Jerusalemě v 6. století tři chrámy P. Marie: na úpatí Hory Olivné, u rybníka bravního a třetí vystavěný Justinianem na nádvoří chrámovém tam, kde je dnešní mešita el-Aksa. Jako tyto chrámy, tak ani chrám P. Marie v Efesu nikterak nepředpokládá, že by v Efesu byl hrob Panny Marie býval aneb aspoň nějaké místní podání o pobytu a úmrtí P. Marie v tomto městě. Již císař Konstantin dle svědectví Eusebiova⁵⁾ vystavěl v Cařihradě ke cti archanděla Michaela chrám zvaný Michaelion. Byly tedy ve 4. století již stavěny chrámy z pouhé úcty k světcům a k P. Marii, a nikoli pouze tam, kde byl jejich hrob nebo místo umučení.

Že v Efesu nebylo žádné tradice o hrobu P. Marie, pro to lze uvést dva pádné doklady.

Biskup Polykrates z Efesu napsal papeži Viktorovi (192—202) list, v němž hájí maloasijský způsob slavení Velkonocí 14. Nisanu. List tento nám uchoval Eusebius (H. E. V, 24). Polykrates mezi jinými důvody uvádí celou řadu vynikajících osob, které v Malé

¹⁾ Zahna, *Dormitio S. Virginis*. Leipzig 1899 str. 54.

²⁾ Tamt.

³⁾ Tamt.

⁴⁾ Geyer, *Itinera Hieros. Vindobonae* 1898. Str. 142.

⁵⁾ *Vita Constantini*. III. Str. 48.

Asii zemřely a které takovým způsobem Velkonoce slavily. ,Také v Asii odpočívají veliká světla, která vstanou v den příchodu Páně, kdy přijde ve slávě s nebes a vzkřísí všechny svaté: Filip, jeden z dvanácti apoštolů, který odpočívá v Hierapoli, a dvě jeho dcery, které v panenství zestárly. Jiná dcera jeho, která byla plna Ducha svatého ve svém konání, je pohřbena v Efesu; dále také Jan, který spočinul na prsou Páně, který byl knězem s členkou a mučéníkem i učitelem a v Efesu pohřben odpočívá. Potom Polykarp, který byl biskupem ve Smyrně a zemřel jako mučéník, jakož i biskup a mučéník Traseas, jenž odpočívá ve Smyrně. Nač mám dále uváděti biskupa a mučéníka Sagarisa, který odpočívá v Laodicei, a rovněž blaženého Papiria a eunucha Melitona, který byl v celém svém konání pln Ducha svatého a leží v Sardech . . .‘

Polykrates ve svém výpočtu maloasijských ,světel‘ uvádí nejen sv. Jana apoštola, ale nezapomněl ani na dcery apoštola Filipa. Ani slovem však se nezmiňuje o P. Marii, protože v Efesu, kde Polykrates přece žil a působil, nebylo o jejím hrobu neb aspoň o jejím pobytu nic známo. Či mohl Polykrates, který jako efesský biskup nejlépe musil znáti tradice svého města, pominouti mlčením hrob P. Marie, kdyby o něm byl něco věděl? Je zde tak jasné argumentum ex silentio proti hrobu P. Marie v Efesu, že jasnějšího si ani nelze myslet!¹⁾

Rovněž poutnice z Gallie, zvaná obyčejně Silvia neb Aetheria, která navštívila Palestinu v letech 385—388, ve svém cestopisu praví, že hodlá navštívit Efes ,propter martyrium sancti et beati apostoli Joannis.‘²⁾ ,Martyrium‘ dle terminologie tehdejší značí chrám postavený nad hrobem mučéníka nebo světce. Byl tedy v Efesu chrám sv. Jana apoštola s jeho hrobem, o nějakém hrobě P. Marie však není Silvii naprosto nic známo.

Jak z řečeného dostatečně vysvítá, názor, že P. Maria v Efesu žila a byla pohřbena, nemá ve staré křesťanské literatuře nejmenší opory.

(O. p.)

*

¹⁾ Zahn, Dormitio. Str. 51: . . . allein schon die Aufzählung der heiligen Männer und Frauen, welche im Boden der Provinz Asien begraben seien, bei Polykrates von Ephesus um 190 mußte jedem, der noch etwas auf das Zeugnis der Geschichte gibt, den Geschmack an der Fabel vom Grab der Maria in oder bei Ephesus gründlich verderben.

²⁾ Geyer, Itinera hierosol. Vindobonae 1898. Str. 71.

Visitace kapituly brněnské r. 1706.

Jan Tenora.

Koncem století 17. a začátkem 18. zadíraly se do brněnské kollegiátní kapituly veliké rozbroje. Příčinou bylo špatně vedené hospodářství na statcích kapitulních, zrovna uchvácené a absolutně spravované. Spory těmi byla zmitána celá kapitula, která se roze-stoupila ve dvě strany, stranu kanovníků starších a mladších. V nich srazila se však také dvojí společnost, šlechtická a nešlechtická: pánovitost a povýšenost, ledabylé pomíjení a velkomožné odbývání druhých — a odhodlané vědomí rovnosti a práva a živé úsilí o společenské vyrovnání; uplatňování starých názorů, zvyků a obyčejů — a hájení platných předpisů a časových potřeb. Bylo to zápolení i sociálně významné; proti ujařmování poddaných ozval se nesouhlas a požadavek, že se nic nemá díti proti spravedlivosti.

Za těchto sporů střetla se také obojí jurisdikce, která zasahovala do věcí kapitulních, jurisdikce církevní a světská, biskupova a panovníkova. Ukázalo se zase, že světská moc má vrch.

Zajisté projevovaly se za vnitřních sporů a nesrovnalostí slabosti a křehkosti, vystupovaly vady a chyby, ale nezanikalo volání po nápravě, a byla opravdová snaha ji provésti.

Tento výsek z vnitřních dějin brněnské kapituly jeví se obrazem tehdejšího života sice hodně zašlým, ale probleskují z něho přece také světlejší barvy: obrazem, který lze obnoviti, a jenž není docela zchátralý.

*

Proboštem kollegiátního kostela sv. Petra v Brně Maximiliánem Adamem hrabětem Lichtenštejnem (1670—1709) byl presentován 26. listopadu 1691 za kurátního kanovníka této kapituly Karel Ferdinand Bohuslav rytíř Ullersdorf-Nimptsch; biskupem Karlem z Lichtenštejna byl 23. dubna 1692 potvrzen, načež 30. dubna byl instalován. Byl v plné síle mužné. Narodil se ve Skaličce u Kelče 16. dubna 1654, vykonav studia humanitní vstoupil k jesuitům (1680—1684), než po čtyřech letech vystoupil a stal se světským knězem. Od r. 1686 byl kaplanem, ale již r. 1687 stal se farářem v Hodoníně, kde dle pozdějšího svědectví olomoucké konsistoře

horlivě pracoval v duchovní správě a mnoho jinověrců do církve katolické přivedl. Jako kanovník stal se ještě r. 1692 doktorem bohosloví a apoštolským protonotářem. V kollegiátní kapitule zastával od r. 1692 úřad notáře. Svůj kanovnický dům vedle proboštské residence, v němž již sotva mohlo se bydleti, většinou vlastním nákladem opravil.¹⁾ V zevnější chování a vystupování byl uhlazený, dovedl se zalichotiti, a tak získával si přízeň, náklonnost a oblibu.

Když vstoupil Ullersdorf do kapituly, byl kapitulním děkanem šlechtic Jan Zirkendorfer a kanovníky byli: Valens Conti de Comitibus, František Ignát Miller, Jan Anselm rytíř Bornstedt, Cosmus de Agostinis (jenž však již v květnu 1692 zemřel), Petr de Reharmond, jenž však pobýval v Olomouci jako farář a děkan u P. Marie a pak r. 1694 stal se proboštem mikulovským, Josef Giorgi, Severin Zeiske, Maximilian Pruskauer rytíř Freyenfels. Valens, Cosmus, Giorgi byli Italové.

Ullersdorf brzy nabýval v kapitule vlivu. Vystupoval sebevědomě a vzbuzoval důvěru; byl rád všude viděn a býval vítaným společníkem ve šlechtických společnostech. Kapitulu získal si zprvu celou; sotva se stal 24. září notářem kapitulním, svěřovala mu jiný úřad velmi důležitý, prokurátora kapituly.

Za prokurátora volívala kapitula některého svého člena na tři léta, potom mohli kanovníci jen v sezení kapitulním prokurátorovi úřad jeho ještě na další období prodloužiti. Jemu náleželo podle stanov starati se o hospodářství na statech kapitulních a spravovati je; měl si vydržovati písaře, na panství zadarmo komise konati, na hospodářského správce dohlížeti a jemu, když do Brna přijížděl, obživu poskytnouti. Povinností prokurátorovou bylo každého roku kapitule do dvou měsíců účty skládati pod trestem suspense příjmů, jak rozhodl biskup Karel r. 1676.

Dne 28. ledna 1681 byl zvolen za prokurátora Valens de Comitibus; za svou práci a výlohy dostával ročně 100 zl. mor., dvě bečky piva, tři mty ovsa, seno a slámu pro koně a z kontribučních peněz 15 zl. Valens resignoval 1686 a zvolen byl za prokurátora Miller; platu mu určeno 100 mor. tol., tři bečky piva, 15 měřic ovsa, sena a slámy, kolik by potřeboval; potom r. 1689 byl potvrzen dotavadní prokurátor na další tři léta. Miller nezůstal však

¹⁾ Dr Fr. Zeibert, *Vitae canonicorum*. Ms. v kapitulním archivu v Brně.

dlouho prokurátorem, brzy jmenuje se jím zase Valens. Než r. 1693 zdvihl se proti němu odpor; zdá se pak, že původcem toho i udržovatelem byl Ullersdorf, jemuž se otvíralo nové pole činnosti, kde teprve mohl se nade všechny vyšínouti; podle všeho nabízel se sám kapitule, že ten úřad na sebe vezme. Dne 2. března 1693 byl v kapitule čten ze statut odstavec o prokurátorovi, že je jen na tři léta, a usneseno, když nynější prokurátor je již přes tři léta a ještě neresignuje, žádati probošta, aby ho po dobrém přiměl k resignaci. Toto usnesení bylo přímo namířeno proti kanovníku Valentovi; ovšem byl již stár a síly jeho nebyly s takový úřad, kde bylo kolikrát potřeba energie, a kde někdy přestávaly ohledy. Ale zprvu nebyl s takovým provokativním usnesením kapituly srozuměn ani sám probošt, hlava kapituly. Měl žádost kapituly za nevčasnou, a pravil potom 27. března v sezení, že v těch bouřlivých dobách více záleží na zdárném jednání s magnáty a vojáky než na opravdovém hospodářství, a odmítal ji z toho důvodu, že není snadno nalézti nástupce, neboť prý nehodí se svěřiti celé hospodářství mladému kanovníkovi; k tomu také světský úředník hospodářský je nezkušený, chtěl tedy probošt, aby od své žádosti ustoupili neb aspoň resignaci odložili na pozdější dobu.

Ale do kapituly byl již vnesen nesouhlas s každým odlišným návrhem. Zatím nepostavila se sice proti proboštovi úplně, ale vyslovila svou nedůvěru k Valentovi tak, že se usnesla, aby přidělen byl prokurátorovi jeden kanovník. Valens z toho vyvodil důsledky a resignoval na úřad prokurátorský; resignace byla přijata, a 29. dubna 1693 za jednomyslného souhlasu všech zvolen byl za nového prokurátora Ullersdorf, jenž zároveň sobě ponechal úřad notáře kapitulního.¹⁾ Uražený Valens odjel, ale u sebe nechal urbáře a hospodářské spisy, a vydal jen účty sirotčím.

Zase projevil probošt, že takového postupu neschvaluje, a raději chtěl, aby se vůbec úřad prokurátora neobsazoval; psal kapitule a radil, jak by se v kapitule mohl zjednatí a utvrditi pokoj: aby celá kapitula bezprostředně vedla správu hospodářství, a hospodářský úředník aby každé soboty od shromážděné kapituly přijímal nařízení na budoucí týden, a tak by nebylo ani třeba úřadu prokurátorského, jak také v dřívějších letech chvalitebně se dalo. Ale kapitula nepřijala takové rady: namítala, že zrušiti úřad pro-

¹⁾ Protokoly kapitulní z let 1670—1706; Ms. str. 75, 131, 132, 193,

kurátorský zdá se býti proti stanovám, a že není důvodu, aby se to tak snadno stalo, i usnesla se, aby se písemně žádalo, aby se nezaváděla tato novota, jaké není paměti. Zvláštním poslem poslala tuto prosbu proboštovi, a zároveň oznamovala biskupovi, jakoby probošt chtěl rušiti úřad prokurátorský, prosíc, aby zakročil proti navádění jednoho brněnského kanovníka k tomu. Tu skrývala se asi narážka na kanovníka Valenta, jehož probošt dosud se u kapituly zastával.

Tak dostala se vnitřní záležitost kapituly před biskupa, jenž prostředkoval a kapitolu uklidňoval, že probošt nemá v úmyslu zrušiti úřad prokurátorský. Ale proti Valentovi dával biskup kapitule za pravdu a nařizoval, aby pro pokoj v kapitule byl zase upomenut, aby vydal urbáře a hospodářské spisy.¹⁾

Zajisté kapitula byla v právu, když se domáhala, aby zvolený prokurátor vydával také počet z vladařství svého a odevzdal, co mu bylo svěřeno. To mohlo novému prokurátorovi utkvěti na mysli, a mohl si z toho vzíti výstražný příklad. Ale takových úvah o zodpovědnosti si Ullersdorf nepřipouštěl, jakmile se stal prokurátorem; jemu běželo jen o to, aby postoupil a nabyl moci. A toho teď dosáhl: v ruce jeho bylo položeno hospodářství kapituly, její příjmy a důchody, jichž používal a rozděloval bez kontroly. Byl ovšem podle stanov kapitule odpovědný, ale neměl nad sebou žádného bezprostředního pána, a zařídil si všecko potom tak, aby sám byl neomezeným pánem a druzí aby byli na jeho libovůli závislí. Vědomí odpovědnosti brzy u něho vymizelo, ohledy na spolubratry přestávaly a zůstávalo jen nade všecko a nade všechny pozdvižené sobectví, zvláště od té doby, kdy se vmluvil a vlichotil v přízeň probošta Maximiliana Lichtenštejna. (P. d.)

¹⁾ Tamže 200.

Posudky.

Dr. Josef Foltynovský, Duchovní řečnictví. V Olomouci 1927. Nákl. vlastním. Expeduje Matice cyrilometodějská v Olomouci. Str. 206, 22 K.

Kniha tato jest ovocem mnoholeté činnosti autorovy jako profesora pastorálky a prvním účelem jejím je podati bohoslovcům „stručnou a potřebám moderní pastorace přizpůsobenou nauku o duchovním řečnictví.“ Užívá se totiž v Olomouci jako i mnohde jinde učebnice Schüchovy, která při svých četných přednostech má také své slabé stránky, a ty jsou právě v homiletice nejcitelnější.

Spis přidržuje se celkem rozdělení Kriegova-Riesova. Po všeobecném úvodu a dějinách homiletiky pojednává v homiletice materiální o předmětu a cíli kázání, o topice, v homiletice formální o methodických prvcích a o organických součástkách duchovní řeči, o vlastnostech kázání, o druzích kázání (patří k nejzdařilejším částem knihy), o přednesu a o osobě kazatelově.

Dílo jest na výši doby a je v každém ohledu zdařilé. Vyniká všestrannou znalostí příslušné literatury, bohatou vlastní zkušeností, důkladností, která žádné sem spadající otázky neponechává nepovšimnuty, jasností a přehledností, správnou a lahodnou češtinou a věrou láskou k předmětu, která vane z každého řádku.

Neologismy: „volní“ (= působící na vůli) a „mluvní“ (= sloužící k mluvení) sotva se ujmou. V uvedené literatuře postrádáme Dr. Jos. Kupky, Církevní rok, O mši sv., Kázání a homilie.

Naši bohovědné literatuře přibyl cenný a potřebný spis. Špachtova „Homiletika“ (1. vyd. 1849/51, 2. vyd. 1852) je přirozeně zastaralá a neznámá (ani náš autor se o ní nezmiňuje), a příslušný oddíl ve Skočdopolově „Bohosloví pastýřském“ je příliš stručný a také už zastaralý; a jiné soustavné homiletiky jsme v češtině dosud neměli. Jest si jen přát, aby také kněží spis četli a jím svou methodu kazatelskou zkontrolovali a obohatili. V alumnátě poslouchali homiletiku v době, kdy ještě nekázali, a proto jistě si mnohého nepovšimli.

Dr. Jos. Toman, profesor pastorálky v Brně.

* * *

Fr. Čech, Z lítosti a vzdoru. Povídka. Str. 141. Hradec Králové 1927.

Z lítosti a vzdoru, že mu starší bratr přebíral za jeho vojenské služby nevěstu, klesne lehkomyšlný, ale v jádru dobrý rolnický syn až na dno hmotné i mravní bída; trpká zkouška životní vyléčí ho však z lehkomyšlnosti a planého furiantství a naučí ho vážit si počestného a spořádaného života, ve kterém dojde konečně také štěstí. Z příběhu jistě ne řídkého v životě našeho venkovského lidu vytvořil spis. zkušenou rukou, byť jednoduchými prostředky, pěknou, nevtíravě poučnou povídku, ve které zvláště jímavě působí,

že proměna v duši pobloudilého syna dokonává se ne tak hmotnou bídou, jako spíše láskou a dobrotou rozumného otce. Třeba jen odsouditi zlozvyk vydavatele knižní sbírky, za nějž ovšem spis. nemůže: předesílá totiž nebo připojuje k povídkám všelijaká hodně povídavá mravní naučení, jako by počítal jen se čtenáři, kterým nutno všechno podávati po lopatě notně široké.

Olga Fastrová, Poručík Buchar. Román z doby převratu. Str. 181. Vyškov 1927. — Felix Téver, Černý Lohengrin. Román. Str. 272. Praha 1927.

Romány obou spisovatelek kreslí poválečné prostředí na českém venkově, zvláště v chudých horských krajích. Fastrová dává se tam vrátiti legionářskému důstojníku, který nucen poměry v národnostně obořeném kraji odkládá zvolna své naivní socialistické názory v otázce majetku, samostatnou pilnou práci zbohatne a stává se jako továrník dobrodincem chudého kraje. Tedy starý příběh oblečený do libivých módních šatů; nechybí v něm ani romantická láska chudého ještě hrdiny k bohaté dceři pražského advokáta, odpor rodičů, útěk s ní do Tater atd.

Také hrdina druhé spisovatelky přichází do horského kraje v Kronoších, kde se prostí lidé oddávají novému náboženství — spiritismu, kdežto znuděné paničky různých velkostatkářských úředníků hledají zábavy v lehkém flirtu. Pražský spisovatel si s nimi zahrává v domnění, že se tak podněcuje k vlastní umělecké tvorbě, pohybuje se v póse záhadného Lohengrina, ale ukáže se na konec prázdným esthétem a nesvědomitým skeptikem i cynikem, jenž nevěří v Boha ani v lidstvo. svádí nevinnou dceru myslivcovu a osvobození z pout hledá pak v sebevraždě. Protějškem jeho je statkář, jenž po smrti svedené jím dívky propadl spiritistickému blouznění, ale probouzí se z něho po tuhém pokání novou ušlechtlejší láskou. Románek sám je dobrý, prostředí i postavy svěže vykresleny. Škoda, že autorka přidala k němu ještě krátkou povídku umělecky velmi slabou a příliš tendenčně hájící právo ženy na rozvod. M.

Vlasta Pittnerová, V panských sídlech. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1927. Str. 283. Sebr. spisů sv. 18.

Svazek tento obsahuje povídky: Princezna ze Sovína, Kaktusy hraběnky Marcelíny, U vodojemu, Na pensi v zámku. V první dcera polesného se vdá za šlechtice přese vši lásku k selskému synku, v poslední, nejdelší, dcera sládkova taktéž potlačí lásku k chudobnému úředníku k vůli zámožnému sládku. Druhá a třetí vypisuje, že ani v panských sídlech, ať bohatých ať nebohatých není jen blaho doma.

V tolika povídkách, jež Pittnerová z panských sídel čerpala a namnoze zdařile zpracovala, svérázně jimi obohativši naši lidovou belletrii, jest pochopitelné, že se mnohé postavy a náměty vracejí,

nejednou jen se skrovnými obměnami, a že spisovatelka kromě jiných slabostí mnohdy ve své drobnokresbě prodlévá déle nežli chvalno u věcí málo významných, zde ve 4. povídce na př. u kuchyňských; ale snad i to si ženské rády přečtou.

Alexandre Dumas, Dobrodružství kněžny Monacké. Přel. Karla Šeřínová. Nakl. A. Neubert, Praha 1927. 3 díly, str. 272, 15 K; 304, 17 K; 320, 18 K.

Jsou to dobrodružství z okolí francouzského Ludvíka XIV, neboť kněžna monacká, jejíž paměti prý v tomto románě otištěny, byla šlechticnou francouzskou a meškala i po svém sňatku s monackým princem víc u dvora francouzského než ve svém knížectví. Bylo zajisté nemalým uměním celou tu *chronique scandaleuse* pařížské společnosti v románě zpracovati, ale nemenším uměním jest jejími spoustami se až do konce pročísti.

Překlad jest plynutý a poměrně správný; divno jen, že překladatelka obě řeči tak ovládající neumí — jako nejeden český spisovatel — skloňovati zájmeno: on, ona, ono, pišíc na př. o zrcadle, tedy substantivu středního rodu: chtěla jsem jej zpět.

U dvou ťopek. Veselohra o 3 dějstvích a 2 meziaktích. Napsal J. H. Hladnovský. Nakl. J. Birnbaum, Brtnice 1926. Str. 104, 6 K. Lidové divadlo 41.

Ty ťopky jsou dvě staré panny, posedlé na vdávání, pronajímající světnici svého domu pánům. Jeden z těchto v naší veselohře právě se stěhuje, po pobytu jen jednodenním, který však stačil, aby jej sestrám důkladně znepríjemnil. Přijde druhý, zaplétají se námluvy atd.

Veselohra jest místy dost rozpustilá; v řeči neschází ani koření jako ježíšmarjá a sakral Vystupující modelka „ve svůdném úboru bohyně Diany“ podle výmluvné poznámky na str. 51. „kde to poměry nedovolují, může býti za kulisami“.

E. Scribe a E. Legouvé, Kouzelné prsty. Komédie v 5 dějstvích. Přel. Jan Sajic. Nakl. Československé akciové tiskárny, Praha 1926. Str. 118, 9.50 K. Dobré divadlo, řada I., č. 6.

Veselohra „Kouzelné prsty“ (*Les doigts de fée*) je z lepších výtvorů veleplodného Scribe-a. Nový lepší překlad (po El. Peškové) bude tedy při toliké spotřebě her divadelních zajisté vítán. Šlechtické ovzduší pařížské je sice našemu obecnstvu cizí, ale jeho nectnosti se v nové naší zbohatlé společnosti s nějakými jen obměnami vracejí.

Hlavní myšlenka je pěkná. Děvče, jež příbuzným šlechticům, arci hmotně upadajícím, jest na obtíž, odejde od nich a tajně si dobývá chleba v konfekci, až si může sama zříditi velký závod a jak penězi tak přímlovami může zachrániti ony příbuzné od úpadku. Náhlý vzestup jejího bohatství není sice docela pravděpodobným, ale v tomto prostředí milionů nepřipadá nemožným.

Rozhled

Náboženský.

Japonsko.

Horní sněmovně od vlády předložený zákon, upravující poměr mezi náboženskými vyznáními a státem, nebyl sněmovním výborem k nynějšímu rokování podán. Příčina není jen v protikřesťanském odporu vyznání mimokřesťanských, proto že zásadně křesťanství v Japonsku uznává, ale v odporu náboženství samých, an zákon vládě dává právo, dohlížeti nejenom na zevnější, ale i na vnitřné poměry jejich, na bohoslužebné úkony, nepřiči-li se obecnému řádu, mravnosti a povinnostem občanským; tomuto poručnictví se vzpírá i buddhismus.

Katolictví dobývá si v Japonsku vážnosti i půdy. Nacionálové, pokud ještě lpí na šintoismu nebo buddhismu, obávají se od křesťanství poruch toho národního svérázu, jenž ovšem kromě uctívání předků, v rozumném smyslu slučitelného i s křesťanstvím, velmi málo vlastně náboženského do sebe má, neboť zbožňování předků již myslícímu Japonci nemůže býti leda zevnější zvyklostí veřejného života.

Protestantští misijnáři z Ameriky zhusta budí nedůvěru ke křesťanství tím, že hášají a vštěpují místo božího království boží demokracii, kdežto Japoncům představa demokracie se nezamlouvá.

Zákon onen m. j. zprošťuje náboženský majetek daní a náboženská společenstva uznává za právní podmínky; značí tedy veliký pokrok na cestě k náboženské svobodě, v níž může se uplatnit vnitřná hodnota jednotlivých vyznání. Doufá se, že nebude docela zmařen, ale v poopravené podobě časem znova předložen a přijat.

Ministerský předseda Tanaaka nedávno jednal s apošt. delegátem Giardinim o tom, aby předloha o zřízení stálého diplomat. zastoupení mezi Kurií a Japonskem znova přišla do sněmovny.

Po Číně dostalo i Japonsko domorodého biskupa. Msgr. Hayasaka (* 1885), jenž prvý z Japonců svá studia vykonal v kolleji Propagandy, jmenován biskupem v Nagasaki. Jakožto tajemník dvou apoštolských delegátů měl příležitost býti představen koruněmu princí (nynějšímu císaři) Hirohito, jenž před několika lety navštívil Vatikán a katolictví není nepřizniv.

*

Albanie

má necelou třetinu katolíků ze všeho obyvatelstva, jehož celkem podle povrchního odhadu není ani milion; ostatní jsou mohamedáni a pravoslavní. Od r. 1479, kdy podlehla Turkům, byla územím missijním, v nové době měla několik arcibiskupství a biskupství, ale náboženské dílo naráželo na veliké překážky pro stálé rozbroje mezi jednotlivými kmeny a na zakořeněné zlozvyky horalského života, na př. krvinu; čítá se právě kmen miriditů, většinou

katolický, mezi nejbojovnější, a jemu bylo také sváděti tuhé pŭtky proti ostatním.

Před světovou válkou provedené jakési sjednocení pod princem z Wiedu, „mbretem Škipetarŭ“ (= rozumějících, jak se Albánci sami zovu), dávalo naději větších úspěchŭ civilisačních a s nimi též náboženských. Nyní vládne tu bývalý pocestný obchodník Achmed Beg, podle rodné dědiny po albanském zvyku zvaný Zogu, dříve v rakouských, pak v srbských a konečně v italských službách, majetník rozsáhlých pozemků po uprchlých neb odpravených občanech, zarputilý nepřítel katolíků.

Nedávno ustanoven sem apoštolský delegát arcibiskup Della Pietra S. J., jenž albanské poměry z dřívějšího působení velmi dobře zná. Z toho důvodu a z přátelských styků Albanie s Itálií se očekává, že tu katolíkŭm nastane doba klidnějšího života i působení.

*

Egypt.

Král Fuad vykonal slavnostní návštěvu ve Vatikáně, jehož orgán se při tom uznale zmínil o náboženské svobodě v Egyptě, příznivě snahám katolíků. Přibývá jich, jejich výchoven, hierarchie znova upravena, v Kairu přidělena apoštolskému delegátu stálá residence.

Egypt, kolem doby Kristovy středisko vzdělanosti, jež i křesťanstvu tolik poskytl (Alexandrie, katechetická škola, mnišství atd.), je také z ukázek, co dovedl islám. Nenaraziv tu na rovnocennou válečnou moc jako v střední Evropě, bez velkých překážek se zde a v celé severní Africe usadil, a ničil, co několik století zde bylo vybudovalo.

Nynější převaha anglická, ostatně jen s odporem snášena, přímo sice není katolictví přízniva, ale také mu přímo nepřekáží. Hlavní překážka jest v nepřístupnosti arabsko-islamské, již překonávati možno jen drobnou prací výchovnou, ve všech směrech vzdělávací.

*

Slovensko.

V Nitře, která se snad měla státi sídlem slovenského metropolity, ale podle nových zpráv má ustoupiti Bratislavě, buduje se pro unii misijní ústav čilých „Otců Slova Božího“. Nebude práce jeho brzy potřebí v našich historických zemích? —

Úmrtím ostřihomského kard. Csernocha nastal aspoň po stránce osobní obrat v záležitosti arcibiskupství toho, pokud sahá na Slovensko, kde má také většinu majetku. O osobnosti nebožtíkově, v každém směru vynikající, mnoho se teď psalo po stránce národnostní, ale pokud vidím, bez výsledku. Odrodilcem jistě nebyl, ale jakožto primas uher. království (Pešť, jak známo, nemá svého biskupství a náleží k Ostřihomu) pokládal se za hodnostáře tohoto království s příslušnými úředními povinnostmi. Ještě na smrtelné posteli ujišťoval návštěvivšího jej ministra (Klebelsberga) o svém přesvědčení — nám ovšem nepochopitelném, — že Maďarsko jiných národností neutiskovalo!

Vědecký a umělecký.

J o s. H a n á k: Alfred Poizat k dějinám vědy.

Historik a diplomat Gabriel H a n o t a u x, člen Akademie francouzské, vydává „Dějiny Francie,“ do nichž pojal i dějiny vědy ve Francii, jež zabírají 13. a 14. svazek velkolepého díla. Dějiny jednotlivých odvětví vědy — matematiky, fysiky, chemie, přírodovědy a filosofie — svěřil předním francouzským učencům, pracujícím v dotčených oborech, a úvod k nim napsal matematik Emil Picard, člen Akademie věd. Tyto „Dějiny věd“, ač se obírají především vědami, pokud pěstovány francouzskými učiteli, jichžto životopisy obšírně podávají, jsou dějinami vědy vůbec, totiž (ve franc. smyslu) exaktní.

Vydání těchto „Dějin věd“ dalo podnět Alfredu Poizatovi k článku „O vědě“, jež uveřejnil v květnovém svazku přední katolické revue „Le Correspondent“; oceňuje v něm nejen přednosti zmíněných Dějin vědy, nýbrž pojednává o původu a rozvoji vědy, o jejím významu pro lidstvo, o jejím poměru k náboženství. Uvedu z něho hlavní myšlenky, také pro nás velmi poučné.

Předně něco o původě a vývoji vědy. Fysická slabost nutila člověka, žít ve společnosti. Aby se společnost udržela, bylo třeba dělit kořist, a tato dělba vyžadovala počítání, čímž se zrodila aritmetika. Geometrie jest pozdějšího původu a sahá k prvním relnickým společnostem. Vyvinula se hlavně u Egyptanů, kteří po každoročních záplavách Nilu byli nuceni obnovovati meze svých polí. Bylo tedy třeba zakreslovati plochy, ohraničené přímkami i křivkami, porovnávat mezi sebou rozličné obrazce a hledati jejich společnou míru; to dalo původ geometrii v rovině. Vznik obchodu, při němž se vyměňovaly rozličné věci, vedl k pozorování a měření objemu a váhy těchto předmětů; tak vznikla geometrie v prostoru. Konečně bylo třeba k rozličným podnikům a smlouvám míry časové, k níž se dospělo pozorováním pohybu nebeských těles, podle něhož se začalo počítati na dny, měsíce, roky, a tak povstal astronomický kalendář. Pozorování stínu za dnů v Egyptě stále slunných vedlo k vynalezení slunečních hodin, jež byly doplněny hodinami přesýpacími.

Všecky tyto poznatky byly k organizaci společenského života nezbytné. Avšak člověk, jsa obklopen tajemnými silami a nebezpečími, hledal ochrany a pomoci u vyšších mocností, u Velkého Ducha a jiných duchů, takže vira v Boha je tak stará jako člověk, jako začátek stavu lidského, nehled k prazjevení.

Hvězdná obloha obracela k sobě pozornost zvláště v zemích, kde jasné, teplé noci vábí člověka k pobytu pod širým nebem, v Arabii. S živým zájmem sledoval pohyb hvězd a jejich zvláštnosti. Aby tato pozorování neupadla v zapomenutí, střežili je náčelníci kmenů, kteří byli zároveň kněžími. Zajisté již záhy zřizovali tito mágové

jakési observatoře a pokoušeli se o výpočty. Avšak jejich vědomosti, jako u Egyptanů, měly více praktickou cenu; oznamující zatmění a jiné astronomické zjevy, mísili astronomii s astrologií a hleděli tak zvýšiti svou vážnost, svůj vliv.

Ze starověkých národů Řekové byli první, kteří měli nadání pro vědu, filosofii. Kladli důraz na rozum, jenž se stal jejich božstvem. Kdežto jiné civilisace utkvěly na tradicích, byli Řekové revolucionáři, hledající stále nových zřízení i nových sidel. Zakládali města, jež neměla příliš dlouhého trvání, jež zanikala jednak vnitřními sváry, jednak útoky vnějších nepřátel, a za jejich poměrně krátké existence zaváděli nové a nové ústavy. Ostracismem i vypovídáním odpůrců v massách vypuzovali své krajany na nejvzdálenější pobřeží, kam s sebou přinášeli svou národní hrdost, svůj vkus, svou zálibu v rozumování, svou řeč, jež byla vypěstována v podivuhodný nástroj usuzování, analyso. Obírajíce se geometrií, nečinili tak jako Egyptané z praktické potřeby, nýbrž ze záliby v usuzování. Pěstující astronomii, jali se vypočítávati vzdálenosti nebeských těles a tím objevili rytmiku čísel, takže Pythagoras vyřkl hlubokou sentenci: „Celý vesmír i každá věc je číslem.“ Pythagoras tužil zákony Newtonovy a vyslovil domněnku, že se země točí, dvacet století před Kopernikem.

Řekové byli sice nadaní, vše chápali a tušili, avšak svým duchem byli svedeni k tomu, že pojímali člověka jako střed všehomíra. Řek trávil svůj život tím, že rokoval, dával zákony, budoval stát a jej zase ničil; byl zakladatelem měst, námořníkem a podnikatelem, nevida pro člověka jiné překážky než člověka. Člověk mu byl měřítkem všeho, a také vědu pojímal jako vývoj svého ducha, aplikuje zákony své dialektiky i na vesmír. Všechna naše věda, všechna naše civilisace jest jen rozvojem řeckého genia, jenž pořečtil Evropu navždy.

Když za Filipa a Alexandra právě Řecko poznalo, že spěje k zániku, učinil jeden muž — Aristoteles — bilanci celého jeho díla a uvedl vědu na tisíciletí k homocentrismu, jenž se stal podstatným jejím znakem a dal nebi otáčeti se kolem země. Učenci alexandrijští pokračovali v téže směru, čímž perioda velkých hypotéz i velkých objevů byla uzavřena. Římané k tomu nepřidali nic; jejich duch, ulpívající na formě a plný pověrčivosti, nebyl způsobilý k svobodným objevům, jež je spíše znepokojovaly.

Potom přišlo křesťanství, jež jsouc z počátku krutě pronásledováno, obracelo všechnu duševní činnost k životu vnitřnímu, mystickému. Po jeho vítězství nastaly vpády barbarů, pustošení a zmatky, za nichž by bylo bývalo vše zničeno, kdyby studium nebylo nalezlo útluku v klášterech, kde se jakž takž udržovalo. Celý středověk věnoval své síly k opětnému zbudování zničeného dědictví: Avšak i tehdy byl učiněn pokrok dalekosáhlého významu zavedením desetinného počtu s prvky algebry, jež nám přinesli Arabové; jím se dostalo matematikům výtečného nástroje k jejich pracím.

Skutečné obrození vědy třeba datovati od konce 16. století. Od této doby šla věda od úspěchu k úspěchu. Byl to předně kanovník K o p e r n i k, jenž, vycházející z myšlenky Pythagorovy, dokazoval, že vzdálenost světových těles od země činí nerozumnou domněnku, jako by se kolem země otáčel celý vesmír, kdežto připustili se, že se země otáčí, vše se vysvětlí snadno a jasně. Jeho důvody překvapily a mnohé i přesvědčily, nikdo však se neodvážil dáti to najevo. Bohoslovci, přidržující se systému Ptolemyova, se obávají, aby nebyly zviklány základy křesťanství. Jediný G a l i l e o, jenž se jal k astronomickému bádání používati dalekohledu, odváží se projevit své přesvědčení, avšak nemoha pro ně uvésti pozitivního důkazu a dotknuv se, jak sám K e p l e r doznává, neprozřetelně stránky bohovédné, je sv. oficiem donucen k mlčení. Protestanté, jimž jest Bible jediným pramenem víry, jsou hypothesou Kopernikovou více pobouřeni než katolici, v jejichž očích bojem proti ní se kompromitovali jenom někteří bohoslovci, kteří však nejsou církví.

(P. d.)

*

N o v é v y d á n í V u l g a t y.

20. století prý zasluží v biblicko-textové kritice jmenováno býti stoletím Vulgaty. Vulgata (= zveřejněná, zobecnělá) jest název starého latinského překladu Bible, v západní církvi zobecnělého a proto podrobeného všem textovým osudům často opisovaných děl, jež u Bible byly poněkud menší, jelikož nad ní bděl církevní úřad.

Vloni v červnu vydán v Římě I. svazek (I. kniha Mojžíšova; 48+427 stran) textu Vulgaty podle sv. Jeronyma jakožto plod textové revisní práce, podniknuté po přání Pia X. Montecassinský benediktin Ambr. Amelli jest původcem té myšlenky, již ve zvláštním pamětním spise Piu X. vyložil. 30. dubna 1907 tázal se tento vrchního zástupce benediktinů (abbas-primas) Hildebranda de Hemptinne, zdali by řád tento úkol převzal. Tehdy v Římě přítomní zástupcové řádu jej přijali a zvolili schopné pracovníky, jimž dosud předsedá anglický benediktin Aidan Gasquet, nyní kardinál.

Práce konána takto. Asi 700 rukopisů Vulgaty prozkoumáno, 40 z nich ofotografováno; tak vznikl u S. Callista v Trastevere rukopisný archiv přes 100 svazků. Mezitím, co se pracovalo o kriticky správném textu, seznamovaly od r. 1912 drobnější spisy (Collectanea, zprávy o důležitých rukopisech) s průběhem a podklady práce.

I. svazek, jehož budou další následovati snad rychleji, nadepsán nikoli vydavatelskou komisí, nýbrž jedním jejím členem jako redaktorem (recensuit); je to Henr. Quentin, bened. ze Solesmes ve Francii, v odborných kruzích světoznámý badatel, s jehož vydavatelskou methodou však nejsou všichni srozuměni a také v tomto případě u četných míst projevují nesouhlas. Srovnávací práci s rukopisy pro tento svazek, jichž bylo 34, vykonali: 4 bened.

angličti, 2 ze Subiaco, 4 z kongregace montercassinské, 8 ze solesmeské, konvent benediktinek v Paříži a ženské opatství v Maredret v Belgii, italský oratorian a jeden protestant laik ve Švýcarsku.

Vydání to přese vše výtky (co do použití rukopisů, co do kritického aparátu, co do průvodních poznámek a uspořádání) znamená důležitý mezník v úpravě textu Vulgaty. Bohužel je to však pořád ještě jen starý, namnoze nesrozumitelný text, a nikoli text, jakého bychom potřebovali, totiž nový, správný a srozumitelný překlad. Jsme tu před zvláštním literárním úkazem, že překlady v nových jazycích jsou nám, i když latinu docela dobře ovládáme, upotřebitelnější než jejich originál! (Vulgata ovšem není biblický originál vůbec, v žádné části, ale jest již uznáno, že je spolehlivá, nejednou i spolehlivější než na př. sám nynější originál hebrejský, jenž opisovači a vykladači trpěl víc než ona). Je pravda, že teprv na základě přesně kriticky zjištěného textu lze pořídit správné vydání latinské. Ale kdy se ho takto svět dočká? Mimoděk tu člověku napadá pořekadlo, jak lepší bývá nepřítelem dobrého.

*

m. — Dadaisté cizí i naši.

O vzniku tohoto podivného literárního a uměleckého směru, jež vynalezla za války nudící se a nervově rozrušená bohatá společnost ve švýcarských hotelích a jenž se rychle rozšířil jako poválečná epidemie, vysoce nakažlivá psychosa skoro po celé Evropě, referoval jsem tu před 7 lety (1920, 419). Skončil jsem tehdy míněním, že nesmyslné blouznění dadaistické pravděpodobně přejde brzy z Francie i k nám. Stalo se. A dnes po sedmiletém období, v němž se zatím objevilo zase několik nových uměleckých -ismů (surrealismus, konstruktivismus, poetismus atd.) a kdy dadaismus zvolna se ukládá ve své vlasti do hrobu, můžeme si učiniti jakýsi přehled o vývoji a významu tohoto směru.

Vlastním jeho střediskem stala se ovšem Francie, kde si skupina dadaistických básníků založila hned na počátku vlastní nakladatelství a vydávala literární časopisy. Po básníku a essayistovi *Paulu Derméovi*, hlavním činovníku této skupiny, vyniklo tu několik jiných spisovatelů, jejichž jména jsou z překladů známa většinou již také u nás. V Šaldově „Tvorbě“ (1927, č. 6.) věnuje jim delší stať mladý esthetik *K. Teige*.

Nejznámější jest u nás *Georges Ribémont-Dessaignes*, jehož groteskní, bizarní a svým způsobem dobrodružný román „Pštros se zavřenýma očima“ vyšel minulého roku v českém překladu a také ve Francii vzbudil velký rozruch svou strašnou ironií. V dalších románech autorových nabývá vrchu nelidská síla hrůzné fantasie a neuvěřitelné drsnosti s bestiálními scenami násilností a temného erotismu. Všechny jeho knihy, divadla, prosy i básně, jsou blasfemickými pamflety.

Mnohem jemnější je také u nás hojně překládaný Philippe Soupault. Jeho básně jsou — dle Teigeho — skutečně panenskou poesii čistých obrazů, jsou prosté, bez exotismu, bez švihactví a mají tichou, nevťiravou eleganci.

Zato plnokrevným dadaistou je Tristan Tzara, původem Rumun, assimilovaný Paříži. Žongluje „osvobozenými“ slovy jako japonští kejklíři různobarevnými kuličkami. Vyslovuje svou nechut k umění, k filosofii, k vášni. Tvrdí, že všechny energie světa jsou zneužity a zneuctěny, jakmile jich člověk použije pro nějaký účel; jediné dadaismus užívá jich správně v jejich ryzosti, totiž bezúčelně.

Ještě dále jdou Francis Picabia a Louis Aragon. První, malíř a básník, druh Apollinaireův, byl dříve kubistou. Nyní hlásá svým hravým uměním jen svůdný hedonismus a epikureismus. Volá: Paralyza jest počátkem moudrosti... Proč bychom se ne-ruinovali? Proč bychom se netěšili? Proč bychom neměli 15 žen a proč by žena neměla mít 52 mužů, když ji to baví? Proč bychom neužívali? Umění, toť rozkoš a zábava. Nesmí znudit diváků a proto nesmí býti definitivní: dadaistická díla mají žít jen 6 hodin... Druhý, L. Aragon, hledá jenskandál. V umění vidí jen nejvhodnější prostředek skandálu. Laska a poesie jest podle něho nejdokonalejším prostředkem na zblbnutí...

Je div, že při takových názorech hlavních představitelů dadaismu nemůže miti celé toto hnutí dlouhého života? A těžko věřiti optimismu K. Teigeho, že nyní jen umírá to, co v něm bylo papírového a literátského, a že z jeho antiestetismu zůstane pro budoucnost poučení životní poesie. Vzniklo přece a žilo jako veselá sensace ve velkoměstských „uměleckých“ kavárnách, kde se jeho básníci snažili s dětinskou naivností žvatlati („dada“) a nyní jeho prosaické končí ve starém hedonismu a v honbě za skandálem!

A u nás? V poesii zůstalo bohudík jen při několika začátečnických pokusech dadaistických z r. 1920, noví básníci chytili se pak většinou novějšího směru — poetismu. V Praze bylo uspořádáno několik dadaistických večerů v komunistických kroužcích, pak vzniklo divadlo „Dada“ a uplatnili se dadaističtí herci Vlasta Burian a Ferenc Futurista.

Nejvíce se ukázal vliv dadaismu v prose. Typem je tu Vančův román „Pole orná a válečná“, román nového tvaru, bez tradiční dějové osnovy, stavby a fabulace, román, jenž je vlastně destrukcí románové skladby. Je to hrozná karikatura současného lidstva, báseň zloby, ironie, nadávek a prokletí, věštící zkázu světa a znovuzrození jeho komunistickou dělnickou prací. Rovněž absurdní a humoristická prosa Vančurova „F. C. Ball“ je dílem dadaistickým. Stopy jeho jest viděti ještě u dvou spisovatelů: K. Konráda („Robinsonáda“) a A. d. Hoffmeistera (román „Obratník Kozoroha“).

Přicházejí tedy čeští dadaisté hodně pozdě. A není pochyby, že osud jejich bude týž jako jejich francouzských učitelů.

*

Z v o n y.

Znalci a lijci zvonů měli v červnu porady ve Frankfurtě n/M. Drobnosti z rozprav jsou velmi zajímavé.

Hlavní požadavek ovšem jest pěkný zvuk, po př. souzvuk. Stáří, památné nápisy a pod. mají cenu pro musea, nikoli pro věž, jsou-li zvony už vytlučeny a nepěkně-li znějí.

V 17. a 18. stol. lily se nejvíce zvony hodně massivní; mají-li se k nim přijednati nové, museji býti také takové, ačkoli tóny jejich nejsou tak čisté a bohaté.

Ideal zvonů čistě harmonických již opuštěn; znějí nudně. Správná je souhra harmonicko-melodická s těsnými intervally. Nejvíce se doporučuje c-es-f-as nebo c-es-f-g a pod. Zvláštní jest, že zvonaři dávali přednost terci mollové; jeden znalec pravil, že v četných jím zkoumaných případech našel v 80% terce mollové.

Co do materiálu ocel proti bronci se neosvědčila, ani zvukem (krátkým, tupým) ani trvanlivostí. Nejlepší jest elektrolyt-měď nebo americká měď s bankacínem (78% mědi, 22% cínu) a s příměskem nejvýš 1% železa, olova, manganu. Z rour dělových nejlepší jsou býv. rakouské a holandské; rakouské měly 92·5% mědi, 7·25% cínu a 0·25% niklu. T. ř. zvonová bronc (Glockenbronze), laciná to směs všelijakých kovů, nevyhovuje ani zvukem ani trvanlivostí.

*

hd. — Večerní obloha

ukazuje nám teď na východě velmi jasnou hvězdu. Není to však Venuše, Krasopaní, jak se mnoho lidí domnívá, nýbrž Jupiter, Kralomoc. Venuše byla ještě na začátku měsíce srpna večernicí, zářila tedy na západní večerní obloze, dosáhla okolo 5. srpna svého největšího lesku, ale pak rychle se přibližovala slunci, v jehož paprscích zmizela v druhé polovici srpna, a v první polovici září ještě zůstane nám skryta, až v druhé polovici září objeví se jako jitřenka na východním nebi před východem slunce.

Tedy velmi jasná hvězda na naší východní večerní obloze je Jupiter, největší mezi oběžnicemi, které obíhají okolo slunce. Jest od slunce vzdálen asi pětkrát tak daleko jako naše země, tak že sluneční světlo a teplo na něm působí aspoň 25krát slaběji než na naší zemi. Co do hmoty, tedy na váhu dalo by se z Jupitera udělati asi 318 koulí jako je naše země, ale co do objemu nebo-li velikosti asi 1.300 koulí velikých, jako je naše země. Jeho hmota je tedy mnohem lehčí nežli hmota naší země.

Hvězdáři se domnívají, že my nevidíme vlastně povrchu Jupiterova, nýbrž jenom mocnou vrstvu par a mraků, které nám jeho

povrch zakrývají. Také se domnívají, že jeho povrch není ještě pevný a ztuhlý jako povrch naší země, nýbrž ještě měkký, těstovitý, a že vysílá ještě jakési světlo i teplo.

Velmi jasné a klidné světlo, kterým Jupiter nyní na večerní východní obloze září, a které nám tak se líbí, jest vlastně odražené světlo sluneční. Avšak pro velikou vzdálenost Jupitera od slunce by toto odražené světlo sluneční nemohlo býti tak jasné, jak my je ve skutečnosti vidíme, a proto se hvězdáři domnívají dále, že toto světlo sluneční jest ještě zesilováno mohutnými zářemi severními nebo polárními, které se vyskytují v ovzduší Jupiterově.

Zvláště američtí hvězdáři tvrdí, že velká koule, rychle se otáčející, tímto otáčením stává se magnetickou, i když sama o sobě nepozůstává z hmoty magnetické. Naše země otáčí se dosti pomalu okolo své osy, totiž jednou za 24 hodin, a proto její magnetismus, tímto otáčením způsobený, není příliš silný. A přece vyskytují se v ovzduší pozemském severní záře, časem nápadně silné.

Koule Jupiterova, u porovnání s naší trpasličí zemí obrovská, otáčí se okolo své osy s rychlostí přímo šílenou a příšernou, totiž jednou za 10 našich hodin. Kterýkoli bod zemského rovníku urazí za jednu sekundu při otáčení země okolo osy celkem 464 metrů, kdežto každý bod rovníku Jupiterova urazí za jednu sekundu 12.450 metrů, neboli 12 km a půl. Toto rychlé otáčení Jupitera má za následek silné magnetické pole, které na jeho povrchu se vytváří.

Podle běžného výkladu povstávají severní záře na naší zemi tím způsobem, že elektrony, které slunce neustále na všechny strany vyzářuje a které k zemi se přiblíží, bývají pozemským magnetismem k zemi přitahovány a způsobují záření rozředěných plynů ve vyšších vrstvách zemského ovzduší. Poněvadž však magnetismus Jupiterův jest mnohem silnější než magnetismus pozemský, proto také přitahuje mnohem více elektronů na povrch Jupiterův, a proto jsou zajisté také severní záře na Jupiterovi mnohem silnější než na naší zemi.

Takovým způsobem dokazují američtí hvězdáři, že Jupiter neustále tone zrovna v jasných severních zářích, které zesilují sluneční světlo, od Jupitera směrem k nám odražené, a proto jest Jupiter mnohem jasnější, nežli by byl, kdyby zářil jedině odraženým světlem slunečním.

Jupiter jest nyní jedinou oběžnicí, viditelnou na večerní obloze.

*Vychovatel'ský.***K n ě ž s k ý d o r o s t.**

Na všech stranách se lamentuje, jak málo abiturientů se hlásí do bohosloví, a čím více se lamentuje, tím větší radost mají ti, jimž na tom záleží, aby se jich hlásilo co nejméně. Poukázáno zde již na to, jak značně křivka počtu bohoslovců v minulosti klesá a stoupá, z jakých asi příčin, a že lze brzy očekávat zase její vzestup.

Katalogy diecese b r n ě n s k é od r. 1849 vykazují tyto čísllice:

R. 1849—1859	1860—69	1870—79	1880—89
79	31	75	52
65	39	75	67
47	50	74	85
44	60	64	107
38	89	47	130
51	78	41	135
58	82	44	142
63	88	45	143
58	85	43	145
50	84	50	134
37			
1890—99	1900—09	1910—19	
144	77	93	
135	82	88	
131	91	90	
128	90	93	
118	99	91	
120	93	90	
119	93	88	
108	109	60	
101	100	43	
88	99	22	

V r. 1920 bylo brněnských bohoslovců 29, 1922 — 45, 1924 — 50, 1926 — 43. (Katalog v té době nevydáván každého roku, z úsporných příčin.)

Statistika jest věda přesná, pokud mluví pouhými číslicemi. Může však býti také velice šidlavá v jejich výkladě.

V oné řadě číslic jsou ty z r. 1919 a 1920 nápadně nízké, zůstávajíce pod nejnižšími z let minulých, na př. z 1860 nebo z 1875. Za to stouply od r. 1884 vysoko nad počet brněnskému alumnátu přípustný jak vládním nařízením a dotací náboženské matice (až do r. 1904 jen 75, pak 87 a od r. 1908 100 alumnů!), tak i místnostmi bývalého semináře v Dominik. ul. 2.

Jaké asi byly tehdy příčiny toho kolísání? Nejméně asi náboženské, na něž se tolik poukazuje v nynějšku a skoro všude; u nás politické noviny pořád vyvolávají, jak „jsme na postupu“, ale v této věci toho tedy neviděti (jakož ani v jiných). Ale vážně snad nikdo neřekne, že náboženské smýšlení obyvatelstva se měnilo tak, jak ony číslice ukazují! Ani větší počet gymnasií, tedy abiturientů, toho zcela nevysvětluje. V letech osmdesátých m. st. poněkud u českého obyvatelstva působila změna na brněnském stolci biskupském (Dr. Fr. Bauer); tu a tam také zvláštní poměry v alumnátě olomouckém.

V letech šedesátých a sedmdesátých byly příčiny tyto: snadnější přístup do rozmnožených státních a zemských úřadů, nevylímané ovšem učitelských; v sedmdesátých nad to bohoslov-cům nepřiznivý zákon o vojenské službě, a také vládní pokusy o kulturní, totiž nekulturní boj. Numerus clausus u advo-kátů zrušen. Dotace kněžstva na farách nerurálních nepostupova-la s potřebami doby.

Srovnati tehdejší doby s nynějšími je tedy poučno pro nynějšek, zvláště hledíme-li ještě k tomu, jak novými vysokými škola mi usnadněno studium jiných odborů s postupem v nich.

Příčiny tedy vesměs hmotné čili, jak se říká, chlebařské? Z větší části ano, ale s výhradou! Neníž neznámo, že mnohý otec právě proto měl synka k tomu, aby šel do bohosloví, že tam je „všecko zadarmo“ a jako panáček že bude dobře zaopatřen, ano že zaopatrí i rodiče a příbuzné; u Němců bylo pořekadlo: der für uns ist Geistlicher geworden! Závistivě vytýkáno to i mezi intelligencí jiných odborů, která nepočítala, kolik stipendií, kolik možností výdělku jest na vysokých školách mimo bohosloví, ačkoliv i přes to doznati třeba, že mnohý akademik velmi krušně se protloukal — přispívalo prý to i k zocelení povah (někdy!), a když byl se studiemi hotov, octnul se v situaci, jak ji naznačuje známý vtíp: maminka domlouvá synáčku, aby přijal jakési místo, a když on namítne, že to nic není, ona odvěti, že to, pravda, nic není, ale: „máš to jistyl“

S takovým „chlebařstvím“ rodičů se setkáváme již v Evangelii (Mt 20), a víme, jak Otcové starostlivou maminku Zebedeovců omlouvají. V nynějších projevech o kněžském dorostu opakuje se výzva k rodičům, aby studující syny v tom směru — především vychovávali a při volbě povolání takto na ně působili. Rozumit se samo sebou, že mladík, který doma, ve škole a jinde žil v ovzduší církvi a kněžstvu nepřejném, stěží se odhodlá jíti na kněžství, a naopak, ačkoli jsou výjimky tu i tam: jsou případy, že mladík zdravého smyslu pro spravedlivost právě oněmi útoky byl ponuknut více se náboženstvím zabývatí a již tím mu byl napolo získán, kdežto naopak, a ovšem daleko častěji, ze zbožných rodin a za ostatních okolností náboženství nikoli nepříznivých vyšli jeho ne-přátelé. Vlivy na život jsou příliš rozmanité, v naší věci často ne-

postižitelné. Co u odpadlých kněží se mnohdy říkává o donucení ke kněžství, obyčejně se strany matčiny, může někdy, ačkoli ne bez výhrady, býti pravda; vždycky to pravda není.

N á b o ž e n s k á stránka tedy zde zajisté nemálo spolupůsobí, jak u rodičů, tak u synů, ale v střízlivém posuzování skutečnosti nesmí se přeceňovati. Co nahoře podotčeno o náboženském rázu té které doby, platí též o jednotlivcích: nikdo vážně neřekne, že mladíci, kteří po gymnasijsním studiu do alumnátu nešli, byli vesměs méně nábožensky založení než ti, kteří tam šli, a že by z těch, již nyní jsou právníky, lékaři atd., nebyli se stali dobří kněží, a naopak! Nejsouť ojedinělé případy, že z též rodiny, za stejných okolností vystudovavši bratři se časem v té věci rozštěpili: kněz odpadl, laik v akademickém povolání zůstal věrným katolíkem!

Zde ve vychovatelském rozhledu bylo by zevrubněji promluvit ještě o p s y c h o l o g i i r a d y, o mezích její působivosti, o odpovědnosti rádcové i toho, kdo radu hledá a přijímá atd. Avšak tato stať o kněžském dorostu již nad obvyklou míru vzrostla, a oněch otázek nelze tak stručně odbýti, jak se z pravidla činívá. Snad se pro ně naskytne příležitost.

O psychologii těch, kteří v ministrantech a jiných 10—11letých chlapcích hledají a nalezají „náklonnost ke kněžskému stavu“, lépe vůbec pomlčeti.

Nemálo působívá na rozhodnutí abiturientů d a v o v á s u g g e s c e, jež ovšem vystupuje v přerozmanitých podobách a mladíky života ještě nezkušené podněcuje. Je to cosi skoro jako móda, šířená osobními zprávami známých akademiků, novinami, studentskými spolky a všelijak jinak. Že v těchto „Flegeljahre“ málokdy mluví ve prospěch bohosloví, není nic divného. Nebylo by však ani mnoho potěšitelného v tom, kdyby se bohoslovci sháněli jen politickou nebo spolkovou agitací. Čtyry roky (nyní snad 5) vychování bohosloveckého ovšem mohou stačiti k rozpoznání jak u bohoslovců tak u představených. Ale nezapomínejme, jak je mnohdy těžko p o v o l á n í z m ě n i t i, a na druhé straně že představení mohou podléhati pokušení, svěřené bohoslovce r a d ě j i p o č í t a t i než v á ž i t i!

Vzhledem k tomu všemu netřeba docela nic prorockého k předpovědi, že zas bude lépe, jakož ani k té, že časem může býti ještě hůř. Zatím ovšem nelze v té věci mnoho potěšitelného říci, ale pouhým nářkem se ani zde nic nespraví. P r o z ř e t e l n o s t b o ž s k o u nutno spatřovati i tam, kde se jeví způsobem nám nemilým, kde trestá a dobrodiní odnímá. I u kněží možno říci, že každý národ má takové, jakých zaslouží. V y c h o v á v á n í dorostu jest příliš mnohotvárné a složité, aby mohlo počítati s neomylnými výsledky. Naše církve docela moudře káže zřizovati s e m i n á ř e i pro gymnasijsní mládež. Ale neklamným prostředkem též nejsou, jak známo, což ovšem rozumnému katolíku zas nebude záminkou, aby je odsuzoval a jich nepodporoval: kde výsledky jejich selhávají, tam nutno pátrati po příčinách a zjednati nápravu. Nikdy však

nebylo by lze chváliti, kdyby se četnějšího kněžského dorostu chtělo dosahovati méně pečlivým výběrem, a to po obojí stránce, jak rozumové tak mravní, tedy snižováním jeho úrovně. —

Co do stavů, z nichž bohoslovci a kněží pocházejí, zjištěno v diecesích rakouských, že podíl rolnictva coufá, podíl dělnictva stoupá; je to snad ovoce uvědomělosti naproti pouhému zvyku? V Německu je podíl intelligence daleko větší než u nás nebo v Rakousku.

Mexičtí bohoslovci budou nyní zatím studovati ve Španělsku. 180 míst pro ně španělský episkopát zatím vyhradil, 17 se jich už přestěhovalo, a pokud neustane Callesovo zuření, budou následovati další. Všech bohoslovců v Mexiku jest nyní přes 2000.

2. protestantský sjezd v Královci, ač ani v Německu se pastorů nedostává, ustanovil, že bohoslovecké studium má trvati o 2 semestry déle, tedy 8, po čemž má následovati rok kazatelského semináře; čekatelé pastorství jsou pak povinni rok pracovati jako vikáři po boku osvědčeného pastora.

Vikářkám rovněž předešláno 8 semestrů bohosl. studia. Úřadem vikárek nemá býti zřízen nový úřad pastorský, jelikož zůstávají pomocnicemi pastorů v kázání, vyučování, nesmějíce ani v nutných případech udělovati svátosti.

V Bavořích rozšířil exerciční spolek Patrona Bavariae úkoly domu zařízeného na exercicie (zámku Fürstenried u Mnichova) na studie těch, již v pozdějším věku (asi v 15—25 letech věku) by se rozhodli státi se kněžími a nemají potřebného školského vzdělání.

*

m. — Katolické učitelky ve Francii.

Známý romanopisec René Bazin sotva se asi nadál, jaký důsledek bude míti za nějaké desíletí jeho román „Davidka Birotová“: postava jeho ideální hrdinky, učitelky státních škol, jež svým příkladným životem dle víry působí na celé své okolí a zvláště na mládež vychovávanou laickou školou, nadchla několik francouzských učitelek tak, že se sešly za války r. 1916 na duchovní cvičení v jistém malém klášteře v Alpách a začaly pak ve svém okolí šířiti myšlenky Davidky Birotové: býti ženou neznámou, ale schopnou konati dobro; plniti svědomitě povinnosti stavu učitelského, ale při tom soukromě vzdělávati se stále i nábožensky četbou katolických děl a duchovními cvičeními a působiti pak apoštolsky mezi dětmi i jejich rodinami.

Aby byly vniterně spojeny, založily si hned na počátku malý, tehdy jen psaný časopis, který měl — 12 odběratelek. Dnes, po 10 letech, má jich již přes 3000. Udává tak poslední zpráva v Documentation Catholique (z 18. června), z níž jsou čerpána tato data. Druhým pořítkem vedle časopisu jsou duch. cvičení, která se konají každoročně na různých místech v 15 řadách. Tato duchovní cvičení

trvají déle než obvykle, aby se účastnice mohly vespolek blíže poznati, dorozuměti se o programu další činnosti a seznámiti nově přistoupilé s celým ruchem. V jednotlivých krajích tvoří „Davidky“ (tak si říkají podle oné hrdinky Bazinovy) vzdělávací kroužky, zakládají putovní knihovny a pořádají i zvláštní kursy. Zavazují se konati pravidelně jisté pobožnosti a modlitby, nejméně jednou za měsíc přistupovati k sv. přijímání a ve škole zachovávají předpisy tak, aby jim úřady nemohly nic vytýkati. Někde vyučují i náboženství mimo školní hodiny, a kde to není možno, mají působiti na mládež svým soukromým vlivem a příkladem katolického života.

Tak stávají se „Davidky“ důležitým činitelem laického apoštolátu právě na otrávené půdě státních beznáboženských škol. Ovšem vedle nich a proti nim stojí ještě velká armáda skoro 100.000 učitelů a učitelek, z nichž většina propadla bolševictví.

Přesto může býti R. Bazin spokojen neočekávaným výsledkem svého románu, přeloženého D. Peckou také do češtiny.

*

A p o l o g e t i k a n a s t ř e d n í š k o l e .

Mezi rakouskými katechety se čile pracuje o zlepšení katechetických method. M. j. probírá se požadavek, aby celé vyučování náboženství bylo řízeno apologicky, proti čemuž jiní namítají špatné zkušenosti s touto methodou učiněné.

Obyčejně vykládá se slovo apologie ve smyslu jaksi záporném: rozumí se jí hlavně obrana proti útokům a pochybnostem, polemika s odchýlnými názory atd. Ovzduší naše jest ovšem naplněno spory o věci náboženské, a živá mládež, jak vůbec je rvavá, ráda přináší do školy také námitky, třeba někdy jen proto, aby katechetu pozlobila.

Avšak vlastní apologetika je věda k l a d n á hledíc zjevenou náboženskou nauku způsobem jí přiměřeným vyložiti a porozuměti její usnadniti. Je však na střední škole vědou více průvodní, předpokládající, že zjevená náboženská pravda především řádně přednesena a osvojena, a to se všemi důsledky, t. j. jako pravda životní, která se v životě má prováděti, jak bohoctou v užším smyslu, tak mravností ve všech okolnostech. Teprve na tomto základě potká se vyvracení námitek s úspěchem. Samé polemizování jak ve škole tak na kazatelně duše nenasytí.

*

Čínská katolická universita v Šan h a j i po 25 letech zavřena. T. ř. jihočínské vládě se podařilo přiměti značnou část posluchačstva, aby stáli na uznání k o m u n i s t i c k é s t u d e n t s k é r a d y, která měla universitu spravovati. Rektor po dlouhém odporu neviděl zatím jiné pomoci než ústav („Aurora“) zavřít. Posluchačů bylo letos 400, z nich 320 mimokřesťanských. Jižní Čína tím pozbývá čelného vzdělávacího střediska.

Hospodářsko-socialní.

hd. — Nové byty a nemocnice či hřiště a sportovní cvičiště?

Ředitel bakteriologického oddělení berlinské nemocnice, Dr. von Gutfeld, předložil veřejnosti otázku: Čeho jest lidstvu více potřeba, nových bytů a nemocnic či hřišť a sportovních cvičišť? Rozeznává k tomuto účelu mezi sportem a mezi tělesnými cvičeními. Účelem tělesných cvičení podle něho jest plánovitě sesílení a zocelení celého tělesného ústrojí, aby tělo snáze odolávalo námahám a nemocem, avšak vylučuje při tom snahu a touhu po nějakém rekordu nebo po zápasnických vavřínech. (Srv. zde str. 298.)

Takováto cvičení a prostocviky může konati každý, ať starý, ať mladý, ve svém pokoji i na procházce, nepotřebuje k tomu ani nijakých zvláštních pomůcek a místností, a nemusí také nikoho obtěžovat žádostmi o peněžitou podporu. Taková tělesná cvičení, konaná s rozumem a s mírou, mohou býti celému tělu velmi užitečná a prospěšná, a jejich účinkem může býti skutečně: Mens sana in corpore sano.

Se sportem má se věc už poněkud jinak. Sport jest jednostranný, svádí namnoze k přepínání sil tělesných i duševních, svádí k vášnivosti a k siláckým výkonům tělesným i duševním, které dosti často zabíhají až do tvrdosti, hrubosti a násilnosti, tak že se zdá, že čím více tělo sílí a mohutní, tím více se ztrácí a mizí jemnost a vychovanost ducha i srdce. Sport, vášnivě pěstovaný a rozumnou míru překračující škodí proto tělu i duchu, člověk zhrubne a stane se drsným. Člověk, sport pěstující, touží také po tom, aby nad jiné vyniknul, a jeho snaha nese se za dosažením nějakého rekordu. Sport v tomto smyslu nemůže býti pěstován od každého, nýbrž omezuje se na dosti úzký kruh svých zájemníků a vyvo-lenců.

Sport pak nevyhnutelně potřebuje k svému pěstování už jistých míst, ať už se jim říká hřiště, cvičiště, závodíště, stadion nebo jakkoliv jinak, a vydání na tato místa, určená jen pro mizivou část obecnstva, hradí namnoze veřejnost, ať už je to město, obec anebo celý stát.

A proti této podpoře sportu na útraty veřejnosti staví se zmíněný lékař velmi rázně: zvláštní sportovní místnosti, ba dokonce stadia jsou prý naprosto zbytečná, chceme-li lid zachovati zdravým a statným. Vypočetl, že pro každého obyvatele berlinského jest v Berlíně samém a v jeho nejbližším okolí volného místa 33·64 čtverečných metrů, na kterých lze konati tělesná cvičení bez obtěžování veřejnosti a bez drancování kapes poplatníků.

Podle jeho rozumu jsou nové byty potřebnější nežli sportovní cvičiště. Vždyť Berlin potřebuje prý ročně 45.000 nových bytů,

kdežto jich v posledním roce přibýlo jenom 9.300, a mezi těmi bylo ještě 530 jenom nouzových bytů, všelijak jen z prken sbitých. Ale za to bylo do rozpočtu pro 1925 a následující dáno 14 milionů zlatých marek na zařízení hřišť a sportovních cvičišť, za kterýž peníz mohlo býti pořízeno 1.400 nových bytů.

Také vidí potřebu nových nemocnic, jelikož přibývá různých nemocí, jako jsou tuberkulosa, alkoholismus, rakovina, choroby duševní, choroby, pocházející z hříchů, o nichž sv. Pavel praví, že by mezi křesťany neměly být ani jmenovány, dále jest potřeba chorobinců, opatroven, atd., kdyžtž zvláště v městech je spousta lidí, kteří kdysi před válkou žili ve spořádaných a dobrých poměrech, a pak poměry válečnými a poválečnými pozbyli svého majetku a nyní následkem chudoby a sešlosti věkem stojí ve světě s prázdnýma rukama, nevědouce sobě rady ani pomoci.

Proto obrací se jmenovaný lékař-lidumil na veřejnost s dobře míněným návrhem, aby veřejných peněz bylo plánovitěji a rozumněji užíváno ke stavbě nových, a ke zdokonalení a rozšíření a vybudování stávajících nemocnic, k budování chorobinců, opatroven atd., a v první řadě ovšem ke stavění nových bytů.

Až pak teprve, kdyby této nevyhnutelné potřebě lidstva bylo vyhověno, pak teprve bylo lze užiti zbylých peněz na podporu zdravotního tělocviku a na zařizování hřišť zvláště pro děti, nikdy však na zřizování stadionů a zvláštních cvičišť sportovních, která slouží jenom mizivé části obecnstva.

Tento námět přichází ovšem z Německa, a ještě k tomu z Berlína. Nám však „něchvalno v Němcech iskatí pravdu“. Ale přece neškodilo by, užiti ho i na naše poměry, zažili jsme totiž v nedávné minulosti, že za státní peníze byl v Praze zřízen velký stadion, kdyžtž v Praze je spousta lidí, kteří nemají kde bydlet, a Milosrdní Bratři v Praze na Františku nemohou pro nedostatečný nervus rerum dostavěti nemocnici, tak potřebnou, která jest určena pro nejširší veřejnost. Ale olympiady a pod. věci jsou nám teď přednější, neboť je měli také v slunné a smavé Helladě, která se čerta starala o potřeby svých statisiců otroků a jim podobných vydědenců.

*

hd. — Hašení požárů.

Ze Severní Ameriky docházely od nějaké doby zprávy, že tam uhasili veliký požár nějakým novým hašením za deset minut. To bylo Němcům v říši pobídkou, aby se také o tu věc pokusili. V Německu konány pokusy, a výkony americké byly nejen dosaženy, ale i předstiženy. V Německu uhasili velký požár dokonce za 20 vteřin, nepotřebovali k tomu tedy ani jedné minuty.

Tajemství tohoto úspěchu pozůstává v tom, že se do ohně vrhá velkou silou zkapalněná kyselina uhličitá, která se na vzduchu proměňuje okamžitě v umělý sníh, který se zase vypařuje, a při tom pohlcováním okolního tepla snižuje teplotu požáru až na 79 stupňů

Celsia pod nulou. Vypařováním umělého sněhu se ještě k tomu tvoří kysličník uhličitý, který rovněž oheň dusí, a tím nové vzplanutí požáru znemožňuje.

Při pokusech, které byly konány za účelem vyzkoušení tohoto nového hašení, byly zapáleny nádržky s benzinem, jámy naplněné karbidem, hromady dřeva, promíchané dřevitou vlnou a polité dehtem. Požáry takto vzniklé nelze dosavadním způsobem hašení buďto vůbec uhasiti, nebo jenom s velikým namáháním a nebezpečím. Žár, při těchto uměle založených požárech povstalý, byl tak silný, že nebylo lze vůbec se přiblížiti. Avšak kyselinou uhličitou byl požár ubašen v době nade vše očekávání krátké. Pro menší požáry stačí malý, příruční přístroj, kdežto pro velké požáry jsou přístroje větší a pořízdné o dvou kolech.

Velká výhoda tohoto hašení spočívá také v tom, že nepoškozuje budov, nábytku, atd. jako při dosavadním hašení spousty vody, vrhané do hořících budov, promočily stropy a pokazily nábytek. Neboť umělý sníh, povstalý z kyseliny uhličitě, vypaří se v krátké době, zmizí a nezanechává nijaké škodlivé stopy po sobě. Vody není k tomuto způsobu hašení vůbec potřeba, ani jiných chemikálií.

*

hd. — S p o j e n í p o s u c h u m e z i A n g l i í a F r a n c i í .

Myšlenka, spojití země tyto železniční hrází nebo podmořským tunelem, není nová. První návrh toho směru byl učiněn r. 1834. Ovšem bylo vždycky pomyšleno na podmořský tunel. A že věc byla míněna úplně vážně, jde na jevo z okolnosti, že u osady Sangatte, jihozápadně od města Calais ve Francii, už před válkou byly postaveny tovární budovy, kterých mělo býti používáno při budování tunelu pod kanálem La Manche. Leč pak přišla do toho válka, věc usnula, a když po válce podnikaví lidé znovu se vytasili s návrhem, vybudovati pod kanálem La Manche tunel do Anglie, nepřistoupily na tento návrh rozhodující úřady anglické, hlavně vojenské a námořní, pro nebezpečí vpádu. Tím ta myšlenka odbyta. Proto dala francouzská severní dráha, z Paříže do Calais vedoucí a hlavní dopravu do Anglie obstarávající, nyní rozkaz, aby staré budovy tovární u Sangatte bezúčelně stojící, byly zbořeny a odklizeny. Tím také zmizí s povrchu zemského poslední památka, která upomínala na obmyslený a projektovaný podmořský tunel mezi Anglií a Francií.

Ale švýcarský inženýr Häusser přichází v nejnovější době s novým návrhem, aby totiž byly napříč kanálem lamanšským položeny dvě rovnoběžné hráze kamenné, které by vedly z francouzského Calais do anglického města Deal, ležícího severovýchodně od anglického Doveru. Tyto dvě hráze měly by býti vzdáleny od sebe 300 metrů, měly by býti rovnoběžné a nahoře tak široké, aby bylo možno položit na nich dvoje železniční koleje a ještě dráhu pro

automobily. Mezi oběma hrázemi byl by klidný a splavný kanál. Na dvou místech bylo by ovšem třeba hráze prolomiti a vybudovati průplavy pro lodní dopravu. Nad průplavy klenuly by se ohromné mosty, po nichž by se dala doprava železniční a automobilová, a které by přece mohly propustiti i největší zaoceánské parolodě.

Hráze byly by dlouhé každá asi 42 km, a na jejich vybudování bylo by potřeba asi 40 nebo 42 milionů krychlových metrů kamene, tak že bychom mohli říci, že by bylo potřebí na vybudování jednoho kilometru hrází okrouhle jeden milion krychlových metrů kamene. Stavba by stála asi 1.600 až 1.800 milionů zlatých franků, čili jeden kilometr něco přes 20 milionů zlatých franků. Ale vybudování těchto dvou hrází bylo by vždycky ještě lacinší nežli vybudování tunelu pod kanálem, kdyby tento tunel měl zdolati tutéž dopravu jako ony hráze. Ovšem, že poslední slovo budou míti zase vojenští a námořní páni angličtí, kteří ani tomuto podniku nepřejí.

*

Mezdní zákon.

T. ř. existenční minimum jest pojem v jednotlivých případech snad určitý, jinak docela pružný. Jdeť o to, na jakou existenci kdo činí nárok, u zaměstnanců, na druhé straně u zaměstnavatele, může-li on tomu nároku vyhověti, aby si sám své existence neohrozil.

Zaměstnanec jest buď sám nebo má rodinu, o níž jest mu se starati, po př. si chce rodinu založiti. Na kolik členů té rodiny má existenční minimum stačiti?

Odměrovati mzdu je n o m podle hodnoty vykonané práce, tato cesta k určení spravedlivé mzdy neosvědčila se schůdnou. Společenská spravedlnost, u moralistů iustitia commutativa, zcela správně v popředí stanoví ohled na člověka a jeho životní potřeby: kdo řádně pracuje, ať má možnost, řádně z této práce býti živ; jest-li práce jeho zvláště cenná, ať jest podle toho placena lépe. Toť požadavek přísné spravedlivosti společenské, pokud zaměstnanec celou svojí pracovní schopností pracuje pro jednoho zaměstnavatele.

Toto měřítko však venkoncem nestačí, jde-li o výživu rodiny. Moralisté proto dovozují, že společnost, již musí záležeti na zdatném dělnictvu, jest povinna zakročovati, aby i jeho rodiny řádně mohly žiti. To ovšem záleží na odbytu dělnických výrobků, jenž podle nynějších poměrů nezávisí jenom na zaměstnavateli. S t á t řídící se t. ř. spravedlivostí zákonnou (iust. legalis) zasahuje tedy právem, jest-li toho potřebí, do mezdních smluv, neboť blaho dělnictva náleží k obecnému blahu, o něž je státu pečovati.

Shora naznačená výhrada ovšem již také napovídá, že stát by jednal sám proti sobě, kdyby chtěje pomoci zaměstnancům ničil zaměstnavatele: ničil by obojí a tím sám sebe. —

Poměry u nás nevyvinuly se zdravě. Třídní rozdily, nepoměry v platech jsou křiklavější než byly dříve.

Politický.

U n á s.

Mnoho se píše o změnách ve vládě, která strana tam své zástupce dostane a kteří vypadnou. Jelikož takové změny obyčejně nastávají, změnilo-li se něco ve veřejných poměrech, na př. volbami, závažnými událostmi v hospodářství, vojenství atd., čehož teď není, jsou ony zprávy nápadny. Komu asi na změně v rudo-zeleno tolik záleží, když občanská koalice svou práci dělá tak dobře, jak stále čteme? Či jsou to strašáky, aby naše strany co nejvíc ustupovaly v jednání s Vatikánem?

Naproti výtce levých stran, že národní demokraté nejsou pokrokáři, pravil Dr. K. Kramář v M. Boleslavi 7. t. m. o činnosti oněch pokrokářů, že v Paříži (na mírových poradách) se nám vytýkalo kácení soch, vyhazování křížů ze škol, že tato pokrokovost nám rozešťvala Slovensko a udělala lidovou stranu druhou největší stranou občanskou. Naproti tomu „formuli o Husově svátku vypracoval jsem já, a největší problem o odstranění svátků a uctění Husa státním svátkem jsme dělali my . . . a to bez vnitřních krisí a takovým způsobem, že katolická lidová strana zůstala ve vládní většině.“

Komu při tom patří větší poklona, Dru Kramářovi či lidové straně? Dr. Kramář mohl svých zásluh vypočísti ještě víc. Na př. tu, že „československá církev“, která se měla státi církví národní, tolik hýčkána a z veřejných peněz podporována. Nebo tu, že v poradách kongruových nároky katolické co možná stlačoval, ačkoliv se opíraly o řádně nabytá práva (nábož. matice, milodary a fundace, majetek řádně nahospodařený), jichž u jiných není; považte si jen, co by to bylo křiku, kdyby katolíci byli žádali kongruu pro nestudované nebo polostudované, jak přiznána nekatolickým „duchovním“! Anebo tu, že jeho orgán („Národní Lísty“ s přísluší.) tolik rýpe do katolictví a že národní demokracie, strana prý eminentně intelligentní, pod tou patronancí má tolik odpadlíků! Mladočeský liberalismus, hýřící jen ve „vlastenectví“, jest při práci až dosud, jen že v zhoršeném vydání a onomu domnělému pokroku jen pomáhá, ač se k němu nechce hlásiti a jím jest odkopáván. Za takových zásadních rozporů jest pochopitelné, že konec konců ve všem a o všem rozhoduje „politika“, t. j. neupřímný boj o moc místo práva, formality, pod nimiž věc mizí, rozřeďovací kompromisnictví, kde má rozhodovati ano či ne. Jest na př. více v zájmu čs státu než církve, jest-li v Praze nunciús či ne: obhajovati však ono a při tom pracovati o bezvýznamnost tohoto či, jak se říká, rozžítati svíčičku Bohu i čertu zároveň, nemůže sloužiti blahu národa, nýbrž jen jeho mravnímu marasmu.

Z mezinárodních sjezdů.

Národní menšiny sešly se v Ženevě, aby si tam navzájem postěžovaly. Bylo zastoupeno 35 stran, předsedal Slovinec Dr. Wilfan. Friesové ze severozápadního Německa hlásili se též o práva menšin; je jich tam asi 20.000. Většinou hlasů byly jejich požadavky zamítnuty, což bylo Polákům a Čechoslovákům zámkou odporu proti Německu a odchodu ze sjezdu.

Meziparlamentní svaz konal schůze v Paříži. Bylo tam asi 400 účastníků z 35 států. I zde prorážela nálada proti Německu. Jako prý si Němci na Briandovi vynutili West-Locarno, totiž odbourávání pohraničních sporů mezi Francií a Německem, tak Poláci žádají Ost-Locarno, totiž aby Německo konečně uznalo své východní hranice; že své tamější pevnosti podle mírových smluv zrušilo, to prý nestačí. Zdá se skutečně, že ne, jelikož se příští válka sotva bude opírat o pevnosti.

Od zbrojovací konference totiž rozešla se bez výsledku. Vina se přičítá Anglii, jež nemůže se vzdáti dostatečné obrany svého ostrova a jeho spojení se světem, což ovšem tím více platí o přelidněném Japonsku.

Sjezd mimokatolických vyznání v Lausanne konal se letos, opět s výsledkem sjezdu předešlého, totiž s dorozuměním, že dorozumění jest nemožno.

Volnomyšlenkáři se tyto dny sejdou v Praze k podnětu unitáře N. F. Čapka, který z amerického náboženského tohu-vabohu k nám přenesl „Svobodné Bratrství“. Praha se svou již ne tuze velkou většinou katolíků je vhodným místem pro takové schůzky. Znamý německý theolog Dr. M. Rade, jenž bude předsedati, již tím dosti prozrazuje, co znamená název jeho časopisu „Christliche Welt“!

Všecky tyto a podobné sjezdy se prý konají ve směru dorozumívacím, pacifickém. Jak vidno, rozcházejí se dost bojovně.

*

Maďarsko

proti hraničním ustanovením trianonského míru našlo zastance v Anglii, kde jeho magnáti i revolucionáři (Košut, Klapka atd.) odjakživa mívali přátele. Tentokrát jest jím lord Rothermere, bratr lorda Northcliffa, který světovou válku vyhrával tiskem, majetník „Daily Mail“ (dél^e měl, denní pošta) a novin s ním sdružených. Našemu ministru zahraničí se zazlívalo, že se s ním vůbec dal do řeči a mu odpovídal, nejen projevy v českých, slovenských a maďarských novinách vládě sloužících, ale i přímo. Avšak — není novinář jako novinář! Rothermere znamená něco víc.

Čeho jsme se však z našich vládních projevů proti němu nedověděli, jest, aspoň pro nás, neméně důležitě než trianonská smlouva. Je to naše slavná pozemková reforma, jejížto způsoby a nezpůsoby se cizině jaksí málo zamlouvají. Podle Rusa Ma slova

rodí se nový právní názor na pozemkový majetek. Jest-li v zájmu obecného blaha, dobrá! Ani katolické náboženství nezná absolutismu v soukromém majetku. Avšak co se s ním děje u nás, není postup právní. Když na př. sám místopředseda pozemkárný (posl. Biňovec) vytýká, že pozemky a statky státem vyvolencům za babku přidělované se jimi s velkým rebachem dále prodávají, když obzvláště na Slovensku se šmahem přidělují židům, tedy je to reforma, jež nápadně připomíná různé ty „reformace“ dřívější, ultima ratio a výsledek býval a bude i nyní: různé ty politické hladovce obohacují z cizích!

*

Občanská válka v Mexiku.

Branný odpor proti hrůzovládě Callesově vede „národní vláda svobody“ (Gobierno nacional libertador). V čele vojsk nejsou biskupové ani kněží, jak Calles do světa vyhlašuje, nýbrž důstojníci, kteří se takto postavili do služeb lidství. V zemi, kde vojenské revoluce již po celá desetiletí byly čímsi všedním, nebude přece kněžím třeba osnovati vojenské výpravy proti takové vládě, kdy je tu generálů dost! Že najdou dosti vojska, jest pochopitelné, neboť bezmezný násilnictví stává se občanstvu nesnesitelným: hospodářství a obchod vázne, dělnictvo utíká přes hranice, daně se neodvádějí, a vláda udržuje se toliko z konfiskací sama ničící všechny pořádek.

Že proléváním krve jsou vinni katolíci, rozumí se u Callesa samo sebou. Vždyť i vídenští soudruzi nazvali vrahem — Seipela!

*

Moskva a Vatikán.

Co bolševictví dovede, ukázalo se v Číně, v Mexiku a tyto dny po odsouzení dvou anarchistů-vrahů v Severní Americe, ve Francii, v Anglii a j. Pochopitelné jest, že se od Vatikánu čekalo úřední odsouzení bolševické hrůzovlády v Rusku, jež výslovně směřuje ke zničení náboženství. Vatikán však se omezuje na odsouzení bolševických nauk; o ruské vládě se přímo nezmiňuje, nechť je zabíhati na pole politické. Vždyť konečně se bolševicky vládne nejenom v Rusku!

Moskva a Vatikán — dříve Petrohrad a Vatikán! Jací to činitelé ve světě, kdyby onen byl svůj směr zařídil podle tohoto! Či kdo měl pravdu: Mikuláš I pronásledující katolíky či Řehoř XVI volající jej (osobně v Římě, 13. pros. 1845) před soudnou stolicí boží!

HLÍDKA

K řešení sociálního problému.

Napsal Fr. S. Bařina.

(O.)

Jelikož řádná sociální, křesťanská soustava není třídní, či nesmí se týkati výlučně jen jedné třídy, nýbrž musí míti na zřeteli všechny třídy společnosti lidské, tedy nejen dělnickou (vlastně průmyslovou), ale též zemědělskou, inteligentní, živnostenskou atd., jest nám probrati i tyto třídy.

Z nich ze všech nejodlišnější je třída zemědělská, zvláště co do výroby a potom co do rozdělení čistého zisku. Aby tu spravedlivost, jež jest hlavní zásadou křesťansko-sociální soustavy, byla pokud možno nejúplněji uplatněna, musí býti přední snahou naší.

Problédněme si předně způsob a ráz výroby zemědělské, její výnosnost a aplikujme zásady naší soustavy na ni.

Zemědělská výroba má tu zvláštnost, že nezávisí jenom na práci, byť odborně sebe dokonalejší, jako jest po většině u jiných tříd, nýbrž na činiteli, na kterého člověk nemá vlivu: tím činitelem jest počasí. Zemědělec třeba vykoná příslušné práce a ostatní, čeho půda vyžaduje, vzorně, — ale úroda jest podle počasí. Ovšem obdělání má značný vliv, ale ani to ne vždy; na př. při deštivém počasí na dobře obdělaném a vyhnojeném poli obilí polehne, zato na nevyhnojeném a méně dobře obdělaném poli zůstane stát a dá větší výnos než na prvním.

Applikujme nyní zásady, jichž jsme upotřebili při průmyslovém podniku (továrně), na zemědělský objekt, a to s půdou velmi dobrou, řekněme grunt na Hané s 80 mírami. Jak jsme při továrně všechno ocenili, tak učinme i u gruntu: půdu, budovy, inventář živý i mrtvý a ostatní; a vyšel by nám, řekněme, obnos okrouhle vzatý 600.000 K. Pětiprocentní úroky činí 30 tisíc K. Hospodář jako vedoucí že by si počítal kromě stravy ročně 5 tisíc; hospodyně jako vedoucí domácí hospodářství (dobytek atd.) 4 tisíce; čeleď, dva starší a dva mladší, starší čeledín 2500, mladší 1800 K; starší děvečka 2000 K, mladší 1300 K. Činilo by úhrnem 46.300 K. Připočítáme-li ještě daně, přírážky a dávky, potom řemeslníky hospodářsky potřebné a jiné výlohy obnosem nejméně 22 tisíc, činí celkem vydání 68 tisíc K.

Uhodí-li špatné počasí, jest výnos malý, který sotva stačí na zaplacení hotových vydání, o úrocích z kapitálu (600 tisíc) není ani řeči: rolník jest rád, nemusí-li dělati dluhů, ale potká-li ho neštěstí v dobytku, nezbude mu nic jiného.

Co tedy učiniti, aby zásada spravedlivosti byla umožněna a rolník dostával vždy přiměřenou odměnu za svou namáhavou práci a též úroky z kapitálu v hospodářství uloženého, čeleď pak nějaký podíl z čistého zisku?

Uvažujeme-li o hospodářství zemědělském na Hané, kde obdělávání půdy jest prvotřídní, přesvědčíme se, že vada spočívá v odprodeji hospodářských výrobků. Vezměme na př. odprodej hovězího dobytka na maso. Rolník prodá dobytce na živou váhu kg za půl páté nebo pět korun, a za maso pak platí řezníkovi 12—13 K. S jinými produkty svými pochodí stejně. Z toho plyne, že nemá prodávati svých výrobků surových, nýbrž pokud možno zpracovaných. Tedy ne ječmen, ale slad anebo pivo. Ne živý dobytek, nýbrž maso a uzenářské výrobky; ne řepu, ale cukr atd. Čili: rolníci mají zříditi závody, ve kterých své výrobky zpracují ve zboží hotové k potřebě, a tím zvýší čistý výnos. Podrobněji o tom pojednávám v „Obraze sociální reformy“, ježž píši.

O pojištění starobním a výměnku rovněž tam bude pojednáno, jakož o podílu chasy na čistém zisku; dále o výchově a odborném vzdělání a jiných důležitých předmětech.

O ostatních třídách jenom několik slov.

Třída studované intelligence, bez které by se nynější společnost neobešla, musí býti za svou duševní práci mnohem lépe honorována

nežli třídy pracující fysicky. To plyne již z té příčiny, že třídě intelligentní jest nejprve dlouhou dobu se vzdělávati, studovati, než začne vlastní duševní práci stavu přiměřenou a placenou vykonávati; za tu dobu přípravnou nedostává nejen nějakého platu, nýbrž má v té době ještě značné výlohy. Bylo by proti vůdčí zásadě, — proti spravedlivosti, kdyby za duševní práci svou měl stejně býti honorován jako jiný za práci fysickou, k níž nepotřebuje dlouhé zvláštní přípravy a za níž bývá hned od počátku přiměřeně placen. Její odměna musí býti přiměřena, t. j. spravedlivá.

O třídě živnostenské, přesněji řečeno řemeslnické se mělo za to, že zmizí, budouc vytláčena průmyslovými podniky stejných odborů. Je pravda, že průmyslová výroba řemeslům odebrala mnoho práce, ale že by řemesla mimo továrny musela zaniknouti, nezdá se pravděpodobným, již proto, že často nutno výrobky, na př. šaty, obuv atd. přizpůsobiti potřebě jednotlivců, na př. nenormálních, nebo se zvláštními okolnostmi, na něž se továrny ve velkovýrobě ohlížeti nemohou. Že však bude zapotřebí, aby se řemeslníci sdružili, netřeba snad ani podotýkat, zvláště co se nákupu surovin týče a j. Jak vůbec otázku u jiných ještě tříd rozřešiti, odkazují na svůj Obraz sociální.

Jakými methodami nejvhodněji a nejsprávněji uskuteční se křesťansko-sociální soustava?

Je to předně správná výchova. Výchova vůbec na podkladě prikázání božích, ana vštěpuje povinnosti k Bohu, k sobě a k bližnímu. A výchova zvláštní, která nás učí povinnostem k závodu, hospodářství, povolání atd., jehož jsme členy, kde působíme, pracujeme. Jsouce si vědomi, že jen svědomité konání práce, plnění povinností všech příslušníků, tedy i nás samých, závod, povolání atd. přivádí k rozkvětu, a tím se nám zabezpečuje slušné živobytí, vyvodíme odtud příslušné důsledky. Důležité jest, abychom si zvolili takové povolání, pro které máme nadání, zálibu a zájem. Pracovati v takovém povolání už jest nám radostí a rozkoší. Obtíže pak povolání takového snadno aneb aspoň bez trpkosti snášíme a překonáváme. Rovněž snažíme se bez donucování vykonati práci, úkol co nejdokonaleji.

Se strany správy podniku jest potřebí práci dobrou uznati a řádně odměňovati. Taktéž není dovoleno síly dělníků, zřízenců a spolupracovníků přepínati a tím jim na zdraví škoditi. Oni sami se přičiní, aby co nejlépe a nejsvědomitěji pracovali.

P r a c o v n í d o b a nebude u všech stejná, nýbrž podle různých okolností a podle nutnosti různá. Na př. v dolech, hutích atd. u těch, kteří nejtěžší práce vykonávají, nepřekročí osmihodinové doby, nýbrž pokud možno, bude kratší. Zase naopak u těch, kteří mají lehké zaměstnání, jako dozorcí a pod. může se značně prodloužit. Dle spravedlivosti! Stejně při zaměstnání, které závisí na roční době, počasí atd. Chce-li někdo mít podíl na čistém zisku, musí se o zdar a výnosnost podniku přičinit. Chce-li někdo ve žně a jindy v zemědělství pracovat bez ohledu na počasí jen 8 hodin, třebať jest-li nebezpečí nečasů, ten nezaslouží nijakého podílu na čistém zisku. Vůbec naprosto stejná pracovní doba pro všechny dělníky všech oborů jest, mírně řečeno, nespravedlivost.

Aby nás práce, kterou provádíme pravidelně ve svém povolání, uspokojovala a těšila, jest zapotřebí, abychom ji důkladně rozuměli; proto dle soustavy křesť.-sociální zřídí se odborné školy pro všechna odvětví. V továrně na př. se zřídí pro začátečníky školy odborné, ve kterých theoreticky na modelech strojů se budou učit.

V hospodářství zemědělském se zřídí kursy pro začátečníky a později pro dospělé s přiměřeným učeným rozvrhem. Navštěvovati je budou povinni všichni, ať služební, ať selští syni.

Pro děvčata budou zavedeny různé, hlavně praktické kursy, ve kterých se budou učit všem pracím potřebným v domácnosti a v hospodářství, a to všechna děvčata, ať zámožná, ať chudobná.

O ostatních otázkách aspoň některých, jež jsou v životě lidském velmi důležité, zmíním se tu jen krátce; podrobně o nich pojednám až v „Obraze soc. soustavy“.

P ř e d e v š í m t ě l e s n é z d r a v í, jak je co nejlépe zajistiti? Hned děti buďte podle požadavků zdravotnictví živeny, opatrovány, vychovávány a otužovány: pohyb na zdravém vzduchu, hry, tělocvik, práce tělesná, správná výživa všech, ochrana před nákazou. Onemocní-li však člověk, poskytnouti mu všeho, aby pokud bude lze, co nejdříve se uzdravil, a to ovšem každému, bez rozdílu majetku, tedy poskytnouti mu lékaře, léků, ošetřování, pobytu v uzdravovnách, léčebnách atd.

N y n ě j š í p e n ě ž n í c t v í či finančnictví bohužel nebývá na podporu průmyslu, hospodářství, živností atd., nýbrž jako samostatné odvětví výdělečné živnostíem vyssává mizu vysokou měrou úrokovou. Jak může na př. zkvétati nějaký průmyslový podnik, když má peněžnímu ústavě z vypůjčeného kapitálu platiti 12—18

procent? Takový závod pracuje vlastně jen pro banku a žijou. Peněžnictví musí se vrátit k tomu, proč bylo zavedeno a k čemu určeno. Křesťansko-sociální soustava vybuduje na křesťanských základech a zásadách celou soustavu peněžní.

Jednotlivé třídy navzájem se mají podporovati a doplňovati. Na př. zemědělská a průmyslová. Průmyslová třída jest odkázána na zemědělskou co do výživy a zemědělská na průmyslovou co do tovarů. Dle soustavy křesť.-sociální mají zemědělci skýtatí potraviny průmyslovým dělníkům a úředníkům za ceny přiměřené; tedy za tolik, kolik obdrží na trhu a odpočítají-li se výlohy za dopravu výrobku na trhoviště a jiné ještě vydání, je-li jaké při prodeji. Průmysl zase na oplátku musí rovněž látky a jiné výrobky prodávati za cenu, kterou dostane, odčítají-li se výlohy s vývozem a prodejem spojené.

Soustava křesťansko-sociální jest pro všechny křesťany, jest v jistém smyslu internacionální, ale při tom není a nesmí být antinacionální, nýbrž má zachovati všechny význačné rysy povahy jednotlivých národů a zvláštnosti jejich způsobu života, čili po jisté stránce řídit se tradicí u nich zakořeněnou, protože na této tradici vybudovaný pokrok jest pravým, zdravým a jim svědčícím pokrokem. Mnohdy se zevnějšími známkami a vlastnostmi se drží anebo mizí též dobré vlastnosti jednotlivých kmenů.

Na konec námitku! Křesťansko-sociální soustava již podle jména jest pro křesťany. Co tedy s ostatními, jichž je tolik? Avšak zásady křesťansko-sociální zde jen zhruba naznačené odůvodňují se samy sebou pro každého, kdo vážně o potřebách doby a společnosti přemýšlí a komu opravdově na vyrovnání společenských neshod záleží. Dobré myšlenky, dobré zásady konečně přes veškerý překážky vítězí. Potřebí jen, aby zatím aspoň ti, kteří je uznávají, snažili se je, pokud možno, prováděti a jim v oboru své působnosti zjednávati průchod, na př. v zákonodárství. Pronikly takto již mnohé blahodárné opravy, které se napřed zdály nemožnými, proniknou i tyto zásady, budou-li míti upřímné a přičinlivé zastance.

Zesnutí Panny Marie

v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(Č. d.)

V novější době opětňý podnět ke kontroverzi o pobytu a brobu P. Marie v Efesu zavdala zjevení *Anny Kateřiny Emmerichové* čili, jak někteří piší, *Emmerickové*. Podáme čtenáři stručný přehled této věci, která má také jistý vztah k podáním o zesnutí P. Marie.

A. K. Emmerichova narodila se v malé vesnici Flemsche ve Westfálsku r. 1774 jako dítě zbožných chudých rodičů. Od útlého mládí vyznačovala se nejen zbožností, ale i náchylností k viděním. Biblické události zřela jakoby ve skutečnosti, obcovala a vedla hovory s osobami Starého i Nového Zákona jako se skutečnými bytostmi svého okolí. R. 1802 vstoupila do kláštera Augustiniánek v Dülmen u Düsseldorfu. Po zrušení kláštera v r. 1811 žila v soukromém domě navštěvována jsouc nemocmi a jinými zkouškami. R. 1812 ukázala se na jejím těle stigmata. Svůj zbožný život skončila r. 1824.¹⁾

Extase a vidění prosté řeholnice vzbudily pozornost v širokých kruzích. Básník *Clemens Brentano* byl na ni upozorněn svým bratrem a přišel po dřívějším pohnutém životě v r. 1818 do Dülmen, kdež po celých pět let dlél v bezprostřední blízkosti Emmerichové, zaznamenáváje si pečlivě její vidění, která mu sdělovala. Z obrovského materiálu svých poznámek vydal v r. 1833 „*Hořké umučení P. N. Ježíše Krista*“.²⁾ Zpracování ostatních záznamů překazila mu brzká jeho smrt. Z pozůstalosti jeho byl v roce 1852 vydán také „*Život P. Marie*“.³⁾

V *Životě P. Marie Emmerichová* pojednává také podrobně o konci pozemského života P. Marie. Dle jejích sdělení žila P. Maria po nanebevzetí Páně tři léta v Jerusalemě na Sionu, tři léta

¹⁾ Wegener, Das wunderbare innere und äußere Leben der Dienerin Gottes Anna Katharina Emmerich. Dülmen 1891.

²⁾ Das bittere Leiden U. H. Jesus Christus. Sulzbach 1833.

³⁾ Das Leben der hl. Jungfrau Maria. Nach den Betrachtungen der gottseligen Anna K. Emmerich aufgeschrieben von Clemens Brentano. München 1852.

v Bethanii a devět let v Efesu. Nikoli však v Efesu samém, nýbrž na hoře vzdálené od Efesu tři a půl hodiny. Apoštol Jan vystavěl jí tam domek úplně podobný jejímu obydlí v Nazaretě.

Již dříve než tam sv. Jan přivedl P. Marii, žily některé zbožné ženy a křesťanské rodiny na místě tom v jeskyních nebo v prostých stanech. Dům P. Marie, jeho stavbu, zařízení a okolí popisuje Emmerichová do nejmenších podrobností. Odtud P. Maria navštívila po dvakráte Jerusalema. Jinak zdržovala se tu stále až do konce svého života, to jest asi do roku 48 a skončila svůj život dosáhnoucí necelých 64 let. Zesnula v přítomnosti všech apoštolů, které sem Duch sv. přivedl z různých krajů světa. Při jejím skonu byli přítomni také andělé i sám její božský Syn.

Tělo P. Marie bylo pohřbeno v novém hrobě, který připravili apoštolé Ondřej a Matěj, a který byl od jejího bydliště vzdálen asi půl hodiny. V noci po pohřbu byla vzata do nebe. Apoštolé domek P. Marie proměnili v kapli a prázdný hrob nasýpanou prstí učinili neznatelným. Na místě tom prý bylo později biskupské sídlo.

Toto sdělení A. K. Emmerichové o zesnutí P. Marie nevzbudilo žádné zvláštní pozornosti. Ale r. 1881 francouzský kněz Gouyet začal dle údajů A. K. Emmerichové hledati v okolí Efesu onen domek P. Marie. R. 1891 chopili se věci francouzští lazariisté ve Smyrně a na dvojí výpravě objevili na svahu hory Bulbul-Dagh — Slavičí Hora — asi 3 hodiny jižně od Efesu kapličku, kterou okolní řečtí obyvatelé nazývali Panagia Kapuli, t. j. Brána Přesvaté Panny. Kaplička ona dle mínění objevitelů úplně se shodovala s popisem A. K. Emmerichové a byla proto jimi prohlášena za domek, v němž P. Maria žila a zemřela. R. 1892 sám katolický arcibiskup ve Smyrně Timoni s četnou komisí navštívil Panagiu Kapuli. Místo bylo tehdy prohlédnuto a byl sepsán protokol, v němž rovněž vysloveno přesvědčení, že Panagia Kapuli odpovídá sdělením A. K. Emmerichové a že je tedy domkem P. Marie.

Mezi katolíky povstala nyní celá řada obhájců pravosti domku P. Marie v Efesu. Byl to především superior lazariistů ve Smyrně P. Poulin, píšící pod pseudonymem Gabriélovich, Gouyet, Fonck S. J. a Nießen. Mezi odpůrci pravosti uvádíme jména Nirschl, Mommert a Zahn.¹⁾

¹⁾ Timoni, Panaghia Capouli ou maison de la Sainte Vierge près d'Ephèse. Paris 1896.

Vzniká tu přirozeně otázka, co soudit o sděleních A. K. Emmerichové a možno-li opravdu kapličku Panagia Kapuli považovat za domek, kde kdysi dlela a zemřela Matka Boží.

Především třeba podotknouti, že dle úsudku životopisců A. K. Emmerichové Clemens Brentano psal si svoje záznamy věrně a svědomitě dle jejich sdělení nic neměně a nic podstatného nepřidáváje. Brentano, který neměl ani theologického ani archeologického vzdělání, také předmět zjevení A. K. Emmerichové nesuggeroval a neměl ani na obsah ani na podání jejich podstatného vlivu.¹⁾ Nelze proto omyly a nedopatření, jež se ve zjeveních tak četně vyskytují, klásti Brentanovi na vrub.

V úvodu k „Hořkému umučení P. N. Ježíše Krista“ píše Brentano: „Mají-li tato rozjímání nějakou přednost před mnohými jinými podobnými plody kontemplativní lásky k Ježíši, tedy přece slavnostně protestují proti jakémukoliv i nejmenšímu nároku na historickou pravdu. Chtějí pouze pokorně se připojit k nesčetným různým vyličením hořkého umučení, jak nám je podali umělci a zbožní spisovatelé, chtějí nanejvýš býti nedokonale pojatými a vypravovanými, jakož i neobratně napsanými postními rozjímáními zbožné řeholnice, která takovým líčením nikdy nepřipisovala vyšší ceny nežli cenu pouze lidskou a omylu podrobenou, a proto neustálému

Gabriélowich, Ephèse ou Jérusalem? Paris 1897.

Gabriélowich, Le tombeau de la sainte Vierge à Ephèse. Paris 1905.

Gouyet, La maison et le tombeau de la sainte Vierge dans la montagne d'Ephèse. Paris 1898.

Fonck S. J., Články ve Stimmen aus Maria Laach 1896 str. 471—493, v Zeitschrift für kath. Theologie 1898 str. 481—517.

Wegener, Wo ist das Grab der hl. Jungfrau Maria. Würzburg 1895.

Séjourné, Le lieu de la dormition de la très sainte Vierge. Revue biblique 1899.

Nießen, Panaghia Kapuli. Dülmen 1906.

Z literatury proti pravosti domku P. Marie v Efesu uvádíme:

Nirschl, Das Grab der hl. Jungfrau Maria. Mainz 1896.

Nirschl, Das Haus und das Grab der hl. Jungfrau Maria. Mainz 1900.

Mommert, Die Dormitio und das deutsche Grundstück auf dem traditionellen Sion. Leipzig 1899.

Zahn, Die Dormitio Sanctae Virginis. Leipzig 1899.

¹⁾ Wegener, Anna Kath. Emmerich und Clemens Brentano. Dülmen 1900.

vyzývání, aby je sdělila, vyhověla jen se sebezapřením a z poslušnosti na opětovný rozkaz ctihodných duchovních vůdců.¹⁾

Slova tato jsou pro správné posouzení zjevení Emmerichové rozhodující. Není jimi vysloveno jen mínění Brentana, ale jistě i samé Emmerichové, jejíž názory Brentano ve všem věrně reprodukuje. Jsou tedy ona zjevení pouze rozjímání zbožné řeholnice, která ovšem byla nadána neobyčejnou básnickou a plastickou obrazotvorností. Jako malíři a umělci podávající události ze života Kristova nedrží se historické skutečnosti, ale ponechávají volnou uzdu tvůrčí fantasii, podobně činila i Emmerichová. Nikdy nechtěla, ba ústy C. Brentana protestuje proti tomu, aby její zjevení, či lépe řečeno, rozjímání bylo pokládáno za historickou skutečnost.

Vidí-li tedy někteří spisovatelé ve viděních A. K. Emmerichové nadpřirozené zjevení od Boha, která proto nemohou obsahovati omylu, a hledají-li v jejích sděleních historické spolehlivé zprávy, zaujímají k viděním těmto úplně nesprávné stanovisko.

Při tom dopouštějí se na zbožné řeholnici křivdy, neboť podkládají ji úmysly, jakých nikdy neměla, a činí ji zodpovědnou z historických omylů a nesprávností, kterými se její „zjevení“ přímo hemží.

Vidění A. K. Emmerichové obsahují nejen různé věci vzaté ze starých apokryfů, tedy z knih Cirkvi zavržených, ale zahrnují v sobě tolik křiklavých rozporů s Písmem sv., s historií a přírodními vědami, že naprosto nemohou býti považována za nadpřirozená zjevení, nýbrž jasně nesou na sobě pečeť lidského původu.

Nejnověji s tohoto hlediska prozkoumal vidění A. K. Emmerichové *R i c h e n*. Závěrečný jeho úsudek obsažený ve spise vydaném ve

¹⁾ „Sollten die folgenden Betrachtungen unter vielen ähnlichen Früchten der kontemplativen Jesusliebe sich irgend auszeichnen, so protestieren sie doch feierlich auch gegen den mindesten Anspruch auf den Charakter der historischen Wahrheit. Sie wollen nichts als sich demütig den unzählig verschiedenen Darstellungen des bitteren Leidens durch die Künstler und fromme Schriftsteller anschliessen, und höchstens für vielleicht ebenso unvollkommen aufgefasste und erzählte, als ungeschickt niedergeschriebene Fastenbetrachtungen einer frommen Klosterfrau gelten, welche solchen Vorstellungen nie einen höheren als einen menschlichen, gebrechlichen Wert beilegte, und einer fortwährenden Mahnung zur Mitteilung nur aus Gehorsam gegen den wiederholten Befehl ehrwürdiger Gewissensführer mit Selbstüberwindung Folge leistete.“ Toto prohlášení platí také o životě P. Marie, neboť v úvodu tam čteme: „Bezüglich des Inhaltes müssen wir auf die Erklärung verweisen, welche Clemens Brentano schon der ersten Ausgabe des ‚Bitteren Leidens‘ vorausgeschickt hatte.“

sbírce ‚Biblische Studien‘ zasluhuje, aby byl uveden v plném znění.¹⁾ ‚Již proto, aby se v budoucnosti podobným zjevům předešlo, bylo by třeba, aby se tak jako v prvních křesťanských stoletích rázněji zakročovalo proti apokryfní literatuře. Ať již je kdokoliv napsal nebo jejich obsah vnukl, velmi smutným jest, že jako boží slovo, jako soukromé božské zjevení předkládají se od mnohých čtenářům knihy, které tak zjevně nesou na sobě pečet lidského, i když dobře míněného, výrobku.‘ (Str. 73.)

‚Co se týká těchto ‚vidění‘, která od sta let tak silně jsou rozšířena, tu je nemožným dospěti k nějakému jinému konečnému závěru nežli k tomuto: Při tak neobyčejně četných omylech, které skoro strana za stranou se vyskytují, jest vyšší původ u nich vyloučen. Způsob vyličení nic nepřidává k vřelému, původnímu rázu posvátných knih. Četné, cizorodé, drobné a často malicherné přídavky dokonce jsou se slovem božím v trapném odporu a jsou mu na ujmu.‘ (Str. 74.)

‚Dle úsudku Richena, jehož stanovisko plně sdílím, jsou vidění A. K. Emmerichové literaturou apokryfní ve vlastním slova smyslu, neboť vidíme tu všechny význačné známky starokřesťanských apokryfů: neovládaná obrazotvornost, fantastičnost zpráv, odpory s Písmem sv. a jinými vědami. Svátý život a zbožný úmysl není tu žádnou omluvou. Jestliže církev staré apokryfy zavrhovala a jejich četbu věřícím zakazovala, měla by stejně zakročit i proti apokryfům novodobým. Věřící lid ovšem taková vidění dychtivě čte, protože hovoří jeho zvědavosti, a proto i zjevení A. K. Emmerichové těší se

¹⁾ Richen, Anna Katharina Emmerich. Freiburg i. B. 1923. ‚Schon um in Zukunft vorbeugend zu wirken, wäre es nötig, daß wieder, wie in den ersten christlichen Jahrhunderten, gegen die Apokryphenliteratur energischer Stellung genommen würde. Bedauerlich, wer es auch immer geschrieben bzw. seinen Inhalt angegeben haben mag; erscheint es uns, daß Bücher, die so offensichtlich den Firmenstempel menschlichen, wenn auch gut gemeinten Fabrikates tragen, von so manchen als Gotteswort, als private göttliche Offenbarung den Lesern angeboten werden konnten.‘ (S. 73.)

‚Was die seit einem Jahrhundert so stark verbreiteten ‚Visionen‘ selbst angeht, können wir unmöglich zu einem anderen Endresultate kommen als diesem: Bei den so ungemein zahlreichen, fast von Seite zu Seite sich fortpflanzenden Irrthümern ist höherer Ursprung bei ihnen ausgeschlossen. Die Art der Darstellung fügt dem warmen Heimathauhe der heiligen Bücher nichts hinzu. Die vielen fremden, kleinen, ja oft kleinlichen Zutaten stehen dem Gotteswort sogar manchmal peinlich fremd und Abbruch tuend entgegen.‘ (S. 74.)

takové oblibě a jsou tak rozšířena. Slouží-li, jak se ujišťuje, ad devotionem fovendam, tedy na druhé straně působí mnohem větší škodu tím, že uvádějí v omyl a vnukají nesprávné představy čtenářům, hlavně prostým věřícím, kteří ona zjevení pokládají za historickou skutečnost a nikoliv za to, čím skutečně jsou, totiž za pouhé výplody básnické obrazivosti.

Vedle Pisma sv. čerpala A. K. Emmerichova svoje sdělení především z vlastní básnické obrazotvornosti, užívala však také apokryfů. Odkud tyto apokryfné zprávy na př. o králi Abgarovi vzala, zda z knih či z ústního vypravování jiných osob, to jest zajímavá otázka, která by dala nahlédnouti do vzniku oněch 'vidění', která však, pokud víme, dosud v žádném životopise A. K. Emmerichové důkladně zodpověděna nebyla.

Co tu bylo řečeno všeobecně o zjeveních A. K. Emmerichové, platí samozřejmě též o všem tom, co v Životě P. Marie sděluje o jejím zesnutí a domku v okolí Efesu. Vědecké ceny ona zjevení nemají a nemohou ničeho změnit na závěru, který jsme ze zpráv staré tradice vyvodili, že totiž P. Maria v Efesu nikdy nebyla a tam nezemřela.

Proti těm, kteří ve viděních A. K. Emmerichové vidí nadpřirozené soukromé zjevení, možno také poukázat na to, že podobná španělská visionářka Marie z Agredy (1602—1665) stejně do podrobností líčí, jak P. Maria zemřela a byla pohřbena v Jerusalemě¹⁾

Co se zvláště týká Panagie Kapuli, tu místo a ona kaplička shodují se s popisem A. K. Emmerichové jen v některých všeobecných rysech, na př. že se k domku přijde po klikatých horských stezkách. Mnohem více je tu odporů, a to hlavně ve věcech podstatných. Tak nesouhlasí popis budovy; není odtamtud vidět nesčetné ostrovy, jak praví A. K. Emmerichová, nýbrž jediný ostrův Samos; Panagia Kapuli nikdy nebyla biskupským sídlem atd. Panagia Kapuli tedy neodpovídá líčení A. K. Emmerichové a tím méně lze o ní tvrdit, že byla kdysi bydlíštěm P. Marie, která tam také zemřela. — Všechna učencst a všechna námaha,

¹⁾ Spis Marie z Agredy *Tajemné město boží* vyšel v německém zpracování: *Die geheimnisvolle Stadt Gottes*. Bearbeitet von Ludwig Carus. Regensburg 1857. — Spis tento byl v r. 1681 odsouzen papežem Innocencem XI. Na naléhání španělského krále papež sice censuru suspendoval, ale užil při tom těchto slov: „Supersedendum duximus, quamvis sacrae huius Inquisitionis ratio et stylus aliter suaderent.“ (Viz Nießen, Panagia-Kapuli. Dülmen 1906 str. 319.)

kteřou obhájejí Panagia Kapuli na dokázání svého tvrzení vynakládají, jako hlavně Fonck a Nießen, je nadarmo.

Dle výpovědi Constantinida, starosty řecké obce Kirkindže ležící v blízkosti Panagie Kapuli — jeho svědectví je v oficiální brožůře Msgr. Timoniho Panaglia Capouli¹⁾ — je v okolí Efesu třiatřicet kapliček zasvěcených P. Marii a označovaných jménem Panagia na př. Kryfi-Panagia, Kavalki-Panagia atd. Je to důkazem úcty, kterou tamní obyvatelstvo chovalo od pradávna k P. Marii, zároveň však z toho patrné, že objevení Panagie Kapuli nebylo ani ne snadným, ani překvapujícím!²⁾ (O. p.)

¹⁾ Viz Nirschl. Das Haus u. Grab der hl. Jungfrau Maria. Mainz 1900. Str. 83.

²⁾ V roce 1908 v červnu navštívil jsem Panagiu Kapuli ze Smyrny. Výpravu uspořádal superior lazaretistů Poulin patřící mezi nejhorlivější zastávce totožnosti Panagie Kapuli s domkem P. Marie.

Dráha asi 90 km. dlouhá vede ze Smyrny do A'asolüku, nepatrného místa ležícího v bezprostřední blízkosti zřícenin Efesu. Název Ajasolük vznikl ze skráceného Hagios Theologos — Svatý Bohoslovec, kterýmžto jménem se v řecké církvi označuje sv. Jan Evangelista. Prošedše pusté a pochmurné zbytky slavného kdysi Efesu — na celé ploše velkého města není dnes ani jediného lidského obydlí — dospěli jsme po tříhodinné, dosti namahavé cestě k cíli naší výpravy — k Panagii Kapuli!

Místo leží, jak odhaduji, asi 500 m. nad mořem pod vrcholem Bulbul-Daghu, t. j. Slavičí Hory. Rozhled jest odtud čarokrásný. Po obou stranách, na severu a na jihu, sklánějí se k moři dlouhé horské svahy porostlé hustým křovím, které téměř vyvolává dojem, jakoby hory byly zalesněny. Před námi na západě rozestírá se širá pláň Egejského moře ohraničená na obzoru skalnatými vršinami ostrova Samu.

Uprostřed skupiny platanů obrostlých bujnou révou vyvěrá pramen a při něm ve stínu stromů stojí nevelká kaplička — Panagia Kapuli, t. j. Brána přesvaté Panny. Způsob stavby, hlavně střídavé vrstvy kamene a plochých cihel je též jako u budov ve zříceninách starého Efesu, dle čehož, že Panagia Kapuli jest opravdu prastará. Lazaristé místo i s kapličkou zakoupili a vystavěli nedaleko domek sloužící za útulek příchozím poutníkům.

Je příznačno, že ze smyrnenských lazaretistů tehdy už žádný nevěřil, že Panagia Kapuli je domem P. Marie, ba ani sám P. Jung, který byl vůdcem výpravy objevivší v r. 1891 Panagiu Kapuli. Jediný P. Poulin dosud toto mínění houževnatě a neunavně hájil.

Ale i když Panagia Kapuli domkem P. Marie není, nelze popřít, že zvláštní tichý půvab obestírá zákoutí ono a předurčuje je takofka za mariánské poutní místo. Poloha Panagie Kapuli a překrásný rozhled velmi málo připomínaly náš Hostýn. Nejen jsem návštěvy Panagie Kapuli nelitoval, ba právě ona výprava patří k mojim nejpocetnějších vzpomínkám z cesty na Východě.

* Oprava. Na str. 270, ř. 11 zd. m. glossa čti gloria.

Visitace kapituly brněnské r. 1706.

Jan Tenora.

(Č. d.)

Probošt byl jen o sedm let starší (nar. 18. června 1647), příbuzným jeho byl tehdejší biskup olomoucký Karel z Lichtenštejna, a ta šťastná okolnost povyšovala ho k novým a novým hodnostem a důstojnostem: v té době byl také kanovníkem olomouckým a solnohradským, arcijáhnem znojenským, a jiné hodnosti se mu otvíraly. Probošt byl si vědom svého postavení i svého významu ve šlechtické společnosti a celé veřejnosti, a zrovna potřeboval k sobě někoho, kdo by byl s ním stejného smýšlení, kdo by dovedl ve společnosti šlechtické se pohybovati, a kdo by byl při tom jeho důvěrníkem. Našel se Ullersdorf, šlechtic, zdvořilý mezi sobě rovnými, ohebný a devotní k vyšším, a probošt si ho potom tak oblíbil, že neměl nad něho; stal se mu zrovna nezbytným, — a pomalu Ullersdorf probošta ovládal a po své vůli vedl.

Jakmile stal se prokurátorem a kapitulních prostředků mohl používat, dělal opravdového pána. Ke svým přátelům a známým byl štědrým a zakupoval se v přízeň a chválu jejich mnohými dary; rozdával drahé skřínky a stolečky, stříbrné schránky i peníze, darem dával víno, pivo, ryby, dříví, vápno, posílal na svátky máslo a j. Jak rád se pobavil mezi svými! Ve dvoře komárovském často hostíval urozenou společnost do hluboké noci, a potom ji dával rozvážeti do příbytků robotními povozy, a tak kázal ujížděti, že koně potom sotva na nohách stáli. Kdo ze šlechty a úředníků potřeboval povozu, pro toho jej měl, — říkávali, že vozí celé Brno. A nebyly to cesty nedaleké, — jezdilo se i do Olomouce, Prostějova, do Rakous, do Čech. Také s nižšími, jichž mohl potřebovati, a s těmi, kteří by snad mohli prozraditi něco, co nebylo zrovna v pořádku, pěkně jednal, a dělal si z nich přátele tím, že jim dával stavební potřeby a odpouštěl jim dluhy nebo svěřoval jim na úvěr, kolik si jen přáli. Sám vedl život honosný, nešetřil a šetřiti ani neuměl, — často neměl ani krejcaru, ačkoli si pomáhal vydatně na statcích kapitulních: pro sebe choval ve dvorech ve Velešovicích a Rousínovci 70 ovec a drůbež, ryby chytal a lovil v rybnících kapitulních. Když pak nemíval, čím by platil vlastní svá vydání, platil buď penězi, které do důchodu odváděli poddaní pro kapitolu, nebo

zůstával dlužen; když pak bylo třeba peněz pro kapitolu, dělal jménem kapituly dluhy, — a kapitula o tom vůbec ani nevěděla.

Ale tento šlechtic, jenž život jen z příjemné stránky bral, na druhé straně býval tvrdý a strohý proti poddaným; utlačoval je neobvyklými robotami, soužil je dalekými dovážkami a přípřežemi, spěšnými jízdami za noci; pro maličkosti přísně a ukrutně trestati dával a i na Špilberk v poutech posílal. Kapitula o tom ani nevěděla, ani k tomu souhlasu nedávala, — naopak vytýkala a kárala, co věděla, bez obalu a stěžovala si proto na prokurátora, ale Ullersdorf nenechal se nikým omezovati; na kapitolu nedbal a dělal, co chtěl, a v kapitulních obcích zbavoval úřadu a propouštěl ty, kteří nebyli srozuměni s takovým jeho hospodářstvím.¹⁾

Poměr jeho ke kapitule stával se napjatým, nesnesitelným. Nedalo se utajiti prokurátorovo hospodářství; kapitula je viděla a na sobě pocítovala. Chlubil se sice Ullersdorf svými melioracemi, ale schloubata byla prázdná, kapitula pozorovala, že hospodářství její hyne. Práce na pozemcích kapitulních bývala zanedbávána, nařízení hospodářská bývala převrácená, nevčasná a špatná: trámy na pivovar, místo v zimě, chtěl voziti až na jaře, kdy byla pilná polní práce, horní rybník ve Velešovicích nechal neosazený, všechny opravy na dvorech, hrázích a mlýnech vykonával jen robotou, a při tom zkazil tolik krásných dubů a stromů, a napočítalo se u prací vydání daleko více, nežli vskutku bylo. Ale se špatným hospodářstvím Ullersdorfovým souviselo také, že výnos hospodářství klesal a důchod kapituly byl stále menší. Důvodů a dokladů, proč se tak děje, nebylo, Ullersdorf účtů kapitule neskládal. A čím dále, tím hůře. Roku 1696 kanovníci nedostávali naprosto žádných týdenních podílů nadačních, a z výnosu hospodářského jen velmi málo se jim rozdělovalo; proto stěžovali si děkan Zirkendorfer a královští kanovníci Miller, Giorgi a Zeiske u probošta a žádali, aby poručil prokurátorovi, aby účty složil. Ale žádali marně. Probošt byl již úplně v rukou Ullersdorfových a na jeho straně, a Ullersdorf uměl již stále podněcovati probošta proti kapitule a neshodu rozšiřovati. Po roce, když se rozdělovalo mezi kanovníky ještě méně nežli dřív, obrátili se zase na probošta až do Solnohradu, a opět žádali, aby se účty skládaly. Nadarmo. Nic se nestalo; doma však ještě k tomu děkan Zirkendorfer byv zastrašen opustil ostatní tři kanovníky. Ale tím více semkli se

¹⁾ Koncepty stížností latinských v kapitulním archivě v Brně; oddíl Visitatio canonica. Všechny doklady tuto uváděné jsou z kapitulního archivu.

kanovníci Miller, Giorgi a Zeiske, a kapitula se rozdělila na dvě strany, které příkře proti sobě stály. Probošt, děkan Zirkendorfer, Bernstedt, Pruskauer a Ullersdorf, šlechtická to společnost, byli na straně jedné, a na druhé Miller, Giorgi a Zeiske,¹⁾ — plebejci domáhající se svých práv a podstupující boj proti nadvládě a povýšenosti šlechtické, demokracie v kapitule volala po rovnoprávnosti. Boj osobní — proti Ullersdorfovi jako prokurátorovi — stával se bojem celé strany šlechtické v kapitule, která stála v té věci za Ullersdorfem, proti straně občanské, a zapomínalo se, že má býti v kapitule poměr všech k sobě bratrský. Na tehdejší doby byl to boj nerovný, — šlechta měla nejen početní většinu, nýbrž i větší společenský význam a přednost ve všem.

Napřed převaha šlechtické strany obracežela se v samé kapitule. Oposice nebyla volána do kapitulních sezení, a odtud dostávalo se jí posměchu místo odpovědi. Než kanovníci tak odbývaní nevzdali se jen tak svých oprávněných požadavků; když nestala se náprava doma, obrátili se na administrátora biskupství olomouckého Karla Julia svob. pána Orlika z Lažiska prosíce, aby prostředkoval mezi proboštem, jehož se již v první instanci byli dovolávali, a mezi nimi. Administrátor prosbě jejich vyhověl, dal jim za pravdu a poslal proboštovi 11. dubna 1699 rozhodnutí, aby požadavky kanovníků byly splněny, — aby tedy Ullersdorf předložil účty. Na tento rozkaz Ullersdorf sice vykázal se účty za pivo za tři roky, ale nesložil hlavních účtů o platech a důchodech z hospodářství, z obnosu asi 60.000 zl. nebo ještě vyššího. Účty jenom za pivo ovšem nedostačovaly opscičním kanovníkům, — a zase dožadovali se a domáhali ústně i písemně každého roku, aby řádné účty z kapitulního hospodářství byly složeny, při každé příležitosti naléhali na probošta, aby jsa pamětliv toho, jak skrovné jsou příjmy kapituly, jak nepatrné jsou podíly, jak drahé jsou časy a jaký úpadek hrozí kapitule, spravedlivě s nimi jednal, aby nebyli nuceni dovolávati se veřejně vyššího soudce na úkor vzájemné svornosti a kapitule na posměch. Než všechny prosby byly marny, a ani na nový rozkaz administrátora Orlika z r. 1702 nebyl vzat žádný ohled, a strana Ullersdorfova o kanovnících dovolávajících se svého práva říkala a tvrdila, že kapitulu jen pobuřují. Za těchto rozbrojů zemřel roku 1700 kanovník Miller.²⁾

¹⁾ Valens Conti de Comitibus zemřel r. 1694.

²⁾ Koncepty latinské.

K takovým sporům v kapitule přidružily se další neshody, jež propukly při volbě kapitulního děkana. Dne 30. července 1702 zemřel děkan Zirkendorfer a nová volba byla ustanovena na 12. říjen. O hodnost kapitulního děkana usiloval Ullersdorf, a probošt mu přál. Aby tedy dopomohl k jeho zvolení, tvrdil, že mu při volbě náleží dva hlasy: jeden jako proboštu brněnskému, a druhý jako arcijáhnů brněnskému; byl totiž probošt brněnský Lichtenštejn také již proboštem v Olomouci, a s proboštským olomouckým bylo spojeno arcijáhenství brněnské. Když však při volbě děkanské vystoupil s tímto tvrzením, hned čtyři kanovníci — Bornstedt, Giorgi, Zeiske a Pruskauer — proti tomu protestovali a odešli, — tak volbu znemožnili.

Při této příležitosti ukázalo se nové seskupení v kapitule, — ale tuto běželo o jinou věc: hájila se zásada postupu v kapitule podle stáří. Bornstedt byl kanovníkem od r. 1675, Giorgi od r. 1683, Zeiske od r. 1687, Pruskauer od r. 1690, — Ullersdorf byl ze všech nejmladší, a proto starší byli proti němu.

Po zmařené volbě podal probošt Lichtenštejn odvolání k administrátoru Orlíkovi, ale také tito čtyři kanovníci se odvolali. Administrátor nařídil proboštovi 21. listopadu, trvá-li na tom, že mu náleží dva hlasy, aby jemu uvedl důvody toho, zatím však aby podle obyčeje ještě v pololetní lhůtě ustanovil jiný den k volbě. Když však probošt odkládal, napsali mu 14. prosince zmínění kanovníci důtklivý přípis, aby přece vzhledem na smutný stav kapituly jmenoval den k volbě, při čemž zároveň vytýkali, že před celou kapitulou beze všeho práva a ohledu na ostatní dává přednost nedovoleně a násilně jednomu ctižádostivému mladému kanovníkovi.

Probošt povolil. Nová volba byla 23. ledna 1703. Súčastnili se kromě probošta sídelní kanovníci Bornstedt, Giorgi, Zeiske, Pruskauer, Ullersdorf, a nesídelní Reharmond a Matouš Scholz (kanovník od r. 1694 — byl farářem u sv. Jakuba v Brně), a kanovníci, kteří zatím byli jmenováni, ale skutečné residence ještě nenastoupili: Pavel Ignát Ličovský (kanovník od r. 1700 — byl farářem ve Slavkově), a František X. Leffler (od r. 1702 — byl děkanem v Kunštátě). Volba byla bouřlivá. Probošt opakoval svůj nárok na dva hlasy, čemuž kanovníci starší odpírali, — až probošt, když byl protestoval, že tato volba nesmí býti na úkor jeho hlasu jako arcijáhna brněnského, toliko pro tentokráte vzdal se svého nároku. Také Ullersdorf chtěl uklidniti myslí proti sobě pobouřené, a donešl k volbě děkanově

jakési účty a chtěl je předložit, — ale kanovníci Zeiske a Giorgi odpověděli mu, že na účty teď není kdy, — aby je předložil v řádném kapitulním sezení. Byla tři skrutinia, a v každém měl Ullersdorf i Bornstedt stejně hlasů, — nesídelní kanovníci byli získáni pro Ullersdorfa — až konečně přece zvolen byl za děkana Jan Anselm rytíř Bornstedt.¹⁾

V kapitule brzo pak nastaly další změny. Kanovník Giorgi zemřel 8. února 1703, po Bornstedtovi, jehož kurátní kanonikát byl povýšením jeho na děkana uprázdněn, stal se novým kanovníkem kurátním Jan Křištof Eder z Pernfeldtu 6. listopadu 1703, Ličovský pak nastoupil svou residenci 19. dubna 1704. Ze starých kanovníků, kteří rozhodně vystoupili proti Ullersdorfovi jako kapitulnímu prokurátorovi a domáhali se toho, aby skládal řádné účty, zůstal na živě jediný Zeiske. Dožil se ještě toho zadostučinění, že 2. dubna 1704 bylo v kapitulním sezení usneseno, aby Ullersdorf přestal být prokurátorem a aby byl donucen účty předložit. Toto usnesení vyplynulo z neblahé skutečnosti, že již přes dva roky nedostala kapitula ani krejcaru při rozdělování příjmů z kapitulních statků, které bývalo třikrát do roka, ačkoli přece jen od r. 1702 do sv. Jiří 1703 mělo být příjmů 15.000 zl., — rovněž Ullersdorf nevyplácel fundací ani festivalů již na tři léta, neplatil zřízcům kostelním ani služebníkům kapitulním, a přece přijímal dávky a platy pro kostel; nic nedával, nic neplatil, jen dluhy u řemeslníků dělal jménem kapituly, — ale sám hodoval a pro šlechtice hostiny strojil, kdežto ostatní kanovníci aby se postili.²⁾ Staré stížnosti se zase ozývaly, až oprávněnost jejich vyzněla usnesením, že Ullersdorf nemá být již prokurátorem, — ale zase bylo to jen usneseno a nebylo provedeno.

Zeiske zemřel již 11. srpna 1704 jako poslední rozhodný odpůrce hospodářství Ullersdorfova ve staré kapitule. Než za jeho života přece již noví kanovníci Eder a Ličovský prohlédli trochu hospodářství kapitulní a poznali poměry. K nim přibyl ještě r. 1704 nový sídelní kanovník Fr. X. Leffler, — a od té doby činili zase tito tři kanovníci oposici proti prokurátoru Ullersdorfovi a proti ostatním šlechtickým kanovníkům, děkanu Bornstedtovi a Pruskauerovi, — a ovšem také proti proboštovi, který stál za nimi. Do

¹⁾ Zeibert, Vitae praepositorum, Max. Lichtenstein, Ms., — a koncepty v kap. archivě.

²⁾ Koncepty.

oposice vřáněla je nutnost, protože neměli příjmů, neměli tedy z čeho býti živi, — kdežto šlechtici měli ještě jinší prostředky a důchody, a ostatně Ullersdorf získal si Pruskauera ještě tím, že přibral si ho jako za společníka, tak že potom společně spolu hospodařili. Pruskauerovým příbuzným byl děkan Bornstedt, a tohoto opět Pruskauer přemluvil, aby pustil z mysli všecku kyselost proti Ullersdorfovi proto, že usiloval o děkanství, a aby se postavil na stranu starších proti novým, kteří sotva do kapituly vešli, již chtěli se něčeho dovolávati a nějaké předpisy dávati.

Kapitula se tedy zase rozestoupila; strana starších: probošt, děkan, Pruskauer, Ullersdorf, a strana mladších: Eder, Ličovský, Leffler, což jest tolik jako strana Ullersdorfova a proti Ullersdorfovi, a opět jako strana šlechtická a nešlechtická.

Život v kapitule byl rozpoltěný, nebylo svornosti a lásky bratrské, a mladší kanovníci naschvál byli přehlíženi a jednalo se bez nich; starší kanovníci mysli si, že sami jsou kapitulou, a dělali si, co chtěli, neberouce žádného zřetele při kapitulních sneseních na mladší. Kapitulní spisy nechávali si u sebe, a mladší se o nich ani nedo-
vidali; starší říkali, že tak vždycky bývalo. Raději oznamovali starší kanovníci všecko kapitulní jednání laikům, jimž předčítali dekrety biskupské, a s nimi brávali radu, — a potom v kapitule po dlouhé době předkládali hotové usnesení a hned rozhodovali, čímž bývali mladší překvapováni; když se Eder domáhal jiného řádu, řekl mu Pruskauer v kapitule, že je ještě mladý a že tam ještě nemá co mluvit, a Ullersdorf dodal, aby byl jen trpělivý, že již uslyší, co by měl mluvit.

(P. d.)

Posudky.

Dr. Josef Kratochvíl, *Filosofie starověká*. Nakl. Barvič a Novotný, Brno 1927, s. 218.

O mnohých filosofických problémech dostane se nám důkladnějšího poučení z dějin této vědy. I chyby, kterým se ani největší myslitelé nevyhli, jsou v mnohém ohledu velmi poučné. Úkol dějin filosofie vytýká autor slovy „rozlišiti všeobecné a společné od individuálního a náhodného, a tak dospěti k ideálu pravdy“ (str. 6).

Doba, kdy dějepisci filosofie začínali dějinami řecké filosofie, patří ovšem již minulosti. Kdo chce podati obsáhlejší dílo myšlení, musí si všimati jak indické tak i čínské filosofie, které vznikly dříve než řecká filosofie. Pojednávajíce o těchto orientálních filosofích, poukazují učenci vždy k jejich pravým kořenům — v náboženství. Indické myšlení nevybavilo se nikdy z náboženských prvků, a nebylo to k jeho škodě. „Metafysicko-náboženský prvek ovládal od počátku indické myšlení tou měrou, že úplná skepse nemohla nikdy nabýti vrchu“ (12). Indické myšlení nerozvílo se odporem vůči představám náboženským.

Ze řeči myslitelé přijali z Orientu některé myšlenky, uznává se dnes všeobecně. Přes to řecký duch vyvíjel se samostatně a tak řecká filosofie je originelní, zvláště jedná-li se o stránku formální. O každém období řecké filosofie poučuje p. spis. srozumitelně, tak že i začátečník může čísti dílo s prospěchem. Zvláštní předností díla je, že pro důkladnější studium dějin filosofie udává mnoho pramenů i z doby nejnovější.

Dr. J. Vrchovský.

Albert Vyskočil, *Básníková cesta*. Vydal Lad. Kuncíř v Praze 1927. S. 263, 36 K.

V knize sebrány studie i příležitostné články věnované různorodým jinak literárním zjevům, jež upoutaly zájem bystrého našeho kritika a essayisty. Z domácích je to zvláště K. H. Mácha, jehož dílo je v posledních dvou desetiletích podrobováno stále novým a novým studiím. Vyskočil obírá se zejména osudem básnického výrazu Máchova, v němž vidí právě odlišnost autora „Máje“ od Byrona; studuje zvláště 19 metafor, které jsou mu nad jiné hlubokými a typickými pohledy v povahu Máchova díla, a kreslí pak jeho růst i pevný relief ze směsice osobních zkušeností a zážitků obsažených v nedávno teprve vydaném literárním zápisníku. Z ostatních českých básníků zařadil sem spis. jen krátké, ale zajímavé náčrtky o K. Tomanovi, J. Arbesovi a J. V. Sládkovi, pak o kritické činnosti Havlíčkově, za to velmi podrobně stopuje a hodně osobně oceňuje vydavatelskou a kritickou činnost Jos. Florianu. Z cizích zjevů

hodnotí dva Angličany, jejichž díla sám překládal: Tom. Carlyle a Defoea. Thomsonův životopis sv. Ignatia z Loyoly a jubileum sv. Františka z Assisi poskytly mu látky k zajímavým úvahám a srovnáním obou těchto světců. S leckterým názorem nemožno tu ovšem souhlasit, ale nutno také uznat autorovu nevšední duševní a duchovní schopnost i stylistickou svéráznost.

Frank Wollman, Juliusz Slowacki. Sbírnka přednášek a rozprav extense university Komenského v Bratislavě, s. 19. Nakl. „Academie“ v Bratislavě 1927. S. 20, 5 K.

V přednášce proslouvené při oslavě nedávného převezení ostatků Slowackého do vlasti sleduje autor hlavně filosoficko-náboženský vývoj básníkův, na němž pak buduje theokratickou koncepci vůdcovského problému: ukazuje, jak v autoru „Krále-Ducha“ rostlo vědomí, že jest jediným věrným vůdcem národa a strážce polské ideje, jenž uchovává skutečné Kristovo křesťanství, a jak tento odvěký vůdcovský problém řeší pod zorným úhlem stálého úsilí ducha postupujícího různými formami niterného přetavování k Bohu. V tomto filosoficko-náboženském processu Slowackého vidí Wollman jeho hlavní slovanský i všelidský význam: theokratický. Necírkevní ideál tanul prý na mysli většině velkých, tvořivých lidí slovanských, ale nikdo ho nevyjádřil s takovou určitostí, silou a krásou. „Svým vytyčením přímé bohovlády a královského ducha vedoucího je Slowacki živým problémem dneška a snad zítřka, rozhodně však zvláště dneška, kdy i největší a nevšední obráncové demokracie nuceni jsou doznati, že pravá demokracie teprve se počíná a že má obtížný problém vůdcovský. Nuže, zde je řešení slovanské hluboce a nově pochopeným theokratismem.“

Autor studie opírá své vývody ovšem hlavně o básnické dílo Slowackého. Je však známo, že se básník na konec zase smířil s církví, přijal svátosti umírajících s velikou zbožností při plném vědomí a takto, jak dala jeho matka napsati na náhrobku v krakovském kostele, „ukončil po křesťansku dne 3. dubna 1849 boj poesie za obrození ducha a citu lidskosti“. M.

* * *

V. K. Krofta, *Žaláře otevřené*. Povídky o manželství. Č. Třebová 1927. S. 89.

V. K. Krofta náleží k oněm dnes již hodně četným mladým spisovatelům, kteří se úsilně snaží rychle za sebou vydávanými knihami vynutiti si pozornost a dobýti si svého místa v literatuře: „Žaláře otevřené“ jsou již desátou jeho knihou, z nichž první vyšla teprve před 3 roky! Mezi nimi upoutal zvláště dvojitý, jistě hodně autobiografický román „Podsvětí“ a „Vyznavači slunce“, ličící s upřímnou otevřeností křížovou cestu venkovského studenta a pak úředníka pražské úrazové pojišťovny, byrokratické to nestvůry a

lidomorný, jež ničí jeho mladistvé ideály a přispívá i k jeho násilnému útěku ze života. V třech povídkách o manželství, jež spis. uložil do své poslední knihy, není již oné životní pravdivosti, ba není ani výraznějších postav, jež by utkvěly čtenáři v paměti déle než přečte tenkou knížku. Jsou to mladí vzdělání mužové a ženy z poválečné generace, pro niž se manželství stalo jen otevřeným žalářem. Uvolnění společenských mravů a vědomí, že se mohou každou chvíli rozejít, vede je k tomu, že tak snadno rozlamují poutající je kruhy. Spis. je si však patrně v nitru vědom nutnosti řádu, a proto dává svým hrdinům, když vychutnali svobody a oprostili se od svých planých rmutů, vraceti se usmířeně do opuštěných žalářů manželství. Slohově projevil tu Krofta dosti značnou vypělost a obratnost. M.

Josef Dostál, Na Zdražilově gruntě. Obraz ze selského života o 4 jednáních. Nakl. Josef Birnbaum, Brtnice. S. 99, 6 K. Lidové divadlo 47.

Dědic gruntu by rád chudobné děvče, proto se jeho sestry vzdávají svých podílů, ale pak také se dobře vdají.

Jsou to vesměs dobří lidé, co zde hrají, až snad na tu holku, vrátivši se z Prahy, ale jsou příliš neselsky sentimentální, místy literárně deklamující o lásce k půdě, o milování atd. Romantické pozadí jakési rodové viny jest málo odůvodněno. Mluva jest místy umělkovaná: Julinka není tak zlou, mám stejného práva, zahovořit něco (m. zamluvit), dobře učinili; nestojím oň (o manželství!)

Helena Mniskowa, Poustevník (Pustelnik.) Román. Z polštiny přel. Václav Kredba. Nakl. A. Neubert, Praha 1927. S. 200 12 K.

Přírodopysmec a cestovatel na stará kolena se usadí v zátíší knížecího lesa a na besedách se svou protektorkou, mladou kněžnou, v jádře dobrou, ale životního smyslu neznalou, přivede ji k tomu, aby se ujala vážnější práce, totiž péče o hmotné i duševné blaho lidu na svých statcích. Přežene se přes ně válka — jsme v ruském Polsku —, zpustoší je, ale nezničí všeho, co dobrého v lidu zaseto. Silně vlastenecko-romanticky zbarvený obrázek ze života ruskopolské šlechty na přelomu polských dějin nejen dobře vystihuje dvojí proud v ní, ale převahou ušlechtilých myšlenek ve dvou hlavních osobách pěkně kreslí směr příštích buditelů. Vzhledem k tomuto zdravému jádru snadno pomíjíme nějakých těch slabín v celkové osnově, na př. co do záhadného poustevníka, i v povahové neb dějové drobnokresbě, jež prozrazují ženské péro.

Rozhled

Náboženský.

Teresie Neumannova — Konnersreuth.

Úžasné zážitky této osoby jsou čtenářům známy již po celém světě, tisícům a tisícům i z autopsie; osada Konnersreuth jest 5 km od stanice Waldsassen na dráze Řezno-Cheb, v diecesi řezenské, v období lázeňském dojížděla tam nesčetná auta cizinců.

„Thresl“ je 30letá nejstarší dcera krejčího, pravidelného zevnějšku, prostého, milého chování. Před lety byla těžce nemocna, ano i oslepla; uzdravení své přičítala přímlově sv. Teresie de Jesu. Klášternici nebyla, ačkoli se jí státi toužila; rodiče poukazovali na mladší sourozence, o něž se třeba starati, a ona poslechla. Nějaký čas byla ve službě.

Vědeckému zkoumání bude nutno všimnouti si i nejmenších podrobností jejího předešlého života, neboť každá z nich může přispěti k objasnění tohoto, jak praveno, úžasného zjevu. Zde za naším zpravodajským účelem buďte uvedeny jenom některé; rozhodnutí náleží jiným činitelům.

Od svátku Tří Králů 1925 nepožila pevné stravy, od vánoc 1926 ani tekuté. Denně přijímá čtvrtinu sv. Hostie na několika kapkách vody, a i to s velikými obtížemi a bolestmi. (Poznámka v kterýchsi našich novinách, že přijímá Hostii rozředěnou ve vodě, jest nesprávná, jelikož by to nebylo již přijímání svátostné!)

Přes to jest, mimo dny ekstase, čilá, koná lehčí domácí práce, hovoří celé hodiny s návštěvníky atd. Chodí plouhavě, jelikož rány (stigmata) na nohou ji nutí našlapovati víc na paty.

Stigmata jsou na nohou, na rukou (veskrz) a v levém boku (na rozdíl od rány Spasitelovy, o níž se učenci domnívají, že byla v pravém, odkudž pak zasaženo kopím i srdce); tato nejde veskrz, ale Teresie cítí, že se prohlubuje. Na hlavě jsou taktéž rány (8) jako od trnového věnce. V ekstasích řine se krev i z očí. Mimo ekstase jsou rány potaženy jemnou blánkou, v ekstasích krvácejí.

Ekstase dostávají se každý pátek na minutu od 1/21 hodiny ráno do 12:55 v poledne, kdy T. prožívá umučení Páně: cit a smysl pro okolí mizí, tělo se chvěje, tvář nabývá bolestného výrazu, krev se řine ze všech ran, ke konci se tělo jakoby s křížem na Kalvarii vztyčuje, obvykle na hodinu, o Velkém pátku na 2, kolem 1 hodiny klesá zpět na lůžko; křečovitě pohyby rukou, nohou, tváře i celého těla prozrazovaly, jak sleduje křížovou cestu Spasitelovu, aniž, jak potom vykládá, jejích oddílů napřed si uvědomuje nebo připravuje. Co do času poznamenávají pozorovatelé, že vzhledem k zeměpisným rozdílům mezi Konnersreuthem a Jerusalemem i konec ekstase o 12 55 hodinách, asi o 3/43 jerusalemského času, jímž trpitelka jest

řízena, i v tom se zdá naznačovati skon Kristův, jenž podle Písma nastal „kolem hodiny deváté“ (3).

Pohled na zmučenou, krví zbrocenou osobu jest prý hrůzný. Za ekstase váží o 4 kg méně než jindy (55 kg), hned v sobotu poté.

Po delší chvíli pak, ještě než procitne k zevním dojmům, hovoří tiše se Spasitelem, projevujíc mu soustrast nad jeho mukami, přednáší mu prosby za známé a za ty, kdo se její přimluvě doporučili — i prosebných a děkovných listů docházejí spousty, zvláště ze Severní Ameriky; pro sebe prosí jen, aby mohla umřít, ale ve všem dodává: Ty jsi moudřejší (gescheiter) než já, Ty to již dobře spraviš. (Mimochodem: Neumannovi mimo květiny, jež T. vůbec má ráda, nepřijímají darů, ač tolik návštěv živnosti jejich ovšem neprospívá. Ani v osadě dosud ještě nepozorovati obchodního podnikání, jež by příznivou poutní konjunkturu využítkovalo.)

Od velkonoc až v pátek po svátku nejsv. Trojice obsahem vidění nebylo umučení Páně, nýbrž jeho vzkříšení, nanebevstoupení, sešlání Ducha sv., uzdravení ochrnutého od sv. Petra. Kromě toho prožívá ve viděních jiné náboženské události, na př. nanebevzetí P. Marie, jež se jí jeví v Jerusalemě, nikoli v Efesu, soud a mučení sv. Vavřince, patrona místního kostela, a to 10. srpna, ač se tam světi v neděli potom. Jelikož některé z uvedených svátků jsou pohyblivé, i tato podrobnost ukazuje, že tu jde o podněty čistě duchovní, nikoli fyzické, s dobou roční souvislé.

Vesměs tedy jsou to zážitky náboženské, spatřované a pocítené nikoli jen v obrazech povšechných, nýbrž do nejmenších podrobností. T. na př. slyší, jak 2 lotři vlekou na řetězích své kříže, slyší a pohybem odpovídá k tomu, co na kříži k Spasiteli mluví, vidí, že Spasitel vleče tři trámce, které teprve na Kalvarii se sloukají v kříž (v podobě Y), slyší a opakuje aramské výroky osob v tragedii kalvarské mluvivších, doplňuje nadávky židovské, v Písmě nezaznamenané, ano opravuje zkoušejícího orientalistu (prof. Dr. Wutz-e), když při slovech Spasitelových po zmrtýchvstání zapomněl: jakousi (aramskou) dvouslabičnou příponu, svatodušní kázání sv. Petra slyší německy i aramsky atd. atd.

Co o tom všem souditi?

Bavorští biskupové prohlásili ve Freisingu, aby určité úsudky nebyly pronášeny, dokud úřední zkoumání nebude skončeno, a aby od návštěv Neumannové bylo opuštěno. Würzburgský ordinariát odkazuje pak znova na rozhodnutí řezenského; návštěvy asi zatím ustanou, jelikož Neumannova za účelem nerušeného zkoumání převezena do Bambergu.

Není to tedy církev ani její theologie, která by se tu nějak dychtivě chápala příležitosti, mluvití hned o zázraku, zázraku ve vlastním slova významu, o události nadpřirozené, přirozeně zhola nevysvětlitelné.

Že lid a jeho nábožensko-populární tisk tyto ve svém způsobu opravdu ohromující události, na všechny svědky bez rozdílu smýšlení takto působící, si vykládá zázračně, není divu. Nemožno to šmahem

odsuzovati jako lehkověrnost a pověřivost, ačkoli nemožno zase nevarovati od usuzování ukvapeného, jmenovitě domnívají-li se ti oni pisatelé, že takto prokazují našemu náboženství služby obranné, apologické, čímž v lidu jen podporují shánku po zázracích, po náboženských sensacích. Naproti přirozené dychtivosti po mimořádném nutno zajisté stále a stále zdůrazňovati, že jádro pravého náboženství jest jinde, v zázracích obrodu mravního. Ten může oněmi sice býti podporován, uzná-li je Bůh za vhodné, ale člověku o tom těžko rozhodovati. Kolik náboženského výtěžku odtud vyplývá, ukazují na př. Lourdy a jejich Francie. Srv. ostatně, co jest o zázracích napsáno v „Apologii křesťanství“ II.

Tisk nábožensky lhostejný nebo nepřívznivý namáhá se dokázati, že tu zázraku není; z některých jeho rozprav zrovna vycítujete obavu: kdyby snad přece . . . ! Předesele se ovšem jeho zásada: zázraky se nedějí, tedy . . . Ale pozoruhodno jest, že tentokrát se nepracuje důvody jako: zbožný podvod, sebeklam, hysterie, auto-suggesce, pathologie atd. U Neumannové se až na sám průběh ekstase nic chorobného neukazuje; ani v tom, že nepožívá jídla ani nápoje, nejeví se nějaká chorobná nechut neb odpor, ale prostá lhostejnost, a to i když sedí s druhými u jídla. Poctivější spisovatelé hlediska mimonáboženského na konec vyznávají, že jsme tu před záhadou.

Theosofie neboli anthroposofie vykládá ji takto: dlouhým, usilovným rozjímáním o umučení Páně atd. vryly se příslušné představy do mysli tak, že se staly předmětem jasnovidu, a ten pak ovládá celou osobnost, působě svým obsahem i na tělo. Vidský Hans Liebstockl dokonce udává i knihu, která k této iniciaci vede; je to začátek Evangelia Janova, jehož 13. hlavou pak vlastní zasněžení začíná. U nás okkultista K. Weinfurter ve spise „Pravda o stigmatizované“ plete správné s nesprávným, mluvě o „neznámých silách, které jsou nad přírodou“, ale popíráje možnost zázraků, jelikož prý by Bůh jimi „jednal proti zákonům, které sám stanovil, tedy proti Sobě“ a pod. dávno vyřízený brak; případ Neumannové jest mu dokladem mystiky theosofické.

U Neumannové nezjistěno, že Evangelium Janovo kdy četla, ani že se kdy hloubavým rozjímáním zabývala. Má sice velmi dobrou paměť, ale jinak povahu prostého, hodného venkovského děvčete, jež bůhví jakým způsobem došlo k omilostnění, aby tak živě a spolu tak pravidelně prožívalo události biblické, přijímajíc tyto návtěvy boží s dětinou skromností jako něco přirozeného, těšíc se z nich a z toho, že utrpením jejím snad někteří lidé budou přivedeni k větší lásce k Bohu. Ani tato naděje nebo přání nevystupuje u ní nějak do popředí jako snaha získávati proselyty: hlavní jest a zůstává jí vědomí a cit blízkosti boží, již prožívá.

Tělesné úkazy u ní jsou z malé části vysvětlitelné těžkými chorobami, jimiž byla dříve stížena (snad porucha páteře, ochrnutí nohy, hnisání, slepota, otok v krku, který znemožňoval stravování a j.), z nichž pak byla, marně jsouc lékaři ošetřována, náhle,

řekněme tedy zázračně vyléčena. Ale i tak zůstává záhadou na př. již to, jak může beze vší potrawy býti živa a několik dní v témdni zcela zdravá a čilá. Stigmatizace, o níž tu již častěji psáno, jest jí společna s jinými ženami a muži. Louise Lateau na př. († 1883 ve věku 33 let) rovněž měla po 15 let stigmata a vidění o umučení Páně, 12 let ničeho nepožila; církevní úřady jen toto zjistily, rozhodujícího úsudku však o ostatním nepronesly, stigmatizace vůbec, bez dalších nadpřirozených okolností, se jimi za zázrak nepovažuje.

Konečný úsudek tedy jest nám zůstaviti povolaným církevním činitelům. V každém případě je tu zřejma moc duchovní, jejíž projevy tentokrát zase beze vší možné pochyby vyvracejí předsudky materialismu. A již tím samým, i kdyby nám dále tajno zůstalo, jaká jest podstata tohoto případu, jaký jeho účel v Prozřetelnosti, nabývá on významu zcela mimořádného.

*

Zázračná uzdravení.

Ke zprávě o Teresii Neumannové nebude snad nevhodno připojiti poznámku o zázračných uzdraveních a j. dobrodiních na přimluvu toho onoho světce, po příp. osoby, která — podle přesvědčení a přání známých — za svatou prohlášena býti má. Processy beatifikační a kanonisační bývají mnohdy velmi vleklé. Obecenstvo katolické bylo by snad záhodno častěji upozorniti, že při tom nejde jen o zjištění zázraků, nýbrž o zjištění křesťanských c t n o s t í v h e r o i c k é m stupni, a to ne jen té neb oné, nýbrž křesťanského života vůbec (bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu); zázračné události to mají spíše jen ověřiti.

Dále jest radno nevyvolávati u zbožných duší touhy, také nějakými zázračnými zkušenostmi, nejčastěji právě uzdravením neb jiným dobrodiním, přispěti ke zvýšení něčí svaté pověsti. Souvislost prosby a jejího splnění není nám známa; nejsme božími sekretáři! Chybný závěr: post hoc, ergo propter hoc, je tu velmi snadný, jistě i v hagiografích velmi častý. Dejte do kruhu zbožných duší zprávu, že hledáte doklady vyslyšené přimluvy, a dostanete jich, kolik libo!

Nad to neuškodí upozorniti tu a tam lid, že svatí nejsou, jak chceme a musíme doufati, jen ti, kteří jsou za svaté prohlášeni, vysvětliti tedy jednak význam kanonisace (jak nahoře), jež jest namnoze událostí náhodnou, jednak článek víry o „svatých obcování“ na nebi, na zemi i v očistci.

Konečně nezapomínejme napomenutí Spasitelova o království božím a spravedlivosti jeho: lidé pro modlitby o dobra časná (uzdravení atd.) velice zapomínají na modlitbu v pravdě duchovní, o dobra věčná, zde i onde. Sic ty kalhoty — sit venia verbo — p. exministra Habermanna, pro něž prý „přišel o víru“, stanou se nakažlivými! Jest i v nejčistším náboženství jako jest naše ne-

bezpečí materialismu, jemuž má Bůh a jeho svatí sloužiti! Spasitel poprosen učeníky, aby je naučil řádně se modliti, předříkával jim Otčenáš s jedinou prosbou o vezdejší chléb. I tímto způsobem léčí se lid z nemístné touhy po nápadných, okázalých projevech dobroty boží a učí se radovati z dober duchovních: „abys mysli naše k nebeským žádostem pozvedati ráčil!“

*

N e k a t o l i c k é n á b o ž e n s k é s j e z d y.

Vloni (str. 418 dd) podáno tu několik zásadních myšlenek o sjednocování v náboženství, jež ony sjezdy mívají na programě. Letos byly známější sjezdy v Lausanne a v Praze, onde protestantský ve směru Söderblomově, zde unitářský ve směru N. F. Čapka (Hlídka 1927, 347), jenž na schůzích samých prý se vystříhal — snad z pokynu vládního? — hrubších nájezdů na katolictví, ale výpadek ten bohatě nahradil nabízenými tiskovinami.

Kongregace sv. Officia 6. čce 1927, poukazujíc na svůj výnos ze 4. čce 1919, zakazuje katolíkům účastniti se takových sjednocovacích schůzí, svolávaných nekatoliky. Uveden tu vloni (421) výrok H. St. Chamberlaina, že sjezdy takové mohou snad býti dobré, ale že Ježíš by jistě žádného apoštola na takový sjezd nebyl poslal.

Rímský výnos jest nám směrodatným, i vyplývá z něho také závazek katolickým laickým novinářům — ostatně samozřejmý —, aby ve svých zprávách nenadbíhali tomuhle domnělému pacifismu křesťanských i nekřesťanských sekt, který v jádře značí a šíří jenom náboženský indifferentismus.

Rozpravy nekatoliků a namnoze vůbec nevěrců nemohou přece širší obci katoliků, kteří „vědí, komu uvěřili“, v ničem prospěti. U ostatních pak budí nanejvýš předhůzku, proč katolíci se jich neúčastní; mluvení totiž, namnoze mlácení slámy, je v módě.

*

P o l s k o.

Mariavitů hromadně ubývá, i lze doufati, že tato na podvodě a lidské lehkověrnosti založená sekta brzo zmizí. Podle osvědčených vzorů špinil její tisk, aby ji udržel nad vodou, katolictví, avšak vykonaná a ještě hrozící soudní šetření utápějí v bahně, jímž po jiných stříkal, jej sám a jeho sluhy. Čelní z nich se chystají do Ameriky, kam jich asi také brzy budou následovati náčelníci t. ř. národní církve, založené od odpadlíků z ciziny, hlavně z Ameriky.

*

I n d i e.

V Indii, na Borneo a Ceylonu jsou 3,242.000 katoliků, 10 arcibiskupství, 29 biskupství, 3 apoštolské vikariáty, 2 apošt. prefektury, 277 světských a 1167 řeholních kněží. Ročně přestupuje teď ke katolictví asi 50.000 obyvatel a bylo by jich ještě více, kdyby bylo více misijnářů.

Vědecký a umělecký.

Jos. Hanák: Alfred Poizat k dějinám vědy. (Č. d.)

Nová věda bohoslovná jala se přidržovati nové theorie, a zvláště ve Francii katolíci se stavějí v čelo vědeckého ruchu. U P. Mersenna, přítele Descartesova, se shromažďuje příští Akademie věd, u něho se píše proslulý *Journal des Savants*. Vědu 17. století reprezentují Descartes, Pascal, Fermat, Leibnitz, velcí filosofoi, mathematici a fysici, zároveň však velcí křesťani a mystici. Oni vymyslí vyšší matematiku, počet diferenciální a integrální, počet pravděpodobnosti a nekonečnosti a analytickou geometrii. Pascal činí objevy, jež dokazují tíži vzduchu a jiných plynů. Colbert založí Akademii věd a zřídí observatoř, podobné pak vědecké ústavy se šíří po celé Evropě, dopisují si mezi sebou, oznamují si vzájemně objevy, vypisují ceny na vědecké práce, a tak se organisuje evropská věda, jednotná duchem i methodou.

Po skvělé době francouzské školy vědecké nastupuje škola anglická s Newtonem v čele. Tento, používaje nových počtářských method, dospěje na základě astronomických pozorování Tycha de Brahe a Keplerových k zákonům gravitačním. Tyto zákony umožňují, přesně sledovati pohyb země a světových těles, konstatovati v každém okamžiku jejich postavení vzhledem na jiná tělesa, a neshoduje-li se toto postavení s výpočty, objeviti podle této úchylnky neznámé planety, jak učinil Leverrier s Neptunem.

Ze zatmění jedné z oběžnic Jupiterových byla vypočtena rychlost světla. Objevy Newtonovy daly Lagrangeovi podnět k pojednání o mechanice nebe, jež vedlo k mechanice světa nekonečně malého — atomů. A konečně nejnověji Einstein, pozoruje nedostatky systému Newtonova, objeví zákony relativity.

Z pozorování nebeských světů dochází se k objevům, kterých nebylo možno učiniti na zemi, poněvadž jen v těch ohromných výších jeví se zákony mechaniky v plném rozsahu.

Rozklad světelného paprsku, procházejícího skleněným hranolem, vedl ku spektrální analýse, jež konstatuje, že každý rozžhavený prvek má zvláštní vidmo. Tím bylo umožněno vyzkoumati, jaké prvky jsou na slunci a hvězdách a dokázati, že složení hmoty ve vesmíru je totéž. Ano shledaly se na slunci prvky, jež teprve potom byly objeveny na zemi.

S analýsou světla souvisí analýsa tepla, jež se dlouho pokládalo za jakousi látku. Sadi Carnot však poznal, že teplo vzniká pohybem a mění se v pohyb, a stal se tak tvůrcem thermodynamiky.

V 18. století stala se předmětem studia elektřina, což vedlo k novým úžasným objevům. V 19. století se podařilo elektřinu zachytiti, upoutati a učiniti ji důležitou pomocnou silou člověka. Mnozí dokonce soudí, že hmota a elektřina je totéž.

Dlouho se myslelo, že vzduch vniká do plic, aby osvěžoval krev, až Lavoisier dokázal, že dýchání je vlastně spalování, a zákonem „nic se neztrácí, nic se netvoří“ se stal původcem moderní chemie; badatelů na tomto poli stále přibývá, vědecké přístroje se zdokonalují, vysoké školy se množí, továrny se stávají zároveň laboratořemi, což má za následek nové netušené objevy.

V 18. století byla zřízena v Paříži a potom i v jiných hlavních městech botanická zahrada a přírodopisné museum, jež se stávají střediskem nových studií, jimiž se pěstuje botanika a zoologie, biologie a organická chemie, geologie, palaeontologie a palaeografie. Těmto vědám nadhazují se otázky: Jak dlouho trvá organický život na zemi? Jak staré jest lidské pokolení? Palaeontologie zkoumá pozůstatky ústrojných bytostí, rekonstruuje zaniklé živočišné druhy a dopracovává se cenných výsledků. Palaeografie obírá se starými zápisy a texty, snažíc se je vyložit, čímž se stává důležitou pomocnou vědou historie. Obě tyto vědy však náleží k tak zvaným vědám konjekturálním a mohou se snadno ve svých dohadách, zvláště o původu člověka a stáří lidstva, mýlit, a proto, týkají-li se jejich dohady zjevení božího, má právo církev, zaujmouti k nim své stanovisko.

Pasteur dokázal pokusy, že není žádného samoplození, z čehož jde, že nevznikají na zemi nové organismy, že doba stvoření jest ukončena. On objevil svět nekonečně drobných organismů, bakterií, jež jsou našimi dobrodinci i škůdci, a tím otevřel nesmírné pole biologie a moderní medicíny.

Hertz dokázal jsoucnost a vlastnosti elektrických vln ve vzduchu a tím dal základ k telegrafii a telefonii bez drátu. Crookes svým objevem „zářící hmoty“ přivedl Röntgena na stopu paprsků X a Becquerela k studiu těles fosforeskujících nebo fluoreskujících, což vedlo Curie a jeho paní k objevu radia, jež, zdá se, tušili již staří alchymisté.

Tím dospělo lidstvo k základním tajemstvím přírody, k říší ať již atomů nebo elektronů, k říší nám neznámé, již nemůžeme proniknouti a pochopiti jen následkem nedokonalosti svých smyslů.

Tot krátce původ, vývoj a hlavní objevy vědy. Všechna naše věda je závislá na našich pěti smyslech, všechno naše usuzování se řídí jejich vjemy a jest jimi často i mateno, takže věda je musí opravovati. Není to tedy nějaká věda absolutní, nýbrž věda lidská, která, byť nemohla ukojiti všech tužeb člověka, vyhovuje jeho potřebám a dopomohla mu k vládě nad zemí.

Jsou-li na planetách rozumné bytosti, je zcela pravděpodobno, že mají jiné prostředky vědění a tedy i jinou vědu. Ač obývají tentýž vesmír, není jisto, že náš prostor o třech rozměrech jest jim pochopitelný, nebo že mají tentýž pojem času jako my, není jisto, že mají představu toho, co nazýváme délkou, šířkou, výškou, hutností, trváním; tyto pojmy mohou býti u nich nahrazeny jinými, zase nám neznámými, jež však přec mohou souhlasit

se skutečností, a to lépe a přesněji než naše. Milovníci hypotesy tvrdí, že lidský duch se mohl vyvíjeti také jinak, a tážou se, nebyla-li to jen náhoda, že první lidé začali chápati prostor o třech rozměrech, což bylo potom dlouhou výchovou, řečí a nesčetnými dědičnými návyky vstřípeno myslí všeho lidstva. Vím, že od narození slepí dospívají hmatem a sluchem k jiným představám věcí než vidoucí, že od narození hluchší si představují zvuky barvami. Kdož ví, jak by se změnily naše poznatky, kdybychom byli obohaceni novým smyslem! Toť ovšem jsou jen hypotese, proti nimž, pokud se nedotýkají dogmat, církev nic nemá.

Možná však také, že pojem prostoru a času, jak jej lidstvo zdědilo, jest pro ně nejvhodnější, poněvadž je vedl rychle k cíli, k potřebným rozumovým výbojům a úspěchům. Byl na příklad východistům naši geometrie, geometrie Euklidovy. Slavný matematik Henri Poincaré dokázal, že jsou možné i jiné geometrie, stejně pravdivé. Avšak geometrie Euklidova, jež nám slouží k měření země a ke konstruování strojů, jest nám nejpohodlnější. (O. p.)

*

m. — Jak možno se státi spisovatelem.

Nedávno oslavil své 21. narozeniny český spisovatel Sl. V. Jelínek tím, že vydal svůj — 21. román. A nejsou to tenké sešitky, v jakých si obyčejně libují mladí autoři, nýbrž silné svazky většinou cihlového formátu, opatřené ovšem divokými obálkami i nápisy. Ve výkladních knihkupeckých skříních stojí obyčejně vzadu, ale přece bítí divákům do očí, a ne nadarmo: vycházejí namnoze již v 2. vydání! Nakladatel nazývá jej „ojedinělým zjevem v české literatuře“. Napíše-li mladík za nějaké 3-4 roky 21 tlustých románů, jak bude jím obohacena česká literatura za 10-20 let!

Zřejmě první z grafomanů, jakých vyrůstá u nás již celá řada — patrně na důkaz, že to s tou knižní krizí není přece tak zlé. O krizi možno mluvit jen u vážných, cenných spisů — ostatní knihy jdou dobře na odbyt, jen to musí člověk „umět“, spisovatel i nakladatel.

A poněvadž je všude dost takových, kteří zatouží po slávě spisovatelské, po případě i po finančním úspěchu, není divu, že i ve Francii vzbudila značnou pozornost knížka známého tam již spisovatele Ant. Albalata „Comment on devient écrivain“: za krátko vyšla v 8. vydání. Grafomani budou ovšem obsahem hodně zklamáni, ale skutečným mladým talentům může přiuésti dosti užitku, třebaš autor opakuje často staré a známé zásady.

Připomíná hned v úvodu, že není nějakého receptu na to, jak se státi velkým romanopiscem. Možno ukázati jen metody a dáti rady, jak třeba rozvíjeti vrozené schopnosti a pracovati v povolání spisovatelském. Rozlišuje povolání předčasné a zpožděné. První se dnes neobyčejně rozšířilo, stalo se skoro hromadným zjevem: péra se chápou lidé velice mladí, kteří pak přirozeně nedospějí dále než k napodobení cizích vzorů a vyčerpají předčasně své tvůrčí síly.

Největší váhu ovšem klade Albalat na to, aby spisovatel uměl dobře pozorovati a osobně prožívat. Ukazuje na příkladech velkých romanopisců, zvl. Balzaca a Turgeněva, že dobrý román a umělecké znázornění života vzniká namáhavým napodobením, kopírováním našeho denního bytí. Turgeněv obyčejně si vypracoval jednotlivě úplné životopisy osob svých literárních děl a v době, kdy psal román „Otcové a děti“, vedl si památník hlavní postavy, Bazarova; v tomto „památníku“ zaznamenával důležitější události společenské i politické, podrobuje je kritice s hlediska Bazarova!

Dokumentární popisy přírody, reportérské vytváření stále rušných a měnivých vln životních, transponování obklopující nás skutečnosti, psychologicky výstižná kresba povah — toť podle Albalata jediná a pravá metoda romanopisecké tvorby.

Podle toho dařilo by se ovšem nejlépe spisovatelům, který dovede vyličovati svůj vlastní život. Tak to učinil z moderních spisovatelů zvl. Proust. Ale jeho originálnost záležela, dle Albalata, ne v tom, že psal mnoho o sobě, nýbrž že sestavil obrovský obraz osob, které mu byly známy. Bohužel příklad Proustův měl u nejmladších nedobré následky. „Dnešní mladí literáti, sotva se dočkali prvního vousu, píší nám své vzpomínky. Neprošeni popisují nám své dojmy, jak po prvé pili čokoládu s krémem, jak se projížděli po loďce, setkali se sestřičkou atd., vesměs věci, jež nikoho na světě nezajímají.“ Takové zneužívání egotismu v románu vede pak jen ke směšnostem a znechucuje všecku četbu.

Mladý spisovatel má dále pokládati za svou základní povinnost zajistiti si hmotnou existenci nějakým povoláním, třeba jen vedlejším, aby nebyl odkázán jen na svou literární práci. „La misère tue l'inspiration!“ Má to i výhodu, že poznává život v různých jeho zjevech a nevadne v ovzduší kavárenské ciganerie nebo v bezduchem snobismu.

Kritiky minulého století nazývá Albalat tvůrci hodnot: dovedli objevovati dobrá díla a uznati talenty. Tak Goethe „objevil“ Manzoniho, Balzac Stendhala, Mirbeau Maeterlincka. Dnes většinou místo kritiky vládne reklama. Každý nový podnik, každá nová kniha vyhláší se za literární událost . . . Je pravda, že i naši předkové užívali reklamy, ale byla to hra nevinátek u porovnání s reklamovým jazzbandem dneška. „Mírný Lamartine“ odpovídal přátelům na výtku, že používá reklamy: „Dieu lui-même a besoin qu'on le sonne.“ Ze starých nejlépe ještě vyznal se v reklamě V. Hugo. Krátce před tím než vydal román „Le roi s'amuse“, dal veřejně rozhlásiti, že tisíc exemplářů je již předem zamluveno. Reklamované jako osmé vydání „Notre-Dame de Paris“ bylo sotva — druhé.

Celek svého praktického dílka shrnuje Albalat v tyto rady mladému spisovateli: Nesahej příliš brzy k péro! Usaď se nejprve a pracuj! Čti mnoho, čiň si poznámky, pozoruj bystře život a lidi, vyvol si původní thema, promysli si dobře plán, komposici i styl. Neškodí reklama, ale hlavně nezapomeň na — talent!

Slovenčina v učebnicích.

Slovenské Pohľady píšú na str. 530 letošiu (43.) ročníku, podávajú úsudek o čítaníe Brätislava Kolouška pro obecnu školu („Kvety“), ministerstvom schválené: „Pohovorilo sa už dosť o hanbej slovenčine v našich učebniciach. Pisaly noviny, protestovalo učiteľstvo, ale ministerstvo školstva schvaľovalo ďalej. Čítanka Brätislava Kolouška je odstrašujúcim dôkazom toho, že i z ovzdušia školského referátu pochádzajúca a Slovákom prezretá učebnica kazí našu reč.“ Na 7 sloupcích vypočteny chyby II. dílu té čítanky o 251 str. (za 19 K), pro děti 7—8leté.

„A čo do v k u s u, azda netreba viac spomínať, ako článok: „Prečo sa psi oňuchávajú“. Z historie okrem Přemysla-oráča, Libuše a Kroka dočítajú sa tu o Palackom, o Alšovi, o Jiskrovi z Brandýsa, tu je Karol IV, Ján Žižka, Hus a husiti, král Juraj rodu Poděbradského, sedliacke povstanie za Jozefa II, Ján Amos Komenský atd. Ale zo slovenskej historie vie iba o mätobách, Vávrovi Brezulovi a Jánošíkovi.“

Podle zprávy novin, že se znalci slovenčiny mají sejít, aby se uradili o odklizení neshod ve spisovné slovenčině, možno sice souditi, že skladatelé čítanek narážejí v té věci na obtíže a bez viny své na nesouhlas toho onoho posuzovatele: ale co onen kritik čítance Kolouškově vytýká, přesahuje jistě daleko míru odchylek takto vysvětlitelných.

*

hd. — Nemoci starých Egyptanů.

Lékařsky vyšetřil prof. Dr. Sach z heidelberské university asi 30.000 egyptských mumii a shledal se tu celkem s týmiž nemocemi, jež trápí naše pokolení, až na nemoci pohlavní (syfilis atd.).

Objeveno značné množství údů znetvořených, zmrzačených a zlámaných, které byly v mnohých případech nahrazovány údů umělými. Už v nejstarších mumích byly nalezeny močové kamínky, kdežto kamínky žlučové objevují se teprv asi od roku 3.200 př. Kr. U zubů byla shledána nápadná skutečnost, že v dějinách lidstva lze velmi dobře zubů a jejich kazu užití jakožto měřítka postupující a šířící se vzdělanosti a civilisace. Neboť v nejstarších dobách egyptských dějin byly špatné a nakažené zuby velmi řídké, a u nejnižších tříd tehdejší egyptské společnosti, u lidí chudobných jich téměř nebylo. Špatné a nakažené zuby objevily se ve větším množství v Egyptě teprv jako následek šířící se vzdělanosti a stoupajícího blahobytu. Dr. Sach vyšetřoval zuby asi 500 Egyptanů, jejichž mumie byly u Gizeh nalezeny a kteří patřili k vyšším a vznešeným třídám tehdejší společnosti, a shledal, že se zuby těchto starodávných povýšenců co do kazu a špatného stavu nelišily téměř v ničem od zubů nynějších lidí.

*

hd. — Aluminium a beryllium.

Technika a chemie potřebuje vedle těžkých kovů také lehkých. Z těchto jsou asi nejdůležitější aluminium a beryllium. Oba tyto lehké kovy objevil asi před sto roky berlínský chemik Wöhler, a sice aluminium r. 1827 a beryllium r. 1828. Pro mnohé tovary a výrobky jsou tyto lehké kovy velmi důležité a potřebné, poněvadž lze jimi nahraditi jiné, těžké kovy. Posud ovšem bylo v tomto směru používáno jenom alumina, na př. při stavbě železničních vagonů bylo železo a ocel nahrazováno aluminem. Má totiž železo specifickou váhu asi 7·77, kdežto aluminium jenom 2·6, a beryllium dokonce jenom asi 1·8, je tedy beryllium ještě asi o jednu třetinu lehčí než aluminium. Roční výroba alumina obnášela v roku 1924 celkem asi 200.000 tun a ještě se zvětšuje s rostoucí spotřebou, která se lehko kryje, anť aluminium se v přírodě nachází ve velkém množství, ne sice čisté, ale ve spojení s jinými nerosty, z nichž se dá snadno vyloučit.

Ani beryllium nenachází se čisté v přírodě, nýbrž ve spojení s jinými nerosty. Ale do nedávné doby nebylo možno dobytí větší množství tohoto kovu, a co bylo přece vyrobeno, stálo proto ovšem velké peníze. Jeden gram beryllia přišel až na 200 marek. Teprve v poslední době podařilo se berlínským professorům Stockovi a Goldschmidtovi, jimž světoznámá firma Siemens a Halske propůjčila své pomůcky a stroje, že pomocí elektrického žáru vyrobili větší množství beryllia, a proto lze doufat, že už jest objeven způsob, jak lze získati libovolné množství tohoto lehkého kovu. Následkem toho klesla také cena jednoho gramu ze dvou set na šest marek.

Co dělá beryllium kovem vzácným a hledaným, jest kromě jeho malé specifické váhy okolnost, že se taví teprve při 1·285° C. Kromě toho je tvrdší nežli sklo, a ve směsích s jinými kovy, třeba s mědi, dá se rozválcovati na tenké listky, kterých jest velmi potřeba u telefonů a j. přístrojů. Také v laboratořích, kde se pracuje s Roentgenovými paprsky, jest beryllium nevyhnutelné, kdyžžte propouští paprsky 17krát lépe nežli listky aluminové.

Surové beryllium, ovšem ve spojení s jinými kovy, nachází se v Norsku, ve Španělech a v Kanadě, v menší míře v jižním Německu a v Tyrolích. Ale zájemníci, jimž na tomto novém kovu záleží, se těší, že se časem nová a vydatnější naleziště objeví, až spotřeba beryllia bude stoupati.

*

KNIHOPIS.

K. Adam, Das Wesen d. Katholizismus. 4. vyd. Schwann, Düsseldorf. S. 256, 4.80 M.

L. Berg, Neue religiöse Wege des russischen Geistes. M.-Grünwald-V., Mainz, S. 208, 4 M.

H. Beyer, Norwegische Literatur. Hirt, Breslau. S. 124. 3.50 M.

- F. zur Bensen, Zwischen Leben u. Tod. Zur Psychologie d. letzten Stund. Schwann, Düsseldorf. S. 174, 6 M.
- E. G. Bratam, Personality and Immortality. Allen Unwin, London 1926. S. 246, 7/6 S.
- St. J. Brown, The World of Imagery. Teubner, London. S. 354, 12/5 S.
- J. Calvot, D' une critique catholique. Spes, Paris. S. 272.
- G. Galli, Spirito e Realtà. I. S. ed. Dante, Milano. S. 248, 20 l.
- A. Gatterer, Der wissenschaftliche Occultismus u. sein Verhältnis zur Philosophie. Rauch, Innsbruck. S. 184, 6 M. (Philosophie u. Grenzwissenschaften II. 1. 2.)
- M. Haiman, Z przeszłości polskiej w Ameryce. Szkice historyczne. Buffalo. S. 332.
- C. Harris, Duns Scotus. Clarendon Press, Oxford. 2 sv. S. 392 a 403.
- A. van Hove, La doctrine du miracle chez s. Thomas. De Meester, Wetteren. S. 426, 50 fr.
- O. Karrer, Gott in uns. Die Mystik d. Neuzeit. Ars sacra, München. S. 396.
- A. Krześciński, W obronie świata transcendentalnego. Księg. uniwers., Poznań. S. 158.
- M. Kienburg, Der Begriff d. Pflicht in Kants vorkritischen Schriften. Rauch, Innsbruck. S. 47, 2 M.
- L. Lercher, Institutiones theologiae dogmaticae. I. De vera religione. De Ecclesia Christi. De traditione et Scriptura. Rauch, Innsbruck. S. 570, 11 M.
- H. Malfatti, Menschenseele u. Okkultismus. Eine biologische Studie. Borgmeyer, Hildesheim. S. 218, 5 M.
- A. Müller, Psychologie. Versuch einer phänomenologischen Theorie des Psychischen. Dünmiller, Berlin. S. 346, 7 M.
- E. Ollivier, Michelangelo. Ceschina, Milano. S. 326, 80 l.
- G. Philips, La raison d' être du Mal d' après s. Augustin. Desbarax, Bruxelles. S. 241.
- K. Preysing, Gesellschaftssitten u. Sittengesetz. Pfeiffer, München. Str. 47, 1/30 M.
- E. Przywara, Religionsphilosophie katholischer Theologie. Oldenbourg, München. S. 104, 5 M.
- G. Rabreau, Introduction à l' étude de la Théologie. Bloud, Paris 1926. S. 426.
- Ludovít V. Rizner, Bibliografia písomníctva slovenského na spôsob slovníka od najstarších čias do konca r. 1900. S pripojenou bibliografiou archeologickou, historickou, miestopisnou a prírodovedeckou. Matica slovenská, Turč. Sv. Martin 1927. I. Str. 48, 13/50 K.
- H. Rommon, Die Staatslehre d. Franz Suarez. Volksverein, Gladbach 1926. S. 298, 8/50 M.
- R. Salnecci, Il diritto penale. I. Tip. d. Monasteri, Subiaco 1926. S. 352, 10 l.
- H. Sauerland, Die Seele des Industriearbeiters. Ein Ruf in d. Wüste. Borgmeyer, Hildesheim. S. 64, 1 M.
- W. Schmidt, Rasse u. Volk. Kösel, München. S. 68, 1/50 M.
- R. M. Schultes, De ecclesia catholica. Praelectiones apologeticae. Lethielleux, Paris 1926. S. 784, 9 šv. fr.
- A. Seitz, Illusion d. Spiritismus. Pfeiffer, München. Str. 222, 5 M.
- Spis gazet i czasopism Rzpl. Polskiej. T. Pietraszek, Warszawa.
- Dr. A. Strigl, Das Problem d. Willensfreiheit im Lichte neuester Forschung. Mayer, Wien. Str. 204, 6 S.
- É. Vosen, Papauté et Pouvoir civil à l'époque de Grégoire VII. Duculot, Gembloux. S. 354, 50 fr.
- H. B. Woreman, John Wiclif. 2 sv. Univ. Pr., Oxford 1926. Str. 341+446, 12/50 d.
- G. Wunderle, Zur Biologie des kirchlichen Lebens. Pfeiffer, München. Str. 68, 2/20 M.
- St. Zoccali, La Bibbia e la critica biblica. Massara, Reggio Cal. 1926. S. 660.

Vychovatelský.

k. — Novým školním rokem zavedeny na středních školách ohlášené nové osnovy. Změny provedeny dle směrnic již uveřejněných. Celkový počet vyučovacích hodin poněkud snížen, na 30-32 hodin týdně, takže většinou se vyučuje jen dopoledne, v některých třídách jednou odpoledne. Náboženské hodiny zůstaly nezměněny: v prvních třech třídách po dvou, ve čtvrté a páté po jedné hodině povinné; v dalších jen nepovinné. Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus nařídilo ministerstvo jiné osnovy s náboženstvím po dvou hodinách ve všech třídách a na československých ústavech s povinnou němčinou.

Nové osnovy, hlavně nová úprava učebních hodin má být ulehčením žactvu. Dalším krokem v tomto směru jest nový výnos ministerstva, aby na školách středních pěstována byla hlavně soudnost, přemýšlivost žactva, odstraněno přetěžování paměti. Memorování učiva a vůbec práce domácí žáků má omezena být na nejnutnější. Učitel má ve škole probrati, nacvičiti látku hlavně rozhovory, součinnosti; soustavně přednáseti může teprve na vyšších stupních. Probrati se má raději méně, ale důkladně; obsah učebnic může učitel omeziti, z nich vybíráti, nesmí však rozšiřovati, přidávati. Zdůrazňuje se vyučování názorné, užívati hojně pomůcek učebních, konati vycházky, a p. Vše má vésti k zušlechtnění mravnímu a úroveň vzdělání nemá poklesnouti.

Doporučení názorného vyučování vyhovuje též nový výnos, že dvakrát za pololetí mohou být žactvu předváděny i poučné filmy, čemuž může být věnována jedna i dvě hodiny vyučovací.

Skutečnost, že v ohledu náboženském nijak poměry nezměněny, nezlepšeny, při dnešních politických poměrech zaráží. Ať je tím vinna neinformovanost, slabost či nedbalost příslušných činitelů, je to v každém případě zjev smutný.

Myšlenky o způsobu středoškolského vyučování nejsou zcela nové, jsou jistě správné a jsou též již dobrými učiteli a vychovateli prováděny, pokud je to možno. Jsou však právě stesky, že mládež v době mimoškolní je sportem, zábavou, hrou příliš rozptýlena, a že práce ve škole jest jí cizí, vedlejší. Čím více volnosti po škole, bohužel tím horší výsledky ve škole, při největší a nejlepší snaze učitelově.

Názor, praxe ve vyučování správně se doporučují. Ale v náboženství pořád ještě nemá učitel ani tázati se na praktické plnění povinnosti.

Jest nesporno, že vhodné filmy mohou být a budou jednou vydatnou pomůckou vyučovací; jistě bylo by možno vítati tuto novotu, kdyby bylo možno ve škole předváděti filmy zdarma. Mají-li však všichni žáci nuceně plniti pokladny jistých podniků, mohou-li pak jiti třeba za školu i za kino, pak nás takové poučování nemůže nadchnouti.

Bach a škola.

V jedněch lidoveckých novinách tuhle stálo: „... stará rakouská interkonfessionální škola, dítko liberální vlády tolik Čechy „milovaného“ Bacha.“

Chudák Bach (Dr. Alex. sv. pán 1813-1838) totiž mimo jiné zločiny, na př. vybavení sedláků z pozemkových dluhů, zrušení patrimoniálních soudů, sjednocení veřejné správy a soudnictví atd., má na svědomí též konkordát (1855), o nějž se všemi silami zasadil, vida v katolictví a v katolické dynastii nejpevnější záruku Rakouska; v konkordátě tom ovšem vytčeny také stezečné zásady veřejného školství. Za toto rozhodné katolictví smýšlení i činu jej žido-liberální všech národností jak mohli napadali — pád jeho však přivodila teprve válka 1859, — po nich pak jej ab in visis, po česku: nevidouce si do huby, tupí čeští klerikáli. V tomto případě, zdá se, pana pisatele bývalý profesor církevních dějin, nemoh se také vymotati ze samých gnosticismů, nedostal se pak na konci přes 18. stol., jak prý se stává, a profesor církevního práva při zmínce o konkordátě důležitého spolupracovníka nejmenoval. Sic by se takové věci psáti nemohly jako tam ta nahoře.

Se jménem Bachovým arci spojena jest památka na absolutismus a germanisaci Rakouska. Co do onoho sov. dnešní Itálii s Mussolinim, mající přece revoluční dynastii z r. 1870, dnešní Španělsko s diktaturou a jiné dnešní státy s diktaturou aspoň zamýšlenou neb zastíranou. Co do germanisace podlehl Bach jen obecnému omylu státního centralismu, v němž viděl, podle západních vzorů, Francie, Anglie, atd. upevnění a zajištění říše, revolucí 1848, tedy jen několik let před tím, roztřesené; srv. i zde na př. jen Prahu a Slovensko po r. 1918.

Nám Čechům při tom všem Bachovo jméno připomíná zvláště K. Havlíčka, jehož novinářská činnost nejen státním ale i náboženským záměrům jeho se přičila, nenalezajíc však bezvýhradného souhlasu ani u českých vůdčích lidí. A chceme-li opět srovnávat, připomeňme si — kromě všech jiných případů, jak cílevědomí státníci si počínali a počínají, — jak v naší načisto demokratické vlasti od velesvobodomyšlné vlády po kriminálech bylo smýkáno A. Hlinkou, který na sobě jistě neměl ani stínu z toho, co kdysi Havlíček.

Bach odstoupiv z ministerstva byl vyslancem u Kurie, a k ní zajisté loyálnějším, než jaké tam teď vysílala Praha! R. 1865 se vzdal veřejné činnosti vůbec.

Interkonfessijsní škola pochází teprve z r. 1868 — se zákonem tím tedy Bach naprosto neměl co dělat.

Ani o konkordátní škole Bachově ani o pozdější interkonfessijsní u nás dosud nepojednáno dějepiscem věci dostatečně znalým a na obě strany spravedlivým. Konkordátní škola se šmahem buď chválí aneb častěji, jelikož katoličtí spisovatelé se o ni málo zajímají, odsuzuje. Interkonfessijsní taktéž, opět podle stran.

Nyní, v nově vzplanulém boji o školu — boji ovšem více papírovém nežli skutečném, na př. ve sněmovně, kam především patří, — hází se všechna vina náboženských neúspěchů pohodlně, cum ira et sine studio, na onen zákon z r. 1868. Studium jeho i ostatních pramenů by ukázalo a starou zkušenost opět potvrdilo, že pouhými protesty se v ústavním státě nic nepořídí, že i za onoho zákona vydatnější práci ve škole a pro školu, na př. lepší didaktickou přípravou, zlepšením pomůcek, odborným dozorem atd. se pro náboženství mohlo daleko víc vykonati než nečinným odporem. Hierarchické tehdejší protesty věrně sice osvědčují obavy z hrozícího nebezpečí, ale používati jich za jediný pramen pro obraz tehdejších poměrů jest naivní, když se při tom nevyšetří, co se pro a proti činně podnikalo. Reforma školství byla tehdy nezbytná, — to se mělo zásadně uznati a neponechávati ji jen stranám politicky odchylným, k náboženství více méně lhostejným neb i nepřátelským. Co se nyní o tom řeční a píše, je zpravidla nevěcná agitace a neplodný bramarbas, jenž pohříchu často nešetří ani pravdy, jelikož ji nezná a v nesvatém zápalu se domnívá, že ji znáti a šetřiti nepotřebuje.

*

Katolická universita v Nymegen
rozšíří svou bohosloveckou fakultu o skupinu náboženských přednášek, jimž by mohli obcovati i vzdělání laici. Kromě prohloubení náboženských vědomostí ve vzdělanstvu vůbec očekává se odtud zvláště přiměřené vzdělání katolických novinarů.

Kursy ty mají býti dvouleté.

•

Katolická universita v Lovani
velkolepě slavila letos 500. ročníci svého trvání. Ve zprávách o slavnosti poukazuje se však také na to, že ačkoliv universita není státní ani státem rovnoprávně podporovaná, bylo králi a vládě určeno prvé místo, papežskému kardinálu delegátovi druhé, pak že Vlámové z velké části se nedostavili, že německé university ani nepozvány a j. Stíny slavnosti, praví prof. Dr. v. Ginneken S. J. z nymegenské university sahaly až na udělení čestného doktorátu, nehledě vůbec k tomu, že zvyk udíleti čestný doktorát se víc a více stává zlozvykem.

Nejvážnější jest ovšem rozpor obojí národnosti, belgo-francouzské a vlámské na universitě samé, jak mezi professory, tak mezi posluchači, který vážené jinak učiliště povážlivě ohrožuje. Politika, jež se o slavnosti tak nápadně vedrala do popředí, nevěsti vědě nikde a nikdy nic dobrého.

Hospodářsko-socialní.

Naše zahraniční státní dluhy jsou (jednak z půjček r. 1922 a 1925, jednak z položek válečných) okrouhle přes: 140,340.000 doll., 6,022.000 liber št., 133,596.000 zl. franků a 169,984.000 lir — podle výkazů Národní Banky. Má-li cizina za námi ještě nějaké jiné pohledávky, se naší veřejnosti neoznamuje.

Domácí obchodní i peněžní rozvaha naše prý dopadá příznivě, i cenový index životních potřeb o něco prý klesl, sklizeň potravin jest příznivá, ale potřebujeme na př. asi 4 miliony m. centů pšenice víc než sami sklízíme (13·5 mil. — 9·5 mil.). Není pochyby, že na východním území by se mohlo skliditi víc, ovšem jenom novými náklady (na stroje a j.) a hlavně lacinším dovozem.

Vzhledem k okolní cizině, která má daleko vyšší peněžní jednotky než je K (šiling, marku, pengö), žijeme sice laciněji, ale ovšem jen ti, kteří těch K hodně mají; pořád totiž za K tuze málo ještě koupíme, za 20 h skoro nic! Peněžních vkladů velmi přibývá.

*

Maďarská náboženská matice vypůjčila si u hollandských bank na zástavní listy 6·5 milionů pengö na 4%, v kursu 97%, aby urychlila stavby a opravy kostelů, škol, klášterů. Zárukou jsou jednak položky ve státním rozpočtě na náboženské potřeby katolíků, jednak hypoteky matice. V Anglii a v Americe žádaly banky 7% a kurs by byl nižší.

*

hd. — Vzduchoplavba v Evropě.

Německá „Luft-Hansa“ jest největším leteckým podnikem na světě. Ačkoli se německým létadlům posud nepodařilo přeletěti Atlantik do Ameriky — nezdařené pokusy v tomto nepříznivém období cizí tisk s nemalou škodolibostí zaznamenával — zůstává pravdou, že Německo má nejdelší leteckou síť a na výrobu létadel dílny, kterým se co do výkonnosti žádný jiný stát nerovná.

Hlavně Francouzové ku svému velikému překvapení najednou sobě uvědomili, jak daleko oni zůstali za Němci, kterým bylo v důsledku porážky ve světové válce vůbec a přísně zakázáno obírat se letectvím vojenským. A byl to vynikající francouzský politik Henry de Jouvenel, který poukázal na překvapující skutečnost, že prvenství v letectví přešlo ze států, které svoje letectví organisovaly a zařizovaly jenom k účelům vojenským, na Německo, tedy na stát, jemuž veškeré vojenské letectví bylo znemožněno. A proto Francouzové, aby napravili, co bylo pokaženo, vydali heslo, že letectví

třeba odmilitarisovati, zbavit je vojenských pout, a jiný vynikající francouzský muž, maršál Liautey, vítěz marocký, to svým krajanům řekl bez obalu, že třeba si vzít Němce za vzor, je napodobiti a po případech je ještě předstihnouti.

Prvenství německého letectví jeví se už v tom, že Německo má v provozu 76 leteckých linek, jejichž délka obnáší 30.000 km a na nichž se uletí denně 60.000 km. Francouzské linky dosahují jenom jedné třetiny této délky, jsou totiž jen 10.000 km dlouhé. Třetí místo co do délky linek leteckých zaujímá Holandsko, které má leteckou službu dobře organisovanou na síti 2600 km a provozuje leteckou dopravu do Londýna, Hamburгу, Kodaně a Basileje.

Čtvrté místo zaujímá Itálie s 2450 km. Na lince Brindisi—Cařihrad konají se pokusy. Kdyby se tato linka osvědčila, pak by Itálie měla 3887 km linek. Na pátém místě jest Polsko, které má 2100 km, na kterých se provádí živá doprava. Zavadou pro Poláky jest, že z politických příčin nežijí se svými sousedy v nejlepším přátelství, a tak jejich letectví nemůže se rozšířiti přes hranice vlastního státu a jest omezeno jenom na polské území a nemůže se účastniti mezinárodní letecké dopravy.

Švýcarsko má 1800 km, Rakousko 1735 km leteckých linek. Nápadno jest, že letecká doprava v Anglii samé se dokonce zmenšila. Angličané litají jenom na 1550 km, a to do Paříže, do Cyrychu a do Kolína nad Rýnem. Na lince Londýn-Amsterdam-Berlin, na které litali dříve Angličané společně s Němci, obstarávají nyní dopravu jenom Němci. Ovšem že Angličané nezahálají v oboru letectví, ale více než na letectví ve vlasti samé záleží jim na leteckém spojení s jejich koloniemi. A tu měla býti první linka dopravní Londýn-Kairo-Indie. Leč dosud se na ní nedopravuje. Naše republika provozuje leteckou dopravu na 1100 km, Švédsko na 1065 km, Maďarsko 600 km, Belgie má jedinou linku 540 km Londýn-Ostende-Brysel, Dansko 300 km, Rumunsko ještě méně.

Letecká síť v Evropě má asi 56.000 km, na kterých obstarává 24 soukromých společností leteckou dopravu v 15 evropských státech. U nás jest veřejná letecká doprava podnikem státním.

*

hd. — Italská válka obilní.

Mussolini 4. července 1925 vydal povel k této válce, jejímž účelem jest: „Itálie může a musí vypěstovati tolik obilí, kolik sama spotřebuje, aby nebyla odkázána na dovoz z ciziny.“ Královským dekretem byla dosazena stálá obilní rada, jejímž předsedou je sám Mussolini a která má podniknouti všechny potřebné kroky, aby nejdéle do desíti roků bylo dosaženo vyznačeného cíle.

Bylo vypočítáno, že Itálie spotřebuje do roka asi 75 milionů metr. centů obilí, ale sama vypěstovala jenom 47 milionů metrů.

Nedostává se tedy z domácí výroby 28 milionů metráků. Třeba tedy zvýšiti výkonnost domácí výroby, aby se spotřeba hradila domácím výnosem. Bylo tedy zemědělcům italským vloženo na srdce, aby oseli obilím větší plochu nežli posud, aby však nebylo ubráno plochy jiným plodinám, rovněž potřebným pro obživu lidu a pro ostatní hospodářství. Jiný prostředek k naznačenému cíli je zvýšiti racionelním obděláváním pole průměrný výnos po hektaru. Za tím účelem byla ustavena obilní rada, jakoby generální štáb, který by zemědělcům byl nápomocen, obstarával jim vybrané, osvědčené semeno, staral se o to, aby bylo vydatně užíváno přirozeného i umělého hnojiva, jakož i aby při pracích zemědělských bylo vydatněji užíváno hospodářských strojů než potud.

I byli italští zemědělci vyzváni, aby se srdnatě a odhodlaně chopili této práce, pro ně výnosné a záslužné a pro vlast a národ potřebné. Tato úřední výzva měla neočekávanou odezvu. Italští rolníci nenechali se dvakrát pobízet. Nejenom že obdělali svoji půdu, odedávna obdělávanou, nýbrž vrhli se na úhory, kde jaký kousek půdy dosud ladem ležící pooralí, oseli, závodíce mezi sebou v práci a ve vlasteneckém zápale. K udržení a vzpružení této horlivosti byly pořádány výstavy hospodářské, vystavovatelé byli odměňováni cenami, stát udílel subvence; a tak počátečná horlivost nejenom že se udržela, nýbrž byla ještě stupňována.

Abyste země nebyla zaplavena cizím obilím, bylo zavedeno clo na dovezené obilí, a to 40 lir na každý dovezený metrák. Poněvadž Italie do roku 1925 nevypěstovala tolik obilí, kolik spotřebovala, byla ovšem nucena obilí dovážeti. Minimum tohoto dovezeného obilí obnášelo 10 milionů metráků. Kdyby cizina dovážela toto množství dále, vyneslo by to státu 400 milionů lir na clech. A kdyby na druhé straně výnos intensivnějšího hospodaření stoupnul o 10 milionů metráků, byly by tím získány pro zemi dvě miliardy lir. Tyto jednoduché výpočty jsou lákavé a mnohoslibné pro budoucnost, běží jenom o to, zdali italští rolníci v této horlivosti a pracovitosti vydrží až do udaného roku 1935 a pak dále.

Vláda platí a vysílá na venkov kočovné hospodářské učitele, rozšiřuje a rozmnožuje vzorná hospodářství při hospodářských školách, rozmnožuje a podporuje státní i družstevní pokusné stanice i vyšší učiliště.

První dva roky této zajímavé války obilné skončily dobře. Hned žně roku 1925 dokázaly, že lze rozumným hospodařením průměrný výnos polí zdvojnásobit, ba za příznivých okolností a v některých krajinách dokonce ztrojnásobit.

Žně r. 1926 předčily všechno očekávání. Bylo totiž sklizeno v tomto roce o jednu dvanáctinu více než r. 1923, kdy bylo výmínečně vytěženo 61 milionů metráků obilí, kdežto průměrný výnos obnášoval potud ročně jenom 47 milionů metráků.

Výnos sklizně z roku 1927 není ještě přesně stanoven. Ale poněvadž v lichých rocích býval prý nápadným způsobem výnos

vždycky větší než v rocích sudých, proto lze očekávat, že letošní sklizeň bude ještě vydatnější než r. 1926, tak že se už značně přiblíží cíli, kterého Mussolini chce dosáhnouti, totiž aby italské rolnictvo vypěstovalo samo oněch 75 milionů metrů obilí, které se ročně v zemi spotřebují, a tak obchodní bilance přišla do rovnováhy. Neboť položka obilí a některé jiné menší, výživy lidu se týkající položky činí polovinu ročního schodku.

*

hd. — Ochrana před otravnými plyny.

Vojenští odborníci a spisovatelé a chemikové píší zcela vážně o budoucí válce a připravují lidstvo na ni zdaleka, tvrdíce, že budoucí válku nepovede vojsko v poli zbraněmi, proti nepříteli rovněž ozbrojenému, nýbrž že válku povedou chemikové a lékařové nikoli proti vojsku, nýbrž proti pokojnému, bezbrannému obyvatelstvu ze vzduchu — chemikové otravnými plyny a lékařové bacilly tyfovými, morovými a choleryovými. Proto třeba také už napřed pomýšleti na ochranu před těmito zákeřnými zbraněmi. Před nedávnou dobou proběhla denními novinami krátká zpráva, že v sovětském Rusku nařídili bolševici, aby lékárníci měli na skladě masky proti otravným plynům, aby si je každý mohl okamžitě koupiti, až jich bude potřeba,

V Německu zatím připravili a vyzkoušeli přípravek, který se velmi dobře osvědčil zatím aspoň proti jednomu otravnému plynu, totiž proti svitplynu, jímž každým rokem dosti lidí umírá v městech, kde se svitplynu užívá ku svícení a topení.

Svitplyn obsahuje asi 50% vodíku, 30% methanu, směsi to uhlíku a vodíku, 10% kyslíčnicku uhličitého a ještě menší množství jiných plynů. Jedovatost a otravnost svitplynu působí kyslíčnick uhlíčitý, který je sám o sobě plynem bez vůně, a který, když je vdechnut do plic, spojí se s haemoglobinem v krvi, následkem toho krev nemůže přijímati dalšího kyslíku ze vzduchu, plíce i srdce ochabují ve své činnosti, na konec zastaví se docela, člověk pozbývá vědomí a pak umírá.

Zmíněný prostředek, který se velmi dobře osvědčil při otravách svitplynem, nazývá se lobelin a jest připraven z rostliny rostoucí v Kanadě a ve Virginii, jejíž vědecké jméno jest lobelia inflata, a kterou v její vlasti nazývají Indian Tobacco, jakoby indianský tabák. Eterické tinktury z této rostliny připravené bylo už v dřívějších dobách užíváno proti záduchu.

Lobelin, ovšem v malinkých dávkách pod kůži vstříknutý, vnikne rychle do krve a s tou dostane se do nervového centra, které pohání dýchací ústrojí, jež povzbudí a vzpruží k nové činnosti. Často stačí jediné vstříknutí, dýchací ústrojí začne pracovat, a život je zachráněn. V hamburských nemocnicích zachránili v posledních letech mnohým lidem tímto způsobem život.

Také německé říšské ministerstvo pro veřejné zdravotnictví uznalo užitečnost a důležitost lobelinu, a vydalo pro lidi, zvláště k tomu cvičené a školené, ponaučení, jak nutno užívatí lobelinu, když někdo byl kyslíčником uhličitým otráven aneb aspoň omámen.

*

B ý č í z á p a s y.

Starodávny tento zlozvyk, vzniklý snad ze zápasů rytířských již u španělských Arabů, který se rozšířil do jižní Francie a do španělské Ameriky, právem se Španělům zazlívá, ačkoli moderní bry toho druhu (zápasy kohoutí, dostihy konské atd.) jsou též málo ušlechtilé. Býčí zápasy staly se řemeslem toreů neboli toreadorů a přese vše církevní rozkazy, aby duchovenstvo se jich stranilo, zůstávají oblíbenou zábavou obyvatelstva, zvláště toho, jež církevní vůle nedbá. Nově se oznamuje, že biskup Solverio (Ciudad Rodrigo) v dohodě s ostatními biskupy a na základě římského rozhodnutí z 1. čce 1926 duchovenstvu přísně zapovídá veřejné lázně, tance, bary, kina a zvláště býčí zápasy pod jakoukoli záminkou, uvaluje na návštěvu býčích zápasů suspensi ipso facto. Zdali se co děje, aby též obyvatelstvo vůbec bylo od nich odvráceno, zprávy neuvádějí. Podle zpráv našich krajanů, již navštívili letos Španělsko, bylo na býčích zápasech v Seville, jež viděli, jak se říká „natřískáno“. Je to asi tak jako jinde s „národními zvyky“, byť byly sebe n-smyslnější!

*

O b e c n í s t a r o s t o v é a s o u d y.

Od převratu do r. 1926 přišlo 417 obecních starostů pro různé přečiny před soud; z nich prý 90% mělo socialistickou značku.

Politický.

Při jednání naší vlády s Vatikánem jest prý jedna z hlavních závad v otázce, kdo má obsazovati biskupství, jež obsazoval rakouský císař, vyjma Olomouc a Solnohrad, kde byla kapitolní volba, pak Seckau (Štyrský Hradec), Lavant (Marburg), Gurk (Celovec), jež obsazoval solnohradský arcibiskup, Gurk jen v každém třetím případě.

Náš nejvyšší správní soud rozhodl, že toto právo císařovo má nyní praesident a vláda republiky. Ukázali jsme již jindy, že odůvodnění to jest naprosto nesprávné. Rakouští, v té věci jistě neméně příslušní znalci, v čele prof. Dr. Köstler, rozhodli po převratě, za vlády socialisty Rennera, že vládě přísluší pouze o d p o r, kdyby Kurie, již jediné přísluší biskupy ustanovovati, jmenovala osobu, která nemá státního občanství, proti které z mravního a státního stanoviska jsou námitky a která by neměla schopností, předepsaných pro takový úřad v státních zákonech. (Ztsch. f. Verwaltung 1918; rozhodnutí rak. státní rady 8. bř. 1919).

Rakouský kancléř Dr. I. Seipel byv interpellován pro jmenování dvou biskupů (Seckau a St. Pölten) znova vyložil otázku zcela jasně. Zákon ze 7. kv. 1874 praví v § 3 prostě, že biskupství, kanonikáty a generální vikariáty se dále obsazují jako dosud.

V odůvodnění (Motivenbericht) pak, jež výkladu zákonů bývá směrodatné, se praví, že je to „*Allerhöchstes Privatrecht*“, jež ode dávna vykonáváno a Kurií opětne uznáváno, jež tedy konkordátem 1855 ani nenabyto ani nepotvrzeno; jsouc císařovo „*Kirchliches Privatrecht*“ nebylo v osnovách zákona ani zmiňováno, jelikož jako na státním zákoně nespočívá, tak jím ani potvrzeno neb dokonce měněno býti nemůže.

Tento zákon (z t. ř. kulturního boje!) platí zatím též u nás, i je samozřejmo, že toto v státních zákonech nijak nezaložené, ale zcela subjektivní, osobní, od Kurie císaři jakožto panovníku povolené právo zaniklo, jakmile zaniklo jeho panovnictví, a žádná vláda, žádný president ani král v části bývalého mocnářství (Alexander jugoslavský) ho nezdědil; jak jsme již jindy podotkli, nemůže žádný právní výklad insinuuovati Kurií úmysl, že v císařím rakouském dávala ono právo také jakékoli vládě, třebaš bolševické nebo socialistické, jako byly v Rakousku a u nás, nebo praesidentovi a panovníkovi jinověrci, jako je v Praze a Bělehradě!

Zánikem tohoto osobního privilegia nastupuje obecné právo kanonické, svobodné jmenování Kurie. Že si stát vyhradí v jednotlivých případech právo odporu v zákonech odůvodněného, rozumí se samo sebou každému rozumnému člověku, i kdyby nešlo o státní d o t a c i. Odvolávají-li se naši pokrokáři na tuto a odvozuji-li odtud právo čs. vlády, jmenovati církevní hodnostáře, tedy

třeba podotknouti, jednak že u nás tato dotace není zcela státní, pocházejíc také za zabraného majetku církevního, jednak že v čs. státě jsou také občané, tedy poplatníci katoličtí, kteří mají právo o státních výdajích spoluurozhodovati, a ti že žádají, aby jejich biskupové atd. byli slušně honorováni z veřejných, tedy také z jejich peněz, ale proto nikterak vládě nepřisuzují práva je jmenovati, jakoby byli zřízenci jejími! —

V novinách otištěná rozmluva Msgra Ciriaci s římským dopisovatelem pražské „Tribuny“ obsahovala také nehoráznou poznámku, jakoby C. odchod nuncia Marmaggi přičítal také jeho jižní horkokrevnosti a tedy ukvapenosti zde na severu prý poněkud nápadnější. Diplomata, který by takto mluvil v záležitosti ještě horké, zasloužil by okamžitou výpověď ze služby! Ovšem poznámka ta Ciriacim pronesena nebyla: vyplynula spíše z čs. pokrokářského přání, aby Marmaggi byl zostuzen a odchod jeho, v diplomatickém světě na čs. účet černě zaznamenaný, z povolané strany označen za nesprávný. Aspoň naše noviny měly k oné zprávě Tribuny poznamenati toto a ještě to, že husitská demonstrace byla jen článkem v řetěze jiných veřejných urážek papežství v Praze a jinde, a že tedy nuncius neodjel jen tak ve chvílkovém rozladění ani jen ze svého osobního rozhodnutí!

Podle obřadních zvyklostí, že totiž náš vyjednavatel u Kurie Dr. Kamil Krofta v Římě na nádraží uvítán Msgrm Ciriaci, že úředně přijat i papežem v audienci, čehož se Dr. Benešovi nedostalo pro jeho nejen „Tölpelciem“ (jak jeden něm. list píše), nýbrž i přímé nepravdy, soudí se, že jednání mezi Kurií a Prahou v podstatných věcech dopadlo příznivě.

Zpráva, že pražským nuntiem má býti jmenován Msgr Faidutti, kdysi zemský hejtman v Gorici, nyní apošt. zástupce v Kaunasu, je zatím potud nepřesná, že pražská nuntiatura není uprázděna: nuntiem jest pořád ještě Msgr Marmaggi, ač od lonska dle v Římě.

V Maďarsku má m. j. býti jmenován nástupce kard. Csernocha. Ač tam byl důvod císařského jmenování jiný než u nás (od sv. Štěpána jakožto zakladatele biskupstev), měl by — podle čs. judikatury — jmenovati ostráhomského arcibiskupa kalvinista Horthy!

Bělehradská vláda, vl. její zahraniční oddíl, jednání o konkordát dosud neukončila, snad pro přílišné zaměstnání jinde. Překážka jmenování ředitele v římském ústavě sv. Jeronyma již odklizená uznáním stanoviska vatikanského.

*

Rumunsko.

Vláda gen. Averescu (či Avarescu?) než odstoupila, rozdala svým straníkům ze státní pokladny jako výslužku 3 miliardy lei. Nástupce Bratianu chtěl je vymáhati zpět, ale když mu naznačeno, že je to zvyk, jímž i dřívější vlády samého Bratianu se řídily, nechalo se to tak.

Nemile jsou tím postiženy náboženské menšiny. Averescu dával pro ně do rozpočtu přes 100 mil. lei, jichž arci všech nedostávaly, ale Bratianu mohl se pak odvolati na prázdnou pokladnu a nedává jim zadržených podpor také, sniživ je nad to ve svém rozpočtu o 40 mil. lei (na 70 mil.).

Odstoupením vlády Averescu a smrtí královou oddálen také ujednáváný k o n k o r d á t, proti němuž odpor pravoslavných má oporu ve vládě Bratianu; tento sice jest jen jedním ve vládnoucím triumvirátě (královna za korunního prince, metropolita a Bratianu), ale vládne vlastně sám.

*

Lord Rothermere.

„Může to být jistě jenom potrhlý maniakální žurnalistický král... leč může to být také po čertech mazaný israelita, jaké jsme poznali ve vnitřní politice našeho státu.“ (Brněnský deník nár. demokratický.)

Možná, ale je také ještě třetí možnost!

Zmíněno tu minule (347), v čem jest jádro sporu. Noviny odhalují ze zákulisí všelijaké osobní styky a zápletky Rothermere-ovy s maďarskými šlechtici, jimž u nás zabrány statky, s londýnskými peněžíky, nejnověji s Lloydem Georgem a j., uveřejňují i rozhodné prohlášení našeho ministerstva zahraničí, že se nepodrobíme, kdyby rada Společnosti národů rozhodla proti nám. Není totiž obecně známo, že smířčí soud v Haagu ve věci příměřené náhrady za zabraný majetek cizinců proti nám již rozhodl a že jsme se nepodrobili. Sporem rumunsko-maďarským v stejné věci otázka ta u Společnosti národů znova rozvířena.

Kdo má smysl pro práva soukromého majetku, nemůže býti na pochybách, jakým směrem další rozhodnutí půjdou i jinde. I církvevního majetku se to týká!

Jeden zjevný účinek u nás měly demonstrace proti Rothermere-ovi: A. Hlinka právě na schůzi národních demokratů vyznal svou přenáramnou lásku k (bývalým) „Čechům“ a vůli, žíti s nimi v jednotě. Snad tedy přece je pravda, že jen Dr. Kramář ludovce převedl z opozice do vlády, a ne katoličtí bratři?

Arci přijal Hlinka potom také ovace fašistů!

Tu a tam se v našich novinách nadhodilo, co dělá čs vyslanec v Londýně proti Rothermere-ovi, proč tolik mešká mimo Anglii atd. Službovolné noviny proto také hned ohlásily, že s min. Hodžou sbírá na Slovensku látku proti Maďarům, a tedy k odpovědi onomu lordu. Ale s jiné strany se ujišťuje, že — nehledě k nesnadné obraně čs zahraniční politiky — panu vyslanci vzduch mezi anglickými gentlemany vyšších i nejvyšších kruhů jaksi nesvědčí...

HLÍDKA

Zesnutí Panny Marie v starém křesťanském podání.

Napsal Dr. Tomáš Hudec.

(O.)

Zesnutí P. Marie je v starém křesťanském podání úzce spojeno s budovou Večeřadla. Ve večeřadle, kde Kristus Pán slavil s apoštoly poslední večeři a kde Duch Svatý sestoupil na apoštoly, tam dle onoho podání P. Maria po nanebevstoupení Páně ztrávila zbytek svého pozemského života a tam také zemřela.

Vedle Božího hrobu a Kalvarie patří Večeřadlo k oněm nemnohým posvátným místům jerusalemským, u kterých křesťanské podání tkví pevnými kořeny ve věrohodných historických vzpomínkách prvotní církve. To třeba předem důrazně vytknout oproti četným jiným místním tradicím palestinským, u nichž souvislosti s historickou skutečností nelze dokázat a které vznikly spíše z tvořivé lidové obrazivosti.

Evangelia nazývají večeřadlo, v němž Kristus před svým utrpením jedl velikonočního beránka a kde ustanovil nejsvětější Svátost Oltářní, *ἀνάγειον* (Mk 14, 15; Lk 22, 12). Místnost, kde Duch Svatý sestoupil na apoštoly, sluje ve Skutcích Apoštolských (1, 13) *ὑπερφῶν*. Z knih Nového Zákona neplyne sice nutně, že obě místa *ἀνάγειον* a *ὑπερφῶν* jsou totožná. Ale přesvědčení, že jde o jednu a tutéž místnost, patří k základním součástkám starokřesťanské tradice a

má, jak se lze domnívat, podklad ve správné vzpomínce nejstarší Církve. Dle též tradice uchýlil se sem také sv. Petr, když byl andělem zázračně vysvobozen ze žaláře (Skutky Ap 12, 12): i toto je značně pravděpodobno, protože chudá Církev jeruzalemská měla tehdy sotva více než jedinou prostrannou místnost, kde se mohl shromáždit větší počet věřících. A místností tou bylo právě Večeřadlo.

Večeřadlo je v jižní části západního pahorku jeruzalemského, který křesťanská tradice nazývá Sionem. Tento tradiční Sion sluje tak ovšem neprávem, protože starý Sion, jak nejnovějšími vykopávkami nade vší pochybnost zjištěno, byl na témže pahorku jako jeruzalemský chrám, tedy na pahorku západním.

Do r. 70 bylo Večeřadlo uvnitř městských hradeb v oné části Jerusalema, která se nazývala Horním městem. Když však r. 135 císař Hadrian vystavěl na zříceninách Jerusalema nové město zvané Aelia Capitolina, tu octlo se Večeřadlo mimo obvod městských hradeb, jež byly v této části postaveny severněji. A tak tomu je do dnešního dne.

Večeřadlo, jak vidno ze souvislosti vypravování v Novém Zákoně, stálo v době Kristově uvnitř města. Že však staré podání je povždy ukazovalo za městskými hradbami, je důkazem, že tu jde o prastarou a správnou vzpomínku na skutečnou polohu Večeřadla, která z paměti staré Církve nikdy nevymizela.

Ve 4. století na místech ležících jižně od městské hradby byla pole a zahrady. Eusebius¹⁾ dosvědčuje, že tam viděl římské osadníky orat, a sv. Cyril Jeruzalemský ve svých katechesích²⁾ praví, že se v jeho době pěstovaly na Sionu tykve a okurky, v čemž vidí splnění Isaiášova proroctví (1, 8). Úplně beze staveb však místa ona přece nebyla. Kromě jedné synagogy, která tam zbyla z dřívějších sedmi, a kterou tam r. 333 viděl ještě poutník z Bordeaux,³⁾ byl tam také malý křesťanský chrám, který byl totožný se starým křesťanským Večeřadlem anebo aspoň stál na jeho místě. Máme o tom ze 4. století dvě závažné zprávy.

Sv. Epifanius, biskup ze Salaminu na Cypru, v knize *De mensuris et ponderibus*⁴⁾ okolo r. 392 píše: „(Hadrian)

¹⁾ Demonstratio evangelica VI, 13, 14—17.

²⁾ Migne, Patrologia Graeca XXXIII, 923.

³⁾ Geyer, Itinera Hierosolymitana. Vindobonae 1898. Str. 121.

⁴⁾ Migne, Patrologia Graeca XLIII, 259.

odebral se do známého a slavného města Jerusalema, které Titus, syn Vespasianův, v druhém roce svojí vlády byl vyvrátil, a našel město celé zbořené a svatyni boží pošlapanou, vyjma několik domů a malý křesťanský chrám boží, kde učeníci vrátivše se s Hory Olivné, když Spasitel vstoupil na nebesa, vešli do Večeřadla.¹⁾

Sv. Cyril Jerusalemský¹⁾ v šestnácté katechesi, kterou pronesl v r. 348 a v níž mluví o seslání Ducha Sv., píše: „Víme, že Duch Svátý, jenž mluvil skrze proroky a padesátého dne sestoupil na apoštoly v podobě ohnivých jazyků zde v Jerusalemě v hořejším chrámě apoštolů... ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ τῶν ἀποστόλων ἐκκλησίᾳ.“

Byl tedy ve 4. století v Jerusalemě nevelký, ale prastarý chrám křesťanský, který přečkal zkázu Jerusalema a který byl pokládán za totožný s Večeřadlem, v němž Duch Sv. sestoupil na apoštoly.

Poněvadž chrám tento ležel na tradičním Sionu, nazývá se v palestinských itinerářích „Sion“ nebo „Sancta Sion — Ἁγία Σιών“. Jiný jeho název byl „chrám apoštolů“, poněvadž tu Duch Sv. sestoupil na apoštoly. Druzí spisovatelé, ba i sama jerusalemská liturgie sv. Jakuba jmenují jej „matkou všech chrámů — μήτηρ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν“, poněvadž tam Kristus Pán slavil poslední Večeři a apoštolé nejprve přinášeli nejsvětější oběť. U sv. Cyrila Jerusalemského sluje „chrám hořejší“, protože byl položen výše nežli chrám Božího hrobu, kde sv. Cyril svoje katechese pronesl. Není pravděpodobno mínění hájené na př. Mommertem,¹⁾ že ἀνωτέρα ἐκκλησία odpovídá novozákonnímu ἀνάγαιον a ὑπερῶρον, a že tudíž onen chrám slul hořejším, protože Večeřadlo, kde se konala bohoslužba, bylo v prvním poschodí budovy, kdežto přízemí sloužilo účelům jiným.

Na místě tohoto malého a chudičkého starokřesťanského chrámu byla okolo r. 340 postavena nová nádherná basilika.²⁾ Basiliku tuto, která i na mosaikové mapě Palestiny z 5. století nalezené v Madabě jasně vyniká, nazývají itineráře: basilica magna, pergrandis.³⁾

Nemůže býti pochyby, že nová basilika stála na místě starokřesťanského Večeřadla. Večeřadlo přes to, že bylo několikrát

¹⁾ Migne, Patrologia Graeca XXXIII, 923.

²⁾ Tak mluví Zahn, Die Dormitio. Leipzig 1899. Str. 18.

³⁾ Geyer, Itinera hierosol. Breviarius 154: ad sanctae Sion basilicam magnam nimis. Adamnanus str. 243: pergrandis basilica.

zbořeno a opět znovu postaveno, od té doby nezměnilo svého místa. Mezi jinými chrámy, které r. 614 Peršané v Jerusalemě zbořili a spálili, uvádí se také basilika sionská. Modestus, potomní patriarcha jerusalemský (631—634) postavil jako „druhý Besaleel (Exod 35, 30) neb Zorobabel“ také chrám sionský.¹⁾ Byl to chalíf Hakim z egyptské dynastie Fatimovců, který r. 1010 svatyni sionskou opětne zničil. Křižáci, kteří na místě Večeřadla našli jen malou kapličku, vystavěli tu trojlodní chrám. Když za vpádu Charesmovců r. 1224 levá loď chrámová byla zničena, tu františkáni obnovili zbytky svatyně. Františkánům zůstal chrám sionský do r. 1566, kdy jej mohamedáni zabrali a proměnili v mešitu, kterou Večeřadlo bohužel zůstává i dnes. V mešitě mohamedáni uctívají domnělý hrob Davidův a zovou ji proto Nebi Daúd.

Pozemek v blízkosti Večeřadla získali v r. 1898 za návštěvy císaře Viléma II němečtí katolíci a postavili zde krásnou basiliku, která byla vysvěcena v r. 1910. Basilika se nazývá *Dormitio B. Mariae Virginis*.

Jak tento název naznačuje a jak už dříve bylo řečeno, staré podání vidí ve Večeřadle, kde Kristus slavil poslední Večeři a Duch Sv. sestoupil na apoštoly, také místo, kde P. Maria po nanebevstoupení Páně žila a zesnula. Poněvadž polohu a rozsah starokřesťanského Večeřadla nemožno do podrobností určit, nelze také říci, zda a pokud nový chrám *Dormitionis B. M. V.* stojí na půdě starokřesťanské basiliky vystavěné ve 4. století. V její blízkosti nalezá se jistě.

Podání, že P. Maria ve Večeřadle žila a zemřela, vystupuje poprvé jasně a určitě u jerusalemského patriarchy *Sofronia* (634—638). Ve dvacáté ze svých anakreontských básní²⁾ opěvuje *Sofronius* svatyni na Sionu a vedle poslední Večeře a seslání Ducha Sv. zmiňuje se také o kameni, na kterém tu P. Maria umírajíc ležela a z něhož nyní tryská všem uzdravení. — O málo později biskup *Arкуль*, dle jehož vypravování napsal *Adamnanus* palestinský cestopis, podává nejen dosti podrobný popis sionské svatyně, ale i plán samého chrámu,³⁾ na němž vedle sloupu bičování jsou označena tři památná místa: 1. *locus coenae Domini*; 2. *hic spiritus sanctus super apostolos descendit*; 3. *hic sancta Maria obiit*.

¹⁾ Migne, *Patrologia Graeca* LXXXIX, 1428.

²⁾ Tamt. LXXXVII C, 3821.

³⁾ Geyer, *Itinera hierosol.* str. 244.

— Úplně podobný plán svatyně sionské podává i Beda Venerabilis, který sice sám v Palestině nebyl, ale všechny zprávy týkající se Sv. země pečlivě z jiných cestopisů sebral.

Od sedmého století je podání o zesnutí P. Marie na Sionu ustáleno a nepodlehlo od těchto časů žádné změně. Pro nedostatek historických zpráv nelze onoho podání sledovati do dřívějších století, a nelze proto říci, ani kdy vzniklo, ani pokud jest oprávněno. Ve Večeřadle nalezáme P. Marii tam, kde se o ní v Novém Zákoně děje poslední zmínka (Skutky Ap 1, 14.) Jestliže P. Maria zemřela v Jerusalemě, jak v dřívějším bylo dovozeno, tu nelze si nad dům Večeřadla představití příhodnějšího místa, kde P. Maria pod ochranou sv. Jana a ostatních apoštolů prožila konec života a kde také zemřela. Tedy i v této věci podání, i když jeho původu z dob apoštolských nelze dokázat, nepostrádá pravděpodobnosti.

Třebaže podání jednomyslně označuje Večeřadlo na Sionu jako místo smrti Matky Boží, přece zavládl nemalý zmatek v otázce, kdo byl majitelem Večeřadla. Skutky Apoštolské (12, 12) totiž vypravují, jak sv. Petr vyproštěn byv ze žaláře, odešel do domu, kde shromáždění křesťané trvali na modlitbách. O domu tom praví se tam výslovně, že patřil Marii, ženě jerusalemské, matce Jana zvaného Markem. Byl-li dům, kam sv. Petr se odebral, skutečně Večeřadlem, jak je pravděpodobno, pak z toho plyne, že majitelkou Večeřadla byla Maria, matka sv. Marka evangelisty. Proto arcijáhen Theodosius¹⁾ v itineráři svém okolo r. 530 píše o Večeřadle: Ipsa fuit domus s. Marci evangelistae. — Podání toto má dobrý podklad v Novém Zákoně.

Proti tomu počala se však vytvářet druhá tradice o majiteli Večeřadla. Slova čtvrtého evangelia (19, 27), že sv. Jan dle příkazu umírajícího Spasitele vzal P. Marii k sobě — εἰς τὴν οἰκίαν — byla chápána a vykládána v tom smyslu, že sv. Jan vzal P. Marii do svého domu. A protože tu bylo podání, že P. Maria bydlila a zemřela ve Večeřadle na Sionu, bylo z toho vyvozeno, že majitelem Večeřadla byl sv. Jan Evangelista!

Mínění toto, které vystupuje později, odporuje ovšem zřejmě synoptickým evangeliím. Kristus Pán poslal Petra a Jana (Lk 22, 8) vyhledati a připravit místo pro velikonoční večeři; při tom jim udal následovati muže nesoucího nádobu s vodou a požádati pána

¹⁾ Diekam p, Hippolytus v. Theben. Str. 28—29.

domu, do něhož muž onen vejde, o dovolení, aby mohli u něho jísti velikonočního beránka. Kdyby onen dům patřil apoštolu Janovi, pak by vyslání obou apoštolů, a hlavně Jana, nemělo smyslu! — Přes to převládá tento názor u pozdějších byzantských spisovatelů, kteří Večeřadlo označují jako dům sv. Jana.

Tak častěji už uvedený *Hippolyt Thebský* (650—750) píše:¹⁾ „A od té hodiny vzal ji učeník až do její smrti k sobě. Byl pak dům jeho v Jerusalemě v tak zvaném svatém Sionu (Ἁγία Σιών), matce chrámů. Neboť tam stál jeho dům. Tam utekli apoštolé z bázně před židy. Tam se jim zjevil Pán, vstav z mrtvých, zavřenými dveřmi. Tam dechl jim do tváře, když jim udělil Ducha Svatého. Tam sedmého dne přesvědčil Tomáše. Tam jedl beránka s učeníky. Odtud zapěvše hymnus vyšli na Horu Olivnou do dvorce řečeného Getsemane. Tam apoštolé poprvé slavili svatou oběť. Tam na prvního biskupa vkládáním rukou posvětili apoštolé Jakuba, bratra Páně...“ — Podobně mluví též *Epifanius Monachus*.¹⁾

Dle *Zahna*²⁾ podání o sv. Janu evangelistovi jako majiteli Večeřadla povstalo z totožnosti jména Marie, ženy jerusalemské, s Marií, Matkou Páně, a Jana, syna Zebedeova, s Janem řečeným Markem. Stejnost jmen měla za následek záměnu osob, a tak sv. Jan evangelista, jehož péči byla svěřena P. Maria, stal se v legendě majitelem Večeřadla.

Vyskytla se však vedle těchto dvou také mínění jiná, která zmatek jen stupňovala a dovršila. *Antonius Placentinus* okolo r. 570 praví, že Večeřadlo bylo domem sv. Jakuba. *Bernardus Monachus* okolo 870 označuje za majitele domu sv. Simeona!³⁾

Není to nic jiného nežli pokus uvéstí různé názory v jakýsi soulad, když někteří praví, že dům sv. Jana, v němž žila a zemřela P. Maria, nacházel se v bezprostřední blízkosti Večeřadla, a že obě místa, i Večeřadlo i dům sv. Jana, byly pojaty do nové veliké basiliky, která ve 4. století byla tu postavena. Tento názor zastával i Msgr. *Piavi*, patriarcha jerusalemský, v úředním přípisu, který vypracoval pro německého císaře Viléma II,

¹⁾ *Migne, Patrologia Graeca CXX, 214.*

²⁾ *Zahn, Die Dormitio. Leipzig 1899. Str. 35 a nn.*

³⁾ *Mommert, Die Dormitio. Leipzig 1899. Str. 39.*

když byl pozemek zvaný Dormitio získán pro německé katolíky.¹⁾ Totéž mínění hájí také M o m m e r t.²⁾

Přes to zůstává pravdě nejbližším, že Večeřadlo je totožné s domem Marie, matky sv. Marka, a že i P. Maria v tomto domě skončila svůj pozemský život. Vše ostatní je buď výtvozem básnění křesťanské legendy nebo harmonisačním pokusem, který chce různici se mínění vyrovnat a vysvětlit.

*

Jen stručně zmíníme se ke konci o hrobu P. Marie, který od 6. století je předmětem úcty v údolí Josafat na úpatí hory Olivné.

Starší poutníci, na př. poutník z Bordeaux, Aetheria, Eucherius z Lyonu nic nevědí ani o chrámu P. Marie v údolí Josafat ani o hrobu Matky Boží, který se tam nalezal, ač jinak podrobně vypočítávají všechna památná místa v Jerusalemě.

Teprv arcijáhen Theodosius v letech 520—530 píše o údolí Josafat³⁾: „Ibi est ecclesia domnae Mariae matris Domini.“ O hrobu P. Marie, který ve chrámě tom později byl uctíván, nezmiňuje se ani slovem. Vůbec první, kdo mluví o hrobu P. Marie, je cestopis zvaný Breviarius, který vznikl nedlouho před r. 614. Ten praví:⁴⁾ „Et ibi est basilica sanctae Mariae et ibi est sepulchrum eius.“ Také různé recenze Transitu kladou hrob P. Marie do údolí Josafat, což ostatně nijak nepřekvapuje, neboť údolí Josafat bylo, a je dodnes, velkým hřbitovem Jerusalema.

Od sedmého století se tradice o hrobu P. Marie udržuje nezměněná. R. 614 byl chrám P. Marie v údolí Josafat od Peršanů zničen, ale císařem Herakliem brzy nato znovu postaven. Tento obnovený chrám viděl a popsal biskup Arculf ve svém cestopise.⁵⁾ Z líčení jeho viděti, že chrám byl dvojitý a že pod hořejší rotundou se nalezala část spodní, v níž byl hrob P. Marie. Chrám dnešní pochází od Melisendy, manželky čtvrtého krále jerusalemského Fulkona (1131—1143).

¹⁾ Viz časopis Das Heilige Land 1899, str. 4.

²⁾ Die Dormitio. Str. 54 a nn.

³⁾ Geyer, Itinera hierosol. Vindobonae 1898. Str. 141,

⁴⁾ Tamt. str. 155.

⁵⁾ Tamt. str. 244.

Nevíme, kdy vznikl onen chrám P. Marie, který od 6. století najednou se objevuje v údolí Josafat, a tím méně je známo, kdy a jak počal v něm býti uctíván hrob P. Marie.

Původnost hrobu P. Marie pokoušejí se hájiti Nirschl¹⁾ a Meistermann²⁾ Nirschl míní, že hrob Matky Boží byl od nejstarších dob předmětem úcty, že však byl podobně jako hrob Spasitelův zasypan a teprve v 5. století znova objeven, načež byla nad hrobem postavena basilika. Ale vše to jsou pouhé dohady a kombinace: věcných důvodů čerpaných z tradice nemůže Nirschl uvést žádných.

Století, kdy hrob P. Marie náhle se objevuje, bylo dobou úpadku kritického a historického vědomí. Poutníci, kteří tehdy Jerusalemem navštívili, vypravují o podivných a více než pochybných památkách, jež jim tam byly ukazovány. Tak Antoninus Placentinus³⁾ viděl v Jerusalemě úhelný kámen, který zavrhl stavitelé, roh, z něhož bývali králové israelští mazáni, kameny, jimiž byl sv. Štěpán kámenován, kalich, jehož apoštolé užívali při mši sv. atd. Proto i hrob P. Marie, o němž doba dřívější nic nevěděla, nebudi žádné důvěry a patří spíše mezi ony legendární místní památky, jichž tolik na posvátných místech palestinských vytvořila fantasie velkého básníka — lidu.

* * *

Jak z předchozích statí viděti, jest kladný výtěžek, k němuž možno studiem starého křesťanského podání o zesnutí P. Marie dospěti, jenom nepatrný. Jen málo jest mezi starými zprávami takových, které lze označit jako více méně pravděpodobné. Bližší podrobnosti a okolnosti zesnutí P. Marie zůstávají zahaleny tajemnou rouškou, již nám proniknouti nelze. Bylo by nesprávně pokoušeti se o historickou jistotu tam, kde historických svědectví není. V takovém případě jest jedině vědeckým konstatovat naši nevědomost. Neboť věda začasté jest nejen *ars sciendi*, ale i *ars ignorandi*.

¹⁾ Das Grab der h. Jungfrau Maria. Mainz 1896.

²⁾ Barnabé d'Alsace O. F. M., Le tombeau de la st. Vierge. Jerusalem 1903.

³⁾ Geyer, Itinera hierosol. Str. 141.

Visitace kapituly brněnské r. 1706.

Jan Tenora.

(Č. d.)

Od té doby, co Ullersdorf při volbě děkanově ukazoval jakési účty, už se o účtech vůbec nezminil, jakoby si myslel, že již pouhým ukázáním jich učinil své povinnosti zadost. Starší kanovníci se tím spokojili, a snad jim ještě později Ullersdorf nějaké účty předložil, protože dosvědčovali Ullersdorfovi potom, že účty hospodářské byly řádně složeny až do konce r. 1702 včetně; také odbývali mladší kanovníky, že jim po tom nic není a jich se to netýče, protože tehdy nebyli ještě kanovníky. Ale když Ullersdorf neskládal pak účtů ani za r. 1703 a 1704, nechťeli toho mladší kanovníci strpěti a připustiti, aby byli pořád odstrkováni; nepřestávali dovolávat se, aby účty byly skládány, — ale nikdo hlasu jejich ze starších nedbal. Tak rostla v kapitule mezi členy zlá vůle, roztrpčení a pobouření, — povstávaly spory a hádky, vznikalo podezřívání, žaloby a pomluvy, — až bylo ze všeho veřejné pohoršení. Mladší kanovníci poukazovali na to, že se s nimi stranicky a pohrdlivě jedná, a z nich zejména Eder neustával si stěžovati do nepořádků a přehmatů v kapitule; nešetřil ani probošta ani starších kanovníků. U probošta posuzoval, že nechává se naváděti Ullersdorffem, a tedy že jest zaujat proti mladším kanovníkům, že je na falešné udání svých domácích udal u konsistoře a že je pronásleduje. Ale probošt sám je prý málo kapitule platen, neboť do roka bývá sotva čtvrt roku v Brně, a sám nejvíce zadává právům kapituly: pro sebe domáhá se neoprávněně dvojího hlasu při volbě děkana, s pečeti kapitulní chce dělati po své libosti, kapitolu poškozuje, neboť chce exemptní kapitolu podříditi konsistoři; k tomu zrovna dává konsistoři do ruky zbraně, protože na vikáře u konsistoře žaluje a je udává, ačkoli podle statut sám má moc je trestati při menších přečinech a při větších s vědomím a souhlasem kapituly; rovněž prý je proti statutům, že probošt bez vědomí kapituly presentuje a propouští vikáře. — Na starší kanovníky věděl pak Eder, že nechodí na officium ani o svátcích, nerci-li o nedělích, hory kanonické že odbývá jediný vikář a choralista, a Ullersdorf že chrání svého miláčka kantora a vikáře Fabra ve všech jejich výstupcích. — Hlavní však výčitky týkaly se špatného hospodářství Ullersdorfova a teď i Pruskauerova; kanovník Eder dvojnásob pocítoval nedostatek příjmů proto, že byl zadlužen hned ze studií. Proto ve

své nezbytné potřebě podal v dubnu 1705 žádost na kapitolu, aby mu povolila napřed 200 zl. a aby se mu to sráželo při budoucím rozdělování kapitulních příjmů při divisích. Ale v kapitule 21. dubna bylo rozhodnuto, aby se mu zatím dalo 20 zl., protože prý se neví, má-li kostel jakých peněz.¹⁾ Bylo to odbytí, ale zároveň bylo tím odbyto i dovolávání Ederovo po peněžitých divisích, — za správy Ullersdorfovy nebylo divisi z důchodů kapitulních, — takové rozhodnutí bylo tedy i straněním Ullersdorfovi.

Mladší kanovníci konečně dobře nahlíželi, že za takových poměrů v kapitule sami nic nespraví a proto obrátili se na biskupa olomouckého Karla vévodu lotrinského, jenž byl zároveň biskupem v Osna-brücku, a v Olomouci měl po Karlu sv. pánu Orlikovi administrátora biskupství in spiritualibus Rajmunda Ferdinanda hraběte Lanthieri. V březnu 1705 dlel biskup Karel na Moravě a byl v Kroměříži; a na zprávy o nespokojenosti a nesvornosti v kapitule brněnské a o příčinách jejich rozhodl se zakročit přímo a nejúčinněji: ohlásil listem z Kroměříže 16. března 1705 proboštu, děkanu a celé kapitule brněnské visitaci kapituly. Psal, že si přeje, aby kollegiátní kostel, druhý to klenot jeho důstojnosti biskupské, vždycky zářil ctnostmi, svou bohoslužbou a pobožností; není však žádného tak vzácného drahokamu, který by časem nějak nezašel, a ani mramor není takové tvrdosti, aby na věky v prvotním lesku a čistotě potrvál, neopravili-li se včas sotva patrné kazy. Proto biskup aby posílil, co je slábo, aby utvrdil, co je otřeseno, aby obrátil, co je zavedeno, vydává toto nařízení o visitaci, aby, když se řádně provede, pořádek a svornost uvedl a znova utvrdil, aby mezi nimi bratr bratru pomáhal, aby byli jako pevné město a jako pevný úvazek lásky, pobožnosti a spořádaných úkonů, jaký by se těžko potom přetrhl; poroučel tedy, aby poslušně pod kanonickými tresty přijali jako visitátora administrátora biskupství in spiritualibus Rajmunda Ferdinanda hraběte Lanthieri s osobami jemu přidělenými, a to, co podle visitace má se opravit, aby ve skutek uvedli, a slušné výlohy, jak právem stanoveno, zapravili.²⁾

V Brně dostal probošt ohlášení visitace teprve 11. dubna, a oznámil to kapitule až 18. dubna. Tato zpráva vzbudila mezi staršími kanovníky bouři nevole jak proti visitaci samé, tak proti mladším kanovníkům, za jejichž dílo visitaci pokládali. Rozhořčeně mluvil Ullersdorf zejména proti kanovníku Ederovi a řekl proboštovi, aby tedy jen žádal o visi-

¹⁾ Koncepty stížností Ederových; protokoly kapitulní 1670—1706 str. 294.

²⁾ Originál i opis v archivě kapitulním.

taci, — ale o visitaci proti Ederovi, u něho že by již neškodilo, aby byl podroben visitaci a zkoušce a aby pokárán byl.¹⁾ Ale aby sami byli visitováni, tomu odpírali starší kanovníci.

Biskupovi odpovídali 29. dubna uctivě, ale odmítavě. Zprvu osvědčovali svou poslušnost a poukazovali zároveň na to, že již teď podle úmyslu biskupova bratrská láska mezi nimi všemi zavládla, a že o to jediné se přičiňují, aby se do budoucna netrhala při pobožnosti a při spořádané bohoslužbě. Prosili však, aby mohli dáti na uvážanou, jak bolestno by bylo pro kapitolu i jednotlivé její členy, kdyby visitace byla skutečně provedena. O generální visitaci r. 1679 a před pěti lety kollegiální kostel tak jako katedrální jediný byl z visitace vyňat a nebyl visitován. A teď ozývá se již celou diecesi zpráva, že má tento kollegiální kostel jediný býti visitován nyní, když v celé diecesi žádná generální ani částková visitace se nekoná: každý bude si představovati nejtěžší proviny, jaké se mají takovým prostředkem napraviti, a v samé kapitule myslí svorné opět budou roztrpčeny, ježto bude jeden druhému připisovati vinu toho, a tak úmysl biskupův bude zmařen. Ještě pak připomínali, jak obtížno je za těchto bídných časů, kde větší část ročních důchodů beztak skrovných musí se na veřejné potřeby platiti, aby ještě část jejich na visitaci vynaložili, — a předkládali jiný způsob: neuložil-li by biskup kapitule jinak, co by měla zachovávat, nebo nepřivoli-li by, aby podle starodávného obyčeje při kapitulním sezení na tom se snesli a biskupu ke schválení předložili?²⁾

V tomto přípise se poukázovalo na bratrskou lásku a svornou shodu v kapitule, ale tím se jen mínilo, že po zvolení kapitulního děkana pominuly sváry mezi staršími kanovníky a nastal v té věci klid a pokoj; ale slova ta neplatila pro vzájemný poměr k mladším kanovníkům. Bylo psáno biskupovi od kapituly a jménem kapituly, ale tomu jest rozuměti vůbec při celém tehdejším jednání tak, že je to jednání a projev jen starších šlechtických kanovníků; menšina mladších kanovníků nebyla mnohdy do sezení ani zvána, nebo se na ni nebral žádný ohled. V kapitule trvaly tedy proti sobě a srážely se stále dvě oddělené strany: starší, šlechtičtí kanovníci s proboštem a děkanem, u nichž byly kapitulní hodnosti a úřady a také početní většina, — a mladší kanovníci, kteří teprve se domáhali řádné spolupráce v kapitule a přiměřeného vlivu a významu.

¹⁾ Koncept stížností Ederových.

²⁾ Kopie.

Tak bylo tomu při volání o nápravu kapitulního hospodářství, tak bylo tomu také při usilování, aby odstraněn byl ještě jiný nepořádek. V rukou starších kanovníků, zvláště u probošta a Ullersdorfa, zůstávaly totiž úřední spisy kapitulní, přípisy biskupské, dokumenty a akta kapitulní, což všecko patřilo do kapitulního archivu, — a zatím archivu dokonce ani nebylo. Tak se nedostávala akta mladším kanovníkům na vědomost a starší sami po svém si rozhodovali, ačkoli ve statutech výslovně a jasně bylo zařízeno, že ani probošt nemá moci ve věcech kapitulních něčím disponovati, nýbrž že všecko má se díti v kapitule. Mladší kanovníci také v této věci zakročili u biskupa, a biskup zase uznal jejich stížnost za spravedlivou. Listem z Osnabrücku z 18. dubna vyzýval probošta a Ullersdorfa, aby všechny dokumenty, biskupské přípisy a akta, jakkolivěk kapituly se týkající, co nejspíše vydali, nic z nich nezatajovali, ani u sebe nebo druhých nenechávali, nýbrž aby všecko v archivě uložili.¹⁾ Ale rozkaz nebyl nic platěn: probošt a Ullersdorf se vymlouvali, že nic takového u sebe nemají, zatím však Pruskauer se chlubil, že má víc authentických listin než kapitula.

Biskup zajisté věděl, jak v kapitule na Petrově je, a proto trval na visitaci. Na prosbu kapituly, aby visitace nebyla konána, odpovídal děkanu a kapitule z Osnabrücku 17. května, že úmysl jeho je daleko jiný, než jak kapitula ve svém připse uvádí, že chce totiž schválně a z důležitých příčin u jejich kollegiálního kostela započítí s generální visitací, aby jim bylo to k obzvláštní počtě a u ostatních dokladem velmi prospěšného povzbuzení. Starost jejich že je tedy naprosto zbytečná, a nad to že zařídí, aby visitace nebyla s velkými útratami, ježto klerus jest již jinak ve velké tísní.²⁾

Tento přípis došel přes Berlín a Vratislav do Brna 2. června. A brzy potom administrátor biskupství Lanthieri, jemuž biskup zase nařizoval visitovati, ustanovil visitaci na 6. července 1705, a potom pro některé překážky listem ze 27. června na 13. července. Než tento přípis došel, děkan Bornstedt jménem kapituly i za souhlasu proboštova namítal 30. června, že u věci tak důležité, jaká za paměti lidské u kollegiálního kostela nebyla konána, není možno, aby se 6. července všichni sešli a potřebnými doklady opatřili, a prosil o delší lhůtu na dva nebo tři měsíce; dodával pak, že o totéž prosí biskupa.³⁾ Důvod udávaný, že nemohou všichni kanovníci

¹⁾ Originál i kopie. — ²⁾ Originál. — ³⁾ Originály.

k 6. červenci se dostavití, byl pravdivý; po celý červen nebyl kanovník Ličovský v Brně.

Administrátor nelibě sice nesl odklad, ale přece odpisoval 11. července proboštu i kapitule, že bude tedy očekávati rozhodnutí biskupovo, nemohl si však odepřítí, aby nepoznamenal, že visitace, o kterou bylo žádáno ze samé kapituly, a která byla od staletí opomíjena, právě proto je velmi nutná a co nejspíše konati se má.¹⁾

Přípis administrátora biskupství osvětloval skutečný stav v kapitule brněnské a hlubokou roztržku v ní. Ano, kanovník Eder vskutku podal biskupovi opravdovou žádost o visitaci, a s ním byli zajedno Ličovský i Leffler, kteří také předložili své stížnosti. Eder žádal biskupa, aby zasáhl svou autoritou a kapitule brněnské poručil, aby odstranila prokurátora Ullersdorfa, jenž spoléhá na své mocné straníky v kapitule, a aby podle statut zvolila druhého, žádal dále, aby byl vyzván k složení počtů a aby se stala zevrubná prohlídka hospodářství: aby byli vyslýcháni poddaní a druzí, kteří mají na starosti pokladnu kapitulní a ostatní důchody; potom pak dožadoval se toho, aby přestala stranickost i novoty, jichž nelze provésti, vymáhal, aby kapitula, do níž by byli všichni povoláváni, projednávala a uzavírala to, čeho třeba, ještě pak, aby kapituly častěji se konaly, aby dokumenty, jako protokoly, urbáře a jiné listiny a spisy kostelní a kapitulní, jak bylo již biskupem uloženo, zase se do kapitulního archivu ukládaly, a nedbali a pohoršliví služebníci, kteří pokoj na Petrově ruší a jemu překážejí, aby byli udáni nebo potrestáni.²⁾

Tuto žádost o visitaci podal Eder snad zrovna tehdy, když byl jménem kapituly poslán k biskupovi místo kapitulního děkana za tím účelem, aby nebyla kapitula visitována, tak jako žádný z předchůdců biskupových jí nevisitoval. A zatím z jeho posláni vzešla výtku kapitule, že se z ní samé žádá o visitaci.

Kapitula (starší kanovníci) nepřijala této výtky klidně, nýbrž stěžovala si na to v přípise k biskupovi, a zároveň znova vypisovala poněkud obšírněji důvody již uvedené pro odklad visitace: kanovníci tehdy, kdy visitace je ustanovena, nejsou a nebudou doma, neboť někteří odebrali se na zotavenou, a jeden je v Karlových Varech; potom při té neobvyklé visitaci ani nemohou se tak snadno sejítí, protože prý budou roztodivné dotazy a výsledky, k jejichž objasnění a doložení nemají připraveny všechny doklady a musejí

¹⁾ Originál. — ²⁾ Koncept.

je jinde shledávati, což dalšího času vyžaduje; kromě toho nebylo jim ani nic oznámeno o tom, co se bude žádati, jakož není jim ani nic známo, že by někdo z nich o visitaci žádal, leda snad jeden, jenž byl jménem kapituly k biskupu poslán s prosbou, aby děkan osobně jíti nemusil, a aby biskup podle obyčeje dřívějších svých předchůdců s kapitulou jednati ráčil; — tomuto však nic nebylo o tom poručeno, aby žádal o visitaci, a špatně tedy své poslání vykonal, a nesnadno ospravedlní, co ze soukromých příčin nebo z vášnivě unáhlenosti navrhl, — vždyť krátko jen působí v církevních záležitostech i v životě kapitulním a sotva zastává úkony nezbytné svého úřadu. Aby takové jednání nebylo kapitule na škodu, opět prosili o odklad visitace.¹⁾

Biskup skutečně vyhověl a odložil visitaci až na svátek sv. Václava nebo na konec měsíce září a administrátor Lanthieri 13. září určoval ještě pozdější den 5. října; spolu žádal, aby mu byly zaslány statuty kapitulní buď v originálu nebo v autentické kopii, aby měl v ruce základ, jehož by se jednotlivci dovolávat mohli, a dodával, že se každý pod trestem dostaviti musí.²⁾

Za kapitolu odepisovali probošt, děkan a starší kanovníci obratem. Pozastavovali se nad tím, o čemž již častěji z pravdivých zpráv se dovídali, že někteří kanovníci chtěli visitaci míti a jí se dožadovali, a podotýkali, že kapitule až dosavad nic nebylo oznámeno, z jakých příčin by měla visitace býti, a že tedy jsou a budou naprosto nepřipraveni. Připomínali pak, že zatím již urovnali spory, jaké mezi nimi byly; že se tedy dožadují u administrátora, aby jim bylo oznámeno, jaké stížnosti a důvody byly předneseny u administrátora nebo jinde pro visitaci, o které nikdy u kollegiátní kapituly ani se neslychalo, a která za těchto bídných a nebezpečných časů je na velikou obtíž; konečně dodávali, že se také v té věci obrátili na biskupa, a proto žádali administrátora, aby se počkalo na výpověď biskupovu. O statutech se nezmiňovali.³⁾

Jak srovnali své spory v kapitule, na což poukazují, vysvitne z jednání 12. září 1705; tehdy probošt, děkan a kanovníci Pruskauer a Ullersdorf srovnali se o dosavadních podnětech k rozepřím takto: 1. o vikářích, — ježto jejich starobylé fundace od věků zahynuly, a teď vikáři od probošta a kapituly vychovávaní jsou, že nemohou býti perpetui, nýbrž jen temporales, — a probošt přislíbil kapitule,

¹⁾ Kopie. — ²⁾ Originál. — ³⁾ Kopie.

kdyby změna u nich měla se státi, že to napřed oznámí; 2. srovnali se v tom, že účty o hospodářství byly složeny řádně až do r. 1702 inclusive, a to že se beztak nikoho jiného netýče, (— koncem r. 1702 nebyl sídelním kanovníkem ani Eder, ani Ličovský a Leffler); 3. konečně že o dvou hlasech příslušejících proboštu a zároveň arcijáhnů brněnskému, jenž tak v kapitule reprezentuje dvě osoby, ukázáno, že každá má hlas. Svědky této dohody byli olomoučtí kanovníci Želecký a Oedt. Ostatní brněnští kanovníci Eder, Ličovský a Leffler nebyli do sezení zavoláni, později však Ličovský byl přiveden Ullersdorfem k tomu, že tuto dohodu podepsal.¹⁾ Z ní chtěli mít starší kanovníci za prokázáno, že v brněnské kapitule je všecko v pořádku, a že netřeba visitace.

Než na administrátora biskupství nepůsobil takový poukaz. Sotva že dostal přepis kapitulní, přímo odmítal 16. září jejich žádost. Vytýkal jim, že svými vytáčkami vlastně říci chtějí: „Co nechceš, aby se ti stalo, odkládej!“ a uváděl, že již dosti uplynulo času, aby mohli své stížnosti předložiti biskupu i administrátorovi, a že tedy nemůže stanoveného dne odvolati, protože není to jen v jeho moci. Ale přece zároveň chláholil: při visitaci nepřijde soudit, protože visitace není věci soudní, nýbrž spíše apoštolské lásky, aby biskup i po dlouhém čase žádaje od svých počet posílil, co je slábo, utvrdil, co je otřeseno, obrátil, co je zavedeno, a tak byl věrným vladařem; bude-li shledáno, že jest něco nemocno, ozdraví se to se vši útrpností, bude-li však všechno zdrávo a silno, vzejde odtud radost a potěcha biskupova. A protože, kdo visituje, neudává příčin, není ani třeba, aby administrátor uváděl důvody své visitace, která jest od biskupa určitě na 5. říjen ustanovena, zvláště když zamýšlí nikoli strohou spravedlivost, nýbrž nápravu a laskavé napomenutí spíše na způsob spasitelného pokání než potrestání. Končil, že tedy přijde, jak jest ustanoveno, a že zařídí to tak, aby visitace byla přátelská.²⁾

Kapitula (starší kanovníci) však tuto opověď visitace pokládala za pohrůžku a tím více vzepřela se visitaci. Poslala ohrazení proti visitaci in temporalibus císaři a králi osvědčujíc, že kollegiátní kapitula náleží jemu, ježto jeho předkové jako markrabí moravští ji založili, a při tom ohrazovala se ještě proti výroku, který prý na věky nebude moci býti dokázán, jako by sama kapitula byla žádala

¹⁾ Zeibert, Vitae praepositorum; Liechtenstein, Ms. — ²⁾ Originál.

za visitaci. Nevzpěčuje prý se proti visitaci in spiritualibus, třebaž že nikdy před tím nebyla visitována, ale in temporalibus, jak císaři známo, na Moravě i v jiných zemích i v kláštorech sami představení spravují si temporalia, a ani jejich řádoví visitátoři nemají moci do temporalii v nejmenším zasahovati a něco nařizovati, nýbrž odpovědni jsou jen císaři jako nejvyššímu ochránci a fundátoru, — jak se o tom sám císař nedávno vyslovil k prelátu u sv. Tomáše v Brně; a taková svobodná správa temporalii tím více přísluší kathedrální kapitule v Olomouci i kollegiální kapitule v Brně, protože také tato kapitula je bezprostředně na patronátě královském, její probošt zasedával na sněmech, kanovníci bývali zároveň kanovníky olomouckými a olomoučtí brněnskými, a také nynější probošt je v Olomouci prelátem a dómským proboštem. Proto aby oznámená biskupským koadjutorem visitace in temporalibus nebyla na úkor právům královským, a brněnská kapitula aby byla zachována ve své svobodné správě temporalii, ohlašovala, že se při visitaci bude toho dovolávati a, pokud na ní jest, si temporalia hájiti, — ale že přece přednášejí to také císaři a prosí, aby poručil, aby nebylo saháno na jeho právo, a aby nebylo proti zřízení zemskému bráno ani omezováno právo kapituly, že si jako dosavad může spravovati své hospodářství čili temporalia, kde jedině panovníku dozor přísluší.¹⁾ Podepsal probošt, děkan a celá kapitula, — ač ovšem ve skutečnosti znamenalo to jen starší kanovníky. Toto ohrazení jejich bylo zároveň ostře zahroceno proti mladším kanovníkům a proti jejich úsilí, aby Ullersdorf byl propuštěn a hospodářství kapitulní aby bylo lépe uspořádáno; dávalo se jim naučení, že se svými stížnostmi k biskupovi obracejí se na nekompetentní forum.

A kapitula nepřestala jen na tomto ohlášení k císaři, nýbrž podala také žádost na královský úřad zemského hejtmanství na Moravě, aby byl dán zákaz biskupským komisařům visitovati kapitolu in temporalibus. A jak císař tak i královský úřad vskutku potom v tomto smyslu do visitace zasáhl.

Biskup i jeho administrátor ovšem se brzy o tomto odvolání brněnské kapituly dověděli. Své smýšlení o tom projevil biskup důtklivými slovy v listě k proboštu a kapitule z Olomouce 30. září, jenž došel do Brna 3. října. Nemůže prý ze stálých odkladů visitace, ano dokonce z odvolání se proti ní, což je proti sv. kánonům, nic

¹⁾ Kopie.

jiného srozuměti, než že je u kollegiálního kostela špatný pořádek, nebo že se chtějí přiti o jeho základní biskupskou jurisdikci. Zrovna neslušně na svou hanbu píší, že visitují se ti, kteří se provinili (— podle toho by celá diecese byla provinilá, protože se v ní každoročně visitace koná s nejlepším výsledkem), affektovaně, nebo což horší jest, nevědomě tvrdíce, jakoby od visitace bylo odvolání, a jakoby podřízení, kteří jsou bezprostředně biskupovi podřízeni, mohli lehko se odvolati, aby nebyli visitováni. Biskup má dostatečné příčiny k visitaci, a nynější zrovna frivolní a neposlušné bránění se jí podává ještě větší nutnost visitace, a v celém církevním právé není ani slova o tom, aby se oznamovaly příčiny, proč se visitace koná, protože se vylučuje soudní řízení. Proto že biskup chce a pod svatou poslušností poroučí, ježto jsou jeho jurisdikci podřízeni, aby ustanovené visitaci, jež se koná podle moci biskupské úplně podle sv. kánonův a koncilu tridentského, se podrobili a ji ochotně přijali. A aby dobře se provedla, ať předloží své authentické statuty, a potom ať každý bez výjimky se dostaví pod nejpřísnějším trestem.¹⁾

Biskup byl tedy rozhodnut zlomit každý odpor proti visitaci. Ale překážkou, již nebylo tak snadno odstraniti, byla visitace in temporalibus. Při visitaci biskupské in spiritualibus museli se na konec probošt a kapitula podrobiti a uznati, že biskup k takové visitaci nepopěrné právo má; ale proti biskupské visitaci in temporalibus mohla sa kapitula s úspěchem brániti z důvodů, že náležejí k stavům zemským a že kapitula je založení krále českého jako markrabě moravského. Srážela se dvojí jurisdikce, církevní a světská. Kapitula dotkla se tu ožehavé věci, a bylo jisto, že u světských úřadů bude míti zastání. Za těchto okolností byla tu skutečně proti biskupovi ve výhodě. Biskup musil počítati s danými poměry, a nezbylo mu než ustupovati; ústupkem bylo již, že se 5. října 1705 visitace nekonala.

Jak by v této nesnázi biskup dále postupovati měl, musil si dobře rozvážiti; proto předložil tuto záležitost své konsistoři, která 5. listopadu se vyslovila. Dobré zdání konsistoře biskup schválil a podle něho se zachoval. Aby snad nebylo tu naprosté kapitulace, trval biskup na tom, že hned po svátcích vánočních přikročí se k visitaci; rozhodl také, že instrukce, jakou byl již před rokem dal visitátorům, zůstane sice v platnosti, ale že jim dodatkem předeíše způsob a pořádek při tom, a to tak, aby začali s visitací in spiri-

¹⁾ Originál.

tualibus, potom aby vyšetřovali známé nároky kapituly, že prý není odvislá od konsistoře, a při té příležitosti aby kázali, aby jim byly předloženy statuty v originále; potom aby s třemi kanovníky, kteří předložili své stížnosti, zvláště promluvili, a stížnostem jejich aby hleděli blahovonně odpomoci, naposled pak aby přikročili k výsledku o důchodech kapituly, jejich správě a rozdělení a o účtech o tom skládaných, a při této visitaci temporalium že mohou býti od visitátorů beze škody immunity duchovní přípuštění passivně královští komisaři, protože bylo biskupu oznámeno, že se tak někde v biskupství děje.¹⁾

O tomto svém rozhodnutí psal biskup z Vídně 16. prosince proboštu a kapitule brněnské. Zase jim přísně vytýkal jejich jednání; nemohl prý ani za to míti, aby tak proti vlastnímu svému prospěchu chtěli se protiviti visitaci, — vždyť biskup jen chtěl do jejich kollegiálního kostela zavésti pořádek. Protože však po tolika frivolních odkladech činěných proto, aby jen z visitace sešlo, zjevně se ukazuje neposlušenství, a závazek přísežný chladne, zdůrazňuje biskup, že kde přestává jejich poslušnost, tam začíná biskupská jurisdikce, jakou jim jako biskup ordinarius, jemuž jsou povinni úctou a poslušností, poroučí a rozkazuje, aby přijali biskupské komisaře s povinnou úctou a k visitaci, jež započne 11. ledna 1706, všichni jistě se dostavili.²⁾

Biskup oznámil svůj rozkaz do Brna své olomoucké konsistoři a ukládal svým komisařům, aby se s řádnou rozvahou na tak důležitý skutek připravili a podle instrukce i dodatku k ní se zachovali a podle potřeby i jiné věci zařídili.³⁾

Brněnská kapitula nemohla proti visitaci již nic začítí. Na vánoční svátky a k novému roku poslala ještě blahopřání biskupovi, začez se jí dostalo laskavé odpovědi, — ostatek nezbylo než čekatí, co přinesou příští dni. Z napětí vyvedl kapitolu přepis biskupův z Vídně datovaný 2. ledna 1706 a doručený 7. ledna. Biskup oznamoval, že určení visitátoři jsou z velmi naléhavých příčin teď zaměstnání, a že se musí visitace zase poněkud odložití. Při tom neopomenul zase činiti výtku: bral jim za zlé, že biskupovi na jeho přípisy s patřičnou ochotností a pokorou neodpovídají, a žádal, aby budoucně přesněji tak činili.⁴⁾ Tak proráželo odcizení a rozladění. (P. d.)

¹⁾ Originál. — ²⁾ Originál. — ³⁾ Originál. — ⁴⁾ Originál.

Posudky.

Psychologia speculativa in usum scholarum. Auctore Josepho Fröbes S. J. Tom. I. Psychologia sensitiva. Herder & Co., Friburgi Brisg. 1927. S. 253, 4 M.

Přední psycholog směru novoscholastického, šíře proslulý svou něm. učebnicí psychologie experimentní (2 sv., 2. vyd. 1923), podává v tomto díle, rukopisně již po léta ve školách vyzkoušeném, látku, stručně obsaženou v našich učebnicích psychologie empirické, a to v I. oddíle nauku o počítku a smyslech, zevnějších i vnitřním, obrazivosti, pudu, paměti, lokalisaci, touživosti, pohybu a vlastnosti (habitus).

Pojem duševna, psychologického, ačkoli se staršími uznává i duši rostlinnou (vegetativní), s novějšími omezuje na duši zvířecí a lidskou, aby vzhledem k tomuto zavedenému názvosloví předešel možná nedorozumění. Na str. 1. staví „psychologii spekulativní“, jak také toto dílo nadepsáno, proti „psychologii empirické (experimentní)“, ačkoli v úvodě nazývá toto své dílo „compendium psychologiae empiricae“, tak že se tu zdá býti jakási nesrovnalost v názvech; v obsahu ovšem, jak zmíněno, máme tu psychologii empirickou v běžném smyslu, třebas ne experimentní, jejichž výsledků se jen dovolává, stavěje na nich své poučky.

Postup je scholastický: These (poučka), výklad její a přehled názorů odchýlných, důkaz její, po př. též potvrzení (confirmatio), scholia (výklady příp. podrobností) a konečně námitky s odpověďmi — vše „in forma“ s distinkcemi atd. Jedinou obtíží tohoto postupu jest u nynějšího čtenáře nezvyk, jež ale dokonale vyváží mnohé výhody, na př. přehlednost, úspora slov a nade vše přesnost pojmů.

Látka zde tak stručně zpracovaná jest ohromná. Máme tu jednak dějiny psychologických názorů, jednak zevrubné vyšetření a pokud v této namnoze ještě neprobádané oblasti možno, i přesné zjištění pravdy nebo pravděpodobnosti. Výhodou pro p. spis. jest, že není zaujat žádnou školou, žádným směrem, moha takto býti ke všem stejné nestranným, objektivním a kritickým.

Spis jest výbornou příručkou pro učení vysokoškolské.

Božská liturgie sv. Jana Zlatoústého a sv. Basila Velikého. S povolením a požehnáním jeho preosvícenosti pana Gorazda, pravoslavného biskupa pražského, vydal presbyter Čestmír Kráčmar. Praha 1927, s. 99.

Knihla tato, redakci k oznámení zasláná, podle obsahu i úpravy jest určena k účelu bohoslužebnému, je tedy knihou modlitební, nikoli vědeckou. Obsahuje pobožnost mešní pravoslavného obřadu, jehož úkony červeným tiskem dopodrobna popisuje jako naše latinské missály. Kde se modlitby obojí jmenované liturgie od sebe odchylují, položeny vedle sebe.

Překlad jest celkem pečlivý; mimo náš zvyk je tu výraz nanebesavstoupení; tajiny (mysteria); pozdvihna, čini a pod. Na str. 62 překlad: „učin, proměniv“ má (snad bezděky) význam dogmatický, a to doslovně nikoli v tom smyslu, jak pravoslavní od 17. stol. namnoze epiklesi mylně vykládají, a jak ji sv. Jan Zlatoústý jistě nevykládal. Že totiž se tyto liturgie připisují sv. Janu Zl., po př. sv. Basiliovi, neznamená ovšem, že od nich také pocházejí; původ jejich je dosud zhola nejistý — světcům oněm pozdější tradicí připsány jen podle místních zvyků, spojovati ten který obřad se jménem některé čelné osoby. Což arci nevádí uznati, že texty jejich — žalmy a modlitby — jsou prodechnuty svatou zbožností.

Nesnadná úprava dvojbarevného tisku provedena v knize až na některá místa zdařile.

O pravoslavné bohoslužbě podle tohoto formuláře vůbec souditi, budiž mi odpuštěno; co by ji s nesčetnými akcemi jejími naproti naší mohlo pro zbožnost býti získáno, přes nejlepší vůli nenalezám. Přeosvícený pak vladyka p. Gorazd Mat. Pavlík, kdysi také náš spolupracovník, by dobře učinil, kdyby těch extratúr, jež tolik zla v národě způsobily, raději zanechal a vrátil se, kam patří. Vždyť mluveno a psáno již o něm dost, tak že po té stránce by mohl býti spokojen, není-li už přesycen.

* * *

Viktor K. Jeřábek, Gloria Manzoni. Román. Spisů sv. III. Praha 1927. S. 212.

Nový, dosud netištěný román, jež Jeřábek zařadil do svých Sebraných spisů, nevyrovná se jeho starším románovým dílům. Až příliš schematicky a jistě ne bez tendence staví proti sobě dvojice postav, tu zřejmě idealisovaných, tam zase až přehnaně zkreslených. K prvnějším náleží hned titulní hrdinka, dívka záhadného původu, takový cizokrajný, citově přejemný květ, odchovaný na moravském zámku italskou kastelankou a četbou sentimentálních romantických spisovatelek. Provdána za revírníka chlapské sukovité povahy trpí jeho hrubostí a zvláště manželskou nevěrností i veřejně pohoršlivým životem, jenž tu vyličen v celé své pochmurné i odporné surovosti. Hledá útěchu v platonické lásce k učiteli, jenž také není šťasten v manželství; na jeho postavu snesl spis. všechny sympathické rysy, jež mohou zdobiti dnešního pokrokového učitele, od ušlechtilé tělesné krásy až po mučnickou gloriolu dobytou v boji za šíření „osvěty“ v neuvědomělém lidu. Soupeřem jeho jest ovšem farář, opilec, hlupák, udavač a mstivec, s nímž prý by ani čert nebyl vyšel. Celkový dojem románu, psaného šedým, konvenčním slohem, jest hodně mdlý.

L a d. V l a d y k a, J á v n ě m. Román. Praha-Nusle 1927. S. 159.

Děj prvního Vladykova románu je zasazen do rámce značně senzáčního: jde o „vědecké“ pokusy mladého medika, který chce předstihnouti omlazovací snahy dra Steinacha a Voronova a dokázati, že je možno přenášeti vědomí z osoby na osobu bez ohledu na její tělesnou soustavu, ba i ze zvířete na člověka. Dává se proto v přestrojení do hřbitovních služeb, oživuje v márnici nedávno zemřelé, přenášeje do mrtvol život psův, ba přeměňuje osobní vědomí dvou mužů poutaných k téže ženě. Všechno to přirozeně vede k překvapujícím sporům i zločinům, jejichž dohru před soudem vypisuje spis. s podrobností i úmyslnou chladností kriminálního zpravodaje. O nějaký výklad nebo zdůvodnění oněch domněnek se ani nepokouší, usuzuje asi správně, že by to bylo marné i zbytečné zatěžování příběhu, beztak již velmi násilně navazovaného a přímo nemožně rozřešeného. Ostatně čtenáři dnešních fantastických a detektivních románů jsou již zvyklí na podobné skoky a násilnosti. Dílo Vladykovo vyniká nad ně líčením života poválečné pražské společnosti, jež si staví rodinné domy na periferii, vydělává peníze všelijakými machinacemi a rozhazuje je pak v barech za illusi domněle tajemných a perversních zábav. Není divu, že v tomto otráveném ovzduší zmírají nakažené lidské květy jako je Mila Horálková a rodí se takové výstřední „vědecké“ nápady o přenášení vědomí.

M.

Pan Roubíček. Povídka z předválečné doby. Napsal František Čech. Nakl. V. Kotrba, Praha 1926. S. 198, 6.30 K. „Ludmila“ r. 27, s. 1—2.

Dlouho studovavší a přece nedostudovaný student po smrti rodičů hospodaří na zděděném selském statku v městečku, jež podučitel, holič a pod. teprve probouzejí k „pokroku“. Roubíček se vrátil z ciziny k vyšším zájmům téměř otupělý i vyhlédnut za jeho vůdce, ale ačkoli podle toho žije, s vůdcovstvím a placením nespěchá: nové prožitky, společnost nepokrokařská (lékař a právník!?) a ne posléze slova jeho staré chůvy, jež mu teď hospodaří, vrátí jej opomíjenému náboženství. Na str. 157 je řeč o kříži na hrobě obou rodičů, jehož nedbalý a pohodlný syn vrátil se z ciziny hned po smrti otcově, druhého z nich, po několika neděl prý vůbec ne navštívil, ačkoli náhrobek přece nebyl asi bez něho pořízen! Pokrokařské řečňování podučitelovo vede k politicko-náboženským hovorům, jichž ale netečná povaha Roubíčкова se pramálo účastní; zapracuje se jakž takž do hospodářství a máje za sousedku vdovu, jež od dívčích let na něj myslila, nepotřebuje si jí mnoho nadcházeti, aby se vzali.

V příložené „vašcetli“ chváli se p. spisovatelova slohová přednost tak přirozená, že si jí není ani vědom, jako Puškinova chůva vypravující chlapeč zkazky. To snad přece ne! Ale příliš mnoho hrubých tiskových chyb v knížce je.

Rozhled

Náboženský.

Konnersreuth. — Z mystiky utrpení.

Dosud z konaných šetření se neoznamuje nic, co by znamenalo rozhodnutí v tu neb onu stranu. Církevní výzva, aby se k Neumannově nekonaly bromačné průvody, zamezila aspoň průvody náboženské, poutě; ubývá-li bromačných návštěv, bývá to jen potud, pokud přestává příznivé počasí, cestovní období atd. K dotazu polit. úřadův odpověděl ordinariát, že není proti tomu, aby návštěvy vůbec byly omezeny.

Zpráva i zde minule otištěná, že N—ová za účelem klidnějšího zkoumání převezena do Bambergu, byla nepravdiva. Úmrtím řízenského biskupa nebude zkoumání přerušeno, leda snad rozhodnutí oddáleno. Zatím zůstává výsledek zde minule naznačený: zázrak či nezázrak — jistotně však nápadný a mocně dojímavý projev mimořádné působnosti nábožných pomyslů v nadpřirozeně omilostněné duši.

Jaký však účel má toto utrpení v životě této jednotlivé osoby a v životě našeho náboženského společenství? Odpověď nemůže býti než: nevíme. Ústrojí N—ové tolikerou nemocí již navštívené a z ní šťastně, snad i zázračně vyléčené, není tak zdrávo, jak obyčejně o zdravotě mluvíme. Nábožná vroucnost její zmocňuje se celé její bytosti a vztahující se v určitých dobách, totiž mimo radostnou dobu velkonoční, zvláště na utrpení Páně podmaňuje a ovládá její ústrojí tímto směrem.

Známy jsou zásady uznaných světic: aut pati aut mori, a jiné: pati et non mori. Je to živé tělesné představy o Spasiteli, u něhož spatřují především „kříž a zase kříž — a jen krátké chvíle na Táboře“.

Utrpení jakožto prostředek očisty — utrpení dobrovolně, ba s radostí snášené jakožto výzva a příklad obětovnosti, toť pomysl v katolické asketice zcela běžné. Utrpení od Boha podle přirozených podmínek tělesného ústrojí dopouštěné, o jehož odvrácení postižený neprosí — leda podminečně, za příkladem Spasitelovým —, aneb utrpení podle přesvědčení postiženého od Boha přímo sesílané na ty, jež miluje? (Hebr 12, 6). Kdo tu může rozhodovati? Ale průvodní city jsou v asketice zase docela známy: odevzdanost do vůle boží, trpělivost a obětování. Mají to pro svět býti jen vynikající vzory, jak se chovati v utrpení, či mají to býti dále smírné oběti za svět, po příkladě Spasitelově, či ještě něco více v úradcích Prozřetelnosti, a to jak v utrpení zaviněném, tak nezaviněném?

O názorech Neumannově dosud málo do veřejnosti sděleno; podle všeho se mystickému hloubání neoddává a nehodlá asi býti jeho učitelkou. (Zajímavá jest její necht k vyšetřujícímu filosofu a theologu, Dru Wunderle-ovi). Jiné trpitelky podobných prožitků své názory, jak známo, sdílněji pronášely. Právě teď vyšel v Mnichově životopis jedné z nich, Marie Fidelis Weiß-ové, v němž její duchovní rádce uveřejňuje též její myšlenky o mystice a mystických

spisech. Četba jejich prý odnímá duši prostotu a přímost a činí ji mlsavou. Kněží ať prý si je čtou, aby ve své pastýřské činnosti měli nějaké opory (Anhaltspunkte), ale chtějí duše vésti k mystické, rozjímavé modlitbě, je prý chyba: má prý se mluvit o pokoře, dětinnosti, a podle toho duše vésti — takto může Bůh působiti nejlépe. Normální nejsou útěchy, ale utrpení — ubozí bříšníci nic nemají z oněch, ale z utrpení ano. Netřeba zvlášť ukazovati, že tento úsudek o mystické četbě jest jednostranný a může se týkati jen čtenářů a čtenářek, nemajících nebo nedbajících zdravého základu věroučného a mravoučného, jak dán pro pravidelný život křesťana a bez něhož se mysl snadno vydává do nebezpečných oblastí obrazivosti a výmyslů. Nesprávná je také zásada, že po příkladě Spasitelově určen nám hlavně kříž a jen málo útěchy: proti duchu Spasitelovu vedla by k pessimismu, jelikož není ani v přirozeném ani v nadpřirozeném řádě založeno, aby utrpení bylo sobě účelem.

Záhada bolu a utrpení nemůže se řešiti bez naděje v útěchu. I přirozeně má sice bol také cosi slastného do sebe. Nadpřirozeně jakožto účast v obětovném životě Spasitelově, jakožto očištný a zocelující prostředek má vážný úkol v mravním životě, a takto již se tíha jeho stává snesitelnější, nad to pak nadějí, že pro vlastní dobro člověka i lidstva nevyjde na marno.

Jednotlivé případy utrpení, jako utrpení vůbec a fysické zlo, zůstávají nám záhadou. Nebrániti se bolu bezpodmínečně, byla by mystika pochybená, jelikož nepřirozená, ani v nadpřirodě neodůvodněná. Soucit, jež budí cizí utrpení, jest nejušlechtlejším společenským citem člověka, vlastní trpělivost k nezbytnému bolu blahoplovnou ctností, ať ani ten často chybně chápaný příkaz „neodpirati zlu!“ nechce než aby zlo bylo překonáváno.

Nápadné, zcela mimořádné případy oněch trpitelů a trpítelek v duchu náboženském jsou záhadami tím tajemnějšími, čím méně dovedeme pochopiti jejich původ a účel v řádě Prozřetelnosti. Jiná odpověď sotva jest možná, ať vysvětlování přirozené dopadne jakoli.

*

Z k o u š k y c í r k v e.

Neuspokojivá úprava územních a národnostních poměrů po válce postavila též naši církev co do věcí čistě náboženských před úkoly velmi ožehavé, kde naráží nejenom na zlou vůli vlivných činitelův, ale i na požadavky politické a národnostní, o jejichž oprávněnosti nemá a nechce, ale jest přece vyzývána rozsuzovati.

Začneme-li Itálii, máme tu mnoho zpráv potěšitelných, pokud jde o nápravu křivd spáchaných za půlstoletí na katolictví, které přece nepřestalo býti národním náboženstvím a v každém směru, ani hmotného nevyjímajíc, tolik užitku Itálii přinášelo. Nynější diktatura zdá se vážně pomýšleti na smírnou úpravu t. z. římské otázky, beze sporu nadmíru spleťtí nejen polohou a přirozenými nároky hlavního města, ale i 50letým vývojem na levo. Vážně-li

se o smír vyjednává či ne, nevíme. Pak-li ano, jest asi lépe, že se tak děje za zavřenými dveřmi, neboť veřejnost by tu jen rušila, jak už nyní se ukazuje z rozprav novinových, jež nemohouce se dovolávat nijakých určitých údajů, libovolnými dohady svádějí ke křivým úsudkům. Zásadou Kurie jest: ačkoliv otázka ta je světová, úpravy nečeká od zakročení zevnějšího, nýbrž jen od Italie samé, která nynější poměry zavedla, tedy zavinila; bez nějaké územní samostatnosti nelze o nápravě mluvit. Ke cti italské vlády nutno poznamenati, že nečekajíc na vyřízení celkové, jednotlivými opatřeními hledí katolickým požadavkům vyhověti — je to konečně v zájmu národu i říše samé.

Horší jest, že tato Italia unita hrubě porušuje práva menšin, slovanské i německé, jdouc daleko přes meze bývalé irredenty. Nenáleží sem odsuzovati násilné odnárodňování, které jde tak daleko, že novým příslušníkům vnucuje i vlašská rodinná jména, že rodiny jejich přesazuje do vnitrozemí, na Sicilii atd., že odnárodňuje blavné školy: dopouští se násilí i co do náboženského vyučování mateřštinou ve škole a v kostele, čímž poškozují náboženství samo jinak uznávané a podporované a dává na jevo, že není to vpravdě duch katolický, co k těmto opatřením vede. Kněžstvo i lid obrací se přirozeně k duchovním úřadům a do Říma o pomoc, ale zpravidla marně, neboť proti hrubému násilí těžko bojující pouhým slovem; Kurie ocitá se takto v nemalých rozpacích následkem cizí politiky, která zase jen vlivem cizí politiky snad bude přivedena k rozumu, totiž ujme-li se kdo těchto menšin.

Kard. L. Billot, proslulý dogmatik z jezuitského řádu, vzdal se hodnosti kardinálské, již byl vyznamenán od Pia X. jsa jeho vlivným rádcem v reformních snahách. Neobyčejná tato resignace v katolickém tisku namnoze odbyta vyhýbavými poznámkami. Je to nadmíru nemotorný způsob takto zpravovati o událostech tu a tam snad nemilých, jenž mimo jiné příčiny také vede k výtce, že ten tisk je pozadu; o noviny bez novin nikdo nestojí — tu všechno řečnování o potřebě a podpoře dobrého tisku nic nepomůže, právě že takový tisk čtenářovi dobrým není.

Z jiného tisku než toho „dobrého“ tedy se dovídáme, že Billot, rodilý z diecese metzké, národnosti francouzské, ačkoli za války se v Římě rozhodně ozval proti nenávisnému štvání tamních Francouzů, nyní nesouhlasil s rázným postupem proti „Action fr.“, royalistické a nevěrcem Maurras-em vedené, jemuž po jeho hrubé odpovědi kardinálu Andrieu, odsoudivšímu „Action fr.“, poslal souhlasný listek. Jelikož pak celým dalším postupem Kurie nedáno mu za pravdu, proto se své hodnosti vzdal.

Pokud se tato zpráva zakládá na pravdě, nemožno ovšem zde na periferii rozhodnouti. Ale i kdyby do slova byla pravdiva, nemůže nám nijak býti k necti. Ani nejvýznamnější soukromá autorita jednotlivce v církvi nemůže rozhodovati. Billot, ostatně stařec 81letý, nepotřeboval pro svůj osobní

názor demonstrovati resignací, ale když tak učinil, jest jeho věcí. Z postupu Kurie proti „Action fr.“ nad to čerpejme i my poučení, že ve věcech náboženských neplatí strana, byť sebe četnější a úpornější, a že v kultu vůdčích osob, byť sebe slavenějších, máme si my je trochu pozorněji obhlédnouti také s hlediska náboženského a nepapouškovati s davem bezvýhradných chvalořečí; právě nyní v samém jubilování nesvědčí nám u těch kterých výtečníků stydlavě zatajovati, že jsou to odpadlici, tedy jistě ne lidé hlubšího názoru životního.

Jinak Francie, ačkoli nám ukazuje mnoho povzbudivého, nepřestává býti pro naši církev říší těžkých zkoušek, jak mimo j. viděti v boji katolických Alsasánů, také bývalé irredenty, za dosavadní vymoženosti náboženské, zvláště ve školství. Strasburský biskup Ruch, Francouz nepochybné jakosti, neustává sice interpellovati ministrů, ale Herriot jde přes to svou cestou dále a, zdá se, jistě. Biskupovi však také na katolické straně zazlíváno, že odřekl svou účast na připravovaném sjezdu spolků „Caritas“ v Strasburgu. Vytýkáno mu, že povolil nátlaku vlády a obávám, že by tam přišlo příliš mnoho „boches“. On se sice hájil dorozuměním s Kurií, ale osten zůstal.

Nationalismus se mnoho mluví a píše, jak je škodlivý či prospěšný. Kdo katolicky myslí a cítí, nemůže býti na pochybách, že se jím v náboženství nedocílí ničeho, leda tříštění církve v církvíčky, kdyby to bylo možno. Uprostřed těchto pak vlastenectví takto chápané a prováděné na chvíli snad vynutí nějakou pochvalu, ale nic víc. Bohemia docet.

Suum cuique, ale tak, ut omnes unum sint in Christo. Poznaňský kard. Hlond, sám rozhodný vlastenec, vzkázal nedávno v tomto smyslu Angličanům: Varujte se přepjatého nationalismu! Pamatujte, že i on se musí vázati zákonem a že jako je správný nacionalismus, tak je také správný internationalismus, říše Kristova.

Ze zemí s katolickými menšinami se oznamuje konkordát s Litvou (27. září, minist. předs. Waldemaras), slib albánského praesidenta Achmeda Zogu, že chce o konkordát vyjednávat.

V Rumunsku u katolíci bývalého Sedmihradska měli 24. a 25. září sjezd, na němž jednáno hlavně o náboženském školství, jež jim vláda potlačuje, a o konkordátě: proti úmyslu, připojití část tohoto území k diecesi bukureštské, podán rozklad do Říma, že by tak ono jednotné a v obraně proto silnější území katolické bylo na škodu věci roztržštěno, a bukureštský biskup, jenž maďarsky neumí, dostal by $\frac{1}{5}$ maďarských diecesánů. Rumunská vláda totiž rumunštinou chce maďarským katolikům, jejichž pevnost zná, vnutiti nejen státní řeč, nýbrž i orthodoxii.

Ze vládu obcoval sjezdu řecko-katolický kněz rumunského obřadu; sledoval jednání sjezdu, jenž ovšem jest v tamních krajinách čímsi neobyčejným, s přejným zájmem. Snad i unité si odtud víc uvědomí naučení, že v jednotném společném postupu síla.

Vědecký a umělecký.

Jos. Hanák: Alfred Poizat k dějinám vědy. (O.)

Ač jest naše věda jen vědou lidskou, a to ani ne všeho lidstva, nýbrž jen jeho části, ač jest omezena našimi nedokonalými prostředky, přece rozšířila okruh poznání kolem nás. Náš rozum jako náš zrak má svou hranici obzoru, kde svět se nekončí, nýbrž spíše začíná. Náš rozum jako naše oko nevidí kolem sebe než na několik kilometrů. Věda nás učí používatí rozumu jako nástroje, jehož výsledky činnosti koriguje. Člověk neproniká věci samých, nýbrž vidí jen jejich obraz, jež jeho obrazivost znetvořuje, takže je třeba jej opravovat. Člověk se nemůže spolehnouti ani na své oči, ani na své uši, jež mu dávají jen illusi vidění a slyšení. Aby viděl věci lépe a měl větší jistotu, jest mu třeba utíkat se k výpočtům. Pravdu měl již starý Pythagoras: Každá věc je číslo. Celá příroda stává se mu pochopitelnou, když ji uvede na arithmetiku. Není vědy než věda čísel a vztahů mezi nimi, jež se nazývají povrchem, objemem, hutností, pohybem, rytmem atd. a mohou býti spočítány. Všechna dovednost učence záleží v tom, že vše mění v kvantitu, aby to učinil měřitelným, dokonce i to, co se zdálo unikati všemu měření — kvalitu. Slovo kvalita bylo zavedeno, aby bylo protivou kvantity a vyjadřovalo to, co nebylo přístroji měřitelné. Ale konečně byly vynalezeny přístroje, jež měří nezměřitelné a nezávažitelné — termometry, galvanometry, fotometry a dokonce i psychometry k měření projevu duševních. A přece má pravdu Henri Bergson: „Věda může důkladně studovati bezduchou hmotu, poněvadž ji může rozložit, zjednodušiti, analysovati, avšak život jí uniká.“

Jsmé částí přírody a působí na nás každý záchvěv vesmíru. Máme tělo hmotné, jež možno chemicky zkoumati. Avšak v této křehké schránce se tají něco, co myslí, touží, má svou autonomii svědomí — duše.

Jsmé částí vesmíru, jenž se nám zdá býti nekonečný, což také škola scientistů pokládala za jisto, ač je to patrně absurdností. Byť i byl vesmír sebe ohromnější, není nekonečný ani co do velikosti ani co do malosti, poněvadž můžeme počítati jeho světy a pozorovati mikroskopem jeho částčky. Mnozí tvrdí, že jsou obydleny i jiné planety a světy, aspoň ty, jež mají podobné klimatické poměry jako naše země. Je to však jen hypotéza, pro niž není dosud žádného pozitivního důkazu. Jiní namítají: „Bylo by Boha důstojno, aby stvořil nesčetné světy a nikým jich neobydli!“ — Byť i Bůh stvořil jen jedno lidstvo, předmětem jeho činnosti je dosti jiných mistrovských děl. Ostatně nevíme o tom nic určitého a proto jest lépe mlčeti a se kořiti.

Jaká je cena vědy? Může vše poznati a vysvětliti? Je pravdivý výrok chemika Berthelota: Svět je dnes bez tajemství? Je

oprávněna rozhodovati o dogmatech? Může nahraditi náboženství? Tvrdili tak domýšlivé ti, kdož byli oslněni úžasným pokrokem vědy. Avšak nastalo vystřízlivění, proti zbožňování všemohoucnosti vědy nastala reakce, jež začala ohrožovati všechnu důvěru ke spolehlivosti vědy a jejích zákonů. Zmíněný již H. Poincaré ukázal, že vědecké formule nejsou přesné a pravdivé, ale jen pohodlné a praktické, že jsou jen obrazy a symboly skutečnosti, jež nám uniká. Anglický filosof William James popírá, že jest lidský rozum s to, vše poznati a vysvětliti. Uznává, že zkušenost náboženská je tak užitečná a authentická jako zkušenost vědecká, ano že jest přísnější, širší a hlubší; dokonce je předpokládána zkušeností vědeckou. Psychologickou teorií o podvědomí dostalo se jí opěrného bodu v samé vědě. Náboženská zkušenost se vyvíjí způsobem týž jako věda a v souhlasu s ní. Není tedy žádného důvodu, pokládat ji jen za přežitek minulosti; má své místo v podstatě lidské přirozenosti. — Poznávám, že toto résumé Jamesových názorů o vědě a náboženství jsem přejal ze znamenité knihy francouzského filosofa Emila B o u t r o u x „Věda a náboženství v současné filosofii“, jež je tak instruktivní a nestranná, že by si zaslouhovala překladu do češtiny, kdyby ovšem byli u nás pro ni čtenáři. — Jako byl od mnohých význam vědy upřílišován, tak zase od jiných byl zlehčován, ano dospělo se až k popírání správnosti našeho myšlení a usuzování, jež spočívá na pojmech, které snad nejsou než přeludy našeho ducha a mimo něj ani neexistují, jako je pojem prostoru, času atd., a mluvilo se o bankrotu vědy.

Kdyby tomu tak skutečně bylo, nešlo by jen o bankrot vědy, ale o něco brožnějšího, o bankrot lidského rozumu, lidského myšlení. Takový skepticismus by zasáhl nejen domýšlivé velebitelé vědy, ale celou naši civilisaci, jež na ní spočívá.

Na štěstí však zde neběží než o filosofické ocenění našich method a nástrojů vědeckého bádání. Není sice našim majetkem plná pravda, ale máme jisté ekvivalenty, jež nám mohou postačiti. Naše metody nejsou neomylné, naše nástroje vědeckého bádání, smysly, rozum, jsou omezené jako náš duch, což zase přivádí moderní učence k metafysice, kterou chtěli z vědy vyloučiti.

Nechtěli uznati než hmotu, ale hmota vyprchala při pokusech z jejích kelímků, takže se tážou, existuje-li hmota, není-li vše jen síla. Chtěli poznati hmotu v jejím klidu, v její nečinnosti, shledali však, že není klidu, není nečinnosti, že všady vládne podivuhodný život, že ať atomy, ať elektrony gravitují, pohybují se kolem sebe jako hvězdy v prostoru světovém. Chtěli popřiti ducha a na konec shledali, že vše obklopuje a proniká. *In ipso enim vivimus et movemur et sumus.* (V něm žijeme, hýbáme se a jsme; Sk Ap 17, 28). Vesmír, pro nás nezměrný, není nekonečný a poněvadž je omezený, není než bublinou éteru; člověk nazývá něco velkým neb malým se svého subjektivního hlediště. Nekonečný prostor, jenž děsil Pascala, fysicky neexistuje, a fysický prostor mizí snad v prostoru meta-

fysickém. Tak studium materialistů vedlo k metafysice a spiritualismu.

Nelze upříti, že věda dospěla netušeného rozvoje. Bylo to umožněno vzrůstem evropského obyvatelstva a rozmnožením vědeckých ústavů a laboratoří, takže počet vědeckých pracovníků se zmnohonásobil.

Tento rozvoj vědy děl se tak, že jen to se pokládalo za vědecké, co se opíralo o pokusy v laboratořích konané, čímž byla věda zmechanisována. Tato věda, zvaná experimentální, stala se požadavkem ducha, orientovaného jen jednostranně; dokonce i všechny jevy duše byly zkoumány metodou čistě mechanickou a t. zv. psychologií experimentální. Koncepce mechanická triumfovala, ohrožujíc všecken spiritualismus, až konečně důvtipnější učenci nahlédli, že methodami jen mechanickými lze dospěti k výsledkům jen mechanickým, a právě to je vedlo k tomu, že se přiklonili k spiritualismu.

*

m. — Augustin Smetana a nová česká filosofie.

Volná myšlenka vydala letos znovu v českém překladu s průzračným úmyslem vlastní životopis nešťastného kněze Aug. Smetany pod názvem „Osudy kněze vyobcovaného z církve“. Při této příležitosti jeden z mladých našich pokrokových filosofů Dr. J. L. Fischer v revui „Nové Čechy“ (1927, č. 10) stanoví poměr nové české filosofie k filosofii starší a zvláště také k Aug. Smetanovi. Přiznává při tom hned na počátku ne bez rozpaků: „My starší české filosofie neznáme, nečteme ji, nevěnujeme jí ani zdaleka tolik péče, kolik literární historie soudobé produkci umělecké.“

Aby odčinil tuto nepietu alespoň u díla Smetanova, začal čísti dvě jeho práce. Ale dočetl je jen stěží a s velkou námahou. Přišel k poznání, že u Smetany vše jest odvozené: samo pojetí filosofie a filosofického úkolu, redukováného na studium dějin filosofie; i filosofická metoda, která je směsí filosofie Schellingovy a Hegelovy (incl. hegelovské levice). Zde vše je neskutčné a není jednoho mezi nesčetnými proroctvími Smetanovými, které by bylo došlo splnění a ověření budoucím vývojem. „Nevím, mohla-li tato filosofie vůbec kdy působit, ale dnes je více než mrtvá. Snad přece nebude jen zcela naší vinou, že nečteme svých předchůdců; a snad nebude jen zcela naší vinou, že náš kulturní život nevykazuje živé filosofické tradice. Zabývat se možno jen tím, co žije. Je-li starší česká filosofie útvarem odvozeným, pak je přirozeno, že jednotlivé generace nově přicházející hledaly své vzory ne v ní, ale opět v cizích kulturních oblastech. A budou tak činiti pravděpodobně dotud, dokud česká filosofie se nebude moci vykázati hodnotnější úrovní a životnější obsahem. Což jest již naším úkolem, nechceme-li, aby nás stihl stejný osud, jako naše předchůdce...“

Ještě méně než filosofické dílo uspokojil Dra Fischerův svéživotopis Smetanův. „Není v něm hloubky, řekli byste skoro: není v něm

duše. Lze jej považovati nejvýše za kulturně-politický dokument, nesený v poněkud blučném liberálním pathosu revolučního roku 1848.“

*

Šafařík či Šafárik?

Š. Kréméry ve „Slovenských Pohl.“ (1927, 604 dd) dovozuje proti prof. Dr. A. Pražákovu článku („Bratislava“, čas. učené spol. Šafaříkovy, 1927, č. 2), že se má psáti Šafárik, tak jak se otec jeho v (latinské) křestní matrice podepsal.

Jak známo, psána dříve vlastní jména velmi často pravopisem toho kterého spisu (listiny, dopisu atd.), tedy v německých spisech německým, v ruských ruským nebo jinak; je tedy na snadě, že á ve jméně Šafárikově mizelo. Že mizelo české ř, přičítá Pražák témuž zvyku, podotýkáje však, že Šafařík sám kolem r. 1817 se začal psáti s ř, tedy po česku. Proti tomu upozorňuje Kréméry, že naopak Šaf. v listě Pogodinu tento český tvar svého jména (Šafařík) zve jen „böhmisch orthographiert“.

Pr. vypočítává 36 tvarů, jak to jméno kdy psáno a tištěno; i Šafařík sám se podpisoval nestejně. (Náhodou či schválně neuvádí Pr., podle poznámky Kréméryho, mezi těmi obměnami tvar, na němž právě Slováci trvají: Šafárik!) Mnohý tvar jest ovšem nedbalou zkomoleninou (na př. Schaffary a j.) nebo chybou tisku, což u vlastních jmen nebyvalo a nebývá nic řídkého, zvláště u jmen slovanských.

Kr. praví, že od 80 let Slováci píší důsledně Šafárik a tak že se ovšem vůbec psáti má. Pokus Pražákův počítá k „tendencím protislovenským, které z Bratislavy tak rády zarážají“ (jako práce Chaloupeckého a j.).

*

m. — Nebezpečí románu.

V posudcích nových knih upozornil jsem již několikrát na nápadný zjev, jak nebezpečně se rozmáhá u našich mladých a nejmladších spisovatelů psavost, překonávající skoro již starší typ tohoto druhu, B. Zahradníka-Brodského. Zde pracuje již rutina obratného vyprávěče, který si za více než 30 let vyšlapal svou pohodlnou cestu, ale co říci, když dnes studenti, kteří snad přece také musí něco studovat, vydávají ročně 4—5 knih, a to ne snad tenkých sešitků lyriky, ale tlustých románových svazků?

V novém lit. čtrnáctidenníku „Literární svět“ (říjen 1927) obírá se tímto zjevem také kritik Mil. Novotný a vidí v něm přímo nebezpečí románu. Ukazuje, že román svou podstatou má býti vlastně dilem velké životní zkušenosti a moudrosti. První romány, jež vyleschlo lidstvo, byly zpívány slepými starci homerskými, kteří je přinesli ze zámořských výprav. A také skladatelé slavných světových románů dospívají v našich očích vždycky představy moudrých,

zkušených starců, neboť uložili do nich vedle děje i mnoho vlastní životní moudrosti, mnoho rad, vzorů i výstrah.

Dnes však přičiněním mladých spisovatelů dostal se román do jakéhosi nebezpečí. Především: románová díla mladých lidí v Čechách nevznikají vždycky z vnitřní tvůrčí nutnosti. Bývá to velmi často jenom ohlas konjunktury. Ústupek čtenářům, kteří v knihkupectvích a ve veřejných knihovnách nežádají básní ani povídek, nýbrž dlouhých, nekonečných románů. Nesmíme se ovšem domnívati, že by bylo publikum touto módou vyspělo k moudrosti románových vyprávěčů. Příčinou této záliby bude tu častěji buď pohodlnost, která v románech nalezá všechno pověděno a nemusí se znepokojovati a namáhati napovědmi povídek, nebo naivní hloupoství svazků, v nichž jest o každé osobě vypověděno všechno až do těch sňatků a smrtí.

Není tedy dnešní záliba spisovatelů v románové tvorbě přímou, typickou charakteristikou soudobé literatury, jako ji byla na př. lyrika a lyrická prosa v rozplizlé literatuře prvního desetiletí tohoto věku. Ta vyvěrala z niter, třebas nemohoucích, kdežto soudobá románová vlna jest ústupek, způsobený tlakem zvenčí.

Dnes se nedebutuje svazečky lyriky, nýbrž rozlehlými románovými pracemi a cykly, které říkají všim, co se týká stavby a hutnosti díla, že se jejich autor měl ještě dlouho poučovati svými nehodami a studiem a že měl krotiti své řečné dary kázni nejpršnějších novoklassicistických novel. A v tom je druhá příčina, proč třeba se báti dnešního románového básnění: že ze všech skladišť tohoto popsaného papíru nezbude nakonec skoro — nic.

S jiného stanoviska ozval se před nějakou dobou proti románové záplavě Arne Novák a zapěl svým způsobem „chválu krátké povídky“. Ukazuje, že dnes krátká povídka u nás prožívá skutečně krizi. Redaktoři časopisů nemohou jí od spisovatelů dostati: tito se vymlouvají, že by jim žádný nakladatel povídek v knize nevydal. A nakladatelé odvolávají se zase na vůli svého čtenářstva, jež krátkých povídek nechce; raději prý jednomu a témuž autoru vydají dva objemné romány než prostředně velký svazek novel. Tato krize přichází mnohým našim belletristům vhod. Psáti román stojí je sice více času, ale méně námahy než soustřediti se k malé povídce úsečné ve formě, prudce spádové v dějovém postupu, pregnantní v charakteristice osob a zastřené v závěru — takové tvůrčí napětí, jež zhušťuje vše podstatné a vylučuje všechno podružné, vyčerpává a za žádných podmínek se u nás hmotně nevyplácí.

Ovšem také u čtenáře láska ke krátké povídce vyžaduje něčeho, čeho není třeba při čtení románů. Je to smysl pro podstatu života, pohled krátkí a shrnující, radost z koncentrace a ze zkratky, schopnost zachovati si i nad knihou intensitu prožitku a požitku. „Kdo se vyzná a kdo se vycvičil v soustředěném čtení, kdo nechce nad dějovými zastávkami, psychologickými tišinami, podružnou dekorací proklímati svou únavu polední neb navečerní, kdo miluje rytmický spád, přilne přirozeně ke krátké povídce, tomuto nejsyntetičtějšímu

druhu současné prósy. A pro svou syntetičnost také nejvzácnějším . . .“

Kritik by si přál, aby byla vydána dvou- neb trojsvazková anthologie nejlepších našich starších novel na důkaz, že i zde máme svou dobrou domácí tradici. Dnešní generace byla by jistě překvapena mnohými mistrovskými kusy ze spisovatelů, z nichž se omylem čtou výhradně romány.

Není ovšem pochyby, že aspoň mezi spisovateli nastane brzy reakce proti dlouhým románům, již proto, že ve velkých literaturách je stále pěstována a hledána krátká povídka a novela — v Americe hlavně známá short story. Ale široké vrstvy čtenářstva zůstanou již asi věrny své zálibě. A nevyhoví-li jí současní spisovatelé, najdou si nakladatelé jako dosud snadno náhradu — v překladech a nových vydáních starších autorů.

•

hd. — Poláci svým velikánům.

Krakovský Wawel hostí nyní z ciziny převezené ostatky Sienkiewiczovy a Słowackého. Ostatky neohroženého zápasníka v Bismarkově a Falkově kulturním boji kard. Ledóchowského bude přechovávatí jeho původní sídlo, Hnězdno. Do Varšavy pak převezeno také t. ř. p o l s k é m u s e u m ze švýcarského města Rapperswil u cyrišského jezera.

Museum to chovalo m. j. 8658 penízů a medailí, 1620 starožitností, 3224 památek uměleckých, 27079 rukopisů, knihovnu o 91362 svazcích. Ve 13 železničních vozech bylo dopraveno do Varšavy, kde se pro ně upravují místnosti v královském zámku. V jeho kapli 17. října uloženo z musea toho také srdce Kościuszko, jehož ostatní tělo dal car Alexander I uložiti v hrobce polských králů na Wawelu (1818).

Ústav sv. Stanislava v Římě byl Polákům italskou vládou vrácen 1920; nyní jej polská vláda odevzdala ve správu arcibiskupu krakovskému.

*Vychovatelský.***Morálka laická.**

iv. — V německém boji o školu, jež má býti rozdělena v náboženskou a nenáboženskou, přirozeně vracejí se spory o základ a obsah mravouky. Dva bonnští professoři, Dyroff a Behn probírají poměr její k náboženství ve zvláštních spisech, onen v „Religion u. Moral“, tento v „Sein u. Sollen“ (oba u Dümmlera v Berlíně 1926 a 1927), Behn nad to ve spise „Kritik d. pädagogischen Erkenntnis“.

D. zdůrazňuje v mravním zákoně pojem autority a rozkazu i příslušného k nim závazku. Může mně můj rozum všeobecně a bezpodmínečně rozkazovat? Zřejmě, že tak ne, jak jest ve smyslu mravního zákona. Může býti přesvědčen a mne, moje já také přesvědčiti, že je záhodno a člověka důstojno nekrást, ale nemůže mi autoritativně říci: nepokradeš! Kdo z lidí mně smí zakázat lež? Rodiče? Jim platí totéž, co mně! Stát? Kdo to je? Státem jsem spolu i já. Vláda? To jsou lidé jako já. A není mravní zákon nad státem, nad vládou, nad rodiči, nad vychovateli? (S. 21, 22). Kategorický imperativ jest jen abstraktního významu. Všechny pouze zájmové základy mravnosti, tedy laické, beznáboženské morálky mají touž vadu neurčitosti, žádný z jejích stežejných pojmů není přesně jasný; odtud tolik protichůdných soustav ethiky.

Behn ukazuje, jak opravdové, dokonalé ideály nemohou se státi jasnými bez zjevení. Aby tyto ideály zhodnotil, k tomu vede vychovatele víra, kde nabývá jistoty, že směji býti jako cíl snahy ukládány a požadovány ode všech lidí bez rozdílu. Jen křesťanské náboženství učí správnému umění žiti.

r. — Nemožno a priori odsuzovati pokusů o prostě rozumové založení mravouky a mravnosti, tedy o ethiku beznáboženskou. Ale podle tisícileté zkušenosti, tedy podle a posteriori víc než dosti doloženého soudíce, nedopouštíme se jistě chybného úsudku z nedostatečné indukce, když na ně pohlížíme nedůvěřivě a pokud se uplatní chtěji podezíráním a odmítáním naší, náboženské ethiky — což bývá skoro vždycky — zaujímáme k nim stejně kritické stanovisko, jehož úsudek ovšem dosud pokaždé vyzněl záporně. Scholastická, tedy katolická aretologie na př. a i jiné oddíly morálky jsou z velké části zpracovány podle aristotelské v Ethice Nikomachově a j., odkud vzata i hlavní zásada, zásada umírněnosti mezi dvoji výstředností. Ale jako soustava ethiky ani tento peripatetismus nám nestačí, jelikož i jeho zásady postrádají podstatného jádra, totiž mravní zákonitosti, rázu příkazů v autoritě nevývratně zakotvených, zakořeněných, ačkoli se Aristoteles i jiní řeční myslitelé před ním i po něm tomuto metafysickému zdůvodnění blížili.

Širší obecenstvo, tak zvláště v našich poměrech učitelstvo, se v otázce morálky klame hlavně tím, že v ý s l e d k y, k nimž ethika beznáboženská dospívá a jež přednáší, jsou namnoze tytéž, jak je zná z katechismu. Z módy a z nechuti k jiným, náboženským jeho

předpisům vládne předsudek, že laická morálka jest vědecktější, filosofičtější než katechismová, jelikož se prý opírá jen o rozum, ne o Boha, jenž není vůbec uznáván, a takto svým rozumovým, humanitním rázem „občanskému“ svědomí i životu kteréhokoli člověka docela dobře vyhovuje. Že však visí ve vzduchu, tak daleko dav nemyslí. Jako kdysi uvěřil, že fakir zavěsil ve vzduchu provaz a po něm se nahoru vyšplhal, tak věří, že čistě rozumová ethika nejen stačí, ale jediná umožňuje mravní pokrok, vzestup k ideálu čistého prý lidství.

Připomínati mu znova, že právě čistý rozum vůbec, a chceme-li se dovolávati autorit, rozum největších duchů v lidstvu uznává Boha a náboženství, tedy že tímto pomyslem se neopouští rozumový a rozumný postup lidského myšlení, nýbrž naopak jediné jej dovršuje a spokojivě zakončuje, bylo by jako zopakovati mu kus ontologie a theologie, i vedlo by tedy daleko.

Plochému myšlení stačí v theorii laické ethiky pohnutky jako altruismus, obecné blaho, slast dobrého skutku, lidské sebevědomí a pod. Po dalším „proč?“ nepátrá. Kdyby tyto pohnutky aspoň byly dosti mocné, aby se také v životě víc uplatňovaly, mohla by i náboženská morálka býti potud spokojena, pokud by mnoho přestupků i proti ní mezi jejími nepřáteli neb opomíječi ubylo, ubylo tedy zločinnosti vůbec, na čemž záležeti má k a ž d é m u. Bylo by tím získáno mnoho pro důstojné spolužití lidské vůbec, a p o d l e n a š e h o n á z o r u náboženského razila by se těmito jaksi čistě občanskými ctnostmi cesta k Bohu a k náboženství mezi těmi, kteří přímo zatím se jí vyhýbají, neb aspoň na ni spatřiní býti se ostýchají. V každé ctnosti jest cosi božského, a Bůh ji zhusta u těch, již si ho jinak zatím nevšímají, odměňuje pak darem víry, náboženství.

Ale zkušenosti s touto laickou etikou mluví jinak. Vidíme to napořád, a nikoli posléze u těch, již ji zakládají, hlásají, šíří a podle své moci do škol a jinam vnucují. Obecné dobro, samostatnost národu, vlastenectví a j. pod. hesla jako důvody mravnosti stala se ošidnými frázemi, jako rozum a rozumnost synonymy chytráctví a taškárství. Nebudiž v tomto zjištění spatřována nějaká škodolibá samospokojenost, jako bývá v boji politických stran, anť jednak každý zločin jest cosi politování hodného, ať se děje na kterékoli straně, jednak my, kteří vyznáváme a za potřebu uznáváme morálku náboženskou, sami také mnoho proti ní chybujeme a z části také tím svůj lepší názor vůči protivníkům málo s k u t k e m osvědčujeme, hájíme a šíříme. Jdeť o to, abychom oněmi humanitními frázemi nenechali sebe ani jiných klamati o pravdivé skutečnosti, m. j. též o výtce, že nám možnost smíření svědomí ve svátosti pokání dává jakousi podušku hříchu, kdežto laická útěcha nezná pokání ani ho prý nepotřebuje, jsouc si své osobní odpovědnosti více vědomá a u jednání důslednější. Jsou to zase řeči, v nichž nepravda silně zkresluje pravdu.

Hlavní důvod náš pro mravouku a mravnost náboženskou jest, jak praveno, v úsudku, že ethika čistě rozumová posléze postrádá bezpodmínečné a nezbytné závaznosti jakožto soustava mravních zákonů, postrádá neodbytné autority a sankce, již my nalazáme v zákonodárné vůli Boha nám ji buďto přirozeně (v rozumu) nebo nadpřirozeně zjevivšího.

Představa s tím spojovaná — Bůh jakožto stvořitel, vykupitel a vládce lidstva — přiči se prý názoru demokratickému, jenž neuznává ani vlády ani panství, nýbrž jen sebevládu, tentokrát mravní, tedy autonomii, nikoli heteronomii.

Budíž připuštěno, že se tato stránka jaksi theokratická, v asketice někdy zdůrazňuje trochu jednostranně, ačkoli z pravidla ne výlučně sama, nýbrž vedle jiných. Ani křesťanskému pomyslu Boha nebylo by přiměřeno, vkládati veň prvek autokratický ve smyslu zákonodárné libovůle neomezeného pána, tak jako nedošla souhlasu domněnka, že dobro je dobrem přesně jen proto, pokud vůle boží taku stanovila. Avšak bylo by zase příliš málo, poměr člověka k Bohu stanovit jen jako poměr k autoritě — moderní člověk totiž prý uznává jen autoritu, nikoli vládu, ač ani to není pravda, aspoň ti, kteří chtějí býti autoritami, si stěžují, že úcty k autoritě vůči hledě ubývá. Bůh, jenž nám ducha podle svého obrazu vytvořil a v milosti stále vytvořuje, není nám pánem a vládcem cizím, jeho vůle nikoliv heteronomní, jeho příkazy a sankce nikoli zákony fyzické moci, nýbrž nám vytvořená a stále vetvářená vodítka naší svobodné vůle, ovšem závazná, jelikož s naším životním účelem nerozlučně spjatá, podmiňující jeho blaho, jak Sám pravil: Chceš-li do života vejíti, zachovávej přikázání (Mt 19, 17). Pouhá autorita není zákonodárná v přesném slova smyslu.

Abychom sestoupili ještě hloub, všimneme si zdánlivě moderní, ale již biblické námitky (srv. Moudr 15, 7; Is 45, 9; Řím 9, 20): jakým právem dal mi Bůh zákon, jehož jsem dobrovolně nepřijal, nemoha sám rozhodnouti o své jsoucnosti? jakým právem žádají poslušenství po mně rodiče, kteří mě bez mé vůle na svět přivedli? — Jsou to otázky *piarum aurium offensivae*, ale v moderním domnělém autonomismu, t. j. nechuti k povinnostem, již nikoli neslýchané.

Jde tu o tajemství jsoucná vůbec a jsoucná vědomého, nad to pak sebevědomého, t. j. lidského zvlášť. Kdo je kdy pronikne? Může pouhý rozum odpověděti víc nežli zásadou: „býti jest lépe než nebýti“? Z čehož by se pak bez velikých obtíží vyvodily důsledky další. Moderní filosofie hodnot při tom prokazuje dobré služby, ač ovšem schválná negace může bez důvodu odzbrojiti každý kladný vývod.

Zjevení o nadpřirozeném východisku i cíli nám toto tajemství objašňuje zevrubněji, ačkoliv ani tak ho zde dokonale nepochopíme. Transcendence jest nejen v původu a cíli, ale i v tomto býti, jež prožíváme, a zůstává zatím z velké části záhadou. Kdo mermomocí chce, může ji zapírat, ale jako skutečnost nikoliv oddisputovati. —

Jestliže tedy ve jménu rozumu, který se u tvorů ani sám u sebe nezastavuje a nad sebe výše odkazuje, etniku pouze rozumovou, beznáboženskou shledáváme nedostatečnou, vyrovnáváme se tím s jejími zastanci na poli theoretickém, ethickovědeckém vědeckými důvody, jež ovšem zavazují i v praxi. Že však chceme, aby se ve škole a vůbec ve výchově postupovalo podle morálky náboženské, k tomu nás nad to mají důvody náboženské vůbec: jsme totiž přesvědčení, a to z vážnějších důvodů přesvědčení, že naše náboženství, jsouc jediné pravým názorem životním a světovým, má v zájmu časného i věčného, soukromého i veřejného blaha, býti od nejtělejšího věku základem všeho vychování, po příp. i vyučování tohoto aspoň potud, aby se mu nepřičilo a zdánlivé rozpory byly věcně vysvětlovány; jelikož pak životní názor se projevuje především v mravnosti, tedy chceme, aby v theorii i v praxi vychovatelské směrodatnou byla morálka katolická.

Nikomu ji nevnučujeme, ale jako veškero vyučování a vychovávání chovancům „vnučuje“ to, čemu je naučiti a k čemu je vychováváti chce, tak žádáme, aby tam, kde máme právo rozhodovati, vychovávalo se směrem, jež my za jediné správný uznáváme.

Zase by se mohly žádati důkazy této správnosti. Ale jsou to důkazy katolického náboženství vůbec, jež si třeba a možno zaopatřit odjinud. Jestliže někoho nepřesvědčují, málo platno! Ale to ho neopravňuje, aby svoji nevíru a nevěru vnucovali těm, kteří jsou mu svěřeni k vychování jiným směrem. Neboť i když vědění učitele v nějaké Lhotě převyšuje nějak vědění tamních občanů, kteří mu své děti svěřují, nepřevyšuje ho ve všem a nepřevyšuje vědění jiných vědoucích, kteří jsou na stanovisku katolickém, a tím méně učitele opravňuje hráti si na samozvaného světlohoše proti nim. Možno-li tu mluvit o boji dvojího životního názoru a domnívá-li se učitel, že jest oprávněn nebo povinen šířiti jak možno názor svůj, naráží na právo i povinnost našeho směru hájiti všemožně proti tomu a šířiti zase názor svůj. Kdo tak činí vyšším, v rozumu i zkušenosti lépe odůvodněným právem, o to právě jest věkový spor, na jehož důvody zde stručně poukázáno.

*

k. — Změny v našem školství.

Ve školství upuštěno od dlouhých, málo úspěšných dotazníkových akcí a krátkou cestou provádějí se četné reformy. Připraven je návrh zákona o postátnění inspektorů, chystá se nová úprava organisace školních úřadů, zejména místních a okresních školních rad. Reformován má být způsob vydržování škol, zvláště upraveny příspěvky měst a obcí na udržování středních škol; radikální reforma dotknouti se má i počtu středních škol. Školy zbytečné, stejného typu nebo příbuzného mají býti zrušeny nebo spojeny. Náklad na školství má být přizpůsoben našim finančním silám.

Hospodářsko-socialní.

hd. — *Prameny hybné síly.*

Největší a nejvydatnější pramen energie, která koná ve prospěch člověka práci v průmyslu a při dopravě ať železniční ať lodní, jest posud vždycky ještě uhlí, a to z největší části kamenné, k němuž se nyní přibírá také uhlí hnědé. Věda ovšem hledá už nyní nové prameny energie, které by mohly nahradit uhlí, když už dnes se ví, že ložiska uhlí nejsou nevyčerpatelná, a kdy už se vypočítává doba, za kterou ta neb ona ložiska uhlí budou skutečně vyčerpána. Už dnes mnoho práce v průmyslu i při dopravě obstarává elektřina, leč při její výrobě přece zase jest potřeba uhlí, aspoň tam, kde k tomuto konci nelze užiti vodní síly.

Voda bude v budoucnosti zcela jistě lidstvu dodávati mnoho energie, ať už to bude voda vodopádů nebo voda tekoucí v řekách i potocích, která už dnes je na mnohých místech zachycována do ohromných nádrží buďto ku zavlažování okolní krajiny anebo ku konání práce v průmyslu. Je zde ještě ohromná spousta mořské vody, jejíž příliv a odliv bude v budoucnosti také zcela jistě zapražen do práce. Inženýři povšimli sobě už také ohromného vedra, kterým sálá poušť Sahara v Africe, a které bez veškerého užitku utíká do mrazivého prostoru světového. Také vítr bude kdysi zkrocen a přinucen pracovati, a to vydatněji, než pracoval dosud v „povětrňácích“, jež prý již i v Holandsku mizí.

Nafta, petrolej, benzin, teplo, uzavřené zatím v útrobach zemských, jsou další prameny, které v budoucnosti budou v míře nejhojnější dodávati energii pracujícímu lidstvu.

Zvláště v Německu se přičiňují odborníci, aby vyzískali co nejvíce energie různých druhů, když jim po prohrané světové válce byly odebrány uhelné doly v Elsasku-Lotrynsku a ve východním Horním Slezsku, kdežto na saarské území položila Francie svou těžkou ruku a nemá chuti je Němcům vrátiti.

Ovšem zůstaly Německu ještě ohromné zásoby uhlí v území mezi řekami Ruhr a Lippe v západním Německu, v tak zvaném území ruhrském, kde právě je středisko těžkého německého průmyslu železářského a ocelářského. Tam právě leží království Kruppovo v městě Essenu.

Před světovou válkou činila těžba uhlí v ruhrském území asi 60 % veškerého německého uhlí. Když po prohrané válce odpadlo uhlí odstoupených dolů na východě a na západě, činí ruhrské uhlí 78·5% veškeré nynější těžby německé. Ostatek se těží ve zbylých dolech v Horním a Dolním Slezsku, v Sasku a v okolí Čách.

Za rok 1925 vytěžilo se v Německu celkem 132·7 milionů tun uhlí. Abychom si mohli lépe představit toto množství uhlí, znázornili to Němci tímto způsobem: Kdybychom mohli uhlí v území

ruhrském za rok vytěžené vysypati na město Kolín nad Rýnem, tvořily by tyto 104·2 miliony tun uhlí kopec, dlouhý 700 m a vysoký 678 m, tak že by pod ním úplně zmizely nejenom věže kolínského velechrámu, vysoké 159 m, nýbrž i jiné kostely.

V ostatním Německu bylo vytěženo 28·5 milionu tun. Kdyby toto množství bylo vysypáno na jednu hromadu, tvořilo by to kopec, vysoký vždycky ještě 185 m, jenž by ještě stačil zakrýti věže kolínského velechrámu.

Celé ruhrské území, na němž se uhlí těží, obejímá asi 6·170 čtver. kilometrů. Odborníci odhadují, že uhelné doly v ruhrském území, jdoucí až do hloubky 1000 m, obsahují ještě okrouhle asi 28·5 miliard tun uhlí; uhelné doly, jdoucí až do hloubky 1500 m, obsahují ještě okrouhle asi 76·4 miliardy tun uhlí, a vrstvy, které leží ještě hlouběji, obsahují asi 283 miliardy tun uhlí. Ovšem že nejhlubší doly, ve kterých se toho času doluje, sahají jenom asi 1100 m pod povrch zemský, ostatní zásoby uhlí, ležící níže, jsou zatím jakoby uloženy pro budoucí pokolení.

Kdyby se ročně těžilo okrouhle 100 milionů tun uhlí, pak by zásoby do 1000 m hloubky vystačily asi na 280 roků, zásoby ležící do hloubky 1500 m by vystačily asi na 750 roků, a zásoby ještě nížeji ležící by vystačily asi na 2800 roků.

Němci se utěšují, že zatím není strachu, že by jejich zásoby uhlí v ruhrském území byly v dohledné době vyčerpány. Krom toho se také od světové války topí hodně hnědým uhlím, pak také různé oleje nastupují na místo kamenného uhlí, a konečně čím dále tím více užívá se také vodních sil k pohonu v průmyslových podnicích.

*

hd. — Nejdelší visutý most na světě
bude se v Severní Americe. Bude spojovati stát a město New York se státem New-Jersey, a povede od Fortu Washington na břehu new-yorském přes řeku Hudson k Fortu Lee na břehu new-jerseyském. Bude to první most z Nového Yorku přes řeku Hudson, která zde dělí jmenované dva státy severo-americké, a povede z milionového města na území ještě neobydlené a nezastavěné. Až bude spojení obou břehů projektovaným mostem provedeno, — dokončení této stavby lze očekávatí ne dříve leč až roku 1932 — pak povstane jistě i na druhém, dosud nezalidněném břehu ve státu New-Jersey nové milionové město.

Nový most jest projektován v rozměrech obrovských, vpravdě amerických. Hlavní rozpětí nad řekou Hudsonem, spočívající na dvou pobřežních mohutných pilířích, bude obnášeti 1067 m, bude proto více než dvakrát tak dlouhé než nejdelší visutý most, posud postavený, který spojuje Nový York s Brooklynem a jehož střední oblouk nad řekou East-River obnáší 486 m. Rozpětí nad řekou bude tedy delší než jeden kilometr.

Most bude mít dvě dráhy nad sebou, které budou široké 32 m, takže bychom mohli říci, že bude na poschodí. Vrchní dráha bude vyhrazena pouliční dopravě pěší a jízdné, a bude při své šířce 32 m poskytovat dosti místa, aby současně mohlo na ní projížděti osm řad automobilů. Spodní dráha bude pro dopravu železniční, pro kterou budou položeny zatím čtyřvery koleje. Na obou březích řeky proti sobě budou státí dva věžovité pilíře, vysoké 215 m nad hladinou řeky, které dosáhnou téměř výšky nejvyššího mrakodrapu ve Spojených Státech, který se nazývá Woolworth-Building, a má 55 poschodí. Tyto pilíře třeba vybavit zvláštní pevností, poněvadž na nich budou zazděna drátěná nosná lana, která ponesou celou tíži mostu a celou dopravu, která po mostě bude mohutným tokem prouditi. Drátěná lana třeba v pilířích tak zajistiti a připevniti, aby za žádných okolností nepovolila a se neuvolnila. Most sám bude se vznášeti nad hladinou vodní ve výšce 61 m, aby i nejvyšší zaocéanské parolodě mohly pod ním projížděti.

Most bude státí okrouhle asi 75 milionů dolarů, podle našich peněz by to bylo asi půl třetí miliardy korun.

*

hd. — V ý r o b a d u s í k a t é h o h n o j i v a v N ě m e c k u.

Ve válce zaražený dovoz různých hospodářských surovin obrozil výrobu hospodářskou, ale podnítil také činnost svépomocnou. Tak zvláště výrobu dusíkatého hnojiva, jehož se dobývá z nejlacinějšího pramene, ze vzduchu, z jeho dusíku.

Ohromné tyto závody jsou v osadě Leuna u Merseburgu. Teprve v květnu 1916 bylo počato se stavbou. V dubnu 1917 začalo se v závodech pracovati, v roce 1922 byly dokončeny ve svých nejvyšších rozměrech.

Veškery závody rozprostírají se na ploše 525 hektarů, budovy samy zabírají plochu 37·5 hektarů. Zaměstnávají asi 9500 dělníků, 2400 úředníků a zřizenců. Závody nazývají se „Ammoniakwerk Merseburg G. m. b. H. in Leuna bei Merseburg“, nebo zkrátka „Leunawerke“. Vyrábí se v nich ročně 1,250.000 tun, čili 12,500.000 metrických centů dusíkatých hnojiv. Uhlí se spálí denně asi 8000 tun, a to uhlí hnědého. Stroje mají výkonnost 198.400 koňských sil. I potřebnou sádku mají Němci ve své zemi.

Politický.

U n á s.

Vykonané obecní volby neměly — podle mnohého prohlášení, od vědoucích jistě provázeného pochybovačným zakašláním — býti politické, nýbrž hospodářské, nepatřily by tedy sem. Ale jelikož politické byly — na hospodářské by bylo třeba docela jinakého volebního řádu, především jen takových voličů, jimž na obecním hospodářství záležel —, tedy několik poznámek o nich zde!

Jelikož volby nebyly všude, na př. hned v Brně ne, a velmi mnoho občanů ani k povinné volbě nešlo, nemůže jejich výsledek býti pokládán za celkový obraz smýšlení všeho obyvatelstva, leda právě toho, které volilo a kde. Chceme-li však mermomocí vysloviti celkový výsledek, tedy je tento: vládní strany zvítězily: především t. z. republikánská (agrární), ta hlavně zásluhou pozemkové „reformy“, jednak již provedené, jednak (co do lesů) ještě očekávané. Lidovci někde šli s nimi, jinde jejich zásluhou prohráli. Koaliční souručenství bylo dosti slabé, nadmíru slabé zvláště na Slovensku, kde všechny tyto tři strany — agrární, lidová a ludová — do sebe navzájem praly jak do žita, tak že Hlinka píše o zne-mravňování občanstva těmito dvěma souručiteli, které zove hazardními hráči, žádaje dokonce nové volby sněmovní, ač byly teprve 1925! Ale ovšem lidovci nemají ještě pořádných „organizací“ na volby a na jiné věci, neumějí v tom chodit.

Z levice mají nejvíce úspěchů sociální demokraté, ač jejich hospodaření v obcích a jinde mohlo býti výstrahou. Národní socialisté po všech ostudách, a to právě hospodářských, nedostali zasloužené odplaty. Ba v Praze domohli se takového úspěchu, že s jedné strany pravice napsáno: „Stydíme se za Prahu!“ Stydi-li se za ni Kramářovci, čím více by se za ni měli stydět lidovci! Ti tam sice uhájili svých 6 míst, ale jen 25ti tisíci hlasů proti 237.000 socialistickým a 96.000 ostatním (nár. demokr. a j.), tak že zůstanou v obecním zastupitelstvu dále pátým kolem u voza. Praha v té věci připomíná leckteré poutní místo: poutníci tam ve zbožné účtě a touze putují, konají se snad okázalé slavnosti, ale místní obyvatelstvo jest a zůstává všelijaké.

Pro zajímavost budiž otištěno, jak volili v Lánech: 327 hlasů dali bolševikům, 191 nár. social., 65 soc. dem. — vládním stranám ani hlasu. —

Když hospodářství, tož hospodářství! Ovšem podle našeho „programu“ nikoli hospodářství samo, neboť ne samým chlebem... Ale jen ať to naše členstvo se probůh neučí hospodařiti podle vůdců stran, s cizími penězi totiž, s obecními, spolkovými atd. Sanační prameny vysýchají, aspoň pro nás, tedy pozor! —

Ke schůzi čs. lidové strany 28. září v Praze podal „Ústřední výkonný výbor neodvislých organizací čs. strany lidové v Čechách“ „Požadavek demokratisace organizačního řádu

čs. st. lidové v Čechách“, z něhož vyjímáme požadavky: „Aby požadavek křesťanského vyznání nebyl jen pouhou formalitou, ale mravním obsahem členství...“, aby se do strany nepřijímali lidé bez vyznání.“ K projevu kan. Světlíka o uznání sovětů de iure připojena poznámka, že „podal důkaz, že příslušnost ke stavu duchovnímu není vždycky bezpečnou zárukou katolické aktivity! Plyne z toho závažné poučení, že v době nedostatku pastorace není užitečno vábiti kněze od oltáře a kazatelny k politikaření a organizační práci! Všude tam, kde jest kněz horlivějším agitátorem politické strany než duchovním pastýřem, náboženský život bídne, vegetuje a kostel bývá poloprázdný. Doporučuje se, aby nebyla čs. straně lidové dáвана povaha strany stavovské kněžské, nýbrž aby byl pečlivě střežen její charakter všestavovský stejně jako národní, utkvělý v zásadách pozitivního křesťanství“. Žádá se nějaké uvolnění vázaných listin volebních, ale poměrné zastoupení a j. —

Zástupce polské vlády bude prý pozemkovou reformu studovati u nás. Věru znamenitá škola! Ujišťoval-li p. min. Dr. Hodža Francouze, že Čechy, příslovně to srdce Evropy, budou znamenitou přelejvárnou ideí mezi Východem a Západem, při kterýchžto slovech se každá čs. hrud' hrdostí dme, pak by bylo nutno zde napřed mnoho, velmi mnoho vyspravit.

Z mezinárodních zájezdů, jimiž se skuteční nebo i samozvaní zástupcové národů navzájem lépe poznávají — ovšem po stránkách dobrých i špatných — uvádí se též chystaný zájezd čs. námořníků, kteří 1918 provedli revoluci v Kotoru, do Jugoslaviie. Bylo na r. 1928 vše dojednáno, až najednou z Bělehradu odkázali: že jako jejich mladá a nezkažená armáda nemůže potřebovati bolševicko-revolučních hesel z československé.

V Brně prohlížela policie činovníkům bolševictví listiny, rukopisy atd.

*

hd. — Rakousko.

15. října volilo vojsko (námezdní) své důvěrníky, prostředníky mezi mužstvem a veliteli, zbytek to bolševických rad. Odevzdáno pro socialisty celkem 9853 hlasů, pro občanskou stranu však 10.620 hlasů. Před volbami měli socialisté 202 své důvěrníky, po volbách jim jich zůstalo jenom 118.

Občanské strany měly před volbami jenom 54 důvěrníků, ale při volbách dobyly 80 mandátů, tak že mají nyní celkem 134 důvěrníků.

V důsledku těchto voleb pohořeli ovšem socialisté i v nejvyšší instanci důvěrnické, Heerespersonalausschuss. Výbor tento má devět členů, kteří stáli posud všichni v řadách socialistů, při volbách zachránili socialisté jenom dva mandáty.

Také při velitelstvích brigádních byl posud sbor šesti důvěrníků, kteří ovšem byli posud všichni socialisty; při posledních volbách zachránili socialisté jenom jeden mandát.

HLÍDKA

Morava — metropole sv. Methoděje.

K jedenáctistému jubileu sv. Cyrilla napsal dr. Fr. Robenek.

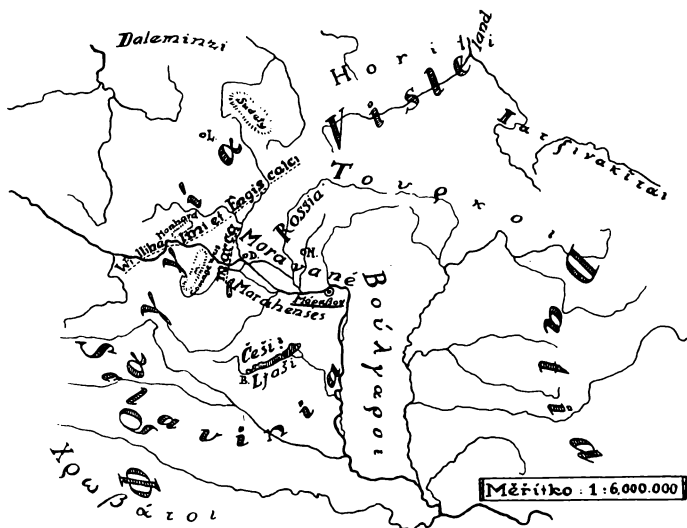
I.

Povolání Konstantina a Methoděje na Moravu.

Začátkem druhé polovice devátého století probouzí se u Slovanů sídlících na středním Dunaji rušný život. Ustal od východu nátlak Bulharů, kteří Slovanům odňali zemi až po Dunaj, polevilo nebezpečí též od západu, kde francká říše prožívala nemalou krizi domáci. Po šedesátých letech stojí v čele podunajského Slovanstva tři významné osobnosti: kníže Rastislav, muž v plné síle, jeho mladý synovec Svatopluk a v r. 861 po otci Pribinovi nastoupilý Kocel. Všechny tři vidíme usilovně pracovati o uskutečnění plánu Rastislavova: povolání slovanských apoštolů. O podniku Rastislavově mínění historiků se dosti rozcházejí. V. Novotný se domnívá, že význam kroku Rastislavova bývá přeceňován, zvláště v ohledu církevně politickém.¹⁾ Životopis sv. Cyrilla naznačuje, že šlo o věc velmi dobře uváženou a promyšlenou, významu dalekosáhlého: „Neboť Rastislav, Moravský kníže,²⁾ Bohem povzbuzen radu učinil s knížaty svými i s Moravany.“³⁾ Opíral se při tomto odvážném podniku, který byl v rozporu s dosavadní církevní politikou východo-franckou, o pomoc svého lidu i knížat domácích, povzbuzen byv svým vnutnutím božím.

¹⁾ ČD I./1. 316. — ²⁾ Bulharsko-srbské zkrácení pannonské legendy nazývá Ратиславъ, князя Великие Моравы FRB I. 27, pozn. 4. — ³⁾ FRB I. 27.

Rastislavova stará Morava.

Mocný kmen moravských Slovanů sídlil tehdy na vlhkých nížinách¹⁾ mezi dolním tokem naší Moravy až za Hron,²⁾ a to po obou březích Dunaje.³⁾ O sídlech Moravanů zmiňuje se Mas'ūdī takto: „... ausserdem andere große Ströme, wie der Strom Dunaba und Mlāwa — so heisst er ebenfalls auf slawisch — und das ist ein gewaltiger Strom, der gegen drei Meilen breit ist ... an ihm sind die Wohnsitze der slawischen Nāmġīn und Morāwa, und jetzt haben sich in denselben auch viele Burġar niedergelassen, nachdem sie Christen geworden sind.“⁴⁾ Anglosaský překlad Orosia,

¹⁾ „Zelená morava“ sluje posud vo slovenčině travnaté, vlhké místo. (Niederle, Slovanské Starožitnosti III. 210. pozn. 6.)

²⁾ „Moraviam (quo vocabulo hujus aetatis Scriptores non eam, quae hodie Moravia dicitur, regionem, sed eam Hungariae partem, quae Cis-Danubiana hodie vocatur, intelligunt)...“ Steph. Salagii de Statu Ecclesiae Pannonicae 1777. I, 148. Děvin pokládá mylně za hlavní hrad Rostislavův!

³⁾ Šafářk, Slovanské Starožitnosti, c. II. 469 nazývá kraj „s této i oné strany Dunaje praslovanskou vlastí.“

⁴⁾ Překlad dle Marquarta, Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge str. 115. — Žádná z řek staré Moravy, ani Morava, ani Váh, ani Hron novšípila se tak

připisovaný králi Alfredovi, tedy až z konce 9. neb začátku 10. století, posouvá Moravu již do krajů naší Moravy: „Östlich vom Mährerlande ist das Weichselland (Visleland), und östlich von da Datia, welches früher Goten waren. Nordöstlich von Mähren (be n o r d a n é a s t a n M a r o a r o, l i e s b e n o r d a n v ä s t a n) wohnen die Daleminzier (Dalamensan) (Milčané?), und östlich von den Daleminziern die H o r i t i, und nördlich von den Daleminziern die Sorben (Surpe), und westlich von da die Syssele.“¹⁾

Konstantin Porfyrogennetos²⁾ klade Moravu jižně od Turků: „Οτι τοῖς Τούρκοις τὰ τοιαῦτα ἔθνη παράκεινται, πρὸς μὲν τὸ δυτικώτερον μέρος αὐτῶν ἡ Φραγγία, πρὸς δὲ τὸ βορειότερον οἱ Πατζινακίται, καὶ πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος ἡ μεγάλη Μοραβία ἔστι ἡ χώρα του Σφενδοπλόκου, ἣτις καὶ παντελῶς ἠφανίσθη παρὰ τῶν τοιούτων Τούρκων καὶ παρ' αὐτῶν κατεσχέθη. οἱ δὲ Χρωβάτοι πρὸς τὰ ὄρη τοῖς Τούρκοις παράκεινται.“

Dle něho přišli Turci (Maďaři) ze severu do Moravy až přes Dunaj a dále až k Sávě. καὶ κατοικοῦσι μὲν οἱ Τούρκοι περὰθεν τοῦ Δανούβειος ποταμοῦ, εἰς τὴν τῆς Μοραβίας γῆν, ἀλλὰ καὶ ἔνθεν μέσον τοῦ Δανούβειος καὶ τοῦ Σάβα ποταμοῦ³⁾ Slovy těmito jako by naznačiti chtěl, že vlastní jádro říše moravské leží až za Dunajem, tedy po jeho pravém břehu. Anonymus regis Bele⁴⁾ podobně líčí příchod Maďarů. Přišli od východu přes „Muncas“, zabrali nynější Slovensko až po dolní tok Moravy, později teprve kraj jižně Dunaje a celou Pannonii až po řeku Sávu. R. 901 táhli Maďaři přes tuto jižně Dunaje ležící Moravu do Karantanie.⁵⁾

Severně od Moravanů, tedy v nynějším severním a východním⁶⁾ Slovensku, sídlili οἱ Τούρκοι. Západním křídlem sousedili s nynější Moravou, která tehdy patřila říši východofrancké. Po vyvrácení říše moravské hranice Turkie proti říši francké se značně prodloužily. Konst. Porfyrogennetos l. c. cap. 40. kreslí hranici Turkie po zabrání Moravy a Pannonie takto: πλησιάζουσι δὲ τοῖς Τούρκοις. πρὸς μὲν τὸ ἀνατολικὸν μέρος οἱ Βούλγαροι ἐν ᾧ καὶ διαχωρίζει αὐτοὺς ὁ Ἰστρος ὁ καὶ Δανούβιος λεγόμενος ποταμός, πρὸς δὲ τὸ βόρειον οἱ Πατζινακίται, πρὸς δὲ

hluboko do tradice lidu jako právě Dunaj. V historii staré Moravy ozývá se opět a opět jméno Dunaje: Mojmir jest „dux Maravorum supra Danubium“ (Conversio Bag. et Carant., MGSS XI. 11.)

¹⁾ Tamt. str. 130. — ²⁾ de admin. imp. c. 13. — ³⁾ tamt. c. 42. — ⁴⁾ Gesta Hungarorum, Budapest 1892. — ⁵⁾ Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Moravorum) Carantanum devastando invaserunt. Annal. Fuld. MGSS I. 415. — ⁶⁾ Maďaři posouvají svá sídla od východu k západu až k vých. hranicím nynější Moravy.

τὸ δυτικώτερον οἱ Φράγγοι πρὸς δὲ τὸ μεσημβρινὸν οἱ Χρωβάτοι. Hranice Turkie posunuly se až k Sávě, za níž sídlili Χρωβάτοι. Východně od Dunaje přebývali Bulhaři a severně a k východu Pečeněgové. Také česká říše Boleslavova hraničí dle Ibrahim-ibn-Jakuba po celé délce (t. j. na jihovýchodě) se zeměmi Turků.¹⁾ „Diesem Slawenreich liegt zunächst das Reich der Turk. Diese Nation ist die schönste an Gestalt, die zahlreichste und tapferste der Slawen.“²⁾ Jižně od Moravanů v celé ostatní Pannonii sídlily mezi zbytky dřívějších národů kmeny slovanské,³⁾ podle nichž kraj nazýván též všeobecným označením: „Sklavenia“. „Die Romäer hatten gedungen das Volk der Anten, Sklavenia zu überfallen, und sie hatten es erobert und geplündert und seinen Reichtum herausgeführt und es verbrannt; ihr Land ist aber im Westen des Stromes, der Dōnabis heisst.“⁴⁾ Část těchto pannonských Slovanů, obývajících knížectví Kocelovo, byli Leši, odtud jméno Kocelovo Κοτζαλ, князь Лѣшкыи.⁵⁾ Zdali též v době Kocelově nad těmito Slovy vládla ještě jiná knížata jako dříve, nelze

¹⁾ Srv. V. Hrubý, Původní hranice biskupství Pražského. ČMM 1926, str. 116 násl.

²⁾ Marquart I. c. 102. Otázka nacionality kmenů označených jménem Τοῦρκοι jest nejasná, a nelze jí zde řešiti.

³⁾ Slavi in Pannonia sedentes viz Niederle, Starožitnosti Slov. II./2. 345.

⁴⁾ Marquart I. c. 483.

⁵⁾ FRB I. 31, pozn. 4. — O kmenech slovanských v Podunají zmiňuje se Nestor takto: И начаша воевати на Мораву и на Чехи. Бѣ единъ языкъ Словѣнскъ: Словѣни, иже сѣдяху по Дунаеви, ихже пріяша Угри, и Морава, и Чехи, и Ляхове, и Поляне, яже нынѣ зовомая Русь. (Hodinka, Az orosz évkönyvek Magyar vonatkozásai, str. 40.) Mezi podunajské Slovy řadí Moravy, Poljany neboli Rusy (sídla jejich označena blíže na str. 438.), Čechy a Ljachy. Maďaři bojovali tedy s Moravy a s Čechy! Těmito Čechy nerozumí ovšem obyvatelstvo nynějších Čech, Bohémy, neboť musili bydleti někde v sousedství Moravanů. Staré kroniky většinou hovoří o dvou bratřích, Čechu a Lechu, vykládající různě příčinu jejich výpravy z Pannonie! (Niederle, Slovanské Starožitnosti I, str. 8.) Tak píše Dalimil kap. II.:

V srbském národě jest země,
jížto Charváty jméno je.
V té zemi byl lech,
jemužto jméno bylo Čech.

Odešel z Charvát a přišel do Čech pod horu Říp. Nejedno jméno uvedené v Conversio Bag. et Carant. připomíná ovzduší nynějších Čech: „Civitas Dudleipin“, jméno „Zeska“ (MGSS XI, 12) a j. v. O tom Šafařík I. c. 470 m. j. Pasturek, Dějiny slov. apoštolů Cyrilla a Methoda 67 pozn. 56. píše: Asi polovice z těchto 15 jmen jsou takového rázu, že více u severozápadních Slovanů jsou doložena. Vše to by svědčilo o tom, že mezi pannonskými Slovy kmen Čechů a Ljachů patřil mezi kmeny nejpočetnější.

řici. *Conversio Bag. et Carant.* píše o biskupu Arnovi (po r. 784): „... *ordinans presbyteros et mittens in Sclaviniam, in partes videlicet Quarantanas atque inferioris Pannoniae illis ducibus atque comitibus, sicut pridem Virgilius fecit.*“¹⁾

Živel moravských Slovanů šířil se nížinami na západ až k přirozeným hranicím Vídeňského lesa a pohoří Mannhardu,²⁾ na sever pronikal pak podél Moravy a Dyje k hradbě Sudet³⁾ a k vysočině Českomoravské.⁴⁾ Asi o sto let později určují se hranice zboží pasovské diecese k východu proti Moravanům: „... *et sic usque in cacumen montis Comageni (Vídeňský les) et ita usque ad Hangenstein (mons inter Greifenstein et Höflein supra Danubium) et ita ultra Danubium usque ad Marevinos terminos in latum et sursum in longum.*“⁵⁾ Na východ od Vídeňského lesa v šíř i v dál, t. j. na sever i k východu sídlí Moravané.

Kraj tento nepatřil ovšem k Moravě Rastislavově. Byl krajištěm říše východofrancké, která po celém východu zpevněna byla organizační marky. *Fuld. Annales* ad a. 861 píše: *Carlmannus... expulit enim duces, quibus custodia commissa erat Pannonici limitis et Carantani atque per suos marcam ordinavit.*⁶⁾

Dle annálů fuldských k r. 884 drželi toto krajiště moravské dva bratři, Vilém a Engelsalk: *Igitur duo fratres, Willihalmus et Engiscalcus, cum terminum regni Baioariorum in oriente a rege, id est seniore Hludovico, concessum contra Maravonos tenuerunt, multaue pro patria tuenda conflictando sudasse feruntur, ... tandem diem ultimum huius aeris in eadem voluntate finire permanentes (oba padli r. 871 v boji proti Moravanům), non vero esset honor illorum filiis redditus, Erbo (in) comitatum, domno rege concedente, successit.*⁷⁾ Avšak synové padlých markrabat domáhali se území. Svatopluk, spojiv se tehdy (r. 884) s Aribem, pronikl celým krajištěm Moravským až k hranicím Bavorska. Někde severně od Dunaje — *de septentrionali*

¹⁾ MGSS XI. 9.

²⁾ *Monum. Boica XXVIII.* 2 pag. 210; ... *ad mediam silvam, cui nomen est Møre, et eiusdem montis.* ... *Monum. Germ. Hist. II.* 138 a pozn. 14.

³⁾ CDB I. č. 372, 373, 369. (k pramenům Odry). Odra „*oritur in profundissimo saltu Marahorum*“. *Adami Bremensis, Gesta lib. II.* cap. 22.

⁴⁾ Hranice panství Slavníkovců k východu: *Item solis ad ortum contra Moravie regnum castrum sub silva situm, nomine Lutomis, usque ad rivulum Zuitaua, qui est in media silva.* *Monum. Germ. Hist. II.* 50. (Kosmas kap. XXVII.)

⁵⁾ CDB I. č. 35. — Všechna data pro tyto západní hranice jsou až z konce stol. 10.

⁶⁾ MGSS I. 374. — ⁷⁾ MGSS I. 374.

parte Histri fluminis apprehenso Werinhario — polapil jednoho ze synů Engelsalkových a strašlivě ho zohavil.¹⁾ Mezi Moravou Rastislavovou a krajištěm Moravským rozkládalo se a jest posud Moravské pole, bojiště mezi Východem a Západem, před samou vstupní branou do staré Moravy — Děvínem. Vyvrácením říše Moravské Maďary také jméno původní vlasti Moravanů zaniká. Lid moravský z části rozešel se do okolních zemí. Ti, kteří zůstali, přejímají všeobecné jméno Slavi, gens slavica.²⁾

* * *

Po boku Rastislavově stál kníže Svatopluk, vládnoucí krajem severním,³⁾ a pomocnou ruku sliboval mu též pannonský Ko-

¹⁾ MGSS I. 400. — ²⁾ Jméno Slováci vyskytuje se teprve ve stol. 14. Srv. Chaloupecký, Staré Slovensko str. 7. — ³⁾ Lvovský II. ruk. života sv. Cyrilla přidává: **РОСТИСЛАВЪ БО И СВАТОПЛАВЪ КНЯЗИ МОРАВСКИИ И ТУРОВСКИИ И ВСЕ РОССІИ** FRB I. 27. pozn. 4. Turovskem nepochybně myslíme Turkii, ovšem ne celou, nýbrž jen západní část. Též i Rossii hledati musíme někde na nynějším Slovensku. Marquart I. c. str. 137 a pozn. 1. uvádí některé autory, kteří stotožňují Rossii s „provincií Wag“ staré diecese pražské. Rozhodně nelze mysliti na kraje východní, obývané kmeny ruskými. — Tímto titulem knížete ruského přirodívá se později též syn sv. Štěpána: „Henricus, Stephani regis filius, dux Ruizorum“ (Annales Hildesheimenses ad a. 1031). Chaloupecký odkazuje na východní Bycharsko (Staré Slovensko 41.). Nástupcem Emerichovým (Henricus) v tomto úředním knížectví se měl státi predestinovaný dědic trůnu po králi Štěpánovi, Vasil, syn strýce Štěpánova. Nebyl právě mravů bezúhonných a král zavřel jej proto v Nitře. (Chaloupecký I. c. 41.) Děj odehrává se tedy na severozápadním Slovensku, nikoliv na severovýchodě. Podobně když za války polského krále Boloslava se Šalomounem uherským, očekával ho tento „cum suo exercitu in montanis Russiae et Hungariae ad suum regnum volens prohibere ingressum“ (Mon. Pol. Hist. II., 487), zatlačen byl k jihu přirozenou cestou povážskou až za Dunaj k Mošoni: „Rex Salomon. paulisper retrocessit cum suis et in castro Musun munitissimo tuta statione resedit“ (Chron. pict., cap. 53.). Netáhlo zajisté vojsko polské na Mošon nepřirozenou cestou přes průsmyk Dukelský, jak se domnívá Chaloupecký (I. c. 43.), nýbrž nejkratší cestou, průsmykem Jordanovským a Povážím přímo na jih. Přirozeno jest také, že „Sclavi vero, qui de Rugis [Russia] vel Boemanis mercandi causa exeunt, ubicumque iuxta ripam Danubii vel ubicumque in Rotalariis (Rottal) vel in Reodariis (Ried; oboje v Dol. Rak.) loca mercandi optinuerint, (CDBT str. 35), přicházeli v tyto kraje z Čech a ze severozápadního Slovenska a nikoliv až někde z Bycharska, z Podkarpatské Rusi. Tito Rusové přistěhovali se do sev.-záp. Slovenska pravděpodobně z krajů severních, kde sídlilj Polané. Proto píše kronika Nestorova (Hodinka I. c. 40.): **Поляне, яже нынѣ зовома Русь**. Z Polska utekl se syn Boislava Chrabrého Ota, bratrem svým Měškem vypuzený, „in Ruzziarum provinciis“. (Viponis Vita Chuonradi, MGSS XI. 264.). — Vládl tedy Svatopluk hornatým krajem Pováží, Nitranská a Pohroním až snad k Hornadu.

cel.¹⁾ Tento sice nebývá s počátku tak často jmenován,²⁾ tím rázněji však vystupuje později. Leželo území jeho nejbližší říši východofrancké a dosahu arcibiskupství solnohradského. Bylo tudíž povážlivě předem se exponovati, dokud by skutečný úspěch nebyl zaručen. Ještě v r. 865 slaví arcibiskup solnohradský Adalvin vánoce na jeho hradě Moosaburku. Brzy na to však slyšíme nářek Anonyma v *Conversio Bagoariorum et Carantanorum*, kterak přechají němečtí kněží z území Kocelova a jak rychle rostou sympatie k misionářům slovanským.³⁾ Později pak z dopisu papeže Hadriána vysvitá, že Kocel to byl, který nejvíce naléhal na to, aby mise Methodějova byla Římem co nejdříve legalisována.⁴⁾

Zabezpečen takto podporou Slovanů, sídlících od východní Karantanie až po Dunaj a na sever po Karpaty, mohl kníže Rastislav pojmouti odvážný plán osvoboditi toto Slovanstvo od vlivu franckého zřízením samostatné metropole. Moc jeho nebyla takto nikterak menší než později Svatoplukova, který sice na čas ovládl též kmeny české, ale země Kocelova byla již ztracena, vládl jí Karlomann. Záměry Rastislavovy podporovány byly zmatky v rodině Karlovců. Sám syn krále Ludvíka Ludvík ml. a celá jeho strana hnala přímo Rastislava k odboji proti králi.⁵⁾ Čím více blížil se plán Rastislavův

¹⁾ List papeže Hadriána pokládá všechna tři knížata za rovnocenná: „Hadrian biskup i sluha boží k Rostislavu i Svatopluku i Kocelu.“ Regino k r. 861 praví: „... siquidem Maharensium regna (Rastislava a Svatopluka) ingressus, armis cuncta perdomuit, capto eorum principe nomine Rastiz, ...“ MGSS I. 570. Druhý kníže jejich Svatopluk vzdal se již před tím.

²⁾ Tentýž rukopis Lvovský II. přidává: **также и князи Паннонских Коцланъ великою радостію советоу ихъ помощники нмъ бысть.** FRB I. 27 pozn. 4; Ruský Nestor: **Словѣномъ живущимъ крещенымъ и княземъ ихъ, Ростиславъ и Сватополкъ и Коцелъ послаша коцарю Михаилу . . .** Hodinka I. c. 42. Císař posílá je všem třem I. c. 44. Pastrnek se domnívá, že tradice o Kocelovi vznikla listem pap. Hadriana. Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda. str. 63, pozn. 47.

³⁾ MGSS XI. 13 „Qui (Rihpaldus archipresbyter) multum tempus ibi (apud Kocel) demoratus est, exercens suum potestative officium sicut illi liouit archiepiscopus suus usque dum quidam Graecus Methodius nomine noviter inventis Sclavinis litteris linguam Latinam doctrinamque Romanam atque litteras auctores Latinas philosophico superducens vilescece fecit cuncto populo ex parte missas et euangelia ecclesiasticumque officium illorum qui hoc Latine celebraverunt. Quod ille ferre non valens sedem repetivit Iuvavensem.“

⁴⁾ FRB I. 45 a 65. Dle Nestora dosadil Kocel Methoděje biskupem v Pannonii. Hodinka I. c. 46.

⁵⁾ *Annales Fuldenses* k r. 866: Hludovicus, Hludovici regis filius, graviter ferens, quod rex quaedam beneficia illi subtrahens Carlmanno fratri suo reddidit, patri

svému uskutečnění, tím více přioštroval se jeho poměr k říši. Když pak po smrti sv. Cyrilla vracel se Methoděj z Říma jako samostatný arcibiskup (CDB I. č. 22), jako „archiepiscopus, legatione apostolicae sedis ad gentes fungens“ (CDB I. č. 21), tu vzplál boj s říší na celé čáře, a kněžstvo francké zaujato nenávisťí vůči Methodějovi, týralo jej a drželo v zajetí půl třetího roku. Zřízení pak této samostatné diecese slovanské i v době pozdější naprosto ignorovalo.¹⁾

Kníže Svatopluk, zkrúšen byv prvními porážkami a vida převahu nepřátel, obával se horších následků,²⁾ a začátkem r. 870 od spolku odstoupil a Karlomannovi se podrobil. Rastislav pak zaskočen, zajat a v poutech odeslán Karlomannovi, kdež dlouho byv žalářován bídne zahynul. Synovec jeho Svatopluk držen byl na dvoře Karlomannově, obviněn z nevěrnosti, podobně země zbaven a uvržen do vězení. O území Kocelově ani o jeho osobě nemáme žádných zpráv. V. Novotný³⁾ a jiní historici popřávají mu r. 874 klidné smrti. Myslím, že asi neprávem. Od r. 870⁴⁾ není po něm stopy a osud jeho byl sotva lepší osudu knížete Rastislava. Smeten byl rovněž. Knížectví jeho leželo říši nejbližše, nejdříve též padlo. Co mohlo čekati tohoto odvážlivce, který akci Rastislavovu tak podporoval, snadno si domyslíme z výhrůžek biskupů německých k němu pronesených: „Máš-li toho (Methoděje) u sebe, nezbudeš nás dobře!“⁵⁾

Do jaké míry stotožňoval se lid moravský s politikou svého knížete, vyčteme ze slov annalisty Meginharda: *Slavi autem Marahenses ducem suum perisse putantes, quendam presbyterum eius ducis propinquum, nomine Sclagamarum, sibi in principem constituunt, ei minantes interitum, nisi ducatum super eos susci-*

molestus efficitur. Nam nuntiis per universam Thuringiam et Saxoniam missis, quoscumque potuit ad se traxit, et contra regem rebellare disposuit; Werinharium [o něm praví týž spis. k r. 865, že byl obviněn „quasi Rastizen suis hortationibus adversus eum (regem) incitasset, publicis privatus est honoribus.“] quoque, Utonem et Berengarium comites, a patre suo depositos, suis adhibens consiliis, pristinam eis dignitatem se restitutum esse promisit. Sed et Henricum principem militiae suae, ad Rastizen destinavit, obnixè postulans, ut eiusdem conspirationis fautor fore non recusaret. MGSS I. 379.

¹⁾ CDB I. č. 30; č. 368.

²⁾ „propriis utilitatibus consulens.“ MGSS I. 382.

³⁾ ČD I.-1. 361.

⁴⁾ Friedrich CDB I. č. 15. klade sice ještě jeden list, adresovaný (Janem VIII.?) Kocelovi, až do r. 873, ale z uvedeného textu nemůžeme určit ani data ani osoby papežovy. Pravděpodobně patří někam před r. 870.

⁵⁾ FRB I. 48.

peret.¹⁾ Mezitím však stala se změna: Interea Zuentibald, cum nullus crimina, quae ei obiecta fuerant, probare potuisset, a Carlmanno dimissus et muneribus regiis honoratus, in regnum suum rediit, ducens secum Carlmanni exercitum, quasi Sclagamarum expugnaturus; sic enim per dolum Carlmanno promiserat, si ei ad patriam reditus concederetur. . . . nam Zuentibald, ceteris castrametantibus, urbem antiquam Rastizi ingressus est; statimque Sclavisco more fidem mentitus et iuramenti sui oblitus, non ad expugnandum Sclagamarum, sed ad ulciscendam contumeliam a Carlmanno sibi illatam vires studiumque convertit. Porážka vojska byla pak taková, že „Quibus auditis Carlmannus de exercitus sui interitu nimium consternatus est, et necessitate compulsus, omnes obsides qui in suo regno erant, iussit colligi et Zuentibaldo reddi.“²⁾ Svatopluk pomstil tedy krutě násilí na sobě páchané, které ho odvrátilo od ujednaného postupu a vnutilo zradu na vlastním strýci. Válka mezi oběma skončena teprve 874 ve Forchheimě. Ruku v ruce s tímto mírovým jednáním, při němž zastupoval Svatopluka kněz Jan z Benátek, ustaloval se i právní poměr nové arcidiecese Methodějovy k francké říši.

Křesťanství u Slovanů podunajských před příchodem bratří soluňských.

Úkolem poslání bratří soluňských nebylo teprve přinést na Moravu světlo víry, jako spíše dovršiti křesťanskou misii a šířiti křesťanství po sousedním světě slovanském. „Lid náš zavrhl pohanství a zachovává již zákon křesťanský; avšak my nemáme učitele, jenž by nás v našem jazyce pravé víře křesťanské naučil, aby i jiné kraje, vidouce to, napodobily nás.“³⁾ Dosaženo mělo býti úplné nezávislosti církevní, zvláště pak od západního světa germánského. „Pošli nám tedy, o císaři, biskupa a učitele takového, neboť od vás na vše strany dobrý zákon vychází,“³⁾ žádalo poselství Rastislavovo.

¹⁾ MGSS I. 383. — Legenda Methodějova pak k tomu dodává: „Přihodilo se tehda, že Moravané, seznavše, že němečtí kněží, kteří žili u nich, nepřáli jim, nýbrž piklo kuli proti nim, vyhnali všechny, k apoštolskému však poslali: Jakož i prvé otcové naši od sv. Petra křest přijali, tož dej nám Methoda za arcibiskupa i učitele.“ FRB I. 48. A lid chtěl učitele svoje slovanské: „... i jsou k nám přišli učitelové mnozí křesťané, z Vlach, i z Řek i z Němec, učíce nás rozličně,“ hovořilo poselství Rastislavovo k císaři Michalu, „avšak my Slované, prostí lidé, nemáme, kdo by nás pravdě naučil a smysl (pisma) vyložil.“ Císař pak oběma bratřím pravil: „... vy oba jste Soluňané, a Soluňané všichni čistě slovansky hovoří.“ Tamt. 44. — ²⁾ MGSS I. 383—384. — ³⁾ FRB I. 27.

Východní Řím pochopil plně význam této mise, když zvolil pro ni muže neobyčejně schopné a osvědčené, kteří si rázem slovanskou mluvou i písmem podmanili duše podunajských Slovanů.

Úmyslně neobracejí se knížata slovanská ani k Ludvíkovi ani k biskupům bavorským, s nimiž křesťanství ve slovanském sousedství bylo úzce spjato. Vytýká se sice západnímu kněžstvu neznalost jazyka slovanského a sobeckost. Jest však vyloučeno, aby při tak častých stycích s říši nebylo také dosti těch, kteří jazyk slovanský s dostatek ovládali, vždyť sám pozdější biskup nitranský Wiching byl Němec. Mnozí pak vskutku věnovali se vši snahou spáse duší a těšili se značné oblibě. *Conversio Bag. et Carant.* vypráví o presbyteru „Ingo“ zvaném, působícím mezi těmito Slovany, že byl „multum carus populis et amabilis propter suam prudentiam. Cui tam obediens fuit omnis populus ut si cuique vel carta sine litteris ab illo directa fuit, nullus ausus est suum neglegere praeceptum.“¹⁾ Křesťanství Slovanů těchto bylo sice drsné a synoda mohučská r. 852 nazývá je „rudem adhuc christianitatem gentis Maraensium,“²⁾ ale přece již tak rozšířené, že se mohlo pomýšlet i se strany německé na zřízení nového biskupství v území slovanském, zvláště když nedlouho potom r. 867 posílá král Ludvík biskupa Ermenrica s presbytery a diakony až za slovanskou zemi k Bulharům.³⁾ *Conversio Bagov.* vypráví nám o působení biskupů v dolní Pannonii, vysílaných tam arcibiskupy solnohradskými již od konce stol. osmého,⁴⁾ avšak o biskupských sídlech, jak je jmenuje podvržený dopis papeže Evžena II⁵⁾ sotva může býti v první polovici devátého stol. řeč. Nejsou také ničím jiným doložena než právě tímto falsem. Obráží se v listu pouze snaha uplatnění metropolitní práva arcibiskupů solnohradských na východní kraje slovanské. Dle vypravování Anonyma v *Conversio Bag. et Carant.* bylo křesťanství u těchto Slovanů vskutku tak rozšířeno, že pro zřízení biskupství v tomto ohledu nebylo závažné překážky.

¹⁾ MGSS XI. 9. — ²⁾ CDB I. č. 5.

³⁾ *Annal. Fuld.* „Rex Hludovicus Bulgarum petitionibus annuens, Ermenrichum episcopum cum presbyteris et diaconibus ad propagandam fidem catholicam praefatae genti destinavit. Sed cum illuc pervenissent, episcopi a pontifice Romano missi totam illam terram praedicando et baptizando iam tunc repleverant.“
MGSS I. 380. Nepořídili tam podobně nic jako na Moravě.

⁴⁾ Jména biskupů jsou: Modestus, Theodoricus, Otho, Osvaldus, (Adalvin).

⁵⁾ Rathfredo Favianensi, Methodio Speculi-Julienensi seu Ouguturenensi, Alowino Nitraviensi Annoni Vetuarensi episcopis et Tuttundo ac Moimaro ducibus....
CDB I. č. 366.

Čteme-li o Privinnovi, že měl ve svém sídle tři chrámy,¹⁾ čteme-li, kterak kněžstvo francké a celá řada nově stavěných chrámů obdarována byla hojnými nadacemi, svědčí to o pokročilém a vnitřním pojmání nauky křesťanské. Tak tomu bylo nejenom u Slovanů karantanských, ale i v dolní Pannonii,²⁾ ba i u Slovanů severně od Dunaje sídlících. Vždyť sám arcibiskup solnohradský Adalram již kolem r. 830 světil v Nitře chrám.³⁾ Ba podvržená listina vypráví nám již předtím o nitranském biskupu Alchuuinovi.⁴⁾ Na kraj severně od Dunaje činili si nároky biskupové pasovští a Bernardi Norici. Chron. Laureac. ze začátku stol. 14. píše asi ku 20. letům stol. 9.: Rinarius (episc. Pataviensis apostolus Moravorum dictus) baptizat omnes Moravos. Povoláním slovanských učitelů z východu zkrřížila a zmařila podunajská knížata slovanská záměry biskupů západních.

Zřízení samostatné diecese slovanské.

K plánu knížat slovanských choval se Řím s počátku nepřívznivě, ba nepřátelsky.⁵⁾ Ještě r. 864 přeje papež Mikuláš I králi Ludvíku. Němci vítězství v boji s knížetem Rastislavem.⁶⁾ Teprve neobyčejný úspěch obou bratří a snad i utěšený rozvoj říši slovanských, který dával záruku zdárného rozkvětu křesťanství, přivodil u kurie římské obrat. „His omnibus auditis (o činnosti bratří) Papa gloriosissimus Nicolaus, valde laetus super his, quae sibi ex hoc relata fuerant, redditus, mandavit et ad se venire illos litteris Apostolicis invitavit.“⁷⁾

¹⁾ Byl to chrám Panny Marie, který světil 850 arcibiskup Luipram, na stavbu druhého, v němž odpočívají ostatky sv. Hadriána, poslal mu též arcib. dělníky, a třetí sv. Jana Křtitele. MGSS XI. 12.

²⁾ *Conversio* vypráví „... qualiter Sclavi qui dicuntur Quarantani et confines eorum fide sanota instructi christianique effecti sunt, ...“ *ibidem* str. 6. Arn episcopus ... ordinans presbyteros et mittens in Sclaviniam, in partes videlicet Quarantanas atque inferioris Pannoniae illis ducibus atque comitibus ... *ibidem* str. 9.

³⁾ *tamt.* str. 12.; Po vyhnání kněží německých z Moravy poručil Svatopluk Methodějovi všechny kostely. Leg. Met. kap. X. Musilo jich tedy býti více.

⁴⁾ CDB I. č. 366. (falsum stol. X. k letům 824—827).

⁵⁾ Papež Hadrián sice později zeslabuje tento osten, praví-li: Non enim tantum apud hunc sacerdotalem thronum rogastis doctorem, sed etiam apud pium imperatorem Michaellem. FRB I. 8. Nikde jinde se o jednání s Římem nedovídáme. Bylo-li přece snad jaké, bylo bezvýsledné.

⁶⁾ Rastitium aut volendo aut nolendo sibi obedientem facere, oramus omnipotentem deum, ut ... sit quoque cum ipso (rege Ludovico) et cum omnibus suis et bene disponat itor eius, et cum pace, et gaudio revertatur ad propria.“ CDB I. č. 10. — ⁷⁾ FRB I. 97.

Zřizování samostatné diecese se protáhlo přes dva roky. Zajisté smrt sv. Cyrilla neblaze při tom působila. Dědictví jeho přejímá sv. Methoděj. Nemůžeme přesně říci, zda se sv. Methoděj hned z první římské cesty vracel již jako biskup, či pouze jako kněz misionář.¹⁾ Vraceje se z Říma podruhé, přicházel jako samostatný arcibiskup, *legatione apostolicae sedis ad gentes fungens*, jako *frater et coepiscopus noster* (t. j. papeže.²⁾

Kníže Kocel žádal na papeži „ut illum ordinaret (Methoděje) *episcopum in Pannonia in sedem sancti Andronici apostoli e septuaginta, quod etiam factum est.*“³⁾ Arcibiskup Methoděj posvěcen byl tedy na stolec sv. Andronika (překládáno Ondřeje) apoštola v Pannonii ze sedmdesáti.⁴⁾ Podobně píše životopisec sv. Konstantina a Methodia.⁵⁾

Biskupství toto sahá tradicí svojí až do dob apoštolských a připíná se na působení samých knížat apoštolských sv. Petra a Pavla⁶⁾: „*Enimvero S. Petrum Apostolorum Principem in Pannonia fuisse,*“⁷⁾ *Epaemetum Pannoniis Episcopum dedisse; S. Paulum Doctorem gentium in Illyrico, quo tum Pannoniae comprehendebantur Christum praedicasse, . . .*“⁸⁾ Zajímavo jest, že zřízení diecese Methodějovy přimyká se teprve ku jménu nástupce Epaemeta k sv. Andronikovi,⁹⁾ jehož slovanskost potvrzuje tak Nestor.¹⁰⁾

¹⁾ Pro poslední svědčil by list pap. Hadriána: *Nos autem triplici gaudio repleti statuimus re considerata mittere Methodium, postquam eum cum discipulis ordinavimus, filium autem nostrum, in partes vestras, . . .* CDB I. č. 12.

²⁾ tamt. č. 21 a 19; Dle legendy vlášské byli oba bratři současně svěceni na biskupy: *consecraverunt ipsum (Cyrilum) et Methodium in Episcopos, nec non et ceteros eorum discipulos in Presbyteros et Diaconos* FRB I. 98.

³⁾ Pastrnek, Dějiny slovanských apoštolů Cyrilla a Methoda, 230 (leg. o sv. Moth.).

⁴⁾ FRB I. 65. Pochvalné slovo; též i v kánoně sv. Metodovi tropaři 18 tamt. pozn. 7.

⁵⁾ tamt. 69.

⁶⁾ Hodinka l. c. 46. Jiný variant píše tamt. str. 48:

По семъже Кочель князь постави Мефодіа епископомъ во Испаніи на столѣ св. ап. Андроника единого отъ 70 ученика св. ап. Павла.

⁷⁾ Srv. leg. Met. kap. X. „Jakož i prvé otcové naši od sv. Petra křest přijali, . . .“

⁸⁾ Salagius, *De Statu Ecclesiae Pannonicae* II. 5.

⁹⁾ „*Eum a Paulo subinde in Pannoniam ire iussum, qui Christianis illis praecisset, sedemque Pontificiam Sirmii, urbe regionis facile principe, constitueret, . . .*“ ibidem II. 26 doklady o sv. Andronikovi. Vpád Avarů učinil biskupství srémskému konec r. 582.

¹⁰⁾ kap. XX. vyd. Miklosich:

Тѣмъже словѣнскоу языкоу оучитель єсть Ѧндроникъ апостолъ, Моравѣ бо доходилъ: и апостолъ Павлы оучилъ тоу, тоу бо єсть Плиурикъ, ꙗкоже доходилъ апостолъ Павлы, тоу бо бѣша Словѣнн перекъ.

Otázka nově zřízeného samostatného biskupství slovanského upravuje a stabilisuje se právně až tenkrát, když Svatopluk, nový kníže Moravanů, své postavení vůči říši uhájil. Poněvadž tyto církevní novoty týkaly se území říšského (Svatopluk zůstává v r. 874 říšským manem: „... ut ... regi fidelis permaneret cunctis diebus vitae suae, et censum ... solveret ...“ *Annal. Fuld.*), zahajuje papež Jan VIII úřední jednání s králem Ludvíkem Němcem. Papež oznamuje: „... Pannonicam diocesim ab olim apostolicę sedis privilegiis fuisse deputatam, ... Verum quia quibusdam hostilium turbationum simultatibus illuc ab apostolica sede non est diu ex more directus antistes, hoc apud ignaros venit in dubium“. Leč apoštolska stolice trvá na svých právech: „Nemo autem de annorum numero resultandi sumat fomentum, quia sanctę Romanę ecclesię privilegia ... nullis temporibus angustantur, nullis regnorum partitionibus preiudicantur.“¹⁾ Tím také přestává jakákoliv pravomoc a misionářská činnost biskupů německých, která jim byla v dobách bouřlivých nad diecesi pannonskou zatímně svěřena. Následuje rozkaz příslušnému metropolitovi arcibiskupu solnohradskému Adalvinovi, aby se postaral o to, aby Methoděj byl rehabilitován. (CDB I. č. 17.) Hermanrich pasovský a Hanno frizinský pak za ilegální a brutální chování kurií římskou ztrestáni. (Tamt. č. 19 a č. 21.)

Nová diecese neobsahovala pouze území Rastislavovo a Svatoplukovo, osobou jeho nyní spojené, nýbrž též Kocelovo, které držel nyní Karlomann. Proto píše papež: „Itaque reddito ac restituto nobis Pannoniensium episcopatu, liceat predicto fratri nostro Methodio, qui illic a sede apostolica ordinatus est, secundum priscam consuetudinem libere quę sunt episcopi gerere.“²⁾ Také jižně Moravy a Lešska ležící území slovanské, kde vládl kníže Montemer, bylo mu podřízeno: „Item Montemero duci Sclavanię. Inter cętera: Quapropter ammonemus te, ut progenitorum tuorum secutus morem, quantum potes, ad Pannoniensium reverti studeas diocesin.“³⁾ Rozkládala se tedy diecese Methodějova daleko za hranice tehdejší Moravy, pojímala v sebe všechno Slovanstvo sídlící kolem středního Dunaje.⁴⁾ Do jaké míry určeny byly pevné hranice diecesní, nemůžeme odnikud zjistiti. Tolik pouze lze říci, že papežský legát Pavel,

¹⁾ CDB I. č. 13. — ²⁾ Tamt. č. 14. — ³⁾ Tamt. č. 15. Dle Pastrnka vládl r. 874—875 někde mezi Sávou a Drávou, l. c. 97, pozn. 94. — ⁴⁾ „... v rukou jeho (Methodějových) jsou od Boha i od apoštolské stolice všechny slovanské země...“ *Leg. Met. kap. XII.*

biskup ankonský, obdržel od papeže Jana VIII pro úřad svůj jistě směrnic a spolu s Methodějem a Svatoplukem jednati měl.¹⁾ Určitější, ale přece jen ještě kusou organizaci obdržela diecese Methodějova teprve v r. 880,²⁾ když vysvěcen byl za biskupa Wiching, jenž spravoval pak severní část arcidiecese Methodějovy a residoval v Nitře. V témže dopisu, kde nazýván jest „Uuichingus . . . episcopus . . . sanctę ecclesię Nitriensis“, jmenuje se Methoděj „archiepiscopus sanctę ecclesię Marabensis“. Nechceme-li již z tohoto titulu dovozovati, jak se nazývala metropole Methodějova,³⁾ tolik přece připustiti musíme, že ležeti musela jižně od diecese Wichingovy, neboť tím směrem přes Pannonii až do Karantanie se rozkládala větší část arcidiecese Methodějovy.

K a (n a) o n, P a o n, P a n i a, I s p a n i a — P a n n o n i a.

Mnozí hledali prvotní sídlo sv. Methoděje v přepevném hradu Kocelově, v Moosaburku,⁴⁾ svedeni byvše snad slovy legendy, která ličí, jak Kocel zvláště naléhal na papeže, aby posláni sv. Methoděje urychlil.⁵⁾ Láká nás k Blatnu též okolnost, že bylo za dob předchozích sídlem arcipryšta solnohradského; ale odnikud se nedovídáme, že by snad povýšeno bylo na biskupství. Rastislav ne libě by byl nesl ponížení, kdyby zastíněn byl takto Kocelem. To se také nestalo. Papež Hadrián posílá Methoděje v první řadě Rastislavovi, pak Svatoplukovi, posléze teprve Kocelovi.⁶⁾ Leželo tedy sídlo Methodějovo v území knížete Rastislava, v němž následoval později Svatopluk. V dopise Svatoplukovi nazývá Jan VIII Methoděje „vester archiepiscopus“.⁷⁾

Hagiograf píše o sv. Cyrillu: „I učinili jej biskupem ve městě Kanaoně, i prosili jej, aby naučil je jich jazykem písmu.“ Mylně

¹⁾ Johannes Episcopus commonitorium Paulo Episcopo fungenti logatione in Germaniam et Pannoniam inter cetera. CDH I. str. 187. — Ne suscipias occasionem excusationis prohibentem te vel fratrem nostrum Methodium transire ad Pentepulcum, sive bella pretendant sive inimicicias congerant. CDB I. č. 18.

²⁾ CDB I. č. 24. List papeže Jana VIII. Sventopuleho glorioso comiti.

³⁾ Nikdo nebude pochybovati o tom, že Methoděj měl svoje pevné sídlo. Děje se o něm často zmínka a stotožňují se se sídlem Rastislavovým, kdež usadil se potom též Svatopluk.

⁴⁾ Annalista Metensis (dle Reginona) ad a. 880. „... in quo situm est castrum munitissimum, quod Mooseburch nuncupatur, eo quod pal' de impenetrabili locus vallatus difficillimum adeuntibus praebeat accessum“.

⁵⁾ FRB I. str. 46. a pozn. 6. — ⁶⁾ tamt. str. 45. — ⁷⁾ CDB I. č. 22.

nechává ho tamtéž pohřbenu býti: „pohřben jest ve městě Kanaoně.“¹⁾ Podobně dí i prolog sv. Methoděje: „Když se Method vrátil do Cařihradu, posvětil jej patriarcha za biskupa, a poslal jej zpět na Moravu do města Kaonu, a tu mnohé zázraky vykonal.“²⁾ Události sběhly se poněkud jinak. Slovo pak Kanaon — Kaon, které ve všech rukopisech v obou prolozích jest buď pokaženo nebo zmatkem položeno,³⁾ bylo různě glosováno, etymologisováno a korigováno, leč bez uspokojivého výsledku. Přirozený výklad poskytuje jméno, změníme-li začáteční K v H, kterážto záměna při cyrillském písmu není nepravděpodobná. Panaon neb zkratka Paon⁴⁾ neznámá nic jiného než Pannonii.

Četl bych tedy uvedená místa takto: „I učinili jej biskupem ve (hlavním) hradě (země) Pannonie.“ Ve druhém případě: „... a poslal jej zpět na Moravu do (hlavního) hradu Pannonie.“ Spisovatel chce totiž tolik říci, že sídlo Methodějovo — Morava — bylo hlavním hradem Pannonie. Dle toho píše také legenda bulharská: Μεθόδιος, ὃς τὴν Πανόνων ἐπαρχίαν ἐκόσμησεν ἀρχιεπί σκοπος Μοράβου ἐνόμενος...⁵⁾ t. j. Methoděj, který zemi Pannonskou ozdobil, stav se arcibiskupem na hradě Moravě. Podobný smysl mají též slova ruského Nestora, praví-li Ποσεις же Коцель князь постави Мефодья епископа въ Пании.⁶⁾

V novějším textě pak čteme: Братаже св. Мефодія княз Коцель постави епископа во Испаниі въ градѣ Моравѣ ежє єсть Плирикѣ.⁷⁾

Jiný variant opět: По семъ же Коцель князь постави Мефодія епископомъ во Испаниі на столѣ св. ап. Андроника.⁸⁾

Něco dříve čteme opět v novém textu: Снмъ бо прѣвое положени книги во Испаниі въ градѣ Моравѣ, ежє єсть Плирицѣ.⁹⁾

Pannonia nazývá se v těchto starých rukopisech Pania neb též Hispania. Je zajímavé, že mnozí spisovatelé označovali Pannonii tímž jménem jako Španělsko, které zkráceně psáno též Ispania — Spania a Pania.¹⁰⁾ Pania, Spania, Hispania a Pania, Spania, Spano-

¹⁾ FRB I. 72 a 73. Píše vlastně vždy. въ Канаонѣ градѣ.

²⁾ FRB I. 74. и въ Мораковѣ во градѣ Каонѣ.

³⁾ tamt. 72., pozn. 4.

⁴⁾ Monasteriologia regni Hungariae, Fuxhoffer I. 30. „Pacones“. Παλones; Pape's Wörterbuch d. griech. Eigennamen. Παλωνία Marquart I. c. 369.

⁵⁾ FRB I. 77. Μοράβου gen. loci. — ⁶⁾ Hodinka Antal, Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai. Budapest. 1916. str. 46. — ⁷⁾ tamt. str. 46. — ⁸⁾ tamt. str. 48. — ⁹⁾ tamt. str. 42.

¹⁰⁾ Const. Porphyrogen., De adm. Imp. cap. 24, 110, 5.: Hispaniam Graeci primum Iberiam nuncupabant... postremo autem aiunt illam Paniam appellatam. — Σπανία = Πανία. Pape's Wörterbuch d. griech. Eigennamen.

nia,¹⁾ Pannonia z neznalosti nebo povrchnosti byla zaměňována zvláště u spisovatelů řeckých.²⁾ Není pochyby, že uvedená místa jménem Ispanie označiti chtějí Pannonii. Spisovatel dobře ví, že jména obou Ispanií se zaměňují, proto dodává: (ta) Ispania, která jest v Illyriku. Pannonie byla vskutku částí Illyrika.³⁾

Jak se nazývala metropole sv. Methoděje?

Otázka tato zodpověděna byla vlastně z části již v řádcích předchozích. Uvedené ruské texty nazývají sídlo Methodějovo hrad „Morava“. Výklad slova Kanaon-Kaon vede nás na hrad „Moravu“ v Pannonii. Legenda bulharská mluví pak vesměs o „Moravě“ ležící v Pannonii, o arcibiskupu „Moravském“.⁴⁾ Nepojímáme-li jméno „Morava“ lokálně, zůstává výraz „Pannonská Morava“ nesrozumitelným. Je známo, že kurie římská označuje titul hierarchy dle jeho sídla: tak arcib. pražský dle Prahy, biskup brněnský dle Brna, biskup nitranský Wiching dle Nitry, tedy i arcibiskup moravský Methoděj dle Moravy.

Putidus, který sepsal seznam bulharských biskupů ochridských, zaznamenává na druhém místě, za arcibiskupem Sardickým, arcibiskupa Methoděje na Moravě v Pannonii. Piše: Μεθόδιος ὁ αὐτάδελης τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τοῦ Φιλοσόφου, χειροτονηθεὶς παρὰ Νικολάου

¹⁾ Apud Ortelium Salagius l. c. II. 11.

²⁾ Srovnej o tom: Salagius, De statu eccl. Pannonicae II. str. 9. násl. Commentarium de SS. Apostolis Petro et Paulo, qui sub nomine Simeonis Metaphrastae apud Aloysium Lippomanum, et Laurentium Surium exstat: „... Petrus (sc. apostolus)... Sirmium petiit urbem Hispaniae, ubi constituto Epenaeto Episcopo...“ tamt.

³⁾ Salagius l. c. I. 14 násl.; Appianus in Illyrico: „Romani Pacones, Rhaetos, Noricosque, et Mysios Europam colentes, aliosque his finitimos, qui per Istrum descendentibus a dextra occurrunt, distinguunt a Graecis, non socus ac ipsi Graeci, eosque propriis nominibus singillatim appellant: ceterum communi vocabulo omnes Illyrios arbitrantur... quippe tributum harum nationum inter fontes Istri et mare Ponticum sitarum tanquam unum exigunt, et Illyricum tributum vocant.“

⁴⁾ Mimo shora uvedené místo píše: „... αὐτὸν δὲ τὸν μέγαν Μεθόδιον, καίτοι πολλὰ δραπετεύοντα καὶ ἀναδυόμενον, ἐπίσκοπον Μοράβου τῆς Πανωνίας χειροτονεῖ (Ἀδριανός). FRBI. 79. Z Říma přichází Methoděj na Moravu: Ὡς δὲ τὸν Μοράβου καταλάβοι, ... tamt. 80. Rastislav a po něm Svatopluk ἤρξατο Μοράβου (tamt. 82.), tedy hrad, z něhož ovládali země slovanské. Z tohoto hradu Mojmirovců pocházel též Gorazd: ... Ὁραζδος ..., ὃν ἐκ Μοράβου γενόμενον... (tamt. 93.); sám byl také ἀρχιεπίσκοπος Μοράβου παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου (od sv. Methoděje) τὰ τελευταῖα γένετος ἀνακρίχουτο“ (tamt. 85.).

Πάπα, τοῦ μετὰ Ἀδριανοῦ (πρὸ Ἀδριανοῦ) ἐν τῇ Ρώμῃ Βοράβου (Μοράβου) τῆς παννονίας ἀρχιεπίσκοπος.¹⁾

Neméně zajímavá jsou slova prologu: Сын оубо блаженных и прѣподобныхъ ѿцѣхъ нашихъ Методѣе, архиепископъ вышнихъ Моравы.²⁾

Není naprosto přípustno hledati tuto Vyšší neboli Horní Moravu na levém břehu Dunaje, kde se rozkládala diecese Vichingova. Ať již tímto názvem Vyšňaja Morava chtěl hagiograf označiti celou arcidiecesi Methodějovu, či spíše jeho residenci, předpokládá tento výraz také Moravu Nižší — Nižňaja Morava. Ta také ležela níže na Dunaji v Moesii, kde se vlévá srbská Morava do Dunaje. Tam stál druhý hrad Morava — Margum.³⁾

Tato Nižňaja Morava byla podřadnějšího významu a Konstantin Porfyrogennetos označuje ji prostým Μοραβία,⁴⁾ kdežto Horní-Vyšší Moravu jmenuje ἡ μεγάλη Μοραβία, ať již tím myslí zemi Svato-plukovu nebo jeho hlavní hrad. Dvě místa z jeho spisu De adm. imp. jsou příznačná. V kap. 40. popisuje stará památná místa παλαιὰ γινωρίσματα⁵⁾ ležící na březích Histru, mezi nimi také veliký hrad Moravský. Zní takto: ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ παλαιὰ τινα ἔστι γινωρίσματα· καὶ πρῶτον μὲν ἔστιν ἡ τοῦ βασιλέως Τραϊανοῦ γέφυρα κατὰ τὴν τῆς Τουρκίας ἀρχήν, ἔπειτα [δὲ] καὶ ἡ Βελέγραδα ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς αὐτῆς γεφύρας, ἐν ἣ καὶ ὁ πύργος ἐστὶ τοῦ ἀγίου καὶ μεγάλου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως· καὶ πάλιν κατὰ τὴν τοῦ ποταμοῦ ἐκδρομὴν ἔστι [τὸ] Σέρμιον ἐκεῖνο τὸ λεγόμενον, ἀπὸ τῆς Βελεγράδας ὁδὸν ἔχον ἡμερῶν δύο, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἡ μεγάλη Μοραβία ἡ ἀβάπτιστος, ἣν καὶ ἐξήλειψαν οἱ Τούρκοι, ἧς ἦρχε τὸ πρότερον ὁ Σφενδοπλόκος. ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὸν Ἰστρον ποταμὸν γινωρίσματα τε καὶ ἐπωνυμίαι.⁶⁾

¹⁾ Tradice Methodějova se v okolí Ochridy hojně zachovala, neboť tam působil přední žák jeho sv. Kliment jako biskup.

Citát u Fr. Pubitschky, Chronologische Gesch. Böhmens II. 42; zkráceně Géza Fehér, Ungarns Gebietsgrenzen... Ungarische Jahrbücher II. 56.

²⁾ FRB I. 69. a pozn. 2.

³⁾ Niederle, Slovanské Starožitnosti III. 210—211. Marg, Margus. Märgis tamt. II.-1. 33. Jiné město Morava, Μωροβιδος, nyní tur. Göllhan, leželo v podkřídli pohorí Šaru (Scordus), Šafařík, Slovanské Starožitnosti II. 228 a II. 231. 'Superior Morav.' tamt. II. 230 pozn. 58 a II. 507 násl.

⁴⁾ εἰς τὸν ἀρχόντα Μοραβίας De Cerimoniis II. 48. 691. Géza Fehér l. c. 58. Šafařík l. c. II. 208 násl. Na sněmě Fotiově r. 879 čte se podepsán arcibiskup Ἀγαθὸν Μωράβων s jinými dvěma biskupy bulharskými, Gabrielem Ochridským a Symeonem Debeltským. Šafařík l. c. II. 229.

⁵⁾ Ed. Bonn. 173, 14 násl.

Císař vypočítává zřejmě staré památky, nikoliv země na Histru. Počíná obloukem Trajanovým a pokračuje k západu proti proudu, udáváje při tom podrobně vzdálenosti. Pouze u hradu Velké Moravy vzdálenosti nemá, poněvadž jest příliš daleká. Praví pouze ἀπὸ τῶν ἔκεισε — tam daleko (proti proudu Dunaje). Mocného hradu, na němž vládl Svatopluk ἡ μεγάλη Μοραβία ἣς ἦρχε τὸ πρότερον ὁ Σφενδοπλόκος bylo Maďary dobyté a nyní leží v troskách. Slavná metropole Methodějova jest za doby císařovy zpustlá, zpohanštělá; to zdůrazňuje spisovatel ἡ μεγάλη Μοραβία ἡ ἀβάπτιστος.¹⁾

Přepevný, nedobytný hrad „Velká Morava“ je to, o nějž tříštila se marně snaha králů německých. On skýtal Rastislavovi vzdorného postoje a Svatoplukovi skvělého lesku. Dle tohoto velkého, slavného hradu Moravského zvána též celá země slavnou „velkou“ Moravou.²⁾ Hrad zván „velikým“ již odedávna. Bulharsko-srbské zkrácení panonské legendy nazývá Rastislava knížetem „Velké Moravy“; Konstantin s bratrem Methodějem šli do „Velké Moravy“.³⁾ V době Rastislavově nelze mluvit o říši Velkomoravské ve smyslu, jak se titulu tohoto běžně užívá. Znamená tedy „Velká Morava“ tolik jako veliký hrad Moravský.⁴⁾

Při popisování hranic Turkie v kap. 13. téhož spisu sousedí Turkia na jih se zemí Velké Moravy: καὶ πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος ἡ με ἄλη Μοραβία ἦτοι ἡ χώρα τοῦ Σφενδοπλόκου, ἥτις καὶ παντελῶς ἠφανίσθη παρὰ τῶν τοιούτων Τούρκων καὶ παρ' αὐτῶν κατεσχέθη.⁵⁾ Císař dobře rozlišuje pojmy obou, vlastně všech tří Morav. Aby rozdíl mezi velikým hradem Moravským ἡ μεγάλη Μοραβία a zemí Svatoplukovou byl

¹⁾ Háje k r. 904 píše: Kněží a záci na větším díle obrátili se z Moravy do Čech a v Moravě zůstal lid neučený a hlupý bez služby Boží. — Odjinud víme, že velká část odešla na slovanský jih a východ.

²⁾ Z dříve uvedeného popisu hranic vysvitá, že vlastní země Morava nebyla nikterak rozsáhlá. Také zeměpisec bavorský z druhé pol. 9. stol. udává poměrně nepatrný počet měst na Moravě: Marharii habent civitates XI. Západní sousedé mají mnohem více: Beheimare, in qua sunt civitates XV; Talaminzi, qui habent civitates XIII; Surbi... habent civitates L. Nižnája Morava čítá XXX: Est populus quem vocant Merchanos, ipsi habent civitates XXX. (Šafařík l. c. II, 711.) Tím větší význam měl pro zemi jejich veliký hrad Moravský.

³⁾ И потомъ възвратисе въ Цариградъ, и тоу оубрѣ посланнику оу цара оу Ратислава, княса Великые Моравы, и просеише крыиеніа и оуцителіа православиѣ върѣ... Ишѣдоуѣ до Великые Моравы, и приѣтъ князь Ратиславоу княземъ. FRB I. 27. pozn 4.

⁴⁾ illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem, nazývá ho Meginhard. — ⁵⁾ Ed. Bonn. 81.

jasnější, přidává: ἡτοι ἡ χώρα τοῦ Σφενδοπλόκου; ἡ μεγάλη Μοραβία, totiž země Svatoplukova, nikoliv γνώριμα! Třetí konečně Moravu Nižší, Srbskou označuje prostým Μοραβία.

Nejstarší naše psané památky neznají jiného pojmenování pro arcidiecesi Methodějovu a residenci jeho než „Morava“. Papež Jan VIII posílá dopis adresovaný: Zvuentapu de Maravna.¹⁾ Dle Křišťanovy legendy o sv. Václavu odebral se kníže Bořivoj ke Svatoplukovi na Moravu, k biskupu Methodějovi na Moravu.²⁾ Quoniam isdem princeps (Bořivoj) Moraviae degens omnipotenti deo votum vouerat...³⁾ Nejstarší spisovatel náš Kosmas⁴⁾ kap. X.: Gostivit autem genuit Borivoy, qui primus dux baptizatus est a venerabili Metudio episcopo in Moravia sub temporibus Arnolfi imperatoris et Zuatopluk ejusdem Moraviae regis. Zná též: privilegium Moraviensis ecclesie.⁵⁾ Všechny legendy cyrillomethodějské vyprávějí jenom a svorně o arcibiskupu Moravském, o Moravě. Teprve později, když jasná představa o Velikém hradu Moravském a pádu jeho staletími vybledla, v šerém dávnou se tratila a jen z pověstí a tradicí se dochovala, teprve když stará Morava národu našemu zcizena byla, vystupuje mlhavě nová představa o Velikém hradě Moravském. Děje se tak teprve začátkem 14. stol. Tak píše Dalimil v kap. XXIII.:

— — — — —
prosi křista Bořivoj ot Svatopluka, krále moravského,
a ot Metuděje, arcibiskupa velehradského.⁶⁾
Ten arcibiskup Rusín bieše,
mši u svú slovensky služiěše.
Ten Velehradě křstil Čecha prvěho,
Bořivoje, kněžě českého, ...
— — — — —

kap. XXIV. Po hříechu tu král boj ztratí.

žalostivě sě do Velehrada vrátí.

Německý veršovec píše: Borziwoy, der erste furst,
dy touf hy czu Beheim durst,
dy im zcu Welherad in Merhern
von ein bischof hern
gegebin wart danach,
daz dy warheit uns iach.⁷⁾

¹⁾ CDB I. č. 22.

²⁾ FRB I. 202 a 203.

³⁾ tamt. 204.

⁴⁾ vyd. Bretholz.

⁵⁾ cap. XV.

⁶⁾ Některé rukopisy mají Velhrad-ský. FRB III. 48. pozn. — ⁷⁾ tamt. 234.

Die Pehemische Cronica cap. XVI. ... und wart getaufft von dem pischof Sent Metudio von Welehrad.¹⁾

Pražský rukopis moravské legendy ze 14. stol. pocházející²⁾ dodává: ... et deducens sanctos viros in castrum suum Welehrad, ex concessione populi in loco, ubi castrum illud stabat, cathedralem fundavit ecclesiam, titulum ejusdem S. Mariae annotando, ubi sedem archiepiscopalem locavit, regale diadema deponens in cinere et cilicio pro suis plorabat excessibus...³⁾

Vyvstává takto nový hrad Svatoplukův, nová residence Methodějova Velehrad, o níž si netroufá žádný z kronikářů udati místo, kde stál. Teprve kronika Pulkavova je řečnější: Anno D. DCCCXCIIII dux Borziwoy baptisatus est... a beato Metudio, archiepiscopo Moraue... in civitate Welegradensi...⁴⁾ ... et erat caput regni Moravie civitas Welegradensis.⁵⁾ Zná také podrobněji okolí města: ... quadam die festiva volens venari prope civitatem Welegradensem in silva, que Greczen vocatur, ...⁶⁾ Pád říše líčí slovy: ... sicque regnum Moravie totaliter exterminatum, depopulatum, dilaniatum et dimembratum est et civitas Welegradensis diruta funditus, et deinceps rex et regnum et archiepiscopatus Moravie penitus defece-runt et esse amplius cessaverunt.⁶⁾ Pražský rukopis Pulkavovy kroniky odhaluje nám konečně celou podstatu této nové představy Svatoplukova hradu, an dí dále: ita ut in loco illo, ubi civitas Welehrad erat, nichil nisi monasterium Cisterciensis ordinis sit, quod Wladislaus, marchio Moravie, filius quondam Wladislai, regis Bohemie, qui fratri suo Przemisloni cessit de regno, propriis sumptibus ad honorem Dei et matris eius construxit et copiose dotavit; et ibidem est sepultus anno Domini MCCXXIIII^o, ut infra dicitur.⁷⁾

Biskup olomoucký Jan žádal od papeže Urbana VI pro cisterciácké opaty velehradské o pontifikalie z toho důvodu, protože prý kostel velehradský byl kdysi metropolitním chrámem moravským; této prosbě vyhověl papež r. 1379.⁸⁾ Od těchto dob přiodívá se malá osada u Uh. Hradiště gloriolou slávy Svatoplukovy a Methodějovy.*)

¹⁾ tamt. 265. — ²⁾ FRB I. str. X. — ³⁾ tamt. 102 pozn. 3. — ⁴⁾ FRB V. 15.

⁵⁾ tamt. 16. — ⁶⁾ tamt. 17.

⁷⁾ tamt. Nejasné zprávy o hrobovce Mojmirovců podává Eneáš Sylvius kap. XIII. Ten (Svatopluk syn) poučen od poustevníků o osudu otcově, o němž se domníval, že padl v boji, vykopal tělo jeho z poustevny, odnesl na Velehrad a pohřbil je v hrobovce předků. — ⁸⁾ Pastřnek I. c. 73, pozn. 67.

*) Druhá část rozpravy této bude následovati v lednu 1928.

Visitace kapituly brněnské r. 1706.

Jan Tenora.

(Č. d.)

Po měsíci, 3. února, došla nová určitá zpráva. Biskup z Vídně oznamoval brněnské kapitule, že jsou již odklizeny překážky, pro které visitace kostela i kapituly posud konati se nemohla, a že jim tedy oznamuje za den, kdy visitace počne, 8. března; všichni i jednotliví ať se dostaví a ve všem poslušnými se osvědčí.¹⁾

Ale u kapituly nemohli se stále starší kanovníci spráteliti s myšlenkou na visitaci, a rádi by ji uhnuli, kdyby se jen příležitost poskytla. Proto biskup zase 20. února poslal kapitule, aby se tam nemohli vymlouvat, že o visitaci nevěděli, nebo něčím jiným, kopii poslední své opovědi, že visitace bude 8. března, a opět jim kázal, aby se všichni před visitátory postavili, a jim, jakoby biskupu samému, příslušející poslušnost, úctu i respekt prokazovali.²⁾

Za visitátora nebyl již ustanoven administrátor biskupství Lanthieri, nýbrž s jeho souhlasem olomoučtí kanovníci Vilém Vojtěch hrabě Kolovrat, Otto Karel Krištof hrabě Thürrheimb, František Ferdinand svob. pán Oedt a konsistorní assessor a notář Daniel Dresner. Podle instrukce jim 3. března 1706 vydané neměli dbáti žádných protestů, výhrad nebo výmluv a měli 8. března učiniti začátek. Visitaci měli konati v trojím oddíle: předně, co se týká bohoslužby. Napřed první visitátor měl míti vážnou promluvu, že z otcovské péče biskupovy koná se podle úřadu jeho pastýřského a nejvyšší moci biskupské visitace jen proto, aby řád snad pokleslý zase se pozdvihl, stojí-li však pevně, aby ještě více byl utvrzen, — potom aby požádal o klíče kostelní; po mši k Duchu sv. bude se visitovati svatostánek, křtitelnice, sv. oleje, oltáře, paramenta, zpovědnice; další otázky budou: kdo zpovídává, modlí-li se pobožně kanonické hodinky ve stanoveném čase, kdo na nich bývá nebo býti má, kdy se bohoslužba koná a kdy kanovníci mají býti přítomni a pilně-li se účastňují, zachovává-li se dekret tridentského koncilu sez. 22. o sloužení mše sv., káže-li se a kdy, atd.

Druhý oddíl visitace byl o osobách a osobních věcech: mají-li v kapitule statuty a jaké, — visitátoři měli nahlédnouti do originálu

¹⁾ Kopie. — ²⁾ Kopie.

a authentický opis uschovati; poslouchají-li kanovníci probošta, nezávisají-li od něho v něčem a v čem; může-li a smí-li probošt všecko činiti s jejich radou nebo souhlasem, a co se v té věci stalo; mívají-li kapitolu, kdy a kolikrát za rok, kdo předsedá, o čem se jedná, kde bývá, kdo je zván, kdo vyloučen, bývá-li vynechávána a proč, nebývá-li jim překáženo při hlasování vyvoláváním nějakých zmatků, za jakých obřadů přijímá se do kapituly, mají-li tam přístup nekneží, podjáhní nebo minoristé, jak kurátní kanovníci zastávají duchovní správu, zda po týdnech, zda s patřičnou pilností nebo nechávající správu jednoduše vikářům, neukládají-li farníkům přílišných poplatků, kdo má nad tím dozor, a nežádají-li se libovolně; kteří jsou vikáři na čas (temporales) a kteří jsou neodvolatelní (perpetui), kdo bezprostředně dozírá na jejich život a mravy, kdo je prezentuje, a jakým právem; kdo rozděluje sv. oleje; zdali všichni nosí kněžský oděv a ve všem se řádně a slušně chovají.

Ve třetím oddíle mělo se jednati o temporalích; otázky byly o fundacích a o správě statků a o podílech z nich; rozdělují-li se podíly každý den nebo jen podle fundací a zdali je podílníci řádně přijali; jsou-li fundace, které již přestaly, jak přestaly, a jaké to jsou; slouží-li se fundace včas; je-li ustanoven punktátor, jenž zaznamenává, kdy jsou kanovníci přítomni; zdali starší kanovníci dali spolubratřím vědomost o knize privileji a statut; mají-li protokoly a kdo je opatruje; zda-li je ustanoven prokurátor statků na vždycky nebo jenom na čas, musí-li skládati účty a komu, složil-li je, nebo ode kdy to zanedbal; má-li kapitula nebo kostel dluhy, proč byly udělány a dala-li kapitula k tomu souhlas vždycky; zdali se statky kapitulními dobře se hospodaří, a jaké závady jsou v této příčině? — Z otázek v tomto oddílu ozývají se zřetelně stížnosti mladších kanovníků, kteří především v těchto bodech dovolávali se nápravy.

Potom instrukce ještě nařizovala, aby se vyšetřovalo, jak kanovníci sice tvrdí, ale prý nedokázali, zdali nikterak nejsou podřízeni konsistoři jako úřadu biskupskému. Posléze měly býti vyšetřeny stížnosti tří kanovníků. Visitátoři však nesměli nic sami od sebe při visitaci ustanovovati, nýbrž všecko se svým dobrým zdáním biskupovi předložiti.¹⁾

Brněnské kapitule ohlásili visitátoři svůj příchod 7. března a předvolali ji na zítřejší den ráno o 9. hodině do biskupského domu

¹⁾ Originál.

v Brně, aby jim oznámili pořad visitace a ukázali své pověření k ní.¹⁾

Dne 9. března byl svátek sv. Cyrilla a Methoda, vlastní visitace počala tedy ve středu 10. března. Napřed byla visitace kostela, a shledaly se tyto nedostatky: korporalia byla děravá, a visitátoři viděli v tom nedbalost sakristána (kustoda) kanovníka Pruskauera, jenž prý ani nezná, že korporale jest obrazem nesešitého a nerozděleného roucha Kristova. Nebylo ani schránky na Velebnou Svátost k nemocným, nybrž jen obyčejná bursa s maličkým měsíčkem, tak že hostie mohla se snadno polámati; proto navrhovali, aby se pořídila nová schránka. Ani nehořela lampa před Velebnou Svátostí, a nebylo dlouhého vela, když se nosila Vel. Svátost, bylo jen nahoře na monstranci připevněné velum, které zahalovalo hlavu knězovu; komisaři to neschvalovali, nýbrž chtěli, aby co nejspíše bylo opatřeno dlouhé velum, jež by s ramen kněžových splývalo na ruce. Sv. oleje byly v sakristii v nepatrné almárce, kam snadno mohli laici. Ve zpovědnicích nebyl seznam případů biskupovi vyhrazených. Na oltářích na voskovaném plátně byla jen jedna plachta, u pátého oltáře nebylo ani voskovaného plátna. Z pravé oratoře byla sýpka na obilí, což přísně visitátoři odsuzovali²⁾ a chtěli, aby tam byl archiv. Na choře nebylo antifonáře, martyrologium se nečetlo, v sakristii nebylo pokrývek pro komunikanty, nebylo nádoby, kde by se prala korporalia. Fundace po kanovníku Zeiskeovi ani po roce nebyla ještě zapsána.

Dne 11. března pokračovalo se ve visitaci. Řada přišla na osoby v kapitule. Proboštem byl Max. Lichtenštejn, děkanem Jan Bornstedt, a pět sídelních kanovníků: Pruskauer, Ullersdorf, Eder, Ličovský, Leffler, nesídelní byli čtyři: Petr Reharmond, probošt mikulovský, Matouš Scholz, farář brněnský, Matouš Knopp, farář jaroslavský, a Ferd. Bertram, kanovník kolínský. Poměr kapituly k sobě byl tento: farářem je probošt, jenž prezentuje dva kurátní kanovníky, jimiž byli Ullersdorf a Eder, kteří zároveň byli vikáři perpetui; ostatní kanovníci byli kanovníci královští. Vikáři temporales byli tři a mohli býti dle libosti odvoláni a přesazeni, choralisté byli čtyři spolu s varhaníkem; dva akolyté, kostelník. Hodnosti v kapitule byly proboštsství, děkanství a arcijáhenství brněnské;

¹⁾ Originál.

²⁾ „Opus esset, ut hi dardanarii tanquam ementes et vendentes de ecclesia peccarentur ad exemplum Christi.“

královských kanovníků bylo sedm, presentováni jsou králem; všichni kanovníci bývají potvrzováni biskupem olomouckým. Úbor kanovnícký vešel však již v zapomenutí, nenosili ani kap beránčích, jak měli nositi podle statut z r. 1500; visitátoři tedy chtěli, aby nosili kapy jako oděv kanovnícký. Hodinky kanonické ve všední dny se říkaly od jednoho vikáře a tří choralistův a jen o svátcích se zpívaly; ukládáno tedy, aby se budoucně i ve všední dny zpívaly, a to na místě povýšeném a od laikův odděleném. Kanovníci nechodili ve všední dny do choru, zařídili si, že nebylo žádného každodenního rozdělování za funkce, nýbrž dostávali místo toho v sobotu po jednom mor. zl. Visitátorům však se to nelíbilo: tak že hynou bohoslužby, úmysl fundátorův se neplní a svědomí kanovníků se obtěžuje, a proto chtěli, aby bylo závazné denní podělování, a aby dostával jen ten kanovník, kdo by byl v choru přítomen; proto aby byl ustanoven punktátor. Visitátoři shledávali dále, že zanedbávání bohoslužeb působí u lidí veliké pohoršení, ano kanovník Leffler pravil, že mu bylo vytýkáno od prelátů, že officium na Petrově nestojí za krejcar, a dosvědčoval, že se příliš spíchá, což i kan. Ličovský potvrzoval; visitátorům tedy se zdálo, aby za to dostali dobrou kapitulou, a děkanovi, jehož officium to bylo, aby se o tom poručila horlivá náprava. Mše sv. bývala o $\frac{1}{2}$ 8. a tehdy se modlily hory, a o 8. hodině byla mše de tempore. V kostele kázávali dva jesuité, jeden o nedělích a druhý o svátcích, prý podle smlouvy s jesuity, aby nikdo jiný tam nekázal, ale kde je ta smlouva, o tom se nevědělo; kázalo se česky, a to s užitkem dobrým, protože v celém městě nebylo kromě Petrova českého kázání.¹⁾ Zpovídávali také jesuité a vikáři. Statuty kapitulní přestaly se již v mnohém zachovávat, ano kan. Ličovský a Leffler pravili, což kan. Eder potvrzoval, že statut neznají; že sice o ně žádali, ale že jim nebyly dány, ani přečteny, — a těmto výpovědím nikdo neodporoval, — proto visitátoři žádali, aby se statuty četly aspoň o každých suchých dnech. V kapitule řídili se jen zvyklostmi a obyčejem, a když měli pochybnost, odvolávali se, ale prý bez výsledku, ke kathedrální kapitule olomoucké, jako dcera k matce. Probošt neprojevil žádné stížnosti a nežaloval v ničem na neposlušnost kanovníků; jeho poměr ke

¹⁾ Když r. 1692 začalo se u Dominikánů česky kázati, usnesla se kapitula, aby se protestovalo u představených řádových, a aby se to budoucně zamezilo, ježto je to na úkor kostelu Petrovskému. Také jesuité hájili si svá česká kázání na Petrově. (Kapitulní protokoly 1670—1706; str. 185, 245, 247.)

kapitule byl ten, že měl kapitolu vyslechnout a rozhodnouti podle souhlasu většiny; arcijáhnovi brněnskému náležel také hlas, — otázka, má-li probošt, jenž jest arcijáhmem, dva hlasy, byla již spokojena tak, že mu dva hlasy přísluší. Kapitula se svolávala jen když se uzdálo; předsedal probošt, v jeho nebytnosti v domě děkan a potom kanovník podle stáří, v domě proboštově nebo v domě předsedově, a všichni měli býti zváni skrze vikáře. Ale tuto zase se ozvali kan. Ličovský, Leffler a Eder, že nikdy nebyvali pozváni, kdykoli se jednalo o věcech, které se z kapituly posílaly k biskupovi, že se ani neudávala doba, kdy kapitula bude, a že se dokonce některé osoby vylučovaly; zase to neschvalovali visitátoři, nýbrž chtěli, aby se kapitula podle statut řádně svolávala, a aby byla častěji a lépe uspořádána; nynější způsob u kapitul že je hoden pokárání. Pečeť měl u sebe kanovník senior Pruskauer, archivu nebylo, — z čehož visitátoři soudili, jaký nepořádek je při kostele — protokoly byly u notáře kan. Ullersdorfa.

Potom začal výslech o hospodářství u kapituly. Urbář byl, ale biskupští komisáři žádali také, aby jim byly předloženy účty hospodářské, aby se mohli přesvědčiti, jak jest oprávněna stížnost dvou mladších kanovníků (Edera a Lefflera), že mají tak malé příjmy. Kanovník Ullersdorf odpověděl, že účty jsou složeny až do r. 1702., a že má absolutorium, jímž se prokáže. A vypověděl pak, že na svůj úřad prokurátorský resignoval před šesti týdny kapitulnímu děkanu; ale shledalo se, že se to v kapitule neoznámilo, a že se o tom ani nevědělo.

A tu přestalo klidné jednání. Probošt, děkan a starší kanovníci ukázali dekret královského úřadu zemského hejtmanství, jenž dovolával se častých nařízení císařských a zakazoval připustiti visitátory k visitaci temporalii. Proto probošt odmítal předložiti účty. Visitátoři namítali zase, že fundace kostela nejsou čistě temporální, že tedy biskupu přísluší zkoumati, jak se rozdělují, že jsou to statky patrimonialní sv. Petra, že biskup jest oprávněn míti dozor na všechny kostely a jejich prospěch, a že je přirozeným právem, aby se skládaly účty o příjmech a vydáních. Ale probošt, děkan a kan. Pruskauer prohlašovali, že se musí nařízení tribunálu uposlechnouti, — kanovník Ullersdorf podivuhodně se kroutil a na obě strany se točil, — proto visitátoři přečetli jménem biskupovým zase jeho rozkaz, aby také vyslyšali, jaké jsou důchody kapitulní, jaká jejich správa, a zdali se účty skládají. Proti tomu neozval se již nikdo. Biskupští

komisaři připomněli ještě k tomu, že nevisitují skutečně temporalii, nýbrž že se jen chtějí informovati. Když tedy kanovník Ullersdorf neměl účtů pohotově, přešli k dalším otázkám o přijímání do kapituly. Slyšeli, že probošt uváděl kanovníky do stalla a že skládali přísahu. Ale i při tom dostaly se rozčilené mysli do sporu, byl-li kanovník Knopp řádně do kapituly uveden, — a teprve druhého dne byl ten spor úplně uklidněn; sídelním kanovníkem mohl se státi jen kněz; kurátní kanovníci někdy posluhovali svátostmi a vedli dozor, vikáři však vedli duchovní správu střídavě po týdnech, štóla dávala se podle zvyku a vikáři ji rozdělovali; nad vikáři měl moc a dozor probošt a v jeho nepřítomnosti děkan; bývali presentováni, přijímání a propouštění podle obyčeje; proboštovi jako arcijáhnů náleželo také rozdílení sv. oleje.

Že se vzpěchovali v kapitule visitaci in temporalibus, dotklo se visitátorů velmi nemile. Bez obalu projevovali o tom své mínění. Bylo jim to znamením, že chtějí podezřelé hospodářství neobvyklým způsobem zastříti, bylo jim na pohoršenou, že chtějí ochranu svou očekávati raději od světské moci, než aby se dali spravovati laskavostí církve, vyslovovali se o takovém jednání, že zajisté budoucnost ho nepochválí, že není přiměřeno duchovnímu stavu, a že ani rozhodní laikové nebudou tuze velebiti, že proti poslušnosti, jakou jednou přísahali svému biskupu, chtějí hledati si raději studnic dřavých, které nemohou udržeti vody, než aby se přidrželi živého pramene, svého biskupa.

(O. p.)

Posudky.

Psychologia speculativa in usum scholarum auctore Josepho Fröbes S. J. Tom. II. *Psychologia rationalis.* Herder & Co., Friburgi Brisg. 1927. S. 350, 5.20 M.

Tato druhá část spisu minule tu oznámeného obsahuje nauku o rozumu, o vůli, o duši: o r o z u m u, kterak dospívá k poznání pravdy — tedy rozbor pochodů rozumových ne jak se dítí mají, aby správných výsledků došli, což jest úkolem vědy normativní, logiky, nýbrž jak se skutečně dějí; o v ů l i, co jest, nač se vzta-huje a jak si počíná (svoboda její); o d u š i jakožto podmětu obojí té činnosti, čím tedy se podle ní jeví, jaký jest její vztah k tělu, jaká její bytnost (podstata nesmrtelná).

Jak samozřejmo, jsou to velevážné otázky o bytosti lidské, k nimž filosofie odjakživa různé odpovídala a jež i psychologicky zkušenosti čím dále tím jasněji mohly býti vysvětlovány. V tomto spojení s em-pirickou psychologií, jak o nich jedná p. spis., samy sebou vysvi-tají výhody tohoto postupu naproti dřívějšímu, jenž o nich jednával odděleně, v metafysice. Ústí sice také do ní, ale v oné spojitosti naskytuje se vhodnější příležitost zaujmouti stanovisko k průrůzným názorům o vyšších duševných úkonech, jak se kdy v dějinách psy-chologie vyskytly, ať už pracovaly s pojmem duše či bez něho.

Nabílední je tu souvislost s oněmi otázkami, na něž náš názor klade hlavní důraz, nábožensku-ethickými, tedy s vlastním duchovním smyslem života. Tím, jak se k němu psychologové kdy stavěli, dán každé psychologii kritický směr a naukový obsah.

Rozbory p. spis. i v této části jsou věcné a přesné, odpovědi k na-skytujícím se zde otázkám v pravdě vědecké, pokud v nich věda vůbec rozhodovati může. Komu snad nevyhovují, může se z uvedených dokladů přesvědčiti, že jiné odpovědi teprve nevyhovují, t. j. že naše odpovědi nám z části odjinud nežli z pouhé zkušenosti naší a z rozumu našeho známé i rozumovým požadavkům vyhovují nejlépe, ba jediné; tak na př. o svobodě vůle, o nesmrtelnosti. Tu a tam přibrané důvody z theologie nabízejí se podle zmíněné souvislosti samy sebou; někdy, na př. u vývodů o věčnosti trestů, by snad byl na tomto místě úsudek zdrželivější lépe odůvodněn — důvod z neko-nečné viny ve hříchu na př. nezdá se býti přesvědčivý.

Nauka o duši jakožto tvárnosti těla (*anima forma corporis*), staré to dědictví *philosophiae perennis*, aristotelismu a scholastiky, pomyslně sice pěkně poměr mezi obojí podstatou vyjadřuje, avšak věcně málo vysvětluje, jako formismus vůbec znamená více pomysly obrazné, obdobné, jež potřebují ještě zevrubnějšího, řekněme reál-nějšího rozboru a výkladu, o který se pokoušejí právě empirikové. Ale zatím tu není výrazů přiléhavějších. Jako však fysika na nich

nepřestala a přeshedši přes ně pokouší se podrobněji vysvětliti hmotu, podstatu těles, tak nemůže býti bráněno dalšímu bádání o poměru mezi duší a tělem, jež ovšem spojeno s bádáním o povaze obou.

Dílo Fröbesovo znamená obohacení písemnictví nejen školského, nýbrž vůbec vědeckého. Druhá část poslouží velmi dobře také při studiu příslušných otázek theologických.

Dr. R. W. Hynek, Stigmatizovaná z Konnersreuthu. Studie lékařsko-psychologická. Nakl. L. Kuncíř, Praha 1927. S. 125.

Spisek vydán už podruhé, důkaz to — jelikož vyšly zatím i jiné — že se hledá poučení o oné senační události.

P. spis. jest chirurg, ve válce asi notně vyzkoušený, neomezující se však na pitvu těla. Snaží se porozuměti celému člověku, v němž se mnohými jinými lékaři shledává víc než pouhé tělo z masa a kostí.

Spisek jeho chce o věci poučiti především s hlediska lékařského. V tom ovšem naráží na úžasné nemotorné útoky českých pokrokářů, mezi nimiž vyniká „odborník“ MUDr. Šimsa, majitel neurologického sanatoria, zvyklý tedy zacházeti s hysterií a pod. requisity této vědy, ale podle toho, co o T. Neumannové napsal, ještě velice vzdálený její hlubší znalosti. Náš p. spis. má s tímto a jemu podobnými vykladači práci velmi snadnou: nemajíce věcných důvodů, bez důvodu podezírají nebo házejí frázemi.

P. spis. podává, co viděl a od odborníků na místě slyšel. Aby poučil o neobyčejném zjevu v celku, nemůže ovšem přestati na výkladech čistě lékařských, ačkoli se nechce vydávati na pole theologické, jemuž se tu však vyhnouti nelze. O z á z r a k u na př. bylo by pojednati přesněji, nemyslím tuze obšírněji, podle nějaké katolické apologie; vysvitlo by odtud m. j. také, proč úřad církevní otálí s rozhodnutím. Stručněji stačilo promluvit o m y s t i c e. Je to území průměrnému čtenáři příliš málo schůdné; i velikého jinak Görresa v této věci následovati třeba jen velmi opatrně.

Na četných místech jsou osoby, o nichž je řeč, označeny jen začátečními písmenami; proč ne celými jmény? —

K tomuto i k jiným spisům katolické strany podotýkám vůbec, že tu zatím nejde o nějakou obranu našeho náboženství, pokud není zásadně zjištěna příčinnost nadpřirozeně z á z r a č n á. A ta s n a d ještě zjištěna není. Ano jeden z předních pozorovatelů, würzburgský prof. W u n d e r l e výslovně popírá, že by úkazy ty rozhodně pro ni mluvily. Naproti tomu však mnichovský prof. S e i t z (Theol. Revue 1927, sl. 388) poukazuje na př. na to, že stigmata u Neumannové nejsou jenom na povrchu, což by ještě bylo možno vysvětliti přirozenou autosuggescí, ale příslušné údy p r o n i k á j í, čehož přirozeně prý vysvětliti nelze (?). Obyčejný výklad že n e m o c u N—vé působí stigmata, ekstase, spolutrpení s Kristem, odmítá Seitz poukazem, že nemoc a bolest přivádí nanejvýš mravní rozpolozenost, nikoli však podmínku k nim; stigmata měly mnohdy

i osoby docela zdravé, jež se dožily i 70–80 let, a naopak soucitné ponoření do útrap Spasitelových u nesčetných duší, hned Matkou Páně počínaje, stigmat nepřivodilo.

Slovem, jsme tu ještě před záhadou, jež sice nevývratně osvědčuje aspoň náš náboženský spiritualismus, jak tu minule zmíněno, ale nemá dryáčnický býti využitkována jako nové zjevení bůhví jakého dosahu.

Neníť vyloučeno, že otázka: zázrak či pouhá příroda? bude řešena pouze zjištěním, žije-li Neumannová skutečně beze vší potavy. Ostatní úkazy, ač dosud nevysvětleny, nemohou snad býti s jistotou označeny za nadpřirozené.

Karel Lutislav, Pravda a lež o českých dějinách. Díl I. Doba katolická. Nakl. Tiskové Družstvo, Hradec Králové 1926. S. 38, 3 K. Časové úvahy 907.

Spisek obírá se školními knihami, jež o dějinách českých napsali A. Jíl, B. Svačina a A. Caba, a to v díle I. jejich protikatolickými názory na osoby a věci až do konce 14. stol., k sv. Janu Nep. Nepodává vlastních nových výzkumů, nýbrž opírá se o uznané prameny, jejichž úsudky věrně zaznamenává. V řadě obranných spisů ve známých otázkách z českých dějin oné doby náleží tento k nejzdařilejším.

* * *

Jos. Pospíšil, Tiché rozkoše. Básně. Vydalo nakl. Československé akc. tiskárny v Praze 1927. S. 104. C. 20 K.

Spisovatel, jenž vystoupil před více než 20 lety s pěkným úspěchem jako povídkář a novelista, obrátil se v poslední době po delším odmlčení výhradně k poesii. S nemalou vytrvalostí vydává knihu za knihou; po časově politické, konfiskaci propadlé „Pohádce o králi Václavu a Románě“ (1923) vydal knihu veršovaných vzpomínek na rodný kraj a vlastní mládí („U Doubravy“ 1924), následujícího roku sbírku časových „Balad“ a větší idyllickou skladbu „Jan Prchalů“ a po loňské značně rozsáhlé lyrické knize „Život“ přichází letos s novou sbírkou kratších lyrických básní. „Tiché rozkoše“ jsou ideové jakýmsi doplňkem „Života“. Tam zachytil bolesti, jaké prožívá věřící křesťan a zvláště kněz při styku se současným světem, technicky tak vyspělým, ale namnoze bezbožným a hříšným; zde ukazuje, kde může i dnešní duše nalézt útěchu v zármutku, uchrániti se pessimismu a těšiti se tichými, čistými rozkošemi. Básník, třebaš má lidi rád a „bez nich snad by steskem zvad“, prchá z lidského mumraje do své samoty, ale nejčastěji do přírody. Dovede se tu potěšiti i prostými věcmi a jevy, jež od věků již inspirují básníky. Krása přírody jest mu sice někdy bezděkou mučitelkou a nebezpečím pro duši, ale mnohem častěji je mu útočištěm ve vichřicích života, hojivým lékem na rány utrpené v duchovních bojích a tmelem utužujícím víru

v božskou Prozřetelnost. Mnohé tyto básně jsou provanuty opravdovým citem a zachytí se v duši čtenářově i nejedním přiléhavým obrazem. Ale vedle nich je tu také dost takových, jimž naprosto chybí umělecké posvěcení: jako v předešlých knihách básník často mnohomluvně jen popisuje zjevy zcela všední i banální a jakoby z donucení veršuje, tak že báseň je vlastně jen násilně rýmovanou prósou. „Rybáři dva v lodici, — pro zisk bezpochyby, — ozubenou vidlicí chytali tam ryby.“ „Po koupání doutník, krátký jen, chutnal mi jak nejluznější sen.“ Takových rýmovaček naleznete v knize mnoho, jako nelibozvučných veršů à la: „Proč já v celém žití víc než cukr lip, žluč zel musíval jsem píti...“

Ve „Finále“ ohlašuje spis. budoucí obsahový obrat své tvorby. Čini si totiž výčitky, že zpíval ve svých verších o radostech z přírody: verše a rýmy okrádaly jej o čas, který měl věnovat duším jako kněz. pastýř Kristova stádece ohroženého vlky se všech stran. Utíkal se do skryše a závětrí přírody, místo aby šel do víchřice a bil i pronásledoval vlky. Proto chce nyní vzlétnouti do sfér nadpřirozených, aby opěvoval divy milosti boží v duších světců... K této cestě možno básníku jen přátí opravdu orliho zraku a orlích křídel, neboť zde nebezpečí ztroskotání jest ještě větší než v časových epických skladbách nebo v drobné přírodní lyrice.

Jaroslav R. Vávra, Lásk a Sáry Jensenové. Román. S. 471. Praha 1927. — St. Huml-Čerchovský, Necht rozhodne osud. Román. S. 216. Týž, Lásk a vraždící. Román. S. 191. Praha 1927.

O první knize platí plnou měrou, co tu bylo posledně napsáno o nebezpečí románu, totiž o nebezpečí pro samy spisovatele. Z perspektivy se dovidáme, že autorem jest mladý moravský publicista, štitky v knihkupeckých výkladech jej označují za „brněnského autora“. Cestoval asi v Norsku, seznámil se trochu s okultismem, všiml si starého již problému o možnosti vyvolati uměle ztrátu paměti — a z těchto prvků vytvořil tlustý, prý „mezinárodní“ román. Jeho děj odehrává se totiž v Norsku, kde se český spisovatel setkává se svou bývalou milenkou, pokládanou za mrtvou. Obě tyto postavy a jejich osudy jsou až nemožně fantastické: ona, prostá česká dívka, objevuje se tu pojednou jako bohatá a neobyčejně krásná kněžna, jež zapomněla na celou svou minulost a nepoznává ani svého milence; tento stává se náhle po válce nejoslavovanějším světovým spisovatelem, „literárním polobohem současného světa“, jenž čeká již jen na Nobelovu cenu, jehož díla i tam v Norsku každý zná a nadšeně čte... Nevadí mu střídati milenky, ale přesto je, ač původem Rus, pravým Čechem, neboť „boj proti Římu byl jeho bojem“. „Svého boha našel bez meditací“, ale při tom koketuje s buddhismem, neboť na světě není prý bližších národů nad Hindy a Čechy, protože obojí věčně hledají boží pravdu: „Čechové byli seveřané a proto (!) hloubali nad Kra-

lickou Biblií, Hindové exotové pátrali ve Védách...“ Při tom ovšem také nevadí spisovateli vyličovati dopodrobna smyslné sceny a útočiti na katolickou morálku, která prý uvrhla na ženu „mazlavou a houbovitou sentimentalitu jako bláto plné choroboplodných zárodků“. K tloušťce románu přispěly vedle všelijakých vedlejších episod velmi časté rozplizlé hovory o současných otázkách politických, národohospodářských, sociálních, uměleckých i literárních. Trapný dojem zesiluje nečeský sloh, plný germanismů a hrubých mluvnických chyb v náměstkách i přechodnicích. Shánka po nových obrazech vede často až k nechutnostem.

Ještě trapnější úlohou jest přečísti dvě knihy také neznámého dosud spisovatele Humla-Čerchovského. Dle podobizny vložené do jedné z nich není již zrovna mladíkem, má také jisté zkušenosti životní z manželských strastí i ze všelijakých velkoměstských brlohů, ano prý i z austrálských zlatonosných polí, ale k umění mají jeho práce příliš daleko. O slohu nemožno tu vůbec mluvit, mluvnických chyb jest ještě více než u Vávry. A obsah? Obyčejné příběhy o nevěrných mužích a ženách, o zločincích a nevinně trpících lidech, kde vedle několika málo životnějších postav jsou někde až naivně tendenční zkresleniny. Tak ličí třeba českého spisovatele Hrona, jenž pod svým jménem vydal román napsaný milenkou, pisarkou v kanceláři, a způsobil jím takový rozruch, že šťastný nakladatel prodal za půl roku několik set tisíc výtisků, že profesori četli jej místo přednášek, řidiči elektrické dráhy mezi jízdou, žebrák měl jej ve svém ranci mezi suchými krajici chleba, kolovrátkář u cesty točil jednou rukou klikou a ve druhé držel oblíbenou knihu... To všechno, prosím, zcela vážně! Autor sám je dost upřímný a přiznává, že se rovněž pokoušel o dobytí literárního jména, ale setkal se s naprostým neúspěchem, poněvadž se mu nezdařilo získati pro svá díla ani jediného kritika, který by ho doporučil čtenářské obci jako vážného pracovníka. „Ti, kteří se snížili k posudku mých prací, soudili, že píši věci hluché, nezáživné, málo zajímavé. Mám prý ve své duševní dílně cosi zolovsky neřestného a kazím prý mravy a vkus čtenářů.“ Nelze opravdu než podepsati. A jen snad se podiviti, že bombastické reklamní doporučení všech těchto tří spisů otiskuje v rubrice pro „literaturu“ — brněnský lidovecký deník a snad i jiné katolické listy. Proto hlavně, aby katoličtí čtenáři nebyli mateni a klamáni, píši tento relerát o zbytečných i špatných knihách. M.

Rozhled

Náboženský.

K programu katolických sjezdů pronesl hr. Jan Zichy, předseda svazu katolíků maďarských, o 19. výročním sjezdu toto: Katolíci nesmějí napodobiti způsoby některých křesťanských bratří, kteří při svých poradách raději provětrávají záležitost jiných, než aby se zabývali svými vlastními. (Týká se porad kalvinských v Maďarsku, útočně vystupujících proti katolíkům, ač tito mají daleko více nač si stěžovati v státní správě s dvěma kalvinci, Horthym a Bethlenem v čele). Nám náleží pečovati, aby všichni naši údové byli lepší, mravnější a pokojnější než ostatní a přísnější v posuzování nás samých. Maďarské katolické sjezdy mají v budoucnu býti především velkolepými exerciциemi a teprve potom úkony společenskými a politickými, jelikož naše síla jest ne v demonstracích, ne ve vytýkání nedokonalosti u jiných, nýbrž v oné mocné a hluboké mravní hodnotě, kterou nám dává růsti náš náboženský život.

*

m. — El. Orzeszkowa a náboženství.

V červencovém čísle „Hlídky“ (295) ve stati „Dvě polské spisovatelky“ uvedl jsem také názor A. Zahorské o poměru El. Orzeszkové ke katolicismu. Na její obranu vystoupil nyní v témže časopise, kde byla otištěna zmíněná studie (Przegląd Powszechny, listopad 1927), kněz W. Czczott, který byl dobře znám s autorkou „Cháma“ a často se s ní v posledních 15 letech jejího života stýkal. Správedlivost žádá, abychom referovali také o jeho tvrzeních, tím spíše, že se opírají o vlastní korespondenci širší veřejnosti neznámou.

Neštěstím Orzeszkové podle něho bylo, že ji tábor pozitivistický pokládal za svého praporečníka, a tato značka zatěžuje dosud u mnohých její památku. Charakteristickou známkou varšavského pozitivismu byl rozchod s vírou, s romantickou poesii i s národní tradicí polskou. Proti dvěma posledním věcem O. nikdy nevystupovala, ani tehdy, kdy se její náboženská víra teprve vytvářela a kdy zdůrazňujíc požadavky křesťanské mravouky necítila se ještě katoličkou. Ale již r. 1895 lituje v dopise svého románu „Cnotliwi“, který napsala před 27 lety a který nejvíce se dotekl katolíků, poněvadž v něm nakreslila karikaturu falešné pobožnítkárky. Přiznává, že celý tento román jest „velkým hříchem proti umění“ a že jej chtěla vyloučiti ještě s jinými svými prvními díly ze souborného vydání svých spisů; jen vydavatelé ji pohnuli k novému otisku poukazováním, že i taková díla jsou důležitá pro lit. kritiku

a historii, jež chce míti celkový přehled spisovatelské tvorby. Prohlašuje však, že neměla ani tehdy úmyslu urážeti nějak skutečnou náboženskou víru a církev, v jejímž lůně se zrodila a kterou její národ vyznává.

V pozdějších dílech, zvl. v „Australczyku“, v „Gloria victis“ a v dialogu „Ad astra“ často se již ozývá čistá náboženská nota, kterou pěkně vysvětlují dopisy O. k pisateli článku: přiznává v nich, jak živě se nyní zabývá mravními a náboženskými otázkami, a dotazuje se ho jako kněze na radu, jsou-li její názory a úsudky správné a odpovídá-li to či ono řešení v románě nauce katolické. Také v osobních věcech projevuje tam úplnou odevzdanost do vůle boží. „Jsem úplně sama,“ píše na př. po smrti svého druhého manžela, „pod okem a ochranou jediného Boha. Ale to je velmi mnoho, tak mnoho, že poslušností jeho vůle žiji. Bez toho — k čemu bych žila? Poněvadž Bůh mě odtud ještě neodvolává, není mně dovoleno protiviti se Jeho vůli a přestati žít, a poněvadž žiji, tedy jistě jen proto, abych ještě pracovala...“ Zemřela také po katolicku, sama si vyžádavši z Vilna svého dávného zpovědníka, aby ji připravil na poslední cestu.

*

Jugoslavie.

V nynější přechodní době po volbách nelze pronést přesného úsudku o tom, jak se náboženské poměry dále utváří. V ministerstvu osvěty převládá proud protináboženský, a ovšem hlavně protikatolický.

Z úsporných prý důvodů zrušeno teď vyučování náboženství na obchodních školách, jakož vůbec ve vládních opatřeních co do školství pozorovati usilovnou snahu je co nejvíce posvětit. Možná, že jsou proti náboženským školám a proti tomu, jak se náboženství vyučuje, oprávněné výtky, avšak Srbsko se svým ubohým školstvím jest asi nejméně povoláno právě na tomto bodě nasazovati svoje reformní páky!

Konkordát pořád ještě není uzavřen. Vláda jej odkládá a zatím pracuje všemi prostředky, aby církevní práva omezila, církevní majetek jeho účelu odcizila, jmenování duchovních hodnostářů dostala ve svou moc.

O ústavu sv. Jeronýma v Římě, o němž podle jedněch zpráv bylo již dosaženo dohody ve smyslu církevním, že totiž uznána práva Kurie jmenovati v souhlasu s vládou jeho představené, v nové se píše, že tomu tak není, že vláda pořád ještě se namáhá jej zestátniti; zabraného jmění jeho dosud neuvolnila, tak že jest odkázán na podporu Vatikánu, chorvatského a římského duchovenstva.

Vědecký a umělecký.

Původ člověka.

Nedávno tiskem kolovaln o tom slova, jež ve slavnostním zasedání londýnské přírodopysné společnosti pronesl její předseda lord Keith, chvalořeče Ch. Darwina a jeho teď biologicky, morfologicky a jinak prý docela zjištěnou nauku o zvířecím původu člověka.

Stran Darwina samého zprávy přesnější by byly měly poznamenati, že on vůbec není původcem nauky vývojové, descendenční, ale že ji jen zamýšlel podepřítí pomocnými hypothesami, jež tehdy sice nadšeně přijaty, ale časem se ukázaly na to málo schopnými, ne-li nevhodnými. Vlastní darwinismus pozůstává totiž v hypothesích o (umělem a přírodním) výběru a dědičnosti toho, co je v boji o život výhodnější. Měly původně vysvětliti rozmánitost organismů bez pozadí tvůrčí síly, časem však i původ jejich, po př. člověka. Pokračující fysiologie a biologie mohla jen ještě připustiti, že ony Darwinovy mechanické vysvětlivky druhů jsou pohodlné formulky pro jisté jevy přírodní, ale že nejsou zákony, jelikož mají takoruka tolik výjimek kolik jevů pravidelných, že nevysvětlují, co vysvětliti chtějí, a konečně že jsou příliš povrchní, nejdouce biologicky do hloubky, jak u organismů třeba; jmenovitě co do dědičnosti otevřel mendlismus docela jiné poznatky. Ne nít pravda, že v přírodě jen vhodné obstává a se dědí, a že proměnlivost organismů je tak rozsáhlá, aby oněmi příčinami mohla jejich rozmanitost býti vysvětlena.

Angličané jsou na svého Darwina hrdi, a ne neprávem, neboť i svým, ač zásadně pochybeným výkladem organických druhů platně přispěl k důkladnějšímu bádání. Ale je to přece jenom jeden z mnohých, nad něj — lepších! V našich kterýchsi novinách bylo k oněm slovům o původu člověka podotčeno, že Darwin Stvořitele nejenom nevyklučoval, nýbrž výslovně uznával. Tato chláholivá poznámka, která se vleče z knihy do knihy, jest nesprávná. V prvním vydání svého díla Darwin sice cosi takového o Tvůrci prohodil, ale později od něho odezíral a jej ze svých vývodů vůbec vymýtil.

Ale na tom konečně nesejde. Lord Keith se prostě mylí, má-li za to, že zvířecí původ člověka jest vědeckou poučkou. Naopak možno říci, že věda dosud není s to, aby to i s nějakou aspoň pravděpodobností dokázala.

Především nutno se v přírodovědě zhostiti předsudku, že podoba a obdoba znamená již rodnou závislost a posloupnost. Sice se přijde k důsledkům prostě směšným.

Srovnávání onto- a fylogenetické (vývoj jedince = vývoji druhu), v němž obzvláště fanatický padělatel Haeckel vynikl, ukázalo se nevěcným.

Známky fysikálního a chemického přibuzenství mezi člověkem a zvířetem (krév a j.), použije-li se jich na důkaz společného původu, vedou k rodokmenům přímo nemožným, ne-li směšným.

Nálezky předhistorické (kostry atd.) neukazují nic, co by bylo nad možnou rozmanitost ve stavbě člověka historického, i dnešního.

Záhada i jen tělesného původu člověka jest zajisté nesnadná. Věda přírodní nechybuje, když se nespokojuje obrazným líčením jeho v Písmě, ale neukvapuje se v úsudku, nemajíc potřebných důkazů. Věda náboženská nemá dále na věci zájmu: jí stačí základní pravda, že Bůh je Tvůrcem všeho, tedy i lidského těla, — zdali přímo či nepřímo, a jak, jest jí otázkou podřadnou, o níž jí Zjevení určitě nepoučuje, tak že nemá potřebné důkazné látky, z níž by vzala důvody svého rozhodnutí. Přejímá výsledky přírodovědy, pokud neodporují, jako všeho druhu monismus, materialismus atd., základní nauce o stvoření. Že chtivě nesahá po všem, co tu přírodověda „objevuje“, po př. bájí, není jí zajisté k necti ani přírodovědě na škodu; kdež bychom byli, kdyby každý dohad ze současné vědy byla přijímal a jej v život uváděl!

Přírodověda nemá o přechodu zvířete v člověka dokladu pražádného. Hranice jsou tu zcela určité, a nové objevy z praehistorie ji jen ještě určitěji vyznačují. Anthropoidi byli, jsou a budou, ale anthropy (lidmi) se nestávají!

Hranice ta ovšem není tak v těle jako v tom, co činí člověka člověkem, v duchu, v rozumu a vůli. Že i přes ni ten který přírodopyspec tak snadno přechází, není ještě důkazem, že přechod je skutečně snadný, ano vůbec možný. Příroda v starém pořekadle sice nedělá skoků, ale přírodověda jich nadělala a dělá dost.

Lidovým pověrám a bájím není představa o přechodu zvířectva v lidstvo nikterak proti mysli. Ovšem ale ani představa o přechodu zvratném, z lidstva do zvířectva! Vědecky tedy odtud usuzovati nelze nic, tak jako ne z „intelligence“ zvířat, jež nejen v bajce a pohádce, ale i ve skutečnosti se jeví, tak že i v této věci, jako v tělesném ústrojí, jsou zvířata od zvířat mnohem více vzdálena nežli zvířata od člověka. Měkkýš — včela — pes na př., jaká to obsáhlá stupnice po obojí stránce a jaké v ní — mezery! A přece, kde je větší blízkost s člověkem, u včely-„kommunistky“ či psa-„policajta“ či koně-„matematika“ či výmluvného papouška či některé z opic, které se zase v obojí stránce tolik od sebe rozcházejí? Arciť jsou mezi nimi některé, jež přírodníci nazvali anthropoidy, tak že by v nich tedy příroda byla vytvořila onen nejvyšší stupeň, odkudž jen malý skok ku člověku. Ale jsou mu inteligenci ze všech zvířat nejbližší?

Obrazivost naše má tedy na výběr, odkud chce pocházeti. Ale věda, nemajíc pro její výběr dostatečných důvodů, nemůže jí přispěti na pomoc, pro jakého předka se rozhodnouti. A rozhoduje-li se přece pro toho neb onoho, opouští již půdu vědy, a bájí s fantasii.

Vychovatelský.

m. — O dnešní přílišné volnosti v četbě mládeže přináší několik rozumných myšlenek učitel Jar. Mančal v pražských „Ped. Rozhledech“ (říjen 1927). Vyličuje tu podrobně dobrodružný podnik dvou chlapců z českomor. vysočiny, kteří odjeli z domu na „výpravu“ do Indie, a na tomto konkrétním případě sleduje příčiny takového dnes nijak ojedinělého vybočení z kolejí řádné výchovy. Vedle přirozených dispozic chlapeckého věku a vedle vlivů rodinného prostředí shledává vinu hlavně ve snadném přístupu k četbě, a v důsledku toho ukládá rodičům, učitelům i profesorům povinnost, aby opět zvýšili pozornost na četbu dětí — nejen chlapců dospívajících, ale i dívek.

Neváhá zjistiti, že úzkostlivá péče, jakou vychovatelé spíše mívali o četbu mládeže, uvolnila se značně hesly, která lidé, nepromýšlející věc do základů, vykřikovali a vykřikují, aby se zdáli i ve výchovu hodně moderními. „Svoboda a volnost, žádaná všude, omezila naši bdělost a dala přílišnou volnost a svobodu i malým čtenářům, kteří bez výběru čerpají různá poučení příliš záhy, uvolňující tak neviditelně i mravní příkazy a svědomí. Nejnovější literatura zabíhá až do nevkusné a trivialní volnosti a neukázněnosti, jakou všude po světové válce kolem sebe vidíme, ať v životě rodinném či veřejném, ať v umění a politice či jinde. Má proto značně více nebezpečí pro rozšafnou výchovu dětí“.

Knihovny žákovské se sice dosud vychovatelsky kontrolují, ale jinak je tomu s veřejnými knihovnami zřízenými po převratu povinně v každé obci. Tyto staly se novým zdrojem četby i mládeže školní. Čist, čist, hodně čist jest heslem, od něhož si mnozí slibují vykoupení člověka. Veřejné knihovny závodí o pochvalu a vyznamenání a aby se vykazaly co největším počtem čtenářů, zřídily i oddělení pro mládež školní. Ku práci v knihovnách jsou bráni často dobrovolníci — mladé slečinky a jinoši, a tu ovšem není zajištěn vhodný výběr, protože se půjčuje i z knih pro dospělé, a možno věru očekávati, že také počet dobrodružných chlapců, kteří prehnou do světa, se za těchto poměrů zvýší a že nám bude přibývati slečinek, které případně O. F a s t r o v á nazvala „padavčaty“ a které s veselým gestem, uživše záhy všeho do omrzení, skáči do jezera.

Proto nejsou veřejné knihovny vhodným místem pro půjčování četby žákům, zvl. když školní mládež má dnes dostatek přístupné četby ve školních knihovnách a v dětských časopisech. „Nepřesycujme jí, zvláště ne stravou „přepeřenou“, raději dopřejme jí oddech duševního, popřejme jí klidu nervového pro vlastní práci, pro zdraví její, pro silnější vzrůst osobnosti, neroztřesených nervosním chvatem po novém a novém. Podle mých zkušeností nejhorlivější čtenáři nebývají vždy nejlepšími žáky. Spíše naopak.“

Hospodářsko-socialní.

hd. — Resslerův lodní šroub.

Letos, v roku 1927, je tomu 100 roků, co náš krajan Josef Ressel sestrojil lodní šroub k pohonu parních lodí. Právě před sto léty dostal od státních úřadů privilej na svůj propeller. Kdo by byl před sto léty řekl, že jeho tehdejší vynález v podobě poněkud jiné, jako vrtule na létadlech, bude spojovat i ve vzduchu vzdálené díly světa. A to se podařilo právě letos jako na oslavu stoletého jubilea Resslera, že létadlo přeletělo bez zastávky Atlantický oceán z Ameriky do Evropy.

Nejnámější pomník byl postaven Resslerovi před technikou ve Vídni, a 4. a 5. listopadu t. r. byly tam velké slavnosti k počtě Resslerově, které pořádala vídeňská technika ve spolku s vysokou školou zemědělskou, se zástupci technické školy v Charlottenburgu v Německu, v přítomnosti zástupců ministerstva a vědeckých ústavů vídeňských. Hlavní slavnost byla v sobotu, 5. listopadu, při které přednášející prof. inženýr Eckert poukázal na význam a důležitost vynálezu Resslera hlavně v příčině národohospodářské. Vždyť prý tím, že lodní šroub, otáčený rychloběžnými motory, pohání po oceánech lodí celého světa s celkovou tonnáží 1·85 milionu tun, uspořilo se na různém lodním materialu okrouhle 22 miliard rakouských šilinků.

Po slavnosti ve slavnostní síni techniky odebrali se studenti i pozvaní hosté v pochodňovém průvodu k pomníku Ressleru, na nějž byly položeny skvostné věnce.

Josef Ressel narodil se r. 1793 v Chrudimi v Čechách. Roku 1863 postaven mu onen pomník před vídeňskou technikou. Má latinský nápis. Původně tam bylo: *n a t i o n e B o h e m u s*. Ministerský předseda Schmerling dal tato dvě slova s pomníku odstranit.

*

hd. — Gumové podlahy
mají v Americe už od několika desetiletí. V Evropě se prozatím neujaly. Až v nejnovější době v Německu správa říšské pošty je zavedla v některých poštovních úřadech, a paroplavební společnost Hamburg—Amerika na svých nových lodích.

Taková gumová podlaha skládá se z jednotlivých, čtvercových gumových plotničků, velikosti 10×10 cm až 50×50 cm. Plotničky jsou silné asi tři až pět mm, tedy asi půl centimetru, a pozůstávají ze dvou vrstev, z nichžto spodní jest asi tři mm silná a tvrdší a pevnější, vrchní jest pak asi dva mm silná a měkčí. Vrchní vrstva jest nějakou barvou napuštěná, takže se její vzezření nemění, i když se dlouhým chozením opotřebuje a ušlape.

Tyto gumové dlaždičky mohou se klásti na každou posavadní podlahu, jako dřevo, kámen, beton atd., a dají se na ni i mezi sebou přilepiti zvláštním lepidlem; proto není mezi nimi mezer, jako bývají mezery v podlahách prkenných. Proto nepropouštějí mokra a vlhkosti ani z vrchu ani ze spodu, nehromadí se mezi nimi prach, čištění takové podlahy jest velmi pohodlné. Dlaždičky gumové vyrábějí se ve všech barvách, a jsou pěkně vzorkovány, takže se hodí i do elegantních místností.

Gumové dlaždičky nevyrábějí se z čisté gummy, nýbrž guma se při výrobě míchá se součástkami kovovými, aby dlaždičky byly pevnější a trvanlivější, a pak také, aby odolávaly nebezpečí ohně.

Gumová dlažba skýtá mnoho výhod. Jest pružná, poddajná, chodí se po ní jistě, tlumí zvuk, udržuje teplo a dá se lehko čistiti. Co se týká ceny, jest ovšem položení gumové podlahy dražší než každá jiná podlaha. Avšak za to netřeba ji znovu natírat ani jinak opravovati.

Počítá se také s tím, že gumovými dlaždičkami lze obložit také stěny ve veřejných místnostech, kde dnes bývají stěny často obloženy dřevem, nebo v koupelnách. Stěny by se pod gumovými dlaždicemi neodřely, a zůstaly by vždy hladkými a čistými.

Lze se nadíti, že časem budou gumové podlahy kladeny hojnou měrou aspoň ve veřejných místnostech, kde často na tom záleží, aby byl tlumen zvuk, který působí chůze po prkenných nebo kamenných podlahách.

*

hd. — Zemědělství v Severní Americe.

V Severní Americe prospívá průmysl, ale hyne při tom zemědělství. Jedna z příčin jest okolnost, že Evropa následkem poválečných poměrů se uskrovnuje, méně kupuje, a konečně každý stát se namáhá, aby se stal soběstačným, aby nebyl odkázán na cizinu.

Podle amerického časopisu „Index“ zvýšila se od roku 1900 do roku 1925 cena zemědělských výrobků ze 6·5 na 13 miliard dolarů, a cena půdy zemědělsky obdělávané i s inventářem stoupla ze 20 na 80 miliard d. To by bylo chvaly hodné. Ale zároveň stouply dluhy zemědělců takovým způsobem, že potřebují jenom na jejich úrokování 4·8 miliardy d, kdežto před 25 lety potřebovali k témuž účelu jenom 1·2 miliardy d. A k tomu ještě se daň ztrojnásobila.

Pak se nelze diviti, že hospodářství hyne a farmy přicházejí na huben. Hospodářské konkursy se množí povážlivou měrou. Kdežto roku 1910 připadlo na 100.000 farmařů jenom 10·7 konkursů, zvýšil se jejich počet roku 1926 na 123·2. Tento úpadek stavu rolnického má ovšem také za následek, že lid utíká z venkova do měst, venkov se vyliďňuje a města povážlivě rostou.

*Politický.***Naše zahraniční propaganda.**

Ob čas, když nám v cizině — ovšem v té vlivnější, jako jest na př. Anglie neb Amerika — ukáže nějaký distinguovaný člověk méně vlivnou tvář a nechválí všechno, co u nás jest a se děje, dostává ministr zahraničí, že málo dbá o naši dobrou pověst v cizině.

Naproti tomu se poukazuje, že vydal od října 1926 již 124 propagačních spisů: 31 francouzských, 19 německých, 18 anglických, 10 polských, 8 švédských, 8 lotyšských, 7 srbochorvatských, atd. Jen vloni posláno do ciziny 69 velkých filmů, 14.743 diapositivů, pořádáno tam 22 výstav výtvarných, 2 hudební. Časopis „Naše Zahraničí“ bedlivě zaznamenává, kde všude jsou a pro svou národnost pracují Čeche, namnoze podporováni z vlasti. Kolik vlivných novin v cizině jest „honorováno“ z českých peněz, arci veřejnost neví; vytušiti se to poněkud může, kdykoli nás a našeho ministra zahraničí některé z nich pochválí, neboť ani takhle kuřata nadarmo nehrabou. Ministr zahraničí jezdí v bývalém císařském dvorním vlaku, dokonce i do Vídně, což jistě také k naší reklamě přispívá — slovem dělá, co může.

Neboť — a to je rub peníze — všechna reklama stojí peníze — a právě ty se ministru zahraničí vyčítají, že jich spotřebuje tuze moc. Tož jak to udělat, aby bylo dobře na obě strany? —

Ve svých válečných pamětech zmiňuje se p. min. Dr. Beneš také o tom, jak nevhod pracovníkům o čs samostatnost byly v 2. polovici války snahy o mír, zvlášť o zvláštní mír s Rakouskem a jak veškerým úsilím se u Dohody snažili jej zmařiti.

Je to sice i odjinud známo, ale prohlášením čs ministra zahraničí se tedy úředně zjišťuje, že ani papež ani katolíci války neprodlužovali. Tehdy prodlužování války bylo zločinem, pracovníkům o čs samostatnost však bylo nutností, měla-li se práce jejich podařiti. Takto táž věc se z různého hlediska jeví různě. —

Čs jednání s Vatikánem zase jaksi vážne. Dává se vina ovšem p. min. Benešovi, jenž ani jinak si nemůže stěžovati na nedostatek odpůrců jak pro svoji zahraniční politiku, tak pro svůj poměr ve straně nár. socialistů, tedy opoziční proti vládě, a ve vládě samé, neposléze i pro různé věci politicko-osobní (Gajda a j.); zmíněné jeho paměti též různě se posuzují. Viny z liknavého jednání s Vatikánem však jej zprošťují i noviny strany národně-demokratické, jinak jemu krajně nepřívznivé, pravíce, že „ve skutečnosti je to Vatikán, který s naším ministrem zahraničí nechce jednat i.“

Sotva bez velmi vážných důvodů, jest-li to pravda!

*

Římská otázka.

Vyjednává se skutečně mezi Vatikánem a Quirinálem o nápravu činů z r. 1870 proti onomu? Poslední dobou se o tom mnoho psalo, ale nic určitého nenapsalo. Co napsal Mussolini sám, zdá se nazna-

čovati, že se nevyjednává. Co z jeho slov určitěji vysvítá, jest, že pro fašisty není otázky, má-li církev ní vláda, onoho roku vyvrácená, býti i na sebe menším území, a to římském, obnovena. Práví sice, že ani vatikanský orgán „Osservatore Romano“ obnovu politické a státoprávní samostatnosti papežovy nespíná nevyhnutelně s podmínkou samostatnosti územní. Avšak „Oss. R.“ se určitě tak nevyslovil, a ze všech jeho projevů zdá se spíše vysvítati, že Mussolini je v tom na omylu.

Jak už minule tu naznačeno, není snadno tuto územní otázku řešiti, t. j. pásmo italské pevniny a vlády jakoby uprostřed právě v hlavním městě jejím přerušiti sídlem vlády jiné, stejně suverenní. Poukazovati na republiku San Marino, samostatnou v oblasti italského státu, jest málo případné, neboť u papežství jde právě o vztahy a styky s celým světem bez italské milosti nebo protekce.

Papež nemůže býti italským dvorním kaplanem, řekl konečně „Oss. Rom.“; bylo by dobře, kdyby tu italianismu vůbec bylo méně.

Mnohým se zdá, jakoby se zajetím papeže ve Vatikáně, s jeho protesty proti r. 1870 atd. se jaksi víc koketovalo než vážně smýšlelo. Právně i prakticky je však dobře, že se protesty opakují a polovičatý smír odmítá. „Oss. Rom.“ srovnává poměr ten s poměrem nuceného pobytu v cizím, bezprávně odcizeném domě. Vatikán se vším všudy byl prohlášen za majetek státní a papežství v něm jen jako z milosti ponecháno — dost ještě, že bez výpovědní lhůty! Lhostejností neb dokonce uznáním tohoto nemožného poměru — papežství může býti jen samostatné nebo nebude tím, čím býti má — by se papež skutečně stal jakoby dobrovolným nájemníkem vlády jako domácího pána. Že při tom nepotřebuje býti a není osobního nepřátelství, rozumí se samo sebou.

*

B l ý s k a v k y.

Mírové dílo neukojilo, zdá se, příliš mnoho zájmů, aby Evropa mohla žiti v míru. Na několika stranách jejích se blýská — zda na bouřku či na čas, jak lidé říkají, kdož ví!

Mezi Polskou a Litvou byla prý válka na spadnutí, a to hlavně pro Vilno, přidělené — právem či neprávem — Polse.

Spolkové smlouvy albansko-italská a jugoslavsko-francouzská neuzavřeny v zájmu míru na Balkáně. Mezi Jugoslavií a Bulharskem se udržuje mír zatím diplomatickými rozklady, omluvami a pod. — makedonská krév neklidná krév!

Ve Francii zaseli bolševici, zdá se, příliš mnoho svých buněk, aby jí nebyly nebezpečné. Půdu jim francouzský radikalismus, variace do bolševictví, znamenitě zkypril; nebylo by divu, kdyby zbujněly víc, než by nynějším pánům bylo milo.

Rumunsko může býti překvapeno občanskou válkou, jednak pro vyděděného prince Karola, jednak pro nadvládu té či oné strany.

U nás na štěstí máme ČTK (českou tel. korr.), která ze spřátelených nám států neoznamuje nic, co by nás vážně zneklidňovalo.

HLÍDKA

Visitace kapituly brněnské r. 1706.

Jan Tenora.

(O.)

Dne 12. března přece však visitátoři pokračovali dále. Opět dotýkala se visitace kapitulního hospodářství. Dotazovali se na poměr hospodářského správce ke kapitule, na poměr jeho k prokurátorovi, na to, kdo účty skládá, na dluhy, na hotovost atd. Shledali dosti závad, jež chtěli míti odstraněny. Uznávali, že podle obyčeje a praxe v zemi měl by hospodářský správce přísahu skládati, že bude svůj úřad dobře zastávati, doporučovali, aby kan. Ullersdorf na prokurátorství resignoval a na ten čas úřadu toho zastávati nesměl, dokud by jeho účty nebyly schváleny, a do budoucna aby byli dva prokurátoři stejné moci. Z vlastních slov proboštových bylo jim dosvědčeno, že za visitace biskupské královský tribunál statků spolu nevisitoval, a upozorňovali na tuto okolnost, ježto prý může to býti pro biskupa dobrým dokladem, aby spolu visitoval temporalia. Shledali dluhy, které prý by vlastně platiti měl, kdo jich nadělal, a nalézali, aby se do budoucna stanovilo, aby se kapitula neopovážovala beze svolení biskupského nějaký dluh udělati; za kostelní hotovost měly by se koupiti knihy chorální, jichž nejvš potřebovali: antifonáře, martyrologium, knihy k processim atd., o kostelních penězích měl sakristán (kustos) skládati celé kapitule roční účty.

Ale zase nastal hlučný odpor. Proti takové visitaci temporalii protestoval kan. Ullersdorf jménem kapitulního děkana Bornstedta,

kanovníka seniora Pruskauera a jménem svým. Po něm podal protest také probošt, jak visitátoři za to měli, z návodu Ullersdorfova; sám prý by tak nikdy neučinil, kdyby Ullersdorf ho napřed svým protestem k tomu nepřiměl. Také však byl biskupským komisařům přímo poslán přípis královského úřadu zemského hejtmanství, že si bez vědomí císařova nikterak nemají osobovati visitovati temporalia, k nimž bezprostředně přísluší revise účtů.¹⁾

Visitátoři hned téhož dne 12. března podali o tom, jak člověk nepřítel nasek koukole do jednání o účtech, zprávu biskupu Karlovi do Vídně, kde dlel. Poslali k němu notáře konsistorního Daniela Dresnera, a ještě v přípise ohrazovali se proti zlovolným výmyslům, které se roznášejí a také prý od tribunálu císaři se psaly, že prý komisaři a zvláště hrabě Kolovrat královský dekret s jakousi nevážností od sebe odhodil, a že k této visitaci poddané a hospodářské služebníky do Brna předvolal, a tak sobě osobil temporalia a jakoby práva královská; to že ani v nejmenším není pravda. Tak se útočí od nepřiznivců kleru jakoby z lásky ku spravedlivým právům královským, o nichž se komisaři nikdy ani nezminili, proti immunitě církevní, a tato jediná jiskerka — že se totiž nemají od kan. Ullersdorfa biskupovi předkládati účty — zapadla tak hluboko a je tak nebezpečna, že odtud největší část jurisdikce a důstojnosti biskupské může shořeti. Toto své přesvědčení dotvrzovali těmito důvody: 1. Kterýkoli provinciál (jesuitský, dominikánský, paulánský atd.) při visitaci klášterů nebo kollejí sobě podřízených může od prokurátora žádati účty, může ho sesaditi, špatně-li hospodařil, a jiného ustanoviti, a nikdy královský tribunál něčemu takovému nebránil a nevolal, že se tu sáhá na temporalia; je-li tedy toto dovoleno řeholníkům a mnichům, proč ne biskupovi, jenž daleko větší jest moci a důstojnosti? 2. Nemá-li duchovní osoba, která je vinna špatným hospodářstvím, býti biskupovi podřízena, ale má-li ji souditi světská moc, na výsost trpí urážku privilegium fori a immunita církevní, kterou má každý biskup podle své přísahy hájiti. 3. Podle toho mohl by každý kostelní patron zabrániti biskupovi nebo jeho visitátoru, aby se mu účty předkládaly; z toho by byl jen zmatek a zpronevěra církevního jmění. 4. Rovněž tak by bylo i u kostela kathedrálního, tak že kdyby se někomu vytýkalo špatné hospodářství, nesměl by ho žádný souditi než soudce světský. 5. Biskup olomoucký má netoliko berlu, nýbrž i meč, a obojí jurisdikci na svých statech

¹⁾ Zpráva komisařů o visitaci (koncept).

vykonává; má-li tedy taková práva přednostní jako kterýkoli jiný kníže, který může správce svých měst ke skládání účtů donutiti bez intervence královského tribunálu, jak by se to mohlo zabraňovati biskupu, jenž má jurisdikci na všechny kostely? ¹⁾

Tak vyložili visitátoři biskupu důvody, které byly ve prospěch jeho moci a jurisdikce, — ale ve skutečnosti sami byli v Brně bezmocni. Než ani biskupovi nevidělo se stavěti na těchto důvodech. Odepisoval 17. března, že na jejich zprávu podal k císaři prosbu v té věci, a že jim hned pošle vyřízení, jakmile je dostane, ale netajil, jaký je náhled u císařského dvora; tam všichni úředníci jednomyslně mají za to, že účty o příjmech náležejí k temporalii, a že tedy královský tribunál právem zakázal je zkoumati a revidovati. Proto biskup nařizoval, aby pokračovali visitovati spiritualia a zatím opatrně ustali od visitace temporalii a očekávali další nařízení biskupovo; o protestu proboštově a Ullersdorfově rozhodnouti vybražoval si biskup sám. ²⁾

Visitátoři v Brně sami již byli učinili, co biskup psal: nechali temporalii a za předmět visitace vzali 13. března otázku, zdali brněnské kapitule náleží exempce od konsistoře. Jak visitátoři pak oznamovali, předložili kanovníkům své důvody, a všichni prý na konec přiznali, že jsou podřízeni konsistoři. Kanovník Ličovský hájil prý sice nezávislost kapituly od konsistoře, ale neprokázal prý toho žádnými důvody. Proto visitátoři ve své zprávě o tom doporučovali biskupu, aby poručil, aby v nepřítomnosti biskupově a kromě toho, čeho by si biskup nevyhradil, konsistoř biskupa reprezentující vyřizovala a posílala přípisy biskupské, a aby neúplné investitury, jež za tohoto sporu expedoval jen spoluadministrátor, jenž sám plností moci nemá, byly od konsistoře doplněny.

Ale zpráva visitátorův o této otázce není přesná; snad starším kanovníkům na tom nezáleželo, ale mladší byli jiného mínění. Tu se opět v kapitule úlohy vyměňovaly; mladší kanovníci hájili vždy své přesvědčení, že brněnská kapitula není podřízena konsistoři; tak Ličovský ozval se hned při visitaci a rovněž Eder stále tuto zásadu zastával: dokazovali tak, že běží jim za všech okolností jen o věc spravedlivou. R. 1708 zase se ohrazovali mladší kanovníci proti podřízení konsistoři; dovolávali se toho, že v případě vikáře na Petrově Baltasara Andresa, jenž na zakročení olomoucké konsistoře byl uvězněn, právo a výsady kapitulní byly uraženy, a dokazovali to. V té

¹⁾ Koncept. — ²⁾ Originál.

věci potom zvítězili; tribunál moravský souhlasil s jejich vývody, a císař Josef I listem z 12. listopadu 1708 k biskupu olomouckému Karlovi rozhodl, že nejen statutám kapitulním, nýbrž i důstojnosti a privilegiím královského patronátu odporuje, aby brněnská kapitula byla podřízena konsistoři, ježto dříve byla jen pod jurisdikcí biskupovou, a že tedy kapitula má zůstatí při svých výsadách.¹⁾

Dne 14. března byla neděle; pokračovalo se tedy ve visitaci až v pondělí, kdy jednalo se o stížnostech mladších kanovníků, kteří poukazovali na nedostatečné příjmy. Při tom došlo k trapnému výstupu mezi proboštem a kanovníkem Ederem. Probošt mu vyčetl, že má mnoho set dluhů, jež nadělal již za svých studií, a i potom, když se stal kanovníkem, a že teď pro ně kapitolu nabíhají, tak že tam nevědí si ani rady, jak věřitele odbaviti; pročež aby biskupská komise tomu odpomohla. Vyčetl mu dále, že jen na doporučení a zrovna násilnou žádost jistého ministra na císařském dvoře vzal ho do brněnské kapituly za kurátního kanovníka, ale že není k tomu dostatečný, protože si netroufá ani mši sv. sloužiti, a dokládal to tím, že měl sloužiti na začátku visitace, ale utekl. Probošt jemu hlavně přičítal, že k celé visitaci došlo, a rozčiloval se velice: Eder sám že má býti zkoušen a pokárán pro svůj exotický způsob při sloužení, jakož i pro mnohé rozbroje, jež dělá, jak se o tom již komise přesvědčila, aby měl větší úctu k svému představenému a patronovi: ještě ani nebyl investován, a už počal proboštovi svému činiti mnohá protivenství, a k tomu používá svých světských poradců a pomocníků, advokáta Beckera a Reismüllera: zastává se bývalého vikáře Andresa, jako by se mu byla stala veliká křivda, a popuzuje poddané proti prokurátorovi.²⁾

Eder bránil se písemně proti takovým prý našeptaným vášnivým žalobám, dovoláváje se toho, že taková nepřízeň k němu stala se jen proto, že vystoupil proti nepořádku u kostela, a že opět usiloval o to, oč nadarmo tolikráte žádali čtyři již zemřelí kanovníci, aby totiž bylo uloženo prokurátorovi složití účty z hospodářství. Poukázal pak na to, kde je chyba a vina: probošt má kolik beneficíí, je tedy často nepřítomen a sotva čtvrt roku u svého kurátního proboštsství, jež vyžaduje osobní residence, a tak se zanedbává bohoslužba i věci kapitulní, ježto probošt nemůže zároveň sloužiti kostelu kathedrálnímu a kostelu kollegiátnímu, což jistě je proti statutům. A toto slovo vyvolalo zase další obvinění všech starších kanovníků:

¹⁾ Zeibert l. c. Ms. — ²⁾ Kopie.

statuty se posud nikdy mladším kanovníkům neukázaly, ježto prý zlymi časy, zvláště válkou švedskou vzaly za své.¹⁾

Visitace chýlila se ke konci. Pod jejím dojmem 22. března než ještě byla úplně skončena, resignoval Ullersdorf kapitule za přítomnosti probošta a všech ostatních kanovníků — kromě Pruskauera, jenž byl toho dne v Rajhradě — na prokurátorství. Vybíratí kapitulní platy z činží a potom od 1. dubna 1706 do konce 1707 také peníze za pivo, bylo svěřeno kanovníku Ličovskému; za jeho správy dostávalo se přece kanovníkům nějakého podílu z kapitulních důchodů.²⁾

Biskupská visitace byla koncem března 1706 skončena. Visitátoři podávajice svou zprávu biskupovi navrhovali, aby všecko, v čem se má státi náprava, bylo shrnuto do jednoho dekretu, a biskup aby přísně poručil to zachovávat, — aby však výsledek odpovídal úmyslu, uznávali za potřebno, aby se visitace do roka opakovala, a potom aby se aspoň každá tři léta konala. Zvláště však upozorňovali, že kapitulní statuty potřebují mnohé nápravy a nejsou nynějšímu stavu přiměřeny, a doporučovali, že by bylo nejlépe, aby biskup za souhlasu kapituly některé deputoval nebo celé kapitule uložil, aby společně s biskupskými komisaři sepsali jiné statuty prospěšné řádu církevnímu a kostelu kollegiálnímu, aby jasné a zřetelné statuty žádoucne se zachovávaly. Na konec dotýkali se oné závady, s jakou se potkali, a kterou by rádi měli odstraněnu, a projevovali své mínění v ten smysl, aby se pracovalo o to, aby při visitaci temporalii nebyl biskup vyloučen.³⁾

Bylo po visitaci biskupské. Výsledkem jejím byli rozmrzeli starší kanovníci, vždyť celá visitace byla jim vůbec proti mysli, a zvláště probošt a Ullersdorf trpce ji zakusili. Ale ani mladší kanovníci nebyli uspokojeni a nijak nadšeni. V kapitule zůstalo i na dále rozdělení a rozladění vzájemné, jež se ještě více prohloubilo, a mladším kanovníkům nebylo nijak zpomoženo. Hlavní jejich stížnosti byly na špatné hospodářství u kapituly a z toho pochodící nedostatečné příjmy, — a v té věci nemohla nikterak biskupská komise zjednatí nápravy. Biskup chtěl blahovolně jejich stížnosti vyřídit, ale nemohl: do kapitulního hospodářství, do temporalii, bylo mu

¹⁾ Koncept Ederův. Proto, aby z nepřízné proboštovy nevzešlo záští, prosil Eder císaře, aby směl s královským kanovníkem Ličovským zaměnití svůj kanonikát kurátní; ale nedošlo k tomu.

²⁾ Přípis Lefflerův a Ederův k biskupovi z r. 1708 (originál). — ³⁾ Koncept.

bráněno zasáhnouti. V tom právě bylo při této visitaci u mladších kanovníků největší zklamání; všecko, čeho se domohli, záleželo v tom, že Ullersdorf resignoval na úřad prokurátora, a že Ličovskému byly svěřeny některé jeho funkce. Ale tím se ještě skutečným prokurátorem nestal, a všecek zdánlivý úspěch mladších kanovníků rozplynul se brzy v nic; když biskup u temporalii nic nemohl, když nemohl tedy ani o úřadě prokurátorském nic předeepsati, ponechal si Ullersdorf, jakoby ani byl neresignoval, úřad svůj ještě na dále.

Jen kanovník Ličovský důvěřoval, že přece z visitace může mu vzejíti nějaký prospěch, snad spoléhal na to, že když i starší kanovníci zvolili ho za správce některých důchodů, bude na něho větší ohled. Druhého dne po visitaci žádal děkana Bornstedta, aby k vůli němu svolal kapitolu a k ní zavolał jen kanovníky Pruskauera a Ullersdorfa bez Edera a Lefflera. Kapitulní děkan po jeho žádosti učinil, a před nimi ukazoval Ličovský seznam svých příjmů od svého nastoupení dne 10. června 1704. Vykazoval, že od té doby do konce r. 1704 nedostal nic; r. 1705 v říjnu při prvním rozdělování dostal žita 30 měřic, prosa 3 měřice, ovsa 3 měřice, v listopadu ječmene 10 měřic, pšenice 6 měřic 2 čtvrtě, žita 44 měřic 2 čtvrtě, ovsa 46 měřic 3 čtvrti; v prosinci žita 11 měřic 1 čtvrt, ovsa 8 měřic 2 čtvrtě, pšenice 10 měřic, prosa 1 měřici 2 čtvrti, lnu 3 čtvrti, r. 1706 v lednu ovsa 56 měřic, žita 18 měřic, v únoru ovsa 50 měřic, hrachu 4 míry; z peněz dostával každý týden jeden zlatý, a při trojím podílení za svátky (festivalia) po 6 zl., a pak jen r. 1705 od vikáře Tomáše 3 zl., ostatek nedostal ani halíře. Ličovský k tomu připomínal, že nebce se důrazněji svého dovolávati, a bylo mu tedy na to slíbeno, že bude dostávati více. Ale potom nestalo se tak.¹⁾ Zůstávalo tedy i po visitaci co do důchodů kapitulních vše při starém.

Po visitaci ukládal sice biskup kapitule, aby se stala náprava ve všem, co bylo shledáno závadného, ale u temporalii nemohl zaříditi nic; ta byla choullostivou netykavkou. Po této stránce byla visitace neúplnou. A biskup Karel nechtěl přece visitace nechati jen tak; dovolával se tedy císaře, aby vydal rozkaz o visitaci kapituly brněnské také in temporalibus. Biskup podával císaři zprávu, že za biskupské visitace skutečně se projevilo podle údajů některých kanovníků, že ve správě a rozdělení časných příjmů jsou u kapituly rozličné zlozvyky a nesprávnosti, na něž by se mělo také dopatřiti; že to tedy ze své povinnosti biskupské oznamuje císaři za tím účelem,

¹⁾ Originál.

aby jako nejvyšší ochránce a obhájce církevních nadací a statků, zvláště však těch, které od jeho předků samých byly založeny, vydal nařízení, aby se zevrubně vyšetřily a opatřily časné příjmy kolegiálního kostela v Brně, při tom však biskup podotýkal, že někteří členové královského tribunálu moravského jsou tak spříznění nebo důvěrně spřáteleni s kanovníky, kteří mají zájem na správě kapitulních příjmů a na účtování jich, že je nutno, aby jiní na místo jejich byli jmenováni.¹⁾

Tak biskup sám dával podnět ke královské visitaci u kapituly brněnské, — viděl tedy její nutnost a chtěl nápravu, aby přestala křivda a nastal dobrý řád. Ovšem tímto krokem biskup také uznával výhradní právo a absolutní moc panovníkovu nad statky církevními; byla to tedy také kapitulace jurisdikce biskupovy.

Ve Vídni u císařského dvora byl přijat přípis biskupův s plným vědomím, že skutečně králi českému jako markrabí moravskému přísluší všechna moc i všeliký dozor nad temporalii u statků církevních, a podle toho zařizovalo se další jednání. Císař poslal opis biskupova přípisu 26. března 1706 úřadu zemského hejtmanství a přikládal k němu své vyjádření, že biskup jen oznamuje špatnou správu in temporalibus a císaři ponechává, jak tomu odpomoci; — císař tedy že chce visitaci in temporalibus předsevzítí a svými komisaři ustanovuje nejvyššího sudí moravského Františka Dominika Podstatského svob. pána z Prusinovic, na Veselíčku a Bartošovicích a radu a assessora u král. tribunálu Norberta Leopolda šlechtice Hocha; poroučel pak, aby úřad dal jim řádnou instrukci, a po visitaci aby jejich podrobnou zprávu a své dobré zdání poslal královské české dvorské kanceláři.²⁾

Tento císařský rozkaz byl 29. března z tribunálu oznámen oběma královským komisařům i proboštu a kapitule brněnské. Podstatský i Hoch projevili ochotně, že co nejdříve, pokud churavost Podstatského dovolí, vezmou visitaci před sebe, ale také dotazovali se, kde se má ta visitace konati; zdálo se jim, že by se měli odebrati ke kapitule. Ale tu napadala otázka, zdali má kapitula komisaře přijmouti a k nim se chovati tak, jak bývá při volbách; mohlo by však prý to odpadnout a všem nesnázím se vyhnouti, kdyby se ta komise konala v příbytku nejvyššího sudí, kam by byla celá kapitula povolána. Na dotaz dostalo se jim od tribunálu 26. dubna odpovědi, aby visitaci konali u kapituly, jež je má přijmouti a k nim

¹⁾ Dvojí kopie. — ²⁾ Kopie dvojí.

se chovati tak, jak císařem 10. prosince 1695 vyměřeno jest. Tak bylo oznámeno také proboštu a kapitule.¹⁾

Svob. pán Podstatský užíval tehdy léčby, a psaním z Veselíčka 20. května 1706 oznamoval, že visitaci vykoná, jak by se zase pozdravil. Než již brzy potom se svým spolukomisařem listem z 2. června určoval visitaci na 9. červen o 8. hod. ráno.²⁾ Ale 5. června žádal ho probošt hrabě Lichtenštejn o odklad.

Psal totiž na rychlo proboštovi do Olomouce Ullersdorf; zase o tom věděli jen starší šlechtičtí kanovníci, kteří opět byli vůbec proti visitaci, kdežto mladší kanovníci ji vítali očekávající od ní splnění svých přání a stížností. A Ullersdorf nespokojil se ani s přípisem, nýbrž ještě sám odejel k proboštovi, aby se s ním poradil. Odtud vyšlo psaní proboštovo kapitule brněnské; v něm poukazoval na to, že jako loni tak i letos byly uloženy veliké daně císařské, tak že musili udělati dluhy, a že ani tato komise bez velikých výloh nebude, a následek prý bude, že ani komise nebude moci býti uspokojena, ani císařské daně nebudou se moci platiti, a proto dával kapitule radu, aby hned u jmenované komise z uvedených důvodů zakročila o odklad, a ještě uvedla, že jak u císaře tak i u biskupa snažně žádala, aby byla ta komise odložena až na lepší časy; a tyto prosby aby byly hned napsány a poslány.³⁾ Starší kanovníci učinili podle této rady, ale mladší soudili jinak: Leffler a Eder viděli v zakročení proboštově nejen klamání komise, nýbrž i snahu Ullersdorfovu, aby se vyhnul konečné resignaci na úřad prokurátorský a složení účtů, a o důvodech uváděných v listě proboštově měli za to, že nejsou ani správné ani slušné.

Než královští komisaři byli odhodláni co nejspíše visitaci předsevzít. Odložili ji sice, ale jen na několik dní, na 16. červen. A na novou žádost proboštovu odložili ji naposledy na 21. červen.⁴⁾ Tohoto dne vskutku zahájila komise visitaci nedbajíc již na žádné námitky. O 4. hodině odpoledne jeli ustanovení komisaři Podstatský z Prusinovic a Hoch ve voze, do něhož bylo šest koní zapřaženo, na brněnské proboštsství, kde je očekávali kapitulní děkan a všichni kanovníci v talárech a talárnících u brány, probošt však přítomen nebyl. Ve světnici, kde se jednalo, byla pak dána otázka kanovníku Lefflerovi a Ederovi, jaké mají stížnosti, že by bylo hospodářství špatně spravováno. Kanovníci viděli kořen všeho zla v prokurátorství Ullersdorfově, a především jim záleželo na tom, aby už jednou přestal

¹⁾ Originály i opisy. — ²⁾ Originál. — ³⁾ Originál. — ⁴⁾ Originál.

býti prokurátorem; viděli, že dosavadní jeho resignace byly jen zdánlivé, a myslili si, že by snad spíše svého cíle dosáhli, kdyby bylo rozhodnuto, že vůbec není úřadu prokurátorského třeba; chtěli tedy usilovati, aby ten úřad byl zrušen. Vypovídali před komisí, že by bylo ze spravedlivých důvodů slušno, aby pro kapitulní hospodářství byl obrán nějaký světský člověk, jemuž by se hospodářství úplně svěřilo; za důvod uváděli, že prokurátor, ať šlechtic nebo nešlechtic, v tom se vyznati nemůže, čemu se od mládí ve školách neučil, nebo neměl-li žádného hospodářství. Potom pak přednášeli ještě osobní prosby: aby se jim oznámily jejich příjmy, platy a podíly, jak se jim mají vydávati, jež se však jim mladším kanovníkům dávají špatnější, a aby se jim řádně poukázaly a platily od tolika roků zadržené prebendy, ježto nikterak nevědí, kde by byly, nebo ve kterém fondu se tají. Královští komisaři dovolili pak kan. Lefflerovi a Ederovi, aby druhého dne své stížnosti obšírněji přednesli nebo napsané podali.¹⁾

Dne 22. června zase o 4. hod. odpoledne uvítali kanovníci na proboštství komisaře jako včera, a tam kan. Leffler a Eder podali písemně své stížnosti a Ličovský ústně se vyslovil. Ve svém spise Leffler děkoval napřed komisařům, že započali s visitací, a potom předkládal: 1. Že úřad nynějšího prokurátora dávno již uplynul, aby tedy Ullersdorf byl přidržen, aby pořádně za této komise kapitule resignoval; této resignace je především potřeba, neboť bez ní nemohlo by se přijíti na dno špatnému hospodářství. 2. Potom nej důležitějším požadavkem je, aby královská komise po resignaci Ullersdorfově a bez jeho přítomnosti sama prohlížela kapitulní statky, budovy, dvory, a aby vyslýchala hospodářské služebníky, úřady obecní a poddané, a proto aby prokurátor předložil komisi inventář. 3. Kdyby prokurátor namítal, když nastupoval svůj úřad, že nedostal od kapituly žádného inventáře, bude třeba, aby byly předloženy závěrečné účty bývalého posledního prokurátora Valenta de Comitibus a bývalého správce a služebníků hospodářských, aby byla ukázána aktiva a passiva, tabulky o platu služebníků kostelních a hospodářských a o jejich deputátu, aby bylo doloženo, kam úroky z kapitálu a fundací přicházejí a nač se používají, a nynější prokurátor aby to všecko pod přísahou podrobně sepsal místo inventáře, tak aby byl patrný příjem za jeho prokurátorství a zůstatek, — a aby složil účty, ježto je k tomu povinen. Končil, že je nezbytno,

¹⁾ Zpráva kan. Lefflera a Edera biskupovi; orig.

aby dosažen byl úmysl císaře a krále, aby toto všecko, co připomenuto, bylo napřed projednáno; ostatní, co bude zbývat, přednese se již ku prospěchu kostela a kapituly.¹⁾

Kan. Eder ve svém spise naznačoval, jak si tuto komisi představoval: že ještě před komisí budou zvláště předvoláni i stěžovatelé i prokurátor a vyslechnuti, a potom teprve při komisí budou společně povoláni, aby si všecko veřejně mohli vypověděti: potom že budou zavaláni služebníci hospodářští a poddaní, a že se jim hned poví, aby neměli rozpaků a strachu, že jsou ze své dosavadní povinnosti a poslušnosti k prokurátorovi úplně propuštěni, aby bez ostychu mohli vypovídati o škodách kapitulních i o svých útiscích; pak že budou předloženy účty dřívějších správců za času Valenta de Comitibus, aby se srovnalo hospodářství tehdejší a nynější, z čehož se zajisté pozná, že za dobrých časův, když bylo lacino, vynášelo hospodářství tolik, že měl každý kanovník na 1200 zl. příjmu, tedy že nyní je buďto výnos menší, nebo se peníze jinak užívají; dále že se bude požadovati seznam všeho platu služebníkům kostelním a hospodářským, výpis obilních cen od smrti kan. Valenta do dneška, aby se mohla učiniti rozvaha o příjmech a vydáních a kolik pro kanovníky zbývá. Když však král. komise káže, aby uvedl své stížnosti čili příčiny všech neshod v kapitule brněnské, jmenuje je: první je, že kan. Ullersdorf je již od r. 1694 prokurátorem a ani jednou účtů neskládal, a tak si pořád poroučí, jakoby byl těch statků vlastním pánem, ač je to zcela proti statutům a na největší škodu jak kapituly tak jednotlivých členů, neboť příjmy jen součetně počítané obnášejí ročně několik tisíc, — a z toho se má prokurátor ospravedlniti; 2. dubna 1704 bylo sice v kapitule usneseno, aby Ullersdorf byl odstraněn z úřadu prokurátorského proto, aby kapitula zase měla dřívější příjmy a aby nastala shoda mezi kanovníky, ale neuskutečnilo se to až doposud, protože má prokurátor všude mocné stranníky, kteří činí průtahy a zdržují, aby účty skládal. Kromě toho opakoval Eder všecky stížnosti, jaké již biskupským visitátorům přednášel: že kapitulní spisy bez vědomí kapituly jsou v rukou některých kanovníků, a druhí, zvláště mladší kanovníci, vědomosti o nich nedostávají a nemají, a tak po smrti jednoho nedovědí se druhí o poddaných a o užitku kapitulním, a naopak ti, kteří u sebe zdržují kapitulní spisy, mohou potom se vším tím libovolněji si počínati pod záminkou, že takový je starodávný obyčej.

¹⁾ Originál.

Spis svůj shrnoval kan. Eder ve slova, že prosí královskou komisi, aby co nejspíše byl prokurátor odstraněn, aby mu bylo uloženo složit účty, aby byli vyslechnuti poddaní a služebníci hospodářští, aby pivovar, dvory, ovčírny a mlýny byly na stavení a meliorací prohlédnuty, aby byla vykázána aktiva a passiva, a o všem hospodářství aby se komise na kapitulních statcích informovala.¹⁾

Kan. Ličovský jen ústně přednášel, že kapitula skutečně chtěla již změnu v úřadě prokurátorském: že ho zamýšlela před rokem zvoliti za prokurátora, ale on že poukazoval na to, že je neschopen k tomu úřadu, protože se nevyzná v počtech a neumí dobře německy,²⁾ a že tedy z těchto spravedlivých důvodů úřadu toho na něho nevložila. Potom za své řeči vyslovil se úplně proti tomu úřadu, dovozuje, že není nikterak prospěšno, aby byl při hospodářství prokurátorem nějaký kanovník, a to proto, že kanovníky v Brně stávají se buď šlechtici nebo zasloužili faráři a děkani; kdyby se stal šlechtic prokurátorem, je otázka, rozumí-li hospodářství nebo ne: nerozumí-li, nebude dobře hospodářství spravovati; rozumí-li však, bude mít také své vlastní statky šlechtické a mezi šlechtici bude obcovati, a statky kapitulní zanedbávati, tedy nebude dobře hospodařiti. Kdyby se stal prokurátorem bývalý děkan nebo farář, je táž otázka; nerozumí-li hospodářství, nebude nic po hospodaření, rozumí-li, řekne si, že nepřišel za kanovníka, aby takové nevděčné práce hospodářské zastával, nýbrž aby měl in simplici beneficio pokoj, a tak také není naděje na dobré hospodářství. Pak dotýkal se osobních věcí, jak jsou zkracováni mladší kanovníci, a jak byl zkrácen sám: ze dvorů dávají se mladším kanovníkům ryby, drůbež a dobytek hubený, vykrmený však starším, a sám jak špatně pochodil, když nastoupil residenci 10. června 1704; podle statut, ježto přišel před sv. Vítem, měl mít podíl na všem obilí, ale zatím že po pět čtvrtí roku nedostal ani zrnečka.

Královská komise, když to slyšela, ptala se: jak se to tedy rozděluje? Začal tedy Ullersdorf vysvětlovati slova statut: „Si quis canonicorum veniat ad residentiam ante festum sancti Viti“ . . . — ale jeho výkladu nikdo nerozuměl. Kanovník Ličovský vida, že nadarmo je jeho řeč, sedl si a umkl.³⁾ Potom jen hned po visitaci 25. června 1706 podal královské komisi seznam svých nedostatečných příjmů, jichžto zlepšení se loni marně dovolával, a ptal se, z čeho má být živ.⁴⁾

¹⁾ Kopie. — ²⁾ „ob linguae germanicae defectum“. — ³⁾ Kopie. — ⁴⁾ Originál.

Požadavky zvláště kan. Lefflera a Edera soustřeďovaly se v tom, aby resignace Ullersdorfova na úřad prokurátorský, kterou učinil v kapitule 22. března, byla od královské komise prohlášena a schválena, a potom aby bylo hospodářství na panství skutečně prohlédnuto. Komisaři klonili se také k tomu, ale starší kanovníci opírali se tomu tvrdice, že nelze o ničem jednati, protože není přítomen probošt, který první slovo má. Nepřítomnost proboštova — zajisté schvální — rozhodla; královští komisaři nezabývali se již ani resignací Ullersdorfovou, ani nedošlo k výsledku poddaných, ani nebyl žádný inventář předložen, jen Ullersdorf ukázal několik listů na doklad, že již začal s účty, a předložil absolutorium o účtech od starších kanovníků jemu vydané a kapitulním děkanem Bornstedtem podepsané; mladší kanovníci o takovém vyptaném dosvědčení neměli žádné vědomosti. Závěrka účtů nebyla žádná, a takový byl zmatek, že by opravdu bylo třeba zkušeného a nestranného účetního. Ale královští komisaři nepokládali za svou úlohu účty se obíratí: svob. pan Podstatský prohlásil, že jsou jinými mnohonásobnými pracemi zaneseni, a že nebyli císařským přípisem nařizeni za žádné účetní, aby revidovali hospodářství kapituly, nýbrž že byli za komisaře obráni a jmenováni pouze proto, aby přijali a vyslechli stížnost o špatné správě hospodářství. Takové vyjádření o passivní jen účasti královských komisařů při visitaci zklamalo ovšem mladší kanovníky nadobro; viděli, že takto ani královská komise nic v jejich prospěch nevypraví a nevyřídí. Nemohli vymoci ani splnění svého základního požadavku, aby byl Ullersdorf zbaven prokurátorství. Kan. Ullersdorf zůstával veselo i na dále prokurátorem.

Možno-li mluvit vůbec o nějakém úspěchu mladších kanovníků, výsledkem všeho jejich náporu bylo jen, že v třetí den královské visitace shodla se všechna kapitula v tom, aby byl učiněn komisařům návrh, aby na příště prokurátor řádně od kapituly volený měl jen dozor na statky, ale ničím aby bez vědomí kapituly nedisponoval, nýbrž aby své hospodaření ku schválení předkládal, účty z příjmů skládal a všechny důchody přijímal. Královští komisaři vzali na vědomí tento návrh, jenž vlastně pro přítomnost nic neznamenal a všechno snad lepší zařízení do budoucna posouval a odkládal. To byl konec visitace u kapituly; potom o 6. hod. večer odjeli královští komisaři do dvora v Komárově, a po 7. hod. se vrátili do Brna.

24. června po obědě odjížděl pak z Brna první komisař svob. pán Podstatský, a šlechtic Hoch vyprovázal ho až do kapitulní obce Podolí; tam se zastavili v opuštěném, pobouraném, rozbitém a roztrhaném pi-

vovaře, prošli chlévy ve dvoře a podívali se na otevřenou hospodu u silnice, a pak vsedl pán Podstatský do svého vozu a dal se na cestu k Olomouci; šlechtice Hocha při návratu do Brna provázal na voze prokurátor, a za nimi na druhém voze jel jeden z mladších kanovníků.

O průběhu visitace podávali biskupovi podrobnou zprávu kanovníci Leffler a Eder; v ní osvědčovali, že spravedlivě bojují pro zákony kapitulní, které jsou autoritou králů a biskupů od starodávna sepsané a stvrzené, a na něž každý kanovník přísahá, že je však někteří chtějí rušit a po své libosti vykládati, ježto prý nejsou nyní zavázáni k tomu, co již dávno bylo stanoveno; dovolávali se v tom svém zápasu ochrany biskupovy a zase docházeli k závěru, aby kan. Ullersdorf byl zbaven úřadu prokurátorského a aby složil účty, jež by prozkoumal spravedlivý znalec účetní, a tak aby se kapitula domohla svého práva.¹⁾

Při tom kan. Leffler a Eder předpokládali, že královská komise nebyla snad již skončena, nýbrž že byla teď jen přerušena, a že se zase bude v ní pokračovati. Proto také navrhovali, jak by se mohly odklidiť nesnáze, které by snad v úvahu padaly. Byla to otázka výloh a útrat, na kterou se probošt odvolával, než ještě komise začala. Kan. Leffler a Eder poukazovali, že není třeba toho se obávat: komisaři nebudou zajisté od kapituly žádati diét, neboť pán Podstatský může komisi ustanoviti v čas, kdy u zemského soudu v Brně býti musí, a šlechtic Hoch jako přísedící tribunálu stále v Brně zůstává. Ale i kdyby Podstatský nemohl visitace vykonati za doby, kdy zemský soud zasedá, mohl by v tom případě býti jeho zastupcem Karel hrabě Braida, jenž ze své dřívější služby u brněnského krajského úřadu má dobrou povědomost o statcích kapitulních a jejich příjmech, jenž hospodářství rozumí, a jako dědic po bývalém prokurátoru pánu Valentovi dobře zná dřívější účty před Ullersdorfem skládané, a jenž je také ochoten, že by tu královskou komisi beze všech diét na sebe vzal a v ní pokračoval až do správného vyřešení. Dále pak upozorňovali biskupa, že pokračovati ve visitaci je nejvýše potřebno, protože probošt ve svém přípise sám doznával, že prokurátor nadělal na kapitolu dluhů, — což se však naprosto nestalo z usnesení nebo za souhlasu kapituly, a proto potřebuje vyšetření, jaké jsou to dluhy, a proč nebo z čí viny nadělané byly. A opět předkládali celou řadu požadavků: nutno, aby Ullersdorf před komisí úřad prokurátorský složil, a kdyby se protivil, aby byl z něho suspen-

¹⁾ Orig. zpráva kan. Lefflera a Edera k biskupovi,

dován, nutno, aby zkušený hospodářský správce na kauci byl pro kapitulní statky přijat, jenž by roční účty pořádně předkládal, na celé kapitule závislý byl, a všechny věci aby jen od celé kapituly usnášeny byly; potom pečeť kapitulní, spisy, statuty a privileje a celý archiv aby byl tak opatrován, že by byli dva nebo čtyři sídelní kanovníci pod přísahou ustanoveni, aby to všecko pod dvojmým zámkem spravovali, a kdyby něco spečetiti bylo, aby se to v celé kapitule uzavíralo, koncept přečetl a pak s podpisy všech sídelních kanovníků aby se to vyhotovovalo; kromě toho aby se Ullersdorf prokázal inventářem a účty rok od roku, jež by byly prozkoumány, výtky vyšetřeny a konečně císařem a králem upraveny; za tím účelem aby byly předloženy účty kan. Valenta, z nichž bude patrné, co se odevzdalo, — a na tom základě aby král. komisaři ve všech kapitulních obcích podrobnou prohlídku činili a popsali zhoršení nebo zlepšení, také aby tak zvané absolutorium Ullersdorfovo bylo předloženo a vyšetřeno, a aby opatrně a řádně se ve všem pokračovalo.¹⁾

Ze všech těchto tužeb ozývá se stesk, že královská komise tolik nutného a nezbytného vyšetřiti nedbala, a je to žádost na biskupa o další intervenci, aby komise skutečně opravdovou visitaci provedla, neboť posavadní komise posud nic nevisitovala. Jak věci stály, byla královská komise vlastně na straně Ullersdorfové a šlechtických kanovníků, vyjádřila se totiž, že jejím úkolem není prozkoumati smutný a bídný stav kapituly.

Biskup Karel odevzdal celou zprávu kan. Lefflera a Edera jesuitu Karlu Siebertovi, aby ji posoudil. Ve svém stručném připsu vytkl Siebert hlavní obsah stížností kanovníkův, ale podotýkal, že z jejich zprávy není jasno, byla-li královská komise již ukončena, že odtud také nevysvítá, zdali stížnost mladších kanovníků jsou nevývratně pravdivy, a zdali vady, jež král. komise upozorovala, jsou ukončením komise napraveny. Proto soudil, aby biskup napřed počkal na ukončení královské komise a na authentickou relaci o tom, co se za královské komise sběhlo, než by svou autoritou urgoval přesnou visitaci, zvláště když brněnská kapitula proti kánonům a proti povinné poslušnosti k biskupovi vytrhla se co do visitace temporalí z jurisdikce biskupovy, a tak je příčinou zla, které tu i nyní vyvěrá.²⁾

Visitace královská zůstala tak; skoro rok všecko odpočívalo. Ovšem ani královští komisaři nemohli žádné určité a zdůvodněné zprávy o komisi podati. Ale musili přece jedenkrát takovou zprávu před-

¹⁾ Kopio. — ²⁾ Originál.

ložiti, a tato nezbytnost byla příčinou, že došlo k pokračování. Dne 11. května 1707 komisaři svob. pán Podstatský a šlechtic Hoch poslali kapitulnímu děkanu přepis, že 16. května o 5. hod. odpoledne dojedou na Petrov, aby visitace tenkrát skončena byla; při tom žádali, aby byly připraveny doklady, aby mohli svou zprávu o visitaci učiniti. A tenkrát žádali četné průkazy. Chtěli míti předloženy účty o obilí od 1. dubna 1691 do konce r. 1693; účty úřadu purkrabského od 31. prosince 1691 do konce 1693; účty peněz za pivo z r. 1690—1692 a z r. 1704 a 1705; účty z činží z r. 1704 a 1705; úplné účty o rybách z týchž let; účty za vlnu z r. 1703—1705; pořádné účty z cihelny; sirotčí a daňová registra; seznam kapitulních dluhů, komu a kolik je dlužna; účty nynějšího správce; účet z peněz, které přijal kanovník Eder; revers, který dal kan. Eder kapitule; absolutorium kapitulního děkana Bornstedta a zemřelého Valenta de Comitibus, zprávu o tom, kdy byli kan. Ličovský a Leffler instalováni a kdy se residence ujali; v čem záleží statky společné, a v čem záležely obediencie a jak přestaly; jak se rozumí annus gratiae, a jaká byla praxe.¹⁾

Kapitula opět hledala odklad: že ještě blíže písemně odůvodní tuto svou žádost, a že jí není možno opatřiti žádaných dokladů. Dne 14. května psala o to, a dostala za odpověď 16. května, že komise se odkládá, dokud nepošlou písemného odůvodnění, na jaké poukazovali, ale zároveň se ukládalo, aby odůvodnění i se všemi žádanými doklady nepochybně do osmi dní zaslali.²⁾

Obstarávaly se tedy doklady. Ale byla v tom potíž. Prokurátor Ullersdorf, jehož se nejvíce týkaly žádané doklady, odmítal je předložiti, a aby ospravedlnil svá vydání, poukazoval na meliorace hospodářské, jež se za něho staly, a bránil se proti tomu, aby za všechna léta účty skládal, ježto prý se mu dostalo absolutoria za života zemřelých kanovníků. Kapitulní děkan nemohl také od kan. Edera dostati nic než pouhý přepis, v němž oznamoval, že nemůže žádných účtů skládati z toho, co od kapituly přijal, ježto bohužel od 9. listopadu 1703, kdy svou residenci započal, až do dneška při rozdělování peněz poprvé r. 1706 v prosinci od kanovníka Ličovského přijal jen 5 zl. a potom 40 zl., dohromady 45 zl. jako druzí kanovníci, a letos r. 1707 od kan. Pruskauera při druhém podílení dostal 50 zl., — celkem tedy 95 zl., a to že je všechno, co za čtyry leta při kapitulním rozdělování peněz dostal a více nic, kromě toho, co mu kapitulní děkan na jeho zdvořilou prosbu dal napřed, obnosem 20 zl.,

¹⁾ Originály. — ²⁾ Originál.

když ve své nouzi prosil o půjčku na zaplacení některých dluhů, — čímž si ovšem málo pomohl. Tuto výpomoc a tento dluh vykázali již kapitulní účty; k tomu pak dodával, že je pravda, že má dluhy, ale že je všechny ze svých kapitulních příjmů zaplatí, budou-li také jeho pohledávky zlikvidovány, že jich však posud nemohl vymoci. Co se pak jeho reversu dotýče, odpovídal, že jej odevzdal bývalému prokurátoru Ullersdorfovi, a že bude tedy zajisté u ostatních kapitulních spisů a reversů. Ostatek co se z jiných důchodů kapitulních ročně rozdělovati má, jako z prodaných ryb, vlny, cihel, koží a plátna a j., musejí vykážati účty, — z toho však že až do nynějška nic nedostal, kromě několika set cihel, které nebyly k potřebě, několika otýpek slámy a malých špatných kůžek ovčích a beránčích a dvou nebo tři koží z mladého hovězího dobytka, to je všecko, nač si vzpomíná, a co si poznamenal.¹⁾

Nezachovaly se podrobnější zprávy, jak královská komise ve visitaci pokračovala. Jen z jednotlivých zmínek je patrné, že komise usnesla se na tom, aby Ullersdorf resignoval na úřad prokurátorský, a že skutečně tak zase učinil; také lze usuzovati, že přece účty do r. 1706 složití musil; bylo rovněž usneseno, aby i tehdejší správce hospodářský byl propuštěn. Mělo tedy nastati u kapituly nové hospodaření. A přece nenastalo. Ullersdorf spojil se s kapitulním děkanem a kan. seniorem Pruskauerem, a smluvili se na pasivní resistenci: aby do kapitulních sezení nechodíval ani kapitulní děkan ani prokurátor, — probošt také často v Brně nebýval — a kanovník senior Pruskauer měl výmluvu, že za jejich nepřítomnosti nemůže sezení svolávat a na nich o něčem rozhodovati; skutečně od 21. března 1706 do 17. ledna 1711 není žádné kapitulní sezení zapsáno. Mladší kanovníci zase viděli v tom úmysl, aby Pruskauer a Ullersdorf volně mohli disponovati kapitulními statky: bez vědomí mladších podle své libosti rozhodovali na velikou škodu kapituly i mladších při rozdělování peněz i při hospodářství, takže kanovníci sotva dostávali své podíly, ačkoli zatím sedláci byli přidržováni, aby dávali pilně své platy a ještě víc, než by byli povinni, neboť, jak praví mladší kanovníci, kan. Pruskauer násilně za tehdejších těžkých časů vymáhal od nich staré dluhy, které před mnohými roky za laciných dob sami kanovníci nadělali, a odtud bylo tolik slz, nářků a povzdechů ubohých sedláků, kteří si opět stěžovali, že musejí přílišné roboty konati cizím a nuceni jsou častěji za-

¹⁾ Koncept německý.

nedbávati své domácí hospodářství, že koně se jim ničí a hynou, že nemají příležitosti dobývati si chleba pro jiné jim ukládané roboty, a nevědí, mají-li zemi a císaři nebo svým pánům napřed povinnosti své vybývati.¹⁾ Zase se tedy opakovaly staré stesky, a nebylo možno nápravy docíliti.

Stále příkře proti sobě stáli staří a mladší kanovníci. Staří šlechtičtí kanovníci udrželi si posud většinu a rozhodovali v kapitulním hospodářství Pruskauer a Ullersdorf. Za takových poměrů skládal kan. Ličovský 16. září 1707 úřad, jenž mu byl svěřen, a zřikal se vybírání peněz za pivo, což mu bylo břemenem; vedl to jen do konce r. 1707.²⁾

Než veliké změny nastaly v kapitule r. 1709. Probošt Maximilian Adam hr. Lichtenštejn zemřel v Olomouci 13. února, v Brně kanovník Eder zemřel hned potom 27. února. Novým proboštem stal se Matyáš hrabě Thurn, jenž byl installován 3. června 1709; téhož roku po Ederovi presentoval za kurátního kanovníka 17. srpna Jana Bedřicha Steffka.

Ale ještě před svou instalací střetl se probošt Thurn s kapitulním děkanem Bornstedtem, jenž na něm žádal, aby se zavázal, že vykoná v kapitule půlroční residenci, a aby přísahal, že bude děkanu i kapitule prokazovati úctu. Obojí požadavek probošt odmítl, a od té doby počaly neutuchající rozepře mezi kap. děkanem, s nímž zajedno byli Pruskauer a Ullersdorf, a mezi proboštem. Následek toho byl, že probošt přiklonil se více ke kanovníkům Ličovskému a Lefflerovi, kteří byli pořád v opozici proti šlechtickým kanovníkům. Kanovník Steffek se mnoho neúčastnil těchto sporů; zemřel již 28. září 1711; potom na jeho místo stal se kurátním kanovníkem Jan Zikmund Wolfgang Pontz rytíř Engelshoffen (installován 1. června 1712), jenž se přidržel šlechtických kanovníků Bornstedta a Ullersdorfa; Pruskauer vzdal se práv sídelního kanovníka, když převzal po Scholzovi faru u sv. Jakuba v Brně 24. května 1710; do řízení hospodářských věcí u kapituly pak již nezasahoval.

Posice Ullersdorfova ztratila největší oporu, probošta, a zeslabovala se; i jeho postavení prokurátorské stávalo se tak neudržitelným. R. 1711 dne 17. ledna bylo již usneseno v kapitulním sezení, jehož se účastnili probošt, děkan, kan. senior Pruskauer, Ullersdorf, Ličovský, Leffler a Steffek, aby o příštím sv. Jiří stalo se obnovení úřadu prokurátorského.³⁾ Ale tehdy přece ještě k tomu nedošlo, —

¹⁾ Koncept latinský. — ²⁾ Originál. — ³⁾ Kapit. protokol z r. 1711, str. 2.

jaké potyčky proto byly, možno souditi z toho, že od 17. dubna do 13. listopadu 1711 nebylo kapitulního sezení. Potom svolával kapitolu děkan, — probošt nebyl v Brně, — a o úřadu prokurátorském se nejednalo. Jakmile bylo však první kapitulní sezení 5. října 1712 za předsednictví proboštova, sám probošt navrhl, ježto loni bylo předneseno, aby Ullersdorf na úřad prokurátorský resignoval, aby byly účty kapitule předloženy, a dva kanovníci aby byli pověřeni revisí kapitulního hospodářství, a aby byli k tomu zvoleni, jako se v Olomouci u kapituly děje. Za přítomnosti kan. seniora Pruskauera, Ullersdorfa, Ličovského, Lefflera a nového kanovníka Engelshoffena bylo usneseno a rozhodnuto, aby kan. Ličovský a Leffler podjali se toho úřadu, a aby to bylo hned oznámeno hospodářskému správci, jenž by potom ohlašoval se v záležitostech hospodářských u těchto dvou kanovníků.)

Pro Ullersdorfa znamenalo to, že byl z úřadu prokurátorského sesazen. Nesl to velmi těžce a nemínil jen tak beze všeho novým prokurátorům uhnouti. Poroučel dále, jakoby se nic nebylo stalo; za ním stál kapitulní děkan Bornstedt, a oba vším dále disponovali; volili a ustanovovali i rychtáře bez prokurátorů, a měli také na svou ruku kapitulního hospodářského správce, jenž nových prokurátorů nechtěl poslouchati.

Všecko to roztrpčovalo Lefflera a Ličovského, až připadli na zvláštní myšlenku, jak by mohly přestati spory: učiniti u temporalii rozdíl mezi kanovníky královskými a kurátními. Podali spolu s kan. Knoppem, jehož 13. dubna probošt, Leffler a Ličovský přes protest děkana Bornstedta a kan. Ullersdorfa byli připustili k residenci, 28. dubna 1713 žádost k císaři, aby temporalia — hospodářství a výnos jeho — ježto je to z fundace královské, náležela výhradně kanovníkům královským, a kanovníkům kurátním aby se dostával příjem jen ze štóly a z duchovní správy.²⁾ Naproti tomu zase kap. děkan a Ullersdorf dovolili si psáti tribunálu, že noví dva prokurátoři hospodářství nerozumějí; tato stížnost byla předložena tribunálem císaři.

Tam vedly konečně všechny stížnosti a rozbroje v kapitule, že rozhodoval císař. Pravda, týkalo se to hlavně temporalii, která si byl císař vyhradil, ale přece všecko takové zasahování světské moci do záležitostí kapitulních bylo na ujmu církevní jurisdikce, která byla zatlačována do pozadí. Tak vnitřní spory v kapitule neblaze

¹⁾ Kapit. protokol z r. 1712. str. 9. — ²⁾ Zeibert, Vitae praepositorum; Thurn, Ma.

i po této stránce působily; moc světská se povznášela, rozhodovala a dávala předpisy potom i tam, kde byla sféra pravomoci duchovní. Absolutismus světský uchvátil i právo církevní, a nikoho nebylo, kdo by si troufal postavit se jemu na odpor. Ze sporů mezi duchovními měla zisk světská moc.

Obojí záležitost, žádost královských kanovníkův i stížnost děkanovu a Ullersdorfovu, vyřizoval císař v listopadu 1713. Nesvolil, aby byl v příjmech činěn rozdíl mezi kanovníky královskými a kurátními, ale ani neschválil dvou prokurátorův a rozhodl, aby hospodářství bylo jen pod jedním prokurátorem jako dříve, ale na ten způsob, aby byl pod přísahou a kaucí přijat hospodářský správce, jenž by všecek příjem účtoval a měsíčně účty skládal a předkládal kapitule ke schválení, a takový správce aby byl pod dozorem jednoho prokurátora; k tomu ještě poroučel, aby se kapituly řádně konaly, a rozkazoval, aby se sepsaly nové kapitulní statuty.¹⁾

Podle tohoto císařova rozhodnutí došlo v kapitulním sezení 20. prosince 1713 za přítomnosti děkana, Ullersdorfa, Ličovského, Lefflera a Engelshoffena k volbě nového prokurátora, jímž byl zvolen kan. Ličovský.²⁾ Zdráhal se sice a oznamoval ústně i písemně děkanovi, že nikterak nechce mítí úřadu prokurátorského, ale pak přece jej přijal v tom omezení, jaké bylo stanoveno v rozhodnutí císařově,³⁾ dle něhož přestával úřad prokurátora býti úplně samostatnou a za všecko odpovědnou správou hospodářství, a stal se jen úřadem dozorčím nad hospodářstvím správcovým; účtů podle toho neměl skládati a předkládati prokurátor, nýbrž správce. Dozor pak prokurátora při tom představovali si v kapitule tak, najde-li něco nepřislušného, aby to v menších věcech po dobrém napravil, ale v důležitějších věcech všecko kapitule předložil; aby bez souhlasu kapituly nepropouštěl ani nepřijímal žádných služebníků hospodářských (šafáře, bednáře, hajného a j.) ani úřadu v dědinách, ani usedlými nebo jejich pozemky a vinicemi nedisponoval; sám aby ze statků kapitulních vlastního zisku nehledal a nic si nepřivlastňoval, nic z kapitulního majetku aby nedával, neprodával, nezcižoval, a na poddané aby nekládal nic více než povinné roboty.⁴⁾ Ještě i v těchto dobrých zdáních ozývají se žaloby na dřívějšího dlouholetého prokurátora.

¹⁾ Kapit. protokoly z r. 1713, str. 30, 32. — ²⁾ Tamže str. 32. — ³⁾ Originál.
— ⁴⁾ Koncepty.

Ullersdorf byl již zbaven prokurátorství, musil ustoupiti z úřadu, který po tolik let měl, — ale aby všecko v pořádku odevzdal, toho nebylo; od r. 1706 do r. 1712 žádných účtů nesložil. Opět kan. Leffler na to poukazoval a žehral,¹⁾ až posléze Ullersdorf pravil, že dal účty král. tribunálu. Probošt a kapitula obrátila se tedy po více než třech letech na tribunál se žádostí, aby oznámil kapitule zevrubně, které účty a za jakou dobu Ullersdorf předložil.²⁾ Avšak marna byla tato žádost; výpověď Ullersdorfova byla jen výmluvou a nikoli skutkem; ani tribunálu účtů nepředložil.

Ale takové vyzývavé a dráždivé jednání Ullersdorfovo se mu pomstilo. Kapitulní děkan Bornsted zemřel 13. prosince 1714, senior Pruskauer 29. prosince 1714. Seniozem kapituly byl Ullersdorf. Volba kapitulního děkana byla určena na 25. února 1715. Ullersdorf, jenž již r. 1703 domáhal se toho, aby se stal kapitulním děkanem, činil si tím více teď, když byl v kapitule nejstarším kanovníkem, právo na tu hodnost. Za tím účelem usiloval, aby byl vyloučen z kapitulních sezení i z volby kan. Knopp, proti němuž byl již při jeho vstupu do kapituly protestoval jako proti svému odpůrci. Novým kanovníkem stal se zatím také 30. ledna 1714 a installován byl 10. června Melchior Wolfgang rytíř Nueber, ale nebyl ještě ani klerikem a studoval v Erfurtě; Ullersdorf žádal, aby k vůli němu volba se odložila, ježto na jeho hlas spoléhal; a ještě naléhal, aby zvlášť byl pozván jeho příznivec probošt olomoucký a arcijáhen brněnský Vilém hrabě Kolovrat. V tomto mu kapitula vyhověla, ale ony dva požadavky odmítla.

K volbě 25. února 1715 dostavil se probošt, sídelní kanovníci Ličovský, Leffler, Knopp, Engelshoffen a nesídelní kanovník Bertram; Ullersdorf sám, jenž pozbyl naděje, že bude zvolen, nepřišel předstíraje nemoc. Hned v prvním skrutiniu zvolen byl za kapitulního děkana František Xav. Leffler; ze šesti dostal čtyry hlasy, Ullersdorf a Ličovský dostali po jednom. Leffler byl hned installován.

Uražený Ullersdorf protestoval proti té volbě; od té doby pak nikdy, ani o největších svátcích nepřišel do své stally do kostela, ani na Zelený čtvrtek z ruky proboštovy nepřijímal, a ovšem tím méně se pohnouti dal, aby konečně přece jednou složil účty kapitule ze svého bývalého úřadu prokurátorského. Pochopitelně, že mysl kapituly, v níž měl jen jednoho svého stoupence v kan. Engelshoffenovi, se proti němu rozhořčovala, až 12. prosince 1715

¹⁾ Koncept. — ²⁾ Protokoly kapit. z r. 1716, str. 14.

stalo se kapitulní usnesení, jímž se zbavoval nejen každého denního podílu, nýbrž vůbec všech příjmů ze statků kapitulních. Za důvod se uvádělo, že nezaplatil kapitule materiálu použitého bez vědomí kapituly na stavbu domu arcijáhnova, a že nepodepisoval podle pořádku výkazu o podílech jednotlivých kanovníků.¹⁾ Ale mohla se při tom kapitula také dovolávat nařízení biskupa Karla hr. Lichtenštejna z r. 1676, aby bývalí prokurátoři skládali všechny účty do dvou měsíců pod trestem suspense příjmů a podílů, a mohla pokázati na své usnesení ze 7. prosince 1676, jímž se kanovníku Kellerovi připomínalo, nesložil-li ve dvou nedělích čistě napsané a srozumitelné účty ze svého úřadu prokurátorského, že budou mu jeho příjmy suspendovány.²⁾

Ullersdorf odvolal se k biskupovi, jenž jakož byl k rozsouzení o správnosti volby kapitulního děkana jmenoval rozhodčím svého generálního vikáře Františka Julia hr. Braidu, tak i v této věci svěřil mu výpověď. Obojí výpověď hr. Braidy zněla na prospěch Ullersdorfvů; 11. března 1717 prohlásil gen. vikář volbu Lefflerovu za neplatnou, a 3. prosince 1717 rozhodl, že kapitula je povinna nahraditi a dávatí Ullersdorfovi všechny příjmy a důchody bez umenšení. Zároveň osvobodil Ullersdorfa od skládání účtů kapitule z úřadu prokurátorského. Kapitula se tím však nespokojila; z rozsudku o neplatnosti volby kapitulního děkana odvolala se k apoštolskému nunciovi ve Vídni, a když Ullersdorf po výpovědi gen. vikáře žádal moravský tribunál, aby mu proti kapitule dopomohl k jeho příjmům, a dovolával se také císaře, probošt a kapitula rekurovali také k císaři i k apošt. nunciovi, aby výpověď o náhradě zadržených příjmů Ullersdorfových byla uznána za neplatnou a aby byla zrušena pro formální vady.³⁾ O této otázce rozhodl pak císař 3. května 1718, že důchody kan. Ullersdorfa byly neprávem zadrženy a že bez dovolení císařova proboštovi a kapitule nepřisluší suspendovati důchody, a rozkázal, aby všechny příjmy a denní podíly byly za minulou dobu Ullersdorfovi nahrazeny a příště dávány. Než také druhým dekretem ze 6. května nařídil, aby Ullersdorf složil účty a aby vydal kapitule spisy, jež u sebe neprávem chová. Apoštolská nunciatura v této věci — u temporalii — neodpověděla.

Ale neodpověděla ani in spiritualibus — na odvolání kapituly proti výpovědi hr. Braidy o neplatnosti volby Lefflerovy za kapi-

1) Tamže, r. 1715, str. 11. — 2) Kapitulní protokoly 1670—1706, str. 57, C4. —

3) Koncept.

tulního děkana; po sedm let nedošla žádná odpověď, a tak byla brněnská kapitula již devět let bez děkana. Tento nekonečný spor i ostatní rozepře, které se stále rozvířovaly, staly se konečně celé kapitule obtížnými; pomalu myslí rozvášněné se uklidňovaly. Až pak přikročeno k pokojnému urovnání i ve věci kapitulního děkanství. Probošt a kanovníci Ličovský, Knopp a Bertram 24. září 1724 písemně vzali zpět u nunciatury své odvolání z výpovědi biskupského rozhodčího, a kan. Ullersdorf zřekl se 4. října t. r. všeho svého práva, jež by mu ke kapitulnímu děkanství příslušet mohlo. Když tedy celá tato záležitost dostala se zase do oboru jurisdikce biskupské, a odpor proti zvolenému děkanu Lefflerovi také minul, potvrdil biskup Wolfgang hr. Schrattenbach 20. listopadu 1724 za kapitulního děkana Lefflera již 25. února 1715 zvoleného; dne 26. listopadu byl slavně instalován. Tak konec konců nešlechtic dosáhl přednosti před šlechticem, mladší před starším.

Kanovník Ullersdorf zůstal od té již v pozadí. Byl již starcem; všecko kolem něho v kapitule se změnilo; zůstal tam ze starých dob již sám jako výstavek a osamocen, i kan. Engelshoffen zemřel již 26. května 1720. V osamocenosti zájem jeho o světské věci ubýval, a více byl pamětliv posledních věcí. R. 1725 založil na Vranově u Brna fundaci 1000 zl., aby každou sobotu mše sv. za něho se sloužila; v poslední vůli odkázal klášteru rajhradskému, kam rád dojížděl, svou knihovnu i svůj majetek (asi 1000 zl.) pod podmínkou, aby se za něho sloužilo anniversarium. V tom se však nepoddal, aby vydal kapitulní spisy a listiny, jež u sebe měl. Teprve když 3. září 1726 v 73. roce věku zemřel,¹⁾ byly dány do archivu; archiv pak jali se pořádati r. 1727 benediktini rajhradští Jan Nep. Jahn a Placid Knopp. Hned po Ullersdorfovi 13. září 1726 zemřel kan. Ličovský; kap. děkan Leffler je dlouho přežil, zemřel až 14. dubna 1744.

Během let vystřídala se u kapituly většina; po smrti děkana Bornstedta a kan. Pruskauera byla u nešlechticů. Ale podle vůle císařovy měla jen šlechta míti místo v kapitulách. Císař 14. listopadu 1713 rozhodl a ustanovil, aby v kapitulách katedrálních a světských kollegiálních v království českém, markrabství moravském a vévodství slezském, které mají nemovitě statky, nikdo

¹⁾ Náhrobek Ullersdorfův, jež si za živa, již r. 1702 postavil, je v Brně na domě před oltářem sv. Barbory.

potom nebyl schopen býti kanovníkem, kdo by před zvolením, jmenováním nebo presentací neměl již inkolátu, nebo kdo by ho od císaře dvorskou kanceláří království českého nedosáhl. Od té doby vyžadoval se i u kanovníků brněnských inkolát stavu rytířského moravského; než byl kdo z nešlechticů za kanovníka instalován, bývalo mu udíleno rytířství. Také do kapitulních statut bylo r. 1768 vtčleno, aby kanovníci před installací prokázali se u kapituly královským diplomem o stavu rytířském a inkolátě. Ale když se r. 1836 připravovala nová kapitulní statuta, dvorská kancelář, jak se zdá na podnět brněnského biskupa Stuffera hned z r. 1830,¹⁾ vymohla císařský dekret, aby byl v nových statutech vynechán článek o stavu rytířském a inkolátě; císař prý pro budoucnost tohoto požadavku míti nechce. Kapitula prosila sice, aby zůstalo v platnosti ustanovení statut z r. 1768, a ještě 30. září 1838 podala císaři obšírnou prosbu, aby kapitule byl rytířský stav a inkolát na dále zachován a udržen. Ale všechny snahy kapituly o tom byly marny; dvorská kancelář vydala rozhodnutí, že má v platnosti zůstati císařský dekret ze 7. srpna 1836. Tak posledním kanovníkem, jenž byl do moravského stavu rytířského přijat (12. června 1831), byl Josef Keisler; potom novým kanovníkem, již beze stavu rytířského, stal se až r. 1851 Ondřej Hammermüller.

¹⁾ Důvodem k tomu asi bylo, že platily se za stav rytířský a inkolát velké taxy; sám Stuffer, když se r. 1804 stal kanovníkem, musil platiti 1570 zl. 17 kr.; proto stávali se kanovníky jen bohatší duchovní a faráři. Podle občanského zákona měl býti zbaven kanovník kanonikátu, nezaplatil-li do určité lhůty těch tax; kanovníku Zelinkovi, který z lokála v Lipůvce stal se r. 1826 kanovníkem a tax zaplatiti nemohl, skutečně gubernium pohrozilo, že bude s kanonikátu složen, a při té příležitosti ustanovila dvorská kancelář 23. července 1829, aby brněnští kanovníci nebyli spíše investováni, dokud by nedokázali, že taxy za stav rytířský a inkolát zaplatili. Zeibert, Vitae praepositorum. Ms.

Posudky.

Acta V. conventus Velehradensis a. 1927, post s. Cyrillum natum 1100. Operum Academiae Velehradensis tom. 11. Olomucii 1927. S. 382, 50 K.

Nádherně vypravené, četnými podobkami ozdobené dílo toto podává podrobnou zprávu o velehradském sjezdu unionistů v letošim červenci (20.—24.)

Ve dvou prvních oddílech vypsány přípravné práce a sám průběh sjezdu, jenž konal čtyry plenární schůze vyplněné vědeckými přednáškami (Vašica, Gordillo, Hoh, Spáčil, Lübeck, Salaville, Dvorník, d'Herbigny, Böminghaus, Grivec), zprávami o náboženských poměrech a ústavech různých zemí a pozdravy cizích návštěvníků.

Oddíl 3. a 4. podává přednášky a zprávy doslovně zvlášť.

V oddíle 5. jsou časopisecké zprávy o sjezdě.

Těžiště prací jest ovšem v oddílu 3., kde pojednáno o otázkách cyrilomethodějských, o juridismu v církvi východní i západní, o primátě, svátostech a liturgii v církvích východních. I 4. oddíl svými zprávami jakož i pokyny pro činnost unijní velmi platně přispívá k rozhledu o otázkách unie se týkajících.

Nová legenda zlatá. Obrazová anthologie z legendární tvorby prostonarodní a umělé, domácí i cizí. Pořádají Dr. Antonín Dolenský, prof. Dr. Gustav Pallas, prof. Dr. František Šimek, prof. Vojtěch Zelinka. Díl I. Legendy staročeské. Passionál. Nakl. V. Kotrba, Praha 1927. Vychází v 1½archových sešitech po 4-80 K.

Aurea legenda sanctorum seu Historia Lombardica seu Passionale sanctorum (životy svátých podle církevního roku) dominikána, posléze janovského arcibiskupa Jakuba de Voragine (1230—1298) byla do češtiny přeložena již okolo 1350 a vytištěna hned 1487.

Naše nádherné vydání pořízeno novou češtinou podle illustrovaného tisku z r. 1495 a ozdobeno četnými obrazy malířů cizích i domácích. Jak upravovatelé, tak nakladatel zaslouží dík českého obecnstva za svou práci, — dík a ovšem i podporu.

O náboženskovýchovném významu legend se soudí různě. Prostý čtenář náboženského smýšlení je čte jako dějepis a těžko rozeznává mezi ním a básní; je proto záhodno na tento rozdíl upozorňovati a připomínati, že tak si středověcí předkové řídké zprávy o světcích ve své zbožné obrazotvornosti opakovali, doplňovali a příkrášlovali, neboť nebyla jim při četbě a poslechu hagiografií hlavním účelem dějinná pravda, nýbrž nábožné poučení a povzbuzení. V tomto vědomí bude i prostý čtenář upokojen a ozbrojen proti námitkám lehkověrnosti.

Sigismund Bouška, Provençalské koledy. Předmluvu napsal Vilém Bitnar. Illustroval Kar. Schwetz. Vydal G. Franci v Praze 1927. S. 235, 45 K.

Osvědčený překladatel lyrických knih Verdaguerových a rozměrné epické skladby Mistralovy připravil k letoším vánočním bohatý výbor provençalských koled zvaných „Nouvè“. Většina pochází od populárního zpěváka koled, básníka a hudebníka 17. století Mikuláše Sabolyho, několik málo posledních pak od novějších básníků: Mistrala, Ant. Peyrola, L. Puecha, Lud. Sim. Lamberta, Th. Aubanela a J. Roumanilla. Bouška přiznává, že zvl. koledy Sabolyho lákaly jej ku přebásnění již v prvních letech jeho provençalských studií, ale neodvážil se toho pro příliš veliké jazykové obtíže. Vykonal tedy toto nesnadné dílo teprve v poslední době, když překladem básní Mistralových a studiem starší provençalštiny nabyl nových zkušeností. Že bylo k tomu třeba vedle básnického umění i nevšední píle a lásky, je jistě zřejmo každému, kdo zná trochu překladatelovy nesnáze s cizími, často hodně umělými básnickými formami.

Bouška se nespokojil pouhým výběrem koled, nýbrž proplétá je četnými a zajímavými svými výklady o autorech i o látce jednotlivých písní, rozhovoruje se o provençalských vánočních zvycích, srovnává je všude s našimi a zabírá se nejenou i do svých osobních vzpomínek z dětství. Tak jest jeho dílo současně i pěknou studií o lidové vánoční poesii, jejíž látka je sice omezena a stejná u všech křesťanských národů, ale forma i obsah jsou tak rozmanité, že neunavuje a zrovna vybízí ke srovnávání. A tu není pochyby, že právě provençalské koledy mohly by v lecčems obohatiti naši vánoční poesii: jsou, jak přirozeno u jižního národa, živější a dramatictější než naše koledy a vynikají vedle upřímné zbožnosti i jakýmsi zdravým realismem a dobrýmyslým humorem, jenž je sice někdy ve výrazu hodně smělý, ba skoro obhroublý, ale nikdy neuráží. Celkový půvab knihy zvyšuje i její pěkná bibliofilská úprava s jemnými iniciálami Schwetzovými.

Marie Calma, Třtiny. Román. S. 136. Praha 1927. — Věra Sojková, Stará zahrada. Román. S. 288. Praha 1927.

Romány obou spisovatelek snaží se řešiti některé ženské otázky, jež byly časovými před čtvrtstoletím a do nichž zrovna převratně zasáhly poválečné poměry: vedle problému lásky a manželství jde tu hlavně o volnost a emancipaci žen. První román náleží oné minulosti již svým vznikem: byl otištěn v časopise již r. 1908; nyní spisovatelka provází jeho pozdní knižní vydání otázkou, jak by si asi počínaly obě hrdinky dnes, kdy se změnily názory a rozlukový zákon uvolnil neobyčejně rodinu! V románě dává jedné ze sester trpěti resignované v nešťastném manželství s mužem alkoholikem a karbaníkem — dnešní „moderní“ žena by tomu ovšem ušla rozvodem. Její sestra Réza obětuje se záchraně nešťastné rodiny, když

poznala dříve marnost svých bouřliváckých emancipačních snah o uvolnění ženy a po mravním poklesku uznala se za nehodnou lásky ušlechtilého muže. Autorka sama pochybuje, že by dnešní poválečná dívka měla tu tvrdou poctivost přiznati se ke svému poklesku; ba necítila by snad vůbec své viny a nedovedla by se pro ni zříci svého osobního štěstí... Snad chce tím vyzvednouti sílu i krásu trpělivosti a odříkání, kteréžto ctnosti náležejí prý dnes již historii, ale dlužno přiznati, že ani žádná z obou hrdinek nedovede pro ně někoho nadehnouti: jsou to těkavé, hodně neurčité a mlhavě kreslené bytosti, jejichž pozdní ctnost jest opravdu jen ctností z nouze. Mravní třtiny!

Mnohem sympathičtější a také výraznější jsou ženské postavy Věry Sojkové, autorky milé knížky o rozvoji dětské duše „Momentky z ráje“. Ve „Staré zahrádě“ chce zachytiti ozvěnu životních snah lidí, které znala za svého dětství, na rozhraní věků, a ukázati nejmladšímu pokolení tento již zmizelý svět. Jsou tu také bytosti, které se dovedou obětovati pro rodinu neb i pro cizí sirotky a tiše trpěti; jsou tu mužové a ženy, jež se navzájem zrazují a opouštějí, a je tu i takový ženský bouřliváček, který se vášnivě vzpírá proti úzkoprsým starým zvykům a sní o osvobození ženy i o všeobecném pokroku lidstva. Ale vlastní životní zkušenosti naučí i tuto druhou hrdinku hleděti střízlivě na emancipační snahy, jež se zatím stávaly všední módou, zvláště když seznává, jak zneužitá ideální hesla zplodila namnoze jen ubohé zmetky, které byly výsměchem zdravému citění i vkusu. — Nevelký celkem a jednoduchý děj románu rozbíhá se často v řadu episod a úvah, do nichž vložila autorka jistě mnoho osobních zkušeností i upřímného citu. M.

Vlasta Pittnerová, *Mušketyři v syn. Nakl. R. Promberger, Olomouc 1927. S. 208, 14 K. Sebr. spisů sv. 19.*

Syn zámeckého mušketyra (drába) vystudoval na lékaře a stal se lékařem zámeckým. An byl v učení pomáhal direktorovým synům a takto v rodině jaksi zdomácněl, doufali tam, že si některou z jejich dcer vezme, on však si vybral osiřelou a chudičkou dceru úřednickou, jež jest u nich schovankou, t. j. služkou. Direktorský útok u hraběte proti němu podniknutý šťastně odrazí, a v úmyslech hraběcích může mezi obyvatelstvem dále vlastenecky a lidumilně působiti.

Setkáváme se tu s postavami a výjevy na sklonku doby poddanské, u Pittnerové známými. Drobnokresba i zde je mnohdy rozvláčná, milostný poměr lékařův líčen tak, že by svědčil spíše nějakému chasníkovi ze služebnictva. Arci vystupuje v povídce mnoho ženských, odtud mnoho povídavosti.

Ch. G. Norris, *Chleba. Román existenčně samostatné ženy. Přel. Č. Kočí. Nakl. Jan Laichter, Praha 1927. S. 561, 36 K. Laichterova sbírka krásného písemnictví, č. 34.*

Dcera ovdovělé učitelky hudby v New Yorku pocitivší o zábavě zahanbení pro své chudé šaty odhodlá se přes námitky odříkavé a obětovné matky hledati si samostatně chleba, aby i matce a mladší sestře nadlehčila. Schopností a pílí dodělá se slušné mzdy. Uchází se o ni úředník, milý a hodný, ale s nevelkou službou. Ačkoliv její miluje, nevezme si ho, hloubajíc o chudé budoucnosti a jsouc zaujata vědomím, že takto, v existenční nezávislosti, jest jí lépe; nápadníka si vezme její sestra, prožije mnohou trpkou chvílí, ale v manželské lásce a v péči o děti je šťastna. I starší sestra, hrdinka románu, se pak vdá za muže, jenž se jí takorčka vnutil; i k němu zahoří upřímnou láskou, ačkoli povaha i chování jeho ji někdy uráží, ale jeho nehospodárnost vzbudí v ní, zvyklé přesně počítati příjmy a výdaje, obavy o budoucnost, i opustí jej a vrátí se do obchodu. Z kolísání mezi chutí k životu rodinnému a samostatnému nevychází. Stárnouc odsuzuje tento, ačkoli hmotně se v něm má dobře, odsuzuje, že tolik ženských se věnuje práci výdělečné, proti mužům níže placené. Vrátila by se i k svému muži, jež ještě jednou vyhledá, ale jen aby zvěděla, že je znova ženat, proved soudní rozluku bez jejího vědomí na účet její cti. Rozbolestněna se vrací domů, kde náhodná nepřítomnost družčina a nevlídné ovzduší opuštěného bytu ji jen více rozteskní. Symbolicky hledá potěchy v laskání s kočkou.

Román, čerpaný, jak vidno, ze života zcela všedního, vyniká pečlivou kresbou povah i příběhů, propracovanou do nejmenších podrobností, které místy připadají bezmála již jako nudná přítěž, ale jinak zase líčení zpestřují. Odhodlaná a právem sebevědomá povaha hlavní osoby, čtenáři skoro nepochopitelná, snadno podléhající ve svém ženství vůči člověku v povaze málo sympatickému, znamenitě vystižena, i ve své nevypočitatelnosti, jež hluboce psychologicky naznačuje, jak nesnadno řešiti záhady nejen ženské duše jednotlivé, ale i ženské otázky sociální.

Z cizojazyčných románů, jichž se nyní tolik překládá, nutno tento čítati k nejzdařilejším.

Rozhled

Náboženský.

O spojení církví.

Lausannský sjezd nekatolických společností náboženských (3.—21. srpna 1927) shromáždil 439 osob, i žen, zastupujících přes 90 církví. O jakémisi sjednocení mluvili všichni řečníci, beze sporu vážní zástupci svých církví. Ale na konec řekl jim neobalenou pravdu zástupce cařihradského patriarchátu arcib. Germanos, že ve věcech víry a svědomí není kompromissů, a pravoslavi že nechce slyšeti o jednotě, již by bylo dosaženo jenom neurčitou fraseologií a kompromissem mezi protichůdnými názory. Pronesenyť i hierarchy někdy názory zcela protikřesťanské. —

Ve věci mechlinských jednání, jež kard. Mercier bez vědomí papežského byl s některými Anglikány zařídil a vedl, pokusil se jeden z těchto účastníků, lord Halifax, požádati v Římě, aby je papež poručil obnoviti. Avšak soukromá audience za tím účelem žádaná nebyla povolena. Není ani pravda, co prý známý marburský theolog Heiler rozšířil, že angličtí katolici pro neúčast v oněch jednáních byli z Říma pokáráni. Naopak, nezdar Mercierova počínu jest nyní vůbec uznáván, pokusy o souborné konverse jeví se beznadějnými, a stav anglikánských sekt nyní zvláště, po odmítnutí opraveného Prayer Booku parlamentem, tak povážlivý, že nějaké úřední společné jednání s jejich zástupci jest nesmířitelnými protiklady vůbec vyloučeno.

*

K životopisu sv. Anežky Římské, jejížto svátek se světí 21. ledna, podává Hartm. Grisar v Ztschr. f. k. Theol. (1927, 532 nn.) několik kritických poznámek. Životopisné zmínky v antifonách našeho breviáře jsou z části vybájené od Acta martyrum (z 5. stol.); tak výjev z lupanaru a mučení ohněm. Zneuctění v lupanaru, ačkoli snad někdy se vyskytlo, v úředních předpisech soudů pro stíhání křesťanek není zaznamenáno; teprve špan. básník Prudentius († po 405) výjev ten podrobně popisuje (Peristephanon, hymn. XIV), asi z pověstí, které v Římě slyšel. Co do způsobu umučení sv. Anežky ví nejstarší svědek Ambrož († 397) jen o ferrum — mucro, tedy o stětí, nic o ohni; příslušná zmínka papeže Damasa († 384) v Epigrammatech zdá se naznačovati jen pohružku častěji prováděného pálení v bocích neb upálení na hranici (urere cum flammis voluisset, sc. tyrannus). Místní pověsti o obojí věci básnily dále a záznamenány v rozl. „Passiones“ a „Acta“, přešly do klášterních čtení a hodinek, a takto i do římského breviáře; bájevá obrazotvornost jejich si li-

bovala v rozvádění křiklavých podrobností, jmenovitě co do zločinů proti panenské nevinosti.

Kdy sv. Anežka umučena, není známo; Grisar se domnívá, že před pronásledováním Diokletianovým, které zuřilo 303 a 304. Jméno světice nacházíme v nejstarších martyrologiích, jmenovitě v úřední *Depositio martyrum* z r. 354 („XII. Kal. Febr. Agnetis Nomentanae“), a již za Konstantina Vel. vystavěn na její počest kostel.

Co však vypravuje breviář v oktávě jejího svátku (s. *Agnetis secundo*), jest většinou opět pouhá pověst.

*

m. — Náboženské Credo Jana Kasprowicze.

O Janu Kasprowiczowi, největším z moderních polských básníků, minulého roku zemřelém, ustálil se v Polsku výrok, že byl nejnáboženštějším básníkem nové doby. Tento názor jest, jak ukazuje obšírným rozbořem Dr. Z. Ciechanowska (*Przegląd Powsz.* listopad 1927) jen částečně správný: o náboženství v pravém slova smyslu možno u K. mluvit teprve v posledním období jeho tvorby, kdežto dříve šlo většinou jen o filosofické úvahy a mystické nálady.

Platí to zejména o jeho lyrice, kde skoro jedině možno poznati pravou podobu básníkovu. Většina jeho děl jest produktem rozumu, rozehrátého citem a ozářeného mocnou obrazivostí. V horečné práci ducha obráceného k náboženským otázkám možno snad vidět jakýsi vliv protestantismu, o němž mluví někteří kritikové, ale výsledky této rozumové činnosti a přirozený vývoj idejí a cit přiváděl jej zvolna ke stanovisku velmi se přibližujícímu katolicismu. Bylo to ostatně celé neklidné ovzduší doby, které jej strhlo, když přišel z venkova do města a veplul do nových proudů politických, společenských i literárních: socialismu, pozitivismu a pak literárního modernismu. Tyto proudy v oboru životní filosofie a tím více v oboru náboženství hlásaly atheismus, materialismus, pantheismus nebo náboženský modernismus, a všechno to navzájem zmateno budilo vědomí náboženského agnosticizmu.

S tímto agnosticizmem a z něho plynoucím pessimismem bojuje po celý skoro život v duši básníkově tradiční jaksi vědomí o existenci osobního Boha a nadpřirozeného světa, podporované dojmy a vzpomínkami z ranného mládí. K. nikdy nezapomněl na svou zbožnou matku a třebaž přiznává, že jako gymn. student „nehřešil nábožností“, přece již tehdy projevoval zvláštní úctu k Matce Boží, skládal hymny k její počtě a miloval lidový kostelní zpěv. Velikou úctu měl k Písmu sv. — bohatá sbírka různých vydání Bible byla chloubou jeho knihovny a v celé své tvorbě užíval biblických obrazů a postav i náboženských motivů, aby jimi vyjadřoval své názory filosofické nebo společenské.

Velká báseň „Chrystus“ (1890) jest ovocem bojů mezi vírou a racionalismem a důkazem vnitřní nespokojenosti básníka, jenž tu představuje satana jako otce skepticismu. A celé další desetiletí zabírá zoufalý boj proti satanismu, jenž vlivem módy (Baudelaire) ovládal tehdejší literární modernu. Přelom a obrat k nové cestě označují „Hymny“ (1901), zvl. „Salve Regina“ a „Hymn św. Franciszka“. V dalších knihách pak již přichází k úplně uvědomělému rozumovému uznání Boha a odhaluje výrazně zřídlo své víry: jest jím zjevení se transcendentního Boha v přírodě. Od té doby touží K. po tom, aby jej mohl vždy lépe poznávati a s Ním se spojit. Výrazem této touhy je zvl. předposlední básnické dílo psané za války „Księga ubogich“. Vedle projevů silné víry v Boha a v Jeho lásku vrací se tu častěji i tichý smutek z vědomí, že lidský duch sám nedovede úplně poznati Tvůrce světa a rozřešiti všech záhad.

V poslední knize K. „Mój świat“ (1926) není již těchto rozpaků a pochybností. Básník vrátil se k prosté a naivní víře, nechce již hledati a teskniti. Těžko však rozhodnouti, zdali je to projev jakési resignace či snad plně získané jistoty.

*

Rumunsko.

Pravoslavní obyvatelé nynějšího Rumunska, jsoucí ve značné většině proti katolíkům obojího obřadu (asi 12½ mil.: 2,500.000, z nichž opět většina náleží obřadu východnímu), měli dříve tři metropolity: v Bukurešti, Sibini a Černovicích. Po válce teprve 1925 se podařilo sjednotiti všechny pod metropolitou bukurešským.

Unie začala hlavně po r. 1687, kdy značný počet Rumunů se dostal pod žezlo habsburské. Theofil, arcibiskup kronstatský (Alba Julia), s četným duchovenstvem a obyvatelstvem se 1697 prohlásil pro ni, 1777 zřízeno druhé biskupství ve V. Varaždíně (Oradea Mare), 1853 dvě další.

Za nynějšího státního boje proti unitům (min. Goldiš) vadí v odporu proti němu hlavně to, že skoro všichni kněží, až na 6%, jsou ženatí nebo vdovci s rodinami, o něž se mají starati; katoličtí západního obřadu a neženatí unité jsou tu ve zřejmé výhodě.

Z unitských řeholníků zbyli po válce jen — 2 staří basiliáni. Toto odvětví církevního života bylo docela zanedbáváno, žensk é kláštery vůbec byly zmizely! Mnozí unité obojího pohlaví, toužící po životě řeholním, na východě tak oblíbeném, nemajíce ve vlastní církvi takových útulků, vstupovali do klášterů pravoslavných a tam se ovšem Unii odcizovali!

Podle některých zpráv není vyloučeno — co jinde naráží na nepřekonatelné překážky —, že by se k unii přiklonila i část pravoslavné hierarchie.

Vědecký a umělecký.

Rukopis Zelenohorský a Královodvorský.

Inž. Bareš z Č. Budějovic předložil Č. Akademii sbírku látky, dokazující pravost RZK, aby ji prozkoumala. Ministerstvo osvěty vyzvalo Č. Akademii k příslušnému prohlášení.

„První (historická a právnická), druhá (přírodovědecká) i třetí (filologická) třída Č. Akademie pokládají otázku pravosti Rukopisů za věc s hlediska vědeckého již dávno rozřešenou a nemohou v nových tak zvaných dokladech pro pravost Rukopisů viděti leč materiál úplně nicotný, jímž se vnáší v neodbornou veřejnost zmatek. Vědecké třídy Č. Akademie jsou přesvědčeny, že počínání takové je nejen naprosto beznadějně, pokud jde o pravost Rukopisů, nýbrž že je i české kulturní prestiži k nemalé úhoně.“ (Věstník Č. Akad. 1927, s. 45).

V pražském „Čechu“ přes to uveřejňuje F. Kolda drobnosti, jež mají dokázati pravost Rukopisů, hlavně z oboru jazykového (z legendy o sv. Kateřině a j.), snad z oněch materiálů p. Barešových, tak že by se úsudek Č. Akademie vztahoval i na ně.

*

hd. — Přísluní naší země.

Naše země, obíhající okolo slunce v dráze eliptické, jest přirozeně jednou do roka slunci nejbliže, a pak ovšem zase jednou od slunce nejdále; odtud názvy přísluní a odsuní. Tuto elipsu nesmíme sobě ovšem představovati tak, jako by byla protáhlá do délky, jak obyčejně elipsu kreslíme. Eliptická dráha země přibližuje se velmi pravidelnému kruhu. Kdybychom si ji nakreslili věrně dle skutečnosti ve zmenšeném měřítku s velkou osou 1 m dlouhou, pak by na koncích malé osy scházela jenom asi $\frac{1}{14}$ mm k úplnému kruhu. Pouhým okem bychom této elipsy vůbec nerozeznali od kruhu.

Ve skutečnosti v prostoru světovém jsou poměry ovšem obrovské. Obě ohniska elipsy, v níž země okolo slunce obíhá, jsou vzdálena od sebe asi 5 milionů km, střední vzdálenost země od slunce obnáší dle české hvězdářské ročenky na rok 1927 okrouhle 149·5 milionů km, takže nejmenší vzdálenost země od slunce v přísluní, tedy na př. 4. ledna 1928, bude obnáseti 147 milionů km, kdežto v odsuní, které nastane 4. července 1928, bude největší vzdálenost země od slunce 152 milionů km.

V zimě přes to, že jest přísluní, naše severní polokoule jest od slunce odvrácena, na severní točně je zrovna půlroční noc, pa-prsky sluneční dopadají na nás velmi šikmo, poněvadž sluníčko jest nejnižše nad obzorem, tedy málo nás zahřívá. Za odsuní, tedy 4. července 1928 to bude opačně.

Vychovatelský.

fp. — *Polská mládež a škola.*

Professoři náboženství (polsky zvaní „prefekty“) v listopadu vydali otevřený list pro veškerou polskou veřejnost s nadpisem: „Do społeczeństwa“ Vyjímáme několik vůdčích myšlenek.

Při práci o výchově nového pokolení nedostalo se nám od polské společnosti dosud vždy pomoci, jak náleží, naopak, mnoho činitelů brzdilo naše snahy. Vidět už výsledky! Naše mládež se kazí víc a více. Místo dávného patriotismu strannictví nebo netečnost u mnohých. Místo lásky k vědě a ctnosti touha po kariéře a požitku je ideálem značné části mládeže. Zřídka myslí na Boha, pochybuje o nesmrtelnosti duše, o naprosté spravedlivosti. Carpe diem — užívej chvíle! — toť nejpopulárnější dnes heslo u mladého pokolení. Zjevem jeho hrubost, bezuzdnost, ba i zločin u hochů; zánik studu a jemnosti u dívek. Nejvyšším ideálem je často sport.

Co činit? Především ať polská vláda opře výchovu mládeže o zásady vpravdě katolické. „Polonia semper fidelis“ — volá sv. Otec Pius XI. Nechat se to stane skutkem! Ctíme svobodu osobního přesvědčení, ale jestliže vláda má právo zakazovati učitelů propagandu jistých politických hesel, ať též zakáže propagandu nevěry. Jsou-li mezi polskými učiteli lidé, kteří nevěří v Boha a neuznávají Krista, ať o tu víru neolupují polských dětí. Kdo sám duchovně oslepl, ať neoslepuje jiných! Co mohou postavití beznáboženští lidé na místo Boha jako mravní základ života? Ve jménu Polsky ať se zamyslí!

Nechat se učenci hádají o hypotезy; ale ve škole nikdo nevydávaj hypotезy za jisté pravdy, a ať se neobjevuje zlá knížka, jež by podrývala v duši mládeže víru.

Polské školy jsou interkonfessiční, odtud i náboženství katolické nemá v nich zásadního vlivu na výchovu mládeže. Ministerské programy jmenují jako základ výchovy různá odvětví vědy podle typu školy, ale nikdy náboženství. Sportovní cviky a všelijaké jiné úkony mají obvykle přednost před požadavky náboženství. Máme sice povinné výkony náboženské a náboženství jako povinný předmět, ale při protináboženském duchu byt i části sboru učitelského, v němž má katecheta úkol pouze odborného učitele, řekněme si jasně: přítomná polská škola přechasto není vpravdě katolickou, ba bývá dokonce lhostejnou neb i nepřátelskou vůči náboženství. Mládež neodnáší si ze škol našich smýšlení upřímně katolického. Práce proti náboženství, byt ponenáhlu, přece postupuje.

Připouštíme potřebu vojenské výchovy. Aby však byl kdo dobrým vojínem, není třeba zbaviti se studu a čistoty cítění. Naopak, právě bohatýrství obvykle se s nimi druží. Bohužel měli jsme při vojenské výchově případy hrubé nepřístojnosti, ba i cynismu. Žádáme

proto tvoření letních táborů výlučně školních a právo zákroku vrbnosti školní i duchovní v ty podrobnosti života skupin, které se netýkají vojenské techniky.

Jak často slyšíme výtku, že dítě se ve škole stalo rozpustilým, ba i zkazilo! Výtku to bohužel velmi často oprávněná. Naše škola současná učí, ale nevychovává. Malý důraz se klade na vzdělání povahy polského dítěte, příštího občana. Polská škola nedbá o ukázněnost. Společnost, život i sám Bůh odměňují a trestají; naše škola ve skutečnosti (přeše všechny psané řády) trpí často zásadu nekázně. Proto též mládež žije příliš volně, a objevily se mezi ní skutky a zločiny, kterých polská mládež dosud neznala.

Jménem spravedlivosti uznáváme, že jsou rodiny v Polsce, jež vzorně vychovávají děti, jsou i školy, jež se snaží bránit a pěstit duši mládeže. Ale co to pomůže, když sám společenský život jde proti nim! Polská kniha, jež nás kdysi učila tak krásným věcem, čemu nás učí nyní? Pessimismus a pornografie — toť převážný její obsah! Mnoho novějších spisovatelů našich, zahleděných v chiméru čirého umění nebo v zákon nabídky a poptávky, tvoří na škodu svého národu. Velicí pohoršovatelé — dalt jim Bůh jiskru talentu a oni ho zneužili — bývají nicméně slaveni jako zasloužilí o národ! Polská kniha a polský denní tisk stávají se nejednou nízkými.

Polské divadlo, které nás kdysi učilo milovati vše, co bylo naše a veliké, poskvřňuje se nyní často necudností. A jaká hesla padají s polské sceny? Na život se hledí se stanoviska zvířecího. Mládež to vidí a napájí se tím.

Popularisací umění měla býti kina, ale stávají se nejčastěji jakoby veřejnými školami nemravnosti a zločinu. Majitelé většiny kin, na štěstí převážně nepoláci, jsou škůdci společnosti nejhoršího druhu. Jestliže zákon přísně trestá jiné zločiny, proč nemá rovněž přísného trestu na majitele špatných kin? Zisk — toť jejich bůžek; tisíce zmařených existencí a spáchaných zločinů — toť jejich plod. A úřady k tomu mlčí, veřejnost to trpí.

Mezi zábavy náleží také tance. Kdysi byly ozvěnou pěkných prastarých zvyků národních. Nyní jsou výrazem zvrhlosti a zdívočení. Bylo o tom již tolik psáno, že rozumným a počestným to stačí; pro jiné by to byl ztracený čas. Zdůrazňujeme jen, že nynější tance s nynějším oděvem jsou přímou a snadnou cestou ke zkaženosti. Sapienti sat!

Donedávna Polák a katolík znamenalo u nás totéž. Nyní je jinak! Již i mezi polské děti se vtírá sektářství. Agitace se rozvíjí nejednou ve školách nebo v různých organizacích, a starší mlčí nebo souhlasí. Příkladem budiž známá u nás YMCA čili Sdružení křesťanské mládeže (protestantské ze Severní Ameriky), ač byla zavržena papežem i biskupy.

Zbývá nám ještě polská rodina, kdysi zdroj národní ctnosti a zdatnosti. O quam mutata ab illa! Protestantské rozvody a moskevská nemravnost — jaká to zátopa zaplavila náš kraj! Ti z polských

otců, kteří slovy jsou často Katony, ale skutky holdují požitku, jak se jen dá — toť strašná rána našeho života. Ta dvojitá morálka: dokud jsi dítětem, zachovávej; až vyrosteš, však uvidíš, — jest zabitím veškeré mravnosti a zmrzačením dětské duše. Ten vrchol slepé domýšlivosti, že mravní zásady a náboženské úkony jsou potřebny jen některým, je nejpřímější cestou k úplné anarchii zásad. Odtud vlastně plyne ona polovičatost a bezmocnost našich životních a společenských počinání. A ty matky, které svým oblekem pohoršují své okolí a učí své dcery od dětských let se obnažovati, pokud jen policie dovoli (neboť k mravouce mají jen zřídka zření), zdali si zaslouží jména dobrých občanek? Mizení studu u žen bývá největším zřídlem mravního úpadku. Polská intelligence nechce pochopit, že rozvrat rodiny bývá vraždou národa.“

Takto Svaz kněží-prefektů vyličil s velkou upřímností řadu nemilých zjevů v polské společnosti. Dodávají, že „snad i oni nestáli vždy na výši svého úkolu“, ale jako synové téhož národa, jehož čest je jejich ctí, jehož hana je jejich hanou, nemohli zbaběle mlčet. Provolání vyznívá v naději, že mládež bude zachráněna.

A mají k tomu asi lepší podmínky než kdekoli jinde. Naznačené stinné stránky veřejného a soukromého života v Polsku nejsou přece jen tak všeobecné a zakořenělé jako v jiných evropských zemích. Bylo by na př. u nás možno, co prosadila Mar. družina akademická v Poznani, že byly zavěšeny kříže ve všech učebnách tamější státní university a že podobná akce je v proudu na všech ostatních polských universitách? Akademik varšavský, který o tom píše v „Przeglądu Chyrowském“ (list. 1927), může směle tvrdit, že „akademická mládež, která jest — musíme to dosvědčit — hluboce katolická a věřící, ihned podepře bezpodmínečně tuto ušlechtilou a vznešenou iniciativu, obrátíme-li se přímo k ní.“ Tolik však vysvítá z citovaného manifestu, že i v Polsku nastává třídění duchů, a proto i tam nabude za krátko palčivosti otázka konfessiijní školy.

*

k. — Z českého školství.

Přese všechno ujišťování, že jsme zemí největšího pořádku, pravdou je, že ve školství českém trvá bolestný rozvrat. Na špatný prospěch nařiká se všeobecně, po stránce výchovné není výsledků, budících nadšení. Nevede-li dnešní úprava někde přímo proti náboženství, vede jistě k úplné lhostejnosti náboženské.

Československý episkopát poznává z visitačních cest vážnost chvíle a na poslední biskupské konferenci žádal vládu zvláštním memorandumem za odstranění některých překážek náboženské výchovy, za nápravu. Chceme doufati, že i politické strany, opírající se o křesťanský názor světový, upřímně podporovati budou snahy o nápravu, což bylo by jen v jejich vlastním zájmu, neboť se to týká budoucnosti národu; při tom netřeba se tajiti, že neobyčejně vzrůstá ne-

spokojenost nad dosavadními malými úspěchy křesťanských stran ve věcech školských. Hlásí se nová úprava školské správy, dle níž mají býti církvím vrácena ve správě některá bývalá práva, hlásí se potřeba revise učebnic, jež byly schváleny, ačkoli mají četné nesprávnosti protináboženské, zvláště proti náboženství katolickému a j. Ale zdá se, že jen bojem a těžkým bojem katolici domohou se svých práv.

Ministerstvo školství nařídilo, aby v tělocviku zavedeny byly jednotné cvičební úbory, nezávadné v ohledu mravním i v estetickém. Podrobné předpisy mají vydati zemské školní rady. Snad při této příležitosti bude správně posouzen kult nahoty, na některých místech se zálibou pěstovaný.

Poměry školské případně ilustruje zábavná epizoda z posledních dnů. Pro výstavu soudobé kultury r. 1928 nařizeno ministerstvem skončiti v Brně školní rok již 31. května a nové červnové prázdniny nějak nahraditi. Mělo se začít o 14 dní dřív, již 16. srpna vyučovati, ale po rušných veřejných rozpravách od toho upuštěno. Měly býti zkráceny svátky vánoční, ale zase zasáhly do věci oprávněné kruhy zdravotních úřadů, rodičů a j. V době jednání uspořádali pak čeští i němečtí studenti společnou protestní schůzi, vyslali deputaci k ministerstvu a ozdobili se vánočními větvičkami se smuteční páskou! Je jisto, že valná většina učitelů podobné jednání odsuzuje, ale nedá se odčiniti, že mládež za tajemné protekce několika jednotlivců mohla se něčeho podobného odvážiti.

*

Učitelstskou akademii

pro Horní Rakousy zříditi v Linci usnesl se tamější zemský spolek katolických učitelů. Ústav ten má vystudovaným učitelům, ale i jiným poskytovat vychovatelsko-vědeckého poučení, doplniti vzdělání v latině, angličtině a frančině. Podobné kursy mají býti konány i v jiných městech.

*

Ze školství maďarského.

Ministr osvěty hr. Klebelsberg, upřímný katolík, podniká rozhodný boj proti analfabetismu, v Maďarsku, jak známo, velmi rozšířenému, zakládáním nových škol. Stojí na zásadě výchovu náboženského, vybízí náboženské společnosti, aby školství věnovaly co největší péči, hmotnou i výchovnou, zaručuje státní podporu, nezaváděje však státního monopolu. „Zařizujeme, pravil při svěcení jedné školy, tisíce konfessijních škol, katolických, kde jest obyvatelstvo katolické, protestantských, kde bydlí protestanté. Všude stavíme však školy takové, kde se hlásají slova boží, neboť jen ta uschopňují naši mládež, pro vlast žiti a pracovati.“

*Hospodářsko-socialní.***Živnostnictvo u nás.**

Podle výkazů za lonský rok je v našem státě 1127 průmyslových závodů, zaměstnávajících více než po 100 lidech. 192 z podniků těch je českých, 746 německých, 189 oboujazyčných, tedy 66% německých naproti českým a smíšeným; mezi německými jest ovšem mnoho židovských, avšak i mezi smíšenými.

V obchodě jest poměr pro českou národnost ještě nepříznivější. Drobných obchodníků máme sice dnes dost, ano daleko víc než dost, ale svým obchodem v celku nevládneme my, nýbrž opět židé. V minulosti se naši lidé obchodu jaksi vyhýbali; proč, nelze tak zkrátka říci — příčiny byly rozmanité. Přírozeně tedy byl obchod v rukách cizineckých, a s ním také ti nečetní čeští obchodníci v cizineckém područí. Dnes naopak se hrne k obchodu příliš mnoho českých lidí, aniž tím však pomáhají české samostatnosti, nýbrž rozmnožují jen řady sloužících cizineckému prospěchu, neboť velkoobchod jest a zůstává v moci cizinecké. Příčiny dřívější nechuť našeho lidu k obchodu byly jaksi v jeho povaze, ale také v okolnostech zevních. Tyto se nyní proň utvářely příznivěji, ale povahové důvody, jež tolik našich lidí vedou k obchodu, příznivější nejsou: je to hlavně touha snadno a brzy zbohatnouti, aby mohl sekát pána, a k vytrvalé práci nechut, která právě tak snadno a brzy vodívá k úpadku.

Poukazuje se pořád zavisť na židy, ale neuváží se jejich podnikavost a v podnikání houževnatost, t. j. prostě řečeno, pracovitost, ne ovšem jenom, ani třebaš ne po přednosti tělesná, ale pracovitost, příčinnivost vůbec, pro niž mnoho našich lidí nemá smyslu. Proto také pozorovati tak málo v z e s t u p u mezi nimi, totiž aby dobovše svou příčinnivostí nějakých úspěchů budovali na nich dále, na velko, a tak české národnosti i ve vyšší třídě pomáhali k platnosti. Ideálem velmi mnohých našich obchodníků jest, jak řečeno, snadno a brzy zbohatnouti — třebaš i šikovným „vyrovnáním“, — aby mohli — privatisovat.

Jsmo národem převážně z e m ě ě l s k ý m, nikoli průmyslovým ani obchodním. Ale pokud jsou odvětví průmyslová i obchodní, která p ř í m o a bezprostředně souvisejí se zemědělstvím a na něm závisí, očekávali bychom, že aspoň v těch se živel náš přiměřeně uplatní. Ale není tomu tak! Vizme velkoobchod s potravinami, jak přírodními (luštěniny, zemáky, ovoce, zelenina atd.), tak vyrobenými (mouka, cukr, víno atd.), kamkoli se obrátíte, zástupce samý žid, ačkoliv ani jeden žid při obdělání půdy na ně nepracoval rukama!

Byly, vím, pokusy o emancipaci, zvláště když umožněna družstva s (omezeným neb neomezeným) ručením. Ano, byly; ale jak skončily?! V kolika případech byli družstevníci rádi, že se našel kupec žid!

Kde byla chyba? V nevědomosti nebo v nedbalosti, obyčejně v obojí.

Mluvívá se o židovské nesolidnosti, již se rozumí hlavně nepoctivost, ve zboží, v cenách, ve způsobě dodávek atd. Ale čím to, že český obchodník tak často právě tuto nectnost si osvojuje? Tím je to nejvíc, že nemaje větších zkušeností v obchodování vidí u židů, s nimiž náhodou mu bylo jednati, právě jen tuto špatnou stránku a v touze po snadném a rychlém zbohatnutí pokládá ji za nejjistější prostředek k tomu, nevidá naopak, právě u velkoobchodníků židovských, jejich dobrých stránek, jež by mu mnohem spíše mohly a měly byti vzorem. Kdo se v těch věcech aspoň poněkud vyzná, nemůže šmahem již mluvit o nesolidnosti židovské jako pravidle.

S průmyslem i obchodem těsně souvisí peněžnictví a úvěrnictví. V tom jest český úděl daleko příznivější — velkobanky jsou 3 české, 3 německé, 1 smíšená, z bank středních je českých a slovenských 6, německé a maďarské 4, smíšená 1 — důkaz to aspoň přibližný, že českých peněz by bylo dost, ale že Čechové s nimi neumějí hospodařiti.

Bankovníctví a úvěrnictví jest nyní v jakési krizi, jelikož tolik bank překotně zřízených se svým nákladným aparátem nemá dost potřebného působiště, a naopak úvěr opovázlivě žádaný a lehkomyslně poskytovaný ústavy peněžní ohrožuje.

Další provoz a zdar všech těchto odvětví závisí z veliké části na vývoze zahraničním, jenž ovšem jest nejistý, jako nejistý jsou poměry mezistátní.

Obrat v naší politice školské, obrat již na vysost potřebný, přinese nové otázky. Budou-li studia omezena, aby se více mládeže věnovalo povoláním výdělným, bude-li možno výrobky jejich odbyti, a jak, a kde? Že nastane také potřeba vývozu lidí, jest nesporno.

*

hd. — Spolky katolických tovaryšů vykonaly v náboženském i společenském ohledu mnoho dobrého. V Německu vydali ročenku, která vypisuje stav těchto spolků za rok 1926. Podle této ročenky jest zmíněných spolků v 15 různých zemích celkem 1722, které čítají dohromady 102.956 členů činných, z nichž jest 48.839 členů pod 21 roků a 54.117 nad 21 roků starých. Celý spolek má 477 vlastních domů a útulků, v nichž bydlí 6547 členů. Ze všech těchto domů bylo za rok 1927 příjmů 6,327.114 marek, které byly zase ve prospěch členů vydány. V těchto spolkových domech konalo za rok 1926 722 jiných spolků mládeže 18.214krát své schůze a různé podniky, které byly navštíveny 1,753.315 mladými lidmi pod 21 roků. Zvláště velmi velkou službu prokazují tyto spolkové domy oněm členům, kteří putují a cestují světem za svým povoláním, jimž v uplynulém roce 1926 poskytly

216.460 noclehů, a 333.190krát je bezplatně počastovaly. A statistika tato není ani úplná, kdyžť ještě celá šestina spolků neposlala roční výkaz své činnosti za rok 1926.

Mnoho peněz vydávají spolky za četné kursy, ve kterých se vyučují a zdokonalují jejich členové, v nejrůznějších oborech. Tělocvičných a sportovních odborů mají tovaryšské spolky 603 s 11.963 členy a mimo to ještě 127 turistických odborů, v nichž jest 2.441 členů. 40 spolků má vlastní tělocvičny, 68 spolků má svá hřiště, a 49 spolků má své sportovní místnosti. K účelům karitativním a vzdělávacími vydaly spolky tovaryšské v roce 1926 celkem 1,369.102 marky, kdežto veškerý náklad ve prospěch mládeže, stavebních fondů, spolkové správy, domů, knihoven, atd. obnášel 8,465.008 marek.

Sluší uvážit, že spolky katolických tovaryšů nedostávají ze žádné strany podpor, subvencí jako jiné spolky, nýbrž že sobě všechno platí z vlastních kapes, a když k tomu ještě vzpomeneme, že jsou to z největší části synové rodin chudobných, pak třeba vzdáti veškeru čest jejich obětavosti a jejich horlivosti pro dobrou věc.

r. — Úřední název zůstal, jak byl za zakladele Kolpinga: tovaryšský spolek (Gesellenverein). Zajímavo jest, že výraz tovaryš (Geselle) z názvosloví řemeslnického a z mluvy vůbec takorča zmizel, ustoupiv názvu pomocník (Gehilfe). O tovaryších se mluví již jen u bolševiků, Geselle též mívá hanlivý význam.

*

hd. — O c e l o v é d o m y.

Aby se odpomohlo bytové nouzi, začali původně v Anglii stavěti domy z ocelového plechu, ovšem s dřevěnou kostrou nebo s dřevěnými opěrami. Nyní také v Německu několik stavebních firem se rozhodlo, že budou stavět podobné domy, a sice ve větších rozměrech. Prozatím jsou to čtyři firmy, které tento nový druh stavby vyzkoušely i co do staviva i co do stavby samé. Podle dosavadního rozvrhu práce mají v úmyslu postavit zatím ročně asi 1500 ocelových domů, a sice — abychom tak řekli — ve trojím vydání: totiž jeden druh o třech, jiný o čtyřech, a konečně o pěti pokojích, ovšem že také ještě i jiné místnosti, které k modernímu bytu patří, jako kuchyně, špižirna, koupelna, sklep atd. Střechy budou tak stavěny, aby dům mohl býti po případě ještě zvýšen. První druh těchto domů by stál 6000 marek, druhý 8000 marek a třetí 10.000 marek čili podle našich peněz asi 48.000 K, 64.000 a 80.000 K.

U nás se prozatím o podobných stavbách nemluví, počkáme za jistě, až jak se to osvědčí v cizině.

Politický.

U nás.

Agrární, méně srozumitelně republikánskou nazývaná strana od převratu se dovedla jak náleži uplatnit a pomocí zásad socialistických o dělení, vtělených v t. ř. pozemkárně, své državy rozšířiti a upevniti. Šla ji takto k duhu koalice rudozelená a když tato padla, byla ona již dosti silná, aby ovládla i koalici nástupnickou, občanskou.

Nadvláda tato stala se již tíživou i jiným stranám občanským, tak že nepotkává se s naprostou nevírou, že by byla možná i koalice občansko-socialistická, ačkoli se určitě neví, ze kterých socialistů by tato druhá složka byla, zda z národních či soc.-dem. Pro ony by mluvil název „národní“, pro tyto dosti rozšířený názor, že se soc. demokraty je spíše možná rozumná řeč nežli s národními sociály.

Agrárníci využívají pro sebe jako politickou stranu skutečnost ovšem nespornou, že půda, tedy zemědělství je to především, co nás živí. V tom, zdali náš stát jest převahou zemědělský či průmyslový, neb aspoň v tom, jakým se státi může a má či musí, není už souhlasu. Však i samo zemědělství má a vyžaduje svůj průmysl (cukrovary, mlýny atd.).

Že tento svůj třídní ráz agrární strana si osobuje sama, ne dbajíc zemědělců ve straně lidové, kteří jí svým vedením asi tuze neimponují, to jen mimochodem. —

Ve své státovědné ideologii pokládají agrárníci půdu a tedy zemědělství za státně jednotící živél, z čehož vyvozují příslušné důsledky, jak právě je provozují, politiku třídní. Na námitku solidarismu, jemuž by dobře mohli rozuměti jako nadtřídnímu, ke všem třídám a stavům spravedlivému, odpověděl jejich čelný deník politicky: „Katolický solidarismus? Ale dobrá, tedy přiznejme, že „křesťanská solidarita“ nebo „katolický solidarismus“ mohou soutěžit s ideou zemědělství o prvenství v naší republice. Jak bychom uvítali tuto soutěž! Jak bychom se zaraďovali, kdyby „katolický solidarismus“ konečně odstranil bratrovražedný boj lidovců proti slovenským luďákům, boj kněží moravských [?] proti kněžím slovenským! Vznikla by tak mocná skupina konservativní pod jedním vedením... Nuže, chutě do práce!“

Zatím tento solidarismus jakž takž klíží — Dr Kramář!

Pozemkářna, také jeden z národních nezmarů, bude snad konečně trochu provětrána. Skupina bývalých velkostatkářů podala p. presidentovi republiky rozklad o jejím počínání a hospodaření. Ilustrací k tomu jest právě projednávaná pře s posl. Dubickým. Ovšem kdyby bylo žalobců, bylo by takových nebo podobných soudů na sta, na tisíce!

Pozemkovou reformou zabráno 3,963.064 ha svobodné půdy, vlastněno 1730 velkostatkářů, o jejich děti a zaměstnance se ti, kteří ukájeli „hlad po půdě“, nestarali.

Páni jsou velice žárliví na pověst čs republiky v cizině. V tomto bodě však, v záboru soukromého majetku mnohdy za ceny směšné, tak že se smí mluvit o konfiskaci — a to prosím, u vlastních spoluobčanů, ne snad nějakých přemožených rebellů! —, se na úsudek ciziny neohlíží.

Pravda, jinde, v Jugoslavii, v Rumunsku atd. pozemková reforma neprovedena šetrněji. Ale nehledě k docela odlišným poměrům, naše vyspělost, již se stále chlubíme, neměla by se srovnávat s balkanskou!

Státní finančníci mluví o problému státního hospodaření, jenž ovšem zábořem tolik půdy pro stát jen vzrostl. Problem je v tom, že stát bývá špatným hospodářem a že v našem případě ohromné obnosy vložené do státního hospodářství se nevyplácejí. Doplácti se na ně bude ovšem z daní — tak se pomáhá malému člověku!

Neposlední význam má toto řádění také pro urovnání katolických poměrů církevních, zvláště na Slovensku.

*

Společnost národů

rozpočetla své výlohy na příští rok v obnose 25,333.000 zl. fr. K poradám o odzbrojení odpovídají čelné státy její zbrojením.

Když jesuita Taparelli († 1862) před 80 lety osnoval, arci jenom na papíře, svou mezinárodní a mezistátní *Ethnarchia* s podobnými úkoly, sotva se nadál, že by mohla státi tak mnoho a za tak málo!

*

Kard. Schwarzenberg pro politický tisk.

V Solnohradsku dosud vzpomínají na tohoto svého arcibiskupa. Vloni (474) zde uvedeny zprávy o jeho činnosti pastorační, letos v též „Kath. Kirchenztg“ redempt. Hosp z Gurku píše o jeho úsilí povznést politický tisk, v Solnohradě a potom v Praze. Ani tam ani zde se mu to valně nedařilo, ačkoli hmotné oběti jeho byly značné; r. 1850, kdy v srpnu přes své námitky přesazen do Prahy, platil ještě dále noviny solnohradské, jež byl založil, ačkoli měly již jen 72 odběratelů! V Praze po absolutismu jednáno 1860 na pražské provincialní synodě též o tisku, 7. ledna 1861 vyzýval vyšší duchovenstvo v Čechách a na Moravě k podpoře českého týdeníku, jež hodlal založiti. Z Č. Budějovic, z Brna i z Olomouce odepřeli příspěvky; biskup Schaffgotsche pochyboval, že by bylo vhodné, aby politické noviny vycházely pod jakousi odpovědností biskupů. Nebylo ostatně vhodných redaktorů — V. Štulc, jinak velmi bystrý duch, byl příliš bouřlivý, ve slohu Havlíčkově —, nebylo pak hlavně podnikatele z obchodní stránky, jenž by se byl věnoval rozšíření novin. Tak přes oběti kardinálovy zanikl „Pozor“, zanikla něm. „Zeit“; nově založený „Čech“ v září 1872 článkem o rozporu názorů kard. pražského a vídeňského (Rauscheru), onomu způsobil ohromné rozpaky. Ostatně v Čechách, zvyklých na silná slova slohu havlíčkovského, bylo těžko psáti noviny ve slohu arcibiskupově, který již v Solnohradě upozornil redaktora (prof. Schöpfa), aby nezapomínal, že to list jeho, arcibiskupův, a tedy že má vždycky býti provanut jakousi noblessou. Vůči protikatolické ~~vřavě~~ v Praze — noblessa!